

**ALMANYA'DA
KURUMSAL IRKÇILIK
ve
NSU TERÖR ÖRGÜTÜ**

Bu araştırma projesine katkılarından dolayı Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına teşekkür ederiz.

Türkiye Araştırmaları Vakfı Yayınları : 1

© Türkiye Araştırmaları Vakfı İktisadi İşletmesi

Birinci Baskı, Mayıs 2023, İstanbul

Yayıncı Sertifika No: 72319

ISBN 978-625-99064-2-3

Almanya'da Kurumsal İrkçilik ve NSU Terör Örgütü

Editörler

Enes Bayraklı, Esra Sağlam

İçdüzen & Kapak Tasarımı

Mürettibhane

Baskı & Cilt

Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Yakuplu Mh. 194. Sk. Blok No: 1 İç Kapı No: 465 Beylikdüzü / İst.

Matbaa Sertifika No: 45030

Türkiye Araştırmaları Vakfı iktisadi işletmesi,

Türkiye Araştırmaları Vakfı'nın bir markasıdır.

Bu yayının tüm hakları Türkiye Araştırmaları Vakfı'na aittir. TAV'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Türkiye Araştırmaları Vakfı Yayınları

Hırka-i Şerif Mah. Eski Ali Paşa Cad. No: 33 Fatih / İstanbul

<https://turkiyearastirmalari.org> • info@turkiyearastirmalari.org

**ALMANYA'DA
KURUMSAL IRKÇILIK
ve
NSU TERÖR ÖRGÜTÜ**

Editörler

Enes BAYRAKLI, Esra SAĞLAM

Editörler Hakkında

Doç. Dr. ENES BAYRAKLI

Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü lisans mezunu olan Doç. Dr. Enes Bayraklı, aynı üniversitede Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. 2009-2010 yılları arasında İngiltere Nottingham Üniversitesinde doktora tezi için araştırmalarda bulundu.

Enes Bayraklı, 2011-2013 yılları arasında Londra Yunus Emre Türk Kültür Merkezinde uzman ve müdür yardımcılığı pozisyonunda çalıştı. Aynı dönem içerisinde 2012 Ağustos-Aralık ayları arasında kurucu müdür olarak Bükreş ve Köstence Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinde görev aldı. Doç. Dr. Bayraklı, 2013 yılından beri Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi'dir. Aynı üniversitede 2015-2018 yılları arasında Avrupa ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı Anabilim Dalı Başkanlığı görevini yürüttü. Doç. Dr. Enes Bayraklı hâlen Türk Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir. Bayraklı'nın çalışma alanları arasında, İslamofobi, Avrupa'da aşırı sağ hareketler, terör örgütleri ve dış politika analizi bulunmaktadır.

Bayraklı, 2015 yılından beri yıllık olarak yayınlanan Avrupa İslamofobi Raporu'nun editörlüğünü yapmaktadır.

Dr. ESRA SAĞLAM

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde tamamladı. 2019 yılında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde Sosyal Politika doktora programından "Türkiye- li Göçmenlerin Gözünden Türk Diaspora Politikası: Toplumsal Sorunlar ve Beklentiler- Avusturya Örneği" adlı tez çalışmasıyla mezun oldu. 2014-2022 yılları arasında TÜBİTAK-Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığında uzman olarak çalıştı. 2022 yılından itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Bölümünde öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında; diaspora politikaları, göç ve göçmen politikaları, Avrupa'daki Türk toplumu ve AB-Türkiye ilişkileri bulunmaktadır.

Yazarlar Hakkında

Dr. AHMET BÜLBÜL

Münih Ludwig-Maximilians Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi, Hukuk Bilimi, Yakın Doğu Kültür ve Tarihi ile Türkoloji bölümlerinde lisans ve yüksek lisans eğitimleri aldı. Doktora eğitimini, Erciyes Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ana bilim dalında “Başbakan Angela Merkel Dönemi Almanya'nın Orta-doğu Politikası” başlıklı doktora tezi ile 2019 yılında tamamladı. Özel sektörde uzmanlık ve çeşitli idari görevlerde bulundu. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde dersler veren Bülbül'ün çalıştığı akademik alanlar arasında; Alman siyaseti ve dış politikası, Türk-Alman ilişkileri, Orta Doğu, Türk dış politikası, Avrupa Birliği ve uluslararası hukuk yer almaktadır. Bu konularda farklı dergi ve kitaplarda yayınları bulunmaktadır.

AMİNA SMİTS

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Tarih Bölümünde doktora öğrencisidir. Yüksek lisansını İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü'nde bitirdi. Tez konusu “Osmanlı-Avrupa ilişkileri bağlamında Edward Said'in Oryantalizm'ini Eleştirel Bir İnceleme” idi. Aslen Belçikalı olan Smits, K.U. Leuven'in Arapça ve İslam Çalışmaları bölümünden mezun oldu. Araştırma ve ilgi alanları: Oryantalizm, oksidentalizm, İslamofobi, post-kolonyal çalışmalar, Osmanlı tarih ve din sosyolojisidir. Anadili olan Flemenkçe dışında Türkçe ve İngilizceyi anadil seviyesinde konuşmakta; Arapça ve Fransızca'yı okumaktadır.

ASIYE BİLGİN

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Duisburg-Essen Üniversitesi İktisadi Bilimler Fakültesinde tamamladı. Aynı fakültede “Türkiye’nin 2002-2016 Yılları Arasında Avrupa Birliği Yakınsaması. Polonya, Romanya, Bulgaristan ve Avro-19 Ülkeleri ile Makroekonomik Performansın Ampirik Kıyaslaması” konulu doktora tez çalışmasına devam etmektedir. 2019 yılından bu yana Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı’nda dış politika uzmanı olarak çalışmaktadır. Çalışma alanları arasında; Avrupa Birliği politikası, Türkiye-AB ilişkileri, diaspora politikası, Avrupa’daki Türk toplumu, göç ve göçmen politikaları bulunmaktadır.

ASLIHAN ALKANAT

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamladı. Halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora tezi çalışmalarına devam etmektedir. Daha önce farklı think tank kuruluşlarında çalışan Alkanat, 2021 yılından beri İstanbul Medipol Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanları arasında; güvenlik, terörizm, Rusya dış politikası ve diaspora çalışmaları bulunmaktadır.

Dr. AYŞEGÜL DİNÇKAN

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Viyana Ekonomi Üniversitesi'nde İşletme Bölümünde tamamladı. 2017 yılında Viyana Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesinden "Avusturya'da Entegrasyon Politikasına Yeni Yaklaşımlar - Misafir İşçilerin Avusturya'daki Entegrasyon ve Entegrasyon Politikası Konuları Hakkındaki Tutumlarının İncelenmesi" adlı tez çalışmasıyla mezun oldu. 2009-2013 yılları arasında İslami Bilimler Öğretmenliği Yüksekokulu'nda (IRPA) Bölüm Koordinatörü olarak görev yaptığı dönemde öğretim görevlisi olarak da çalıştı. 2019 yılından bu yana Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, AK Parti İstanbul Milletvekili ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Alt Komisyonu Başkanı'nın danışmanı olarak görevine devam etmektedir. Dinçkan'ın çalışma alanları arasında; Avusturya siyaseti, göç, göçmen ve uyum politikası ve Türk diasporası bulunmaktadır.

Prof. Dr. BÜNYAMİN BEZCİ

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde tamamladı. Sakarya Üniversitesi'nde "AB'nin Yerel Yönetim Politikası" üzerine Yüksek Lisans, Uludağ Üniversitesi'nde Alman siyaset felsefesi üzerine doktora çalışmaları yaptı. Devlet felsefesi, Türk siyasi hayatı ve Avrupa'da hak ihlalleri üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Muğla Üniversitesi'nde başlayan akademik kariyeri Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde devam etmektedir. Aynı zamanda 2015'de kurduğu "Diaspora Araştırmaları Merkezi"nin müdürlüğünü sürdürmekte ve Türk diasporası üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Dr. M. TACETTİN KUTAY

İstanbul’da doğdu. İstanbul İmam Hatip Lisesi’ni bitirdi. Siyaset Bilimi öğreniminin lisans ve yüksek lisans kısımlarını Viyana Üniversitesi’nde, doktorasını İstanbul Üniversitesi’nde tamamladı. “Sekülerleşmenin Teolojik ve Siyasal Temelleri” konulu tez ile doktorasını tamamlayan Kutay, Türk-Alman Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Kutay aynı zamanda Akşam gazetesinde köşe yazarıdır

Dr. MUHTEREM DİLBİRLİĞİ

1969 yılında Kahramanmaraş’ta doğdu. 1986 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Lisesinden, 1993 yılında Ankara Üniversitesinden mezun oldu. Avukatlık stajı sonrasında, 1994 yılında Kırıkkale Üniversitesi’nde Devletler Genel Hukuku alanında araştırma görevlisi olarak akademik hayatına başladı. Kamu Hukuku alanında 1996 yılında yüksek lisans, 2020 yılında doktorasını tamamladı. Uzun yıllar Almanya’da yeminli tercüman ve Düsseldorf Barosuna kayıtlı avukat olarak çalıştı. 2016-2020 yılları arasında öğretim görevlisi olarak, 2020-2022 yılları arasında Dr. Öğretim Üyesi olarak Polis Akademisi’nde görev yaptı. Ağırlıklı çalışma alanları; insan hakları, Avrupa’da din ve vicdan özgürlüğü, Avrupa’da ırkçı yapılar ve nefret suçlarıdır. Çalışma alanlarıyla ilgili pek çok yazı ve eseri bulunmaktadır. Aynı zamanda AGİT, “Yasa Uygulayıcıları İçin Nefret Suçları Eğiticilerin Eğitimi” sertifikasına sahiptir.

SAFA MAZI

2015 yılında Almanya’da Bielefeld Üniversitesi Sosyoloji ve Felsefe bölümlerinden mezun olan Safa Mazi, yüksek lisans eğitimini Siyaset Sosyolojisi alanında yapmıştır. Duisburg-Essen Üniversitesi Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi’nde araştırmacı ve Bielefeld Uygulamalı Bilimler Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak çalışan Mazi, aynı zamanda Bielefeld Uygulamalı Bilimler Üniversitesi’nde doktora tezi çalışmalarını sürdürmektedir.

Dr. SONER TAUSCHER

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Münih Ludwig-Maximilian Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde “Türkiye’nin Biyopolitik Durumu” üzerine yazdığı tezle tamamladı. 2014 yılında Sakarya Üniversitesi’nde başladığı doktora eğitimini “Batı ve İslam Düşünce Dünyasında Ahlak-Hukuk-Siyaset İlişkisi: Biyoetik Bir Tartışma” isimli tez ile tamamladı. 2015 yılından itibaren Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırmaları Merkezi’nin müdür yardımcılığı görevini yürüten Soner Tauscher, Avrupa’da yaşanan İslamofobi, insan hakları ihlalleri ve Türk diasporası üzerine birçok makale, kitap ve projede yer almıştır. 2020 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. Akademik olarak; uluslararası göç ve göçmen hakları, diaspora çalışmaları ve İslamofobi alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Doç. Dr. TURGAY YERLİKAYA

Lisans eğitimini 2012’de Kocaeli Üniversitesi’nde tamamlayan Turgay Yerlikaya yüksek lisansını 2014’te “Türk Medyasında Self-Oryantalizm” başlıklı tezle Marmara Üniversitesi’nde tamamladı. 2018 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırladığı “Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya İlişkisi: Gezi Parkı ve Tahrir Meydanı Örnekleri” başlıklı tez çalışmasıyla doktor unvanını almaya hak kazanmıştır. 2014-2021 yılları arasında SETA Vakfı’nda çalışan Yerlikaya, 2021 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinde çalışmalarına devam etmektedir. Basın özgürlüğü, medya-terör ilişkisi, fake news ve post-truth konuları üzerine çalışmaktadır.

YİĞİT CEM ESKİCİOĞLU

2015 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde “Türk Diasporasında Toplumsal Hafıza ve Diasporik Kimlik” başlıklı tez çalışmasıyla tamamlayan yazar, halen Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora eğitimine devam etmekte ve aynı zamanda Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi’nde araştırma görevlisi olarak görev almaktadır. Çalışma alanları arasında; diasporalar, İslamofobi, insandılaşdırma, medya ve dış politika analizi bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

NSU KURBANLARI	17
NSU TERÖR ÖRGÜTÜ KRONOLOJİSİ	19
1. ALMANYA'DA KURUMSAL IRKÇILIK VE NSU TERÖR ÖRGÜTÜ /	
Enes Bayraklı - Esra Sağlam	27
2. NSU ve NSU 2.0 / Ayşegül Dinçkan	41
Giriş	41
NSU'nun Arkaplanı	42
NSU Terör Örgütü'nün Kuruluşu	47
NSU Cinayetleri	52
NSU Davası	61
NSU 2.0 Oluşumu ve Davası	64
Sonuç	70
3. AVRUPA FİKRİNİN KRİZİ VE AŞIRI SAĞIN ZİHİNSEL ANATOMİSİ /	
Bünyamin Bezci	73
Giriş	73
Kapitalizmin Krizi ve Almanya	75
21. Yüzyıl Kapitalizmi ve Devletin Güçlenmesi	80

Yapısal Dönüşümün Toplumsal Sonucu: Aşırı Sağ Popülizm	81
Aşırı Sağın Elit Düşmanlığı	84
Aşırı Sağın Karizmatik Liderleri ve Egemen Kültürü	87
Aşırı Sağın Güvenlik Siyaseti	89
Aşırı Sağın Nefret Söylemi ve Kurumsal Irkçılığı	92
Sonuç	95
4. AVRUPA'DA AŞIRI SAĞ TERÖR ÖRGÜTLERİ / Amina Smits	99
Giriş	99
Avrupa'daki Aşırı Sağ Örgütlerin Tarihçesi	102
Aşırı Sağın Örgütlenmesi: 1950-1980	103
Radikalleşme ve Yeğînleşme Dönemi: 1980-2000'ler	107
İlgili Diğer Fenomenler	119
Skinhead Fenomeni	119
Yalnız Kurt Fenomeni	122
Sonuç	124
5. ALMANYA'DA IRKÇILIK VE KURUMSAL IRKÇILIK / Safa Mazı	127
Giriş	127
Kurumsal Irkçılık Kavramı ve Almanya'da Yasal Durum	129
Alman Kurumları ve Kurumsal Irkçılık	131
Alman Eğitim Kurumlarında Kurumsal Irkçılık	132
Alman İş ve Konut Piyasasında Kurumsal Irkçılık	135
Alman Sağlık Sektöründe Kurumsal Irkçılık	138
Alman Güvenlik Teşkilatında Kurumsal Irkçılık	142
Alman Yargısı ve Yasalarında Kurumsal Irkçılık	146
Sonuç	150
6. ALMANYA'DA IRKÇILIĞIN ÜÇ EVRESİ: ANTİSEMITİZM - TÜRKOFOBİ - İSLAMOFOBİ / Soner Tauscher	153
Giriş	153
İrkçiliğin Temelleri ve İnsandışlaştırma	157
Antisemitizm ve Alman Faşizmi	164
Almanya'da Neoliberal Ekonomi Dönemi: Yeni Irkçılık ve Türkofobi	173
Çok Kutuplu Dünyada "Dönüşen" Irkçılık: Kültür İrkçılığı ve İslamofobi	184
Sonuç	191

7. ALMANYA'DA TÜRLERE YÖNELİK ŞİDDET VE NSU CİNAYETLERİ /	
M. Taceddin Kutay	197
Giriş	197
NSU Cinayetleri'nin Kısa Tarihçesi	199
NSU Cinayetlerini Şiddet Kavramı Üzerinden Okumak	204
Sonuç	220
8. NSU OLAYLARI VE ALMAN İSTİHBARATI / Ahmet Bülbül	223
Giriş	223
Alman İstihbarat Teşkilatları	226
Federal İstihbarat Teşkilatı	226
Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı	228
Askeri Karşı İstihbarat Servisi	232
Aşırı Sağ ve Alman İstihbarat Teşkilatları	233
Nsu ve Alman İç İstihbaratı	241
Sonuç	253
9. ALMAN SİYASİ PARTİLERİ VE NSU DAVASINA BAKIŞLARI / Asiye Bilgin .	257
Giriş	257
Alman Siyasetinde Göç Tartışmaları	260
Nsu Federal Parlamento Araştırma Komisyonları ve Siyasetçilerin Yaklaşımları	263
Nsu Eyalet Araştırma Komisyonları ve Siyasetçilerin Yaklaşımları	274
Alman Siyasetçilerin Dava Sonrası Yaklaşımları	280
Sonuç	284
10. KURUMSAL IRKÇILIK BAĞLAMINDA NSU TERÖR ÖRGÜTÜ DAVASINA	
HUKUKİ BAKIŞ / Muhterem Dilbirliği	287
Giriş	287
Almanya'da İrkçi Terör Olaylarının Yakın Geçmişi	289
İrkçi NSU Terör Örgütü İle İlgili Parlamento Komisyonlarında Ortaya Konan Sonuçlar	292
İrkçi NSU Terörü Davasında Şahitlerin Şüpheli Ölümleri	294
NSU Davası	298
NSU Davasının Soruşturma Aşaması	299
Duruşmalar	303
Karar	306
Sonuç Yerine: Sorular	310

11. NSU CİNAYETLERİ VE TÜRK DİASPORASI / Esra Sağlam	313
Giriş	313
Türk Diasporasının Yaklaşımı	315
NSU Terörünün Türk Diasporasına Etkileri	326
Sonuç	336
12. NSU TERÖRÜ VE ALMAN MEDYASINDA GAYRİMEŞRULAŞTIRMANIN YENİDEN ÜRETİMİ / Yiğit Cem Eskicioğlu ...	339
Giriş	339
Kavramsal Çerçeve: Gayrimeşrulaştırma	341
Türklerin Alman Medyasındaki Temsili	348
Almanya'da Aşırı Sağın Durumu	352
NSU Cinayetlerinin Alman Medyasına Yansımaları	355
Sonuç	364
13. NASYONAL SOSYALİST YERALTI TERÖR ÖRGÜTÜ: TÜRKİYE'DEKİ HABERLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME / Turgay Yerlikaya	367
Giriş	367
Türkiye'de Yayınlanan NSU Haberlerinin Analizi	370
Hürriyet.com Haber Analizi	371
Genel Değerlendirme	385
Anadolu Ajansı Haber Analizleri	389
Genel Değerlendirme	394
Sonuç Yerine	395
14. NASYONAL SOSYALİST YERALTI (NSU) TERÖR ÖRGÜTÜ ÜZERİNE BİR LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ / Aslıhan Alkanat	397
Giriş	397
NSU'ya İlişkin Kavramsallaştırmalar	398
Alman Devlet Kurumları ve NSU	404
NSU ve Radikalleşme	408
İslamofobi, Anti-Semitizm ve NSU	412
NSU ve Diğer Aşırı Sağcı Terör Örgütlerinin Karşılaştırması	415
Alman Medyası ve NSU	418
Sonuç	422

NSU KURBANLARI

Enver Şimşek: Almanya'nın N¼rnberg Şehrinde ikamet eden ve ge¼imini ¼i¼ek¼ilik yaparak sağlayan T¼rk asıllı Alman vatandaşı Enver Şimşek, NSU ter¼r ¶rg¼t¼n¼n ilk hedefi oldu. 9 Eyl¼l 2000 tarihinde minib¼s¼yle kurduğu tezgahda ¼i¼ek satan Şimşek aracın i¼ine girdiği esnada, NSU ter¼r ¶rg¼t¼ üyelerinin silahından ¼ıkan kurşunla hayatını kaybetti.

Abd¼rrahim ¶z¼doęru: N¼rnberg'de ikamet eden T¼rk asıllı Alman vatandaşı Abd¼rrahim ¶z¼doęru, 13 Haziran 2001 tarihinde, sahibi olduğu terzi d¼kkanında ¼alıŐırken, NSU ter¼r ¶rg¼t¼ üyelerinin silahından ¼ıkan kurşunla hayatını kaybetti.

S¼leyman TaŐk¼pr¼: Hamburg'da ikamet eden T¼rk asıllı Alman vatandaşı S¼leyman TaŐk¼pr¼, 27 Haziran 2001 tarihinde, işlettiği manav d¼kkanında ¶rg¼t üyelerinin silahlı saldırısı sonucu hayatını kaybetti.

Habil Kılı¼: Almanya'nın M¼nih Şehrinde ikamet eden T¼rk asıllı Alman vatandaşı Habil Kılı¼, 29 Ağustos 2001 tarihinde, ailecek işlettikleri manav d¼kkanında yalnızken, NSU ter¼r ¶rg¼-

tü tarafından gerçekleştirilen saldırıda başından vurularak hayatını kaybetti.

Mehmet Turgut: Almanya'nın Rostock şehrinde ikamet eden 25 yaşındaki Mehmet Turgut, 25 Şubat 2004 tarihinde çalıştığı dönerci, NSU terör örgütü üyelerinin gerçekleştirdiği saldırıda başına isabet eden kurşunlarla hayatını kaybetti.

İsmail Yaşar: Nürnberg'de döner büfesi işleterek geçimini sağlayan Türk asıllı Alman vatandaşı İsmail Yaşar, 9 Haziran 2005 tarihindeki NSU terör örgütü üyelerinin saldırısında, başına ve kalbine isabet eden kurşunlarla 50 yaşında hayatını kaybetti.

Theodoros Boulgarides: Münih'te ikamet eden ve geçimini anaharcılık yaparak sağlayan 41 yaşındaki Yunan asıllı Alman vatandaşı Theodoros Boulgarides, 15 Haziran 2005 tarihinde NSU terör örgütü üyeleri tarafından gerçekleştirilen saldırıda kafasına isabet eden iki kurşunla hayatını kaybetti.

Mehmet Kubaşık: Almanya'nın Dortmund şehrinde büfe işleterek geçimini sağlayan Mehmet Kubaşık isimli 39 yaşındaki Türk asıllı Alman vatandaşı, 4 Nisan 2006 tarihinde NSU terör örgütü üyeleri tarafından öldürüldü.

Halil Yozgat: 21 yaşındaki Halil Yozgat Almanya'nın Kassel şehrinde işlettiği internet kafede, 6 Nisan 2006 tarihinde NSU terör örgütü üyelerinin gerçekleştirdiği saldırıda başına isabet eden iki kurşunla hayatını kaybetti.

Michèle Kiesewetter: NSU terör örgütü üyeleri, 25 Nisan 2007 tarihinde Almanya'nın Heilbronn şehrinde görev yapan Michèle Kiesewetter isimli 21 yaşındaki Alman polis memurunu vurarak öldürdü.

NSU TERÖR ÖRGÜTÜ KRONOLOJİSİ

Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden hemen sonra Almanya'da yükselişe geçen aşırı sağ ideolojiye sahip yabancı karşıtı ırkçı hareketler, 2000'li yıllarda yavaş yavaş şiddete varan terör faaliyetleriyle ilişkilendirilmeye başlandı. Özellikle bir zamanlar Doğu Almanya sınırları içerisinde kalan şehirlerde kendine taban bulan "Nasyonal Sosyalist Yeraltı" (NSU) isimli aşırı sağcı terör örgütü, milenyum çağının henüz başında ülkedeki yabancılar ve özelde Türklere karşı bir dizi seri cinayet düzenlemeye başladı. Aradan geçen süre zarfında örgüt, aralarında sekiz Türk ve bir Yunan asıllı kişinin de bulunduğu toplam on kişiyi katletti ve birçok soygun ve bombalama gerçekleştirdi. Buna karşın cinayetlerin ve soygunların terör örgütü NSU tarafından işlendiği ancak 2011 yılında örgüt üyelerinin tesadüfen yakalanmasıyla ortaya çıkartılabildi.

Diğer taraftan 4 Kasım'da Eisenach'taki soygunu yapan NSU üyeleri Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt soygunun ardından bisikletleriyle olay yerinden uzaklaştı ve yaşadıkları kara-

vana gittiler. Alman polisi karavana ulaştığında ise iki teröristin intihar ettiğini ve karavanı ateşe verdiklerini tespit etti. Bunun yanında 25 Nisan 2007 tarihinde öldürülen 21 yaşındaki polis memuru Michèle Kiesewetter'in tabancası da bu karavanın kalıntıları arasında ele geçirildi. Bunun hemen ardından 8 Kasım'da örgütün diğer üyesi Beate Zschäpe, polise teslim oldu. Yapılan ilk soruşturma neticesinde örgütün başka üyelerinin de olduğu ortaya çıktı. Bu kişiler arasında Ralf Wohlleben, André Eminger, Carsten Schulze ve Holger Gerlach'ın yer aldığı açıklandı. İlerleyen süre zarfında, 6 Mayıs 2013 tarihinde, Münih Yüksek Eyalet Mahkemesi tarafından Alman kamuoyunda “yüzyılın davası” olarak bilinen yargı süreci başladı. 11 Temmuz 2018 tarihinde sona eren dava sonucunda, örgütün hayatta kalan sözde son üyesi Beate Zschäpe ömür boyu hapis cezasına mahkûm edildi.

TARİH	AÇIKLAMA
26 Ocak 1998	Alman polisi Jena kentinde NSU örgüt evine baskın düzenledi. Bu baskından iki gün sonra Mundlos, Börnhardt ve Zschäpe hakkında Almanya Anayasayı Koruma Teşkilatı tarafından yakalama kararı çıkartıldı. Bu tarih itibarıyla örgüt yeraltına çekildi.
18 Aralık 1998	Almanya'nın en büyük süpermarket zincirlerinden Edeka'nın Chemnitz kentindeki mağazası NSU üyeleri tarafından soyuldu.
6 Ekim 1999	Chemnitz kentinde bir postane NSU üyeleri tarafından soyuldu.
27 Ekim 1999	Chemnitz kentinde bir başka postane NSU üyeleri tarafından soyuldu.

TARİH	AÇIKLAMA
9 Eylül 2000	Nürnberg'de ikamet eden Türk asıllı Alman vatandaşı Enver Şimşek, NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
30 Kasım 2000	Chemnitz kentinde bir başka postane NSU üyeleri tarafından soyuldu.
19 Ocak 2001	Köln'de İran asıllı bir Alman vatandaşının mağazasına NSU üyeleri tarafından bombalı saldırı gerçekleştirildi.
13 Haziran 2001	Nürnberg'de ikamet eden Türk asıllı Alman vatandaşı Abdürrahim Özudoğru NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
27 Haziran 2001	Hamburg'da ikamet eden Türk asıllı Alman vatandaşı Süleyman Taşköprü NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
29 Ağustos 2001	Münih'te ikamet eden Türk asıllı Alman vatandaşı Habil Kılıç NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
25 Eylül 2002	Zwickau kentinde bir banka NSU üyeleri tarafından soyuldu.
23 Eylül 2003	Chemnitz kentinde bir banka NSU üyeleri tarafından soyuldu.
25 Şubat 2004	Rostock kentinde ikamet eden Mehmet Turgut, NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
14 ve 18 Mayıs 2004	Chemnitz kentinde iki banka dört gün arayla NSU üyeleri tarafından soyuldu.

TARİH	AÇIKLAMA
9 Haziran 2004	Köln'de, Türk dükkanlarının yoğun olduğu Keup Caddesi'nde, NSU üyeleri tarafından çivi bombalı saldırı düzenlendi.
9 Haziran 2005	Nürnberg'de ikamet eden Türk asıllı Alman vatandaşı İsmail Yaşar NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
15 Haziran 2005	Münih'te ikamet eden Yunan asıllı Alman vatandaşı Theodoros Boulgarides NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
22 Kasım 2005	Chemnitz kentinde bir banka NSU üyeleri tarafından soyuldu.
4 Nisan 2006	Dortmund'da ikamet eden Mehmet Kubaşık NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
6 Nisan 2006	Dortmund'da ikamet eden Türk asıllı Alman vatandaşı Halit Yozgat NSU üyeleri tarafından öldürüldü.
5 Ekim 2006	Zwickau kentinde bir banka NSU üyeleri tarafından soyuldu.
7 Kasım 2006	Stralsund kentinde bir banka NSU üyeleri tarafından soyuldu.
18 Ocak 2007	Stralsund kentinde bir banka NSU üyeleri tarafından soyuldu.
25 Nisan 2007	Heilbronn kentinde görev yapan Alman polis Michèle Kiesewetter NSU üyeleri tarafından öldürüldü.

TARİH	AÇIKLAMA
7 Eylül 2011	Arnstadt kentinde bir banka NSU üyeleri tarafından soyuldu.
4 Kasım 2011	Eisenach kentinde bir banka NSU üyeleri Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt tarafından soyuldu. Aynı gün, Mundlos ve Böhnhardt intihar ederek yaşadıkları karavanı ateşe verdiler.
8 Kasım 2011	Beate Zschäpe, Jena'da polis merkezine giderek teslim oldu.
6 Mayıs 2013	NSU davası, Münih Yüksek Eyalet Mahkemesi'nde görülmeye başladı.
14 Mayıs 2013	Federal Savcılık sanıklarla ilgili ceza taleplerini de içeren iddianameyi mahkemeye ilettiler. Beate Zschäpe'ye NSU terör örgütüne üyelik ve on cinayete yardım ve yataklık etme suçlamaları yöneltilti. Bunun yanında Ralf Wohlleben ve Carsten Schulze'ye dokuz cinayete yardım suçlaması; André Eminger'e terör örgütünü destekleme, cinayete teşebbüse yardım ve soygun suçlamaları; Holger Gerlach'a ise terör örgütünü destekleme suçu yöneltilti.
9 Aralık 2015	Zschäpe, avukatı vasıtasıyla ilk kez cevap vererek cinayetlerle bir ilişkisi olmadığını iddia etti.
29 Eylül 2016	Zschäpe mahkemede bizzat yaptığı açıklamada özür diyerek cinayetleri işleyenleri kınadığını söyledi.

TARİH	AÇIKLAMA
12 Eylül 2017	Federal Savcılık Zschäpe için ömür boyu, Ralf Wohlleben için 12 yıl, Holger Gerlach için 5 yıl, André Eminger için 12 yıl hapis, Carsten Schulze için 3 yıl gençlik hapis cezası istedi.
11 Temmuz 2018	Zschäpe ömür boyu hapis cezası aldı. Hakkında kesinleşen suçlar ise cinayet, kundaklama ve terör örgütü üyeliği oldu. Diğer taraftan NSU üyeleri tarafından işlenen cinayetlere yardım ettiğine hükmedilen Ralf Wohlleben 10 yıl, Holger Gerlach ve André Eminger sırasıyla 3 yıl ve 2 yıl 6 ay hapse mahkûm edildi. Mahkeme devam ettiği sıradaki tutukluluk hali göz önüne alınarak André Eminger'in ise serbest bırakılmasına karar verildi.
18 Temmuz 2018	Mahkeme devam ettiği sıradaki tutukluluk hali göz önüne alınarak Ralf Wohlleben'in de serbest bırakılmasına karar verildi.
2 Ağustos 2018	NSU davasının müdahil avukatlarından Seda Başay Yıldız'a bir polis karakolundan "NSU 2.0" imzalı bir tehdit mektubu gönderildi.
21 Nisan 2020	Münih Eyalet Mahkemesi tarafından yürütülen davanın gerekçeli kararının yazımı tamamlandı.
19 Mayıs 2021	Hessen Eyalet Parlamentosu, NSU hakkındaki istihbarat raporlarının 30 yıl daha kapalı kalmasına karar verdi.
19 Ağustos 2021	Federal Adalet Divanı, NSU davasında baş sanık Beate Zschäpe ile diğer iki sanığa verilen cezalara ilişkin itirazlarını reddederek sanıkların hakkındaki kararları onadı.

TARİH	AÇIKLAMA
20 Eylül 2021	Beate Zschäpe, hakkında onanan cezaya avukatları yoluyla Federal Anayasa Mahkemesi'nde itiraz etti.
30 Eylül 2022	Federal Anayasa Mahkemesi, Zschäpe'nin itirazını kabul etmediği yönünde kararını açıkladı.
28 Ekim 2022	30 yıl açıklanmaması öngörülen NSU dosyaları, "Frag-DenStaat" ve "ZDF Magazine Royale" programı tarafından düzenlenen bir ifşa platformunda yayımlandı.
17 Kasım 2022	NSU.2.0 davası sonuçlandı. Sanık Alexander Horst M. 81 tehdit mektubunu göndermekten suçlu bulundu ve 5 yıl 10 ay hapis cezasına mahkum edildi.
22 Kasım 2022	Federal Adalet Divanı, sanık Wohlleben'in, cezasının üçte ikisini hapiste yattığı için yararlandığı denetimli serbestlik kapsamından çıkarılması ve kalan cezası için tekrar hapse gönderilmesi gerektiğine karar verdi.
11 Ocak 2023	Wohlleben kalan 3,5 yıllık cezası için hapisaneyeye gönderildi.

ALMANYA'DA KURUMSAL IRKÇILIK VE NSU TERÖR ÖRGÜTÜ

Enes Bayraklı¹ - Esra Sağlam²

Türkiye ve Almanya arasında imzalanan işgücü anlaşması marifetiyle Almanya'nın Türk işçilere ev sahipliği yapmaya başlamasının üzerinden altmış üç yıl geçti. Türk işçiler, II. Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile çıkan ve bunun getirdiği demografik, ekonomik ve toplumsal olumsuzlukları bertaraf ederek yeniden ayağa kalkmaya çalışan Almanya'ya, kendi mucizesini (*Miracle on the Rhine*) gerçekleştirmesinde ve kısa sürede hızlı kalkınma ve endüstriyel büyüme sağlanmasında çok önemli katkılar sundular. Dönemsel ve geçici olarak kurgulanan ve rotasyon prensibi uyarınca nihai kertede Türk işçilerin ülkelerine geri dönemlerinin (rotasyon) öngörüldüğü söz konusu süreç, Almanya'da hatırı sayılır bir Türk nüfusunun kalıcı hale gelmesine engel olmadı. 70'li yıllar ile birlikte, ülkeye konvansiyonel manada iş-

-
1. Doç. Dr., Türk Alman Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, bayrakli@tau.edu.tr.
 2. Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi Bölümü, esrasaglam@hvbv.edu.tr.

çi alımı durdurulmuş olsa da aile birleşimi yoluyla büyümeye devam eden ve üç kuşağı geride bırakan Türk toplumu, günümüzde yerel toplumla büyük oranda bütünleşmiş, hayatın her alanında varlık göstererek güçlenmiş ve Almanya'nın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Ancak varılan bu noktada yakalanan söz konusu gelişim ve uyum, yaşanan sürecin Türk toplumu açısından oldukça sancılı geçtiği gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Dönemsel ve geçici olduğu öngörülen ve bu yönüyle ilk yıllarda toplumsal kabul noktasındaki soruların uzağında kalan Türk göçmenlerin ülkedeki varlığı, artan yerleşikleşme eğilimi ve misafir işçilikten vatandaşlığa evrilen istikamet belirlenmesi sonrası kamuoyunda bir takım tartışmaların konusu haline gelmeye başlamıştır. Özellikle 70'li yıllarda gün yüzüne çıkan bu tutum değişikliği göçün ekonomik ve toplumsal maliyetlerini tartışmaya açmış ve Türk ailelere sunulan sosyal imkanlardan farklı sosyo-kültürel kodlara sahip bu insanların Alman toplumuna uyumuna kadar pek çok konu, kamuoyunda sorunsallaştırılmaya başlanmıştır.

90'lı yıllarda giderek siyaset ve medyada da söylem üstünlüğünü ele geçiren bu eleştirel yaklaşım, kara bir leke olarak tarihin karanlık dehlizlerine gömüldüğü düşünülen ırkçılık canavarını uyandırmış ve rafa kaldırıldığı düşünülen farklılıklara yönelik toplumsal agresyonu tekrar gün yüzüne çıkarmıştır. İrkçı temayüllerin kök saldıği Doğu Almanya bloğunun ülke topraklarına katılmasının da etkisiyle hareket ve güç kazanan aşırı sağ ideoloji, bu agresyonu kısa sürede fiili eylemlere dönüştürmüş ve neo-Nazi güç gösterileri, göçmen ve azınlık gruplara yönelik kundaklamalar şeklindeki terör saldırıları ile taçlandırılmıştır. Homojen (Ari) Alman ulusunun tehdit altında olduğu düşünülen tüm zamanlarda şöyle veya böyle gün yüzüne çıktığı görülen aşırı sağ ideoloji, yaşanan her travma sonrası nevezuhur bir fenomen olarak gösterilmeye çalışılsa da, Alman-

ya'da toplumsal belleğinin yadsınamaz bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, Almanya'nın yakın tarihi, yabancı olarak algılanan azınlık gruplara yönelik şiddet eylemlerinin örnekleriyle doludur. 1991 yılında Hoyerswerda kasabasında bir mülteci yurduna 500 dolaylarında aşırı sağcının katılımıyla düzenlenen saldırı sonucu 32 kişi yaralanırken, bundan bir yıl sonra Rostock, Lichtenhagen'de Vietnamlı işçi ve sığınmacıların yaşadıkları bir yurt yüzlerce neo-Nazi tarafından dört gün boyunca abluka altına alınmıştır. Son gün ateşe verilen yurttaki yangın sırasında polislin çekilerek olaylara seyirci kalmış olması, Almanya'daki aşırı sağ şiddetin kurumsal ırkçılık boyutunu göstermesi açısından önemli bir emare kabul edilmektedir.

“Yabancılarla yönelik saldırı” olarak tanımlanan bu şiddet eylemlerinin, ülkede git gide yerleşik hale gelen ve Alman kolektif hafızasında olumsuz bir figür olarak korunan Türklere yansımaları daha da ağır olmuştur. Göçün başlangıcına değin geri götürülebilecek bireysel yahut küçük gruplar halindeki ırkçı saldırılar dışarıda tutulacak olursa, Türklere yönelik şiddet eylemlerinin özellikle 80'ler sonrası yeni bir boyut kazandığı söylenebilir. Bu bağlamda, 80'li yıllarda Wolfenbüttel, Duisburg ve Schwandorf'da Türk ailelerin evlerine yapılan kundaklamaları, ilerleyen yıllarda Schleswig Holstein eyaletindeki Mölln kasabasında üç Türk ailenin evlerinin ateşe verilmesi (1992), Kuzey Ren-Vestfalya eyaletine bağlı Solingen'de beş Türk vatandaşının kundaklanan evlerinde yanarak yaşamlarını yitirmeleri (1993), 3 Türkün hayatını kaybettiği Karlsruhe (1996) ve 9 Türk vatandaşının ölümüyle sonuçlanan Ludwigshafen (2008) kundaklamaları gibi ırkçı terör eylemleri takip etmiştir.

Aşırı sağ örgütler ve ırkçı kişilerce düzenlendiği ortaya çıkan söz konusu olaylar polis tarafından çoğunlukla aydınlatılamamış; aydınlatıldığı durumlarda da saldırılar derin örgütsel bağlantıları göz ardı edilerek bireysel eylemler olarak değerlendirilmiş, dü-

şük cezalarla cezalandırılmış yahut failler akıl sağlıklarının yerinde olmadığı gerekçesiyle cezaevi yerine hastanelere gönderilmiştir. Emniyet birimlerinin “kurumsal ırkçılık” olarak tanımlanabilecek bu tutumu, dönemin Alman siyasetçilerinin sergilediği benzer yaklaşımın da etkisiyle ülkede neo-Nazi ve aşırı sağ motivasyonlu eylemlerin cesaretlendirilmesi gibi bir sonuç doğurmuş ve saldırılara yeni ve daha yıkıcı boyutların eklenmesine adeta çanak tutmuştur.

Nitekim, bu çalışmanın konusu olan ve Almanya’da ırkçı şiddetin sembolü haline gelen NSU terör örgütü ve bu örgüt tarafından gerçekleştirilen saldırı ve seri cinayetler, söz konusu cesaretlendirmenin ve yaratılan atmosferin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dünya büyük umutlarla 21. yüzyıla girerken, geçen yüzyılın tozlu raflarına kaldırıldığı ilan edilen Nazizm, Almanya’da II. Dünya Savaşı’ndan sonra görülen en büyük ırkçı cinayet serisi ile hortlamıştır. Türk kökenli esnaf Enver Şimşek’in 2000 yılında infazıyla başlayan ve yedi yılda dokuzu göçmen on kişinin katledildiği cinayet serisi; sadece infazların gerçekleştiriliş şekilleriyle değil, soruşturma sürecinde emniyet birimlerince sergilenen lakayt yaklaşım, cinayetlerin medya ve siyasette ele alınış şekli, örgütün istihbarat kurumlarıyla ortaya çıkan bağlantıları ve dava sürecince sergilenen hukuki tutum ile de Almanya’daki aşırı sağcı ve ırkçı şiddetin en önemli örneğini teşkil etmektedir.

Kasım 2011’de örgüt üyeleri kendilerini ifşa edene değin, Türk göçmenleri hedef alan bu cinayetlerin failleri adeta kasıtlı olarak yanlış yerlerde aranmış, ırkçı saldırı olarak tanımlanmayı sonuna kadar hak eden cinayetler, kullanılan tabancaya referansla “Ceska Cinayetleri”, Türkler tarafından işletilen döner dükkanlarına göndermeyle “Döner Cinayetleri” ve Türklerin sözde suç ilişkileri ve kendi iç hesaplaşmalarına atıfla “Türk Mafyası Cinayetleri” isimleriyle anılmışlardır. Alman toplumundan bağımsız, tamamen göçmenlerin kendi iç problemi olarak kurgu-

lanan ve ırkçı saiklerle Almanlar tarafından işlenmiş olma ihtimali dışarıda bırakılarak yapılan bu tanımların bizatihi kendileri, tektipleştirici, dışlayıcı ve ötekileştirici söylemi yeniden üretmiş; toplumsal adaletsizliği tahkim etmiş ve bunun sonucunda yaşanan katliamları değersizleştirilmek için bir araç olarak işlev görmüştür. Böylelikle, infaz edilen kurbanlar Alman kültürüne ait olmadıklarına vurgu yapılarak ikinci kez mağdur konumuna itilmiştir.

Dahası, soruşturma sürecinde kurbanlar çeşitli suçlamalar (haraç, uyuşturucu ticareti vb.) üzerinden töhmet altında bırakılmış, acılarını yaşamalarına bile müsaade edilmeden uzun ve suçlayıcı sorgulardan geçirilen kurban yakınları yasadışı bir şekilde yıllarca dinlenmiş, mağdur edilmiş ve yalnızlaştırılmıştır. Polis memuru Kiesewetter haricindeki tüm kurbanların göçmen olmasına ve birtakım kamera kayıtlarından ve bazı görgü tanıklarının ifadelerinden katillerin Alman ve Nazi görünümlü olduğunun anlaşılmasına rağmen, olaylarda aşırı sağ motivasyon olabileceğine hiç ihtimal verilmemiştir. “Görmeyen sağ göz”³ sendromu eşliğinde kurbanları zanlı ilan eden bu yaklaşım, emniyet ve güvenlik birimlerindeki ırkçı önyargıların kurumsal işleyişi ve soruşturmaları etkilemesi sonucunu doğurmuş ve bu yönüyle kurumsal ırkçılık tartışmalarının önemli bir örneğini oluşturmuştur.

Bir banka soygunu sonrası örgütün kendini kazara deşifre etmesinin ardından başlayan ve “yüzyılın davası” olarak adlandırılan mahkeme süreci de söz konusu tartışmalara daha derin boyutlar kazandırmıştır. Beş yıl süren dava boyunca; cinayetlerin perde arkasını aydınatabilecek tanıkların şüpheli ve zamanlaması manidar ölümleri, davanın seyrini değiştirecek bilgi ve belgelerin doğrudan devlet birimlerince karartılması, NSU dahil

3. Almanya'daki güvenlik kurumlarının bu kurumlara ve onların politikalarına sinmiş olan aşırı sağcı ideoloji nedeniyle aşırı sağcı terör gruplarını görmezden gelmesi Almanya'da bu şekilde tanımlanmaktadır.

olmak üzere aşırı sağ yapılanmaların istihbarat örgütleri ile ortaya çıkan bağlantıları, oynayacağı kilit role rağmen bu bağlantıların davanın konusuyla ilgili görülmeyerek soruşturma dışında bırakılması ve cinayetlerin bir takım yapı, kişi ve kurumların desteği olmadan gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmasına rağmen suçun “Zweckau üçlüsü”ne ihale edilerek örtbas edilmesi gibi birçok skandala imza atılmıştır. Dahası, dava 2018 yılında aşırı sağın zaferi olarak tanımlanabilecek bir karar ile sonlandırılmıştır. Karar doğrultusunda, baş sanık Beate Zschaepe ömür boyu hapse mahkûm edilmiş olsa da, “cinayete yardım ve yataklık etmek”, “terörist örgüte destek sunmak” suçlarından yargılanan diğer sanıklar ya düşük cezalar almışlar ya da gamalı haç şeklindeki neo-Nazi dövmeleriyle duruşmalara katılmaktan çekinmeyen sanık Andre Eminger gibi mahkeme salonundan özgürce ayrılmışlardır. Kovuşturma ve cezalandırmada sergilenen bu örtbas edici yaklaşım, ülkedeki diğer ırkçı örgüt ve yapılanmaları cesaretlendirir ve yaptıklarının yanlarına kar kalacağı inancını güçlendirirken, başta Türk toplumu olmak üzere ırkçı şiddet karşısında tek dayanakları hukuk ve adalet sistemi olan göçmen gruplar için derin bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

Kamuoyu vicdanında yara açan bu karar, en nihayetinde davayı ve Zweckau üçlüsünün eylemlerini sonlandırmış olsa da, ırkçı şiddeti sonlandıramamıştır. Nitekim, dava sonuçlandıktan kısa bir süre sonra davanın müdahil avukatlarından Seda Başay Yıldız'a bir polis karakolundan gönderilen “NSU 2.0” imzalı tehdit mektubu, söz konusu eylemlerin organizasyon ve bağlantıdan yoksun bireysel girişimler olmadığını tekrar gözler önüne sermiştir. İlerleyen süreçte, kamuoyunda ırkçılık karşıtlığı ile öne çıkan yahut yabancı kökenli siyasetçi, sanatçı ve hukukçuların dahil olduğu pek çok kişi ve kuruluşa NSU 2.0 ve benzeri imzalarla yüzü aşkın tehdit mektubu iletilmiş ve mağdurların iletişim bilgilerinin bu amaçla bazı polis karakollarından sorgulandığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda açılan davalar ve yürütülen soruşturmalar sırasında NSU davasına benzer bir

şekilde sorunun köklerine ve ırkçı grupların çeşitli bağlantılarına ulaşmanın engellendiği görülmüştür. Faks formundaki ilk tehdit mektubunun doğrudan polis karakolundan gönderildiği ve mağdurların bilgilerinin farklı emniyet birimlerinin bilgisayarlarından temin edildiği bilinirken ve soruşturmalar sırasında ortaya çıkan ve bazı polis memurlarının dahil olduğu ırkçı sohbet gruplarının varlığına rağmen inkar edilemez şekilde ortaya çıkan olaylardaki polis bağlantısı yine örtbas edilmiştir. Açılan davalar sonucunda, "tek suçlu" oldukları iddia edilen failer, üç ila beş yıl hapis cezasına çarptırılmış ve polis içerisinde eylemlere destek olduğu düşünülen sağcı yapılanmalar dava dışında tutulmaya çalışılmıştır.

Toplumsal barışı tehdit eden ve ülkenin emniyet ve güvenlik birimlerine sirayet etmiş kurumsal ırkçılığın üstünü örten söz konusu yaklaşım ve caydırıcı olmaktan uzak cezalar, ülkede aşırı sağcı ve şiddet yanlısı birçok gruba cesaret vermiştir. Hız kesmeyen ırkçı şiddet olayları 2020 yılında Hanau ve Halle saldırıları ile can almaya devam etmiştir. Hanau kentindeki iki kafeye düzenlenen ve dördü Türk dokuz göçmenin hayatını kaybettiği silahlı saldırı ülkede bir dehşet atmosferi yaratırken, olayın üzerinden altı ay geçmeden bu kez Halle kentindeki bir sinagoga girmeye çalışan bir aşırı sağcı, yakınlardaki bir döner büfesi önünde ateş açarak iki kişiyi öldürmüştür.

Bunun yanında, Almanya'ya has münferit oluşumlar olmakta çok, uluslararası ağlar ve yabancı karşıtı küresel atmosfer üzerinden okunması gereken aşırı sağ terör, Batı dünyasında ırkçı ve şiddet yanlısı gruplara ilham vermeye devam etmektedir. Bu kapsamda, birçok Avrupa ülkesinde yapılanması bulunan Blood & Honour ve Combat 18 gibi beyaz üstünlüğünü savunan uluslararası neo-Nazi ağ yapılanmalarının, çok sayıda göçmen ve yabancı yanında, mültecilere yönelik hoşgörülü tutumuyla bilinen Kassel Bölge Valisi Walter Lübcke'nin 2019 yılında evinde öldürülmesinden sorumlu olduğu düşünülmektedir.

Bahse konu aşırı sağ yapılanmaların yanında herhangi bir örgütle bağlantısı olmayan ve eylemlerine kendileri karar veren "yalnız kurt" olarak tanımlanan teröristler ve bu teröristler tarafından gerçekleştirilen eylemlerde de artış olduğu görülmektedir. Çevrimiçi platformlar ve sosyal medya ağları sayesinde erişimi kolaylaşan aşırı sağ propagandanın etkisiyle gerçekleştirilen bu bireysel terörizm çeşidinin en trajik örneği, 2011 yılında çoğu çocuk olmak üzere 77 kişiyi katleden Norveçli aşırı sağcı Anders Breivik'in islamofobik terör saldırısı olmuştur. Müslüman istilasına sessiz kaldığı için eleştirdiği İşçi Partisi'nin gelecekteki siyasetçileri olarak gördüğü gençlik üyelerini hedef alan Breivik, yayınladığı çokkültürlülük karşıtı manifestoda Müslüman tehlikesi karşısında Avrupa halklarını uyandırmak amacıyla eylemi gerçekleştirdiğini söylemiş ve Avrupa ve Batı'nın Hristiyan muhafazakar kökenlerinin göçmenler tarafından aşındırıldığından bahsetmiştir.

Söz konusu islamofobik terör eyleminin bir benzeri, Brenton Tarrant isimli terörist tarafından 2019 yılında Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinde, cuma namazı sırasında iki camiye düzenlenen terör saldırı serisidir. Nitekim, 51 kişinin yaşamını yitirdiği saldırının faili, saldırıdan hemen önce yayınladığı manifestoda, eylemi planlarken bir kahraman olarak gördüğü Breivik'ten ilham aldığını dile getirmiştir. Saldırıyı bir sosyal medya platformu üzerinden canlı olarak yayınlayan saldırgan, Breivik'inkinin bir özeti sayılabilecek manifestosunda Türkler için de müstakil bir bölüm ayırmış ve Avrupa'ya gelen Türkleri öldüreceklerinden, Kostantinopol'ün tekrar Hristiyan şehri olacağından ve Ayasofya'nın minarelerinden kurtulacağından da bahsetmiştir.

Bu vahşi saldırının üzerinden beş ay geçmeden bu kez Norveç'in Baerum kentinde bir camiye çok benzer bir planlamayla bir saldırı düzenlenmiş, ancak zamanlama hatası yapan Norveçli terörist Philip Manshaus, Yeni Zelandadalı terörist kadar ba-

şarılı olamamıştır. Cemaat henüz çıkmış olduğu halde camiye giren ve kalan iki-üç kişiye ateş açan saldırgan, katliam yapılmasına fırsat verilmeden cemaat tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Eylem öncesinde yayınladığı manifestoda saldırgan, eylemi Breivik'e ithaf ettiğini söyleyerek Müslümanlara yönelik nefreti tüm açıklığı ile dile getirmiştir.

Aşırı sağ ideolojinin sahiplendiği bu terör eylemleri arasındaki benzerlikler, Yeni Zelanda saldırganının farklı ülkelerde idolleştirilen Norveç ırkçısına verdiği selam, ırkçılık karşıtı Alman siyasetçi Lübcke'nin ölümünün Birleşik Krallık merkezli bir neo-Nazi örgütü ile ilişkilendirilmesi gibi konular, aslında küresel ölçekte aşırı sağcı bir terör dalgasıyla karşı karşıya olduğumuzu ve söz konusu terörün uluslararası bağlantıları göz ardı edilerek bu elim olayların açıklığa kavuşturulamayacağını göstermektedir.

İstatistiksel veriler de bu genişleyen ve hız kesmeyen terör dalgasını gözler önüne sermektedir. Almanya özelinde bakılacak olursa, 2022 yılında sadece Müslüman karşıtı ırkçılık bağlamında 26 cami saldırısı dahil 364 saldırının gerçekleştiği⁴; ülkede şiddete meyilli yaklaşık 13.500 aşırı sağcı bulunduğu, 2021 yılında 20.201 adet aşırı sağ suç işlendiği ve bununla günde 55 suça tekbül ettiği görülmektedir.⁵

Toplumsal barışa ket vuran endişe verici bu tablo Almanya'daki siyasi iktidarın demeçlerine de yansımaktadır. Bu bağlamda, dönemin Almanya Başbakanı Merkel, Solingen kundaklamaları için gerçekleştirilen anma töreninde aşırı sağın söz konusu kundaklama ile sınırlı olmadığını ve NSU cinayetlerine dik-

4. Enes Bayraklı, Farid Hafez, *European Islamofobia Report 2022*, (Leopold Weiss İnstitute, İstanbul: 2023).

5. "Verfassungsschutzbericht 2021", Bundesamt für Verfassungsschutz, https://www.verfassungsschutz.de/DE/themen/rechtsextremismus/zahlen-und-fakten/zahlen-und-fakten_node.html, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).

kat çekerek maalesef geçmişte de kalmadığını söylemiş ve yaşananların ülke için utanç verici olduğunu belirtmiştir.⁶ Benzer şekilde, dönemin İçişleri Bakanı Seehofer, aşırı sağın ülkeye zarar veren en önemli tehdit olduğunu ifade etmiş ve güvenlik makamlarının dahil olduğu kanıtlanmış her aşırı sağ vakanın bir rezalet olduğunu ve güvenlik makamlarının tüm çalışanlarını etkilediğini belirtmiştir.⁷

Buna rağmen ülkede, homojen Alman varlığının tehdit altında olduğuna yönelik iddialarla topluma ve siyasete yön vermeye çalışan ve yabancı addedilen gruplara yönelik şiddeti gerekli ve meşru gören neo-Nazi ideolojilerin azımsanmayacak kitlesel bir desteğe sahip olduğu ve toplumda bir dip akıntısı olarak varlığını devam ettirdiği açıktır. Kökleri tarihin derinliklerine uzanan ve toplumun ve sistemin kılcal damarlarına sirayet etmiş olduğu anlaşılan bu sorun, bir çok boyutuyla ele alınmayı hak etmektedir.

Bu doğrultuda uluslararası alanyazına bakıldığında; Avrupa'da ırkçılık konusunda önemli bir literatür olgunluğa erişildiği görülebilmektedir. Ancak aynı durumun, münferit olaylar olarak görülen aşırı sağ terörizm ve NSU'yu doğrudan konu edinen çalışmalar açısından geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkçe literatür bağlamında bu eksiklik daha da belirgindir. Nitekim, son yıllarda Almanya'daki Türk toplumuna yönelik Türkçe çalışmaların nicelik olarak arttığı ve eğitim, kültür ve siyasal katılım gibi spesifik araştırma alanlarına yöneldiği gö-

6. "Solche Gewalttaten sind eine Schande für unser Land", Die Zeit, <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2018-05/angela-merkel-anschlag-solingen-rechtsextremismus?page=12>, (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2023).

7. "Jeder bewiesene Fall ist eine Schande. Jeder bewiesene Fall ist ein Fall zu viel!", Bundesministerium des Innern und für Heimat, https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/kurzmeldungen/DE/2020/10/lagebericht-rechtsextremismus.html;jsessionid=29548DE0C79CDDAAD492348A1A-D55C32.2_cid332, (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2023).

rülse de, Türk toplumu açısından önemli bazı konu başlıklarına yönelik ciddi bir ilgisizlik göze çarpmaktadır.⁸ Bu alanlardan biri de Almanya'da yükselen kurumsal ırkçılık ve NSU başta olmak üzere ırkçı motivasyonlarla gerçekleştirilen terör ve şiddet olaylarıdır. Oysa demografik veriler dikkate alındığında, en büyük Türkiyeli göçmen grubu barındıran Almanya'da, doğrudan Türk toplumunu hedef alan bu vahim cinayet serisi, en çok da Türk araştırmacıların ilgisini hak etmektedir.

Bu kapsamda, yayınlanan Türkçe akademik makale ve kitaplar incelendiğinde, içerik açısından doğrudan NSU'ya odaklanan çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de yayınlanan akademik hakemli dergileri içeren DergiPark platformu ve bilimsel makaleler için arama motoru işlevi gören Google-Akademik'te yapılan taramalarda, NSU terörünü merkeze alan makale sayısının beşi geçemediği görülmektedir. Öte yandan, Avrupa'da ırkçılık, aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı üzerine genel içerikli bazı kitap çalışmaları göze çarparsa da, NSU terörünü ele alan sadece bir kitap çalışması mevcuttur. Görüleceği gibi Türkçe alan yazında konuya ilişkin ilgi, önemiyle kıyaslandığında oldukça yetersiz olup, NSU terörünü bütüncül bir bakış açısıyla ele alan tatmin edici bir literatürün oluşmadığı açıktır.

Türk dış politikasında önemli değişimlerin yaşandığı ve Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisinin arttığı son yıllarda, konuyu çeşitli boyutlarıyla ve derinlikli şekilde ele alan bilimsel yayınlara duyulan ihtiyaç daha da artmıştır. Bunun yanında, sadece Avrupa ve Batı dünyasıyla sınırlı kalmayıp küresel manada yükselişe geçen aşırı sağ şiddet göz önüne alındığında; bu şiddetin yakın tarihli en çarpıcı ve en kanlı örneğini oluşturan, konuyu

8. Muhammet Mustafa İyi, "Almanya'daki Türklerin 60 Yılıın Akademik Çalışmalara Yansması: Değişen İlgi Alanları, Dönüşen Yaklaşımlar ve Araştırılması Gereken Konular", *Turkish Journal of Diaspora Studies*, Cilt: 1, Sayı: 2, (2021), s. 125.

görünmeyen boyutlarıyla ele almaya fırsat veren ve bu yönüyle ırkçılık yazınına önemli kavramsal ve kuramsal enstrümanlar kazandıran NSU terörünün çok daha derinlikli araştırmalar gerektirdiği açıktır.

Bu kapsamda, kurumsal ırkçılık araştırmalarında önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlayan elinizdeki çalışma, NSU terörünü kuramsal yaklaşımlardan siyasi tartışmalara, hukuki boyuttan istihbarat bağlantılarına ve olayların medyada ele alınış biçimine değin bir çok yönüyle ele alan ilk çalışmadır. Diğer yandan, bu çalışma çerçevesinde ele alınan boyutların her biri müstakil bir araştırma gerektirecek denli önemli ve derinlikli konular olup, çalışma bu yönüyle bundan sonraki araştırmalar için ilham verici bir yerde durmaktadır.

Alman devlet birimlerinde konuya ilişkin sistemli bir ihmalkârlığın varlığı kabul edilmiş olsa ve söz konusu terör eylemleri Almanya tarihinde kara bir leke olarak görülse de, söylemden öte reel bir takım adımların atılması gerektiği de aşikardır. Bu bağlamda, samimi bir yaklaşımla Almanya'da hayatın neredeyse her alanında kendini gösteren ırkçılığı besleyen ekosistemin tahlil edilmesi, olaylarda küresel ırkçı örgütler ve Alman güvenlik birimlerinin de dahil olduğu pek çok bağlantının açığa çıkarılması noktasında kuvvetli bir siyasi irade sergilenmesi ve ülkenin yapısal bir problemi olarak beliren söz konusu şiddete karşı ceza ve yaptırımların daha caydırıcı hale getirilmesi Alman devletinden beklenecek elzem ve öncelikli girişimler olacaktır.

Öte yandan, büyük bir tehlike olarak addedilen aşırı sağ teröre ilişkin kapsamlı ampirik çalışma ve araştırmaların yetersizliği, konunun etkili şekilde tahlil edilmesinin önündeki en önemli engeldir. Bu yönüyle; aşırı sağcı örgütlerin yapılanmaları, propaganda ve yayılım faaliyetleri, terörist aktörler ve bu aktörlerin yuvalandıkları mecralar ile kullandıkları taktikler gibi konularda yürütülecek derinlikli çalışmalara ihtiyaç vardır. Söz konusu çalışmaları yürütmek üzere, Türkiye'de aşırı sağ ideoloji ve

ırkçı yapılanmaları konu edinen düşünce ve araştırma kuruluşlarının ihdas edilmesi, bu açığın kapatılması noktasında önemli katkılar sunabilir.

Bunun yanında, ırkçı örgütlenmelerin konvansiyonel yayılım alanları yanında, çevrimiçi platformlar, sosyal medya ve darknet gibi yeni kanallar üzerinden organize yeteneği kazandığı ve ırkçı düşünce ve propagandaların bu kanallar yoluyla yayıldığı düşünüldüğünde, söz konusu platformlara yönelik önlemlerin artırılması ve aşırı sağın küreselleşmesine imkan sunan bu ağların etkili bir şekilde kontrol altında tutulması gerekliliği gittikçe önem kazanmaktadır.

Öte yandan, fiziksel varlıkları ortadan kaldırılarak yok edilmeye çalışılan NSU kurbanlarının tekrardan görünür kılınması, bu vahim olayların tekrar yaşanmaması için unutulmaması, gelecek nesillerin bilinçlendirilmesi ve ırkçılığa karşı güçlü bir mesaj vermek için bilinçli bir anma kültürü oluşturulması önemlidir. Bu bakımdan gerek Almanya gerekse Türkiye'de açılacak sergiler, saldırıları hatırlatacak anıt projeleri, belgeseller, kurbanlara yönelik anma törenleri ve kamuoyuna mal olmuş önde gelen sanatçı, siyasetçi ve aydınların katılımıyla düzenlenecek ırkçılık karşıtı etkinlikler; kültür, sanat ve bilim gibi rafine kamu diplomasisi araçlarının imkânlarından faydalanılarak üretilecek medya içerikleri ve kurulacak çevrimiçi platformlar gibi girişimler, ırkçı şiddetin değersizleştirerek toplumsal yapının dışına atmak istediği göçmenlerin hayatlarının Almanya'nın ve Türkiye'nin vazgeçilmez bir parçası olduğunu göstermesi açısından çok önemlidir.

NSU cinayetleri; göçmenlere yönelik ırkçılığın klasik biyolojik formu yanında yeni kültürel biçimlerini, yabancı düşmanlığının birey, toplum, medya ve siyaset zeminine nasıl yansıdığını, ırkçı şiddetin münferit hastalıklı düşünceler olmanın çok ötesinde örgütlü bağlantı ve organize ilişkiler zemininde yükselen yapısal bir problem olarak görülmesi gerekliliğini ve örtbas edilen kurumsal ırkçılığın toplumsal barışa nasıl ölümcül darbeler

vurduğunu göstermektedir. Göç alan bir ülke olarak, çok kültürlü ve açık bir toplum inşa etmekten başka yolu olmayan Almanya'nın, ırkçı şiddet karşısında var olmaya çalışan göçmen topluluklara sunabileceği en büyük hizmet; hukuk, adalet ve eşit vatandaşlık temelinde yükselen bir sistem ve ırkçı atmosferin deşirmesine su taşıyan kaynakların kurumsal kökenleri dahil kurutulması olacaktır.

2

NSU ve NSU 2.0

Ayşegül Dinçkan¹

GİRİŞ

Almanya tarihinde, 19. yüzyılın ortalarından itibaren “Almanlar ve yabancılar” ibaresi hep gündemde olmuştur. Adolf Hitler liderliğindeki Nazi Almanyası döneminde dünya ırkçılığa en şiddetli şekilde şahit olmuş, bu süreçte yaklaşık altı milyon Yahudi sistematik olarak öldürülmüştür.

İkinci Dünya Savaşı’yla beraber Hitler rejiminin sona erdiği Almanya, ekonomisini toparlamaya başlaması ile birlikte, 50’li ve 60’lı yıllarda “ekonomik mucize” olarak adlandırılan benzersiz ekonomik başarısını sürdürebilmek için gerekli iş gücünü başta Avrupa ülkelerinden temin etmiştir. 30 Ekim 1961 tarihinde ise Almanya-Türkiye İşgücü Anlaşması imzalanmış ve Türkiye’den Almanya’ya göç dalgası başlamıştır. Geçici olarak getirilen iş gücünün 1970’li yıllarda Türkiye’ye istenilen oranda geri dönmesi, gelen işçilerin ailelerini de yanlarında getirmesi ve Alman-

1. Dr., TBMM, aysegul.dinckan@tbmm.gov.tr

ya'da kalıcı olma kararları, kendilerini aşırı sağcı ırkçıların yeni hedefi haline getirmiştir.

1980'li yılların başından itibaren Almanya'da yaşayan Türkler ırkçı cinayetlere kurban gitmeye başladığında, basite indirgenerek, gerçekleşen cinayetlerin ırkçı eylemler olduğunun üstü örtülmeye çalışılmıştır. Ta ki 4 Kasım 2011 tarihinde patlak veren ve büyük ses getiren NSU (Nationalsozialistischer Untergrund – Nasyonal Sosyalist Yeraltı) ifşasına kadar. 2011 yılının Kasım ayında gerçekleştirdikleri bir banka soygununun ardından Böhnhardt ve Mundlos polis tarafından bir karavanda ölü olarak bulunmuştur. Beate Zschäpe ise yargı karşısına çıkarılmıştır. Bu dava ile 2000- 2007 yılları arasındaki 8'i Türk olmak üzere 10 kişinin hayatını kaybettiği cinayetlerden NSU adıyla terör faaliyetlerini gerçekleştiren ve kendilerini Neo – Nazi olarak tanımlayan Uwe Böhnhardt, Uwe Mundlos ve Beate Zschäpe'nin sorumlu oldukları ortaya çıkmıştır.

11 Temmuz 2018'de sona eren ve Zschäpe'nin ömür boyu hapse mahkûm edildiği davanın avukatlarından olan Seda Başay Yıldız'ın, 2 Ağustos 2018'de "NSU 2.0" imzasıyla aldığı ilk tehdit mektubu ile "NSU" başlığı altında yeni bir dava süreci başlamış ve söz konusu dava 17 Kasım 2022 tarihinde sonuçlanmıştır.

Kitabın bu bölümünde, yeraltı örgütü NSU ve NSU 2.0 yapılanmalarının ortaya çıkışları ve özellikleri incelenecektir. Bu bağlamda öncelikle NSU terör örgütünün nasıl ve hangi sebeplerle ortaya çıktığına ilişkin sorular yanıtlanırken, gerçekleşen cinayetler de ele alınacaktır. Bunun yanı sıra kısa süre önce kara bağlanan NSU 2.0 davası ile ilgili süreç ve sonuca dair değerlendirmelerde bulunulacaktır.

NSU'NUN ARKAPLANI

Geçmişte farklı Neo-Nazi yapılanmalarında olduğu gibi, NSU'nun doğuşu ve radikalleşme sürecinde de mikro ve makro düzeyde

etkisi olan birçok faktör bulunmaktadır. Bir yandan sosyal, siyasi ve kültürel koşulların, diğer yandan ise bireysel motivasyonların kişilerin gerçeklik algısının oluşmasında ve radikalleşme sürecinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu tespit etmek açısından sosyal ilişkiler ve bireysel motivasyonlar arasındaki bu bağlantıyı tanımlamak önem taşımaktadır.²

Birçok aşırı sağcı örgüt yapılanmasında örgüte giriş genellikle ergenlik döneminde gerçekleşmektedir. NSU yapılanmasının ortaya çıkışında ve radikalleşme sürecinin başlangıcında Uwe Mundlos, Beate Zschäpe ve Uwe Böhnhardt'ın aşırı sağcı olarak ifade edilebilecek gençlik gruplarında yer almaları etkili olmuştur. Bu süreç, Neo-Nazi hareketi bağlamında müzik, giyim tarzı gibi kültürel kodlar üzerinden daha da radikalleşmelerine zemin hazırlamıştır.

Aşırı sağın önemli bir figürü olan ve İngiltere'de ortaya çıkan "Dazlaklar" (Skinheads) 1980'li yılların başından itibaren Almanya Federal Cumhuriyeti'nde (Batı Almanya'da) ve kısa süre sonra Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde (Doğu Almanya'da) yayılmaya başlamıştır.³ "Skinheads" olarak ifade edilen bu grupların, aşırı sağcı radikal düşünce yapıları nedeniyle kamuoyunda büyük yankı bulacak şekilde gündeme taşınmaları ise 1985 yılında Hamburg'da gerçekleştirdikleri radikal eylemlerle oldu. 1985 yılının Temmuz⁴ ve Aralık⁵ aylarında gerçekleşen saldırılar sonucunda iki Türk vatandaşı hayatını kaybetti.

2. Della Porta Donatella & Haupt Heinz-Gerhard, "Patterns of Radicalization in Political Activism: An Introduction", *Social Science History Journal*, Sayı: 3, (2012), s. 311-320.
3. Farin Klaus & Seidel-Pielen, Eberhard, *Skinheads*, (Beck, München:1993).
4. Haas Waltraud, "Gedenken an Mehmet Kaymakçı - Aufstehen gegen Ausgrenzung und Diskriminierung" *Hamburger Wochenblatt*, <https://hamburgerwochenblatt.de/ausgabe-langenhorn/langenhorn/gedenken-an-mehmet-kaymakci/>, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022)
5. Woldin Philipp, "Nach der Tat war Meine Jugend vorbei", *Welt*, www.welt.de/regionales/hamburg/plus222818086/Gedenken-an-Ramazan-Avc-Nach-der-Tat-war-meine-Jugend-vorbei.html/, (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2022)

Neo-Nazilerin popülaritesinin ivme kazandığı dönem ise Berlin Duvarı'nın yıkıldığı, Doğu ve Batı Almanya'nın birleştiği dönemdi. Bunun sebebi, söz konusu dönemin gençlik kültürü dinamiklerinin siyasi yapı ile fikirsiz olarak birleşmesine elverişli olmasıydı.⁶ Özellikle ülkeye Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra dahil olan yeni eyaletlerde, sağcı gruplaşmalar daha fazla ortaya çıktı. Aşırı sağ grupların Thüringen eyaletinin Jena ilçesinde bulunan Lobeda ve Winzerla bölgelerinde gerçekleşen buluşmalarında Beate Zschäpe,⁷ Uwe Böhnhardt ve Uwe Mundlos da bulunmaktaydı.⁸

1988/1989 yıllarında grup içerisindekilerin tamamı aşırı sağcı bir bakış açısına sahip olmalarına rağmen henüz şiddet içeren eylemlerde bulunulmuyordu.⁹ Böyle bir ortamda Beate Zschäpe önce Uwe Mundlos ile daha sonra Jena-Neulobeda'da bulunan bir gençlik merkezinde Uwe Böhnhardt ile tanıştı. Üçlü, ilgi alanları ve siyasi görüşlerinin de birbirine benzemesinden dolayı hafta sonlarını genellikle Nazi konserlerinde birlikte geçirmeye başladılar.¹⁰

Bahsi geçen radikal gençlik gruplarına dahil olma, özellikle okula uyumu zayıf olan gençler için sosyalleşme ve değer oluşumu açısından önem taşımaktaydı.¹¹ Erken yaşlarda okula de-

-
6. Langebach Martin, Rechtsextremismus und Jugend, *Handbuch Rechtsextremismus*, ed. Virchow Fabian, Langebach Martin ve Häusler Alexander, (Springer VS, Wiesbaden: 2016), s. 409.
 7. "Protokoll 228. Verhandlungstag – 16. September 2015", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2015/09/protokoll-228-verhandlungstag-16-september-2015/>, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2022)
 8. "Protokoll 193. Verhandlungstag, 18. März 2015", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2015/03/protokoll-193-verhandlungstag-18-maerz-2015/>, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2022)
 9. NSU-Watch, "Protokoll 193. Verhandlungstag, 18. März 2015".
 10. Aust Stefan & Laabs Dirk, *Heimatschutz. Der Staat und die Mordserie des NSU*, (PantDotheon, München: 2014), s. 48.
 11. Burkert Mathias, Rechtsextremismus und Ausländerfeindlichkeit, *Aufschwung Ost? Lebenssituation und Werteorientierungen Ostdeutscher Jugendlicher*, ed. Sturzbecher Dietmar & Kleeborg-Niepage Andrea & Hof-

vam problemi yaşayan ve 1992 yılında yani yedinci sınıftan sonra devamsızlık sebebiyle ortaokuldan diploma almadan ayrılan ve suç teşkil eden davranışları sebebiyle çocuk yuvasından atılan Uwe Böhnhardt ve yakın arkadaşları Uwe Mundlos ile Beate Zschäpe için aşırı sağcı gençlik gruplarına dahil olmak büyük önem taşımaktaydı. Bu üçlünün mesleki eğitimlerini tamamlamaları bireysel radikalleşmelerine engel olamadı.¹²

Üçlü, 1990'lı yılların başından itibaren ılımlı ve militan tüm Neo-Nazi hareketleri bünyesinde toplayan Thüringen eyaletinde çeşitli eylemlere katıldılar ve artık radikalleşme süreçleri gözle görünür hale geldi. Aynı zamanda siyasi olarak gerçekleştirilen şiddet eylemlerine ilk kez dahil oldular. Buldukları sosyo-politik ortam, göçmenlerin ve özellikle sığınmacıların toplum tarafından istenmemesi ve aşırı sağcı ideoloji, üçlüde dost/düşman ayrımı algısını keskin bir şekilde derinleştirdi.¹³

Thüringen'in sanayi merkezi olan Jena'da 1991 yılında "Winzerclub" ismiyle bir gençlik kulübü kurulmuştu. Almanya'da taşeron işçi ve mülteci yurtlarına yapılan ırkçı saldırıların arttığı dönemde¹⁴ kurulan "Winzerclub" yerel bir Neo-Nazi ortamının oluşmasıyla birlikte bölgede, bireysel ve kolektif radikalleşme sürecinin de temelini oluşturdu. Bahsi geçen yıl söz konusu kulübün kuruluşu ve açılışında etkili olan Uwe Mundlos

fmann Lars, (VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden: 2011), s. 175.

12. Malthaner Stefan, Contextualizing Radicalization: The Emergence of the "Sauerland Group" from Radical Networks and the Salafist Movement, *Studies in Conflict & Terrorism*, Cilt: 37, Sayı: (8), s. 638–653.
13. Malthaner Stefan & Waldmann Peter, Radikale Milieus, *Das Soziale Umfeld Terroristischer Gruppen*, ed. Malthaner, Waldmann, (Campus Verlag, Frankfurt a. Main: 2012), s. 28.
14. Malthaner Stefan & Hummel Klaus, Islamistischer Terrorismus und Salafistische Milieus: Die "Sauerland-Gruppe" und ihr Soziales Umfeld, ed. Malthaner Stefan & Waldmann Peter, *Radikale Milieus. Das Soziale Umfeld Terroristischer Gruppen*, (Campus, Frankfurt a. Main: 2012), s. 260.

18, Beate Zschäpe 16 ve Uwe Böhnhardt 14 yaşındaydı. Aynı yıl Uwe Mundlos hırsızlık ve yaralama suçlarından tutuklandı.¹⁵

1992 yılından itibaren üçlünün siyasallaşmasında bölgedeki Neo-Nazi hareketlenmesinin artan faaliyetleri etkili oldu. Aynı yaz getirilen yasak sebebiyle Jena yakınındaki Rudolstadt'da gerçekleştirilen Rudolf-Heß-Yürüyüşü (Rudolf-Heß-Marsch) Thüringen eyaletindeki Neo-Nazi hareketinin gelişiminde bir dönüm noktası oldu.¹⁶ Zira bu yürüyüşten sonra hem aşırı sağcı gruplara katılım hem de siyasi suçların sayısı arttı. Buna en büyük etken ise iki Almanya'nın birleşmesinden sonra özellikle Doğu Alman polislerinin Neo-Nazi eylemlerinde karar almadaki çekimser tutumları ve bundan dolayı dönemin "kanunsuz bir dönem" olarak görülmesi idi.¹⁷

Winzerclub gençliği, siyasi yapılara dahil olmadıkları için düzenli olarak siyasi eylemlere katılmadılar. Fakat özellikle katıldıkları Nazi konserleri siyasi dergiler temin edip, bağlantılar kurmalarını mümkün kılmaktaydı. 1993 yılında Thüringen eyaletinde kurulan Freie Kameradschaft (Özgür Yoldaşlar)¹⁸ topluluğunun buluşma akşamlarına Uwe Böhnhardt ve arkadaşları olan Ralf Wohlleben de katılmaktaydı.¹⁹ 1994 ve 1995 yılına bakıl-

15. Aust & Laabs, *Heimatschutz. Der Staat und die Mordserie des NSU*, s. 49.

16. "Bericht des Untersuchungsausschusses 5/1 Rechtsterrorismus und Behördenhandeln, Drucksache 5/8080", Thüringer Landtag, s. 160, https://parldok.thueringer-landtag.de/ParlDok/dokument/53401/moegliches_fehlverhalten_der_thueringer_sicherheits_und_justizbehoerden_einschliesslich_der_zustaendigen_ministerien_unter_einschluss_der_politische.pdf, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2022).

17. Quent Matthias, *Rassismus, Radikalisierung, Rechtsterrorismus. Wie der NSU Entstand und Was Er über die Gesellschaft Verrät*, (Beltz, Weinheim: 2016), s. 301.

18. Gayri resmi örgütlenmiş Neo-Nazi gruplarıdır. Yasal olarak tüzel kişilikleri olmayan derneklerdir. "Kameradschaft", Bundeszentrale für pol. Bildung, <https://www.bpb.de/themen/rechtsextremismus/dossier-rechtsextremismus/500791/kameradschaft/>, (Erişim: 18 Ocak 2023).

19. NSU-Watch, "Protokoll 228. Verhandlungstag – 16. September 2015".

dığında Böhnhardt, Wohlleben ve Zschäpe sadece kendi bölgelerinde değil, farklı eyaletlerde eylemlere, konserlere, yürüyüşlere katılan²⁰ ve şiddet eylemleri gerçekleştiren Neo-Nazi gruplarına dahildiler. Örneğin, bu kişiler Eylül 1995 yılında Jena’da gerçekleşen bir Neo-Nazi konseri engelleme girişiminde bulunan polislerin araçlarına taş atmış ve polis memurlarını kovalayanlar arasında yer almışlardı.²¹ Zaten Böhnhardt’ın henüz 17 yaşındayken, göçmenlerin taşınacağı bir eve sahte bomba yerleştirdiği biliniyordu.²² Artık bombalı saldırıları da deneyen bu üçlünün dahil olduğu ırkçı eylemler art arda gelmeye başladı.

NSU TERÖR ÖRGÜTÜ’NÜN KURULUŞU

1995 yılına kadar Winzerclub gençlik grubuna dahil olan Mundlos, Böhnhardt ve Zschäpe, diğer arkadaşları ve katıldıkları eylem ve gösterilerde edindikleri deneyimler ve motivasyonla Kameradschaft Jena’yu (Jena Dostluk Grubu – KS Jena) kurdular.²³

Kameradschaft Jena’nın oluşmasıyla birlikte, Mundlos, Böhnhardt ve Zschäpe’nin Neo-Nazi kapsamındaki eylemlere katılımları ve bununla birlikte suç işleme oranları da arttı.²⁴ Örneğin, Zschäpe, Böhnhardt ve Kameradschaft Jena kurucularından

-
20. Bundestagsdrucksache 17/14600 *Beschlussempfehlung und Bericht des 2. Untersuchungsausschusses nach Artikel 44 des Grundgesetzes*, Deutscher Bundestag, s. 78, <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/17/146/1714600.pdf>, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2022).
 21. Schäfer, Gerhard/Wache, Volkhard/Meiborg, Gerhard (2012): Gutachten zum Verhalten der Thüringer Behörden und Staatsanwaltschaften bei der Verfolgung des Zwickauer Trios im Auftrag des Freistaates Thüringen vertreten durch den Thüringer Innenminister, s. 45, https://www.nsu-watch.info/files/2012/05/120515_schaefer_gutachten-neu.pdf, (Erişim: 25 Aralık 2022).
 22. Fuchs Christian & Goetz John, *Die Zelle. Rechter Terror in Deutschland*, (Rowolth, Reinbek bei Hamburg: 2012), s. 79.
 23. NSU-Watch, “Protokoll 228. Verhandlungstag – 16. September 2015”.
 24. Deutscher Bundestag, *Bundestagsdrucksache 17/14600*, s. 81.

Andre Kapke,²⁵ aynı yıl Rudolfstadt'ta, "Almanlar tekrar dik yürümeyi öğreniyor. Dizlerinin üzerinde yaşamaktansa ölmek daha iyidir." gibi sloganlar içeren broşürler dağıtırken tutuklandılar.²⁶

Kameradschaft Jena'nın kuruluşuna paralel olarak Jena ve Rudolfstadt bölgesindeki aşırı sağ grupların birlikte hareket ettiği bir süreç de başladı. Bu dönemde Bönhardt, Zschäpe ve Mundlos, Neo-Nazi hareketinin ülkedeki hiyerarşisinde de hızlı bir şekilde yükseldiler. Ayrıca Saalfeld-Rudolfstadt, Jena, Gera, Ilmenau ve Sonneberg bölgelerinden geniş katılım sağlanan Anti-Antifa-Ostthüringen (Doğu Thüringen Faşizm Karşıtları'nın Karşıtları) hareketi ismini Thüringer Heimatschutz (Thüringen Vatan Koruma- THS) olarak değiştirdi.²⁷ KS Jena ise en başından itibaren THS bünyesindeki en aktif gruplar arasında yer aldı.

Daha profesyonel bir yapısı²⁸ olan KS Jena grubu, kendini dışarıya karşı izole etmiş, elitist davranışlar sergilemiş ve başka üyelerin katılımına müsaade etmemiştir. Kendi aralarında da kuralcı bir tutum sergileyerek düzenli olarak her hafta buluşup ortak eylemleri finanse etmek için aylık üyelik ücreti öderler. Hedefleri daha siyasi eylemlere odaklanmaktadır.²⁹ KS Jena kendi içinde daha sıkı bir yapıya dönüşürken aynı zamanda farklı düşüncedekilere karşı tutumları da radikalleşmiştir.³⁰ Winzerclub döneminde hükümet sadece eleştirilirken, artık devletin ve hükümetin meşruiyetinin sorgulandığı ve nasyonal sosyalizmin, yüceltil-

-
25. Jüttner Julia, "André K. im NSU-Prozess - Der Braune Vollstrecker", Spiegel, 19 Kasım 2013, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/neonazi-andre-k-als-zeuge-im-nsu-prozess-a-929277.html>, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2023)
26. Laabs Dirk, Der Verfassungsschutz und der NSU, ed. Frindte Wolfgang, Geschke Daniel, Haußecker Nicole & Schmidtke Franziska, *Rechtsextremismus und Nationalsozialistischer Untergrund*, (Springer, Wiesbaden: 2015), s. 231.
27. Deutscher Bundestag, *Bundestagsdrucksache 17/14600*, s. 93.
28. Deutscher Bundestag, *Bundestagsdrucksache 17/14600*, s. 97.
29. Ramelsberger Annette, Schultz Tanjev, Stadler Rainer, Ramm Wiebke, *Der NSU-Prozess. Das Protokoll*, (Antje Kunstmann, München: 2018), s. 31ff.
30. Ramelsberger vd., *Der NSU-Prozess. Das Protokoll*, s. 226ff.

mekten ziyade, ideal devlet yönetim sistemi olduğu savunulmaya başlanmıştır.³¹ Gerçekleşen her eylem ve edinilen deneyimler, geleceğin NSU üyelerinde radikalleşme sürecinde harekete geçme motivasyonunu artırıyordu.³²

Böhhhardt, Zschäpe ve Mundlos geçmişte sadece hırsızlık suçlarıyla dikkat çekerken,³³ artık hem onlar hem de diğer KS Jena mensupları siyasi tartışmalarda şiddete rahatlıkla başvuran bir yapıya sahiplerdi.³⁴ Ayrıca Beate Zschäpe'nin yanında her zaman bıçak taşıdığı,³⁵ Böhhhardt'ın ise cop, bıçak ya da kurusıkı tabanca taşıdığı bilinirken,³⁶ 1996/1997 yılında KS Jena mensuplarının çoğunluğu cop ya da silah taşımaktaydı.³⁷

Diğer grup mensupları ile birlikte Böhhhardt, Zschäpe ve Mundlos bu sürede soruşturmalara sebep olacak eylemler gerçekleştirdi. 9 Kasım 1995 tarihinde, Jena enerji hizmet binasının (Stadtwerk Jena) bir borusuna Davut yıldızı çizilmiş bir oyuncak bebek asıldı. Ertesi gün Boşnak mültecilerin kaldığı bir binada bir patlayıcı madde bulundu. 10 Eylül 1995'te, Rudolfstadt'taki faşizm kurbanlarının anıtına sahte bir bomba yerleştirildi. 13 Nisan 1996'da, Jena yakınlarındaki bir otoyol köprüsüne ikinci bir bebek asıldı; boynunda bir ip, üzerinde bir Davut yıl-

-
31. Sprinzak Ehud, Right-Wing Terrorism in a Comparative Perspective: The Case of Split Delegitimization, ed. Bjørge Tore, *Terror from the Extreme Right*, (Routledge, London: 1995), s. 19,
 32. Virchow Fabian, *Gegen den Zivilismus. Internationale Beziehungen und Militär in den politischen Konzeptionen der extremen Rechten*, (VS Verlag für Sozialwissenschaften, Hamburg: 82ff.).
 33. "Protokoll 7. Verhandlungstag – 6. Juni 2013", NSU-Watch, <http://www.nsu-watch.info/2013/10/protokoll-44-verhandlungstag-9-oktober-2013/>, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022)
 34. Ramelsberger vd., *Der NSU-Prozess. Das Protokoll*, s. 32.
 35. Ramelsberger vd., *Der NSU-Prozess. Das Protokoll*, s. 419ff.
 36. Ramelsberger vd., *Der NSU-Prozess. Das Protokoll*, s. 220ff.
 37. "Protokoll 189. Verhandlungstag – 4. März 2015", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2015/03/protokoll-189-verhandlungstag-4-maerz-2015/>, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022).

dızı ve “Yahudi” kelimesi bulunmaktaydı. Ayrıca oyuncak bebeğe bağlı sahte bir bomba vardı. 1996 yılının Ağustos ayında Zschäpe, Neo-Nazi faaliyetlerinin yürütülmesi ve sahte ve ilerleyen süreçte patlayan bombaların yapımı amacıyla bir garaj kiralamıştı. Ekim 1996, Eylül ve Aralık 1997’de Jena’da üzerinde gamalı haç resmi olan ikisi çalışmayan üç bombalı bavul bulunurken, Eylül 1997’de Jena kentindeki Tiyatro Meydanı’nda bulunan bavulun içerisinde 10 gramlık TNT patlayıcı madde olduğu tespit edildi. Yine Jena’da üç kuruma mektuplu sahte bomba düzeneği gönderildi. Mektupta, “1997 mücadele yılı olacak. Dışarıya, göze göz” yazıyordu. Şüpheli olarak Böhnhardt, Zschäpe, Mundlos ve arkadaşları André Kapke’nin DNA izlerine rastlandı, ama dosya delil yetersizliğinden kapatıldı.³⁸

Kanıt ve ifadeler, yukarıda bahsedilen ve Jena’ya yakın bir bölgede gerçekleştirilen bomba eylemlerine sadece üçlünün değil THS aktivistlerinden Henning Haydt ve diğer aktivistlerin de dahil olduğunu göstermektedir.³⁹ Örneğin; Haziran 1997’de, Stadtroda’dan yukarıda belirtilen THS aktivisti Henning Haydt ile ilgili bir kavga soruşturması sırasında, çivi ve vidalarla dolu bir bomba⁴⁰ ve toplama kampı anıtlarının işaretli olduğu bir Almanya haritası bulundu.⁴¹

38. Kleffner Heike, “(K)Eine Gespaltene Wahrnehmung: Antisemitismus und der NSU”, NSU-Watch, (18 Eylül 2018), <https://www.nsu-watch.info/2018/09/keine-gespaltene-wahrnehmung-antisemitismus-und-der-nsu/>, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2022).

39. Thüringer Landtag, *Bericht des Untersuchungsausschusses 5/1 Rechtsterrorismus und Behördenhandeln*, Drucksache 5/8080, s. 492.

40. “Bundestagsdrucksache 17/14600”, Deutscher Bundestag, s. 97, <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/17/146/1714600.pdf>, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2022); Gerhard, “Gutachten zum Verhalten der Thüringer Behörden und Staatsanwaltschaften bei der Verfolgung des ‘Zwickauer Trios’”.

41. “MDR: Polizei fand Bereits 1997 Nagelbombe bei Rechtsextremen”, *Welt*, <https://www.welt.de/newsticker/news3/article106256204/MDR-Polizei-fand-bereits-1997-Nagelbombe-bei-Rechtsextremen.html>, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2022).

Uwe Böhnhardt ise 16 Ekim 1997’de halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme suçundan iki yıl üç ay hapis cezasına çarptırıldı. Karar, aynı yılın 10 Aralık tarihinde kesinleşti.⁴² Karar kesinleştikten yedi hafta sonra henüz tutuklanmayan Böhnhardt’ın tutuklanma tarihinin belirlenmesi için konu 23 Ocak 1998 tarihinde ilgili Gençlik Mahkemesi hakimine iletildi.⁴³

26 Ocak 1998’de yerleştirilen sahte ve TNT patlayıcı madde bulunan gerçek bombalar sebebiyle Böhnhardt, Zschäpe ve Mundlos’a baskın düzenlendi. Yaşadıkları dairelerde yapılan aramada, bir tutuklama emri ya da geçici olarak göz altına alınmalarına sebep gösterilecek bir delil bulunamadığından hiçbiri tutuklanmadı. Geçmişteki izlenimlere dayanarak kullandıkları garajlar da arandı. Araması yapılan ilk garajda herhangi bir delil bulunamadığından, ikinci garajda 1,4 kilogram TNT patlayıcı, dört işlevsel boru bombası bulunmadan önce Böhnhardt’ın ayrılmasına göz yumulmuştu. Savcılık baskının gerçekleştiği gün öğleden önce üçlünün geçici olarak tutuklanmasına karar verdi fakat bulunamadılar.⁴⁴

Zschäpe, Böhnhardt ve Mundlos’un yer altına inme süreci de işte bu tarihte başladı. Üçlü hem bu zamanda hem de bu biçimde bir kaçış planlanmamıştı. Yer altına bu kadar rahat bir şekilde inebilmelerinde bir yandan yetkililerin baskın ve öncesindeki gözlem süreci diğer yandan güvenilir bir iletişim ağına sahip olmalarının büyük etkisi olmuştur.⁴⁵

42. “NSU-Ermittlungen: Ermittler Haben Böhnhardt Instrumentalisiert”, *Berliner Zeitung*, <https://www.berliner-zeitung.de/politik-gesellschaft/nsu-ermittlungen-ermittler-haben-boehnhardt-instrumentalisiert-li.49193>, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022)

43. “Fahndungspannen: Plötzlich War Er Weg”, *Tagesspiegel*, <https://www.tagesspiegel.de/politik/plotzlich-war-er-weg-6427078.html>, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2022).

44. Gerhard, “Gutachten zum Verhalten der Thüringer Behörden und Staatsanwaltschaften bei der Verfolgung des ‘Zwickauer Trios’”.

45. Schedler Jan, “Rechtsterrorismus - Radikale Milieus, Politische Gelegenheitsstrukturen und Framing”, (Springer, Doktora Tezi, Ruhr-Universität Bochum, Bochum, 2018), s. 272f.

NSU'nun şiddet, cinayet ve bombalama eylemleri, üçlünün yeraltına inmesinden yaklaşık bir buçuk yıl sonra başladı. Bu süre zarfında yeraltındaki yapının oluşumu için çalıştıkları tahmin edilmektedir. NSU bünyesinde bu üçlünün ilk eylemi 18 Aralık 1998 tarihinde Chemnitz'de gerçekleştirilen market soygunu oldu. Soygun, 2011 yılının sonunda polisin üçlünün Zwickau'daki evlerinde bulunduğu mermi sayesinde saptandı.⁴⁶ İlk bombalı saldırıları ise 23 Haziran 1999'da Nürnberg'de gerçekleştirildi.⁴⁷

NSU CİNAYETLERİ

Nasyonal Sosyalist Yeraltı örgütünün oluşumu ile ilk cinayetin gerçekleştiği zaman dilimine, yani 1998-2000 yıllarına bakıldığında; bu yıllarda bazı Batı Avrupa ülkelerinde sağcı terör eylem sayılarının arttığını, Almanya'daki aşırı sağ hareketlenmenin yoğunlaştığını ve örgüt içindeki şiddet söylemlerinin arttığını gözlemek mümkündür.⁴⁸ Almanya'da Neo-Nazi örgütlerinin odak noktası, sığınmacı ve mültecilerin yanı sıra özellikle Türk kökenli vatandaşlar olmuştur. Bunun en muhtemel sebebi ise Türklerin göçmenler arasında en büyük grup olmalarıydı. Farklı bir dine mensup olmaları ve kültürel farklılıklar da kendileri ile ilgili önyargının artmasını tetiklemiştir.⁴⁹

46. "Überfall in Chemnitz - NSU-Akten im Reißwolf?", *Stuttgarter Zeitung*, <https://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.ueberfall-in-chemnitz-nsu-akten-im-reisswolf.417ec2db-a0b9-4392-bc35-3dd4ef51a75a.html>, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022).

47. Kowalska Patrycja, "Der Vergessene Anschlag des NSU", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2019/06/der-vergessene-anschlag-des-nsu/>, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2022).

48. Schedler, *Rechtsterrorismus - Radikale Milieus, Politische Gelegenheitsstrukturen und Framing*, s. 255.

49. Schedler, *Rechtsterrorismus - Radikale Milieus, Politische Gelegenheitsstrukturen und Framing*, s. 318.

Neo-Naziler tarafından gerçekleştirilen konserlerde, ırkçı ve şiddeti teşvik eden metinlerde Türk kökenli göçmenlerin hedef alındığı gerçeği, popüler sağcı rock grupların şarkılarından örneklerle somut olarak göz önüne serilebilmektedir.⁵⁰ NSU mahkeme sürecine de taşınan Böhse Onkelz'in "Türken raus!" (Türkler dışarı!)⁵¹ isimli şarkısı ya da Böhnhardt, Mundlos ve Zschäpe'nin garajında 1998 yılında bulunan "Ali Drecksau, wir hassen Dich" (Pis domuz Ali, senden nefret ediyoruz) isimli disket buna örnektir. Söz konusu disketin içeriğinde ise "Almanya'da yaşayan ve kendisinin de burada doğduğunu söyleyen bir Türk'ü kaybedilmiş olarak görürüz." şeklinde ifadeler bulunmaktaydı.⁵²

Almanların azınlık haline gelebileceği korkusu sadece Neo-Nazi gruplarının söylemlerinde değil, aynı zamanda NSU'nun daha sonra bulunan belgelerinde de ifade edilmekteydi. Uwe Böhnhardt, Uwe Mundlos ve Beate Zschäpe, "Alman ulusunun korunması"⁵³ fikriyle yabancı, özellikle de Türk kökenli vatandaşlara yönelik infazları 2000 yılında gerçekleştirmeye başladılar. NSU cinayetlerinde, yedi Türk kökenli vatandaşın yanı sıra Yunan asıllı Theodoros Boulgarides ve Alman polis memuru Michéle Kiesewetter de hayatını kaybetti.

NSU cinayetlerinin ilk kurbanı Enver Şimşek oldu. Kendisi 1985 yılında Almanya'ya gelmiş, 1998 yılından beri üç seyyar çiçek tezgâhı, bir çiçekçi dükkânı ve bir çiçek toptancısını işlet-

50. Röpke Andrea, *Der Terror von Rechts – 1996 bis 2011*, ed. Röpke Andrea & Speit Andreas, *Blut und Ehre? Geschichte und Gegenwart rechter Gewalt in Deutschland*, (Ch. Links, Berlin: 2013), s. 157.

51. "Kurz-Protokoll 326. Verhandlungstag – 30. November 2016", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2016/11/kurz-protokoll-326-verhandlungstag-30-november-2016/>, (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2022).

52. Aust & Laabs, *Heimatschutz. Der Staat und die Mordserie des NSU*, s. 283.

53. "Bundesanwaltschaft erhebt Anklage im 'NSU'-Verfahren", Der Generalbundesanwalt beim Bundesgerichtshof, <https://www.generalbundesanwalt.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2012/Pressemitteilung2-vom-08-11-2012.html>, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2023).

mekteydi. 38 yaşındaki Enver Şimşek, 9 Eylül 2000 Cumartesi günü saat 12:45 ila 14:15 arası Nürnberg'in işlek caddelerinden Liegnitzer Straße'ye park ettiği transport aracındayken, Böhnhardt ve Mundlos tarafından Ceska 83 ve Bruni 315 model silahlardan çıkan dokuz kurşunun sekizinin isabet etmesiyle kanlar içinde aracın içine yığıldı. Katiller, daha sonra elektronik itiraflarında kullanmak üzere, Enver Şimşek'in yerde kanlar içindeki halinin fotoğraflarını çekerek olay yerinden uzaklaştılar. Hastaneye kaldırılan Şimşek, 11 Eylül 2000 tarihinde hayatını kaybetti.⁵⁴ Ardında bıraktığı acılı aile; eşi Adile Şimşek, kızı Semiya (14) ve oğlu (13) ise Nürnberg polisinin kötü muamelesine maruz kalmıştı. Eşi Adile Şimşek sorguya alınarak, maktulün evlilik dışı ilişki, aile içi infaz yahut uyuşturucu ticareti gibi kriminal olaylara karışıp karışmadığı soruşturulmaya başlanmıştı.⁵⁵

NSU yapılanmasının ikinci kurbanı, 1972 yılında Almanya'ya gelen Abdurrahim Özüdoğru oldu. Genç yaşta kazandığı bir burs imkanıyla Erlangen Üniversitesi'nde okumak için Almanya'ya göç eden Özüdoğru, daha sonra bir fabrikada makine teknikeri olarak çalışmaya başladı. Aynı zamanda eşi ile açtıkları terzi dükkanını ayrılmalarından dolayı yalnız işletmeye devam etmekteydi. Kızı Tülin Özüdoğru henüz 19 yaşındaydı.⁵⁶ 13 Haziran 2001 Çarşamba günü Nürnberg Gyulaer Strasse 1 numaralı binanın giriş katında bulunan terzi dükkanına muhtemelen 16:30 sularında giren iki kişi tarafından başına sıkılan iki kurşunla yere yığılan Özüdoğru'nun cesedi akşam saat 21.30 sula-

54. "Protokoll 377. Verhandlungstag – 27. Juli 2017", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2017/07/protokoll-377-verhandlungstag-27-juli-2017/>, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2023).

55. Eisenbichler Ernst, "Opfer-Hinterbliebene - Der Zweite Schock nach dem Verlust", *Bayerischer Rundfunk*, <https://www.br.de/nachricht/nsu-prozess/nsu-mordserie-angehoerige-100.html>, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2023).

56. Çevik Hatice, "Abdurrahim Özüdoğru: NSU Terör Örgütünün 2. Kurbanı", *Perspektif*, <https://perspektif.eu/2019/06/13/abdurrahim-ozudogru-n-su-teror-orgutunun-2-kurbani/>, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2022).

rında yoldan geçenler tarafından bulundu. Soruşturma yapılırken cinayetin hiçbir şekilde aşırı sağcıların eylemi olma ihtimali göz önünde bulundurulmayarak, Abdurrahim Özüdoğru'nun organize suç ve uyuşturucu kaçakçılığı ile bağlantısının olup olmadığı araştırıldı.⁵⁷

Kısa süre sonra bu defa Hamburg'dan yeni bir ölüm haberi alındı. Henüz 31 yaşında olan Süleyman Taşköprü, 27 Haziran 2001 tarihinde Hamburg'un Bahrenfeld bölgesinde bulunan babasının manav dükkanında, iki farklı silahtan kafasına isabet eden üç kurşun sebebiyle babası Ali Taşköprü'nün kucagında hayatını kaybetti. Kısa süreliğine dükkândan ayrılan babası, olay sonrasında manav dükkanından çıkan iki sarışın Almanın koşarak ayrıldıklarına dair ifade verse de soruşturmada eylemin ırkçı bir saldırı olma ihtimali hiçbir şekilde göz önünde bulundurulmadı. Soruşturmada, cinayetin yabancılar arası hesaplaşma ya da uyuşturucu ticareti sebebiyle gerçekleşen bir saldırı olması ihtimali üzerinde yoğunlaşıldı.⁵⁸

Nasyonal Sosyalist Yeraltı terör örgütü tarafından işlenen dördüncü cinayet, 29 Ağustos 2001'de Münih şehrinin Ramersdorf bölgesinde gerçekleşti. 38 yaşındaki Habil Kılıç katledildi. Eşiyle beraber işlettikleri manav dükkanında gerçekleşen olayda, Kılıç Ceska 83 marka silahtan kafasına isabet eden iki kurşunla hayatını kaybetti.⁵⁹ Polis karakolunun 100 metre ilerisinde bulunan dükkâna⁶⁰ korkusuzca giren katiller ile ilgili detaylı araş-

57. Amadeu Antonio Stiftung, "Abdurrahim Özüdoğru", <https://www.amadeu-antonio-stiftung.de/todesopfer-rechter-gewalt/abdurrahim-oezuedogru-staatlich-anerkannt/>, (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2022).

58. Keller Caro, "Hamburg und der NSU", 2 Kasım 2016, <https://www.nsu-watch.info/2016/11/hamburg-und-der-nsu/>, (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2021)

59. Amadeu Antonio Stiftung, "Habil Kılıç", <https://www.amadeu-antonio-stiftung.de/todesopfer-rechter-gewalt/habil-kilic-staatlich-anerkannt/>, (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2023)

60. "NSU-Mord in München vor Gericht - Witwe Wendet sich an Zschäpe", *Süddeutsche Zeitung*, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nsu-mord-in-mu->

tırma yapılmadı; bir görgü tanığının manav dükkanının yakınında iki bisikletli şüpheli gördüğünü söylemiş olmasına rağmen, yine polis tarafından yapılan araştırmalarda hiçbir şekilde ırkçı bir eylem olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmadı. Cinayetin aile içi şiddet davası olması ihtimaline yoğunlaşılarak Kılıç'ın ailesi sorgulardan geçirildi ve kendilerine uzun yıllar zanlı muamelesi yapıldı.⁶¹

Bir yıllık süre içerisinde art arda gelen dört cinayetin ardından, 25 Şubat 2004 tarihinde NSU tarafından gerçekleştirilen bir başka cinayette, bu defa henüz 27 yaşında olan Mehmet Turgut hayatını kaybetti. Kendisi, ailesinin çektiği geçim sıkıntısı sebebiyle Almanya'ya gelme kararı almıştır. 1994'te kaçak yollardan Almanya'ya iltica eden Turgut, başvurusunun reddedilmesinin ve Türkiye'ye gönderilmesinin ardından, 1998'de yeniden Almanya'ya gelir; ilticası yine kabul edilmez ve en son 2003 yılında Kuzey Almanya'daki Stralsund şehrine gelir. Bir süre sonra kaçak yaşadığı için yakalanır ve sınır dışı hapisanesinde üç ay geçirir.⁶² Hapishaneden çıktıktan sonra Hamburg'daki sığınmacılar kampına gönderilir ve sonra Mecklenburg-Vorpommern eyaletinde bulunan Rostock-Totenwinkel şehrinde köylüsü Haydar Ay'ın karavan şeklindeki döner büfesinde çalışmaya başlar. Haydar Ay, 25 Şubat 2004 tarihinde Neudierkower Weg 2 sokaklarında bulunan büfesini, Türkiye'deki ailesini yanına getirmek için yasal işlemler başlatmak üzere resmi daireye gittiği için Mehmet Turgut'a bırakmıştır. Saldırganlar, patronunun gecikecek olması sebebiyle büfeyi açan Turgut'a saat 10.10 sularında, karava-

enchen-vor-gericht-neonazis-auf-dem-fahrrad-1.1719246, (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2023)

61. John Barbara, *Unsere Wunden Kann die Zeit Nicht Heilen. Was der NSU-Terror für die Opfer und Angehörigen Bedeutet*, (Herder, Freiburg: 2014).
62. "Yaşarken Yunus ölürken Mehmet", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2015/02/yasarken-yunus-oeluerken-mehmet/>, (Erişim Tarihi: 15.1.2023).

nın yan girişinden girerek yine Ceska 83 tipi silahla dört el ateş açarlar. Kurşunun biri kafasına, bir diğeri ensesine, üçüncü kurşun ise boğazına isabet eder.⁶³ NSU'nun beşinci kurbanının so- ruşturmasında da yine polis cinayetin ırkçı bir eylem olması ih- timali üzerinde hiçbir şekilde durmamıştı. Kara para, uyuşturu- cu çetesi, Türk-Kürt çatışması gibi sebepler ile yürütülen soruş- turmaya, bu defa sadece kurbanın Almanya'daki yakınları ve iş- vereni değil, memleketi Elazığ - Kovancılar köyündeki ailesi bi- le dahil edilmişti.⁶⁴

Yaklaşık 1,5 yıl sonra NSU'nun altıncı kurbanı, 50 yaşında- ki İsmail Yaşar oldu. 1978 yılında Almanya'ya göç eden Yaşar, 9 Haziran 2005 tarihinde Nürnberg'de Scharrerstrasse'de işlet- tiği döner dükkanında saat 10:15'te ölü bulundu. Yaşar'ı dük- kân tezgahının arkasında bulan katiller, Ceska 83 tipi tabanca- dan çıkan 5 kurşunla ölümüne sebep oldular. Diğer cinayetler- den farklı olarak, bu cinayette görgü tanıkları tarafından verilen ifadelerde dükkanın önünde iki bisikletli ve siyah kıyafetli şüp- helinin görüldüğünün belirtilmesine ve bir görgü tanığının olay mahallinde Köln'de gerçekleşen çivili bombalı saldırının video görüntülerinde yer alan kişilerden birini gördüğünü söylemesine rağmen polis bu ifadeleri dikkate almadı.⁶⁵ Yapılan soruşturma- da polis tarafından Yaşar'ın mafya ve uyuşturucu işleri ile meş- gul olduğu iddia edilerek görgü tanıklarının net ifadelerine rağ- men bu cinayette de aşırı sağcı bir motif aranmadı.

-
63. Reißenweber Uwe, “Nach den Todesschüssen ein Foto vom Opfer”, *Nordkurier*, <https://www.nordkurier.de/neubrandenburg/nach-den-todesschuessen-ein-foto-vom-opfer-1028457205.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2023).
64. “Yaşarken Yunus ölürken Mehmet”, NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2015/02/yasarken-yunus-oeluerken-mehmet/>, (Erişim Tarihi: 15.1.2023).
65. Sundermann Tom, “Gute Zeugen, Träge Ermittler”, *Zeit*, <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2013-09/nsu-prozess-ismail-yasar>, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2023).

NSU'nun yedinci kurbanı, 15 Haziran 2005'te Türk kökenli olduğu sanılarak öldürüldüğü düşünülen 41 yaşındaki Theodoros Boulgarides oldu. 1973'ten itibaren Münih'te yaşayan Boulgarides, 1 Haziran 2005'te, Münih Trappentreustrasse'de ortağı ile birlikte açtığı çilingir dükkanında, NSU teröristleri Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt tarafından başına sıkılan 3 kurşunla hayatını kaybetti. NSU kurbanları arasındaki tek Yunan kökenli⁶⁶ kurban olan Boulgarides'in Türk olduğu düşünüldüğü için mi yoksa Türklere yakınlığından dolayı mı vurulmuş olduğu konusu hala netlik kazanmamıştır. Polis soruşturmasında kumar bağımlısı olup olmadığına ilişkin araştırmalar yapıldı. Teröristlerce öldürülen Boulgarides'in eski eşi Yvonne, olay yaşandığında henüz 15 ve 18 yaşlarında olan kızları Mandy ve Michalina ile kurbanın erkek kardeşi yıllarca polis tarafından şüpheli muamelesi gördü.⁶⁷

4 Nisan 2006'da Dortmund'da sahibi olduğu büfede öldürülen Mehmet Kubaşık, NSU terör örgütünün sekizinci kurbanı oldu. Mallinckrodtstrasse'de işlettiği büfede, Uwe Böhnhardt ve Uwe Mundlos tarafından hedef alınan 39 yaşındaki Kubaşık, vücuduna isabet eden dört kurşunla katledildi. Cinayetten kısa süre sonra ifade veren bir görgü tanığı (Janica Dz.⁶⁸), cinayete çok yakın saatlerde 25-30 yaşlarında, Nazi görünümüne iki kişiyi cinayet mahallinin yakınında gördüğünü belirtmesine rağmen polis bu olayın üstüne gitmedi. Geride bıraktığı eşi Elif Kubaşık ile 20, 11 ve 6 yaşlarındaki çocukları, soruşturma sürecinde Mehmet Kubaşık'ın uyuşturucu, PKK ve başka bir ka-

66. "NSU Kurbanları Kimlerdi?", *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/tr/nsu-kurbanlar%C4%B1-kimlerdi/a-44601163>, (Erişim Tarihi: 17.1.2023).

67. Kural Meltem, "Theodoros Boulgarides: NSU Terörünün 7. Kurbanı", *Perspektif Dergisi*, <https://perspektif.eu/2019/06/15/theodoros-boulgarides-nsu-terorunun-7-kurbani/>, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023).

68. "51. Duruşma Günü Tutanağı – 05. Kasım 2013", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2013/11/51-durusma-guenue-tutanagi-05-kasim-2013-2013/>, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023).

dınla ilişkisine dair sorulara maruz kalmış ve büyük çöküntü yaşamışlardır.⁶⁹

Mehmet Kubaşık'ın ölümünden sadece iki gün sonra, 6 Nisan 2006 tarihinde, henüz 21 yaşında olan Halit Yozgat, NSU terör örgütü üyeleri tarafından katledildi. NSU'nun dokuzuncu ve en genç kurbanı olan Yozgat, babasının desteğiyle Holländische Strasse'de 82 numaralı binanın giriş katında bir internet kafe açmıştı. Halit Yozgat'ı, internet kafeye giren iki kişi, içeride müşterilerin de olduğu sırada tezgâhın arkasına geçerek, susturucu takılmış Ceska 83 silahından çıkan iki kurşunla öldürdüler.

Cinayetin gerçekleştiği düşünülen saatlerde, internet kafede bulunan müşterilerden birisi Andreas Temme idi. Temme'nin, Hessen Eyaleti istihbarat kurumu çalışanlarından biri olduğu, cinayetten kısa süre önce internet kafeye geldiği ve olay sonrasında hemen cinayet yerinden uzaklaştığı tespit edildi.⁷⁰ Daha sonra NSU terör örgütünün evinde internet kafe adresinin ve kafenin iç planının yer aldığı belgeler polis tarafından bulundu. Belgelerde üçlüye dışarıdan bir kişinin destek olduğu da belirlendi. Bu cinayette Andreas Temme'nin etkisi olduğu aşikâr olmasına rağmen⁷¹ cinayetle ilgili polis araştırmasında, diğer cinayetlerde olduğu gibi, maktulün uyuşturucu mafyası ile bir bağlantısı olup olmadığı araştırıldı. Halit Yozgat'ın babası İsmail Yozgat'ın saldırısının ırkçı bir saldırı olduğundan emin olduğunu ifade etmesine rağmen ailesi ve akrabaları uzun süre sorguya çekildi.⁷²

69. Gisela Friedrichsen, "Alle Träume Sind Zerbrochen", *Spiegel*, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/nsu-prozess-verhandelt-mord-an-mehmet-kubasik-a-931954.html>, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023).

70. Forensic Architecture, *Counter investigating the testimony of Andres Temme in relation to the Murder of Halit Yozgat in Kassel*, 6 April 2006, (Report of Forensic Architecture, London: 2017). s. 3.

71. Schedler, *Rechtsterrorismus - Radikale Milieus, Politische Gelegenheitsstrukturen und Framing*, s. 270.

72. Grunau Andrea, "Nebenkläger kämpfen im NSU-Prozess um Aufklärung", *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/de/nebenkl%C3%A4ger-k-%>

NSU terör örgütünün onuncu ve son kurbanı 22 yaşındaki Alman polis memuru Michéle Kiesewetter oldu. Kiesewetter ve iş arkadaşı Martin Arnold, 25 Nisan 2007 tarihinde Heilbronn şehrinde park halindeki devriye aracının içinde otururken Uwe Böhnhardt ve Uwe Mundlos tarafından üzerlerine yakın mesafeden ateş açılmıştı. Michéle Kiesewetter olay yerinde hayatını kaybederken, Arnold ağır yaralanarak hayatta kalmayı başardı.⁷³ İlk defa NSU kurbanları göçmen kökenli vatandaşlar değil devleti temsil eden iki polis memuruydu. Bu iki polis memurunun çalınan silahları ise 2011 yılında Uwe Böhnhardt ve Uwe Mundlos'un ölü bulunduğu karavanda polis tarafından ele geçirildi. NSU terör örgütünün evinde yapılan aramalarda bulunan "Aktion Polizeipistole" (Polis tabancası eylemi) isimli bir dosya, bu cinayetin aslında uzun zamandır planlandığını göstermekteydi.⁷⁴

NSU terör örgütünün göçmen esnaflara yönelik cinayetlerinin gerçekleştiği dönemde polisin hiçbir cinayete ırkçı bir saldırı olarak bakmadığı, buna ihtimal dahi verilmediği biliniyor. Her bir kurbanın ölümüne, onların organize suç, çeteler arası çatışma, uyuşturucu kaçakçılığı gibi faaliyetlerde bulunmalarının sebep olduğu iddia edildi. Hatta kurbanların aileleri bu cinayetlerle ilgili uzun süreli ve rencide edici soruşturmalara maruz kaldı ve sosyal çevreleri tarafından yargılandı. Ta ki 4 Kasım 2011'de, Beate Zschäpe'nin Zwickau - Frühlingsstrasse 26'da kaldıkları son evi ateş vermesiyle olayların ortaya çıkmaya başlamasına kadar. Bahsi geçen tarihte, Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt gerçekleştirdik-

C3%A4mpfen-im-nsu-prozess-um-aufkl%C3%A4rung/a-17613347, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023).

73. Deutscher Bundestag, "Kiesewetter als Zufallsopfer des NSU?", *Parlamentsnachrichten*, <https://www.bundestag.de/webarchiv/presse/hib/201609/462244-462244>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

74. "Protokoll 43. Verhandlungstag – 8. Oktober 2013", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2013/10/protokoll-43-verhandlungstag-8-oktober-2013/>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

leri bir banka soygununda 71.920 Avro'dan⁷⁵ fazla parayı çalıp, bisikletleriyle kaçarak karavanlarına geçerler. Kendilerini gören bir kişinin polise bilgi vermesinin ardından olay yerine gelen polis, ikiliyi karavanda ölü bulur ve intihar ettikleri düşünülür. Olaydan yaklaşık 3 saat sonra, arkadaşlarının öldüğü haberini alan Beate Zschäpe, delilleri yok etme amacıyla karavana 200 km uzaklıkta bulunan Zwickau kentinde kaldıkları evi ateşe verip kaçar.⁷⁶

NSU DAVASI

NSU davasının başlama sürecini bu kaçış tetiklemiştir. NSU terör örgütünün faillerinden Beate Zschäpe'nin daha sonra farklı şehirlerde kendilerine yardım eden kişilerle bulunduğu bilinmektedir. Bu sürede polis tarafından yapılan araştırmalar kapsamında, 7 Kasım 2011 tarihinde karavanda farklı silahların yanı sıra 2007 yılında Heilbronn'da vurularak öldürülen polis memuru Michéle Kiesewetter ve iş arkadaşı Martin Arnold'un görev silahları da bulundu. Beate Zschäpe'nin ateşe verdiği evde ise 2000'den 2007'ye kadar gerçekleşen cinayetlerde kullanılan silah ve NSU'nun kendisini ifşa ettiği ve suçları hakkında övündüğü 15 dakikalık bir video ele geçirildi. Belirtilen videoda, örgütün aynı zamanda 2004 yılında Köln'de düzenlenen ve bazıları ağır olmak üzere 22 kişinin yaralandığı çivili bomba saldırısından da sorumlu olduğuna dair bilgiler bulunmaktaydı.⁷⁷ Be-

75. "Protokoll 126. Verhandlungstag – 10. Juli 2014", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2014/07/protokoll-126-verhandlungstag-10-juli-2014/>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

76. Assmann Tim & Krauß Ina, "Die Rolle der Angeklagten Beate Zschäpe", *Deutschlandfunk*, <https://www.deutschlandfunk.de/vier-jahre-nachder-entdeckung-des-nsu-die-rolle-der-100.html>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

77. "Vor 10 Jahren: Aufdeckung des NSU", Bundeszentrale für pol. Bildung, <https://www.bpb.de/kurz-knapp/hintergrund-aktuell/343019/vor-10-jahren-aufdeckung-des-nsu/>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

ate Zschäpe ise Bönnhardt ve Mundlos'un⁷⁸ ailesine telefonla ölüm haberlerini verdi. Zschäpe ayrıca, daha sonra mahkemeye de sunulan ve açık bir şekilde on cinayeti NSU'nun işlediğini gösteren "Paulchen Panther"⁷⁹ (Paulcuk Panter) isimli itiraf videosunun DVD'sini, Türk Konsoloslugu ve farklı siyasi ve dini kuruluşların aralarında olduğu on altı adrese gönderdi ve 8 Kasım 2011 tarihinde Jena'da polise teslim oldu.⁸⁰

11 Kasım 2011 tarihinde, Alman Federal Savcılığı'nın gerçekleştirilen on cinayet ile NSU terör örgütünün bağlantılarının tespit edildiğini belirtmesiyle, Federal Adalet Divanı (Bundesgerichtshof), 13 Kasım 2011 tarihinde Beate Zschäpe hakkında tutuklama emri çıkardı. 31 Ocak 2013 tarihinde alınan kararla, Beate Zschäpe ve örgüte yardım etmekle suçlanan dört sanık aleyhindeki duruşma, 6 Mayıs 2013 tarihinde, Münih Yüksek Eyalet Mahkemesi'nde başladı. Zschäpe, diğer ağır suçlarının yanında on kişiyi öldürme, bir kişiyi öldürmeye teşebbüs etme, on beş soygun gerçekleştirme, üç bombalı saldırı ve bu saldırıların birisinde 22 kişinin yaralanmasına sebebiyet vermenin suç ortağı ve sorumlusu olma suçlamalarıyla, davada baş sanık olarak yargılandı. Zschäpe'nin yanı sıra örgüte silah sağlama ve destek suçlamaları ile André Eminger, Holger Gerlach, Ralf Wohlleben ve Carsten Schultze de yargılandı.⁸¹

Beş yılı aşkın süredir devam eden ve Almanya'nın en uzun davalarından biri olarak tarihe geçen NSU-davasında, toplam

78. Jansen Frank, "NSU-Prozess vor dem Ende: Was ist Beate Zschäpe für ein Mensch?", *Tagesspiegel*, <https://www.tagesspiegel.de/gesellschaft/was-ist-beate-zschape-fur-ein-mensch-5812084.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).

79. "Transkript Bekennervideo NSU", <https://www.nsu-watch.info/files/2013/05/NSU-Transkript.pdf>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

80. Von der Behrens Antonio, *Das Netzwerk des NSU, staatliches Mitverschulden und verhinderte Aufklärung*, ed. Von der Behrens Antonio, *Kein Schlusswort*, (VSA, Hamburg: 2018), s. 280ff.

81. Ramelsberger, vd., *Der NSU-Prozess. Das Protokoll*, s. 6

438 duruşmada 765 tanık ve 56 uzman dinlendi. 5 sanığı 14 avukat savunurken, 93 mağduru 60 avukat temsil etti.⁸² 3025 sayfa olan mahkeme kararı 11 Temmuz 2018 tarihinde açıklandı. Açıklanan karara göre; baş sanık olarak yargılanan Beate Zschäpe, 10 cinayetin sorumlusu olması ve NSU terör örgütüne üyeliğinden dolayı ağırlaştırılmış ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken, cinayetlerin işlendiği Ceska tipi silahı temin etmekle suçlanan Ralf Wohlleben, savcılığın 12 yıl talep etmesine rağmen, 10 yıl ceza aldı. Örgüte destek vermek suçlamasıyla yargılanan diğer sanık Andre Eminger'e ise sadece 2,5 yıl ceza verilirken, diğer sanıklar da 3'er yıl ceza aldılar.⁸³

Münih Yüksek Eyalet Mahkemesi'nde davaya bakan heyetin başkanı hâkim Manfred Götzl, dört saat boyunca kararı açıklamıştı. Ancak kararda cinayete kurban gidenlerin aileleri ile ilgili hiçbir ifadenin bulunmaması ve Beate Zschäpe'nin haricindeki sanıkların düşük cezalar alması kurbanların aileleri ve kamuoyunda bazı kesimler tarafından büyük tepki aldı. Açıklanan karar NSU'nun organize olmuş bir ağdan ziyade "izole üçlü kurgusu"nu⁸⁴ desteklemekteydi.

Kararın açıklanmasının ardından Beate Zschäpe, Holger Gerlach ve Ralf Wohlleben'in Federal Adalet Mahkemesi'ne yaptıkları temyiz başvurusu 19 Ağustos 2021⁸⁵ tarihinde ve Andre Emin-

82. Ramelsberger, vd., *Der NSU-Prozess. Das Protokoll*, s.V

83. "NSU-Prozess: Anklage fordert 12 Jahre Haft für Wohlleben", *Süddeutsche Zeitung*, <https://www.sueddeutsche.de/panorama/-muenchen-nsu-prozess-anklage-fordert-12-jahre-haft-fuer-wohlleben-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-170912-99-14973>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

84. "NSU-Watch: 'Bu Karar NSU Tarafından Öldürülenlerin Yakınlarına ve NSU Teröründen Sağ Kurtulanlara Tokat Gibi İndi.', Basın Bildirisi, <https://www.nsu-watch.info/2018/07/nsu-watch-bu-karar-nsu-tarafindan-oeldueruelenlerin-yakinlarına-ve-nsu-teroerunden-sag-kurtulanlara-tokat-gibi-indi-11-07-2018-tarihli-basin-bildirisi/>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

85. "Urteil im sog. NSU-Verfahren Hinsichtlich Drei Weiterer Angeklagter Rechtskräftig", Basın Açıklaması, <https://www.bundesgerichtshof.de/Sha>

ger'in cinayete teşebbüs suçu da dahil olmak üzere diğer suçlamlardan beraatı için yaptığı başvuru ise 15 Aralık 2021 tarihinde reddedildi. Bununla birlikte birçok noktanın aydınlatılmadan kapatıldığı NSU-davasının kararları kesinleşmiş oldu.⁸⁶ 22 Kasım 2022 tarihinde ise Karlsruhe'deki Federal Adalet Divanı (Bundesgerichtshof) 10 yıl hapis cezasına çarptırılan Wohlleben'in, cezasının üçte ikisini hapiste yattığı için yararlandığı denetimli serbestlik kapsamından çıkarılması gerektiğine karar verildi.⁸⁷

NSU 2.0 OLUŞUMU VE DAVASI

NSU davasında alınan kararda, Beate Zschäpe haricindeki sanıkların düşük cezalar alması belli kesimler tarafından eleştirilse de karar aşırı sağcı kitleye de yeşil ışık yakar nitelikteydi. Bunun ilk yansıması ise NSU davası kararının açıklanmasından kısa bir süre sonra görüldü. 2 Ağustos 2018 tarihinde, NSU terör örgütü davasının müdahil avukatlarından Seda Başay Yıldız'a gönderilen "NSU 2.0" imzalı bir mektup ile Başay Yıldız ve iki yaşındaki kızı tehdit edildi. Mektubun başlığında ise, "Bu ücretsiz faks size Uwe Böhnhardt tarafından gönderildi." yazmaktaydı.

Konu ile ilgili Eylül ve Aralık 2018 tarihleri arasında gerçekleşen soruşturmada, mektup gönderilmeden kısa süre önce Frankfurt'taki bir polis karakolunda Başay Yıldız'ın bilgilerinin sorgulandığı tespit edildi. Polis bilgisayarında yapılan bu sorgunun farkına varılmasının ardından konuyla ilgisi olduğu düşü-

redDocs/Pressemitteilungen/DE/2021/2021157.html, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).

86. Janisch Wolfgang, "Bundesgerichtshof Verwirft Revision im NSU-Prozess", *Süddeutsche Zeitung*, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nsu-prozess-bundesgerichtshof-rechtsextremismus-1.5488778>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

87. "BGH-Urteil zu NSU-Helfer: Wohlleben Muss Wieder ins Gefängnis", *Tagesschau*, <https://www.tagesschau.de/inland/wohlleben-nsu-101.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).

nülen altı polis memuru 2018 yılının Aralık ayına kadar görevden uzaklaştırıldı.⁸⁸

İkinci bir tehdit mektubu 2018 yılının Aralık ayında alındı. Türklere hakaret eden “NSU 2.0” imzalı bu mektupta, görevden uzaklaştırılan memurlara da atıf yapılarak “(...) meslektaşlarımıza yaptıklarınızın farkında değilsiniz” şeklinde ifadelerle birlikte Başay Yıldız, tekrar kızının öldürülmesiyle tehdit ediliyordu. Haziran 2019’da gelen üçüncü mektupta ise Başay Yıldız, Kassel ilçe başkanı Walter Lübcke’nin başına gelenlerle, yani yine öldürülmekle tehdit edildi.⁸⁹

İlerleyen süreçte, kamuoyunda tanınmış ve ırkçılık ve antisemitizmle mücadele eden medya, siyaset, sanat, adalet alanlarından kişi ve kurumlara aşağılayıcı, hakaret ve ölüm tehditleri içeren mektuplar, e-posta, faks veya SMS yoluyla yazılar gönderildi. Tehdit mektuplarının gönderildiği dönemde yapılan araştırmalar sonucunda, polis memurlarından oluşan aşırı sağcı “Itiotentreff” isimli bir sohbet grubunun varlığı, grupta ırkçı söylemler, gamalı haç ve Hitler resimlerinin paylaşıldığı⁹⁰ ve bu gruptan Johannes S. isimli memurun 2 Ağustos tarihinde mektup gönderilen kişilerin bilgilerinin sorgulandığı sürede karakolda olduğu tespit edilmiştir.⁹¹ Ayrıca Hessen İçişleri Bakanlığı tarafından, 2018 yı-

88. “Weiterer Polizist aus Hessen Suspendiert”, *Spiegel*, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/frankfurt-am-main-peter-beuth-verspricht-aufklaerung-in-polizeiskandal-a-1244649.html>, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023).

89. Zempel Christoph, “NSU-2.0-Drohbriefe und die Hessische Polizei: Eine Chronologie”, *Redaktionsnetzwerk Deutschland*, <https://www.rnd.de/politik/nsu-20-drohbriefe-hessische-polizei-rechtsextremes-netzwerk-eine-chronologie-2PFOVGZBLRG5DJ3Z2T6JXKC6KY.html>, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2023).

90. “Rechtsradikale Umtriebe: 28 Polizisten unter Verdacht”, *Frankfurter Neue Presse*, <https://www.fnp.de/frankfurt/frankfurt-hessen-polizei-unter-verdacht-rechtsradikale-umtriebe-zr-12932185.html>, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023).

91. Litschko Konrad, “Ein Urteil mit Leerstellen”, *TAZ*, <https://taz.de/Recht-Drohserie-NSU-20/15892469/>, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2023).

linda 180 sorgulama için polis memurları tarafından karakolların bilgisayar sistemlerinin kötüye kullanıldığından şüphelenildiği açıklanmıştır.⁹² Ülke genelinde bu sayının çok daha yüksek olduğu tahmin edilmekteydi. Hessen eyaleti Emniyet Müdürü Udo Münch ise, Hessen Eyaleti İçişleri Bakanı Beuth'a konuya ilişkin bilgi vermeyi ihmal etmesi sebebiyle görevinden alındı.⁹³ Berlin ve Hamburg şehirlerinde de polis memurlarının Emniyet Müdürlüğüne ait bilgisayarlarda mektup gönderilen kişilere ait bilgileri sorgulayıp aşırı sağcı gruplara ilettiği ortaya çıkmış, dört polis memuru sorgulanmıştı. Bu dönemde aşırı sağcı polislerin gönderilen tehdit mektuplarına destek verdiği hatta mektupları bizzat kendilerinin yazıp gönderdiğinden bile şüpheleniliyordu.⁹⁴

Gün geçtikte tehdit mektuplarının ve mektup gönderilen kişilerin sayıları arttı. Tehdit mektubu alan kişilerin arasında Türk kökenlilerin sayısı da gün geçtikçe artmaktaydı. Aralarında Milletvekili Sevim Dağdelen, Gökay Akbulut, Yeşiller Partisi'nden Aşığı Saksonya Milletvekili Filiz Polat, Berlin'de yaşayan Türk komedyen İdil Baydar, NSU davası avukatlarından Mustafa Kaplan ve Mehmet Daimağüler, Hannover Belediye Başkanı Belit Onay, Gökdeniz Özçetin ve Deniz Yücel gibi isimler bulunmaktaydı.⁹⁵

92. "Rechtsradikale Umtriebe: 28 Polizisten unter Verdacht", *Frankfurter Neue Presse*, <https://www.fnp.de/frankfurt/frankfurt-hessen-polizei-unter-verdacht-rechtsradikale-umtriebe-zr-12932185.html>, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023).

93. "Hessen Emniyet Müdürü'nden 'NSU 2.0' İstifası", *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/tr/hessen-emniyet-m%C3%BCd%C3%BCr%C3%BCnden-nsu-20-istifas%C4%B1/a-54178101>, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023).

94. "Ermittlungen zu Drohschreiben: Spur nach Berlin und Hamburg", *Welt*, <https://www.welt.de/regionales/hessen/article215203914/Ermittlungen-zu-Drohschreiben-Spur-nach-Berlin-und-Hamburg.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).

95. Stark Holger & Zimmermann Fritz, "Hass 2.0", *Zeit*, <https://www.zeit.de/2020/32/rechtsextremismus-morddrohungen-nsu-2-0-polizei-ermittlung>, (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2023).

Mektuplar sadece NSU 2.0 imzası ile değil, Nationalsozialistische Offensive (Nasyonalsosyalist Taarruz) ve Staatsstreicherchester (Devlet Yaylı Sazlar Orkestrası) imzalarıyla da gönderilmekteydi. Bu sebeple NSU 2.0 davasından önce farklı iki dava daha gerçekleşti.

Bu kapsamda, uzun süre gerçekleştirilen soruşturmalardan sonra, 2018 yılının Ekim ayından itibaren “NSO” (Nationalsozialistische Offensive - Nasyonalsosyalist Taarruz) imzasıyla 107 tehdit mektubu⁹⁶ gönderen 32 yaşındaki André Maaß⁹⁷ 2019 yılının Nisan ayında tutuklandı ve gerçekleşen mahkeme sürecinin ardından 14 Aralık 2020 tarihinde dört yıl hapis cezasına çarptırılarak adli psikiyatriye yerleştirilmesine karar verildi.⁹⁸ Maaß'ın tutuklu bulunduğu sürede hala “NSU 2.0” imzalı tehdit mektuplarının gönderilmesi ise kendisinin tek suçlu olmadığını göstermekteydi.

“Devlet Yaylı Sazlar Orkestrası” (Staatsstreicherchester) imzasıyla gönderdiği tehdit mektuplarının sonunda “Heil Hitler” ifadesi kullanan Emil A. ise 2020 yılının Haziran ayında tutuklandı. Ağır tehditler içeren mektuplarını politikacılara, yetkililere ve gazetecilere gönderen Emil A., kripto para talep ederek paranın gönderilmemesi durumunda kişileri ölümle tehdit ediyordu. Bazı mektuplarında ise silah ya da çocukların istismar edildiği resimlere yer verilmekteydi.⁹⁹ Berlin Bölge Mahkeme-

96. Generalanwaltschaft, Twitter, 27 Ocak 2020, <https://twitter.com/GStA-Berlin/status/1221722600721780736?s=20&ct=-doHi9Kuk3dF6OzT-6zaftg>, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2023).

97. Pitt von Bebenburg, “Urteil Naht in Frankfurter ‘NSU 2.0’-Prozess”, Frankfurter Rundschau, <https://www.fr.de/rhein-main/urteil-naht-in-frankfurter-nsu-prozess-91805825.html>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

98. Ramm Wibke, “Er Wollte Schocken”, *Spiegel*, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/berlin-drohmail-prozess-urteil-a-cfe92d6d-f744-463c-9082-3d9ddf3ad47a>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).

99. “Almanya’da Siyasetçi ve Gazetecilere Ölüm Tehdidi”, Deutsche Welle, <https://www.dw.com/tr/almanya-siyaset%C3%A7i-ve-gazetecilere->

si'nde görülen dava Şubat 2021'de karara bağlandı ve Emil A. bomba tehditleri ve gasp nedeniyle üç yıl hapis cezasına çarptırıldı.¹⁰⁰

“NSU 2.0” imzalı mektupların gönderilmeye devam edilmesi hala asıl suçluların bulunmadığına işaret etmekteydi. Kapsamlı soruşturmaların ardından 3 Mayıs 2021'de Berlin'de yaşadığı adreste Alexander Horst M. tutuklandı. 1968 yılında Doğu Almanya'da dünyaya gelen Alexander Horst M.'in annesi öğretmen, babası ise İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nda SS (Schutzstaffel - Koruma Timi)'e bağlı Nazi toplama kamplarının kurulumundan ve idaresinden sorumlu örgüte üyeydi ve de Buchenwalz toplama kampında görevliydi. Alexander Horst M. henüz 16 yaşındayken babası hayatını kaybetti. Bilişim teknolojileri (BT) uzmanı olarak eğitimini tamamlayan Alexander Horst, 1990 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Doğu Berlin'de çalıştığı bankadaki işini kaybetti.¹⁰¹ O dönemden sonra birçok suç işleyen Horst, 2017 yılından itibaren, Anayasayı Koruma Teşkilatı tarafından telefon yoluyla tehdit nedeniyle gözaltına alınmıştı. 54 yaşındaki BT-teknisyenin, Ağustos 2018 ile Mart 2021 tarihleri arasında 24 farklı kişiye “NSU 2.0” imzalı 116 tehdit mektubu gönderdiği düşünülmekteydi. Aleyhindeki 120 sayfalık iddianame toplam 85 maddeden oluşmaktaydı. Savcılığın suçlamaları arasında; 67 hakaret suçu, 11 şantaj suçu, 23 tehdit suçu, 4 ölen kişinin hatırasına hakaret suçu ve 41 Anayasaya aykırı sembollerin kullanılması suçu bulunmaktaydı. Ayrıca suçlamaların arasında; nefrete ve suç işlemeye alenen teşvik et-

re-%C3%B6l%C3%BCm-tehdidi/a-53335345, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023).

100. Litschko Konrad, “Drohserie Bleibt Unaufgeklärt”, *TAZ*, <https://taz.de/Mails-vom-Staatsstreichorchester/15847334/>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2023).

101. Pitt von Bebenburg & Voigts Hanning, “NSU 2.0: Porträt des Beschuldigten”, *Frankfurter Rundschau*, <https://www.fr.de/politik/aggressiv-vulgarer-rassistisch-91229616.html>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2023).

me, çocuk ve gençlerin cinsel olarak istismar edildikleri görüntü ve videolar bulundurma, kamu görevlilerine karşı direnç ve silah yasasının ihlali de bulunmaktaydı.¹⁰²

16 Şubat 2022 tarihinde, “NSU 2.0” imzalı tehdit mektuplarının göndericisi olduğu iddia edilen Alexander Horst M. hakkındaki dava Frankfurt Main Bölge Mahkemesi’nde başladı. 30 duruşmadan ve 50 tanığın dinlenmesinden sonra Alexander Horst M. Ağustos 2018 ile Mart 2021 tarihleri arasında gönderilen “NSU 2.0” imzalı tehdit mektuplarının tek sorumlusu olarak beş yıl ve on ay hapis cezasına çarptırıldı.¹⁰³

Mahkeme kararını açıklayan mahkeme başkanı hâkim Distler, Alexander Horst M.’in tehdit mektuplarının hepsini tek başına yazdığına inandıklarını ifade etti ve sonuçla ilgili olarak “Tüm tehdit dizisi sanki tek bir kaynaktan geliyor gibi.” yorumunu yaptı. Yargıç Distler davanın tamamının çözülmediğini kabul ederek, soruşturmada herhangi bir suç ortağına rastlanmasa da, alıcıların polis bilgisayarlarındaki gizli verilerinin sorgulanması konusunun açıklığa kavuşturulamadığını açıkladı.¹⁰⁴

Alexander Horst M. karar duruşmasında yaptığı son konuşmada tüm iddiaları reddetti. Suçlamaların kanıtlarla ispatlanmadığını fakat savcılığın yalan ve manipülasyonlarla kendisini suçladığını belirtti. Başsavcılık ve emniyetin gerçekleştirdikleri soruşturmalarda kendisini ne pahasına olursa olsun bitirmek ve polis memurlarını aklamak istediklerini ifade etti. Kendisinin yalnız-

102. Maji Daniel, “Botschaften des Hasses”, *Tagesschau*, <https://www.tagesschau.de/inland/regional/hessen/nsu-2-0-prozess-101.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).

103. Meyer Robert D., “Zweifel an der Einzeltäterthese im ‘NSU 2.0’-Komplex Bleiben”, *ND Journalismus von Links*, <https://www.nd-aktuell.de/artikel/1168573.landgericht-frankfurt-am-main-zweifel-an-der-einzeltaetert-hese-im-nsu-komplex-bleiben.html>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2023).

104. “NSU 2.0 Davasında Karar Açıklandı”, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/tr/nsu-20-davas%C4%B1nda-karar-a%C3%A7%C4%B1kland%C4%B1/a-63791433>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2022).

ca Darknet'teki sağcı bir sohbet grubunun üyesi olduğunu ve bu sebeple bilgisayarında tehdit mektuplarının bulunduğunu fakat suç teşkil edecek bir şey yapmadığını anlattı. Ayrıca, mektupları kendisinin yazdığı ile ilgili bir kanıt olmadığını ifade etti. Bunun Darknet sohbet grubunun diğer üyeleri tarafından planlanan bir komplo olduğunu söyledi.¹⁰⁵

Fakat 2 Ağustos 2018 tarihinde Avukat Seda Başay Yıldız'a polis karakolundan faks olarak gönderilen ilk tehdit mektubunun mahkemece cezalandırılan sanık tarafından gönderilmediği güçlü ihtimaller arasında. Seda Başay Yıldız gibi tehdit mektubu alan Janine Wissler, Martina Renner, Anne Helm, Idil Baydar ve Hengameh Yaghoobifarah birlikte yaptıkları basın açıklamasında, Frankfurt Cumhuriyet Savcılığı'nın olayda sadece Alexander Horst M. üzerinde durduğunu ve 1. Frankfurt polis karakolundaki bir grup polis memurunun bu davanın dışında tutulmaya çalışıldığını ifade ettiler. Verilen kararın en azından polisler arasında sağcı yapılanmaların beraatı anlamına gelmediğinin kesinleştiiği belirtildi.¹⁰⁶

SONUÇ

70'li yıllardan itibaren Almanya'da gerçekleşen 200'ü aşkın aşırı sağcı cinayet varken, 2000-2007 yılları arasında NSU terör örgütü tarafından gerçekleştirilen, 8'i Türk 10 kişinin öldürüldüğü cinayetlerin ardından uzun yıllar devam eden dava, yıllarca şüphe altında bırakılan kurban yakınları için büyük ümit olmuş-

105. "Prozess um "NSU 2.0"-Drohschreiben: Fast Sechs Jahre Haft", *Baye-rischer Rundfunk*, <https://www.br.de/nachrichten/deutschland-welt/prozess-um-nsu-2-0-drohschreiben-fast-sechs-jahre-haft,TNQO2LG>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2023).

106. Staud Toralf, "Verfassungsschutz muss über Aktenschredderer Auskunft geben", *Zeit*, <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2020-10/verfassungsschutz-urteil-nsu-akten-vernichtung>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2023).

tu. Fakat cinayetlerin işlendiği sürede, örneğin Halit Yozgat'ın öldürüldüğü esnada bir polis memurunun orada olduğunun tespit edilmesine rağmen polisin hiçbir cinayetin ırkçı bir terör saldırısı olmasına ihtimal vermemesi ve dava sürecinde bazı belgelerin imha edilmesi¹⁰⁷, polisin bu süreçte suçlulara destek olduğunu kanıtlar nitelikteydi. Kararda, NSU terör örgütünün sadece üç üyeden ibaret olduğu tanısının konulması ve cinayetlerin gerçekleşmesini kolaylaştıran yardımcıların gün yüzüne çıkartılmaması ya da çok düşük cezalar almaları yüz yılın davasının şüphelerle sonuçlanmasına sebep olmuştur.

Aynı şekilde, 24 farklı kişiye gönderilen 100'ü aşkın tehdit mektubuna ilişkin NSU 2.0 davasında, NSU davası avukatlarından Seda Başay Yıldız'a faks aracılığıyla gönderilen ilk tehdit mektubunun bir polis karakolundan gönderilmesi, bunun öncesinde aynı yerden kendisinin bilgilerinin sorgulanması, ilerleyen süreçte bazı mağdurların bilgilerinin farklı polis karakollarından sorgulanmış olması ve tespit edilen aşırı ırkçı sohbet grubuna rağmen soruşturmada polis bağlantısının olup olmadığına neredeyse hiç değinilmemesi hayal kırıklığına yol açmıştır.

Süreç ilerledikçe, birçok kişi tarafından her iki olayda gerçekleştirilen bu suçlara, derin yapılar içerisindeki kişilerin destek olduğuna şüphe duyulmamaktaydı. Zira emniyet içerisinde aşırı sağ bir yapılanmanın varlığı aşıkardı. Bununla birlikte yeni aşırı sağcı eylemlerin sayısının gün geçtikçe artıyor olmasının, istihbarat ve güvenlik birimlerindeki aşırı sağcı yapılanmaların hangi boyutta olduğunun tespitinin henüz yapılamamış olması ve yargıya taşınan suçların cezalarının caydırıcı derecede ağır olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Suçu tek bir faile indirgeyen yargı süreçleri, nefret suçları işleme eğiliminde olan kişi ya da grupları cesaretlendirmekte, kurban yakınlarının ise devlete olan inancını kaybetmesi sonucunu do-

107. Staud, "Verfassungsschutz muss über Aktenschredderer Auskunft geben".

ğurmaktadır. Almanya'da gelinen bu noktada, gerçekleşen ırkçı eylemlerin hiçbir ayırım yapılmaksızın bütün yönleriyle aydınlatılması, ırkçı, ayrımcı ve haksız muameleye maruz kalma endişesiyle yaşayan vatandaşların devletin her kurumuna güvenebilmesini sağlamanın en önemli etkeni olarak gözükmektedir.

AVRUPA FİKRİNİN KRİZİ VE AŞIRI SAĞIN ZİHİNSEL ANATOMİSİ

Büyüamin Bezci¹

GİRİŞ

Liberalizmin zaferini hazırlayan Avrupa fikri üç farklı aşamadan geçerek gelmişti. İlki Kartezyen düşünceden beslenen aydınlanmacı akıldır. Ki bizler çoğu zaman Avrupa deyince Voltaire'nin polemiklerine yansıyan bu tarafını biliriz. Aslında aydınlanmacı Avrupa fikrini en iyi temsil eden Kant'ın evrensel barış ilkesi ve insan hakları kavrayışıdır. İkinci Avrupa fikrinin kaynağı ise romantizmdir. Ulusların büyümlü varlıklara dönüşmesi de liberalizmin bireyi de hatta devletin yüce bir varlık olarak akli temsil etmesi de romantiklerin marifetidir. Üçüncü Avrupa fikri ise 19. yüzyılın sonunda, önce sömürgecilik daha sonra da finansal hâkimiyetle dünyanın ekonomik akışlarını kendine doğru çeviren Anglo-Amerikan pragmatizmidir. Doksanlarda Fukuyama, çok bilinçli olmasa da tarihin sonundan bahsederken aslında bu üç Avrupa fikrinin yeni bir karışımı olarak “postmodern küresel neoliberalizmden” bahsetmekteydi.

1. Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bbezci@sakarya.edu.tr.

Yenidünyanın aklı artık Kant'ın evrensel buyruklarına dayanamayacak kadar karmaşıktı. Aklın ışığında bilimsel gerçeklere dayanan bir toplumsal bütünlük anlayışı 20. yüzyılın iki dünya savaşı ve 68 kuşağının protestoları ile artık mümkün gözüküyordu. Büyük anlatıların rafa kaldırıldığı postmodern dünyada herkes kendi hikâyesini hakikatin yerine koymaya çok istekliydi. Siyasal birlik bağlamında postmodernite kimlikleri de bölmüş ve kültürel olduğu düşünülen kimlikler politik iddialarla ortaya çıkmıştı. Fakat yine bu karmaşayı toparlayacak bir yeni modernite iddiasına ihtiyaç hâsıl olmuştu. Doksanlarda Habermas'ın müzakereci demokrasi anlayışı, aydınlanmacı aklın gereklerinden vazgeçmeden bölünmüş toplumun ortak akıl çerçevesinde nasıl toparlanacağını vazediyordu.

Avrupa fikrinin romantik ayağı ise küreselleşme ile oldukça tehdit altındaydı. Küreselleşme, bir taraftan ulusal homojinitelereye dayanan modern devletleri sınırsal bağlamda zorlamaktaydı, diğer taraftan da romantik bireyin en radikal biçimini beslemekteydi. Bir anlamda küresel piyasalar yeni bir kültür yaratmış ve modern devletlerin egemenliklerini zorlarken bireyleri de küresel kültürle benzeştirmeye başlamıştı. Tüketim ve sanallık insan odaklı moderniteyi bitirdi. Bir taraftan yeni bir tüketim biçimi olan teknolojiyle güçlendirilmiş, kendi kabiliyetlerini aşan post-hümanist insanlar, diğer taraftan da paralel evrenlerle mutlu olmaya çalışan transhümanist varlıklar küreselleşen dünyanın sınırsızlığının bedeli olarak karşımızdadır. Sınırsızlığı sadece ulus devletlerin sınırları olarak anlayanlar insanın etik sınırlar olmadan teknolojiyle neler yaptığını görünce dehşete düşmüş müdür bilinmez. Ama küreselleşme yeni dünyanın aklı olarak her sınırı kaldırdı. Bugün küresel aklın cinsler, türler, uluslar, inançlar arasındaki sınırları kaldırmasıyla ahlaki olanı zorlayan bir evrensel etik yarattığı söylenebilir.

Avrupa fikrinin üçüncü boyutunu oluşturan sömürgecilik ve finansal hâkimiyetin de neoliberalizm kılıfıyla yeniden format-

landığı söylenebilir. Neoliberalizm, devletlerin sınırlandığı sermayenin ve sivil toplumun güçlendiği bir çağ yarattı. Ekonomik aklın siyasal akla hâkimiyeti demek olan devletlerin sınırlanması küresel finansal akışların serbestliği için vazgeçilmezdi. Yeni sömürgecilik bir taraftan gelişmiş ülkelerdeki işgücüne dayalı üretimleri dertleriyle birlikte dışsallaştırmakta diğer taraftan da içerdeki işgücünü de göçmenlerle beslemekteydi. Her ne kadar finansın genişlemesi ve kolaylaşması ekonomik akışları geliştirmekte olan ülkelere doğru biraz yöneltmiş olsa da 2008 krizine kadar kontrolden çıkan bir durum söz konusu değildi. Avrupa fikrinin ve kapitalizmin krizinin Almanya özelinde ne tür etkiye sahip olduğuna ise daha yakından bakmak gerekmektedir.

KAPİTALİZMİN KRİZİ VE ALMANYA

Neoliberal siyaset 1970'lerde refah devletinin krizinin aşılması amacıyla yapılandırılmıştır. Kapitalist sistemde 1929 ekonomik buhranının aşılmasında önemli bir uğrak olan refah devleti, özellikle altmışların sonunda petrol krizinin de tetiklemesiyle ciddi bir krize girmişti. Keynes'in sermayenin dolaşımının artmasına bağladığı 1929 krizi aslında kapitalist üretim değil, bir tüketim eksikliği kriziydi. Zira o döneme kadar kapitalizmi bir taraftan yeni buluş ve keşifler diğer taraftan da üretimin rasyonelleşmesi taşımıştı. Yeni keşiflerin yarattığı sömürgecilik de zaten dünyanın bir kesimini daha zengin diğer kesimini de daha fakir yapmıştı. Zenginler arasındaki 1929 krizi öncesi son paylaşım mücadelesi 19. yüzyılın sonunda Afrika ve Birinci Dünya Savaşında Ortadoğu içindir. İlkinde daha dengeli Bismarck politikalarıyla arabuluculuk yapan Almanya, ikincisinden yaralı çıkmıştır. Dışarıda kaybettiklerinin suçunu da kapitalist sistemin yerli oyuncularına yüklemekte zorluk çekmemiştir.

1920'lerin başarısız liberalleşme çabası olarak Weimar Cumhuriyeti sonrasında gelen 1929 buhranı, Almanya için diğer

kapitalist devletlerden daha yıkıcı olmuştur. Almanya krizden çıkmak için iki büyük adım attı: İlki, yenilginin yükünü iç düşman olarak Yahudilere yükledi ve yenilgiden çıkış için halkını topyekûn mobilize etti. İç düşmanlaştırma Holokost ile zirveye çıktı. Önce Almanya'da başlayan Yahudilere yönelik ırkçı baskılar, savaş sırasında işgal edilen topraklara da yaygınlaştırıldı ve sistematikleştirildi. Kapitalist üretimin rasyonelleşmesinin Alman versiyonundaki en güçlü ayağını oluşturan bürokrasinin rasyonelliği de holokostu kolaylaştırmıştır. Buhrandan çıkış yolu liberal dünya için daha tüketimci ve harcamalarını artıran refah devleti olurken Almanlar öncelikle günah keçilerini belirlemişti. Bismarck'tan beri devam edegelen müzakere değil "kan ve demir" ideolojisi, 1930'ların buhranlı yıllarında "çelik fırtınalara" dönüşecek ve güçlü bir toplumsal hareketlilik yaratacaktır. Entelektüel ayağı Almanların "kendine güven" çabasıyla başlayan, Alman "İşçi"nin kahramanlaştırılmasıyla devam eden Alman ırkçılığı, aryan öjenikleriyle zirveye ulaşmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında refah devleti sınırlarına çekilen Almanya, altmışlarda büyük bir ekonomik gelişme göstermiştir. Gelişmenin devamı için altmışların başlarında yabancı işçileri ülkesine davet etmek zorunda kalmıştır. Ülkesindeki Yahudileri artık politik bir varlık gösteremez derecede azaltan Almanya, ülkesini misafir işçiliğe açarak ekonomik kalkınmasını sürekli kılmaya çalışmıştır. 1970'lerde devletin finans alanındaki sıkışıklığı yeni bir kapitalist krizi tetiklemiştir. Kapitalist sistem bu krizi de yeni bir form oluşturarak aşmayı başarmıştır.

Kapitalist sistem devlet, piyasa ve toplum bağlamında birbirinden farklı dinamikleri olan üç farklı entite üzerine kurulmuştur. Kendi içindeki krizleri de farklı dinamikleri olan üç entite arasındaki ağırlıkları değiştirerek aşmaktadır. Nitekim 1929 ekonomik buhranını da piyasa ağırlıklı bir sistemi devlet ağırlıklı bir sisteme çevirerek aşmıştır. 1970'lerdeki finans krizi de devlet ağırlıklı sistemin yüklerinin piyasa ve topluma aktarılma-

sıyla aşılmıştır. Neoliberal siyaset olarak tanımlanabilecek devletin küçültülmesi, piyasanın özelleştirme ile güçlendirilmesi ve sivil toplum yoluyla toplumun yeniden örgütlenmesi yetmişlerde kurulmuş olsa da seksenlerde vazgeçilmez olmuştur. Neoliberalizmi bir dünya sistemi haline getiren ise küreselleşme olmuştur. Keynes'in krizlerin sebebi olarak gördüğü sermayenin dolaşımı Bretton-Woods sisteminin kırılmasından sonra dünya sisteminin ana unsuru olmuştur.

Almanya da, özellikle Kohl hükümetleri sonrasında, neoliberal küreselleşmeye siyasi ve ekonomik olarak entegre olmuştur. Seksenlerde dünya siyasi sisteminin neoliberalizm ve küreselleşme yanında üçüncü dinamiği olarak postmodernizm ortaya çıkmıştır. Postmodernizmin siyasal etkisi sosyolojik kimliklerin politik anlam kazanması şeklinde olmuştur. Almanya için postmodernizm göçmenlerin iktisadi anlamda misafir işçilikten çokkültürlü bir toplumun politik farklılığına dönüşmesi olmuştur. Refah devletinin yükseliş dönemlerinde Almanya'nın kalkınmasına katkıda bulunan ve bu nedenle takdirle karşılanan misafir işçilerin çocukları artık kendilerini göçmen olarak değil, ülkenin asli ama farklı unsurları olarak görmektedir. Seksenlerin başında göçmenler önce ekonomik paylaşımın fazladan ortakları olarak görülmektedir. Bu nedenle neoliberal küreselleşmeci Hristiyan demokrat Kohl hükümeti, liberallerle yaptığı koalisyona rağmen, geri dönüşü özendiren yasalar çıkarmıştır. Misafir işçileri ekonomik paylaşımından çıkarma çabası, önce göçmenlere dair sempatiyi yok etmiştir. Sonrasında da "Türken Raus"u (Türkler Dışarı) sloganlaştıran bir nasyonal sosyalistlik olarak yeni bir Alman Milliyetçilik dalgasını başlatmıştır. Doksanların başında ayrımcılığın zirvesi Solingen Faciası'nda büyük bir felaketle gelmiştir.

Aslında neoliberal siyasetin ana dinamiğini piyasanın özelleştirmelerle özerkliğinin artması ve sivil toplum örgütlerinin güçlenmesiyle demokrasinin güçlenmesi oluşturmaktadır. Bir anlamda kapitalist sistemin liberal ayağını piyasa, demokratik ayağını

ise sivil toplumculuk oluşturmaktadır. Almanya özelinde beklenti savaş sonrası oluşan “sosyal piyasa ekonomisinin” liberalleştirilmesi ve ülkenin rekabet gücünü yeniden kazanmasıdır. Diğer taraftan sivil toplumun güçlenmesiyle de uğraşmak gerekmiştir. En büyük göçmen grubunu oluşturan Türklerin dernekleriyle başlayan örgütlenmeleri seksenlerde güçlü siyasi taleplerle sistemi zorlamaya başlamıştır. Geri dönüşün özendirilmesine rağmen ülkede kalan göçmenler neoliberal siyasetin imkanlarıyla doksanlarda politik kimlik ve özgüven kazanmıştır.

Seksenlerde halen kendi kültürel gettolarında yaşayan göçmenler farklı kimlikleriyle kamusal alanda daha görünür olmuştur. Kimliklerin kamusalıği aslında doksanların çokkültürlü dünyasına da uygundur. Fakat Avrupa fikri kültürel bir homojeniteyi de içerdiğinden Anglosakson odaklı çokkültürcülük ile uzlaşması kolay olmamıştır. Yine de neoliberal postmodernite doksanlarda hakim siyasal kültür olarak çokkültürcülüğü, ötekine saygıyı, müzakereci demokrasiyi, kimlikler çatışmasını ve diyalojik demokrasiyi öne çıkarmıştır. Bu anlamda ötekine karşı ayrımcılık ve nefret söylemleri demokrasinin eşitliği ve liberal insan hakları gereği toplumsal olarak dışlanmıştır. Doksanlar Almanya için ayrımcılığın İslamofobi üzerinden kurumsallaşmaya başladığı yıllar olmasına rağmen siyasette yükselen yeni sol hareketler olmuştur. Ötekiyle uzlaşma konusunda daha istekli olduğu düşünülen sosyal demokratların doksanların sonunda ve yeni yüzyılın başındaki iktidarları, daha ziyade piyasanın gereklerini topluma kabullendirmeyi başarmıştır. Bu anlamda sendikal örgütlenmelerin sonunu getiren meşruiyeti de yeni sol yaratmıştır.

Göçmenlerin artık kimlik kazanması neoliberal toplumun demokratikliğinden beslenmiş olsa da Alman toplumu tarafından meşruiyetleri de kolay kazanılmış değildir. Kültürel farklılığın ana omurgasını iki bağlam oluşturmaktadır; Afrikalı siyahi olmak ve Müslüman olmak. Birisi ten renginden dolayı irki olarak dışlanmakta diğeri ise kimliğinden dolayı kültürel olarak dışlan-

maktadır. Irki dışlanma konusu 1930'ların meselesiydi. O günlerde öjenik düşüncenin toplumsal zararlarını yaşamış ve hafızasını holokost suçluluğu üzerine kurmuş bir Alman toplumunun irki dışlama konusunda meşruiyet devşirmesi mümkün değildir. Fakat kültürel bir dışlama olarak İslamofobi, Alman kültürü ve Avrupa fikrinin korunmasının tetikleyici unsuru olabilmektedir.

Yeni yüzyılın başında ötekiyle uzlaşmanın yeni yolları da tartışılmıştır. Ötekini baştan öteki olarak kodlamayan şekilde farklılıkları görmezden gelme üzerine kurulu siyasal bütünlük arayışı yeni bir siyasallık olarak ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan kimseyi ortak akla ve yaşam tarzına zorlamadan, herkesin kendi bagajıyla minimal ortak ilkeler çerçevesinde oluşturacağı bir toplumsal bütünlük arayışını tek gerçekçi yol olarak görenler de olmuştur. Almanya özelinde farklılıkların birlikteliği açısından en dikkate alınacak öneri postsekülerizm olarak görülebilir. Postseküler iddia farklı kültürel kimliklerin ortak aklın oluşumuna katılımını öngörmesiyle modernist müzakereci demokrasi anlayışından ayrılmaktaydı.

Müzakereci demokrasi iletişimsel bir rasyonalite üzerine kurulu modernist bir projeydi. Farklı kimlikler ancak aydınlanmanın değerlerine entegre olduğunda ciddiye alınmaktadır. Bu anlamda kimliğinizin asli unsuru dini farklılığınız ise müzakerece yeriniz yoktur. Postseküler bağlam ise aydınlanmanın hakikat anlayışına sadık kalmakla birlikte dini ve kültürel farklılıkları da müzakere süreçlerine katma iradesine sahiptir. Nitekim ekonomik anlamda ayakta kalmak için ötekine muhtaç Avrupa'yı toplumsal anlamda bir arada tutmak için postseküler yeni müzakere süreçleri vazgeçilmezdir. Avrupa fikrinin somutlaşmış metni olarak Avrupa Birliği (AB) Anayasası birlik üyesi ülkelerde kabul görmediğinde hayal kırıklığı yaratmıştır. AB Anayasası kabul edilmemesine rağmen Avrupa fikri de rafa kaldırılmış değildir. İslamofobik Avrupa kültürüne rağmen Avrupa fikrinin toplumsal bütünlük temeli olması kolay olmamıştır. Postseküler bağlam-

da farklı dini kavrayışların da müzakereye dahil edilmesiyle yeni bir toplumsal bütünlük arayışı da devam etmektedir. 2008 finansal krizi yeni toplumsal bütünlük arayışlarını kökten sarsmıştır. Pandemi ise yaşanan toplumsal krizin zirvesini oluşturmuştur. Kapitalist sistemin yeni yapısal formu ise İslamofobiyi kültürel bir ırkçılığa dönüştürmüştür.

21. YÜZYIL KAPİTALİZMİ VE DEVLETİN GÜÇLENMESİ

20. yüzyıl aslında 2010'lara kadar devam etti. Dünya çapına yaygınlaşan ekonomik kriz doksanlarda zaferini ilan eden liberalizmin kriziydi. Özellikle krizin tetikleyicisi olan ABD'deki türev piyasalar iki farklı bağlama işaret etmektedir: İlki, türev piyasalar aslında serbest dolaşan sermayenin başarısı olarak liberalizmin küresel bir başarısıydı. Krizi de bu anlamda liberalizmin ekonomik başarısızlığı değil, başarısı tetiklemişti. Diğer taraftan türev piyasalar toplumun artan borçluluğunun daha da derinleşmesini sağladı. Kriz de bu sefer devletin finans krizi olarak değil, milletin borçluluk krizi olarak ortaya çıktı. Yetmişlerde devletin finans krizini piyasalar ve toplum aşmıştı. Bu kez milletin borçluluk krizini zaten krizin bir parçası olan sermayenin aşmasına imkân yoktu. Bu nedenle devlet korumacı özellikleriyle toplumu stabilize etmek için piyasayı kontrol altına almaya başladı.

Küreselleşme çağında egemenlikleri sorgulanır hale gelen devletler, toplum için de piyasa için de tek kurtuluş ümidini oluşturdular. Egemenliğin geri gelişinin iki farklı boyutu vardı: İlki devletlerin toplumu korumak ve piyasayı kontrol altına almak için geliştirdikleri politikalar meşrulaştı. İkincisi, toplumsal olarak daha korumacı ve kontrolcü popülist politikalar demokrasi-lerin dengelerini sarstı. Yeni politikaların kontrolcü yönleri özgülük alanlarını kısıtladı; korumacı yanları da kardeşlik alanlarını güçlendirmeye çalıştı. Bu anlamda koruma ağırlıklı popülist politikalar alt sınıfların mağduriyetlerini aşmaya çalışan sol po-

pülist politikalara dönüştü. Kontrol amaçlı politikalar ise sınırları yükselten ve otoriterleşen demokrasiler yarattı.

Pandemi, zaten devam edegelen olağanüstü halin artık kurallaşmasını beraberinde getirdi. Büyük bir sağlık krizi olarak pandemi karşısında toplumlar bir kez daha kendi devletlerinden medet umdular, küresel liberal piyasalardan değil. Piyasasının şartlarıyla aşmanın imkânsız olduğu sağlık krizini devletler aldıkları olağanüstü önlemler ve korumacı aşı kampanyalarıyla aşabildiler. Krizin küresel tedarik zincirlerini kırması sonucu oluşan ekonomik sorunları da devletler üstlendi. Birçok devlet yüksek bütçeli sosyal yardım programları oluşturarak krizi aşmaya çalışmaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı ise dünya toplumunu hesaplanmamış bir gıda kriziyle karşı karşıya bıraktı. Diğer taraftan sınırlı tutulamazsa dünyayı saracak bir savaş ve şiddet dalgası tehdidi de halen devam etmektedir. Son on yılda yaşanan dünya ekonomik krizi, pandemi ve savaş ihtimali sonrasında devletlerin küresel liberalizm karşısında kazandıkları mevziler giderek güçlenmektedir.

YAPISAL DÖNÜŞÜMÜN TOPLUMSAL SONUCU: AŞIRI SAĞ POPÜLİZM

Kapitalizm artık bir küresel liberal sistem değildir; yapısal olarak ulusal, devletlerarası bir sisteme dönüşmektedir. Bu yapısal dönüşüm, sistemsel olarak devletleri güçlendirirken toplumu pasifize etmekte ve piyasaları baskı altına almaktadır. Genel olarak milliyetçilik dalgalarının artması, göçmen düşmanlığının olağanlaşması, aşırı sağın güç kazanması, toplumsal olarak alt sınıflarda oluşan elit düşmanlığı, karizmatik liderlerin peşinden toplumların mobilize olması, ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin meşruiyet kazanması, güvenliğin özgürlüğe tercih edilmesi, asimilasyonun ötekine gösterilen tek seçenek olması kapitalizmin yapısal değişiminden beslenmektedir. Her krizle birlikte derinleşen yapısal

dönüşüm devletleri güçlendirdikçe ayrımcı ve dışlayıcı dilin sona ermesini de beklemek gerekmektedir.

Diğer taraftan halen yenilgisini kabullenmeyen küreselleşme ve çokkültürcü bir Avrupa fikri de karşımızda yer almaktadır. Bir taraftan aydınlanmacı akıldan diğer taraftan da romantik bağlamda eski Yunan-Hristiyan gelenekten beslenen kıta Avrupası fikri halen iddiasını korumaktadır. Faşizme karşı kazanılan Dünya Savaşı sonrasında oluşturduğu düşünülen Yahudi-Hristiyan kültürü olarak Avrupa fikri ise durumu daha da karmaşıklaştırmaktadır. Zira faşizmin bela olarak gördüğü liberalizmin ana taşıyıcı zihni olarak kodlanan “Yahudi Sorunu” savaş sonrasında ortak kültürün taşıyıcı sütunlarından biri olmuştur. Kapitalizmin yeni aşamasının zorladığı yeni kültürel kavgalar ise meseleyi daha da çetrefil kılmaktadır. Bu nedenle sorun alanlarına daha yakından bakmak gerekmektedir.

Avrupa siyasetine bakıldığında artan bir milliyetçilik ve gide rek aşırılaşan bir sağ, hatta sol popülizmi gözlemlemek zor değildir. Tarihsel olarak farklı anlam dünyaları olsa da milliyetçi partiler son yıllarda güç kazanmaktadır. Bu tür partiler Avusturya ve Hollanda gibi ülkelerde “Özgürlük” kavramını bayraklaştırmaktadır. Aslında özgürlük derken kasıtlarının demokratik sistemlerde kabul görmeyen ayrımcı ve dışlayıcı dillerinin ve söylemlerinin ifade özgürlüğü kapsamında görülmesi arzusu olduğu açıktır. Böylece göçmenlere karşı hiyerarşik bağlamda kullandıkları nefret dilinin de meşrulaşmasını beklemektedirler. Nefret dilini Avrupa soluna hâkim olan aydınlanmacı aklın kabullenmesi zordur. Diğer taraftan sağın kendi toplumsal geleneğini Dünya Savaşı sonrasında Yahudi-Yunan-Hristiyan bir uygarlık söylemine oturtması karşısında eski iç düşman olan Yahudilere karşı anti-semitik bir dil kullanmak artık mümkün olmaktan çıkmıştır. Bu bağlamda elde kalan iki durum söz konusudur: İlki, aydınlanma değerlerinin Avrupa fikri açısından halen önemli olduğunu ama aynı değerlerin sadece uygar toplumlara özgü olabileceğini, evrensel olmadığını iddia etmek gerekmektedir. Nitekim aşırı sa-

ğın söylemlerine bakınca Avrupa değerler sistemine inançlarını kaybetmediklerini ama bu değerlerin bütün dünya toplumları için geçerli olmadığını düşündüklerini görmekteyiz. İkinci ise antisemitik bir dil kullanamayacak ve Yahudileri düşmanlaştıramayacaksınız Avrupa’da iki farklı öteki kalıyor; Afrikalı siyahiler ve Müslümanlar. Bazen ırkçı bazen de İslamofobik olan yeni popülist nefret söyleminin giderek toplumsallaştığını görebiliriz.

Fransa gibi ülkelerde “Ulusal Cephe” derken ya da Brexit’i tetikleyen bir düşünce olarak “bağımsızlıktan” bahsederken kullanılan popülist dil tamamen dışlayıcıdır. Bu dilin eski faşist dile göre iki farklı boyutu vardır: İlki bu dil artık antisemitik değildir; ama İslam karşıtıdır. İkincisi ise nefretin dışlayıcı dili saldırgan değil korumacıdır. Yani Fransız aşırı sağı Fransızlığı yüceltmemekte ama korumakta kararlı olduğunu savunmaktadır. İngiliz aşırı sağı dünya hâkimiyetinden değil adanın bağımsızlığından bahsetmektedir. Saldırgan olmayan koruyucu dil aslında dışlamayı ve ayrımcılığı sanki yokmuş gibi göstermektedir. Böylesine pasif nefret söylemi dilinin aslında suçluluktan profesyonel bir kaçış olduğu ortadadır. Aşırı sağın ortak kimliği hukuki değil de kültürel olarak tanımlandığında zaten göçmenlerin önemli bir bölümü dışarıda kalmaktadır. Almanya’da ise faşizmin yarattığı travma henüz aşılamadığından aşırı sağa yakıştırılan, nasyonal sosyalizmi çağrıştıran bir kavram değil ancak “alternatif” sıfatıdır. Sonuç olarak alternatif olanın özelliği de dışlayıcı ve ayrımcı, hiyerarşik bir nefret dilidir.

Aşırı sağın bir başka versiyonu da İtalya’da olduğu gibi “kardeşliği”, İsveç’te olduğu gibi “demokratlığı” ya da Macaristan’da olduğu gibi “yurttaşlığı” ön plana çıkarırken aslında bir homojen “biz” tanımlamaya çalışmaktadır. Burada öteki üzerinden tanımlanmayan ama ötekini de doğal olarak dışarıda bırakan toplumsal homojenite çabası göze çarpmaktadır. Avrupa’nın güney muhafızı İtalya, kuzey muhafızı İsveç ve doğu muhafızı Macaristan’da toplumsal homojenite peşindeki milliyetçi partilerin güç kazanması uluslararası göç dalgalarının güçlenmesiyle ilgilidir.

Avrupa'da milliyetçi sağ popülist partiler kadar olmasa da sol popülist partiler ve popülist sol hareketler de göçmenlere karşı çok da anlayışlı değildir. Podemos'dan Syriza'ya, Beşyıldız hareketinden Corbyn ve Melenchon'a kadar birçok sol popülist siyasal hareket, ezilen sınıfların iki düşmanını kodlamaktadır; elitler ve uyumsuz/asimile olmamış göçmenler. Alman Yeşiller Partisi'nin de İslamofobik çıkarımlarla göçmenler arasında uyumlu/uyumsuz ayırımına işaret ederek daha rafine bir dışlayıcı dil kullandığına şahit olunabilir. Özellikle kendi devletlerini korumacı sosyal politikalara geri çağıran sol popülist hareketlerin kaybettiklerinin günahını sadece elitlere değil artan göç baskısına çıkardığı ortadadır. Milliyetçi olmasalar da sol popülistlerin de "ama" sonrası kurdukları cümleler nefret söylemini derinleştirmektedir.

AŞIRI SAĞIN ELİT DÜŞMANLIĞI

Aşırı sağ söylemlerin ekonomik nedenlere dayalı olarak yükseldiği sıkça iddia edilse de tek faktörün ekonomik zorluklar olmadığı söylenebilir. Zira aşırı sağın sınıfsal analizleri üst sınıflardaki nefret söylemlerinin daha az olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan aşırı sağ eğilimin yabancılarla temasla değil, söylemsel olarak yaygınlaştığı da gözlenmektedir. Örneğin görece olarak Müslüman nüfusun az olduğu Doğu Almanya eyaletlerinde aşırı sağ partinin oyunun yüksek olması temastan ziyade söylem iddiasını güçlendirmektedir. Dışlayıcı söylem öylesine yaygındır ki temas olmasa da her yeri yabancıların kapladığına dair inanca yansımaktadır. Avrupa'nın birçok ülkesinde yabancıların nüfusa oranı ile nüfus içindeki yabancı algısı arasındaki makas oldukça açıktır. Nefret söyleminin yaygınlığından dolayı yabancıların oranı abartılı olarak kabullenilmektedir.

Aşırı sağın sadece ekonomik nedenlerle motive olmadığı ortada olsa da elit düşmanlığı bu tür hareketlerin ortak noktasıdır. Aşırı sağdaki elit düşmanlığını körükleyen liderlerin de sı-

nıfsal olarak ayrıcalıklı olması çoğu zaman kafa karıştırmaktadır. Burada ayırt edilmesi gereken iki husus vardır: İlki, aşırı sağın elit tanımı içine zenginler ve ayrıcalıklı zümrelerden bir kısmı girmektedir. Küresel elitler denilebilecek bu kesimler, aslında sol aydınlanmacı entelektüeller ve yeni sömürgeciler olarak görülebilecek olan küresel sermayenin aktörlerini kapsamaktadır. Bu tür elitlere karşı ulus devletin romantik dünyasının milliyetçi elitleri düşmanlığın kapsamına dâhil değildir. Bu nedenle zengin Trump'ın dahil olmadığı elitlere Biden dahildir. İkinci husus ise elit düşmanlığını besleyen şeyin aslında küreselleşmenin sömürgeci akışlarının tıkanmaya başlaması olduğudur. Küreselleşme ile birlikte liberalizm de zaferini ilan etmiş ve Japon kökenli Amerikalı siyaset bilimci Fukuyama'nın söylediği gibi tarihin sonuna gelmiştik. Aslında kastedilen dünyada tek hegemon olduğu ve küresel sermaye akışlarının da Batıyı besleyecekti. Fakat 21. yüzyılın küresel krizleri işlerin öyle kolay yürümediğini de ortaya koydu.

Tarihinin yeni sonunda Avrupa fikri bir değerler sistemi olarak inandırıcılığı yitirdi. Batı içine kapanarak sadece dünya için umut olmaktan çıkmadı, onun kendi toplumları için de mutluluk yaratma kapasitesi sorgulanır oldu. Çıkarları söz konusu olduğunda değerlerini unutan Batı, halen kendi toplumunun refahını korumayı başarıyor olsa da geleceğe umutla bakamamaktadır. Pandemiyle birlikte yeniden sarsılan, Rusya-Ukrayna savaşı ile birlikte şiddeti ensesinde hissedilen Avrupa'nın kaybettiği aşikâr olsa da Anglo-Amerikan pragmatizmi halen gücünü korumaktadır. Batı toplumlarında kaybetme eğilimine girildiğini öteleyen güç, devletin korumacılığıdır. Sınırlarını yeniden inşa eden devletler, çıkar odaklı bir Hobbesyen doğal durumu uluslararası ilişkilerin yeni tasarımı olarak kabullenmiştir. Özellikle pandemi sonrasında ulusüstü kurumların ilkelerine artık kimse güven duymamaktadır. Rusya'nın maksimalist arzularına dur diyebilecek bir uluslararası mekanizma olmadığı gibi, yeni çatışmaları önleyebilecek bir hegemon güç de yoktur.

Tarihin sonunda devletlerin küresel tedarik zincirlerini kendi çıkarları uğruna kırdığı bir dönem başladı. Piyasanın küreselleşmesi ve ekonomik aklın siyasal aklın önünde yer alması dönemi artık sona ermiştir. Her devlet öncelikle kendi çıkarlarını korumaya çalışmakta ve toplumunu yeniden formatlamaktadır. Bireyciliğin yerini popülist kitleselleşme almıştır. Yabancı olana düşman, çokkültürlü demokrasilerin yerini asimilasyona zorlamanın aldığı kontrol altında tutulan yeni bir toplumsallık yaratılmaya çalışılmaktadır. Eritme potası olmakla öğünen Amerikan toplumu bile kapasitesinin sonuna geldiğini ve güneye büyük bir duvar öreerek içerdekileri korumayı düşünebilmektedir. Bir taraftan da artan şiddet, fakirlik ve beklenen iklim değişiklikleriyle sınırlanamayan bir uluslararası göç baskısı bulunmaktadır. Güneyden kuzeye, doğudan batıya doğru yönelen göçlerin toplumsal bütünlük iddialarını zorladığı, aydınlanmacı ilkeleri ise darmaduman ettiği görülmektedir.

Tarihin sonunda, koruyucu refah devletinin ortaya çıkması gibi, kontrolcü güvenlik devletinin de yeniden güç kazandığı görülmektedir. Devletler içerdekileri korumaya, dışarda kalanlara karşı da güvenlik duvarlarını yükseltmeye başlamıştır. Göçmenlerin de içerdeki düşmanlar olarak görüleceği zamanlar çok uzak durmamaktadır. Devletler için politik çıkarları artık ekonomik çıkarlarının da önünde gelmektedir. Geleceği barıştan ziyade çatışmaların belirleyeceği beklentisi, ekonomik olanın yerine siyasal olanı geçirmiştir. Teknolojik transferleri ve üretim gücünün dışsallaştırılmasını kazanç olarak gören ebedi barış beklentisinin yerini şirketlerini yurda geri çağıran ve teknolojik inovasyonlar için yatırım teşvikleri veren gelişmiş ülkeler almıştır.

Her ne kadar küresel piyasaların ve evrensel ilkelerin dünyasına geri dönülmesini savunanlar halen olsa da tarihin sonundaki dönüşüm bir yapısal dönüşümdür ve aktörlerin değişimi ile geri çevrilebilir değildir. Örneğin Biden dönemi üçüncü Trumpizm dönemi gibidir. İlk Trumpizm dönemi de zaten kriz sonrası koruyucu devletin yeniden anlam kazandığı Obama'nın ikinci

dönemiydi. Artık siyasi akıl toplumsal olana da ekonomik olana da hükmetmektedir. Maalesef ”daha az demokrasi, daha çok devlet” tarihin sonunun yeni aklıdır. Yükselen değerler güvenlik, düşman ve kitlesel mobilizasyon olarak popülisttir. İnsan hakları, özgürlük ve refah gibi hususlar sadece sınırlar içinde geçerlidir, evrensel değerler değildir.

Küresel sistemin akışlarının değişimin yarattığı depremler, içerdeki toplum için huzursuzluğu artırmış ve bu değişimin sorumluluğunun sermayenin ve aydınlanmacı solun elitlerine yüklenmesini beraberinde getirmiştir. Onlara karşı sarıldıkları da Milliyetçi karizmatik liderler olmuştur. Halkın kutsallaştırılması, kimin halka ait olmadığı tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle farklı kültürel yapılar halk düşmanı gibi gösterilebilmektedir. Göçle farklılaşan toplumsal durumlar artık maddi ve manevi zenginliğin değil, maddi anlamda fakirliğin manevi anlamda da kültürel yozlaşmanın nedeni olarak görülmektedir. Dahası, istatistikler hiç de öyle göstermese de, kriminalite ve göç arasında söylemsel bağlar kurulmaktadır. Bu anlamda göçmenler sadece yerli olanların fakirliğinin ya da kültürel anlamda metamorfozun nedeni değil, aynı zamanda güvenli bir yaşamı da tehlikeye düşüren toplumsalılıklardır. Avrupa siyaseti kendini “iyi ve hoş bir yaşam tarzını” korumak uğruna yeniden formatlamaktadır.

AŞIRI SAĞIN KARİZMATİK LİDERLERİ VE EGEMEN KÜLTÜRÜ

90’lı yılların en önemli tartışmalarından biri de temsil kriziydi. Bu bağlamda özellikle siyasi alanda temsil edilmesi sorunlu olan azınlıklar, eşcinseller ya da göçmenler sorunu temsil krizi olarak algılanmaktaydı. Aşırı sağ bu tür tartışmayı tamamen tersinden okumaktadır. Burjuvanın çıkarlarının hâkim olduğu bir toplumda sessiz çoğunlukların ya da halkın gerçek çıkarlarının

temsilini mümkün görmemektedir. Halkın çocuklarının temsili ancak farklı olanlara tahammül gösterilmediğinde mümkün gözükmektedir. Toplumsal desteği genişletme konusunda sıkıntı yaşayan aşırı sağ temsil krizini çoğu zaman bir lider kültüyle aşmaya çalışmaktadır. Avrupa siyasetindeki lider ve karizma eksikliğini kapatma konusunda mahir olan aşırı sağ politik liderler halktaki tabanlarını giderek genişletmektedir. Örneğin Fransa'da temsil gücü yüksek adaylardan Marine Le Pen, daha ziyade seçim sisteminin iki turlu olmasından kaynaklı incelikleriyle yenilgiye uğratılmıştır.

Avrupa siyasetinde özellikle merkez partilerin liderlerinin artan krizler karşısında umut verememesi karizma eksikliği oluşturmaktadır. Karizmatik siyasetçiler ise krizlere kestirme çözümler sunan, ayrımcı nefret dilini kullanan aşırı sağdan çıkmaktadır. Karizma siyasetinde asıl olan krizler karşısında toplumsal umut yaratabilmektir. ABD başkanı dâhil Avrupa fikrini ayakta tutacak ve aynı zamanda toplumu peşinden sürükleyebilecek bir politik lider henüz ortalıkta görünmemektedir.

Diğer taraftan yaşam tarzı tartışmaları Avrupa siyasetini en fazla etkileyen “egemen kültür/*leitkultur*” kavramından beslenmektedir. Egemen kültüre dâhil edilemeyen unsurlar ehlileştirilmeye ya da yok edilmeye çalışılmaktadır. Müslüman kadınların başörtüsü başta olmak üzere giyim tarzları en sembolik egemen kültür karşıtlığı olarak imlenmektedir. Diğer taraftan eğitim konusu kişilerin başarısıyla orantılı bir kamusal kalkınma meselesi olarak değil, değerlerin endoktrine edildiği bir yaşam tarzı aktarımı olarak görüldüğünden egemen kültür konusunun merkezinde yer almaktadır. Anayasaya sadakat sadece hukuki bir suçsuzluk hali olarak değil, yaşam biçimine uyum olarak da ele alınabilmektedir. Bu nedenle kendi kendilerini yöneten İslami cemaatler ve camiler anayasaya sadakatsizliğin mekânları olarak sunulmaktadır. Yaşam tarzı üzerinden yürüten egemen kültür tartışmaları aslında Yahudi-Hristiyan kültürünün İslam'a karşı savunulması olarak da düşünülebilir. Bu nedenle tartışmaların özellikle Tür-

kiye'nin AB'ye giriş başvurusu üzerine alevlendiğini görebiliriz. Türkiye'nin Avrupalılığını tartışmakla başlayan egemen kültür söylemi piyasanın yaşadığı krizlerle daha da hız kazanmıştır. Bu anlamda bir paylaşım krizi olmasaydı egemen kültür tartışmalarının güçlenmeyeceğini düşünebilirdik. Fakat paylaşım krizi kültürel krizin nedeni değil, hızlandırıcısı olmuştur. Avrupa siyaseti kapitalizmin krizinden güçlü olarak çıkabilseydi egemen kültür tartışmaları da bu kadar büyümeyebilirdi.

AŞIRI SAĞIN GÜVENLİK SİYASETİ

Aşırı sağ siyaset artan oranda politik alanı güvenlikleştirmektedir. Güvenlikleştirmenin iki yüzü vardır: İlki, güvenlikleştirdiğiniz alanlardaki siyasal tartışmaları ötelersiniz ya da kökten yok edersiniz. Bir alanı güvenlik alanı olarak görmeye başlamak demek devletin o alandaki farklı politikalara yer açmaması demektir. Özellikle Avrupa için göç, tam bir güvenlik alanına dönüşmüştür. İkincisi ise güvenlikleştirdiğiniz alanda kontrol politikalarını artırırınız. Sınırları ve duvarları daha yüksek inşa etmeye başlarsınız. Avrupa siyasetinde her iki durumun da birbirini besleyen şekilde geliştiği gözlemlenebilir.

Piyasanın hâkim olmaya başladığı sanayi toplumlarında ise göç, öncelikle iç göç süreci olarak yaşanmıştır. Bir zamanların serfleri sanayi toplumunun işçilerine dönüşmüştür. Kırın ihtiyaç duymadığı itilenler, orta zamanlarda soyluların çapulcu, talancı ordularına hizmet etmekteydi. Fakat modern zamanlar toprağın değil, fabrikadaki üretimin kutsandığı çağlardır. Bu nedenle kırın ittikleri kentlere dolmuş ve ucuz işgücünü oluşturmuştur. Kapitalizmin kârın makzimizasyonu hareket etmesi kent sefaletini daha da derinleştirmiştir. Bu tür kent sefaletinin iki farklı sonucu olmuştur. Sefaletin sosyolojik sonucu göçün uluslararasılaşmasıdır. Sefaletin politik sonucu ise sendikaların politik hayata dâhil olması ve işçilerin hayat şartlarının iyileşmesidir. Bir taraf-

tan sosyolojik anlamda bir küreselleşme yaşanırken diğer taraftan da politik anlamda kapitalizm kurumsallaşmaktadır.

20. yüzyılın başlarında bir taraftan İtalya ve İrlanda gibi sefaletin yaşandığı ülkelerden ABD'ye göç devam etmiş, diğer taraftan da yeni bir savaşa hazırlık sanayi üretimini artırmış ve Avrupa kentlerindeki yığılmaları da kalıcı kılmıştır. ABD'de yenedünyanın yükselen gücü göçle gelenleri eritmekte ve yeni bir kimlik inşa etmekte zorlanmamıştır. Sermayenin ekonomik çıkarını maksimize etmek için yeni çalışanlara ihtiyacı vardı. II. Dünya Savaşı sonrasında göç küresel bir anlam kazanmıştır.

Gerek eski sömürgelerden gerekse az gelişmiş ülkelerden Avrupa'ya ve gelişmiş sanayi ülkelerine ekonomik motivasyonlu göçler başlamıştır. Ekonomilerin savaş sonrası yaraları sardığı ve hızlı bir kalkınma dönemi yaşadığı 1970'lere kadar bu tür göçler sorun oluşturmamıştır. Fakat 1970'lerde gelişmiş devletlerin finansal krizi, göçe dönük olumlu bakışları değiştirmiştir. Kapitalizm bu krizi devleti yeniden yapılandırarak aşmaya çalışmıştır. Yine de farklı olanla yaşama pratiğine tarihsel anlamda da sahip olmayan Avrupa halklarında daha 1970'lerin sonlarında huzursuzluklar başlamıştır. Halen göçle gelen yenilere ihtiyacı azalmayan ekonomik hayata hâkim olanlar, politikacılardan huzursuz yerlileri yatıştırılmalarını beklemiştir. Sorun sadece ekonomik anlamda kavrandığından yeni bir ekonomik atılımında bu tür sorunların yok olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle 1980'lerin başında bile Margaret Thatcher bir taraftan milliyetçi huzursuzlukları anladığı mesajını verirken diğer taraftan da neoliberal ekonominin gereği olarak dışa açık bir ekonomik hayatı mümkün kilmaya çalışmaktadır.

Artan küreselleşmenin az gelişmiş bölgelerin de lehine olacağına düşünüldüğü 1980'lerin büyüğü çabuk bozulmuştur. Bir taraftan sürdürülebilir kalkınma kavramının anlam dünyasında sıkışan geri kalmış ülkeler diğer taraftan da pazarın yeniden yapıldığı soğuk savaş sonrası şartlarda iç savaş platformlarına dö-

nüsmüştür. Soğuk savaş literatürünün uzak olmadığı vekâlet savaşları artık ideolojik taraflar arasında değil, sosyolojik farklılıklar arasında bir iç savaş olarak yaşanmaya başlamıştır. 1990'lar artık sadece ekonomik motivasyonlu olmayan iç savaş mağdurlarının Avrupa'ya ya da ABD'ye aktığı yıllar olmuştur. ABD'ye akan başta Güney Amerikalılar olmak üzere göçmenler artık sadece zengin olmak için değil, çoğunda yine gelişmiş ülkelerinin çıkar ağırları olan kendi ülkelerinde yaşanan savaşlardan kurtulmak için gelmektedir. Avrupa'ya akın eden Afrikalıları ya da Asyalıları motive eden de benzer karmaşık ilişkilerdir. Bu nedenle göç artık yönetilebilir olmaktan çıkmıştır.

Avrupa ekonomilerinin yönetilebilir bir göçe ihtiyacı demografik bir gerekliliktir. Ekonomik-bürokratik akıl açısından sorun ise sürecin yönetilebilir olmaktan çıkmasıdır. Göçten bağımsız olsa da yaşanan ekonomik sorunların yerliler tarafından sonra gelenlerin üzerine yıkılması zor da olmamıştır. Nefret söylemini yaygınlaştıran, göçün yönetilmesinde gösterilen beceriksizlikler olmuştur. Avrupa, göçü artık kültürel ve ekonomik bir zenginlik olarak gösterme yeteneğini kaybetmiştir. Bu nedenle göçü politik bir güvenlik sorunu olarak görmekte ve sınırlarını göçe kapatmaya çalışmaktadır. AB bütçesinden milyarlarca avro-luk kaynaklar sınırların korunması için harcanmaktadır. Sınırları koruma politikası ise insan hakları konusundaki hassasiyetleri rafa kaldırmayı beraberinde getirmektedir. Özellikle Avrupa'nın sınır ülkeleri olan İtalya, Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerde sınırların korunmaya çalışılması insani trajedilere sebep olmaktadır. Fransa ve Danimarka gibi gelişmiş ekonomiler bile göçmenleri ülkelerinde istemediklerini göstermektedir. İngiltere ise özellikle göçmen politikasını bahane ederek AB'den çıkmayı başarmıştır. Avrupa'nın her ülkesinde az ya da çok göçmenlere yönelmiş nefret söylemi artık şaşırtıcı da değildir. Nefret söyleminin nesnesinin ise ırklar olduğu kadar kültürler olduğu söylenebilir. Hatta kültürel ırkçılığın artık hissedilir derecede kurum-sallaştığı da gözlenebilir.

AŞIRI SAĞIN NEFRET SÖYLEMİ VE KURUMSAL İRKCİLİĞİ

İrkçilik, biyolojik bağlama oturduğu zaman modern dünyadaki ayırık otlarını temizleme hastalığıyla da çok alakalı ki o hastalığın bir nevi Holokost'a kadar da gelen bir rasyonel ve ayrımcı hikâyesi vardır. İrkçilik olarak tanımlanan biyolojik ilişki biçiminin en büyük sorunu toplumlar arasında hiyerarşi kurmasıdır. Yani ırkçılar, toplumlar arasında bir eşitlik kurmaz, bir eşitliği kabul etmez. Kısaca ırkçılığın temelinde “hiyerarşi” vardır. İrkçılığın nirengi noktası, fiziksel özelliklerine bakarak ırklar arasında bir hiyerarşi görmesidir. Ki bu aslında Sosyal Darwinizm’le birlikte batı uygarlığının üstünlüğü olarak anlaşılmıştır. Tabii nihayetinde ırkçılık çalışmaları 20. yüzyılın başında Sosyal Darwinizm’den başka bir bağlama da dönüştü. Marksist düşünsel analizler bağlamında antikolonyalist Fanon ile birlikte ırkçılığın sömürgeci üretimin kölelik sistemiyle alakası kuruldu. Yani ona göre ırkçılık aslında üretimin sömürgeci bir bağlama oturmasını meşrulaştırmaktadır. Fiziki özelliklere göre siyah ile beyaz arasında kurulan hiyerarşi sömürgeciliği ve köleliği meşrulaştırmaktadır.

Gündelik hayatın kendisi ise daha ziyade etnik kimlikle yoğrulmuştur. Gerçekten de kendimizi tanımladığımız kimliğimiz genelde “ırksal” olmaktan ziyade “kültürelidir”. Yeme-içme biçimimizle, oturma-kalkma biçimimizle, konuşmamızla alakalı bir kimliktir. Modern antropoloji çalışmalarının en önemli ismi Levi Strauss’un çalışmaları bir anlamda kültürlerin birbirine benzeşmezliğinin ırkın benzeşmezliğini de desteklediğini iddia etmektedir. Fakat etnisite ve kültür üzerinden ırka bir dönüşlülük zannettiğimiz kadar kolay değildir. Antropologlara inansak etnisite ve kültür üzerinden, yani kültürel farklılık fikirleri üzerinden ırkçılığa yol çıkmaktadır. Aslında giderek biyolojik ırkçılığımız, kültürel bir ırkçılığa da dönüşmüş oluyor. Tabi ki Levi Strauss hiçbir zaman kültürel bir ırkçılığı kastetmedi. Fakat kültürlerin farklı olduğunun altını çizmekle yetindi ama bu iddia günümüz-

deki ayrımcılığın değirmenine su taşımaktadır. Sosyal antropoloji çalışmaları, günümüzdeki modern milliyetçi söylemleri, dahası aşırı sağ söylemleri kültürlerin asla birbirine benzeşmezliği fikrini de doğuran bir etkiye sahip oldular.

Bu anlamda etnisite kavramı aslında kültürel bir farklılığa atıf yapmaktadır; yani politik bir kavram değildir; sosyal ve kültürel bir farklılıktır. Bu bağlamda kavramlar arasındaki geçişkenlikler ayrımların önüne geçtiğinde kültürel olan ile politik olanı karıştırmaktayız. Etnik farklılığa sahip olmayı politik olarak anlamlandırmaktayız. Etnik aidiyetlerimiz postmodern parçalanmışlıklar yaşayan toplumlarda politik anlam kazanmaktadır. Fakat kültürel kimliğin politikleşmesi kadar önemli bir sorun da kültürel farklılıkları politik olarak kabul etmektir. Yani kültürel farklılığını politik anlamda anlamayan toplumlara karşı politik ayrımcılık da uygulayabilmekteyiz.

Nefret içeren ayrımcılıklar, söylem boyutunda kalıyorsa da karşısındakine “zarar” vermektedir. Yani nefret söylemi ile çoğu zaman karşıdaki kişiye verilen, gruba verilen bir zarardan bahsediyoruz. Eğer bu tür ayrımcı eylem bir suçsa, ayrımcılığın suç olma kriteri “hijerarşiyle” başlıyor. Yani toplumlar arasında, kişiler arasında bir astlık-üstlük ilişkisi kurmaya başladığımız andan itibaren aslında artık nefretimiz “söylem” olmaktan çıkmaktadır. Hijerarşi kurduğunuz eylemleri artık “suç” olarak tanımlayabiliriz.

İrkçilik artık kültürel bağlama evrilmiştir. Avrupa dünyasında iki tür kültürel ırkçılık bulunmaktadır: “Aktif kültürel ırkçılık” ve “pasif kültürel ırkçılık”. Pasif kültürel ırkçılık, daha çok kendini “söylem” şeklinde gösteriyor. Aktif kültürel ırkçılık ise daha çok kendini “suç” şeklinde gösteriyor. Bu açıdan baktığımızda mesela “helal gıdadan rahatsızlık” pasif bir nefret söylemi olarak kabul edilebilir. Ama fakirlere dağıttığınız çorbayı mutlaka domuz etiyle yapmakta ısrarınız varsa pasif görünümlü olsa da aktif bir nefret suçundan bahsetmekteyiz. Bir başka örnek de

Fransız aşırı sağ söylemlerinden verilebilir. Fransa'nın en aşırı sağ söylemleri bile –şimdilerde antisemitist olduklarını inkâr etseler de- artık Fransızlığın “üstünlüğünü” savunmadıklarını; Fransızlığın “korunmasını” savunduklarını iddia etmektedirler. Fransızlığın korunmasının savunulduğu iddiası aslında pasif bir kültürel ırkçılık tuzağına düşmek demektir. Çünkü Fransızlığı savunmanız meşru görünse de sonuçta Fransızlığın üstünlüğünü savunma ile aynı ayrımcı yere çıkmaktadır. Fransızlığın üstünlüğünü iddia etmek hiyerarşik anlamda nefret suçudur ama Fransızlığın korunması iddiası suçtan ziyade sadece zarar verici nefret söylemidir.

Genel olarak baktığımızda aslında nefret söylemi, nefret suçu, biyolojik anlamda ırk temelli olmaktan çoktan çıkmıştır. Modern dünyada hiç kimse ırk temelli bir söylemden bahsetmemektedir. Ama aktif olsun ya da pasif olsun hatta örtük olsun günümüzde karşılaştığımız asıl sorun, kültürel ırkçılıktır. Kültürel ırkçılığın da etnisite temelli kültürlerin asla birbirine benzeşmezliği üzerine kurulu, bunu çok daha büyük harflerle ifade ederseniz aslında “medeniyetlerin çatışması” üzerine kurulu bir zihniyet dünyası olduğunu söyleyebiliriz. Göçün yapısal olarak artmaya devam ettiği dünyada nefret söylemi bir arada yaşamayı mümkün kılmamaktadır. Maalesef toplumsal bütünlüğü zehirlemeye de devam etmektedir.

Kültürel ırkçılığın kurumsal ırkçılığa dönüştüğü nokta ise “ırkçılığın hamisinin devlet” olmaya başlamasıdır. NSU cinayetleri serisinin işaret ettiği en önemli konu ırkçıların devlet tarafından korunduğu algısıdır. Nitekim katillerin öldürülmesi, yardım eden devlet görevlilerinin ortaya çıkmaması ve mahkeme kayıtlarına yönelik görülmemiş sürede gizlilik kararının alınması ırkçılığın artık kurumsallaştığının ve üstünün örtülmeye çalışıldığının göstergesi gibi durmaktadır. Oysa ırkçılığın üstü örtülerek değil hesaplaşılarak aşılabilir. Gerek ABD'deki siyahilere yönelen gerekse Avrupa'da göçmenleri hedefe koyan kurumsal ırkçılık, NSU cinayetlerinde olduğu gibi artık ölümcül bir hal almıştır.

Her ne kadar başta Almanya olmak üzere her hükümet kurumsal ırkçılıkla mücadeleyi vadetse de özellikle güvenlik bürokrasisin dar koridorlarında ırkçılığa yönelik destekler güç kazanmaktadır. Dahası kurumsal ırkçılık göçmenlerden nefret eden toplumlarda resmi kurumlardan piyasa şirketlerine doğru da yaygınlaşmaktadır. Şirketlere yaygınlaşma konusunda Avrupa kültürü halen set oluşturma becerisine sahip görünmektedir. Fakat resmi kurumlardaki ırkçılık da artık gizlenebilir değildir.

SONUÇ

Avrupa fikrinin yarattığı hayal kırıklıkları siyaset arenasında aşırı sağa güç katmaktadır. Aşırı sağın zihin kodları oldukça karmaşıktır. Zira bir taraftan kendisi de Avrupa kültürüne dâhil olan aşırı sağın hem kendisini meşrulaştırdığı, dünyanın geri kalanını ikincilleştiren tarihsel kökleri vardır hem de güvenlikçi, savunmacı, korumacı ve kontrolcü bir içe kapanıklığa mahkûmdur. Liberal politik ekonominin yaşadığı krizler, bir taraftan evrensellik iddiasından vazgeçiş ve içe kapanıklığı körüklemekte diğer taraftan da eski tarihsel düşmanlıklar üzerinden ayrımcılık ve dışlamalar beslemektedir. Her ne kadar Avrupa fikrini ayakta tutmaya çalışan politik konseptler de geliştirilmeye çalışılsa da göçmen ve yabancı düşmanlığının derinliği karşısında umut yaratamamaktadır. Artık kültürel ırkçılığa dönüşmüş olan yabancı düşmanlığı rüzgârlarını besleyen ise kapitalizmin krizlerle birlikte yaşadığı yapısal dönüşümdür.

Kapitalizmin yapısal dönüşümü, özgürlüklerin itici gücü piyasa ve sivil toplum karşısında otoriterliğin güçlendiği ve eşitliğin dayatıldığı, dahası eşit sayılmayanın ayıklandığı yeni bir siyasallığı çağırmaktadır. Krizlerin yarattığı bu yapısal dönüşümün toplumsal karşılığı ise popülist solu beslese de daha ziyade aşırı sağın güçlenmesi olarak belirmektedir. Aşırı sağı oluşturan zihinsel kodlar ise bir taraftan kendini Avrupa fikrinin öncüsü sayar-

ken diğer taraftan Avrupa fikrini evrensel değil sadece kendilerine özgü olarak görebilmektedir. Bir taraftan kendi toplumunu yeni bir refah devleti ile koruma altına almaya çalışırken diğer taraftan da refah halkasına ötekini almamaya çalışmaktadır. Bürokratik yapılanmasını güvenlik odaklı oluştururken kültür temelli bir kurumsal ırkçılığı inşa ettiğini fark etmemektedir. Nefret söylemini toplumsal olarak yaygınlaştırırken artık toplumlar arası hiyerarşiyi de besleyen bir suça ortak olduklarını görmezden gelmektedir. Egemen kültürü koruma güdüsünün asimilasyonu davet etmesi artık mesele olarak görülmemektedir.

Oysa liberal küresel sistemin tarihin sonu olarak görüldüğü dönemlerde çokkültürlülük ve ekonomik aklın hâkimiyeti gelişmenin de anahtarı olarak düşünülmekteydi. Dışa açık bu zihinsel kodlardan geriye çok az şey kaldı. Avrupa fikri kendi kendini koruma güdüsüyle aslında kendini tahrip etmektedir. Ne aydınlanmacı evrensellik iddiası ne de küresel serbest piyasanın işlerliği artık mümkün gözükmemektedir. Daha koruyucu ve güvenlikçi motivasyonla içe kapandıkça aslında daha kontrolcü ve dışlayıcı olmaktadır. Avrupa tarihsel zenginliğinden dolayı uzun süre daha kendini besleyen akışların kesildiğini fark etmeyecek olsa da kaybetmektedir. Kaybettikçe ötekine karşı hıncı da artmakta ve siyasetini nefretle yoğurmaktadır. Avrupa gerçekten kaybettiğinde nefreti kine dönüşecektir. Fakat henüz daha o aşama gelmiş değildir. Ayrımcılık, dışlama, nefret, düşman, şiddet ya da ötekileştirme günümüzün sorunlarıdır ve eğilimin yönünü belirlemektedir. Kapitalizmin yapısal krizleri çözülmedikçe kurumsallaşan nefret dili topluma da hâkim olmaya devam edecektir. Aslında Avrupa toplumunun kendini koruma uğruna sığındığı dışlamacı toplumsal kodlar da kendi tarihselliğinde saklıdır. O nedenle çokkültürcü entegrasyon nasıl bir Avrupa fikri ise kurumsal ırkçılık da aynı derecede bir Avrupa fikridir.

NSU cinayetleri serisiyle uç veren semptomların virüsleri yüzyıllardır donmuş halde Avrupa fikrine mündemiçtir. Küre-

sel krizler, ortadan kaybolduğu zannedilen nefret ve şiddet içeren bu ayrımcı virtüslere yeniden tetiklemiştir. Kültürel ırkçılık salgını karşısında içe kapanmacı önlemler virüsü öldürmemektedir, sadece ötelemektedir. Postsekülerizm gibi yeni aşılarda ne kadar koruyucu olacağı da tartışmalıdır. Avrupa fiili ya da finansal sömürgecilikle kazandıklarını paylaşmayı kabullenmedikçe yeni bir dilin kurucu kültürü de olamayacaktır. Ekonomik kriz, göç, pandemi ve savaşla sarsılan Avrupa'yı iklim krizinin ya da bugün ne olduğunu bile bilemediğimiz bir olağanüstü krizin nereye taşıyacağını öngörmek kolay değildir. Fakat bugünden daha iyiye değil kötüye doğru bir eğilim olduğunu tahmin etmek de zor değildir.

AVRUPA'DA AŞIRI SAĞ TERÖR ÖRGÜTLERİ

Amina Smits¹

GİRİŞ

Terörizm üzerine yapılan uluslararası araştırmalarda, aşırı sağcı terörizm, örneğin cihatçı terörizmle kıyaslandığında, şimdiye kadar çok az ilgi görmüştür. Batı Avrupa'da sağcı terörizm ve şiddet (Right-Wing Terrorism and Violence - RTV) yaygın olarak ya marjinal bir sorun ya da yakın bir tehdit olarak tasvir edilmektedir. Siyasi nedenler bir yana, bu iki karşıt görüşün bir arada var olması, saldırı sıklıklarının zaman içinde veya ülkeler arasında farklılık gösterdiğini ortaya koyan sistematik olay verilerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.² Uluslararası kamuoyu için bu olaylardan sadece birkaçı medyanın geniş ilgisini çekmiştir; aşırı sağcı saldırılar, aşırı İslamcı teröristlerin saldırıları gibi diğer saldırılarla kıyaslandığında çoğunlukla münferit olaylar olarak görülmektedir. Bununla birlikte, istatistikler şiddet yan-

-
1. Araştırmacı, aminasmits@gmail.com.
 2. Jacob Aasland Ravndal, "Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe: Introducing the RTV Dataset." *Perspectives on Terrorism*, Cilt: 10, Sayı: 3, (2016), s. 2.

lısı aşırı sağcılarının Batı ülkelerinde yarattığı önemli riski açıkça ortaya koymaktadır.³

Aşırı sağ ile ilgili akademik yayınların çoğu, ya partilere ve seçimler ve kampanyalar gibi siyasi süreçlere ya da daha geleneksel çağdaş siyasi yelpazenin bir parçası olmayan farklı sağ grupların çeşitli alt kültürel yönlerine odaklanmaktadır.⁴ Ne var ki sağcı terörizmin biçimleri ve yönleri bakımından bu alan, uluslararası akademik terörizm ve siyasi şiddet çalışmaları içerisinde oldukça az araştırılmış ve yeterince temsil edilmemiştir. Her ne kadar bazı akademisyenler sağcı terörizm çalışmaları için teorik temeller oluşturmaya çalışmış olsalar da, sağcı terörist aktörler, yapılar ve taktikler hakkında kapsamlı ve detaylı ampirik verilerin eksikliği, bu terörizm türüne ilişkin sistematik analizlerin geliştirilmesini esasen engellemiştir.⁵

Avrupa'da, Bergen Üniversitesi'nin "Terrorism in Western Europe: Event Data" (TWEED - Batı Avrupa'da Terörizm: Olay Verileri) ve Europol'ün yıllık "Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT - Avrupa Birliği Terörizm Durum ve Eğilim Raporu" dahil olmak üzere akademik ve resmi istatistikler, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana bir dizi sağcı saldırıyı göstermektedir. TWEED, 1950 ve 2004 yılları arasında 648 sağcı terör saldırısı (toplam 10,239 saldırının yaklaşık yüzde 6'sı) kaydederken, TE-SAT 2006 ve 2013 yılları arasında dokuz saldırı kaydetmiştir, ancak bunlardan sadece ikisi Batı Avrupa'da gerçek-

-
3. Daniel Koehler, "Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe: Current Developments and Issues for the Future." *PRISM*, Cilt: 6, Sayı: 2 (2016), s. 84.
 4. Daniel Koehler, "German Right-Wing Terrorism in Historical Perspective. A First Quantitative Overview of the 'Database on Terrorism in Germany (Right-Wing Extremism)' – DTG^{rw} Project." *Perspectives on Terrorism* Cilt: 8, Sayı: 5, (2014), s. 51.
 5. Koehler, "German Right-Wing Terrorism in Historical Perspective. A First Quantitative Overview of the 'Database on Terrorism in Germany (Right-Wing Extremism)' – DTG^{rw} Project".

leşmiştir. TE-SAT istatistikleriyle ilgili olarak, ulusal tanımların ve seçim kriterlerinin önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ve aşırı sağcı bir gündemle motive olan bireyler veya gruplar tarafından işlenen şiddet suçlarının büyük çoğunluğunun ulusal yasal çerçevelere dayanarak Europol tarafından terörizm olarak sınıflandırılmadığını belirtmek önemlidir.⁶

Oslo Üniversitesi, Center for Research on Extremism (C-REX - Aşırıçılık Araştırmaları Merkezi'nde) araştırma görevlisi olan Jacob Aasland Ravndal, Batı Avrupa'da 1990 ve 2015 arasında RTV olarak klasifiye edilebilen olayları bir veri setine dönüştürmüştür. Bu veri kümesine göre; önceden planlanmış saldırılar ağırlıklı olarak çeteler (117 olay) veya yalnız aktörler (96 olay) tarafından, daha az sıklıkla da organize örgütler (30 olay) veya onlara bağlı üyeler (37 olay) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ani saldırılar ise çoğunlukla çeteler (40 olay), organize olmayan gruplar (34 olay) ve tek başına hareket eden kişiler (25 olay) tarafından gerçekleştirilmiştir. Mağdurlara bakıldığında, en sık hedef alınan iki grup göze çarpmaktadır: Göçmenler (249 olay) ve solcular (138 olay). Diğer önemli hedef gruplar arasında Müslümanlar (28 olay), hükümet temsilcileri (25 olay), evsizler (25 olay) ve eşcinseller (23 olay) yer almaktadır. Yahudiler daha az sıklıkla hedef alınırken (7 olay), Müslümanların giderek daha fazla hedef alındığı görülmektedir. Bu gözlem, artık ana düşmanlarını Komünistler veya Siyonistler olarak değil, İslam ve Müslümanlar olarak gören birçok aşırı sağcı grubun genel ideolojik yönelimiyle uyumludur.⁷ Sağcı terörizmin en şaşırtıcı özelliklerinden biri, sağcı terörist aktörlerin saldırılarıyla birlikte seçtikleri iletişim biçimidir. Terörist aktörlerin birçoğu (hatta çoğu) saldırılardan sonra gruplarını, ideolojilerini, mar-

6. Koehler, "Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe: Current Developments and Issues for the Future", s. 85.

7. Ravndal, "Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe: Introducing the RTV Dataset", s. 8-9.

kalarını veya beyanlarını olayla ilişkilendirmek için bir tür açıklama yapmaktadırlar.⁸

Günümüz aşırı sağ örgütleri ve terörizmini anlayabilmek ve analiz edebilmek için aşırı sağın geçmişini ve örgütlenme şeklini bilmek şarttır. Bunun için ilk olarak, çok yakın zamana kadar (ve bazı durumlarda halen) faaliyet gösteren aşırı sağcı örgütlerin arka planı, tarihi ve etki alanı incelenecektir. Konunun genişliğinden dolayı, bu bölümde sadece Batı Avrupa'nın en bilinen ve etkisi büyük olan aşırı sağ örgütleri ele alınacaktır. Buna ilaveten, modern bir fenomen olarak bilinen ve bu örgütlerin bir parçası ve aslında bir uzantısı olan *lone wolf* (yalnız kurt) saldırıları da ele alınacaktır.

AVRUPA'DAKİ AŞIRI SAĞ ÖRGÜTLERİN TARİHÇESİ

Avrupa'daki aşırı sağcı terör gruplarının 1950'lere dayanan uzun ve karmaşık bir geçmişi vardır. Bu gruplar tipik olarak beyaz milliyetçilik, neo-faşist ve göçmen karşıtı görüşler gibi bir dizi aşırılık yanlısı ideolojiyi benimsemektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa'daki aşırı sağcı gruplar öncelikle komünizm ve sol siyasi hareketlere karşı çıkmaya odaklanmıştır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında bu grupların odak noktası, göç ve algıladıkları kültürel tehditlere karşı muhalefete kaymıştır. Genel olarak, Avrupa'da aşırı sağ terörizm 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca ve 21. yüzyılda da devam eden bir sorun olmuştur. Bu gruplar önemli bir siyasi güç elde edememiş olsalar da bir dizi şiddet saldırısından sorumlu olmuşlar ve birçok Avrupa toplumunda korku ve bölünme ortamına katkıda bulunmuşlardır. Şu anda aktif olan bazı grupların izleri, 20. yüzyılın radikal aşırı sağına kadar sürülebilmektedir. Örneğin, Belçika'daki Vlaams Belang (Flaman Çıkarı) Partisi'nin Flaman milliyetçiliği, Joris Van

8. Koehler, "German Right-Wing Terrorism in Historical Perspective. A First Quantitative Overview of the 'Database on Terrorism in Germany (Right-Wing Extremism)' – DTG^{rw} Project".

Severen'in 1930'lardaki Verdinaso Partisi'nin milliyet görüşünün mirasçısıdır.⁹

1970'ler ve 1980'lerde Avrupa'da, örneğin Fransa'daki Rassemblement National (Ulusal Birlik - RN) ve Almanya'daki Nationaldemokratische Partei Deutschlands (Ulusal Demokratik Partisi - NPD) gibi aşırı sağcı terör grupları önemli ölçüde destek kazanmış, ancak genellikle siyasi güç elde edememişlerdir. 1990'larda Avrupa'daki aşırı sağcı terör grupları, bombalama ve suikast gibi daha şiddetli taktiklere yönelmeye başlamıştır. Bu eğilimin en önemli örnekleri, İtalyan aşırı sağcı örgüt CasaPound ve Almanya'daki NSU (Nationalsozialistischer Untergrund - Nasyonal Sosyalist Yeraltı) örgütleriydi. Avrupa'da aşırı sağcı gruplar ve bireyler 21. yüzyılın başından bu yana terör ve şiddet eylemlerine devam etmektedir. Örneğin, 2011 yılında aşırı sağcı Anders Breivik Norveç'te 77 kişiyi öldürmüştür. Dördüncü dalga aşırı sağ partilerin temelinde İslam'a karşı sert bir tutum olduğunu söylemek doğru olmakla birlikte, bu her dalganın bir öncekini iptal ettiği anlamına gelmemektedir.¹⁰

Aşırı Sağın Örgütlenmesi: 1950-1980

Daha önce de belirtildiği gibi, aşırı sağ terörün geçmişi 1950'lere kadar uzanmaktadır. Bu dönemdeki örgütlerin birçoğu faşist ve Nazi kökenli olup, bu ideolojileri (yeniden) Avrupa'ya yaymak istemektedir. Her ne kadar Komünizm ve diğer sol hareketler bu örgütlerin ana hedefi olsa da, misafir işçi istihdamı ve bunu ta-

9. Verdinaso (Verbond van Dietsche Nationaal-Solidaristen - 'Hollandaca Konuşan Ulusal Dayanışmacılar Birliği', bazen Dinaso olarak da kısaltılmaktadır), 1931 ile 1941 yılları arasında Belçika ve daha az ölçüde Hollanda'da faaliyet gösteren küçük bir otoriter ve faşist siyasi hareketti. Bkz. Jean-Yves Camus & Nicolas Lebourg, *Far-Right Politics in Europe*, (Harvard University Press, Cambridge: 2017), s. 40

10. Camus & Lebourg, *Far-Right Politics in Europe*, s. 48-50.

kip eden aile birleşimleri yoluyla yabancıların sayısının giderek artması nedeniyle odak noktaları göçe (ve daha sonra özellikle Müslümana/İslam'a) kaymıştır.

Alman halkının (*Volk*) üyelerinin dillerini ve kökenlerini unutmaları bağlamında bir asimilasyon sürecini ifade etmek üzere kullanılan Nazi kavramı *Umvolkung*, neo-Nazilerin ve neo-faşistlerin ideolojisinde kök salmayı başarmış bir düşünce ekolüdür. Yabancı akınlar ve bunların Avrupa'daki mevcut kültürler ve toplumlar üzerindeki etkileri, “yüce” Avrupa toplumuna ve Ari ırkına karşı bir tehdit olarak görülmüştür (ve hala da görülmektedir). Sonuç olarak, 20. yüzyılın ikinci yarısında, Avrupalı Aryan “saflığını” korumak için bu etkilerle mücadele etmeyi ve onları püskürtmeyi misyon edinen çeşitli siyasi partiler ve örgütler kurulmuştur. Ancak bu örgütlerden bazıları protestolar her zaman barışçıl olmamakla beraber kimi zaman şiddete başvurarak darp ve yaralamalardan cinayetlere ve terör saldırılarına kadar çeşitli eylemlerde bulunmuşlardır. Bu partiler ve örgütler Avrupa'nın her yerinde ortaya çıkmış olsalar da, esas olarak İngiltere, Belçika ve Almanya'da tutunmayı ve nüfuzlarını yaymayı başarmışlardır.

Bunun bir örneği Belçika'da, Flaman milliyetçisi ve daha sonra Flaman bölgesinde aşırı sağcı bir propaganda ve eylem grubu olan Vlaamse Militanten Orde'nin (Flaman Militan Cemiyeti - VMO) ortaya çıkmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nazilerle işbirliği yapan Flaman milliyetçilerine hapis cezaları veren Belçika devletine karşı bir tepki olarak 1950 yılında Bob Maes tarafından kurulmuş bu örgütün, 1958'den 1963'e kadar Volksunie (Halk Birliği Partisi - VU)¹¹ ile resmi bağları vardı. VMO, Eylül 1970'te bazı üyelerinin FDF (Front Démocratique des Francophones - Frankofonların Demokratik Cephesi)¹² par-

-
11. Volksunie (VU), 1954 yılında kurulan ve 2001 yılında feshedilen Flaman-milliyetçi bir siyasi partiydi.
 12. Günümüzde halen Démocrate Fédéraliste Indépendant (Demokrat, Federalist, Bağımsız - DéFI) olarak aktif olan ve Belçika'da Fransızca ko-

tisinin üyelerini hedef aldığı bir çatışmada, söz konusu partinin sekreteri Jacques Georjin'in öldürülmesiyle gözden düşmüştür.¹³ VMO'nun kurucusu Bob Maes, davaların ve yüksek para cezalarının ardından 12 Haziran 1971 tarihinde VMO'yu feshetmiştir.¹⁴ Maes daha sonra Volksunie'de senatör olmuştur. Bazı eski VMO üyeleri feshe karşı çıkıp örgütü yeniden kurmuşlardır. Böylece koyu bir aşırı sağcı olan Bert Eriksson VMO'nun yeni lideri olmuştur. Adı daha sonra Vlaamse Militanten Organisatie (Flaman Militan Örgüt)'den Vlaamse Militanten Orde'ye değiştirilen VMO, 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında misafir işçilere, Valonlara ve solcu ve/veya yenilikçi olan herkese karşı eylemleriyle ün salmıştır. Vandalizm, yangın bombalaması ve misafir işçiler ile Valonların evlerinin basılması gibi birçok şiddet olayının ardından örgüt üyeleri polis tarafından tutuklanmış ve mahkemeye çıkarılmışlardır. Özellikle Ardenler ve Almanya'daki askeri eğitim kamplarının ortaya çıkarılması, 1980'de Ku Klux Klan ve 1982'de Belçika faşist hareketi Rex'i kuran Valon-Belçikalı politikacı Léon Degrelle ile temasları gibi irtibatlar, mahkumiyetlerine yol açmıştır. Degrelle, İkinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde savaşan Waffen-SS¹⁵ birliklerinin Valon Lej-

nuşanların çıkarlarını temsil eden siyasi parti. Parti özellikle Brüksel Başkent Bölgesi'nde ve Brüksel'in çevresindeki altı belediyede güçlü olmakla birlikte Valonya'da da aktiftir.

13. "Vlaamse Militanten Organisatie (VMO)", NEVB, [https://nevb.be/wiki/Vlaamse_Militanten_Orde_%E2%80%93_Vlaamse_Militanten_Organisatie_\(VMO\)](https://nevb.be/wiki/Vlaamse_Militanten_Orde_%E2%80%93_Vlaamse_Militanten_Organisatie_(VMO)), (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2023).
14. Maarten De Vaale, "Rechts-extremistische Groeperingen in Vlaanderen", *Vlaanderen Handboek Politiediensten Veiligheidsbeleid – Integrale Veiligheid*, Sayı: 105, (2013), s. 13.
15. Waffen-SS (Silahlı SS), Nazi Partisi'nin Schutzstaffel (Koruma Kadrosu/SS) örgütünün savaş koluydu. Oluşum, hem işgal edilmiş hem de işgal edilmemiş topraklardan gönüllüler ve askere alınanların yanı sıra Nazi Almanyası'ndan erkekleri içermekteydi. Waffen-SS, 2. Dünya Savaşı sırasında üç alaydan 38'den fazla tümene yükselmiş ve Alman Ordusu (Heer), üniformalı polis (Ordnungspolizei) ve diğer güvenlik birimlerinin yanında hizmet vermiştir.

yonu'nu kurmuştur. 1945'ten sonra Belçika'da gıyabında ölüm cezasına çarptırılmıştır. İspanya'ya kaçan Degrelle, kendisine sığınma hakkı ve yeni bir kimlik verilen ülkede 1994 yılına kadar yaşamıştır. VMO, 4 Mayıs 1981'de, şiddet eylemleri, adam kaçırmaya, yasadışı toplantılar, silah bulundurma, saldırılar ve vandalizm nedeniyle özel milis grup olarak kabul edilerek yasaklanmıştır. Aralarında Eriksson'un da bulunduğu 109 militan birer yıl hapis cezası almışlardır. Eriksson'un serbest bırakılmasından sonra, Odal grubu adı altında VMO sürdürülmeye çalışmış, ancak çok az başarı elde edilebilmiştir.¹⁶ Diğer militanlar Vlaams Belang ve/veya Voorpost'a katılmışlardır.¹⁷

Front de la Jeunesse (Gençlik Cephesi - FJ), 1970'ler ve 1980'lerde aktif olan Belçikalı aşırı sağcı bir örgüttü. 1974 yılında Liège Üniversitesi'nden aşırı sağcı öğrenciler ve FJ'nin militan yapılanması haline gelen Nouvel Europe Magazine (Yeni Avrupa Dergisi - NEM) etrafında toplanan NEM-Clubs üyeleri tarafından kurulan örgüt, 1981 yılında özel milisleri yasaklayan yasa nedeniyle feshedilmiştir. Aralık 1980'de bir FJ aktivisti Brüksel'de Cezaîr kökenli bir Frankofonu öldürerek Belçika'daki ilk ırkçı suçu işlemiştir.¹⁸ Aşırı sağcı parti Vlaams Belang'ın en önde gelen isimlerinden biri Filip Dewinter, siyasi kariyerine 1970'lerin sonunda Gençlik Cephesi'nin Flemenk kolu olan Jongerenfront'ta (Genç-

16. "Vlaamse Militanten Organisatie (VMO)," NEVB, [https://nevb.be/wiki/Vlaamse_Militanten_Orde_%E2%80%93_Vlaamse_Militanten_Organisatie_\(VMO\)](https://nevb.be/wiki/Vlaamse_Militanten_Orde_%E2%80%93_Vlaamse_Militanten_Organisatie_(VMO)), (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2023).

17. Bir grup nöbetçi asker anlamına gelen Voorpost; Flemenk Bölgesi, Hollanda ve Güney Afrika'da faaliyet gösteren ve Flandre'nin, Büyük Hollanda ideali çerçevesinde, Hollanda ile yeniden birleşmesini hedefleyen bir eylem grubudur. Voorpost kendisini popülist milliyetçi olarak görmekte ve ayrıca çok kültürlü topluma karşı kampanyalar yürütmektedir. 2008 ve 2010 yıllarında örgüt Hollanda'nın istihbarat servisi AIVD (Algemeene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst - Genel İstihbarat ve Güvenlik Teşkilatı) tarafından aşırı sağcı olarak sınıflandırılmıştır.

18. "Front de la Jeunesse", Bende van Nijvel, <https://bendevannijvel.com/andere/extrem-rechts/front-de-la-jeunesse/>, (Erişim Tarihi: 23 Şubat 2023).

lik Cephesi) başlamış ve 1983-1984 yıllarında Vlaams Blok¹⁹ (Flemenk Cephe)'a katılmıştır.²⁰ O dönemde FJ'nin bir diğer üyesi de Belçika Ulusal Jandarmasında görev yapan Johan Demol'du. Daha sonra Brüksel'in Schaerbeek Belediyesinde polis şefi olan Johan Demol, FJ'deki siyasi geçmişi Belçika İşçi Partisi'nin haftalık gazetesi tarafından ortaya çıkarılınca, 1996 yılında Vlaams Blok tarafından Brüksel lideri olarak görevlendirilmiştir. Front de la Jeunesse, 1983 yılında Parti des Forces Nouvelles'e (Yeni Güçler Partisi - PFN) dönüşmüş ve 1991 yılında Belçika Front National (Ulusal Cephe - FN) ile bütünleşerek ortadan kalkmıştır. Mart 2012'de Marine Le Pen'in (Fransa'da aynı adı taşıyan partinin Başkanı) şikayeti üzerine adını Démocratie Nationale (Ulusal Demokrasi - DN) olarak değiştirmek zorunda kalmıştır.

Radikalleşme ve Yeğînleşme Dönemi: 1980-2000'ler

Westland New Post (Westland Yeni Cephe - WNP), Mart 1981'de Paul Latinus ve Front de la Jeunesse üyeleri tarafından kurulan kısa ömürlü bir Belçikalı aşırı sağcı örgüttü. Latinus (1950 - 1984), neredeyse hiç düzenli işi olmayan ve çoğunlukla işsiz olarak çalışan bir teknik mühendisti. WNP'nin hedefi, resmi kurumlara (ordu, güvenlik birimleri) komünistlerin, özellikle de KGB (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti - Devlet Güvenlik Komitesi)'nin sızmasıyla mücadele etmektir. Örgüt, Marcel Barbier ve Michel Libert gibi iki eski paralı askerinin de aralarında bulunduğu 10 - 15 üyeden oluşmaktaydı. Bir WNP üyesi olan Marcel Barbier, 18 Şubat 1982 tarihinde Anderlecht'te La rue de la

19. Vlaams Blok, 1978'den 2004'e kadar Flaman bölgesinde faaliyet göstermiş olan Flaman-milliyetçi bir siyasi partidir. 14 Kasım 2004 tarihinde feshedilmiş ve yeni adı Vlaams Belang altında faaliyetlerine devam etmiştir. Parti, çoğu siyasi analist tarafından aşırı sağcı olarak tanımlanmaktadır.

20. "Dewinter", Resistances, <http://www.resistances.be/dewinter.html>, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2023).

Pastorale'deki bir sinagogda işlenen korkunç bir çifte cinayetten dolayı Mayıs 1987'de mahkum edilmiştir. Barbier tutuklandığında polis evinde yaptığı aramada gizli NATO materyalleri, çeşitli silahlar ve neo-Nazi materyalleri bulmuştur. Barbier'in Front de la Jeunesse'in eski bir üyesi olması yanında o sırada Chevalerie Teutonique (Töton/Cermen Şövalyeliği) adlı bir neo-Nazi örgütünün de üyesi olduğu da ortaya çıkmıştır. Bir diğer üye ise, daha sonra Anvers'te iki elmas tüccarını öldürmekten idam cezasına çarptırılacak olan askeri okul öğrencisi Eric Lammers idi. WNP'nin 1988 yılındaki duruşmasında sanık olarak yer alan diğer isimler asker ya da eski asker Frédéric Saucez, Jean-Bernard Peche, Francine Vandenborre, Françoise Durvin, Philippe Vanden Herreweghen ve Marc De Jode idi. Bunlar, çeteye ilgili suçlamalardan zaman aşımı nedeniyle beraat ettiler, ancak Ekim 1990'da bu kez vatana ihanet anlamına gelen askeri belgelerin çalınması suçlamasıyla askeri mahkemede tekrar hakim karşısına çıkmışlardır. Bu suçlama için de yargıçlar zamanaşımı süresinin dolduğuna karar vermiştir. WNP, lideri Paul Latinus'un intihar etmesinin ve kalan WNP üyeleri arasında bölünmelerin ortaya çıkmasının ardından 1984 yılında ortadan kaybolmuştur.

Blood & Honour (Kan ve Gurur), 1987 yılında Ian Stuart Donaldson ve Nicky Crane tarafından Birleşik Krallık'ta kurulan ve çok sayıda Avrupa ülkesinde hücreleri bulunan bir neo-Nazi çeteler ağıdır. Beyaz milliyetçilerden oluşmakta olup aynı zamanda bir müzik şirketi ve siyasi bir örgüttür.²¹ Blood & Honour'un kurucusu Ian Stuart Donaldson'ın en bilinen ifadelerinden biri şudur:

“Eninde sonunda bir ırk savaşı olacak ve bunu kazanmak için sayıca yeterince güçlü olmalıyız. Bu ülkeyi saf tutmak için ölece-

21. Seth G. Jones, Catrina Dooxsee & Nicholas Harrington “The Contours of European Terrorism”, *The Right-Wing Terrorism Threat in Europe*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020, s. 8.

ğim ve günün sonunda bu kan dökülmesi anlamına geliyorsa, o zaman bırakın olsun.”²²

Nazi sembolizmini kullanan bu örgüt için, bazen Latin alfabesinin ikinci ve sekizinci harfleri olan B ve H’den türetilen Blood & Honour’u temsil etmek için 28 kodu kullanılmaktadır. Örgüt, resmi web sitesinde kendini “müzik temelli bir direniş ağı” olarak tanımlamakta ve “Küresel Özgürlük Savaşçıları Konfederasyonunu” Brotherhood 28 olarak adlandırmaktadır. Birleşik Krallık’ta grup, Rock Against Communism (Komünizme Karşı Rock - RAC) gruplarının Beyaz Güç (White Power²³) konserlerini organize ederdi. Grup, Blood and Honour adlı bir dergi de yayınlamaktadır. Grubun adı Hitlerjugend’in (Hitler Gençliği) sloganı olan ”Blut und Ehre”’den alınmıştır (Kan ve Onur anlamına gelmektedir).²⁴

1988 yılının sonunda Blood & Honour dergisi üç ayda bir yayınlanıyordu ve birkaç sayı sonra 8 sayfadan 16 sayfaya çıkmıştı. Dergide konser raporları, grup röportajları, okuyucu mektupları, RAC plak listeleri ve “White Whispers” adlı bir köşe yazısı yer almaktaydı. Derginin sayfalarında kısa süre içinde *Skrewdriver Services* adında bir posta sipariş servisi kurulup Beyaz Güç albümleri, tişörtler ve bayraklar, Loyalist müzik kasetleri ve gamalı haç kolyeleri gibi ürünler satılmaya başlanmıştır. Blood &

22. “Blood and Honour”, Southern Poverty Law Center, <https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/group/blood-honour>, (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2023).

23. Beyaz Güç/Üstünlüğü (White Power/Surpremacıy), beyazların diğer ırklardan daha üstün olduğu ve dolayısıyla onlara hükmetmesi gerektiği inancıdır. Bu inanç, beyazların sahip olduğu her türlü güç ve ayrıcalığın korunmasını ve savunulmasını destekler. Beyaz üstünlüğünün kökleri artık gözden düşmüş olan bilimsel ırkçılık doktrinine dayanır ve Avrupa sömürgeciliğinin temel gerekçelerinden biriydi.

24. “Blood and Honour”, Southern Poverty Law Center, <https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/group/blood-honour>, (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2023).

Honour birçok ülkede yasaklanmakla beraber²⁵ birçok ülkede örgütün hala aktif olmasına izin verilmektedir. 1990'larda ve özellikle 2001'den itibaren, grup Flanders'da da gerçekten aktif hale gelmiş ve "Blood and Honour Flanders" ve "Blood and Honour Midgard Flanders" olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Sonuncusu, 2002 yılında İngiltere'deki ana bölüm tarafından da resmen tanınmıştır. Ana faaliyetleri, black metal sahnesinden insanlara da hitap ediyor gibi görünen Beyaz Güç konserleri düzenlemektir. Bu bağlamda, Alman sivil gazeteci Thomas Kuban'ın konuya ilişkin bir röportaj haberinin ardından Flaman toplumunun geneli sarsılmıştır. Bu röportajda, Batı Flemenk kasabası Bellegem'de kapalı bir neo-Nazi toplantısında Blood and Honour üyelerinin açıkça ırkçı ve inkârcı sözlere sahip White Power müziğini yüksek sesle söyledikleri görüntüler yer almaktadır.²⁶ Bu tür müzikal propagandanın bir örneği "Blut" şarkısıdır:

Kaldırımdaki uzun bıçakları bileyin ve o Yahudi'nin vücuduna saplayın. Kan akmalı.

Kahrolsun bu Yahudi Cumhuriyetinin özgürlüğü. Kan akmalı.

[...] Parlamentoya el bombası atm.

*Sieg Heil (Hitler selamı)*²⁷

Ian Stuart Donaldson'ın 1993 yılında bir trafik kazasında ölmesinin ardından, başlangıçta B & H için bir tür silahlı güvenlik gücü olarak hizmet veren neo-Nazi grubu "Combat 18 (Savaş/Mücadele 18 - C-18 ya da 318)²⁸", İngiltere'de Blood & Honour'un kontrolünü ele geçirmeyi başarmıştır. Combat 18, 1992 yılında Birleşik Krallık'ta kurulan, en az 18 ülkede varlık gösteren ve des-

25. Örneğin, söz konusu örgüt Almanya'da 2000 yılında yasaklanmıştır. Bkz.: "Germany Bans Neo-Nazi Group", BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/925009.stm>, (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2023).

26. De Vaale, "Rechts-extremistische Groeperingen in Vlaanderen", s. 15-16.

27. De Vaale, "Rechts-extremistische Groeperingen in Vlaanderen", s. 16.

28. "Hate Symbol", ADL, <https://www.adl.org/resources/hate-symbol/318>, (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2023).

tekçilerini, sadece beyazların yaşadığı ülkeler yaratma hedefinin bir parçası olarak, terör saldırıları gerçekleştirilmeye teşvik eden şiddet yanlısı bir neo-Nazi dazlak ağıdır.²⁹ Kurucuları arasında Charlie Sargent ve Harold Covington yer almıştır.³⁰ Örgüt, o zamandan beri Almanya da dahil olmak üzere diğer ülkelere yayılmıştır. Combat 18'in adı genellikle "C-18" olarak kısaltılmaktadır. İsmindeki "18" Nazi Almanyası lideri Adolf Hitler'in baş harflerinden türetilmiştir: A ve H Latin alfabesinin birinci ve sekizinci harfleridir.³¹

Combat 18 üyelerinin, çok sayıda göçmenin, beyaz olmayanların, Alman siyasetçi Walter Lübcke'nin ve diğer C18 üyelerinin ölümüne karıştıklarından ve doğrudan sorumlu olduklarından şüphelenilmektedir. C18 kısa süre içinde göçmenlere, etnik azınlık mensuplarına ve solculara yönelik şiddet tehditleriyle ulusal çapta dikkat çekmeyi başarmıştır.³² 1992 yılında siyasi muhaliflerin fotoğraflarını, isimlerini ve adreslerini içeren Redwatch dergisini yayınlamaya başlamıştır. Combat 18 kendini şiddete adanmış ve seçim siyasetine düşman olan açık bir neo-Nazi grubu olduğundan kurucularından Sargent, 1993 yılında BNP'den kesin olarak ayrılmaya karar vermiştir. Birleşik Krallık'taki üyelerin İngiliz Cezaevi Teşkilatı'na,³³ silahlı kuvvetlere ve polise katılmaları yasaklanmıştır.³⁴

29. Jones, Doxsee & Harrington, *The Contours of European Terrorism*, s. 8.

30. Brian Whelan, "Ian Stuart Donaldson and a Legacy of Hate", Channel 4, <https://www.channel4.com/news/ian-stuart-donaldson-a-legacy-of-hate>, (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2023).

31. "BNP: Under the Skin", BBC News, http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/in_depth/programmes/2001/bnp_special/roots/1992.stm, (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2023).

32. Ashitha Nagesh, "Police Let Neo-Nazis Hold Rally in Small Village 'Because They Thought It was for Charity'", Metro, <http://metro.co.uk/2016/10/07/police-let-neo-nazis-hold-rally-in-small-village-because-they-thought-it-was-for-charity-6178745/>, (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023).

33. "Family Flee 'Neo-Nazi' Rally", BBC News, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/7632507.stm>, (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023).

34. "Probe into 800-Strong Nazi Event", BBC News, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/somerset/7632053.stm>, (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2023).

Örgütün web sitesi Hollandalı parti Nationale Alliantie (Ulusal İttifak - NA) tarafından barındırılıyordu ve 18 Eylül 2006 tarihinde Belçika makamlarının talebi üzerine Hollanda tarafından kapatılmıştır. Daha sonra Hollandalı bir haber kanalı NOS (Nederlandse Omroep Stichting - Hollandalı Yayın Kuruluşu) tarafından yürütülen bir soruşturma, NA üyelerinin Leopoldsburg'daki bir askeri kışlada C-18 atış talimlerine katıldıklarını ortaya çıkarmıştır.³⁵ Mart 2005'te, 20 kişilik NA destekçilerinden oluşan bir grubun Belçika'nın Spa kenti yakınlarındaki ormanlık alanda bir paramiliter eğitim kampına katıldığı iddia edilmiştir. 6 Eylül 2006 tarihinde, Belçika polisi Combat 18 Flanders'ın 20 üyesini tutuklamıştır. Bunlardan on dördü Belçika ordusunda askerdi. 23 Ocak 2020'de Alman hükümeti Combat 18'in Almanya kolunun yasaklandığını duyurmuştur.

Bloed, Bodem, Eer en Trouw (Kan, Toprak, Onur ve Liyakat - BBET) 2004 yılında Blood & Honour'un Flaman kolundan ayrılarak kurulmuş bir Flaman neo-Nazi grubuydu. Örgüt üyeleri kendilerini, Brugghenhou'tlı paralı asker Tomas Boutens ve Dendermonde'lı Joeri Van Der Plas önderliğinde askeri temeller konusunda eğitmişlerdir. Ayrıca sorgulama ve karşı sorgulama tekniklerinin yanı sıra gizlilik konusunda da eğitim almışlardır. Örgüt, aralarında 11 askerin de bulunduğu 17 üyesinin, Aralık 2003 tarihli terörle mücadele yasaları ve ırkçılık, anti-semitizm ve inkarlıca karşı yasalar uyarınca, Eylül 2006'da tutuklanmalarının ardından kamuoyunun gündemine gelmiştir. Savcıya göre şüpheliler Belçika'yı "istikrarsızlaştırmak" amacıyla terör saldırıları hazırlıyorlardı.³⁶ Örgüt, savcı tarafından yasadışı silah bu-

35. Rinke van den Brink, "Nederlanders bij Neonazi's Belgie", NOS Journaal, https://web.archive.org/web/20071223161204/http://www.nos.nl/nosjournaal/artikelen/2006/9/20/200906_neonazis.html, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2023).

36. "Mandats d'arrêt confirmés pour les néonazi's", Le Soir, <https://web.archive.org/web/20070312223922/http://www.lesoir.be/actualite/bel->

lundurmak, inkârcılık, anti-Semitizm ve ırkçılıkla mücadele yasasını ihlal etmekle suçlanmaktadır. Şebeke, Eylül 2006'da polis ve savcılık tarafından yakalanmıştır. Askeri kışlalarda ve on sekiz özel adreste yapılan aramalarda çok sayıda ateşli silah, kurşun geçirmez yelekler, gaz maskeleri ve talep mektupları bulunmuştur. 150 polis memuru, Leopoldsburg ve Peer'de, Hollanda sınırına yakın Limburg eyaletinde, Brüksel Kraliyet Askeri Okulu'nda ve Zedelgem'de beş askeri kışlada arama yapmıştır. Polis ayrıca Flaman bölgesinde 18 özel konutta da arama yapmıştır. Aramalarda askeri silahlar, mühimmat, patlayıcılar ve "bir arabayı havaya uçurabilecek" büyüklükte ev yapımı bir bomba bulunmuştur. Örgüt silah ticareti yapmaktaydı ve şüphelilerden biri ABD nükleer silahlarının depolandığı Kleine Brogel askeri üsünde çalışmaktaydı. Atış talimlerinin video kliplerine, gizli ajanların ve şebekenin eski üyelerinin ifadelerine dayanarak, Combat 18/BBET şebekesinin Ardennes'deki askeri alanlarda paramiliter eğitim seansları ve hayatta kalma hafta sonları düzenlediği anlaşılmaktadır.³⁷ Thomas Boutens, özellikle Hollanda aşırı sağ hareketi Ulusal İttifak (NA) ile uluslararası bağlantılar geliştiriyordu.³⁸ Parti sekreteri Virginia Kapi de dahil olmak üzere birçok NA üyesi BBET eğitim kampına katılmıştır. Flemenk televizyon kanalı VTM (Vlaamse Televisie Maatschappij - Flaman Televizyon Şirketi), adalet kaynaklarına dayanarak grubun aşırı sağcı Vlaams Belang partisinin önemli isimlerinden Filip Dewinter'i, İslamcı hareketin suçlanacağı bir sahte bayrak saldırısıyla³⁹ öldürmeye hazırlandığını iddia etmiştir. Ortaya çıkan karışıklık-

gique/2006/09/12/article_12_neonazis_en_chambre_du_conseil.shtml, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2023).

37. De Vaale, "Rechts-extremistische Groeperingen in Vlaanderen", s. 18.
38. "Belgian Police Hold 17 in 'Plot'", BBC News, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/5325198.stm, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2023).
39. Sahte bayrak, gizli örgütlerin ya da istihbarat örgütlerinin halkı kışkırtmak ya da yönlendirmek amaçlı kendi yaptıkları bazı olayları hedefteki kişiler yürütüyor gibi göstererek kamuyu aldatmak için tasarladıkları gizli operasyonlardır.

tan faydalanan grup, daha sonra Avrupa Arap Birliği lideri Dyab Abou Jahjah'ı öldürecekti. Belçika adalet makamları bu komplo iddialarını reddetmiştir.

Racial Volunteer Force (RVF - Irksal Gönüllü Güç), İngiliz neo-Nazi grubu Combat 18'den ayrılıp 2002'de ortaya çıkan ve aşırı sağ paramiliter örgüt British Freedom Fighters (İngiliz Özgürlük Savaşçıları) ile yakın bağları olan şiddet yanlısı bir neo-Nazi grubudur. RVF, ayrılıkçı bir grup olarak ortaya çıkmasına rağmen kendi ayrılıkçı kimliğinden taviz vermeden C-18 ile bağlantılarını yeniden kurmuştur. RVF 2002 yılında C-18'deki bir bölünmenin ardından ortaya çıkmıştır. Köklü aşırı sağcı örgüt C-18, Will Browning'in liderliğinde ciddi bir hareketsizlik dönemine girmiş ve faaliyetlerini yeniden canlandırmak isteyen aktivistler arasında hayal kırıklığına yol açmıştır. Sonuç olarak, C-18'de uzun süredir aktivist olan Mark Atkinson ve Oldham merkezli bir organizatör olan John Hill liderliğindeki bir grup militan, ayrı bir paramiliter örgüt olarak RVF'yi kurmak üzere ayrılmıştır. RVF uluslararası bir örgütün parçası olduğunu iddia etmekte ve sözde Siyonist İşgal Hükümetine karşı bir ittifak içinde tüm ulusal sosyalistler ve beyaz milliyetçiler (Combat 18 dahil) arasında birlik sağlamayı amaçladığını belirtmektedir.⁴⁰ Örgüt hakkında gazetecilere yönelik bir dizi tehditten dolayı soruşturma açılmıştır. Searchlight dergisi tarafından organize edilen anti-faşist kampanya grubu *Hope not Hate*'e göre, RVF'nin eski üyeleri aşırı sağcı English Defence League (İngiliz Savunma Ligi - EDL) tarafından düzenlenen etkinliklere katılmışlardır.⁴¹ RVF, Blackpool'da Anti-faşistlere ve Glasgow'da Cumhuriyetçi Sinn Féin destekçilerine yönelik saldırılar da dahil olmak üzere, düşman olarak algılanan

40. "About", RVForce, <https://web.archive.org/web/20080121081842/http://rvforce.org/about.html>, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2023).

41. "Ideology", HopeNotHate, <https://web.archive.org/web/20111110134153/http://www.hopenothate.org.uk/hate-groups/edl/ideology>, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2023).

kişilere karşı sokak şiddetinde aktif rol oynamıştır. Çeşitli üyeler Hollanda'da sokak gösterilerinde anti-faşistlerle çatışırken de görülmüştür. 2009 yılının başlarında RVF aktivistleri olduğu iddia edilen kişiler bomba yapma şüphesiyle İngiltere'nin güney batısında terörle mücadele polisi tarafından baskına uğramışlardır. Sonunda söz konusu üyeler delil yetersizliği nedeniyle serbest bırakılmışlardır.

English Defence League Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren aşırı sağcı, İslamofobik bir örgüttür. EDL, 2009 yılında Birleşik Krallık'ın dört bir yanındaki kasaba ve şehirlerde 'İslami aşırıcılığa' karşı gösteri yapmak üzere binlerce destekçi toplayabilen kitlesel bir sokak protestosu hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Destekçilerinin polis hatlarını aşarak yerel Asyalılara saldırması, karşıt göstericilerle çatışması ve Asyalılara ait işyerlerine ve mülklere saldırması gibi sık sık şiddete dönüşen onlarca protesto (yürüyüşler, durağan protestolar ve 'flaş gösteriler' dahil) düzenlenmiştir. Örgüt, defalarca "sıradan Müslümanlara" değil, sadece "İslamcı aşırılık yanlılarına" karşı olduğunu ileri sürmekle birlikte, sokak düzeyinde bu ayrım ortadan kalkmış, protesto sloganları arasında şunlar yer almıştır: "Pakistanlılardan sizden daha çok nefret ediyorum"; "Bana bir silah verin ve Muzzie pisliğini vurayım".⁴² EDL, şiddeti reddettiğini iddia etse de⁴³ mitinglerine katılan pek çok kişi şiddet içeren çatışmaların getirdiği adrenalin patlamasından keyif aldıkları için şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir.⁴⁴ EDL İslamofobisi, kültürel olarak ırk-

42. George Kassimeris & Leonie Jackson, The Ideology and Discourse of the EDL, *The British Journal of Politics & International Relations*, Cilt: 17, (2015) s. 171.

43. Jamie Bartlett & Mark Littler, "Inside the EDL Populist Politics in a Digital Age", DEMOS, https://www.demos.co.uk/files/Inside_the_edl_WEB.pdf, (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2023)

44. Nigel Copesey, *The English Defence League: Challenging our Country and our Values of Social Inclusions, Fairness and Equality*, (Faith Matters, London: 2010).

çı söylem inşasının bir örneğidir. EDL söylemi, kültür ve değerler bakımından üstün olarak sunulan gayrimüslim bir iç grup ve birincisinin ayrıcalık ve konumunu tehdit eden bir Müslüman dış grup ayrımı yoluyla, ideolojik olarak, geleneksel etno-kültürel ayrıcalığı sürdürme ve Müslümanları ulusal topluluktan dışlama işlevi görmektedir.

EDL'nin etkisi 2013'te azalıyor gibi görünse de, 22 Mayıs'ta Woolwich'te yaşanan olaylar EDL'nin hala varlığını sürdürdüğünü göstermiştir. Örgüt, bir askerin cihatçı olduğunu söyleyen iki İngiliz tarafından öldürülmesine tepki olarak grup “sokağa çıkma” çağrısında bulunup yaklaşık 100 kişi eşliğinde Müslüman karşıtı sloganlar atarak ve polisle çatışmaya girerek Woolwich'e akın etmiştir. Örgütün fiili lideri Tommy Robinson şunları ifade etmiştir: “Bugün gördüğünüz şey İslam'dır. Herkesin canına tak etti.” Grubun Facebook sayfasındaki destekçi sayısı 24 saatte kısa bir süre içinde üç kattan fazla artarak beraber grubun 25 Mayıs'ta Newcastle'da düzenlediği gösteriye (Woolwich olaylarından önce planlanmıştı) katılanların sayısı 1.500'ü aşmıştır.⁴⁵ EDL'nin ifade ettiği ideoloji ile gruba ideolojik yakınlık duyduğunu iddia edenlerin kaygıları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bazı destekçiler de şiddet içeren çatışmaları, medyanın dikkatini davalarına çekmenin en iyi yolu olarak tanımlayıp⁴⁶ şiddetlerini kahramanlık olarak sunmuşlardır.⁴⁷ Meadowcroft ve Morrow, birçok futbol holiganının, holiganları hedef alan yasaklama kararlarının daha fazla uygulanması, polis varlığının çoğalması ve düşük gelirli için engelleyici derecede yüksek hale gelen bilet fiyatlarının artması nedeniyle futbol maçlarında eylem yapma fırsatlarının azaldığı bir dönemde,

45. Kassimeris & Jackson, *The Ideology and Discourse of the EDL*. s. 2.

46. Hilary Pilkington, *Loud and Proud: Passion and Politics in the English Defence League* (Manchester University Press, Manchester: 2010).

47. James Treadwell & Jon Garland, “Masculinity, Marginalization and Violence: A Case Study of the English Defence League.” *The British Journal of Criminology*, Cilt: 51, Sayı: 4, (2011), s. 621.

mitinglerinin şiddet için sunduğu fırsat nedeniyle EDL'ye katıldığını ileri sürmüşlerdir.

Çeşitli vakalarda EDL göstericileri Asyalılara ait işyerlerine ve mülklere zarar vermiş; Ekim 2011'de EDL üyeleri Sandwell'deki Ahmadiyya isimli İslami bir kitabevini basıp yağmalamış⁴⁸ ve Ağustos 2011'de bir EDL üyesi bir camiye tahrip etmekten hüküm giymiştir.⁴⁹ Gösteriler, Asyalılara yönelik fiziksel saldırılara da yol açmıştır.⁵⁰ EDL şiddetinin tek hedefi Müslümanlar olmamıştır; Temmuz 2010'da Dudley'de düzenlenen bir gösteride EDL üyeleri bir Hindu tapınağına saldırmıştır. Bu saldırıyı tapınağı cami zannederek mi gerçekleştirdikleri yoksa göstericiler arasında daha geniş bir ırkçı tutumu mu yansıttıkları belirsizdir. EDL kaba biyolojik determinizmi reddetmekte ve daha sofistike bir kültür söylemi kullanarak İslam'ı asimilasyonun önünde biyolojik değil sosyolojik bir engel olarak işaretlemektedir. EDL söyleminde Müslümanlar, Birleşik Krallık'taki diğer göçmen topluluklardan keskin bir şekilde ayrıştırılmakta ve diğer topluluklara olumlu gözle bakılmaktadır.⁵¹ EDL üyeleri muhaliflerin toplantılarını da dağıtmışlardır: Eylül 2010'da Leicester'da bir UAF (Unite Against Fascism - Faşizme Karşı Birleş) toplantısını dağıtıp aynı ay içinde Newcastle-upon-Tyne'da Sosyalist İşçi Partisi'nin bir toplantısına saldırmışlardır.⁵² EDL üyeleri, solcu kitapçıları ve sendika binalarını da hedef almış ve EDL kar-

48. "Mindless EDL Thugs Storm Muslim Exhibition in Cradley Heath Market", Halosowen News, http://www.halosowennews.co.uk/news/9309878.Mindless_EDL_thugs_storm_Muslim_exhibition_in_Cradley_Heath_market/, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2023).

49. Tom Wilkinson, "EDL Member Admits Mosque Attack", Independent, <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/edl-member-admits-mosque-attack-2340410.html>, (Erişim Tarihi: 01 Şubat 2023).

50. Daniel Trilling, *Bloody Nasty People: The Rise of Britain's Far Right*, (Verso, London: 2012).

51. Kassimeris & Jackson, *The Ideology and Discourse of the EDL*. s. 2.

52. Copey, *The English Defence League: Challenging our Country and our Values of Social Inclusions, Fairness and Equality*.

sıtı toplantılara ev sahipliği yapan ofis binalarındaki personele saldırdıkları için hapis cezasına çarptırılmışlardır. EDL, aynı zamanda anti-kapitalist *Occupy* (İşgal Et) hareketinden göstericileri de hedef almış, Kasım 2011'de 179 EDL üyesi *Occupy London* üyelerini tehdit ettikleri gerekçesiyle Londra'nın merkezinde tutuklanmıştır. EDL yürüyüşlerini haber yapan gazeteciler de ölüm tehditleri almışlardır.

EDL, resmi bir web sitesi ve Facebook ve YouTube gibi sosyal medya platformlarındaki hesapları da dâhil olmak üzere, interneti önemli ölçüde kullanmaktadır. EDL, sosyal medyayı kullanarak, kendisine karşı önyargılı olduğunu düşündüğü ana akım medyayı *bypass* etmeyi amaçlamaktadır.⁵³ EDL hiyerarşisi, bu sosyal medya hesaplarını denetleyip EDL'yi eleştiren kullanıcıları engellemiş ancak Müslümanlara yönelik şiddeti savunan paylaşımları kaldırmamış gibi görünmektedir. Facebook'un kullanımı grubun halka açık etkinlikler öncesinde ivme ve beklenti oluşturmaya olanak sağlamıştır. EDL'nin Facebook takipçi sayısı, Facebook şirketi grubun hesabını kapatmadan önce 100.000'e ulaşmıştır.⁵⁴ Siyasi partilerin aksine, EDL herhangi bir siyasi programı ifade eden broşürler üretmemekte veya bir dergi ya da bülten basmamaktadır. Web sitesinin EDL News bölümü, yaklaşan etkinlikler ve kampanyalar hakkında yazılar, yorumlar ve bilgiler yayınlamakta ve daha sonra sosyal medya aracılığıyla bunlara bağlantı verilmektedir. EDL ayrıca web sitesini ve *eBay*'i kendi markalı ürünlerini satmak için kullanmış, ancak 2010 yılında web sitesinden ürünlerini çekmiştir.⁵⁵

53. Pilkington, *Loud and Proud: Passion and Politics in the English Defence League*.

54. Jamie Cleland, Chris Anderson & Jack Aldridge-Deacon, "Islamophobia, War and Non-Muslims as Victims: An Analysis of Online Discourse on an English Defence League Message Board", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt: 41, Sayı: 9, (2018), s. 1541-1543.

55. Kassimeris & Jackson, *The Ideology and Discourse of the EDL*. s. 3.

İLGİLİ DİĞER FENOMENLER

Skinhead Fenomeni

Dazlak (Skinhead), 1960'larda Londra'da işçi sınıfı gençleri arasında kök salan ve 1980'lerde dünya çapında yayılan bir altkültürün üyesidir. Dazlak hareketinin en önemli taşıyıcılarından Beyaz Güç müzik sahnesi, Avrupa'daki yerel nefret söylemi yasalarını atlamalarına ve uluslararası ağlarını daha da geliştirmelerine olanak tanıyan interneti hızla benimsedi. 2013 yılında *Hammer-skin Nation* (HSN), Milano'da düzenlenen bir Nazi rock konserinde Avrupa'nın dört bir yanından 1.000'den fazla dazlağı bir araya getirmeyi başarmıştır.⁵⁶ Almanya'da, 1980 yılında Frankfurt am Main'de kurulan hard rock grubu *Böhse Onkelz* (Kötü Amcalar), müzik sahnesini sağcı milliyetçilikle birleştirerek dazlak hareketinin radikalleşmesine zemin hazırladı. Hiçbir zaman açıkça "Beyaz Güç" fikirlerini benimsememiş olsalar da, 1981'de çıkardıkları *Türken Raus* (Türkler Dışarı) şarkısı onlara ırkçı bir grup olarak ün kazandırmıştır.⁵⁷ 1980'lerde Alman neo-Nazi dazlakları bazen ölümcül olabilen şiddet eylemleriyle tanınmaktaydı. 1985 yılında Holokost'tan sağ kurtulan 76 yaşındaki bir Yahudi, dazlaklar ve anti-faşist göstericiler arasında çıkan bir kavgaya sırasında ezilerek hayatını kaybetmiştir. 1987'de dazlaklar, Lindau'daki bir festival sırasında, Belediye Meclisinin neo-Nazi Alman Halkı İttifakı'nın Belediye binasında toplantı yapmasına izin vermemesi nedeniyle Hıristiyanlara saldırmıştır. Ağustos 1992'de ırkçı dazlaklar, Rostock-Lichtenhagen ayaklanmalarına katılıp yoldan geçenlerin alkışları eşliğinde sıradan vatandaşların yardımıyla göçmenleri linç etmişlerdir. 1990'larda yeniden

56. John F. Pollard, "Skinhead Culture: The Ideologies, Mythologies, Religions and Conspiracy Theories of Racist Skinheads", *Patterns of Prejudice, Cilt: 50, Sayı: 4-5*, (2016), s. 398-419.

57. Timothy S. Brown, "Subcultures, Pop Music and Politics: Skinheads and 'Nazi Rock' in England and Germany". *Journal of Social History, Cilt: 38, Sayı:1*, (2004), s. 157-178.

birleşen Almanya'da Neo-Nazi grupların sayısı hızla artmış, çok sayıda işsiz genç Doğu Alman Beyaz Güç-Dazlak hareketine katılmıştır. Fransa'da Beyaz Güç-Dazlak hareketi 1987 yılında Serge Ayoub tarafından kurulan Jeunesses Nationalistes-Révolutionnaires (Milliyetçi-Devrimci Gençlik - JNR) etrafında yapılandırılmıştır. Hareket, *Rebelles Européens* etiketiyle ve *Troisième Voie* adlı neo-faşist örgütle, ardından da Fransız Milliyetçi Partisi ile bağlantılıydı. JNR, başlangıçta Fransız Ulusal Cephe için polislik işlevlerini yerine getirmiş, ancak Rouen ve Brest'te göçmenlere yönelik kitlesel dazlak saldırılarının ardından Ayoub ve JNR ile arasına mesafe koymuştur.

İlk dazlaklar tipik olarak, çelik burunlu savaş botları ya da Doc Martens marka botlar, ince kırmızı askılar, Crombie stili montlar, koyun derisinden bomber ceketler, mavi kot pantolonlar ve tiftik takımlar giyer; ayrıca kafalarını kazıtır ya da saçlarını çok kısa kestirirlerdi. Dolayısıyla, bu erken aşamada, grup üyeleri için tercih edilen ve 20 yıldan uzun bir süre Skins için bir amblem olacak olan çarpıcı moda zaten görünür durumdaydı. Traşlı kafa sadece dazlakların karıştığı artan sayıda ki fiziksel kavgalarda görünür olmakla kalmıyor, aynı zamanda başlangıçta hem hippie hem de o dönemde yaygın olan zengin, elitist kültürlere karşı tepkisel olmayı amaçlıyordu.⁵⁸ The Anti-Defamation League (İftira ve İnkarla Mücadele Birliği - ADL), çelik burunlu iş botlarının hem ırkçı hem de ırkçılık karşıtı dazlaklar için tipik olmasına rağmen, Beyaz Güç dazlaklarının alt kültüre bağlılıklarını belirtmek için botlarına genellikle beyaz veya kırmızı renkli bağcıklar taktıklarını yazıyor. Bu bağcıklar genellikle “merdiven” tarzında, çapraz yerine yatay olarak yapılır. Birkaç çetede bu bağcıklar “beyaz ırkın düşmanı olarak algılanan” kişilere karşı ırkçı şiddet eylemleri yoluyla

58. Amy Beth Cooter, “Neo-Nazi Normalization: The Skinhead Movement and Integration into Normative Structures”, *Sociological Inquiry*, Cilt: 76, Sayı: 2, (2006).

“kazanılır”.⁵⁹ 2000’li yılların başlarında Lonsdale giyim markası, kısmen Lonsdale kelimesinin ortadaki dört harfinin “NS-DA”, (açık ceketlerin altına giyildiğinde görünen tek kısım) Adolf Hitler’in Nazi Partisinin kısaltması olan NSDAP ile ilişkilendirilmesi nedeniyle Avrupa’daki bazı neo-Nazi dazlaklar arasında popüler hale gelmiştir. Ancak marka 1980’lerden beri Nazi olmayan dazlaklar arasında da popüler olmuştur. Lonsdale, bu eğilimi kamuoyu karşısında kınamış ve çeşitli ırkçılık karşıtı etkinlik ve kampanyalara sponsor olmuştur.⁶⁰ Beyaz Güç dazlakları da Beyaz Güç hareketine bağlılıklarını gösteren dövme yaptırma eğilimindedir, ancak bazı liderler üyeleri dövme yaptırmaktan kaçınmaya teşvik etmiştir. Dövmelerde, sıklıkla Viking savaşçıları veya Berserker’lar, İkinci Dünya Savaşı Alman askerleri (özellikle Waffen-SS) ve dazlakların kendileri - genellikle üçü birlikte - tasvir edilmektedir. “Çarmıha geçirilmiş bir dazlak” tasvir eden dövmeler de Beyaz Güç dazlakları arasında son derece popüler olup, geleneksel haç bazen bir Tiwaz runik harfi ile değiştirilmektedir. Skinhead’ler kendilerini liberal demokrasilerin “polis devleti” tarafından bastırılan dışlanmış ya da şehit bir grup olarak sunmaktadır. Blood & Honour ve Combat18, Ian Stuart Donaldson’ın ölümüyle ilgili komplo teorilerini destekleyerek Donaldson’ın siyasi bir “suikasta” kurban gittiğini öne sürmüştür. Yaygın dazlak sloganı “nefret edilen ama gururlu (Hated but proud)” Beyaz Güç dazlaklarının kapalı, dışlanmış ama korkulan yaşam tarzını ifade etmektedir.⁶¹

59. “Boots and Laces”, ADL, <https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/boots-and-laces>, (Erişim Tarihi: 31 Şubat 2023).

60. Hannah Cleaver, “German Nazi’s Dress Code Angers British Firm”, The Telegraph, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/1323701/German-Nazis-dress-code-angers-British-firm.html>, (Erişim tarihi: 31 Şubat 2023).

61. Pollard, *Skinhead Culture: The Ideologies, Mythologies, Religions and Conspiracy Theories of Racist Skinheads*.

Yalnız Kurt Fenomeni

“Yalnız kurt” terimi, daha büyük bir grup veya örgütle bilinen herhangi bir bağlantısı olmaksızın şiddet eylemleri, özellikle de terör saldırıları gerçekleştiren bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Yalnız kurt, bir örgütten emir almadan - hatta bir örgütle bağlantısı olmadan - kendi başına hareket eden kişidir. Yalnız kurt, doğası gereği hedef alınan toplumda yerleşik olan ve herhangi bir zamanda kendi kendini harekete geçirebilen tek başına bir eylemcidir. Bazı yalnız kurtlar daha büyük (yeraltı) ağlarla bağlantılı olsalar da, hiyerarşik bir komuta yapısından gelen talimatlara uymak yerine eylemlerine kendi başlarına karar vermiş, planlamış ve gerçekleştirmişlerdir. Bu terim ilk olarak 1990’ların başında Amerika Birleşik Devletleri’nde iç terör eylemleri gerçekleştiren ve daha büyük gruplarla veya örgütlerle herhangi bir bağı bulunmayan kişileri tanımlamak için kullanılmıştır. “Yalnız kurt” terimi, 1990’ların sonlarında beyaz üstünlükçü Tom Metzger ve Alex Curtis tarafından, ırkçıları şiddet suçları işlerken taktiksel güvenlik nedenleriyle tek başlarına hareket etmeye teşvik etmenin bir parçası olarak yaygınlaştırılmıştır. Benzer veya karşılaştırılabilir siyasi şiddet biçimlerini tanımlamak için kullanılan diğer terimler arasında “lidersiz direniş”, “bireysel terörizm” ve “serbest terörizm” yer almaktadır. Yalnız kurt için tek bir profil yoktur. Bununla birlikte, ideolojik veya dini arka planlarına dayalı olarak yalnız kurt terörist kategorileri arasında ayırım yapmak mümkündür. COT (Instituut voor Veiligheid-s en Crisismanagements - Güvenlik ve Kriz Yönetimi Enstitüsü)’un TTSRL (Transnational Terrorism, Security and the Rule of Law - Sınırşan Terörizm, Güvenlik ve Hukukun Üstünlüğü) birimi tarafından yapılan bir araştırmaya göre, toplam 72 yalnız kurt terör olayı ABD, Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, Kanada ve Avustralya’daki toplam terör olaylarının sadece yüzde 1,28’ini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, yalnız hareket eden teröristlerle bağlantılı olayların sayısı artıyor gibi gö-

rünmektedir. Son otuz yılda yalnız kurt terörizmindeki artış kısmen yalnız kurt taktiğinin aşırı sağcılar tarafından benimsenmesi ve yaygınlaştırılmasıyla açıklanabilmektedir. Avrupa Birliği'nde son yıllarda çok sayıda aşırı sağcı yalnız kurt saldırısı meydana gelmiştir. Bu saldırılar; göçmenler, mülteciler ve Müslümanlar da dâhil olmak üzere çeşitli grupları hedef almıştır. Bu saldırılar genellikle ırkçı, yabancı düşmanı ve/veya antisemitik ideolojiler tarafından motive edilmektedir.

Örneğin, 2011 yılında aşırı sağcı Anders Breivik Norveç'te çoğu çocuk olmak üzere 77 kişinin ölümüne neden olan bir terör saldırısı gerçekleştirmiştir. Anders Breivik'in 1.518 sayfalık manifestosu, yalnız eylemci terörizminin işleyişine dair bir rehber olarak da görülebilir. Manifestosunun bir bölümünde Breivik, gizli ve yasak belgelerin internette nasıl yayınlanabildiği ve sosyal medyanın yeni üye toplamak için nasıl kullanılabildiğini anlatmaktadır. Ayrıca, Avrupalı gümrük ajanlarını atlatmak için kullandığı hileleri göstermekte ve Oslo'daki hükümet binasını havaya uçurmak için kullandığı patlayıcıları nasıl imal ettiğini ayrıntılı olarak açıklamaktadır.⁶²

Çevrimiçi platformların ve sosyal medyanın yükselişinin, bu yalnız kurt saldırganların radikalleşmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Çünkü bu kişiler bu yolla aşırılık yanlısı ideolojilere ve propagandaya kolayca erişebilmekte ve yüz yüze temas olmadan benzer düşünen diğer kişilerle iletişim kurabilmektedirler. Sosyal medya ve mesajlaşma uygulamaları gibi çevrimiçi platformlar aşırılık yanlısı ideolojiler için bir üreme alanı haline gelmiş olup aşırı sağcı gruplar tarafından mesajlarını yaymak ve yeni üyeler kazanmak için kullanılmaktadır. Bu platformlar aynı zamanda bireylerin birbirleriyle iletişim kurmaları ve saldırıları planlamak ve koordine etmek

62. Edwin Bakker & Beatrice de Graaf, "Preventing Lone Wolf Terrorism: Some CT Approaches Addressed." *Perspectives on Terrorism*, Cilt: 5, Sayı: 5/6, (2011), s. 43-45.

için kullanılabilecek sanal topluluklar oluşturmaları için kolaylık sağlamaktadır.

Buna ek olarak, internetin anonimliği bireylerin aşırılık yanlısı ideolojilerini ve inançlarını zulüm veya tepki korkusu olmadan ifade etmelerine olanak tanıyarak bireylerin bu ideolojiler doğrultusunda hareket etme konusunda kendilerini daha cesur hissetmelerine neden olmaktadır. Bu aynı zamanda yetkililerin yalnız kurt saldırılarını tespit etmesini ve önlemesini de zorlaştırabilmektedir, zira söz konusu bireylerin aşırılık yanlısı gruplar veya örgütlerle bilinen herhangi bir bağlantısı olmayabilmektedir. Her ne kadar tek başına hareket eden teröristler, terörist grupların veya şebekelerin araçlarından, becerilerinden ve “profesyonel” desteklerinden yoksun olma dezavantajına sahip olsalar da, yine de saldırılarının çok ölümcül olabildiği kanıtlanmıştır. Yalnız kurtlar taklitçi davranışlara ilham verir ve toplumdaki yabancılaşmış diğer gençler için rol model olup çoğu zaman taklitçi saldırılarına davetiye çıkarırlar.⁶³

SONUÇ

Bu bölümde anlaşıldığı gibi, aşırı sağ yeni bir fenomen değildir. Her ne kadar ortaya çıkma şekilleri ve sebepleri yıllar boyunca değiştiyse de ana düşüncesi hep aynıdır: Bizden farklı olan, yabancı topraklardan gelen ideolojiler, yaşam tarzları ve dünya görüşlerini uzaklaştırmak, yayılmasını engellemek. Fakat aslında aşırı sağın kökleri çok daha eskiye kadar gitmektedir. Bu bölümde 1950 ve sonrası ele alınmış olsa da aşırı sağ düşünme tarzı aslında faşizmden çok daha önce ortaya çıkmış bir söyleme dayanmaktadır: Oryantalizm. Şarkiyatçılık ve bununla el ele giden Avrupamerkezcilik, yüzyıllardır Avrupalı/Batılılardan farklı olanlara yönelik dışlayıcı tutumunu diri tutup onları ötekileş-

63. Bakker & de Graaf, *Preventing Lone Wolf Terrorism: Some CT Approaches Addressed*, s. 45.

tirerek Batı toplumuna bir tehdit olarak tasvir etmektedir. Fakat bu konu oldukça derin olmakla beraber araştırmanın kapsamı dışında kaldığı için burada detaylara inilmemektedir. Ancak aşırı sağın tek başına, II. Dünya Savaşı ile beraber ortaya çıkmadığının altını çizmekte fayda vardır.

Avrupa'nın birçok ülkesinde (neredeyse hepsinde) bir nevi aşırı sağ parti, organizasyon ve örgüt kurulmuş olsa da çoğu şiddet kullanmadan, siyasi yollara başvurarak kendi fikirlerini ve ideolojilerini yaymaya çalışmaktadır. Fakat özellikle Belçika, İngiltere ve Almanya gibi Avrupa'nın merkezi sayılabilecek ülkelerde bu örgütler her ne kadar marjinal sayılsa da, nüfuzlarını artmayı başarmış ve sık sık büyük gruplar halinde örgütün hedef kitlesine yönelik saldırılarda bulunmuş ve halen bulunmaktadırlar. Bu hedef kitleleri daha önce belirtildiği gibi döneme ve bölgeye göre farklılık gösterebilmektedir. Soğuk Savaş boyunca komünist ve sosyalist ideolojisine tabi olanlara yönelik saldırı ve tacizler yapılırken odak noktası, özellikle 11 Eylül 2001'den sonra göçmenlere ve daha da sonra spesifik olarak Müslümanlara kaymıştır. Böylece aşırı sağ ve İslamofobi sık sık el ele vermekte ve eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Aşırı sağ örgütlerin şiddete başvurmaları ve nefrete iten söylemleri yaymaları her ne kadar toplum ve devletler tarafından kınanıyorsa da işlenen suçlara yeterince tepki ve ceza verilmemekte, gerekli önlemler alınmamaktadır. Bu bölümde görüldüğü gibi, ister ilk aşamada aşırı sağcı örgütlerin doğrudan uyguladıkları nüfuzdan etkilenmiş olan dazlaklar (skinhead) isterse ,daha yeni bir aşama olarak, aşırı sağcı birey ve grupların (online) yaydıkları nefret söylemlerinden etkilenen yalnız kurtlar (lone wolf), bu aşırı sağcı (ve genelde saldırgan) gençler yasaya aykırı bir eylemde bulununca, genelde bu gençlerin geçmişine, arkaplanına ve ailevi durumuna bakılarak gereğinden daha hafif bir ceza (bazen sadece uyarı) verilmektedir. Buna ilaveten maddi bir zarar söz konusu değilse, birçok aşırı sağcı örgütün ve şahsın ifa-

de özgürlüğü altında ırkçı ve islamofobik ifadelerde bulunmalarına izin verilmektedir. Böylece bu söylemler, ana akım bir hal almaya başlamakla beraber aşırı sağcı olarak klasifiye edilmeyen birçok siyasi parti tarafından benimseye başlanmış olup görülen yaygın kabulden dolayı bu partilerin popolaritesi her geçen gün daha da artmaktadır.

ALMANYA'DA IRKÇILIK VE KURUMSAL IRKÇILIK

Safa Mazi¹

GİRİŞ

Bir toplumda ırkçılık farklı şekillerde kendini gösterebilmektedir. Bunlardan en yaygın ama belki de en zor tespit edilebileni ise kurumsal ırkçılıktır. Almanya'da son yıllarda yabancılara yönelik saldırılarda artış, yabancı düşmanlığının ve ırkçı görüşlerin yükselişi var olan ırkçılığı daha da belirgin bir hale getirmiştir. Özel sektör ve devlet kurumlarındaki ırkçılık ancak kapsamlı bilimsel araştırmalar sonucunda tespit edilebilmektedir. Buna rağmen kurumsal ırkçılık bu tür açık saldırıların dışında, insanların gündelik hayatında sıklıkla karşılaştığı ve adeta hayatlarının olağan bir parçası haline gelmiş bir olgudur. Böylesine önemli bir sorun olmasına rağmen bu konunun Almanya'da bilimsel zeminde tartışılması oldukça yenidir.

Almanya'da sürdürülen ırkçılık tartışmalarında ırkçılık kavramına farklı açılardan yaklaşıldığı görülmektedir. Günümüzde

1. Sosyolog (MA), Araştırma Görevlisi, Duisburg-Essen Üniversitesi Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi, mazi@zfti.de.

yaşanan ırkçılığı küçümseyip yok sayanların bir kesimi bunu geçmişle ilişkilendirip, ırkçılığın Nazi döneminde kaldığını ve günümüzde böyle bir durumun olmadığını iddia etmektedir. Bir başka kesim ise, bu sorunu başka ülkelerle kıyaslayarak Almanya içinde böyle bir sorun yaşanmadığını öne sürmektedir. Örnek olarak da ABD'de siyahilere karşı ırkçılık veya Güney Afrika'daki apartheid rejimi gösterilmektedir. Çok yaygın olan bir başka karşı çıkış şekli ise, sorunu toplumun marjinal kesimlerine yükleyerek ırkçılık sorununu önemsizleştirme çabasıdır. Burada sıkça karşılaşılan argüman, sadece marjinal “Neo-Nazilerin” ırkçı olduğu veya ırkçı eylemlerin bir örgüt tarafından organize bir şekilde değil, psikolojik rahatsızlığı olan ve yalnız hareket eden bireyler tarafından gerçekleştirildiği yönündedir. Almanya'da kurumsal ırkçılıkla ilgili araştırmalar henüz başlangıç evresinde olup, konunun bazı alanlarda araştırılmasının önünde de önemli engeller bulunmaktadır.

Kitabın bu bölümü, kurumsal ırkçılık hakkında genel bir bakış sunmayı hedeflemekte ve NSU meselesinin daha iyi anlaşılabilmesi için Almanya'da var olan kurumsal ırkçılığı analiz etmektedir. Çalışmada önce “kurumsal ırkçılık” kavramının uluslararası literatürdeki boyutu ele alınmakta ve ardından Almanya'da var olan kurumsal ırkçılığa karşı düzenlenmiş yasalar tartışılmaktadır. Daha sonra kurumsal ırkçılığın Alman toplumunda hangi şekillerde görüldüğü analiz edilmektedir. Çalışmanın devamında, kurumsal ırkçılığın toplumun tüm alanlarında kendini gösterme özelliği göz önünde bulundurularak farklı alanlar mercek altına alınmaktadır. Bunların ilki eğitim kurumlarıdır. Bu bölümde, Alman eğitim sisteminin özellikleri ve sistemden doğan ayrımcı mekanizmalar incelenmektedir. Mercek altına alınan bir diğer sektör ise, iş ve konut piyasasıdır. Burada toplumun sosyo-ekonomik arka planı dikkate alınarak, yabancıların iş ve konut piyasasında yaşadığı ayrımcılık ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu bölümde, Alman yasalarındaki ırkçılıkla mücadele bağlamındaki boşluk da tartışılmaktadır. Kurumsal ırkçılık

konusunda birçok kez ihmal edilen diğer bir konu sağlık sektöründeki ayrımcılık olduğu için, bu konu toplumun sosyo-ekonomik arka planı göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir. Irkçılığın yaşandığı en hassas kurumlardan olan polis teşkilatı ve yargı da özel olarak masaya yatırılmaktadır. Son bölümde, sonuçlar özetlenmekte ve Almanya'daki kurumsal ırkçılıkla ilgili genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

KURUMSAL İRKCİLİK KAVRAMI VE ALMANYA'DA YASAL DURUM

Almanya'da “ırkçılık” kavramı sıklıkla nasyonal sosyalizm döneminde işlenen kötü ve yanlış eylemleri ya da aşırı sağın siyasi örgütlenmesini tanımlamak için kullanılmaktadır.² Uluslararası arenada Almanya'da “ırkçılık” kavramının bu şekilde çok dar kapsamlı bir anlama sahip olması şiddetle eleştirilmektedir. “Kurumsal ırkçılık” veya “yapısal ırkçılık” kavramları ise, toplumun kamu ya da özel kurumlarından, yasalarından, diğer kural ve normlarından kaynaklanan ırkçı eylemleri tanımlamakta ve toplumsal düzen açısından önemli kurumlarda dışlanma, ayrımcılığa uğrama ve aşağılanma anlamını içermektedir. Bu durum, siyasi katılıma ilişkin konulardaki ayrımcılıklar şeklinde olabileceği gibi, eğitim ve sağlık sisteminde veya işgücü ve konut piyasalarında da kendini gösterebilmektedir.³ Bu kurumlarda görev yapan bireylerin ırkçı eylemleri bilinçli mi yoksa bilinçsiz olarak mı gerçekleştirdikleri yapılan eylemin ırkçı olarak nitelendirilmesi açısından herhangi bir öneme sahip değildir. Irkçılığın kur-

-
2. Hendrik Cremer, “Was ist eigentlich Rassismus?”, *Rechtspopulismus in Berlin*, ed. Bündnis “Rechtspopulismus stoppen”, 2011, (Bündnis “Rechtspopulismus stoppen”: Berlin, 2011), s. 48-52.
 3. Eberhard Schultz, “Der Fall Sarrazin im Kontext des anti-muslimischen und institutionellen Rassismus”, *Rassismuskritik und Widerstandsformen*, ed. Karim Fereidooni ve Meral El, (Springer VS, Wiesbaden: 2017), s. 637-638.

banlarını kendi durumlarından sorumlu tutan ve böylece çoğunluk toplumunu sorumluluktan kurtaran teoriler, “kurumsal ırkçılık” kavramının tanınmasıyla çürütülebilmiştir.⁴

Kurumsal ırkçılık kendisini doğrudan ve dolaylı olarak ortaya koyabilmektedir ve iki olgu arasındaki farkı ilk kez Joe R. Feagin ve Clairece B. Feagin ortaya koymuştur. Bu ayrıştırma ABD ve Birleşik Krallık’tan sonra Avrupa Birliği’nde “Ayrımcılıkla Mücadele Yasaları”nda da uygulamaya konulmuştur. Bu tanıma göre, “doğrudan kurumsal ayrımcılıklar” kurumlardaki süreklilik arz eden kasıtlı eylemlerdir. Ayrımcı eylemlerin resmi olmayan uygulamalardan mı, yani yazılı olmayan kurallardan mı; yoksa kurumun resmi uygulamalarından mı kaynaklandığının bir önemi yoktur. “Dolaylı kurumsal ayrımcılık” ise, kurumlardaki belirli bir grup için büyük bir mağduriyete yol açan düzenleme ve süreçleri tanımlamaktadır. Dolaylı kurumsal ayrımcılık belirli bir grubu kasıtlı olarak dışlamayı değil, kurumda yürürlükte olan kurallar ve uygulamalar sonucunda büyük mağduriyetler yaşanmasını ifade eder.⁵

Kurumsal ırkçılığı önlemek için Almanya’da 2006 senesinde “Genel Eşit Tutulma Yasası” (Allgemeines Gleichstellungsgesetz, AGG) yürürlüğe girmiştir.⁶ Yasa, bireylerin ırkından, etnik kökeninden, cinsiyetinden, dininden veya dünya görüşünden dolayı dışlanamayacağını öngörmektedir. Bu yasayla birlikte Almanya’da “Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi” (Anti-

4. Mechtild Gomolla, “Institutionelle Diskriminierung. Neue Zugänge zu einem alten Problem”, *Diskriminierung. Grundlagen und Forschungsergebnisse*, ed. Ulrike Hormel ve Albert Scherr (VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden: 2010), s. 72.

5. Joe R. Feagin ve Clairece B. Feagin, *Discrimination American Style – Institutional Racism and Sexism*, (R. E. Krieger Publishing Company, Malabar: 1986).

6. “Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (AGG)”, Antidiskriminierungsstelle des Bundes, https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/AGG/agg_gleichbehandlungsgesetz.pdf?__blob=publicationFile, (Erişim tarihi: 15 Ocak 2023).

diskriminierungsstelle des Bundes, ADS) kurulmuştur. Aile Bakanlığı'na bağlı olan bu dairenin görevi, ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı eğitim ve bilgilendirmelerde bulunmanın yanı sıra bu konularla ilgili araştırmalar yapmaktır.

ALMAN KURUMLARI VE KURUMSAL İRKÇİLİK

Kurumsal ırkçılıkla ilgili birçok çalışmada, bu olgunun tek bir organizasyon veya sektör içinde ele alındığı göze çarpmaktadır. Örneğin bu konuda yapılan birçok araştırmada sadece sağlık sistemindeki veya ilköğretim ve lise seviyesindeki okullarda yapılan ayrımcılıklar ele alınmış ve sadece belirli bir organizasyon üzerinde yoğunlaşarak (mesela bir hastane veya bir okul gibi) ilgili mekanda meydana gelen ayrımcılık incelenmiştir.⁷ Bu tür araştırmalar, ayrımcılığa neden olan faktörleri sosyal ve politik bağlamından kopararak sadece organizasyonların kendi yapısı içerisinde incelemektedir.

Bu durum, ırkçılığın son derece karmaşık toplumsal ve siyasi nedenlerinin ihmal edilmesine yol açmaktadır. Ayrıca kurumsal ırkçılığın sosyal yapılardan bağımsız, kurumların kendi sistemlerinden kaynaklanan bir durum olarak görülmesi, sorunun sadece o kuruma mahsus bir durum olarak algılanması anlamına gelmektedir. Kurumsal ırkçılığın doğru bir şekilde sınıflandırılması, ırkçılık karşıtı uygun önlemlerin geliştirilmesi için de önemlidir. Bu bağlamda ayrımcılığın kasıtlı olup olmaması ve eylemi gerçekleştiren kişinin dünya görüşünün bir sonucu olup olmaması veya yaşanan ayrımcılığın genel kabul gören süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkıp çıkmaması önemlidir.⁸

7. Mechtild Gomolla, "Institutionelle Diskriminierung. Neue Zugänge zu einem alten Problem", *Diskriminierung. Grundlagen und Forschungsergebnisse*, ed. Ulrike Hormel ve Albert Scherr, (VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden: 2010), s. 74.

8. Robert Miles, *Rassismus: Einführung in die Geschichte und Theorie eines Begriffs*, (Argument Verlag, Hamburg: 1991), s. 81-83.

Takip eden bölümlerde, Almanya'da toplumun çeşitli alanlarında ortaya çıkan kurumsal ırkçılık olgusu incelenecektir. Diğer toplumsal kurumların yanı sıra özellikle okullarda, konut ve işgücü piyasasında, sağlık sisteminde ve yargı alanında kurumsal ırkçılık konusuna değinilecektir. İrkçılık konusu incelenirken, metodolojik olarak birbirinden farklı, Almanya'daki yabancılara yönelik kurumsal ayrımcılığa kapsamlı bir genel bakış sunan araştırmalara yer verilmiştir.

ALMAN EĞİTİM KURUMLARINDA KURUMSAL İRKÇILIK

Alman okullarındaki kurumsal ırkçılığı konu alan bir araştırma yabancı uyruklu öğrencilerin temel eğitimden liseye geçişte sistematik bir şekilde ayrımcılığa maruz kaldığını ortaya koymaktadır.⁹ Bu geçiş sürecinde yaşanan ırkçılığın etkisini tam olarak anlayabilmek ve doğru yorumlamak için, Alman okul sisteminde liselerin farklı kategorilere ayrıldığıнын bilinmesi gerekmektedir. İlkokul öğretmenlerinden öğrencilerin notlarını baz alarak gelen tavsiye üzerine öğrenciler kendileri için uygun görülen ortaöğretim kurumlarına yerleştirilmektedir. Genel olarak ortaöğretim kurumları “Hauptschule”, “Realschule”, “Gymnasium” ve bu üç okul türünü birleştiren “Gesamtschule” olarak ayrılmaktadır. Bunlara ek olarak öğrenim güçlüğü çeken veya zihinsel bir engelden dolayı özel eğitime muhtaç olan öğrenciler için düzenlenmiş özel okullar (Sonderschule) da mevcuttur. İlkokul öğretmenleri tarafından yapılan tavsiye öğrencilerin gelecek eğitim hayatını büyük ölçüde belirlemektedir. Zira sadece Gymnasium ve Gesamtschule'yi bitiren öğrenciler doğrudan yükseköğrenime devam etme hakkına sahiptir. Bu durum göz önünde bulun-

9. Mechtild Gomolla ve Frank-Olaf Radtke, *Institutionelle Diskriminierung. Die Herstellung ethnischer Differenz in der Schule*, (Springer VS, Wiesbaden: 2009).

durulduğunda, Almanya'da, ilkokulların çocukların eğitim süreçlerini şekillendirmede ne kadar büyük bir öneme sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

2009 yılında Gomolla ve Radtke tarafından yapılan araştırma, Alman okul sisteminde göçmen ailelerin çocuklarını liseye geçişte dışlayan kurumsal mekanizmaların var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu mekanizmalar hem direkt hem de dolaylı yollardan göçmen ailelerin çocuklarını dışlamaktadır. Alman okul sistemi, ilkokulun bitirilmesiyle başlayan eleme sistemiyle lisede olabildiğince homojen bir öğrenci grubu oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu uygulamanın altında, birbirine yakın veya aynı düzeydeki çocukların birlikte öğrenmeleri halinde daha başarılı olacakları düşüncesi yatmaktadır. Ancak okulların günlük prosedürde öğrencilerin öğrenme yeteneği ve çalışkanlığını ölçerken daha çok öğrencilerin dil ve sosyoekonomik arka planını baz aldığı görülmektedir.¹⁰

Bu konuda yapılan araştırmaların sonuçları, öğrencilerde birkaç özelliğin bir arada bulunması durumunda bir dışlanma gerçekleştiğini göstermektedir. Alman ilkokullarında yapılan bir araştırma, Alman eğitim sisteminin ana dili Almanca olan ve sosyalleşmesi Hristiyan dinine göre gerçekleşen orta sınıfa mensup ailelerin çocuklarına göre tasarlanmış olduğu ve bu profile uymayan öğrencileri dışladığı sonucuna varmaktadır.¹¹ Örneğin; ana dili Almanca olmayan çocukların okulda zayıf bir profil çizmeleri durumunda, ilkokul öğretmenleri bu çocukları Sonderschule'ye, yani zihinsel engeli olan veya başka sebeplerden dolayı öğrenim güçlüğü çeken, özel eğitime muhtaç çocukların gönderildiği okullara yönlendirmektedir. Liselerde genel olarak Almanca dil bilgisi yetersiz olan öğrenciler için destek-

10. Gomolla ve Radtke, *Institutionelle Diskriminierung. Die Herstellung etnischer Differenz in der Schule.*

11. Gomolla, *Institutionelle Diskriminierung. Neue Zugänge zu einem alten Problem*, s. 81-82.

leyici dersler verilmediğinden, çoğu ilkokul öğretmenin için çocuklar adına bir tercih yapmaktan çekindikleri için öğrencilerin “Gesamtschule”ye gönderilmeleri yönünde bir tavsiye verdikleri de görülmektedir. Ancak bu durumun Gesamtschule’lerdeki talebi arttırması sebebiyle, belediyelere bağlı okullarda yabancıların toplam nüfustaki oranına göre “yabancı kotası” (Ausländerquote) uygulanmasına gidilmektedir. Böylelikle yabancı aileler çocuklarına uygun bir okul bulmakta zorluk çekmektedirler.

Mezuniyet istatistikleri, ilkokulda başlayan dışlanmaların ve erken yaşta alınan eğitimle ilgili kararların, çocukların ilerleyen yaşlarında nasıl bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. 2019 yılında yayınlanan mezuniyetleri konu alan istatistiklere bakıldığında, mezuniyet belgesi alamadan okuldan ayrılan göçmenlerin oranının yüksek oluşu göze çarpmaktadır. 25-35 yaş arası gençler arasında yabancı kökenlilerin yüzde 9’unun mezun olamadan okulu terk ettiği görülmektedir. Bu oran Alman kökenlilerde sadece yüzde 2’dir. İlerleyen yaş gruplarında Alman kökenlilerle yabancı kökenliler arasındaki oransal farkın daha da arttığı görülmektedir. 45 ile 54 yaş arası bireylerde mezun olamadan okuldan ayrılan yabancı kökenlilerin oranı yüzde 14 iken, bu oran Alman kökenlilerde sadece yüzde 1’dir.¹² Bu yaş grubunda görülen oransal farklılık, bu insanların çocukluklarını Almanya dışında geçirmemiş ve Almanlarla aynı eğitimi görmemiş olmalarına bağlanabilir. Ancak Almanya’nın uzun yıllardır göçmen ülkesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu fark Alman eğitim sisteminde var olan kurumsal ırkçılığın geçmişte çok daha katı ve belirgin olduğunun bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

12. “Statistisches Jahrbuch 2019”, Statistisches Bundesamt, https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Jahrbuch/jb-bildung.pdf?__blob=publicationFile, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021), s. 89.

ALMAN İŞ VE KONUT PİYASASINDA KURUMSAL IRKÇILIK

Almanya'daki yabancı nüfus grubunun düşük eğitim seviyesine sahip olması, bu kişilerin toplumun çeşitli alanlarında daha fazla kurumsal ayrımcılığa uğramasına yol açmaktadır. Böylece bu bireyler iş gücü ve konut piyasasında büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Nitekim göçmen kökenli kişilerin toplam nüfus içindeki oranı ile Almanya'da kayıtlı işsizlerin oranı arasındaki karşılaştırma, açık bir eşitsizliği ortaya koymaktadır. Almanya'da yaşayan göçmen kökenli insanların oranı yaklaşık yüzde 20 iken, göçmenlerin tüm işsizler içerisindeki oranı yüzde 36'ya çıkmaktadır. Bu oranlar göçmenlerin işsizliğe daha fazla maruz kaldığını göstermektedir.¹³

Konuyla ilgili çok sayıda araştırma, Almanya'da yaşayan yabancı kökenli bireylerin iş ararken büyük güçlüklerle karşılaştıklarını ve iş piyasasında ayrımcılığa uğradıklarını ortaya koymaktadır.¹⁴ Kaas ve Mangar tarafından 2012 yılında yayınlanan ve Türkiye kökenli üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırma, bu öğrencilerin daha stajyerlik başvuruları sırasında ayrımcılığa uğradıklarını göstermiştir. Yapılan araştırmada, toplam 528 kurum ve işletmeye hem Alman hem Türk isimleriyle başvurulara bulunulmuştur. Araştırmanın sonuçları, Alman ismiyle yapılan başvurulara geri dönüşün yüzde 14 daha yüksek olduğu yönündedir. Küçük işletmelerde bu fark yüzde 24'e kadar

13. “Der Arbeitsmarkt in Deutschland – Menschen mit Migrationshintergrund auf dem deutschen Arbeitsmarkt. Arbeitsmarktberichterstattung Juni 2014”, Bundesagentur für Arbeit, <https://docplayer.org/23574-Arbeitsmarktberichterstattung-juni-2014-der-arbeitsmarkt-in-deutschland-menschen-mit-migrationshintergrund-auf-dem-deutschen-arbeitsmarkt.html>, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021), s. 2.

14. Jan Schneider, Ruta Yemane ve Martin Weinmann, *Diskriminierung am Ausbildungsmarkt. Ausmaß, Ursachen und Handlungsperspektiven*, (SVR Migration, Berlin: 2014).

çıkmaktadır.¹⁵ Türk kadınlarının Almanya'da uğradıkları ayrımcılığı inceleyen bir araştırma, özellikle başörtülü kadınların iş piyasasında mağdur edildiklerini göstermektedir. Araştırmaya göre, başörtülü olmayan Alman bir kadın yaptığı başvuruların yüzde 20'sinden olumlu cevap almıştır. Başörtülü olmayan bir Türk kadın, yaptığı başvuruların yüzde 14'ünde iş görüşmesine çağrılırken, başörtülü bir Türk kadın için bu sadece yüzde 4 oranındadır.¹⁶ Buna göre istatistiki olarak, başörtülü bir Türk kadının, başörtüsü olmayan bir Alman kadına göre beş kat daha fazla iş başvurusunda bulunması gerekmektedir. Bu çalışma aynı zamanda Alman işgücü piyasasında hâkim olan kurumsal İslam karşıtı ırkçılığı da göstermektedir.

SOEP'in (Sozio-oekonomisches Panel – Sosyoekonomik Panel) 2013 verileri de yabancı nüfusun yoksulluktan daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Göçmen nüfusu içinde en fazla yoksulluk riski altında bulunan grubu, yüzde 36'lık bir oranla Türkiye kökenli göçmenler oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye kökenli göçmenler konut piyasasında da büyük mağduriyet yaşamaktadırlar. Buna göre bu nüfus grubu ortalama olarak hem daha küçük evlerde oturmaktadır hem de Almanya genelinde en düşük gelir düzeyine sahip olmalarına rağmen, konut piyasasında ortalamaya göre metrekare başına daha fazla kira ödemektedir.

Bununla birlikte, yabancı kökenli nüfus grubu, ev ararken sadece ekonomik durumları nedeniyle mağduriyet yaşamamaktadır. Çok sayıda araştırma, yabancıların ev ararken sırf yabancı oldukları için ev kiralamada pek çok güçlüğü karşılaştıklarını da göstermektedir. Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi tara-

15. Leo Kaas ve Christian Manger, "Ethnic Discrimination in Germany's Labour Market: A Field Experiment", *German Economic Review*, Cilt 13, Sayı: 1, (2012), s. 1–20.

16. Doris Weichselbaumer, "Multiple Discrimination against Female Immigrants Wearing Headscarves", *Industrial and Labor Relations Review*, Cilt 73, Sayı: 4, (2019), s. 600-627.

fından yapılan bir araştırmaya göre, konut piyasasında en büyük ayrımcılık yaşayan kişiler, yabancı kökenlidir. Ankete katılanların yaklaşık yüzde 15'i ev ararken ırkçı ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedirler.¹⁷ Alman kökenli kişilerle yapılan anket sonuçları, göçmen kökenli kişilere yönelik büyük bir olumsuz tutumun var olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ankete katılanların yaklaşık yüzde 29'u yabancı bir kişinin komşuları olması konusunda “büyük” veya “çok büyük” endişeleri olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya göre, katılanların yüzde 41'inin kendi evini yabancı kökenli bir bireye kiralamak konusunda “büyük” veya “çok büyük” endişeleri bulunmaktadır. Göçmen kökenli bir kişiye kendi dairesinde oda kiralamak noktasında ret oranı yüzde 52'ye yükselmektedir.¹⁸

Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi tarafından yapılan ve yukarıda anlatılan araştırma, çoğunluk toplumunun önemli bir bölümünde yabancılara karşı genel bir dışlayıcı tutumun var olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları, yabancı karşıtı tutumun, kişilerin özel alanlarında göçmen kimliğine sahip bireylerle olan temaslarının artmasıyla doğru orantılı olarak arttığını göstermektedir. Federal Ayrımcılıkla Mücadele Dairesi, Genel Eşit Tutulma Yasası'nda boşlukların bulunduğunu ve bu durumun konut piyasasında ayrımcılığı teşvik ettiğini belirtmektedir. Kanununun 19. maddesinin 3. ve 5. fıkraları, bu nedenle, Birleşmiş Milletler ve “İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı

17. “Rassistische Diskriminierung auf dem Wohnungsmarkt. Ergebnisse einer repräsentativen Umfrage”, Antidiskriminierungsstelle des Bundes, antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/Umfragen/umfrage_rass_diskr_auf_dem_wohnungsmarkt.pdf?__blob=publicationFile&cv=10, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021), 2020, s. 7.

18. “Rassistische Diskriminierung auf dem Wohnungsmarkt. Ergebnisse einer repräsentativen Umfrage”, Antidiskriminierungsstelle des Bundes, antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/Umfragen/umfrage_rass_diskr_auf_dem_wohnungsmarkt.pdf?__blob=publicationFile&cv=10, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021), s. 12

Avrupa Komisyonu” (ECRI) tarafından yıllardır eleştirilmektedir.¹⁹ Bilhassa 19. maddenin 3. fıkrası, yerleşim yerlerinde ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan dengeli yapıların oluşturulması ve bunların varlığının sürdürülmesi açısından²⁰ Genel Eşit Tutulma Yasası'nın uygulanmamasına izin vermektedir. Aynı zamanda, güvene dayalı bir ilişki veya mekânsal bir yakınlık söz konusu olduğunda yasa askıya alınmaktadır. Mesela bir bireyin evini ya da evinin bir odasını kiralaması durumunda, yaşam alanının paylaşılması söz konusu olduğu için, adı geçen kanun maddesi devreye girmekte ve Genel Eşit Tutulma Yasası'nı uygulamada hükümsüz kılmaktadır.²¹

ALMAN SAĞLIK SEKTÖRÜNDE KURUMSAL IRKÇILIK

Almanya'da yaşayan yabancıların birçoğu, işçi alımıyla ülkeye misafir işçi (“*Gastarbeiter*”) statüsünde göç etmiştir. 1960'lı yıllarda yaşanan en büyük göç dalgasında Alman yetkililer işçi alımı sürecinde göçmenleri sıkı bir sağlık kontrolünden geçirmiştir. Yetkililer tarafından belirlenmiş sağlık seviyesine sahip olmayanlar işçi olarak kabul edilmemiş ve Almanya'ya giriş yapmalarına izin verilmemiştir. Bu işçi alım sisteminden dolayı, ilk yıllarda göçmenlerin sağlık durumu Almanlara kıyasla çok daha iyiydi.²² Ancak yurtdışından gelen bu işçilerden düşük ücretler karşılığında en ağır ve sağlık açısından en riskli işleri üstlenmeleri istenmiştir; çünkü toplumun geneli bu işlerde çalışmak istemiyordu. Böylelikle Almanya'ya “misafir işçi” olarak gelen işçiler, yaşadık-

-
19. “ECRI Report on Germany (Sixth Monitoring Cycle)”, European Commission against Racism and Intolerance, <https://rm.coe.int/ecri-report-on-germany-sixth-monitoring-cycle-/16809ce4be>, (Erişim tarihi: 26 Nisan 2021).
 20. Genel Eşit Tutulma Yasası (Allgemeines Gleichstellungsgesetz – AGG) 2006, §19 fıkra 3.
 21. Genel Eşit Tutulma Yasası, §19 fıkra 5.
 22. Semsî Tüsün, “Wenn türkische Frauen pflegen”, *Angehörige pflegen*, ed. Winfried Schnepf, (Huber, Bern: 2002), s. 90–111.

ları finansal zorlukların yanında psikolojik ve bedensel rahatsızlıklarla da baş etmek zorunda kalmıştır. 1980'li yıllardan itibaren göçmenlerin sağlık sorunlarından dolayı Alman nüfusa göre daha erken yaşlandığı bilinmektedir.²³ Yapılan araştırmalara göre kronik hastalıklar ve yaşlılık hastalıkları bu insanlarda hem daha erken hem de daha fazla ortaya çıkmaktadır.²⁴ Bakıma muhtaçlık Türkiye kökenlilerde genel topluma göre ortalama 10 yıl daha erken ortaya çıkmaktadır.²⁵ Bunun arkasında çalışma ortamındaki zorlukların yanı sıra zorlu yaşam şartları yatmaktadır.²⁶

Bunun dışında göçmenlerin sağlık durumuna etkisi olan bir başka önemli husus ise sahip oldukları düşük sosyoekonomik düzeydir. İnsanların sosyal durumunun ve eğitim düzeyinin hem genel olarak fırsat eşitliğine hem de yaşam kalitesine büyük bir etkisi olduğu devlet birimleri tarafından kabul edilmektedir.²⁷ Bir

23. Emanuela Leyer, "Die Grenzen unserer Sprache sind nicht die Grenzen unserer Welt. Erfahrungen aus einem Modellprojekt zur psychosomatischen Behandlung türkischer Familien", *Vom heimatlosen Seelenleben. Entwurzelung, Entfremdung und Identität. Der psychische Seilakt in der Fremde*, ed. Antonio Morten, (Psychiatrie Verlag, Bonn: 1988), s. 102.
24. Susanne Glodny ve Oliver Razum, "Verbesserung der häuslichen Pflege der türkischen Migranten in Deutschland", *Optimierung und Evidenzbasierung pflegerischen Handelns. Ergebnisse und Herausforderungen der Pflegeforschung*, ed. Doris Schaeffer, Juventa, Weinheim: 2008.
25. Hürrem Tezcan-Güntekin, Jürgen Breckenkamp, Oliver Razum, *Pflege und Pflegeerwartungen in der Einwanderungsgesellschaft. Expertise im Auftrag der Beauftragten der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration*, (SVR, Berlin: 2015).
26. "Gesundheitsberichterstattung des Bundes. Gemeinsam getragen von RKI und DESTATIS in Deutschland", Robert Koch Institut, http://edoc.rki.de/documents/rki_fv/refNzCggQ8fNw/PDF/29PIbXnI56Jfc.pdf, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021), s. 181.
27. "Bericht der Beauftragten der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration – Teilhabe, Chancengleichheit und Rechtswicklung in der Einwanderungsgesellschaft Deutschland (Dezember 2016)", BBM-FI, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/992814/729998/fdc-d-6fab9425583886be0d47d9add51bb/11-lagebericht-09-12-2016-download-ba-ib-data.pdf>, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021), s. 28.

kişinin sosyal durumu aynı zamanda onun sağlık sektöründen yeterli desteği etkin bir şekilde ve doğru zamanda alma kabiliyeti- ni de belirlemektedir. Sosyo-ekonomik durumun düşük olması, sağlık sektöründe var olan imkanlara erişimi ve bunların kullanımını önemli düzeyde zorlaştırmaktadır. Bu da sağlık alanında var olan eşitsizliğin artmasına yol açmaktadır.²⁸

Almanlar ile yabancıların sağlık okuryazarlığını (*health literacy*) karşılaştıran bir araştırma, hem gençlerde hem de yaşlılar- da yabancı kökenlilerin bu konuda çok daha düşük bir kabiliyete sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yabancı kökenli gençlerin yaklaşık yüzde 25'inde yetersiz sağlık okuryazarlığı tespit edilirken, bu oran Alman gençlerde yüzde 12,8'le neredeyse yarı yarıya inmektedir. Yabancı kökenli yaşlıların sağlık okuryazarlığı düzeyine bakıldığında, bu kişilerin yaklaşık yüzde 36'sının yetersiz olduğu görülürken, yabancı kökenli olmayanların sadece yüzde 17,6'sının yetersiz olduğu dikkat çekmektedir.²⁹

Almanya'da yabancı nüfusta sağlık okuryazarlık düzeyinin düşük olması, yukarıda da ifade edildiği gibi, göçmenlerin hem sosyo-ekonomik dezavantajından hem de eğitimdeki eşitsizliklerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle yaşlı neslin eğitimdeki yetersizliği 1960'lı yıllarda işçi alımındaki koşullardan kaynaklanmaktadır. İşçi alımında Alman işverenler aldıkları işçilerin üstelenecekleri işler gereği eğitim düzeyinin düşük olmasına dikkat etmiştir. Bundan dolayı işçi alımıyla Almanya'ya gelenlerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye'nin kırsal bölgelerinden geldiği ve okuma yazmasının olmadığı gö-

28. Havva Mazı, "Zielgruppenorientierte Gesundheitsberatung von muslimischen Migranten im Krankenhaus", *Psycho-soziale Beratung von Migranten*, ed. Wilhelm Körner, Gülcan İrdem ve Ullrich Bauer, (Kohlhammer, Stuttgart: 2013), s. 269-282.

29. Gudrun Quenzel, Doris Schaeffer, Melanie Messer ve Dominique Vogt, "Health Literacy und Gesundheitsverhalten vulnerabler Bevölkerungsgruppen", *Health Literacy Forschungsstand und Perspektiven*, ed. Doris Schaeffer ve Jürgen Pelikan, (Hogrefe Verlag, Bern: 2017), s. 159.

rülmektedir. Bu durum özellikle ilk nesil misafir işçilerin eğitim düzeyinin yerli halk ile karşılaştırıldığında düşük olmasına sebep olmuştur.³⁰ Buradan görüldüğü üzere, Almanya'da yabancılara sağlık konusunda yaşadıkları ayrımcılık sosyal alanda başlamaktadır.

Öte yandan yabancıların dışlanması sadece sosyal ve sağlık koşullarından dolayı değil, aynı zamanda sağlık kurumları ve bu kurumların çalışma biçimlerinden de kaynaklanmaktadır. Bunun en bariz görüldüğü yerlerden biri ise bakıma muhtaçlık derecelendirilmesinde yaşanan ayrımcılıktır. Almanya'da bir insan eğer sağlık sorunlarından dolayı bakıma muhtaç ise bakımı için gerekli destek ve masraflar "bakım sigortası" (*Pflegeversicherung*) tarafından üstlenilir. Bakıma muhtaç durumda olan bir kişinin bakım sigortasının hizmetlerinden faydalanabilmesi için ilgili kuruma (*Pflegekasse*) başvurması gerekmektedir. Bunun üzerine başvuruda bulunan kişinin bakıma muhtaç olup olmadığı ve hangi derecede bakıma muhtaç olduğu tespit edilmektedir. Tespit edilen bakım derecesine (*Pflegegrad*) göre destekler, sigorta tarafından bakıma muhtaç kişiye sağlanmaktadır.

2008 yılında yapılan bakıma muhtaçlık derece değerlendirmesini konu alan bir araştırma, Türkiye kökenli başvuru sahiplerine, Alman nüfusa kıyasla nadiren bir bakım derecesi verildiğini göstermektedir. Aynı zamanda Türkiye kökenli insanlara verilen bakım derecelerinin Türkiye kökenli olmayanlara kıyasla çok daha düşük olduğu göze çarpmaktadır.³¹ Bu durum bakıma muhtaçlığın değerlendirilmesi sürecinde bir ayrımcılığın yaşandığını ortaya koymaktadır.

30. Christina Klanke ve Havva Mazi, *Barrieren in der Gesundheitsversorgung türkisch-muslimischer Patienten – Kultursensible Versorgung als Möglichkeit*, (Yüksek Lisans Tezi, Bielefeld Üniversitesi, 2006).

31. Petra-Karin Okken, Jacob Spallek ve Oliver Razum, "Pflege türkischer Migranten", *Soziale Ungleichheit und Pflege*, ed. Ullrich Bauer ve Andreas Büscher, (VS Verlag, Wiesbaden: 2008), s. 416.

ALMAN GÜVENLİK TEŞKİLATINDA KURUMSAL İRKÇİLİK

Yargı ve güvenlik teşkilatları bir ülkenin en hassas kurumlarıdır. Almanya'da hem yargı hem de güvenlik alanında NSU ile ilintili birçok tartışmalı olay yaşanmış ve kararlar alınmıştır. NSU cinayetleri bağlamında bu iki kuruma karşı kamuoyunda ciddi düzeyde güvensizlik duyulduğu görülmektedir. Yargıda ve güvenlik teşkilatlarında NSU bağlamında yaşanan ırkçılığı ele almadan önce bu iki kurumda yaşanan genel kurumsal ırkçılığı inceleyeceğiz.

Güvenlik kurumu olarak polis teşkilatlarına bakıldığında, uluslararası camiada polis teşkilatındaki kurumsal ırkçılık araştırmalarının “*Racial Profiling*” (ırka göre kategorize etmek) veya “*Ethnic Profiling*” (etnik kökene göre kategorize etmek) örneği bağlamında yapıldığı görülmektedir. “*Racial Profiling*” veya “*Ethnic Profiling*” insanların etnik kökenleri nedeniyle kendilerinden şüphelenilmesi ve polis tarafından kontrol edilmesi durumunu tanımlamaktadır.³² 1960'lı yılların sonlarından itibaren yapılan birçok araştırmada polis teşkilatındaki ayrımcı davranışlar incelenmektedir. Özellikle ABD'de yapılan araştırmalar etnik azınlıkların polis tarafından yüksek oranla daha sık kontrol edildiğini göstermektedir.³³ 2007 yılında New York kentinde yapılan bir araştırma tüm polis kontrollerinin yüzde 51'inin siyahilere ve yüzde 33'nün Latin Amerikalılara yapıldığını ortaya koymaktadır.³⁴ İngiltere'deki ve-

32. Martin Herrnkind, “‘Filzen Sie die üblichen Verdächtigen!’ oder Racial Profiling in Deutschland”, *Polizei & Wissenschaft*, Sayı: 3, (2014), s. 35–58.

33. David A. Harris, *Driving While Black. Racial Profiling on our Nation's Highways*, (ACLU, New York: 1999); Ronald Weitzer ve Steven A. Touch, “Perceptions of Racial Profiling: Race, Class, and Personal Experience”, *Criminology*, Sayı: 2, 2002, s. 435–456.

34. Andrew Gelman, Jeffrey Fagan ve Alex Kiss, “An Analysis of the New York City Police Department's ‘Stop-and-Frisk’ Policy in the Context of Claims of Racial Bias”, *Journal of the American Statistical Association*, Sayı: 479, (2007), s. 813–823.

rilere bakıldığında ise siyahilerin toplumun yüzde 3,4'nü oluşturdukları halde yapılan tüm kontrollerinin yüzde 22'sinin siyahilere yönelik olduğu göze çarpmaktadır.³⁵ Ayrıca 2016 yılında, yine İngiltere'de yapılan bir diğer araştırma polis kontrollerinde tüm yabancı uyruklu kişilerin ayrımcılıkla karşılaştığını göstermektedir.³⁶

ABD ve İngiltere'de polis kontrolleri hakkında toplanan veriler, akademik araştırmalar için açık erişime sunulmaktadır. Almanya da benzer bir uygulama izlemektedir. Ancak polis teşkilatındaki ayrımcı ve ırkçı davranışları araştırmak için yeterli verilere çoğu zaman erişilememektedir. Bu da Alman polis teşkilatlarındaki ırkçı tutumu tespit etmeyi ve bu konuda araştırma yürütmeyi zorlaştırmaktadır. Almanya'da az da olsa yapılan araştırmalar ABD ve İngiltere'deki bulgularla örtüşmektedir. Mesela Duisburg'da yapılan bir araştırma siyahilerin Alman polisi tarafından çok daha fazla kontrol edildiğini göstermektedir.³⁷ Almanya'nın batısında iki büyük şehirde yapılan bir başka araştırmada ise yabancı kökenli insanların polis tarafından ayrımcılığa ve eşitsiz davranışa maruz kaldığı sonucuna varılmaktadır.³⁸

-
35. "Population of England and Wales", Ministry of Justice, <https://www.ethnicity-facts-figures.service.gov.uk/uk-population-by-ethnicity/national-and-regional-populations/population-of-england-and-wales/latest#-by-ethnicity>; "Statistics on Race and the Criminal Justice System 2018", Ministry of Justice, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/849200/statistics-on-race-and-the-cjs-2018.pdf, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021).
 36. Ben Bradford ve Ian Loader, "Police, Crime and Order: The Case of Stop and Search", *The Sage Handbook of Global Policing*, ed. Ben Bradford, Beatrice Jauregui, Ian Loader ve Jonny Steinberg, (SAGE, London: 2016), s. 241–260.
 37. Thomas Schweer ve Hermann Strasser, "Die Polizei – dein Freund und Helfer", *Die Ethnisierung von Alltagskonflikten*, ed. Axel Groenemeyer ve Jürgen Mansel, (Springer VS, Wiesbaden: 2003), s. 229–260.
 38. Daniela Hunold, *Polizei im Revier. Polizeiliche Handlungspraxis gegenüber Jugendlichen in der multiethnischen Stadt*, (Dunckler Humblot, Berlin: 2015), s. 103.

Devlet kurumları tarafından yeterli veri sunulmadığından dolayı, araştırmacılar Alman polislerinin ırkçı ve ayrımcı davranışlarını incelemek için dolaylı araştırmalar kullanmaktadır. Mesela 1990'lı yılların sonunda polis kontrolünden geçen insanlar üzerinde yapılan bir araştırma Türk kökenli gençlerin yüzde 34'ünün polis tarafından haksızlığa uğradığını ortaya koymaktadır.³⁹ 2000'li yıllarda etnik azınlıklar üzerinde yapılan farklı araştırmalar da benzer sonuçlara varmaktadır.⁴⁰ 2011 yılında lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada ise yabancı kökenli gençlerin sosyal çevresinde insanların polis kontrollerinde sıklıkla ayrımcılığa uğradığı ortaya koyulmaktadır.⁴¹ 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre, ırkçı saldırılarda polisler mağdurlara karşı ayrımcı bir davranış içinde bulunmaktadır. Aynı araştırma, bu dışlayıcı davranışların polisler tarafından aktif ve bilinçli bir şekilde değil, daha çok eksik “kültürlerarası eğitimden”⁴² ve yabancı kökenli kültürlere karşı eksik hassasiyetten dolayı gerçekleştiğini söylemektedir.⁴³

39. Wilhelm Heitmeyer, Joachim Müller ve Helmut Schröder, *Verlockender Fundamentalismus. Türkische Jugendliche in Deutschland*, (Suhrkamp, Berlin: 1997).

40. Kurt Salentin, “Diskriminierungserfahrungen ethnischer Minderheiten in der Bundesrepublik”, *Soziologie sozialer Probleme und sozialer Kontrolle: Realitäten, Repräsentationen und Politik*, ed. Axel Groenemeyer ve Silvia Wieseler, (Springer VS, Wiesbaden: 2008), s. 515–526; Martina Sauer, *Türkischstämmige Migranten in Nordrhein-Westfalen und Deutschland: Lebenssituation und Integrationsstand*, (MKFFI, Essen: 2009).

41. Dietrich Oberwittler, Anina Schwarzenbach ve Dominik Gerstner, *Polizei und Jugendliche in multi-ethnischen Gesellschaften. Ergebnisse der Schulbefragung 2011 “Lebenslagen und Risiken von Jugendlichen” in Köln und Mannheim*, Max-Planck-Gesellschaft: 2014.

42. “Kültürler-arası eğitim” bu bağlamda polislerin insanların farklı kültürlerini göz önünde bulundurarak bir davranış sergilemeleri için özel bir eğitimden geçmeleri anlamına gelmektedir.

43. Hans-Joachim Asmus ve Thomas Enke, *Der Umgang der Polizei mit migrantischen Opfern*, (Springer VS, Wiesbaden: 2016), s. 93.

İrkçi nedenlerden dolayı, fişleme (*racial profiling*) dışında polisin yabancı kökenlilere karşı daha sert davrandığı ve hatta şiddet kullanımında daha rahat olduğu söylenmektedir. Bu konu hakkında içişleri bakanlığından ve polis teşkilatından veriler toplanmadığı veya yayınlanmadığı için resmi verilere dayalı araştırmalar bulunmamaktadır. Araştırmalarda kullanılması için elde edilebilen veriler, ırkçılığa karşı kurulmuş belirli sivil toplum kuruluşların topladığı veriler ve bu konuda hazırlanan raporlardır.⁴⁴ Bu raporlara bakıldığında yabancı kökenli insanların Almanya'da polis tarafından sadece ayrımcılığa uğramadığı aynı zamanda ırkçı hakaretlere maruz kaldığı ve hatta şiddet bile gördüğü anlaşılmaktadır. Almanya'da korunması gereken insanların polis tarafından hedef alındığı görülmektedir. Bir ırkçı saldırının kurbanı veya bu saldırıya şahit olmuş yabancı kişilerin polis tarafından suçlanıp tutuklandığı birçok kez görülmüştür.⁴⁵

Bu davranış NSU sürecinde de çok belirgin bir şekilde yaşanmıştır. Zira polis ilk önce NSU kurbanlarının ailelerinden şüphelenmiş ve olaya ırkçı önyargılarla yaklaşmıştır. Alman polisi, bu cinayetlerin NSU tarafından yapılan ırkçı saldırıların sonucu olduğuna yönelik bütün işaretleri ve uyarıları görmezden gelerek, bu hususta hiçbir bulgu olmamasına rağmen, sırf etnik kökenlerinden dolayı NSU kurbanlarının bir çeteye mensup olduklarını ve uyuşturucu kaçakçılığı yaptıklarını iddia etmiş ve cinayetlerin çete içi kavgalardan dolayı gerçekleştiğini öne sürmüştü.

Son dönemde ortaya çıkan ve sayıları gittikçe artan, polis teşkilatları ve hatta ordu içindeki ırkçı grupların oluşumu Alman gü-

44. “Chronik der Kampagne für Opfer rassistischer Polizeigewalt”, KOP, <https://www.kop-berlin.de/files/documents/chronik.pdf>, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021).

45. “Rassistische Diskriminierung in Deutschland Erscheinungsformen und menschenrechtliche Verpflichtungen zum Schutz vor rassistischer Diskriminierung”, Diakonie Deutschland – Evangelischer Bundesverband, https://rassismusbericht.de/wp-content/uploads/Parallellbericht_15Jun_ZweiteAuflage.pdf, (Erişim tarihi: 15 Ocak 2023)

venlik kurumları açısından oldukça tehlikelidir. Zaten var olan kurumsal ırkçılığın bu oluşumlar aracılığıyla daha da katılışp rutin hale gelme riski bulunmaktadır. Ayrıca bu yapısal sorunun ırkçı oluşumlar tarafından kötüye kullanılma tehlikesi de gittikçe artmaktadır. Alman İçişleri Bakanlığı'nın polis teşkilatındaki ırkçılığın araştırılmasına karşı çıkması, bu gidişatın önlenmesini zorlaştırmakta ve güvenlik kurumlarındaki ayrımcı tavrın yaygınlaşmasını tetiklemektedir.

ALMAN YARGISI VE YASALARINDA KURUMSAL İRKÇİLİK

Devletin en hassas kurumlarından bir diğeri ise yargıdır. Polis teşkilatında olduğu gibi yargıda da kurumsal ırkçılık hakkında çok az sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu durum yargının tarafsız ve bağımsız kabul edilmesinden dolayı sahip olduğu dokunulmazlıkla ilişkilendirilmektedir.⁴⁶ Bir yandan yargının adaleti temsil etme imajının korunması isteği diğeri yandan ise yargı mensuplarının güç kullanma yetkisi, yargının araştırma konusu olarak seçilmesini sınırlandırmıştır. Bu nedenle yargıda ırkçılığın var olup olmadığının ve varsa bu kurumsal ırkçılığın hangi düzeyde olduğunun tespit edilmesi zorlaşmaktadır.

Alman yargısındaki kurumsal ırkçılığı tespit etmek için, birkaç konu başlığı üzerinde yargıda alınan kararları mercek altına almak faydalı olacaktır. Yargının tarafsız ve adil karar vermesi için bağımsızlığının sağlanması gerekmektedir. Ancak belirli konularda Alman yargısının çifte standart uyguladığı ve bazı etnik gruplara karşı ayrımcı tutum ve davranışlarda bulunduğu hatta yasaları uygulamadığı görülebilmektedir.

46. Sophie Schlüter ve Katharina Schoenes, "Zur Ent-Thematisierung von Rassismus in der Justiz. Einblicke aus der Arbeit der Prozessbeobachtungsgruppe Rassismus und Justiz", *Movements*, Cilt 2, Sayı: 1, (2016).

Bu bağlamda kuşkusuz Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren en önemli konulardan biri Alman Gençlik Dairesi tarafından müdahale edilen çocuklar ve Alman yargısının bu konuyla ilgili tavrıdır. Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'ne (1963) göre bir çocuğun devlet tarafından koruma altına alınması halinde vakit geçirmeksizin yetkili konsolosluga bilgi verilmesi gerekmektedir. Ancak çifte vatandaşlığa sahip olan çocuklarda Gençlik Dairesi Türk dış temsilciliklerini bilgilendirmemektedir. Bu durumlarda konsolosluk yetkilileri koruma altına alınan Türk çocukların varlığından ancak ailelerin kendilerine başvuruda buldukları takdirde haberdar olmakta ve vakaların takibi ve hukuki danışmanlık noktasında destek verebilmektedir.⁴⁷ Alman eyalet hükümetleri tarafından konsolosluklara bildirim zorunluluğu olduğu ve bu sorumluluğun mahkemelere ait olduğu belirtilmektedir. Mahkemeler bu sorumluluğu yerine getirmediği için Türk vatandaşı olan ailelerin yeterli bilgi edinmesi ve hukuksal destek alması engellenmekte ve çocuklara devlet tarafından el konulma tehlikesi artmaktadır.

Yargıdaki kurumsal ırkçılığı belirgin bir şekilde ortaya çıkaran bir diğer husus, 18 yaş altı evliliklerle ilgilidir. Almanya'da 18 yaş altı evlilikler 2017 yılına kadar hukuksal çerçevede mümkündü. Ancak 2015 yılı itibariyle Almanya'ya gelen çok sayıda mülteciye görülen çocuk evlilikleri karşısında parlamento, 2017 yılında yeni bir yasa çıkardı. Bu yasaya göre, 18 yaş altı evlilikler tamamen yasaklanırken, 16-18 yaş arası kıyılan nikahların yargı tarafından yeniden kontrol edilmesi ve 16 yaş altı evliliklerin ise yargı önüne çıkmadan feshedilmesi ön görülmüştür.⁴⁸ Buna karşın bu yasa sol ve sol liberal siyasi partiler başta olmak üzere

47. Zeliha Eliaçık, Tuba Sarıaltın ve Fikret Yaman, *Alman Gençlik Dairesi Tarafından Koruma Altına Alman Türk Kökenli Çocuklar*, (SETA Rapor, İstanbul: 2020), s. 60.

48. "Gesetz gegen Kinderehe. Ehemündig ab 18 Jahren", Bundesregierung, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/ehemuendig-ab-18-jahren-481606>, (Erişim tarihi: 28 Mart 2021).

birçok sivil toplum kuruluşu tarafından da eleştirilmiştir. Eleştiriler, yasanın sadece belirli kültürel arka plana sahip olan nüfus gruplarını hedeflediği ve bu toplulukların yaşadıkları kültürel çerçeveyi göz önünde bulundurmadığı yönündedir. Ayrıca, 16 yaş altı evliliklerin mahkemeler tarafından detaylı şekilde incelenmeden feshedilmesinin, çocukların bulunduğu kültürel çevrede mağdur duruma düşme ihtimalini arttırdığı eleştirisi yapılmaktadır. Bundan dolayı her vakanın kendine özgün bir şekilde incelenmesi gerektiğini savunan sivil toplum kuruluşları, yasanın çocukları korumak yerine zor duruma sokabildiğini ve hatta buldukları toplumdan dışlanmasına yol açabileceğini öne sürmektedir.⁴⁹

Yargıdaki kurumsal ırkçılığın görüldüğü bir başka konu, partnerini öldüren kişilerin cezalandırılmasıyla ilgilidir. Bu konuda yapılan araştırmalar, yargının çifte standart uyguladığını bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Alman yargısı bir yasal temele dayanmadığı halde belirli kültürel çevrelerle bağdaştırılan aile içi cinayetlerde kullanılan “namus cinayeti” tanımıyla, bir kişinin partneri tarafından öldürüldüğü vakaları iki ayrı grupta değerlendirmektedir. Bir tarafta partnerini öldüren çoğunluk toplumuna mensup kişiler, diğer tarafta sözde “namusa dayanan” cinayetler yer almaktadır. Bu konuyu ele alan bir araştırma Alman yasasına göre iki cinayetin de aynı düzeyde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁵⁰ Araştırmaya göre Alman yargısı hukuksal bir dayanağı olmadan namus cinayeti olarak değerlendirilen vakaları çok daha sert cezalandırmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, “namus cinayeti” olarak tanımlanan olay-

49. Christian Rath, “Minderjährig, verheiratet, getrennt”, Max-Planck-Gesellschaft, <https://www.mpg.de/12771719/kinderehe-gesetz-in-der-kritik>, (Erişim tarihi: 15 Ocak 2023)

50. Julia Kasselt, “Ehrenmorde werden von der deutschen Justiz härter bestraft als vergleichbare Tötungsdelikte”, Max-Planck-Gesellschaft, https://static.mpicc.de/shared/data/pdf/pm_01_14_ehrenmorde_justiz.pdf, (Erişim tarihi: 15 Ocak 2023)

ların yüzde 38'inde müebbet hapis ve yüzde 6'sında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilirken, bir partnerin öldürüldüğü ancak namus cinayeti kategorisi altında değerlendirilmeyen cinayetlerde bu oranın yüzde 23 ve yüzde 4'e kadar düştüğü gözlemlenmiştir. Müebbet olmayan hapis cezalarına bakıldığında da namus cinayeti olarak tanımlanan vakaların yüzde 17,5'inde mümkün olan en yüksek cezanın (yani 12,5 ile 15 yıl arası) verildiği görülmektedir. Namus cinayeti olarak tanımlanmayan vakaların sadece yüzde 10'unda en yüksek cezanın verildiği görülmektedir. Namus cinayeti olarak kabul edilmeyen cinayet vakalarında partnerini öldürenlerin yüzde 48'i 10 yıldan daha az ceza alırken, namus cinayeti olarak tanımlanan vakaların yüzde 38'i 10 yıldan daha az ceza almaktadır.⁵¹

Yapılan araştırma ayrıca bu ayırımın 2002 yılından beri yapıldığını vurgulamaktadır. Yargının bu hususta tavrını değiştirmesi, özellikle 11 Eylül sonrası kamuoyunda oluşan yabancı ve İslam karşıtlığıyla izah edilebilir.⁵² Alman medyası bu tarihlerde namus cinayetlerini manşet yapmaya başlamış ve bu durum yargının aldığı kararlara da yansımıştır. Zira 2002 yılı öncesinde Alman mahkemeleri, namus cinayetlerinin yüzde 50'sinde cezayı hafifleten sebepleri dikkate alırken 2002 sonrası bu oran yüzde 11'e düşmektedir.⁵³

NSU davası sürecinde, Alman adalet sisteminin mağdurlar ve aileleri karşısında ayrımcı ve hatalı davrandığı görülmektedir. NSU davasında yaşanan ayrımcılık farklı şekillerde kendini göstermiştir. Kurbanların ailerine verilen yetersiz destek buna örnek olarak gösterilebilir. Kurbanların yabancı kökenlerinden dolayı,

51. Kasselt, "Ehrenmorde werden von der deutschen Justiz härter bestraft als vergleichbare Tötungsdelikte".

52. Dietrich Oberwittler ve Julia Kasselt, *Ehrenmorde in Deutschland 1996-2005*, (Wolters Kluwer Deutschland, Köln: 2011).

53. Kasselt (2014): "Ehrenmorde" werden von der deutschen Justiz härter bestraft als vergleichbare Tötungsdelikte.

ailelere ırkçı ön yargılar ve dışlamayla yaklaşmıştır. Birçok durumda aile üyeleri şüpheli duruma düşmüş ve hatta onlara karşı soruşturma açılmıştır. Bu da ek acıya neden olmuştur. Ayrıca kurbanların ve ailelerinin sürece yeterince dahil edilmemeleri ve uygun şekilde bilgilendirilmemeleri de NSU yargı sürecinde dışlanma yaşandığının bir göstergesidir.⁵⁴

NSU davasındaki ayrımcılık iddiaları ve yargıdaki hatalar ciddi boyuttadır. Bu sadece davanın yasallığı değil, aynı zamanda kurbanlara ve ailelere adaletli bir şekilde yaklaşılması konusunda da önemlidir. NSU davasında kurbanlar ve ailelerine yönelik muamele, hukuk sistemiyle ilgili güvenin ve kurbanların haklarının korunması açısından hayati öneme sahiptir.

SONUÇ

Alman toplumunda birçok alanda çeşitli nedenlere dayanan kurumsal ırkçılık görülmektedir. Bir kısmı geçmişten gelen yapısal sorunlardan, bir kısmı ise yakın zamanda yaşanan toplumsal değişikliklerden kaynaklı olan kurumsal ırkçılık halihazırda Alman kurumlarının adil ve sağlıklı çalışmasının önündeki en büyük engel konumundadır. Bunun yanı sıra Almanya yaklaşık 70 yıldır bir göç ülkesi olduğu halde, yabancıları ve farklı kültürleri sistemine entegre etmeyi başaramamış ve insanların eşit şartlarda bir hayat sürmesini sağlayamamıştır. Bundan ötürü Almanya'daki yabancılar, sahip oldukları kültürel arka plan nedeniyle, eğitim başta olmak üzere birçok alanda ayrımcılığa maruz kalmakta ve bu durum hayatları boyunca devam etmektedir. Kurumsal ırkçılık bu bağlamda hem doğrudan hem de dolaylı yollardan yaşanmaktadır.

54. Mechtild Gomolla (2017): "Institutionelle Diskriminierung. Eine wenig beachtete Dimension von Rassismus.", *Den NSU-Komplex analysieren. Aktuelle Perspektiven aus der Wissenschaft*, ed. Juliane Karakayalı, Çağrı Kahveci, Doris Liebscher, Carl Melchers, (Transcript Verlag, Bielefeld: 2017).

Ayrıca kurumlardaki sistem, ayrımcılığa yol açmakta ve toplumun belirli kesiminde var olan ırkçı davranışları da teşvik etmektedir. Almanya'da yaşanan ırkçılığı ve son yıllarda gittikçe artan ırkçı saldırıları sadece kurumsal ırkçılıkla izah etmek yetersiz ve yanlış olur. Zira ırkçılığı sadece kurumsal yapılara bağlamak artan saldırıların sorumlularını tespit etme ve cezalandırma konusunda zorluklar doğuracaktır. Yine de kurumsal ırkçılık bu düzeyde var olduğu sürece Almanya'da gittikçe büyüyen aşırı sağcı akımlar ve artan yabancı düşmanlığıyla mücadele etmenin mümkün olamayacağını bilmesi gerekir.

Almanya'daki mevcut sistem, hem çoğunluk toplumu hem de göçmenler tarafından yabancıların dışlanmasının hayatın olağan bir parçası olarak görülmesine ve ırkçı olayların normalleşmesine yol açmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için devletin karşı mekanizmalar üretmesi zaruri bir gereksinimdir. Devletin, son yıllarda yapılan pozitif hamleler yanında, maalesef bazı kritik konularda kurumsal ırkçılıkla mücadele etmesi bir yana, böyle bir ırkçılığın var oluşunu bile inkâr ettiği görülmektedir.

Federal İçişleri Bakanlığı, polis teşkilatında var olan kurumsal ırkçılığı halen tam olarak kabullenmiş değildir. Hatta farklı bölgelerde teşkilat içinde ırkçı oluşumlar ortaya çıktığı halde İçişleri Bakanlığı bu durumu inkâr etmiş, araştırma grubu kurulmasını ve karşı önlem alınmasını uzun süre engellemiştir. Maalesef bu durum NSU sürecinde başlayan yabancı azınlıklar başta olmak üzere Almanya halkının devlet kurumlarına yönelik güven kaybını daha da derinleştirmektedir. Devlet kurumlarının NSU dosyalarını önce 120 yıl erişime kapatması ve Kassel Valisi Lübcke'nin cinayeti sonrası oluşan toplumsal ve siyasal baskı nedeniyle bu zamanı sadece 30 yıla indirmesi de büyük tepkilere yol açmıştır. Devlet NSU dosyalarını kamuoyuna açmayarak ve kurumsal ırkçılığa kritik noktalarda göz yumarak, hem halk nezdinde güvensizliğe yol açmakta hem de ırkçılığın artmasına sebep olmaktadır.

ALMANYA'DA IRKÇILIĞIN ÜÇ EVRESİ: ANTİSEMİTİZM - TÜRKOFOBİ - İSLAMOFOBİ

Soner Tauscher¹

GİRİŞ

Modern insanoğlunun “evrensel bir ütopyada” sorunsuz bir şekilde bir arada yaşamasının önündeki en önemli engellerin başında bireylerin kimlik arayışı gelmektedir. Bireyin, “Ben kimim?” sorusu ile başlayan ve toplumsallığı içerisinde “Ben hangi gruba aitim?” benzeri içleyici pozitif sorularla devam eden kimlik sorunsalı zorunlu olarak “Kim değilim?” ve “Hangi gruptan değilim?” gibi dışlayıcı negatif karşılaştırmaları beraberinde getirmektedir. Bireyin kişiliği üzerinden tanınma isteği ve grup aidiyeti üzerinden sosyalleşme arzusu “ötekini” yaratmakla beraber bu kimlik arayışı her zaman ötekinin düşmanlaştırılmasıyla son bulmak zorunda değildir. İnsanın varoluşundan beri süre gelen kimlik arayışı, bireyin sosyalleşmesi ve devlet kurması için itici güç olmuş, kaynakların yetersizliği ve bölüşümün adaletsizliğinin tarih sahnesine çıktığı her dönemde biz-onlar, dost-düşman ayrımı

1. Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Diaspora Araştırmaları Merkezi, sonert@sakarya.edu.tr.

savaşlara, katliamlara ve soykırımlara yol açmıştır. Bu bakımdan insan toplulukları arasında kadim bir içleme-dışlama tartışması olmakla beraber dost-düşman ayrımının insanlık tarihinde görülmediği vahşette ve yoğunlukta yaşanması modern ulus-devletlerin inşa edildiği son iki yüzyılda Avrupa kıtasında vuku bulmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nda Almanya'da Nazi rejimi sırasında Yahudiler, Romanlar ve diğer bazı toplumsal gruplara yönelik meydana gelen soykırım, dost-düşman ayrımının en marjinal örneklerinden biridir. Kimlik tanımlamasının bu tür bir marjinalliğe evrilebilmesinin başlıca sebebi Almanya'da ortaya atılan Ari Alman ırkı fikrinin tüm politik kurumlara ve topluma sirayet etmesidir. Osmanlı Devleti dışında genellikle tarihin “olağan düşmanları” olarak görülen Yahudi toplumu, Almanya'nın I. Dünya Savaşı sonunda içinde bulunduğu ekonomik yıkımın baş sorumlusu olarak stigmatize edilmiştir. Bu bakımdan ırkçılık her ne kadar kültürel, tarihi ve biyolojik etmenler barındırsa da baskın gruplar tarafından çoğunlukla ekonomik kırılganlık dönemlerinde aktif olarak kendisine bir “öteki” bulur ve onun dışlanması hatta yok edilmesi uğraşına girer. II. Dünya Savaşı sırasında Nazi rejimi “Yahudi sorunundan” “nihai çözüm” olarak adlandırdığı soykırım politikasıyla kurtulmaya çalışmış, işlenen insanlık suçlarının yanında Almanya savaştan da yenik çıkarak dört büyük devletin işgaline maruz kalmıştır. Yahudi toplumuna karşı işlenen insanlık suçunun utancı ve 1950'lerde ortaya çıkan ekonomik mucize sayesinde Alman yönetici sınıfı ve toplumu antisemitist tutumu demokratik hukuk devletinin de etkisiyle bastırma yoluna gitmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da yaşanan ekonomik mucize o denli etkilidir ki, Almanların kendi nüfusu ekonomik kalkınmaya yeterli gelmemiş, Türkiye, İtalya, Yugoslavya, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerden misafir işçi getirilmesi durumunda kalınmıştır. Alman toplumu kalkınmalarına önemli katkılar sağladıklarını gördükleri misafir işçileri coşkuyla karşılamıştır. Özellikle Avrupa ve Balkanlar'dan gelen işçilerden daha

verimli ve ucuza çalıştırdıkları Türk işçilerinden o kadar memnun kalmışlardır ki, Türkler İtalyan göçmen işçilerin sayılarını geçerek kısa sürede Almanya'daki en büyük göçmen topluluğu haline gelmişlerdir. Almanya'nın kalkınmasına katkı sundukları sürece Türklerin farklı "ırktan" olmaları, Avrupalı ve Hristiyan olmamaları dahi sorun teşkil etmemiştir. 1960'ların sonunda yavaşlayan kalkınma hızı, 1973 Bretton-Woods Sisteminin son bulması ve Petrol Krizi, Almanlar tarafından Türklerin öteki olduklarının hızlıca hatırlanmasını beraberinde getirmiştir. Böylece Alman ekonomik yükselişinin kapısında bekleyen daralmanın sorumluları olarak Türkler ön plana çıkartılmak istenmiştir.

Dünya artık II. Dünya Savaşı'ndan öncekine benzemeyen iki kutuplu bir sistemdeydi ve Batı Almanya liberal demokratik hukuk yapısı içerisinde bulunuyordu. Yahudilere karşı işlenen büyük suçun utancıyla hiçbir devlet "olağan düşman" olarak Yahudileri ötekileştiremiyordu. Ancak, antisemit unsurlara benzer şekilde Almanya'da baskın grup tarafından dışlanabilecek başka bir toplumsal grup mevcuttu. Böylece "nöbetleşe dışlanmanın" yeni unsurları olarak dinleri, ırkları ve kültürleri farklı olan Türkler ön plana çıkacaktır. Daha önce Yahudi ve diğer azınlık gruplarına yöneltilen tembel, sosyal devleti sömüren, kriminal, medeniyetsiz, uyumsuz vb. tüm kötü nitelikler tarihsel travmalarla da birleşerek modern Türkofobiyi oluşturacak şekilde Almanya'da yerleşik hale gelmeye başlayan Türklere giydirilmeye başlanmıştır. Almanya'daki Nazi artıklarının ikinci nesli olarak ortaya çıkan Neonazi gruplar, 1980'lerden itibaren sokaklarda Türk işçilerine yönelik sonu ölümle sonuçlanabilen şiddet olaylarına girişmiş, hatta Almanya'da tekrar su yüzüne çıkan toplumsal ırkçılık kurumsal boyutlara da ulaşarak bizzat Alman devletini Türkleri Almanya'dan göndermek için teşvik yasaları çıkartmaya sevk etmiştir. Kurumsal ırkçılığı fırsat bilen Neonazi gruplar, artık sokaklarda Türk olduğunu düşündükleri insanları avlamaya çıkmışlar, 1990'larda ise evleri kundaklayarak insanları katletmişlerdir.

2000'lerin başında Almanya'da Neonazi gruplar Alman devletinin kurumsal ırkçılığın boyutlarını görmezden gelmeleri ile bağlantılı olarak Türklere yönelik saldırılarına halen devam ederken 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terör saldırıları, Batı dünyasının ve Almanya'daki aşırı sağ grupların gündemini küresel teröre çevirmesine yol açmıştır. 11 Eylül terör saldırılarından sonra, Madrid (2004), Londra (2005), Paris (2015), Brüksel (2016) vd. birçok terör saldırıları medya ve aşırı sağ grupların propagandasıyla birleşerek zaten yerleşik olan İslam ve Türk karşıtlığının İslamofobiye evrilmesini beraberinde getirmiştir. 2008 yılında yaşanan küresel finans krizinin etkisi ve Yunanistan, İspanya, İrlanda, İtalya gibi ekonomilerin çökme noktasına gelmesi Avrupa'da yeniden bir ekonomik sarsıntının başlangıcını oluşturmuştur. Daha önce yaşanan terör saldırıyla beraber İslam dini ve Müslümanlar terörle yaftalanmış bulunurken 2011 yılında Suriye'de iç savaş çıkması ve DAES'in 2014'de genişlemeye başlamasıyla Suriye, Irak ve sonrasında Afganistan'dan Avrupa'ya yaşanan göç dalgası, bu sefer "nöbetleşe dışlanmanın" merkezini Türkler'den alarak, Türkler dâhil olmak üzere Avrupa'daki tüm Müslümanlara doğru genişletmiştir. Böylece bir kez daha ekonomik kriz içinde bulunan Avrupa, yeni ötekisini Müslümanlar olarak inşa ederken neoliberal politikalardan kaynaklı Avrupa toplumlarında yaşanan sınıfsal eşitsizlik, yeni sağ ırkçılık ile perdelenmiş oluyordu. Sovyet rejiminin çökmesinden sonra dünya geneline yayılan demokrasi ve hukuk devleti dalgasından ötürü Avrupa'daki ırkçı grupların kendilerini tanımlama sorunları ortaya çıkmış; imdatlarına "kültürcülük" yetişmiştir. Böylece bas-kın gruplar, azınlık gruplarını dışlarken demode olmuş ve insan hakları bakımından oldukça sorunlu olan ırka dayalı bir dışladan ziyade kendi kültürlerine sahip çıkma üzerinden yeni bir politik söylem geliştirmektedir. Avrupa'nın yerleşik hale gelmiş Müslüman gruplar ve yaşanan göç dalgalarıyla yeni gelen Müslüman göçmenlerin işgali altında bulunduğunu iddia eden gruplar, artık kendilerini Neonazi olarak nitelemekten ziyade Avru-

pa kültürünün koruyucuları olarak görme eğilimindedir. Bu şekilde ortaya çıkan yeni aşırı sağ gruplar biyolojik ırkçılığı kültürel ırkçılığa dönüştürmüş, odağına da İslam dinini ve Müslümanları koymuştur.

Bu çalışmanın merkezinde, yukarıda bahse konu olan şekilde Almanya'da Nazi döneminde zirvesini yaşayan antisemitizmin II. Dünya Savaşı'ndan sonra nasıl form değiştirerek yeni ırkçı bir hareket olan Türkofobiye dönüştüğü incelenecektir. Ardından Avrupa'da Neonazilikten aşırı sağa kabuk değiştiren ırkçı grupların eskiyen ırk ve ırkçılık ideolojilerinin yerine nasıl kültürel ırkçılığı tesis ettikleri çözümlenecektir. Böylece modern Almanya'da ortaya çıkan üç tür ırkçılık olan Antisemitizm, Türkofobi ve İslamofobi tarihsel süreç bağlamında analiz edilecektir.

İRKCİLİĞİN TEMELLERİ VE İNSANDIŞILAŞTIRMA

İrkçilik kavramının tarih sahnesine çıkışını anlamak için 1890'ların Fransa'sındaki milliyetçilere bakmak gerekmektedir. 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde kavramın etrafında müteşekkil ideolojilerin oluştuğu görülmektedir. Her ne kadar ırk ve ırkçılık kavramlarının tanımları zamana, coğrafyaya ve ideolojilere göre çeşitlilik gösterse de belli başlı ortak noktaları bulmak mümkündür. Bu bakımdan ırk, öncelikle belli bir grubun üyelerinin kendilerini sadece kendi gruplarında mevcut olan ortak karakter özellikleri üzerinden tanımlamalarını ve bu özelliklerin diğer ırklarla karışmadıkları sürece kaybedilmeyeceğine, nesilden nesile sonsuza kadar aktarılacağına dair inancı kapsamaktadır.² İnsanlar arasında bir grup sadece içinde bulunduğu grup üyelerine ait ortak özellikler atfetme durumunda kaldığında mecburen geriye kalan insanları grup dışı olarak tanımlamak zorundadır. Böylece ırk tanımı bir “biz” ve “ötekiler” içermek mecbu-

2. Christian Koller, *Rassismus*, (Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn: 2009), s. 8.

riyetindedir. Buradan hareketle oluşan hiyerarşide insan topluluğu, biz = iyi/üstün olan ve ötekiler = kötü/alçak olan taraflar şeklinde ikiye bölünmektedir.³ Dikkat edilmesi gereken bir husus, milliyetçilik ile ırkçılık arasında bulunan/bulunması gereken ayrımdır. Milliyetçiliğin Fransız Devrimi'yle sistematize edildiği düşünüldüğünde soylulara ve ruhban sınıfına karşı köylüler ve burjuvanın oluşturduğu toplumsal grubun millet/ulus olarak tanımlandığı görülmektedir. Burada millet/ulus biyolojik anlamda ırkların üstünde tüm “Fransız” vatandaşlarını kapsayan demokratik bir tanımlamaya, milliyetçilik ise Fransız kavramı altında bulunan yurttaşlara tekabül etmektedir.⁴ Ancak Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde ulus devletler kurulduca kavramın kozmopolitliği azalacak, halkların vatandaş olanlar ile yabancılar olarak ayrılması -içerik bakımından- ırkçılıktaki ayırım ile benzeşerek, ırk kavramı ulus (*Nation*) ve millet (*Volk*) kavramları yerine çokça kullanılmaya başlanacaktır.⁵

Klasik anlamda ırkçılık ideolojisine bakıldığında ırka dair üç ayrı yaklaşımın benimsendiği gözükmektedir. İlki; insan karakterlerinin ve davranışlarının belli iklimsel ve coğrafi koşullar altında doğal olarak yerleştiğine ve ırkların oluştuğuna yönelik kanaattir. İkincisi; insan davranış ve karakterinin insanın biyolojisi tarafından belirlendiğini savunan ve sözde bilimsel verilerden hareket eden yaklaşımdır. Nazi Döneminde Almanya'da hâkim olan ırkçılık ideolojisinin temelini bu tür bir biyolojik yaklaşım oluşturmuştur. Buna göre insan ırkları arasında saf/temiz kan sahibi ırklar Aryan (Ari) ırkına mensuptur ve bunlardan farklı olarak kirli/hastalıklı kana sahip Yahudiler gibi ırklar mevcuttur. Her ne kadar genetik bilimi, biyolojik ırkçılık ideolojisinin sözde bilimsel yaklaşımlarını çürütmüş olsa da dünyada bu tür insanlık

-
3. Miriam Hill, *Migrationsfamilien und Rassismus*, (Springer VS, Wiesbaden: 2020) s. 12.
 4. Cengiz Çağla, “Renan, Irk ve Millet”, *Cogito*, Sayı: 50, (2007), s. 50-54, s. 51-52.
 5. Koller, *Rassismus*, s. 9.

dışı yaklaşımı sürdürmeye devam eden gruplar bulunmaktadır. Son olarak özcü yaklaşım, doğal ya da biyolojik ortaklık bulunmayan bir grupta yer alan tüm üyelere, örneğin tüm Müslümanların aynı olması gibi, ortak davranış kalıpları atfetmektedir.⁶

Modern dönem öncesi ırk ve ırkçılık kavramlarına rastlanmamakla birlikte antikiteden beri insan grupları arasında biz ve öteki şeklinde bir tanımlama var olmuştur. İster Kuzey Hindistan'da kurulan kast sistemine⁷ isterse Antik Sparta devletinde bulunan üçlü (Özgür Spartalı yöneticiler olan Spartiatai, özgür ama siyasi hakları bulunmayan Perioikos ve köle köylü Helotlardan oluşan) toplumsal yapıya⁸ bakıldığında insanların eski zamanlardan itibaren biz ve ötekiler olarak ayrıldığı anlaşılmaktadır. Genel anlamda biz ve öteki, Antik dönemden kalma şekliyle medeni ve barbar olan arasındaki ayrıma işaret etmekle birlikte zaman içerisinde Hristiyan ile Pagan/Müslüman kısacası diğer dinlerden olanların ayırt edilmesi şeklinde anlaşılmıştır. Feodal yapının parçalanmaya başlayıp burjuva sınıfının giderek yükselmesi sebebiyle eski toprak zenginlerinin ticaret zenginleri karşısında politik meşruluklarının devamını sağlayabilmek adına kan bağına bağlı bir soyluluk olarak da ırk fikri öne çıkmaya başlamıştır. Ancak 18. yüzyılda ırkçılık kavramın baş göstermesine kadar, diğer ülke tebaaları farklı ırklar olmaktan ziyade “yabancı” gruplar ve devletler şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ Bunun yanında kolonyalizm ve emperyalizmin meşru dayanağı olarak da “bilimsel” ırkçılık kullanılmıştır. Buna göre beyaz, sarı ve siyah ırktan oluşan insanoğlu arasında ahlak, zekâ, girişimcilik, çalışkanlık vb. karakter özellikleri bakımından doğal ve biyolojik bir hiyerarşi mevcuttur. Bu üstünlükle ortaya çıkan hiyerarşiye göre “beyaz adam”

6. Rene Baston, *Implizite Vorurteile, Wie unbewusster Rassismus unser Denken begleitet*, (J. B. Metzler, Berlin: 2020) s. 19-20.

7. Koller, *Rassismus*, s. 16.

8. Derya Çığır Dikyol, “Antik Yunan’dan Bir Eğitim Modeli: Sparta”, *Mediterranean Journal of Humanities*, Cilt: VI, Sayı: 2, (2016), s. 189-207.

9. Koller, *Rassismus*, s. 11-12.

geri kalan ırkların yöneticisi olma ve medeniyetini diğer “barbar” ırklara zorla dayatma hakkına sahiptir. İnsanları ten rengine bağlı olarak ırksal açıdan sınıflandıran filozofların en önemli temsilcilerinden biri Immanuel Kant’tır.¹⁰ Kant, insanları beyaz, sarı, siyah ve kırmızı olmak üzere dörde ayırmıştır.¹¹ Wallerstein ise modern dönemdeki ırkçı yaklaşımın arka planını genişleterek ırkçılığı, kapitalist merkez devletlerinin çevre ülkelerdeki işçi sınıfını sömürebilmek ve parçalamak adına destekledikleri ve yaygınlaştırdıkları bir ideolojik gerekçe olarak görmektedir.¹²

İrkçilik ideolojisinin ana unsuru sadece bizler/medeniler ve ötekiler/barbarlar ayrımı değildir. Önemli ayrımlardan biri de; ırkın kan üstünden hastalıklı, kötücül, hain, yalancı, dolandırıcı vb. niteliklerle temiz ya da kirli olma durumudur. Bazı durumlarda ırka ait “kirlilik” durumu etnik ve dini asimilasyon gibi belli başlı değişim ve dönüşümlerle temizlenebilmekle beraber genellikle bir ırka atfedilen kirlilik durumu soydan genetik olarak miras kalmaktadır. Aynı 1492 yılında İspanya’da Elhambra Kararnamesiyle Katolik inancına geçmek zorunda bırakılan Müslümanların (*Moriscos*) ve Yahudilerin (*Marranos*) din değiştirmelerine rağmen toplum tarafından kabul edilmeyip “*converso*” olarak nitelendirilmesinde görüldüğü gibi.¹³ İspanya 500 yıl sonra 1992’de Elhambra Kararnamesini yürürlükten kaldırmıştır.¹⁴ Benzer şekilde ırkların temiz kalma durumu, ırklar arası evlili-

10. Robert Bernasconi, “Who Invented the Concept of Race? Kant’s Role in the Enlightenment Construction of Race”, *Race*, ed. Robert Bernasconi, (Blackwell Publishers, Oxford: 2001), s. 14.

11. Wulf Dietmar Hund, *Rassismus*, (Transcript Verlag, Bielefeld: 2007), s. 24.

12. Immanuel Wallerstein, *Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık*, (Metis Yayınları, İstanbul: 2012), s. 68.

13. Bernasconi, “Who Invented the Concept of Race? Kant’s Role in the Enlightenment Construction of Race”, s. 11.

14. “Spanien widerruft das Alhambra-Edikt”, WDR, <https://www1.wdr.de/mediathek/audio/zeitzeichen/audio-spanien-widerruft-das-alhambra-edikt-am--100.html>, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2023)

ğin ve cinsel ilişkinin de hor görülmesine yol açmaktadır. Çünkü bir ırkın saflığı ancak aynı ırka mensup kişilerin evliliği ve soyun sürdürülmesine bağlıdır.

İrkçiliğin bir başka boyutunu ise seçilmiş olan ırklar ile şeytana hizmet eden ırklar ayrımı oluşturmaktadır. Buna çarpıcı bir örnek 14. yy'da Fransa'da ortaya çıkan veba salgınından Yahudilerin suçlu tutulmasıdır. Yerel halk veba salgının sorumluları olarak Yahudileri, cüzzamlıları ve Müslümanları görmekteydi. Bu inanca göre dünya egemenliğini ve Hristiyanlığı yok etmeyi hedefleyen Müslümanlar, Yahudiler aracılığıyla cüzzamlılara ödeme yapmış, onlar da Hristiyanların çeşmelerini zehirlemişlerdir. Bu tür suçlamalar ve inançlar fantezi olmaktan çok yerli halkların ön kabulleri arasındaydı. İyi ve kötü karşıtlığından meydana gelmiş olan dünyada bir tarafta temiz, seçilmiş Hristiyanlar diğer tarafta şeytanla işbirliği yapmış olan Müslümanlar, heretikler, Yahudiler, Çingenerler¹⁵, cadılar, Amerikalılar, Afrikalılar vd. yer almaktadır.¹⁶ Bu tür tarihsel düalizmler günümüzde dahi Avrupa toplumlarının İslam'a ve kendinden olmayana dair önyargılarını belirleyebilmektedir.

Baskın grupların kendinden olmayan azınlık gruplarına yönelik davranışları, sadece biz ve ötekinin tanımlanması ve betimlenmesi üzerinden işlememektedir. Baskın ve azınlık grupları arasında derinlemesine ayırt edici unsurlar kalıp yargılar, stereo tiplleştirme ve stigmatize etme üzerinden bir defa tanımlandığı zaman gruplar arası çatışmaların çıkması için sadece bir takım tetikleyici unsurların meydana gelmesi yeterli olmaktadır. Tarih boyunca incelendiğinde, bu tetikleyici unsurlar için; savaş, salgın hastalık, ekonomik buhran, iç savaş ya da kalkışma gibi olgulardan oluşan çok kısa bir listenin yapılması mümkündür. Tetikleyici unsur listesi kısa olmakla beraber bu unsurlardan bir ya da birkaçının aynı zamanda vuku bulması, baskın grupların toplumsal ve kurumsal güveni açısından kırılğan bir sarsıntı yaşatabilmektedir. Avru-

15. Roman ve Sintilerden oluşmaktadır.

16. Hund, *Rassismus*, s. 53-54.

pa'daki veba salgını sırasında Yahudilerin suçlanması, İspanya'nın Müslümanlar ve Yahudilerden arındırılması, iki dünya savaşı arasında Almanya'nın içinde bulunduğu ekonomik buhranın sorumlusu olarak Yahudilerin ön plana çıkarılması, 2008 ekonomik krizi sonrası Avrupa Birliği (AB)'ndeki finansal sıkıntının kaynağı olarak göçmenlerin görülmesi, COVID-19 salgını döneminde artan Sinofobi gibi fenomenler toplumsal kırılmalılığı gün yüzüne çıkarabilmektedir. Böylesine hassas dönemlerde bir ülkedeki baskın gruplar; toplumsal dışlama, yabancılaştırma, ötekileştirme, aşılama üzerinden diğerk azınlık gruplarını toplumsal, ekonomik ve siyasi alanın dışına atarak kendi güvenliklerini sağladıklarını düşünmektedir. Azınlık gruplarının toplumsal dışlanmasına rağmen kırılmalı dönemlerin son bulmayıp devam etmesi durumunda, baskın gruplar ırkçılık üzerinden ötekileştirmenin anlamsızlığını görmek yerine çoğulu zaman ırkçılığın dozunu arttırma yoluna gitmektedir. Bu bağlamda tarih boyunca oluştuğulu varsayılan beyaz Avrupa'nın bilim, teknik, sanat, düşünce, ahlak vb. konularda diğerk insan ve canlılardan daha üstün olduğulu varsayılmakta ve dolayısıyla onun canlılar hiyerarşisindeki birincil konumunun sarsılmaması adına insana atfedilen evrensel hakların askıya alınarak azınlık grupların "insandışılştırılması" baskın gruplar tarafından yöntem olarak kabul edilebilmektedir.¹⁷ İnsana ait ahlaiki duyarlılık, rasyonalite, nezaket, incelik gibi benzersiz özelliklerin dış gruplardan esirgenmesi onların ötekileştirilmesine; insanın hayvanlaştırılarak derinlikli düşünme, bireysellik, bilişsel üstünlük, bireyler arası yakınlık gibi hasletlerin belli gruplar için geçerliliğinin sorgulanması ise insanın mekanikleştirilerek insandışılştırılmasına yol açmaktadır. İnsanlıktan çıkarma olgusunun hayvani biçimi, ırkçı ideolojilerin meşrulaştırılmasında da kullanıldığı şekliyle, Afrikalıların maymun, diğerk başkaca grupların domuz, sıçan ya da parazit olarak algılanmasında ortaya çıkmakta-

17. Yiğit Cem Eskicioğulu, "İslamofobik Nefret Söylemi Aracı Olarak "Mem"ler", *TRT Akademi*, Cilt: 07, Sayı: 15, (2022), s. 704-733, s. 725.

dır. Amerika kıtasının kolonileştirilmesinde yerlilerin insan olarak görülmemesi, Afrika'nın köleleştirilmesi esnasında yerli halkın insanlık hiyerarşisinde düşük konumda yer alması ya da hayvan olarak görülmesi, Holokost'ta Yahudilerin, Bosna Savaşı'nda Boşnakların, Ruanda Soykırımı'nda Tutsilerin haşareler olarak görülmeleri, insandıışılaştırmaların örnekleri arasındadır. Mekanistik insandıışılaştırma ise daha çok modern biyotıp alanında hastadan çok standardizasyona, tıbbi gereçlere ve teknolojiye odaklanması anlamında kullanılmaktadır.¹⁸

Toplumsal olarak dışta konumlandırılan grup mensuplarını insanlıktan çıkarma, Foucault'un tanımladığı şekliyle, kimin yaşama layık olduğunun ve kimin öldürülebileceğinin biyoiktidar tarafından belirlenebilmesine, ya da Agamben'in belirttiği üzere, iktidar tarafından toplumun dışında yalnız bırakılan ve öldürülmesinde sakınca bulunmayan “çıplak hayatlara” tekabül etmektedir.¹⁹ Modern zamana uygun olarak incelendiğinde, insanlar kendi türünden olan dış grup üyelerini; Yahudilere uygulandığı gibi dinsel ve ırksal, siyahilere ve Amerikan yerlilerine yapılan katliamlardaki haliyle ırksal ya da 2000'lerden sonra özellikle Müslüman göçmen ve mültecilerin ötekileştirilmesi bağlamında dini/kültürel/politik unsurlar üzerinden insandıışılaştırabilmektedirler. Bu sayede çıplak hayatlara dönüştürülen dış grup üyelerinin katledilmesi, bir cinayetten ziyade baskın grubun “hijyenik” kalmasını sağlıyan temizlenme aracına evirilmektedir.

Holokost, bu bakımdan var olduğuna inanılan üstün bir toplumun korunması açısından Almanya'daki ırkçılığın temel unsurlarına yönelik önemli ipuçları vermektedir. Nazi ideolojisi içerisinde birey ya da toplumsal gruplardan ziyade aslolan ırklardır. Irklar ise dünyada biyolojik belirlenim sonucunda hiyerarşik bir

18. Nick Haslam, “Dehumanization: An Integrative Review”, *Personality and Social Psychology Review*, Cilt: 10, Sayı: 3, (2006), s. 252-264.

19. Giorgio Agamben, *Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, (Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2013), s. 156-158.

düzende varlıklarını sürdürmektedirler. Kültür ve biyolojinin (ırkın) benzersiz birleşimiyle oluşan Alman ırkı diğer tüm ırklardan üstündür. Irklar piramidinin en alt basamağında ise Yahudiler bulunmaktadır. Alman ırkının benzersizliğinin, Yahudi ırkının ekonomik, kültürel hatta evlilik yoluyla biyolojik saldırısından kurtarılıp “hijyenik” tutulması gerekmektedir. Benzer şekilde kültür ve ırkın benzersiz birleşiminin korunmaya muhtaç olduğu söylemi 2000’lerden sonra yükselmeye başlayan aşırı sağ ideolojinin de mottosu haline gelmiştir. Her ne kadar evrensel insan haklarına yönelik küresel duyarlılıktan ve hukuk devleti olgusundan dolayı ırk kavramı yerini Avrupa kültürü söylemine, kültürel içerik de Yahudi-Hristiyan Avrupa kültürüne bıraktıysa da Avrupalıların zamanın ruhuna uygun bir şekilde Müslüman dış gruplara karşı korunması gerekmektedir. Bu bakımdan Almanya’da 2014 yılında kurulan aşırı sağ hareket PEGİDA’nın (*Patriotische Europäer Gegen Islamisierung Des Abendlandes/ Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansız Avrupalılar*) açılışında iki grubun karşıtlığını görmek şaşırtıcı değildir. Bir tarafta biz=Vatansız Avrupalılar, diğer tarafta öteki=Müslümanlar yer almaktadır. Kendilerini başkın grup olarak görenler, dış grup olarak tanımladıkları Müslüman göçmen ve mülteciler tarafından sınırlarını belirledikleri bir Avrupa’nın “İslamlaştırılmasına”, diğer bir manada kirletilmesine karşı duruş sergilemektedir. Avrupa’nın ve özellikle Almanya’nın içinde bulunduğu aşırı sağ politik dalgalanmaya doğru tarihsel bir sıçrayış yapmadan önce Alman faşizmine ve doğurduğu antisemitizme bakmak, Almanya’daki ırkçılığın dönüşümünü açıklama noktasında temel faktörleri anlamakta yardımcı olacaktır.

ANTİSEMİTİZM VE ALMAN FAŞİZMİ

İnsanoğlunun yerküre üzerinde gerçekleştirdiği kısa ya da uzun mesafeli göç hareketleri tarihsel bir olgudur. Tarihin uzunca bir dönemi boyunca insanlar, avcı toplayıcı yaşam tarzlarının gerekliliklerinden ötürü göçebe olarak yaşamışlardır. Son 12 bin

yıldır yerleşik hayata geçilmesiyle beraber geleneksel anlamda ordu, ekonomi, hiyerarşik yönetim, büyük şehirlere sahip devletlerin kurulması yaklaşık beş bin yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Devletlerin kurulup insanların yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte belli başlı etniler²⁰ oluşmaya başlamış, ancak insanın göç hareketi son bulmamıştır. Savaşlar, sürgünler, kıtlık, salgın hastalıklar, doğal afetler gibi sebeplerle zorunlu göçe maruz kalan insanlar, yer değiştirmeleriyle beraber kültürlerini, dinlerini ve dillerini beraberlerinde götürmelerine rağmen zaman içerisinde asimile olarak gittikleri yerlere kaynaşmışlardır. Her ne kadar kendilerine ait kültürel kalıntıları korusalar da ana toplumsal unsurun parçaları haline gelmişlerdir. Yayılmacı devletler ise ya hâkimiyet altına aldıkları topraklardan vergi ve asker alıp sosyo-kültürel ilişkilere pek dokunmamışlar ya da kendi kültürel inançlarını egemenlik altına aldıkları diğer gruplara taşıyarak onları asimile etme yoluna gitmişlerdir. Benzer durumları; Cermenlerin, Türklerin, Slavların, Arapların, Perslerin ve diğer grupların göç hareketlerinde izlemek mümkündür. Bunun belki de tek istisnai durumunu, modern dönem açısından erken sayılabilecek bir zamandan itibaren dünyanın birçok bölgesine sürgün edilen Yahudiler oluşturmaktadır. Yahudiler ilk sürgün dönemlerinden günümüze kadar dünyanın pek çok coğrafyasına yayılmalarına rağmen büyük ölçüde dinlerini, kültürlerini ve önemli ölçüde dillerini korumuşlar, göç ettirildikleri yerlere uyum sağlamakla beraber asimile olmaktan imtina etmişlerdir. Sürgün sebepli dağılımları onların herhangi bir yerde çoğunluk ve ana unsur olmalarını engellemiş, sürekli bir dış grup yaşantısına mahkûm olmalarını beraberinde getirmiştir. Devletsiz halde, dolayısıyla silahlı bir gücün koruması altında olmayan Yörükler, Romanlar ve diğer göçebe topluluklara benzer şekilde Yahudiler de tarihsel kırılma anlarında ilk insandı-

20. Anthony David Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, (Dost Kitabevi Yayınları, Ankara: 2002).

laştırılan ve izole edilmesi, sürülmesi hatta öldürülmesinde sorun olmayan gruptadırlar.

Yahudi sürgün tarihi, M.Ö. 586'da Babil'e yaşanan zorunlu göç hareketiyle başlar ve bu tarih günümüzde sıkça kullanılan diaspora kavramının da yerleşmesini sağlayan tarihsel olaylar arasındadır.²¹ Her ne kadar Babil'deki yaşam, sürgün edilen üst düzey Yahudi seçkinleri için çok zorlu geçmemiş gözükse de kutsal ve işgal edilemez atfedilen topraklardan zorla çıkarılma ve Tapınak'ın yıkılması Yahudi toplumunda önemli bir kırılma anına tekabül eder. Yahudiler için bu durum sadece topraklarından değil, aynı zamanda Tanrı'dan da uzak kalma olarak görülmektedir.²² Bu psikolojik yıkım bugüne dek devam edecek olan sürgün ve geri dönüş mitinin de başlangıcını oluşturacaktır. Toprağa duyulan dinsel aidiyet sebebiyle Yahudiler bir yas kültürü geliştirmişler, bu yas kültürü üzerine inşa ettikleri kimlikleri Kudüs'e ve dine sıkı sıkıya bağlı kalmalarını beraberinde getirmiştir. Sürgünün ilahi ceza sebebiyle başlarına geldiğine inanan Yahudiler için Kudüs'ü ve dinlerini unutarak yeni coğrafyalara uyum sağlayıp asimile olmak gibi bir seçenek ortadan kalkmaktadır. Babil sürgününde Yahudiler açısından etnik hayatta kalmanın unsurları haline gelen dış evliliklerin kötü karşılanması, kefaret, sünnet gibi kurallar ile Yahudiler etnik bağlılıklarını güçlendirdiler. M.S. 70 yılında Tapınak'ın ikinci defa Romalılar tarafından yıkılması Yahudilik kültüründe felaketler geleneğinin pekişmesini sağladı. İlk sürgünü Tanrı'nın kendilerini ve toplumlarının aşırılıklarını cezalandırması olarak sahiplenen Yahudiler, yaşadıkları ikinci sürgünde de Tanrı'nın öldürülmesine ortak olmaları sebep gösterilerek Hristiyan teologlar tarafından suçlamalara maruz kalmışlardır. Hristiyanlar tarafından Tanrı'larının öldürül-

21. Gabriel Sheer, *Diaspora Politikaları*, (GAV Perspektif Yayınları, İstanbul:2020), s. 35.

22. Ali Osman Kurt, "Yahudilik'te Sürgün Teolojisi: Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün", *Dini Araştırmalar*, Cilt: 9 Sayı: 25, (2006), s. 61-78.

mesinden dolayı dışlanan Yahudiler, gerek 1096 yılında I. Haçlı Ordusu tarafından Avrupa'da gerekse 1099'da ele geçirilen Kudüs'te katledilmişlerdir. Benzer Hristiyan bağnazlığı ve hoşgörüsüzlüğü yüzyıllarca devam etmiştir. 1290-1293 yılları arasında Napoli Krallığı'nda yaşananlar, 1290 yılında İngiltere'deki Yahudilerin sürülmesi, 1492 ve sonrasında İspanyol Engizisyonu, 1881 ile 1914 arasındaki Rus Pogromları ve nihayetinde Holokost bu bağnazlığın zirvesini oluşturmuştur.²³ Yahudilerin tüm bu sürgün ve katliam tarihi içerisinde, tekrar bir bütün olarak tek devlet altında yerleşebildikleri ve görece hoşgörülle karşılandıkları yegâne devlet Osmanlı İmparatorluğu olmuştur.²⁴

Hristiyan Batı dünyasında tarih boyunca seyrini izlediğimiz, Hristiyanlık ile Yahudilik arasında M.S. 70 yılından itibaren dinsel rekabet şeklinde ortaya çıkan *Antijudaizm*, (Antisemitizm) Almanya'daki faşist yönetim döneminde zamanın ruhuna da uygun olarak pozitivizmle birleşerek biyolojiye dayalı bir antisemitizm dönüşmüştür. İnsanlar arasında ırksal bir hiyerarşiden bahseden eseriyle Gobineau (1856), beyazların üstünlüğünün korunmasının diğer ırklarla karışmanın önlenmesi ile mümkün olduğunu belirtiyordu. Bu yaklaşımdan hareketle Wilhem Marr (1870), kendi ırk teorisini Yahudi düşmanlığı üzerine kurmuştur. Yahudilerin bütün amaçlarının dünya egemenliğini ele geçirmek olduğunu, bunun için özellikle sanayi ve finans piyasalarını ele geçirdiklerini savunuyordu. Marr'a göre, Alman ırkının selameti için bu Yahudi komplosuyla her yerde mücadele edilmesi gerekiyordu.²⁵ Bu mücadeleyi üstlenen cesur kimseler ise Marr'ın ortaya koyduğu kavram ile kendilerini antisemit olarak niteleyeceklerdi. Böylece günümüzdeki kullanımının aksine antisemitizm, dönemin Almanya'sında kendini Alman halkının kurtulu-

23. Robin Cohen, *Küresel Diasporalar*, (Koyusiyah Yayıncılık, Ankara: 2019), s. 31-48.

24. Stanford Jay Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, (Kapı Yayınları, İstanbul: 2008), s. 2

25. Jane Caplan, *Hitler Almanyası*, (İnkilap Kitapevi, İstanbul: 2012), s. 30.

şu için Yahudilerle mücadeleye adanmış insanların övünç kaynağı olarak kullanılıyordu.²⁶ T. Fritsch gibi popüler yazarlar da Yahudilerin devrim güçlerinin arkasındaki gizli güçler olduklarını yazıyor; Yahudiler bir dini grup olarak tasvir edilmekten ziyade asalak, yıkıcı bir ırk şeklinde tasvir ediliyordu.²⁷ Dönemin ekonomik durumuna bakıldığında 1873'de Büyük Depresyon/Uzun Buhran adı verilen ve finans piyasalarının çöktüğü bir süreç görülmektedir. 1896 yılına kadar süren bu krizden en çok etkilenen ülkelerin başında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olmuştur.²⁸ Böylece Alman ırkçılığı tarafından Yahudiler ABD ve İngiltere gibi kapitalist ve liberal devletleri yönlendiren ve aynı zamanda Rusya ve diğer ülkelerdeki Komünistlerin de gizli liderleri konumunda algılanıyordu. Hatta Hitler'in ABD'nin savaşa girme sebebinin Yahudi gizli gücü olduğuna dair inancı öylesine yüksektir ki, ABD'nin savaşa dâhil olmasından sonra ceza olarak Yahudi katliamları hız kazanmıştır.²⁹

19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında ortaya çıkan anti-semitizmin asıl amacı, Alman kültürünün Fransa, İngiltere, Amerika gibi "yüzeysel" kültürlerden çok daha homojen ve derin bir tarihsel mirasa sahip olduğu inancının yerleştirilmesidir. Bu bakımdan sadece Hristiyan dini inancından faydalanılmaz; aynı zamanda pagan geçmişten ve okültist bir ırkçılık inancından, kahraman ve lider kültüründen faydalanarak inşa edilen Manicheist dünya görüşü çerçevesinde, "anti-ırk" Yahudiler karşısında Alman üstün ırkı ortaya konmaya çalışılır.³⁰ 1918 yılında Al-

26. Bernard Lewis, *Semitizm ve Anti-Semitizm*, (Everest Yayınları, İstanbul: 2004) s. 19.

27. Caplan, *Hitler Almanyası*, s. 30-31.

28. Muammer Kaymak, "1873-1896 Krizi: Mit mi Gerçeklik mi?", *Alternatif Politika*, Cilt: 65, Sayı: 02, (2010), s. 165-194.

29. Robert Owen Paxton, *Faşizmin Anatomisi*, (İletişim Yayınları, İstanbul: 2004), s. 269.

30. Roger Griffin, *Faşizmin Doğası*, (İletişim Yayınları, İstanbul:2014), s. 146-149.

manya'nın I. Dünya Savaşı'nın kaybedenleri arasında yer alması toplumun ötesinde tüm ırkçılık taraftarları gibi Adolf Hitler'i de büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştır. Özellikle savaşın cep-hede kaybedilmesinden ziyade devrimci Yahudilerin Alman ulusunu arkadan vurduğuna dair inanç, Hitler gibi diğer ırkçıların politik ideolojilerinin temellerini oluşturacaktır. Böylece Hitler liderliğinde Alman Faşist yönetiminin değişmez iki ana politikası belirlenmiştir. Bunlardan ilki; Alman ırkının saf kalabilmesi için içeride soyu kirletebilecek homoseksüeller, Romanlar, savaş esirleri, sabıkalılar, akıl hastaları ve özellikle Yahudiler gibi değersiz (*minderwertig*) ırklardan ve kişilerden toplumun temizlenmesidir. Bu bağlamda katliamların sadece Yahudileri değil Romanları da kapsadığı, ayrıca 1939-1945 arasında 200.000'e yakın engelli ve akıl hastası öldürüldüğü, 2.000 erkeğin hadım edildiği, en az 300.000 bin erkek ve kadının da kısırlaştırıldığı görülmektedir.³¹

Alman Nazi rejimi üzerine yapılan çalışmaların geneli Yahudi Soykırımı üzerine odaklanmaktadır. Durumun vahameti göz önüne alındığında ve artık Yahudilere ait bir devletin de inşa edildiği düşünüldüğünde bu durum doğaldır. Ancak Nazi rejimi, gerek ölümcül tıbbi deneyler gerekse hukuksuz tutuklama, yerleşim yerinden zorla gönderilme ve öldürülme benzeri idari yaptırımları öncelikle Romanlar üzerinde denemiştir. Tam sayısı bilinmemekle beraber Avrupa genelinde 125 bin ile 500 bin arasında Romanın öldürüldüğü (*Samudaripen/ Porajmos*) tahmin edilmektedir.³² Nazi döneminden sonra da Alman devletinin Romanlara karşı kurumsal ırkçılığının değişmesi oldukça zaman almıştır. Romanların soykırımı yönelik yaptıkları tazminat talepleri, Federal Mahkeme tarafından 1963 yılına kadar reddedilmiştir. Reddedilme gerekçesi olarak ise Nazi idaresinin yaptığı katli-

31. Caplan, *Hitler Almanyası*, s. 30-31, 122-123.

32. Sybil H. Milton, "Nazi Almanyasının Toplumdan Dışlanmışları: "Çingeneler"", *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar*, ed. Robert Gellately ve Nathan Stoltz, (Phoenix, Yayınevi, Ankara: 2002), s. 303-335.

amların bir suç olmadığı, yapılanların “suçla önleyici mücadele” kapsamında olduğu ifade ediliyordu.³³ Tüm bunlar, derin ve üstün bir kültür geçmişine sahip olduğuna inanılan ve tıp, teknik, bilim, edebiyat, felsefe vb. alanlarda tüm olumlu medeniyet unsurlarını yarattığı düşünülen Almanların başını çektiği Aryan ırkını dünyadaki tüm kötülüğün, yıkımın, hastalıkların ve pisliğin sebebi olduğunu düşündükleri Sami ırkından koruma adına yapıyordu. Irkçı ideoloji içerisinde öne çıkarılan önemli kavramlardan birisi tüm bu kültür ve tarihin vücut bulduğu halktı (*Volk*), dolayısıyla kandı (*Blut*). Özellikle *Demokratik Alman Cumhuriyeti* (Deutsche Demokratische Republik / DDR) rejimine karşı protestoların ana mottolarından birini oluşturan ve demokrasi çağrısı anlamında kullanılan “Biz Halkız” (*Wir sind das Volk*) söylemi, izdüşümsel bir hal içinde 2000’lerden sonra Almanya aşırısı sağının da mottosu haline gelmiştir. Hitler ve şürekâsının entelektüel karşıtı olmasına benzer şekilde aşırı sağcılar da elit ve kapitalist kozmopolit ağların üyeleri ilan ettikleri politikacılara karşı “demokratik” temsilin zayıflığına vurgu yapmak için “Biz Halkız” söylemini kullanmakta, ama aynı zamanda bu söylem Müslüman ve siyahi mülteci karşıtı gösterilerin de ortak ana unsuru haline gelmektedir.

Alman faşizm ideolojisinin diğer ana unsuru ise ülkede mevcut 40 milyon ile dışarıda bulunan 20 milyon Alman’ın en iyi şekilde beslenip medeniyeti kurabilmesi için Doğu Avrupa’da yer alan Yaşam Alanlarının (*Lebensraum*) ele geçirilmesidir. Bu bağlamda Nazi rejimi, üstün Aryan ırkın dışında bırakılarak insandı-şlaştırılmış olan toplumsal gruplara yönelik 1933-1945 arasında üç aşamalı bir politika gerçekleştirmiştir. İlk olarak bu gruplar, iç düşmanların etiketlendiği, “Alman” ulusundan ayrıldığı,

33. Tom Fugmann, “Die Vernichtung von Sinti und Roma im “Dritten Reich”, MDR, <https://www.mdr.de/geschichte/ns-zeit/zweiter-weltkrieg/volkermord-holocaust-sinti-roma-zigeunerlager-auschwitz-porajmos-100.html>, (Erişim Tarihi : 10 Şubat 2023).

hatta vatandaşlıktan çıkarıldıkları bir tecrite maruz bırakılmışlardır. Bu dönemde Yahudi ibadethanelerinin yakıldığı ve dükkânlarının yağmalandığı *Kristallnacht* (1938) benzeri olaylar yaşanmıştır. 1938'de Avusturya'nın ilhaki ve 1939'da Polonya'nın işgal edilmesiyle beraber Üçüncü Reich'teki Yahudi nüfus artmakla beraber toplumdışına itilmiş gruplara yönelik yeni bir politika olan ihraç etme de devreye girmiştir. Böylelikle işaretlenmiş ve vatandaşlıktan çıkarılmış grupların artık Alman topraklarından tamamen temizlenmesi adına sınırların dışarısına, olabildiğince doğuya gönderilmesi planına girilmiştir. Sonuç olarak Nazilerin iki önemli politikası kanın temizlenmesi ve yaşam alanlarının açılması, dönemin mottosuyla “Kan ve Toprak” (*Blut und Boden*) gerçekleştirilmiş oluyordu. Nazi rejimi açısından 1941 yılına kadar dış grupların yok edilmesinden ziyade ihraç edilmesi politikası hâkimdir. Polonyalı Yahudilerden alınan topraklara yeni yerleşimcilerin yerleştirilmesi, Yahudilerin zorla çalıştırılması, gettolara hapsedilmeleri, zorla yerlerinin değiştirilmesi gibi politikalar uygulanmakla beraber Nazilerin doğu ilerlemesinin durması, savaşta verilen kayıplar, yiyecek ve yakıt sıkıntısı çekilmesi, rejimi dış gruplar hakkında “çözüm” aramaya itmiştir. Dolayısıyla Alman toplumu ve askerlerinin soğukta aç kalmasından sa Yahudilerin topluca katledilmesinin ekonomik açıdan verimli olacağı kanaatine varılıp Nazi rejiminin Yahudilere yönelik son politikası olan “nihai çözüme” geçilerek gaz odaları kurulmuştur.³⁴ Yahudilerin ya da diğer unsurların katliamının tek sebebi ekonomik rahatlama değildir. Naziler, geliştirdikleri ırk öğretilerine ve Aryanlar dışında herkesin olabildiğince yok edilmesine, Eric Voegelin'in de belirttiği üzere³⁵, politik bir dinmişçesine inanmışlardı. Ancak bu inanç yine de tarihsel olguları sosyo-ekonomik bağlamlardan azade incelememizi geçerli kılmamakta-

34. Paxton, *Faşizmin Anatomisi*, s. 265-272.

35. Manfred Henningsen (Ed.), *Collected Works of Eric Voegelin, Modernity Without Restraint*, (University of Missouri Press, Columbia and London: 2000), s. 19-75.

dır. Çünkü Hitler dahi o dönem Alman toplumunun %0,76'sını, ekonomisinin de %2'sini oluşturan Yahudilerin, Aryan ırkını doğrudan tehdit etmediğini görebilmektedir. 1923 yılında yapmış olduğu bir konuşmasında Hitler, antisemitizmin kafasındaki Alman ulusunu inşa etmedeki rolünü açıklıkla anlatmaktadır:

“Milliyetçilik her şeyden önce bir basile karşı aşlamadır ve antisemitik düşünce tüm dünyayı etkisi altına alan bir salgın hastalığa karşı gerekli bir savunma, sözgelimi antikordur... Tek bir ayırma söz konusudur: Birisi ya Almandır ya da Alman-karşıtıdır. Nasyonal Sosyalistler, Almanya'nın yürüyüşünün başını çekiyorlar ve biz, bizi zamanında arkadan hançerleyen suçlularla masaya oturmayacağımızı ilan ediyoruz.³⁶”

Hitler bu söylemine benzer şekilde 1928 yılında sermayeyi de ikiye bölerek sınıflandırdı. Bir yanda “üretici” olan Almanlardan oluşan sermaye vardı. Karşısında ise uluslararası ve Yahudilerden oluşan “asalak” sermaye yer alıyordu.³⁷ Ancak, 1928 seçimlerinde sadece % 2,63 oy alması, 1929 Ekonomik Buhanına kadar Hitler ve partisinin propagandalarının toplum tarafından pek ciddiye alınmadığını göstermektedir. Parti, 1930'da yapılan seçimde oylarını %18,33'e, Temmuz 1932'de %37,27'ye ve son demokratik seçim olan 1933 yılında % 43,91'e çıkaracaktır.³⁸ İktidara gelen sadece Hitler değildi. Hiçbir kişi ya da aşırı grubun bir ülkeyi tek başına yönetmeyeceği düşünüldüğünde Franz Neumann'ın 1940 yılında Nazi Almanya'sındaki egemen güçleri; kar, güç, prestij ve korku-

36. Gitta Sereny, *Albert Speer: His Battle with Truth*, (Macmillan, Londra: 1995), s. 58-59 akt. Michael Mann, *Faşistler*, (İletişim Yayınları, İstanbul: 2015), s. 205

37. Mann, *Faşistler*, s. 207.

38. “Ergebnisse der Reichstagswahlen in der Weimarer Republik (Deutsches Reich) in den Jahren 1919 bis 1933”, Statista, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/275954/umfrage/ergebnisse-der-reichstagswahlen-in-der-weimarer-republik-1919-1933/>, (Erişim Tarihi: 09 Şubat 2023).

nun bir araya getirdiği parti, sanayi, ordu ve bürokrasi olarak tanımlaması anlamlıdır.³⁹

Alman devletinin ve sosyo-politik kültürünün faşizm öncesi ve Nazi döneminde geçirmiş olduğu *Kan ve Toprak* ideolojisine dayalı biyolojik ırkçılığın kültürel mirası II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da ortaya çıkan Türkofobi ve İslamofobinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Buna mukabil tüzel ile tözel vatandaşlık ayırımına vurgu yapan Biyo-Alman ile Pasaport Almanı arasındaki ikilem de aynı zihin dünyasının tezahürüdür. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın müttefik devletlerce işgali sırasında ve sonrasında ortaya çıkan Yahudi katliamları ve savaşın dünyada insanlığa yaptığı maddi/manevi hasar göz önünde bulundurularak BM tarafından kabul edilen Evrensel İnsan Hakları ve Batı Avrupa'da yaygınlaşan liberal hukuk devleti ideolojisi antisemitizmi suç haline getirmiştir. Ancak dünyada olduğu gibi Almanya'daki ırkçı ideolojiler ve baskın grupların azınlık grupları insandıılaştırmaları son bulmamış, evrim geçirerek yeni formlar ve söylemler altında yaşamaya devam etmiştir. Almanya açısından savaştan sonra yaşanan tüm demokratik dönüşüm ve kurumsallaşmalara rağmen Nazizm ikinci nesline evrilecek, Alman ırkının karşısında bu sefer Yahudiler değil Türkler yer alacaktır.

ALMANYA'DA NEOLİBERAL EKONOMİ DÖNEMİ: YENİ İRKÇILIK VE TÜRKOFOBİ

Savaş sonrası Almanya'nın dört müttefik devlet olan Fransa, Birleşik Krallık, ABD ve Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesiyle beraber ülke dörde bölünmüştür. Kısa zamanda Sovyetler dışındaki devletlerin bölgelerinde madene dayalı endüstrileşme ve para reformu konusundaki çalışmaları ve demokrasinin libe-

39. Franz Neumann, *Behemoth: The Structure and Practice of National Socialism*, (Oxford University Press, New York: 1944), s. 291, 396-397 akt. Paxton, *Faşizmin Anatomisi*, s. 265-272.

ral ile otoriter versiyonları arasındaki ayrışma nedeniyle Almanya'nın sosyal, kültürel, ekonomik vd. tüm kurumsal işleyişleri ikiye ayrılmıştır. 1949 yılında üç Batılı devlet kendi işgal bölgelerinde Almanya Federal Cumhuriyeti'ni kurmuş, Sovyetlerin kontrolündeki bölgede ise Demokratik Alman Cumhuriyeti teşekkül etmiştir. Batı Almanya'nın altyapısına ve endüstrisine üç müttefik devletin yapmış oldukları yatırımlar, Marshall Yardımı ve özellikle Kore Savaşı sonrasında dünya çapında ortaya çıkan uygun ekonomik ortam Almanya'nın ekonomik mucizesini beraberinde getirmiştir. Savaş sonrası azalan nüfusun da etkisiyle işsizlik tamamen ortadan kalkmış, hatta endüstri için gerekli iş gücü Doğu Almanya'dan kaçan Almanlarla ikame edilmiştir. 1961 yılında Berlin Duvarı'nın örülmesiyle azalan Doğu Almanyalı mülteci sayısının etkisiyle Almanya, içinde Türkiye'nin de (1961) bulunduğu birçok Avrupa ülkesi ve Fas ve Tunus'la işgücü anlaşması yapmıştır.

Türkiye'den Batı Avrupa'ya emek göçü II. Dünya Savaşı'nın ardından 1950'li yıllarda başlamakla beraber, Türkiye'de pasaport almanın güçlüğü, yurtdışından bir davet mektubu olmadan Avrupa'ya gitmenin zorluğu Türk göçmen sayısını 80 ila 100 bin arasında tutmuştur. Bu dönem Türk işçilerinin kaçak ve düşük ücretlerle çalışmaları ve ücretler arasındaki rekabetten kaynaklı olarak yerli Alman işçilerin maaşlarının düşmesi, Alman Sendika Birliği gibi işçi örgütlerini ve işçileri rahatsız etmiş, bunun sonucunda 1961 yılında Almanya ve Türkiye arasında işgücü anlaşması imzalanmıştır. Burada iki unsur göze çarpmaktadır. Almanya'nın İtalya, İspanya ya da Yunanistan gibi diğer Avrupa ülkeleriyle yaptıkları işgücü anlaşmalarının aksine Türkiye ile yaptığı anlaşma gereği, Türkiye'den ağırlıklı olarak erkek işçiler kabul edilecektir ve gelen misafir işçilerin aile birleşimlerine izin verilmeyecektir.⁴⁰ Aile birleşiminin uluslararası hukuk

40. Nermin Abadan-Unat, "Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü", (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2015)

bakımından bir insan hakkı olmasına rağmen engellenmesi, Almanya'nın ırk kökenli ayrımcılığının kabuk değiştirerek kültür kökenli ayrımcılığa doğru kaydığını göstermektedir. İspanyollar ya da İtalyanlar her ne kadar Alman ırkına tam manasıyla dâhil olmasalar da Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (1951), Avrupa Ekonomik Topluluğu (1957) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (1958) kurulması gelecek için vizyoner bir Avrupa planı içermektedir. Sadece ekonomik değil aynı zamanda kültürel bir topluluk olarak planlanan Avrupa Birliği'nin sınırları içerisinde, farklı tarihsel geçmişi, kültürü ve dini ile Türkiye yoktu. Bu bakımdan gelen işçilerin Almanya'nın kalkınmasına kısa süreli katkılarında sonra ülkelerine dönmeleri arzulanıyordu.

Türkiye'den Almanya'ya giden ilk dönem işçilerine bakıldığında onlar için de Almanya'daki gurbet macerası süreli olarak başlamıştır. Birinci nesil göçmenlerin hedefleri arasında bir traktör, ev ya da tarla almak, düğün masraflarını çıkarmak bulunmaktadır. İlk yıllarda İstanbul, İzmir ve Ankara'dan giden göçmenler nispeten daha eğitilmiş ve kent bilincine sahiptir. Ancak başvuru sayılarının artması ile tüm Türkiye'den işçi gönderimi başlamıştır. Almanya'da çalışma hayatına başlayanlar kısa sürede farklı şehirlerde yerleşik hale gelmiştir. 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi ile birlikte tüm ülkelerden işçi alımı durmuş, fakat Almanya'dan Türkiye'ye geri dönüşler olmamış, Türk misafir işçiler krizi Almanya'daki akrabaları ve dostlarıyla dayanışma içinde atlatma yoluna gitmiştir. 1973 yılında yaşanan ekonomik kriz ve Alman endüstrisinin kol gücünde doyuma ulaşmasıyla birlikte yeni kalifiyesiz işçi alımı durdurulmakla beraber yetişmiş işçi gücünü de kaybetmek istemeyen Alman devleti, Türklerin aile birleşimine izin vermeye başlamıştır. Böylece Almanya'ya yönelik göçün mahiyeti değişmiş, Almanya'daki misafir işçiler de yerleşik göçmene dönüşüp bir azınlık grubu oluşturmaya başlamıştır. Almanya,

misafir işçi alımını durdurarak ülkesindeki göçmen sayısını azaltmayı düşünmüştür. Ancak Türk sayısının 1974 yılında yaklaşık 1 milyon, 1982'de 1,6 milyon, 1995'te 2 milyon⁴¹, 2020 yılında 1,5 milyonu Türk⁴² pasaportlu olmak üzere toplamda yaklaşık 3-3,5 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Aile birleşimi ve Almanya'da dünyaya gelen çocuklarla gerilemek yerine artışa geçen Türk nüfusuna, ayrıca 1980'lerden sonra Türkiye'den siyasi mülteciler ve 2000'lerden sonra ekonomik problemler ve savaş sebebiyle Afrika, Suriye, Irak ve Afganistan'dan gelen mülteciler eklenmiştir. Sayılardaki bu artış ve Türklerin yerleşik hale gelmesi, Almanların Türkleri tanımlamalarında değişime yol açmaya başlamıştır. Artık mevcut Türkler misafir işçiden (*Gastarbeiter*) ziyade yabancı (*Ausländer*) olarak tanımlanacak, yabancı düşmanlığının yükselip zirve yaptığı 80'ler ile 2000 arasında, yabancıların koyu ten rengine atıfla dışlayıcı ve aşağılayıcı anlamda “Kanake” kelimesi, ötekini ırkçı bir şekilde tanımlayacaktır. 1973'teki ekonomik kriz ile Almanya'nın GSMH'sindeki 1950-1960 arasında %8,2, 1960-1973 yıllarında %4,4'lük artış, 1973-1980 arasında %2,2'ye, Türklere yönelik aşırı sağ şiddet olaylarının başladığı 1980-1989 arasında ise %1,9'a gerilemiştir.⁴³ 1990 yılında, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle beraber Alman ekonomik sistemine, ekonomisi çökmüş ve son elli yıllık ayrılık döneminde kültürü farklılaşmış büyük bir nüfus eklenmiştir. Birleşmeyle beraber doğu eyaletlerinde yer alan 12.000 kamu şirketinin özelleştirilmesi, yaklaşık 30.000 KOBİ'nin yeni sisteme entegre edilmesi ve Alman markının sisteme girmesi gerekiyor-

41. Stephen Castles ve Mark J. Miller, *Göçler Çağı. Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2008) s. 292

42. Elif Madakbaş Gülenler, “Misafir İşçiden Diasporaya”, ed. Bünyamin Bezci, *Almanya Türk Diasporası Atlası*, (YTB Yayınları, Ankara: 2022), s. 19.

43. “Wirtschaftswachstum”, Statistisches Bundesamt (Destatis), https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Corona/_Grafik/_Interaktiv/bip-1950-2019.html, (Erişim Tarihi: 01 Şubat 2023).

du. Tüm bu dönüşümler için ihdas edilen dayanışma vergisi nedeniyle Batı'da yaşayan vergi mükellefleri ekonomik açıdan zorlanmak durumundaydı.⁴⁴

1973'te başlayan bu durum, 1980'lerin başına gelindiğinde Batı devletleri açısından yeni bir ekonomik çağın habercisiydi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra işsizliğin azaltılması, konut yardımları, sağlık sigortaları, bakım paraları, ücretsiz eğitim vb. sosyal refah devleti uygulamalarının hayata geçirildiği Keynesyen ekonomi politikası yerini kemer sıkma ile irtibatlandırılacak neo-liberal ekonomi politikasına bırakmıştır. Bu bağlamda merkezi otorite olan devlet tarafından üstlenilmiş çoğu refah uygulamaları, toplumsal dayanışma adı altında STK'lara ve özelleştirmeler vasıtasıyla da piyasaya bırakılmıştır. Böylece devlette “küçülme-ye” gidilirken sivil alan “güçlendirilecektir”. “Ne kadar az devlet o kadar çok iş” mottosuyla hayata geçirilmeye başlanan neo-liberal politikalar devletin toplum üzerindeki birleştirici ve düzenleyici rolünü 2008 finans krizine kadar ortadan kaldıracaktır. Toplum devletin sorumluluğunu üstlendikçe politik olandan daha çok hak talep ederek yerelin güçlenmesine ve ulusal kimliklerin parçalanmasına doğru yol alırken piyasalar da özellikle küreselleşme ile birlikte devletlerin var oluş zeminini yıpratmaya girişmişlerdir. Dünyanın giderek küreselleştiği ve göçlerin de küreselleşme bağlamında arttığı bir ortamda, kendi kimliği, ekonomik varoluşu ve geleceği hakkında kaygılı olan bir kesimde, geçmişteki milliyetçi unsurlarla harmanlanan yeni bir milliyetçilik anlayışı olarak aşırı sağ görüşler yükselmeye başlamıştır.⁴⁵ Bu bakımdan 1972 yılında Fransa'da Jean-Marie Le Pen'in Ulusal

44. “Die wirtschaftspolitische Entwicklung von 1949 bis heute”, Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, <https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Textsammlungen/Ministerium/wirtschaftspolitik-seit-1949.html>, (Erişim Tarihi: 01 Şubat 2023).

45. Bünyamin Bezci, “Avrupa'da Göç Politikaları, İslamofobi Ve Aşırı Sağın Yükselişi”, ed. Bünyamin Bezci, Soner Tauscher ve Fikret Topal, *Avrupa'da Göç ve İslamofobi*, (Karınca Yayınları, Ankara: 2017), s. 1-19.

Cephe (*Front National*) partisinin ortaya çıkması ve ileride kızı Marine Le Pen'in partiyi devralarak Ulusal Birlik (*Rassemblement National*) ismiyle devam ettirmesi şaşırtıcı değildir. Radikal sağ olarak kurulan partinin temelinde aşırı milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, antisemitizm, soykırım reddiyeciliği gibi unsurlar bulunurken, 2011'de parti yönetimini Marine Le Pen'in devralmasından sonra antisemitizm ve biyolojik ırkçılıktan vazgeçilerek yerine kültür ırkçılığı altında göçmen ve İslam düşmanlığı koyulacak, parti kendisini ırkçı Almanya Ulusal Demokratik Partisi'nden uzaklaştırarak Hollanda'daki Özgürlük Partisi, İtalya'daki Ulusal Birlik ya da Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi gibi aşırı sağ oluşumlara yaklaştıracaktır. Benzer şekilde İtalya'da kökenleri 1980'lere kadar geri giden Kuzey Ligi Partisi de, aşırı sağ ideoloji temelinde örgütlenmiştir.⁴⁶

Almanya'nın soykırım geçmişi göz önünde bulundurulduğunda Fransa, İtalya ya da Hollanda'da olduğu gibi açıktan bir yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın, bir Alman partinin politik denkleminde yer alması mümkün değildir. 1964 yılında kurulan ve Neonazi bir parti olan Almanya Ulusal Demokratik Partisi kendine siyasal sistemde yer bulamazken Almanya'nın geneline yayılmış olan küçük Neonazi terör grupları özellikle Almanya'da yaşayan yabancılara yönelik şiddet eylemlerine girişecektir. Almanya'da II. Dünya Savaşı'ndan kalan birinci nesil Nazi gruplarından farklı olarak ikinci nesil Neonaziler, kendilerini sokak ve şiddet eylemleriyle göstermektedir. 1980'lerden sonra Nazi ideolojisini tamamen ele geçiren Neonazilerin temel inançları daha önceki Nazilerle aynı olmakla beraber odaklarında göçmenler, özellikle Türk göçmenler vardır. Bu gruplara iki Almanya'nın birleşmesiyle doğu eyaletlerinde yer alan ırkçılar da katılarak ırkçı eylemlerde şiddet unsurunu ve toplumsal yapılanmayı değişime uğratacaklardır. Bu bağlamda 2000-2006 yılları arasında seri şe-

46. Celil Batur, *Mülteci Krizi ve Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, (Nobel Yayıncılık, Ankara: 2019), s. 45-47

kilde yabancıları katleden ırkçı terör örgütü Nasyonal Sosyalist Yeraltı (*Nationalsozialistischer Untergrund / NSU*) ve aşırı sağcı Almanya İçin Alternatif (*Alternative für Deutschland / AfD*) partisinin toplumsal taban katalizörü görevi gören ırkçı PEGİDA hareketi, doğu eyaletlerinde örgütlenmiştir. Böylece dünya çapında yaşanan finans kriziyle birlikte ortaya çıkan neoliberal politikaların etkisiyle refah devletinden ve kapitalizmden yeterince paylarını alamadıklarını düşünen ırkçı gruplar için yeni düşman artık göçmen Türk işçilerdir.

Almanya'da misafir işçilikten göçmen konumuna geçmiş olan Türkler ve diğer göçmen grupların Alman toplumuyla olan ilişkilerinin düzenlenmesi için 1979 yılında “Yabancı İşçiler ve Ailelerinin Entegrasyonundan Sorumlu Yetkili” göreve getirilmiştir. Dönemin yetkilisi Heinz Kühn raporunda, Almanya'da doğan göçmen çocuklara vatandaşlık ve tüm göçmenlere yerel seçimlerde oy kullanma hakkı tanınması tavsiyesinde bulunmuştur.⁴⁷ Yabancı düşmanları, beş yıl Almanya'da yasal olarak ikamet etmiş yabancıların sınırsız oturum hakkı elde etmesini dahi istemezken göçmenleri kalıcı hale getirecek vatandaşlık ve oy kullanma haklarına dair bu tavsiye Alman toplumunda önemli siyasi tepkilere yol açmıştır.⁴⁸ Kan bağına bağlı olan Alman vatandaşlığı yasası ve anlayışından ötürü ataları 19. yüzyıldan beri Sovyetler Birliği'nde yaşayan Alman kökenlilerin (*Aussiedler*) dahi sorunsuzca Alman vatandaşlığına geçebilmesi kurumsal ırkçılık ve ayrımcılık konusunda Alman devletinin eleştirilmesine yol açmıştır. Ancak 1991 yılında vatandaşlık yasası ile yabancıların vatandaşlık almasında kolaylıklar sağlanmış,

47. Yasemin Özbek, “Misafir İşçiden (Gastarbeiter) Alman Türkler'e (Deutschtürken) Almanya'ya Emek Göçünün Tarihi”, ed. Ülkü Sözbir Fındıkçoğlu, Emine Zeynep Güler, *Almanya'ya Emek Göçü*, (Yazılama Yayınevi, İstanbul: 2012), s. 13-29.

48. AB vatandaşı olmayan yabancıların, isterlerse 60 yıldır Almanya bulunsunlar, herhangi bir seçimde oy hakkı 2023 itibarıyla halen bulunmamaktadır.

Türklerden siyasi haklar kazanmak isteyenler Alman vatandaşlığına geçmeye başlamıştır. Ardından 2000 ve 2014 yıllarındaki reformlarla vatandaşlığın kan bağına bağlı (*ius sanguinis*) olma uygulaması devam etmekle beraber doğum ilkesi de (*ius soli*) yasalara girmiştir.⁴⁹

1970'lerin ortalarından itibaren Türk işçilerin dönüşen sosyolojik konumları, Alman toplumunun önemli bir kesiminde tepkiye yol açmaya başlamıştır. İlk defa sokakların duvarlarında “Türkler Dışarı” (*Türken Raus*) yazıları görülmeye başlanmış, halen aktif Rock müzik yapan Böhsen Onkelz grubunun “Türkler Dışarı” (*Türken Raus*) ya da Almanlar için Almanya (*Deutschland den Deutschen*) gibi şarkıları Skinheads (dazlak) gruplar tarafından seslendirilmeye başlanmıştır. Türklere yönelik doğrudan küfürle başlayan şarkıda, Türkler giydikleri kıyafetler, dış görünüşleri ve plastik torba taşıyıcısı olarak betimlenmeleri üzerinden kalıp yargılara sokularak ötekileştirilmekte, bakteri/mikrop taşıyıcısı (*Bazillenträger*)⁵⁰ olarak insandışılaştırılmaktadır. Türk göçmenlere karşı ırkçı ve ayrımcı davranışlar, sokaklardaki azınlık birkaç Neonazi grubun saldırılarından daha öteye gitmektedir. Türkiye’de yaşanan 1980 darbesinden sonra 125.000 Türk vatandaşının Almanya’ya iltica etmesiyle beraber Alman devleti de yabancılar özelinde Türklere yönelik sistematik kurumsal ırkçılık uygulamalarını yoğunlaştırmıştır. Bunlar arasında Türklere getirilen vize alma zorunluluğu, mültecilerin çalışma haklarının yasaklanması, aile birleşiminde yaş sınırının daraltılarak 16’ya indirilmesi ve nihayetinde 1983 yılında “Geri Dönüş Teşvik Yasası”nın çıkartılma-

49. Vatandaşlığın kan bağına bağlı olduğu Alman ve doğuma bağlı olduğu Fransız vatandaşlık sistemlerinin etkili bir karşılaştırılması için bkz. Rogers Brubaker, *Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık*, (Dost Kitabevi Yayınları, Ankara: 2009).

50. Azlyrics, *Böhse Onkelz Lyrics*, “*Türken Raus!*”, AZLyrics, <https://www.azlyrics.com/lyrics/bohseonkelz/turkenraus.html>, (Erişim Tarihi:04 Şubat 2023).

sı yer almaktadır. Benzer dışlayıcı uygulamalar 2023 yılında da devam etmekle birlikte 2005 yılında yürürlüğe giren göç yasasına göre Türklerin aile birleşimiyle Almanya'ya gidecek eşlerinin temel Almanca bilgisini kanıtlamaları zorunlu hale getirilmiştir. Ancak bu zorunluluk AB üye ülke vatandaşlarından, Avustralya, İsrail, Japonya ya da ABD gibi ülke vatandaşlarından istenmemektedir. 1980'lerin başında ortaya çıkan Neonazi ve skinhead grupların, Geri Dönüş Teşvik Yasalarının ve yabancıların istilasına (*Ausländerflut*)⁵¹ yönelik medyatik tartışmaların odağında Türk göçmenler, 1900'lerin başında Yahudilerin insandışlaştırıldıkları şekilde aşırı toplumsal korkuların objesi durumuna düşürülüyor, ekonomik başarısızlıkların suçluları olarak siyaseten çıplak hayatlara dönüştürülüyorlardı. M. Sertaç Tümtaş'ın “*nöbetleşe dışlanma*”⁵² yaklaşımının Almanya'daki Türk göçmenlere uygulanması bu aşamada anlamlı durmaktadır. Buradan hareketle Almanya'da ırkçılığın yarattığı dışlanmanın yeni aktörü Türkler oluyordu. Bu bağlamda Almanya'ya Yahudilerden sonra gelen Türkler, farklı ırksal, kültürel ve dini kimliğe sahip olmalarından ve alt sosyo-ekonomik sınıfta yer almalarından ötürü baskın grup Almanlar ve eski dış grup içerisinde yer alan ama zamanla *Judeo-Christian* kültürel şeması içinde baskın gruba dâhil olan Yahudiler tarafından nöbetleşe dışlanmaya maruz kalmıştır. Türklerin etnik kimliklerinin ardından hem Türkler hem de diğer Müslümanlar bu kez de dini kimliklerinden dolayı bu dışlanmayı tecrübe etmiştir.

Nöbetleşe dışlanmanın aktörü olarak Türkler sadece Nazizm dönemine benzer şekilde aşağılamanın ve insandışlaştırmanın söylemsel ayrımcılığına maruz kalmamakta, Yahudilerin tarihsel olarak yaşadıkları gettolaştırılma olgusuna Almanya'nın Berlin,

51. Özbek, “Misafir İşçiden (Gastarbeiter) Alman Türkler'e (Deutschtürken) Almanya'ya Emek Göçünün Tarihi”, s. 18-21

52. MİM SERTAÇ TÜMTAŞ, *Nöbetleşe Dışlanma, Göç ve Sosyal Dışlanma Dönüşü*, (İletişim Yayınları, İstanbul: 2020), s. 75.

Köln, Münih vd. pek çok şehrinde -insan hakları ve demokrasinin flu sınırları içerisinde- maruz kalmaktadır.⁵³ Agamben'den hareketle Türk gettoları, yersizleştirilmeye çalışılan Türklerin devlet, ulus ve ülkeden oluşan üçlüye eklenilen ama aynı zamanda dışarıda bırakılan yeni “*kamp*” alanlarıdır.⁵⁴ Türkler sadece sosyal ve siyasal söylemde dış grup haline getirilmemiş mekânsal olarak dış grup oldukları fiziki varoluşun bir parçasına dönüşmüştür. Böylece Türkler, Nazi antisemitizminin vardığı üç aşamalı tecrit, ihraç ve yok etme sürecinin ilk ikisini; yani metamorfoza uğramış şekilde gettolaştırma ve insandışılştırma ile tecrit ve Geri Dönüş Teşvik Yasası ile ihraç aşamalarını yaşamıştır. Türk gettolarına, Türklerin evlerine ve işyerlerine yapılan saldırı ve kundaklamalarla “yok etme” süreci de başlayacaktır.⁵⁵

1980'lerde siyasiler tarafından öne sürülen ve Yahudi sorunu kavramlaştırılmasını andıran “yabancılar sorunu”, Almanya'nın en önemli gündem maddelerinden biri haline geldi. Medya, gazete ve dergilerde Türkler; medeniyetsiz, geri kalmış, Avrupa ve Alman kültürüne uymayan, dolandırıcı, suçlu, sosyal refah devletini sömüren azınlık grubu olarak dışsallaştırılıyordu. Siyasi ve

53. Zehra Hopyar, “Gettodan Kentsel Uyuma: Diasporada Muhit”, ed. Bünyamin Bezci, *Almanya Türk Diasporası Atlası*, (YTB Yayınları, Ankara: 2022), s. 170-194.

54. Agamben, *Kutsal İnsan, Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, s. 209.

55. Burada holokost ya da diğer soykırımlarda yaşananlar ile Almanya'daki Türk diaspora mensuplarının yaşadıkları eşitlenmeye çalışılmamaktadır. Böyle bir durum soykırımları yok sayacağı gibi Türk diasporasının sorunlarını da demagojik bir çıkmaza sokacaktır. Bununla birlikte Avrupa'da yer alan yabancı düşmanlığının tarihsel boyutta Almanya'da izdüşümleri çoğunlukla daha radikal olmuştur. II. Dünya Savaşından itibaren Batı dünyasında liberal demokrasilerin ve hukuk devletinin göreceli olarak yerleşmesinden sonra tarihte vuku bulduğu şekilde soykırımlar ortaya çıkmamakla beraber yabancıların soykırımı maruz bırakılabileceği düşüncesinin metamorfoz geçirmiş haldeki savunucuları halen Avrupa'da kol gezmektedir. Bunun için daha yakın tarihimizdeki Srebrenitsa soykırımına bakmak yeterlidir.

sosyal ortamın müsait olmasını fırsat bilen Neonazilerin ilk resmi ölümcül saldırısı, 31 Aralık 1980 günü engelli oğlunu arayan bir Türk vatandaşının, sadece Türk olduğu için, aşırı sağ görüşlü ve ırkçı motosiklet çetesi üyelerince dövülerek linç edilmesi-⁵⁶dir. Böylece 1980 ile 2023 arası Almanya'nın Neonazi çeteleri ve örgütleri için Türk ve Müslümanlar artık, çıplak hayatlar olarak ilan edilmiş ve ele geçen fırsatlarda katledilebilen bir dış gruba dönüşmüş durumdadır. Türkler ırkçı gruplar tarafından sadece sokakta rastgele avlanarak ya da kendilerini korumak isterken meydana gelen sokak kavgalarında katledilmemektedir. 1983 yılında Wolfenbüttel'de, 1984'te Duisburg'ta, 1988'de Schwandorf'ta, 1992'de Mölln'de, 1993'de Solingen'de, 1995'da Lübeck'te, 1996'da Karlsruhe'de, 2001'de Thüringen'de, 2008'de Ludwigshafen'da, 2012'de Dortmund'da, Köln'de, Backnang'da ve Mutzig'de, Türklerin kaldıkları evler ırkçılar tarafından kundaklanarak yakılmış, onlarca insan can vermiştir. Türk ve yabancılarla yönelik yapılan saldırılarda polisin olayları aydınlatma oranları oldukça düşüktür. Bulunabilen failer ise ya çok az ceza almakta ya da akıl sağlığı yerinde olmadığı gibi gerekçelerle cezaevi yerine hastanelerde gözlem altında tutulmaktadır. Neredeyse cezasız kalmanın rahatlığıyla aşırı sağ ırkçı gruplar, Türk ve Müslümanlara yönelik saldırılarını artırarak devam ettirmektedir. Bunun en göze çarpan örneğini ise sekiz Türk ve Türk'e benzediği için “yanlışlıkla” öldürülen bir Yunanın katliamından sorumlu olan Nasyonal Sosyalist Yeraltı'nın (*Nationalsozialistischer Untergrund* (NSU)) terör eylemleri oluşturmaktadır. 2000-2006 yıllarında Almanya'nın çeşitli şehirlerinde meydana gelen ve 2011 yılında örgütün açığa çıkmasına kadar Alman güvenlik yetkililerince aralarındaki bağlantının ve ırkçı motivasyonun inkâr edildiği söz konusu terör eylemleri, medyada dahi “Döner Cinayetle-

56. “Neujahr vor 40 Jahren: Seydi Koparan erstes türkisches Opfer rechter Gewalt”, TRT Deutsch, <https://www.trtdeutsch.com/news-inland/neujahr-vor-40-jahren-seydi-koparan-erstes-turkisches-opfer-rechter-gewalt-3988935>, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2023).

ri” ismiyle insandışlaştırılmıştır. Cinayetler sırasında ve sonrasında mevcut olan Alman İstihbarat Örgütü bağlantılarının ortaya çıkarılamaması, Federal Anayasayı Koruma Dairesi’nin kanıtları yok etmesi vb. birçok skandal Almanya’daki kurumsal ırkçılığın halen daha ne kadar güçlü ve güncel olduğunu göstermektedir.

ÇOK KUTUPLU DÜNYADA “DÖNÜŞEN” İRKÇİLİK: KÜLTÜR İRKÇİLİĞİ VE İSLAMOFEBİ

1960’larda Almanya’ya iş gücü olarak giden Türk işçilerinin kalıcı olmaları ve aile birleşimi sonunda ikinci ve üçüncü nesil Türk diasporasının oluşması, Türkleri Alman toplumu içerisinde görünür hale getirdi. Artık sadece Almanların yapmak istemedikleri ikincil sektör işlerde çalışıp işçi barakalarına giden Türkler yerine eğitim kurumlarının tüm seviyelerinde eğitim gören, sanat⁵⁷, spor⁵⁸, medya⁵⁹, edebiyat⁶⁰ gibi alanlarda faaliyet gösteren, işyeri sahibi, avukat, yönetici, mühendis, doktor ve hâkim olan yeni bir grup ortaya çıkmıştır. Alt sınıf görünmezliğini üzerinden atmaya başlayan bu grup, özellikle Alman alt ve orta sınıfı tarafından “İşlerimiz, kariyerimiz ve iş piyasasındaki rekabetimiz elden gidiyor!” propagandasıyla dışsallaştırmaya maruz bırakılmıştır. Böylece köklerini klasik ırkçılık ideolojisinden alan, ancak meşruluğunu tamamen yitirdiği için biyolojik ırkçılığın temel söylemlerini Avrupa kültürü ve sınırları düzlemine taşıyan, yeni bir ırkçı varyasyon olan ve aşırı sağ, radikal sağ, aşırı po-

-
57. Fikret Topal, “Diasporada Sanat”, ed. Bünyamin Bezci, *Almanya Türk Diasporası Atlası*, (YTB Yayınları, Ankara: 2022), s. 157-170.
58. Yiğit Cem Eskicioğlu, “Diasporada Spor”, ed. Bünyamin Bezci, *Almanya Türk Diasporası Atlası*, (YTB Yayınları, Ankara: 2022), s. 194-216.
59. Yiğit Cem Eskicioğlu, “Alman Medyasında Türkler ve Diaspora Medyası”, ed. Bünyamin Bezci, *Almanya Türk Diasporası Atlası*, (YTB Yayınları, Ankara: 2022), s. 120-138.
60. Fikret Topal, “Diasporada Edebiyat ve Kültür”, ed. Bünyamin Bezci, *Almanya Türk Diasporası Atlası*, (YTB Yayınları, Ankara: 2022), s. 138-154.

pülist sağ gibi kavramlarla betimlenen “yeni ırkçılık” ortaya çıkmıştır. Uzun saçlı 68 kuşağının özgürlük ve dayanışma arayışının tam tersine, kafası kazanmış dazlaklardan oluşan ve daha çok devlet, kontrol ve güvenlik isteyen yeni bir karşı devrimci grup teşekkül etmiştir. Almanya’da 1991 yılında şiddet olaylarına karışanların %70’i, 20 yaş altı gençlerden oluşmaktadır. Bu sayede söz konusu kişiler, karışıkları yabancı katliamı ve kundaklama gibi terör olaylarından çok daha az ceza alabilmişlerdir. Neoliberalizmin üst kimliğin sağlayıcısı devleti zayıflatması sonucu ortaya çıkan yeni kimlik politikaları, Avrupa’da aşırı sağa sempati duyan gençlerde “Ben kimim?” sorusunu doğurmuştur. Aynı zamanda küreselleşme sonucunda üretim ve finans transferinin Asya’ya akmasıyla işsiz ve perspektifsiz kalan gençler, ekonomik çöküntünün sebeplerini aramaya başlamıştır. Her iki sorunun en kestirme cevabını ise yabancıların varlığında keşfetme yoluna gitmişlerdir. “Ben kimim?” sorununa cevabı karşıt olarak gördükleri Türk ve Müslüman göçmenlerde bulurken, işsizlik ve alt ekonomik sınıfta olmalarının sebebini de göçmenlerin işlerini elinden almasında, toplumda ahlakı bozmalarında, giderek Almanya’yı ve Avrupa’yı “işgal/istila” etmelerinde bulmuşlardır. Böylece gençler, eskinin gayri meşru antisemit ırkçılarından ayrışarak göçmen karşıtı (yabancı düşmanı) olarak tanımlanan, Avrupa’nın politik ve finans elitlerine ve onların meydana getirdiği sisteme eleştirel yaklaşan⁶¹, AB’den çıkmak, Alman markına geri dönmek gibi basit ama nostaljik söylemleri barından yeni aşırı sağ partilere yönelmişlerdir.

Alman siyasetinde, medyasında ve önemli ölçüde toplumsal kesimlerinde var olan “istila kompleksi⁶²”, Türklerin Alman ekonomisine verdikleri katkılardan ötürü bir süre üstü kapatılan

61. Kadir Canatan, *Avrupa’da Müslüman Azınlıklar*, (İnsan Yayınları, İstanbul:1995), s. 243-246

62. Nikos Papastergiadis, “The Invasion Complex: The Abject Other and Spaces of Violence.” *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, Cilt: 88, Sayı: 4, (2006), s. 429-442.

üzyılların “Türkofobisini⁶³” ortaya çıkarmıştır. Türk düşmanlığı yeniden o kadar hızlı yeşermiştir ki, sadece aşırı sağ grupların kendi aralarında değil, merkez sağ partiler ve geleneksel medya organları, TV, gazete, dergiler de dâhil tüm gruplar tarafından Türkler saldırgan, uyum sağlayamayan, geri kalmış, dönerci, pazarcı, kaba, mafyatik, refah devletini sömüren, asalak vb. birçok aşağılayıcı ve dışlayıcı söylemin öznesi haline getirilmiştir. Böylece üzerlerinde şiddet uygulanabilecek çıplak hayatlara dönüştürülmüşler, Türklere yönelik 1991 yılında 1.500, 1992 yılında 2.300 ırkçı saldırı ve eylem gerçekleşmiştir.⁶⁴

Federal Kriminal Dairesi'nin 2001 yılından önce politik motivasyonlu suçları istatistiklere almamasından dolayı 2001'den önceki sayılar doğrudan bilinmemektedir. Ancak sivil toplum kuruluşları 1990'lardan sonra aşırı sağ motivasyonlu suçların verilerini tutmaya başladıkları için elimizde daha net sayılar mevcuttur. Buna göre 1990-2021 yılları arasında Almanya'da ırkçı şiddete maruz kalarak vefat eden yabancı sayısını Hükümet 113 olarak açıklarken Amadeu-Antonio Vakfı en az 219 kurbanı isimleriyle listelemektedir.⁶⁵ Aşırı sağ motivasyonlu şiddet olaylarının istatistiğın tutulmaya başlandığı 2001 yılında 980, 2008 krizinde 1.113, 2015 ve 2016 yıllarında Avrupa'ya yönelik mülteci göçünde sırasıyla 1.485 ve 1.698 aşırı sağ kaynaklı şiddet olayı yaşanmıştır. Politik ve ekonomik kırılma anlarında sayılar artmakla beraber 2001 yılından beri şiddet sayısı yılda 806'nın altına düşmemiştir. Benzer şekilde aşırı sağ motivasyonlu suçlarda da patlama gözükmektedir. 2001 yılında 14.725, 2008 yılında 20.422, 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla 22.960 ve 23.555

63. Fuat Aydın, *Batı İslam Algısının Arkeolojisi*, (Eski Yeni, Ankara: 2011). Talip Küçükcan, *Diaspora Türkleri Avrupa'da Türk İmajı ve İslamofobi*, (Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul: 2021).

64. Canatan, *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, s. 242.

65. “Todesopfer rechter Gewalt”, *Amadeu Antonio Stiftung*, <https://www.amadeu-antonio-stiftung.de/todesopfer-rechter-gewalt/>, (Erişim Tarihi 10 Şubat 2023).

aşırı sağ motivasyonlu suç işlenmiştir.⁶⁶ Nefret suçlarına bakıldığında durum çok farklı olmamakla beraber bu suçların odağında yabancı düşmanlığı bulunmaktadır. İrkçılar tarafından yabancılara yönelik olarak, 2001 yılında 3.391, 2008'de 2.950, 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla 8.209 ve 8.530 suç gerçekleştirilmiştir. Yabancılara yönelik suçlar kategorisinde Alman vatandaşı olmayanlar yer aldığı için Alman vatandaşlığına sahip olup dış görünüşünden dolayı ırkçı sözlü ya da fiziksel şiddete maruz kalmış kişiler de tam olarak bilinmemektedir. “Yeni ırkçı” hareket olarak aşırı sağ her ne kadar kültürel kökenlerini Yahudi-Hristiyan bir Avrupalılığa dayandırsa da Almanya'daki antisemitizm de var olmaya devam etmektedir. Yahudilere karşı işlenen suç sayıları 2001 yılında 1.629, 2008'de 1.496, 2015 ve 2016 yılında sırasıyla 1.246 ve 1.381'dir.⁶⁷ Sayıların yüksekliğine bakıldığında antisemitizmin Almanya'da halen önemli bir sorun olduğu görülmekle beraber yabancılara yönelik suçların yaklaşık üç kat daha fazla olması, özellikle 2015 sonrası altı-yedi kata çıkması, antisemitizmin yerini zenofobinin hatta İslamofobinin aldığını göstermektedir. Çok geç bir tarih olan 2001 yılında, politik motivasyonlu suçları da izlemeye alan Federal Kriminal Dairesi, sivil toplum ve insan hakları kuruluşlarından gelen baskılara dayanmayarak 2017 yılında “İslamofobik” saldırıların da verilerini ayrıca tutmaya başlamıştır. *Brandeilig* gibi sivil toplum inisiyatifleri de polisin biriktirdiği verilerin yanında kayda geçmeyen saldırılara da ulaşarak daha geniş bir istatistik tutmaktadır. Brandeilig verilerine göre; 2014 yılında 66, 2015'te 90, 2016'da 107, 2017'de 95, 2018'de 115, 2019'da 141, 2020'de 148, 2021'de

66. Andreas Speit, “Rechtsextreme Gewalt in Deutschland”, BPB, <https://www.bpb.de/themen/rechtsextremismus/dossier-rechtsextremismus/324634/rechtsextreme-gewalt-in-deutschland/>, (Erişim Tarihi 10 Şubat 2023).

67. Toralf Staud, “Straf- und Gewalttaten von rechts: Was sagen die offiziellen Statistiken?”, BPB, <https://www.bpb.de/themen/rechtsextremismus/dossier-rechtsextremismus/264178/straf-und-gewalttaten-von-rechts-was-sagen-die-offiziellen-statistiken/>, (Erişim Tarihi 10 Şubat 2023).

63 camiye doğrudan saldırı olmuştur.⁶⁸ Bunun yanında Müslümanlara yönelik saldırı sayıları 2017 yılında 1.075, 2018'de 910, 2019'da 950 ve 2020'de 901 olarak kayda geçirilmiştir.⁶⁹

Aşırı sağ grupların Müslümanları geri göndermek için başvurduğu ve klasik ırkçılığın metotlarından olan tecrit ve ihraç bağlamında dış grupların insandışılaştırılması, öldürülmesi ve kundaklanması aşamasının yeni bir boyutunu mülteci evleri ve kamplarının yakılması oluşturmaktadır. İçerisinde Müslüman mülteciler yaşarken ateşe verilen kamplar olduğu gibi daha mülteciler gelmeden önce mültecilerin konaklanması için hazırlanmış olan yurt ya da oteller kundaklanmaktadır. Böylece kundakçı teröristler hem binaların içerisinde kimse yaşamadığı için az bile olsa ceza almayacaklar hem de Avrupa kültürünün düşmanları ilan ettikleri Müslüman grupların Avrupa'ya gelmesine karşı önleyici savaş vermiş olacaktırlar. Bu bağlamda 2015-2022 arasında mültecilere ve mültecilerin kaldıkları yerlere yönelik toplam 12.151 saldırı gerçekleşmiştir. Bunların da 2.068'i fiziki saldırı, 290'ı mülteci yurtlarına yönelik kundaklama, geri kalanları ise mültecilere ve yurtlara yönelik taş atma, silahla ateş etme, ırkçı yazılar ve tehdit etme benzeri suçlardan oluşmaktadır.⁷⁰ Bunların dışında 21 Ocak 2023'de İsveç'te ve 27 Ocak 2023'de Danimarka'da Kuran-ı Kerim yakan Danimarkalı radikal aşırı sağ ırkçı Rasmus Paludan⁷¹ gibi PEGİDA ya da Almanya İçin Alter-

68. Brandeielig, <https://brandeielig.org/time-line/?jahr=2021>, (Erişim Tarihi 10 Şubat 2023).

69. Soner Tauscher, "Islamophobia in Germany", ed. Enes Bayraklı ve Farid Hafez, *European Islamophobia Report 2020*, (Leopold Weiss Institute, İstanbul: 2021), s. 353-393.

70. Chronik flüchtlingsfeindlicher Vorfälle, Mut gegen Rechte Gewalt, <https://www.mut-gegen-rechte-gewalt.de/service/chronik-vorfaelle>, (Erişim Tarihi: 08 Şubat 2023).

71. "Aşırı Sağcı Paludan Bu Kez Danimarka'da Kuran-ı Kerim Yakı", Habertürk, <https://www.haberturk.com/asiri-sagci-paludan-bu-kez-danimarka-da-kuran-i-kerim-yakacagini-acikladi-3560076>, (Erişim Tarihi: 08 Şubat 2023).

natif Partisi (AfD) mensuplarının İslam ve Müslümanları provoke edici “eylemleri” de bulunmaktadır.

İslam'ın Soğuk Savaş sonrasında, Huntington'un belirttiği Medeniyetler Çatışması'nda Batı'nın karşısında konumlandırılmasının temel sebebinin dini ve kültürel öğeler mi, yoksa politik ve ekonomik unsurlar mı olduğu tartışmasını ele alırsak, söz konusu konumlandırmada reel politik açıdan birçok unsurun rolünü görmek mümkündür. İran Devrimi (1979), Körfez Savaşları (1990-91), Bosna Savaşı (1992), 11 Eylül (2001), Madrid (2004) ve Londra'da (2005) gerçekleşen terör saldırıları, DAESH'in ortaya çıkmasıyla küresel boyuta yayılan terör eylemleri ve Suriye, Irak ve Afganistan'da savaşın yol açtığı Avrupa'ya göç dalgası ve Müslümanların Batı siyasi ve toplumsal hayatında birden güçlü ve negatif şekilde yer alması, İslam'ın ve ona inananların yaftalanmasına yol açmıştır. 1970'lerden sonra Avrupa'nın neoliberal politikalar benimsemesi, endüstrisizleşme ile artan işsizlik, küreselleşmenin getirdiği kimlik krizi ve ekonomik güvensizlik ortamı devlete olan siyasi güveni yıpratmıştır. Bu gelişmelerin üzerine komünist tehdidin 1990'dan sonra ortadan kalkması sonucu çok kutuplu dünyada önemli bir mülteci akınıyla karşı karşıya kalan Batı dünyasının gündelik hayatı geçmişinde mevcut olan İslamofobik hatıralarla birleşince güvenlik odaklı dışlayıcı politikalar ve bu politikaların talepkarı olan radikal sağ ırkçı partiler yükselişe geçti. Hristiyanlar ve Batılı seküler çevreler, kendilerini medeniyet küllübünün üyeleri olarak görmelerinin yanında artık, Yahudileri de kendi kültür sınırları içerisinde kabul etmektedirler. Her ne kadar Yahudi ve Hristiyan inançlarında kadın kıyafetlerine karışılması, alkolün sınırlandırılması, okullarda dini ibadet ya da LGBT'nin cezalandırılması yer alsada bu iki inanç mensuplarının medeniyet “sınavını” Müslümanlara nazaran başarılı şekilde atlattıkları düşünülmektedir.⁷² Böylece nöbetleşe dışlamanın yeni aktörü ko-

72. Richard W. Bulliet, *The Case for Islamo-Christian Civilisation*, (Columbia University Press, New York: 2004), s. 12.

numuna Türklerin de içinde bulunduğu tüm Müslümanlar konulmaktadır. Artık devletlerin birincil önceliği, devletin sınırlarının askeri olarak güvenlik altına alınmasından ziyade toplumun “İslamlaştırılmasına” ve mültecilerin “istilasına”, “akınına”, “işgaline” karşı yeni güvenlikleştirme politikalarına hız verilmesidir. Bu bağlamda önce Avrupa’nın coğrafi, politik, ekonomik ve kültürel sınırlarının nerede olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Her gün medya ve sosyal medyada mültecilerin Avrupa’ya geliş güzergâhlarının gösterildiği haritaların paylaşımı, Avrupa’nın sınırlarının toplumlara empoze edilmesi açısından önemli görsel materyaller sunmaktadır. Günlük olarak Afrika, Anadolu ve Orta Doğu’dan Avrupa’ya doğru yöneltilen irili ufaklı okların kitle halinde göçmen taşıdığı gösterilerek hafızalara “biz” ve “öteki”, Almanya’nın faşist döneminde olduğu şekliyle vatandaş-an-tivatandaş ayrımını oturtabilmektedir.⁷³ Bunun yanında AB, 23 ülkeyle geri kabul anlaşması imzalayıp, Birliğin sınır güvenliği için Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (*European Border And Coast Guard Agency/ Frontex*) kurarak bir “Avrupa kalesi” inşa etme yoluna gitmektedir. Frontex, Yunan Sahil Güvenliğiyle beraber deniz yoluyla Avrupa’ya geçmeye çalışan sığınmacılara insan haklarına aykırı bir biçimde Geri İtme (Push Back) uygulayarak⁷⁴ “Avrupa kültürünü” onu “kirletecek” aşağı ırklardan korurken Avrupa’nın birçok yerinden radikal sağ ırkçı gruplar Yunanistan gibi AB’nin sınır ülkelerine giderek ve sığınmacı ve düzensiz göçmen avına çıkarak topraklarını ırkçılığın yeni düşmanı Müslümanların “istilasından” korumaktadırlar.⁷⁵ Böylece ırkçılığın son evrimine tekabül eden kültür ırkçılığının sınırları Al-

73. Ayhan Kaya, *İslam, Göç ve Entegrasyon, Güvenlikleştirme Çağı*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2016), s. 5-21.

74. “Geri İtme: AB Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı Frontex’in Yunan Unsurlarına Katıldığı Ortaya Çıktı”, Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/04/28/geri-itme-ab-s-n-r-ve-sahil-guvenlik-ajans-frontex-in-yunan-unsurlar-na-katld-g-ortaya-c->, (Erişim Tarihi: 14 Şubat 2023).

75. Soner Tauscher, Mültecilere Karşı Ulusal Savunmadan Bölgesel Savunmaya Geçen Avrupa Aşırı Sağı, *Selçuk Bakış*, (2020), Sayı: 54, s. 44-52.

manya'yı aşarak -hudutları göreceli olarak değişen- büyük Avrupa'ya genişlemektedir. Nazi ideolojisindeki *Lebensraum*'un yerini AB'nin doğu genişlemesi almış ve günümüzde, bu sefer silahlı olarak değil AB'ye ve NATO'ya katılım müzakereleriyle, Rusya sınırına kadar yeniden dayanmıştır. Ukrayna-Rusya Savaşı'ndan kaçan Ukraynalı mültecilerin, Müslüman mültecilere nazaran, Polonya, Almanya vd. AB ülkelerince sorunsuz alınması, onlara kolaylıklar sağlanması Avrupa kültürünün nerede başlayıp nerede bittiğini göstermesi açısından can alıcıdır.

SONUÇ

Kökleri eskiye dayanmakla beraber Nazi faşizminin odağındaki ötekiler, Aryan olmayan tüm ırkları içine alsa da, özelde antisemitizmle Yahudiler olmuştur. Uluslaşma ve ulusal kimliğin inşa edilmesi kriziyle birlikte Birinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu siyasi ve ekonomik istikrarsızlığa karşı Alman toplumunu bir arada tutmanın “yegâne” yolunu Alman öznesinin karşısına bir düşman imgesi koymakta bulan dönemin Alman ırkçıları, fikirlerini aynı zamanda Avrupa'nın diğer ülkelerine de taşımayı başarmıştır. Aime Césaire'nin ifade ettiği üzere, Avrupa Hristiyan burjuvazisinin Hitler'i affetmemesinin temel sebebi aslında, insanlığa karşı işlediği suçlardan ve soykırımdan ziyade, Batı dünyasının “üçüncü dünya ülkeleri” olan Cezayir'de, Hindistan'da ve Afrika'da uyguladığı ayrımcılık, aşağılama, insandışılaştırma ve nihayetinde soykırım metotlarını Avrupa'ya taşıyarak beyazların üzerinde uygulamış olmasıdır.⁷⁶ Fanon'un deyimiyle, Naziler, Avrupalının kolonilerinde uyguladığı sürgün, katliam, zorunlu çalıştırma, kölelik, hazinelerin çalınması yöntemlerini, yani, sömürgeciliği Avrupa'ya taşımışlardır.⁷⁷ Buna mukabil Avru-

76. Aime Césaire, *Über den Kolonialismus*, (Alexander Verlag, Berlin: 2021), s. 34.

77. Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, (Versus Kitap, İstanbul: 2007), s. 104.

pa'ya yönelik göç ile güvenliğin ilişkilendirilmesi de benzer ırkçı bir temele dayanmaktadır. Batılı, Avrupa'yı, "insanlık" medeniyetini inşa ettiğine inandığı bir mekân olarak tanımlamaktadır. O, kurduğu medeniyetin tam zıttı olarak algıladığı "üçüncü dünyaya" ait dış grupların kalkıp kendi medeni ve "temiz" mekânını istila edip kolonilerinden birine benzetmelerinden rahatsızlık duymakta, bu sebepten evine zorla konuk olmuş ve evi kirleten zoraki misafire duyulabilecek bir iğrenme/tiksinme⁷⁸ ile göçmene bakmaktadır. Göçün güvenleleştirilerek tiksiniyen, istenmeyen misafirin temiz medeniyet mekânını kirletmesinin önüne geçilmelidir.

Böylece 21. yüzyılın başında Alman ve Avrupalı kimliği, hem toplumsal hem de coğrafi olarak dışarıda yer alan öteki/düşman Müslümanlara karşı korunmak durumundadır. Bu koruma görevi ne pahasına olursa olsun yerine getirilmelidir. Çünkü Hitler ve Nazilerin söylemlerinde de yer bulduğu üzere, Almanların ve Avrupalıların kültürleri yine tehdit altındadır. Bu tehdittin bertaraf edilebilmesi için ülkelerindeki iç savaş, yıkım ve saldırılardan kaçan sığınmacıların, -Evrensel İnsan Haklarına, BM-Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye ve Avrupa Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmesi'ne aykırılık gösterse dahi- Avrupa sınırlarından şiddet de içeren yöntemler ile geri püskürtülmesi gerekmektedir. Sınırlardan "sızabilen" sığınmacılar ise yıllarca temizlik, yiyecek ve barınma imkânlarının çok kötü olduğu mülteci kamplarında tutularak ülkelerine geri gönderilmektedir. Bu uygulamaların Aydınlanmanın kendi icadı olan insan hakları ve onuruna aykırılık teşkil etmesi, Avrupa ve Alman entelektüellerini kısa bir süre meşgul etmiştir. Ancak, din eleştirisi adı altında İslam inancına yönelik hakaretlerin, Kuran'ı Kerim'in yakılmasının ve Müslümanların insandışılaştırılmasına yönelik söylemlerin

78. Meyda Yeğenoğlu, *Avrupa'da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2016), s. 36.

toplumsal tabanda karşılık bularak oy potansiyeli barındırması radikal sağ popülist mottoların merkez partilerinde de yer edinmesine yol açmıştır. Batı “entelektüelleri” ise insan haklarına karşıt bu paradoksal durumu, 1930'lardakine benzer şekilde içeridekinin dışsallaştırılmasıyla aşmaya çalışmaktadırlar. Böylece yerleşik olan Türkler ve Müslümanlar, öncelikle uyumsuz ilan edilerek insanlık evreninden dışlanıp dışarıdaki diğer göçmenlerle birleştirilmektedir. Üstün Batı medeniyetine uyum sağlayamayan, barbar, anlayışsız, bağınaz, şiddete meyilli bu dış gruplar “medeniyet” sınavından geçemedikleri sürece medeniyetin bahşetmiş olduğu insan haklarından da yararlanamayacaklardır.

Yahudiler, Avrupa topraklarında ötekileştirilmiş, gettolara kapatılmış, zorla dinleri değiştirilmiş, sürülmüş ve katledilmişlerdir. Avrupa kültürünün bir parçası olarak Yahudi kimliğinin kabul edilmesi için altı milyon insanın soykırıma uğradığı Holokost'un yaşanması gerekmiştir. Bu bağlamda incelendiğinde, Nazi faşizminin metamorfoz geçirmiş hali olarak ortaya çıkan Avrupa kültür ırkçılığının Türkler ve Müslümanlardan beklentileri ile Yahudilere uygulanan metotlar paralellik arz etmektedir. Dışsallaştırılan Müslümanlar kültürel açıdan “temiz” Alman şehirlerinde görünür olmamaları için Yahudiler gibi duvarlarla örülü gettolara kapatılmamakla beraber modern dönemin toplama kamplarını andıran göçmen mahallelerine ya da Fransa'da olduğu gibi “banliyölere” sosyo-ekonomik olarak hapsedilmektedir. Euro-İslam ve Euro-Türk tartışmaları ile Müslümanların inançlarını ve kültürlerini değiştirmeleri yoksa Avrupalı olamayacakları telkin edilmektedir. Ülkesindeki savaştan kaçan sığınmacılar mülteci kamplarında tecrit edilerek ölümle burun buruna oldukları ülkelere geri gönderilmeye çalışılmakta, olmazsa geri kabul anlaşmalarıyla AB dışındaki ülkelere sürgün edilmektedirler. Son olarak, Neonazi çeteleri tarafından gündüz vakti sokak ortasında öldürüldükleri gibi evlerinde gece uyurken yanarak can vermek durumunda kalmaktadır.

lar. NSU cinayetlerinin gösterdiği üzere, artık “yeni ırkçı” hareketler daha sistematik ve Alman devletine sızmış ırkçı unsurlarla da işbirliği yaparak yabancılara yönelik katliamlara başlamışlardır. Alman polis teşkilatı ve orduda kısmen ortaya çıkarılan ırkçı yapılanmalar da düşünüldüğünde Almanya’daki ırkçılığın boyutları ve yabancılar açısından ulaşabileceği seviye korku vermektedir. Mültecilere hoşgörüsüyle yaklaşan Kassel Valisi Walter Lübcke’nin AfD sempatisini bir ırkçı tarafından 2019’da öldürülmesi, 2020 yılında Hanau’da bir ırkçı tarafından iki kafeye düzenlenen saldırıda dördü Türk olan dokuz yabancının katledilmesi, Federal Anayasa Koruma Teşkilatı verilerine göre 2017 yılında aşırı sağ potansiyeli olan 24.000 kişinin 2021 yılında 33.900’e çıkmış olması ürkütücüdür.⁷⁹ Özellikle 2020 yılında Avusturya ve Almanya’yı içine alan bir polis operasyonunda 70’den fazla silah, el bombası ve bıçakların ele geçirilmesi⁸⁰, 2021 yılında Avusturya’da ırkçı sağ gruplara ait üç farklı silah deposunun bulunması⁸¹, aynı yıl Almanya’da ırkçı ideolojiye mensup eski bir askerinin evinde onlarca silah, patlayıcı, binlerce mermi ele geçirilmesi⁸², 2019’da İtalya’nın kuzeyinde aşırı sağ çevrede ele geçirilen depo dolusu tüfek, silah,

79. “Zahlen und Fakten”, *Bundesamt für Verfassungsschutz*, https://www.verfassungsschutz.de/DE/themen/rechtsextremismus/zahlen-und-fakten/zahlen-und-fakten_node.html, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2023).

80. “Update/ Eine der grössten Funde der letzten Jahrzehnte, Waffenarsenal bei Rechtsradikalen in Österreich”, *Tagesspiegel*, <https://www.tagesspiegel.de/politik/waffenarsenal-bei-rechtsradikalen-in-osterreich-ausgehoben-6861340.html>, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023).

81. “Fund in Neonaziszene: Waffen um Republik in Massive Krise zu Stürzen”, *Derstandard*, <https://www.derstandard.de/consent/tcf/story/2000131012605/niederosterreicher-hortete-illegale-waffen-und-1-200-kilo-munition>, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023).

82. Felix Huesmann, “Waffenarsenal und Terrorplane: Ehemaliger Bundeswehrsoldat Tim F. Vor Gericht”, *Redaktions Netzwerk Deutschland*, <https://www.rnd.de/politik/waffenarsenal-und-terrorplaene-prozess-gegen-ex-bundeswehrrsoldat-tim-f-hat-begonnen-KDTJUOFA3NFVFG6BODLLR74PGL.html>, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023).

bomba, mermi ve bir Matra S530 füzesi⁸³ düşündürücüdür. Yapılan operasyonlarda ele geçirilenler sadece münferit olaylarda kullanılmak üzere depolanan silahlar ve patlayıcı maddeler değildir. Aynı zamanda ırkçı terör örgütlerine ait görsel ve yazılı materyallere ulaşılmakta, bu materyallerde göçmenlere, mültecilere, merkez ve solda yer alan siyasilere, sivil toplum gönüllülerine ve gazetecilere yönelik saldırılar planlandığı ve bu yolla AB ülkelerinde kargaşa ortamı yaratılmasının hedeflendiği görülmektedir. “Yeni ırkçılığa” mensup kişi ve örgütlerin bu tür planları ve gerçekleştirdikleri saldırılar ele alındığında bu ırkçılığın klasik Nazizm’den çok farklı olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Alman ırkçılığının üç evresinin de birbirlerine benzer şekilde tecrit, ihraç ve katliamdan oluşan Nazi faşizminin yöntemlerini kullandığı göz önünde bulundurulduğunda, Almanya’da nöbetleşe bir dışlanma ile aktörler (Yahudiler, Türkler ve Müslümanlar) değişmekle beraber toplumsal ve kurumsal temelde yatan dost-düşman ayrımına bağlı ırkçılık düşüncesinde önemli bir yol kat edilemediği görülmektedir.

83. “Italien: Waffenarsenal Samt Rakete bei Rechextremen gefunden”, Kurier, <https://kurier.at/chronik/welt/italien-waffenarsenal-samt-rakete-bei-rechsextemen-gefunden/400552808>, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023).

ALMANYA'DA
TÜRKLERE YÖNELİK ŞİDDET VE
NSU CİNAYETLERİ¹

M. Taceddin Kutay²

GİRİŞ

İnsanlık tarihi bize, şiddetten arındırılmış bir zaman ve mekânın bulunmadığını göstermektedir. İnsan çoğu canlının aksine aciz, savunmasız ve bakıma muhtaç bir varlık olarak dünyaya gelmektedir. Türdeşlerine oranla ne kadar kuvvetli olursa olsun, yumuşak bir bedene ve ince bir deriye sahiptir. İnsanın doğuştan getirdiği zayıflığını telafi etmek için icat ettiği türlü yollardan biri, diğer insanlarla bir örgütlenme içerisinde iş birliği yapmasıdır. Örgütlenme belli bir ilke ve ölçüte göre gerçekleştirildiğinden, ölçütleri sağlayamayan insanlar kendiliğinden öteki olarak konumlandırılmışlardır. Kan birliği hem geleneksel hem modern toplumlarda bu ölçütlerin en başta geleni, şid-

-
1. Bu yazı yazarın Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi (TUDEAR)'ın 27.12.2022 tarihli 14. sayısında, 273-288 sayfa aralığında yayınlanan makalesinden üretilmiştir.
 2. Dr. Öğr. Üyesi, Türk Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, kutay@tau.edu.tr.

dete en fazla sebebiyet verenlerinden birisi olmuştur. Öyle ki büyük anlatılar çağının sona erdiği söylenen post-modern çağda dahi ırkçılık, dünya için ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Endişe kaynağı olmayı bir o kadar hak eden diğer bir husus ise ırkçılığın büyük devletler gibi kuvvetli yapısal özellikler gösteren kurumların gölgesi altında serpilmesidir. Almanya'nın çeşitli bölgelerinde, Eylül 2000 ile Nisan 2006 arasında işlenen cinayetler ve bu cinayetlerin bir Neo-Nazi örgüt olan NSU tarafından işlenmiş olması, şiddet kavramına ve bu kavramın ırkçılık ile arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Özellikle Türkiye kökenlilerin hedef alındığı bu saldırılar, Alman toplumu açısından ırkçılık sorununun zannedildiği gibi ikinci Dünya Savaşı ile birlikte kapanan bir yara olmadığını; aksine üç yıllık potansiyelinin fırsat bulduğu anda şiddete dönüşebilir bir Nüve olarak Batı toplumunun içinde varlığını sürdürdüğü gerçeğini ortaya koymuştur. Türkiye kökenlilerin obje olarak seçilmesi ve ırkçılığın bu köken sahipleri ötekileştirilerek yaygınlaştırılması ve sürekli aksiyoner bir potansiyelin korunması çabası NSU cinayetlerinin dikkat çeken yanıdır. NSU cinayetleri, seçilen kurbanların yalnızca kökenlerinin gözetilmediği aksine dış görünüşleri itibari ile Türk görünen kimselerin de kurbanlaştırıldığı saldırılardır. Bu bakımdan görseiliğin içerikten ziyade ön planda olması NSU cinayetlerini özel olarak değerlendirmek durumunda olan politik bir aksiyon kılıyor. Söz konusu eylemler sonrası alman devletinin ortaya koyduğu tutum ve toplumda oluşan reaksiyon da bu bakımdan yoğun biçimde tartışılmayı hak ediyor. Öfke şiddet her ne kadar günümüz alman toplumunun bir realitesi olarak görülmek istenmese de müteaddit defalar karşı karşıya kalınan vakalar gösteriyor ki, suüstimale açık bir nüve her zaman uyandırılmayı bekliyor. Bu nüveye karşı resmi makamların ve kamuoyunun aldığı pozisyon, sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerince yorumlanmaya muhtaçtır.

NSU CİNAYETLERİ'NİN KISA TARİHÇESİ

Almanya'da 2000-2006 seneleri arasında sekiz Türkiye ve bir Yunanistan kökenli, dokuz kişi yeraltı Neo-Nazi örgütü NSU mensubu teröristler tarafından katledilmiştir. Ayrıca tim arkadaşı ile devriye gezerken öldürülen polis memuru Michele Kiesewetter'in silahı, bu cinayetleri işleyen şebekenin kiraladığı karavanda bulunmuştur. İlk bakışta, kurbanların birbirleri ile herhangi bir ilişkisi ve Türkiye kökenli olmaları dışında ortak noktasını tespit etmek mümkün değildir. Cinayetler -bazı yerlerde birden fazla olmak üzere- Nürnberg, Hamburg, Münih, Rostock, Dortmund ve Kassel'de işlenmiştir. Cinayetlerde ağırlıklı olarak Ceska 83 marka silah kullanılmış olması dikkate değer bir durum olarak ön plana çıkmaktadır³. Bu sebeple NSU cinayetlerine Alman kamuoyunda "CESKA Cinayetleri" adı da verilmiştir. Bu cinayetler aşırı sağ hareketlere mensup ırkçılar tarafından işlenen ilk cinayetler değildir.

1992 ve 1993 senelerinde Mölln ve Solingen'de yaşayan Türk ailelerin evlerinin kundaklanması hadisesi yaşanmıştır. Ancak polis teşkilatı, soruşturmalarda, cinayetlerin arkasındaki NSU gerçeğini ısrarla görmezden gelmiştir. Görgü tanıklarının, katillerin eşkâline yönelik verdikleri ısrarlı ifadeler de teşkilatın tutumunu değiştirmeye katkı sağlamamıştır. Benzer bir tutum NSU cinayetlerinin ilk safhalarında da vuku bulmuştur. 9 Haziran 2004 tarihinde Köln'de gerçekleştirilen bombalı saldırıya dair sonradan ortaya çıkan kamera kayıtları da görgü tanıklarının ifadelerini doğrular niteliktedir. Buna rağmen polis NSU örgütüne ve örgütün üyelerine yönelik karar almak konusunda uzun süre tereddüt ortaya koymuştur. Kurbanların yakınları, yaşadıkları kaybın üzerine bazen doğrudan bazen de ima yolu ile suçlu ilan edilmesi Alman kamuoyunu meşgul etmiştir. Cinayet sebe-

3. Yücel Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, (Kor Kitap, İstanbul: 2020), s. 26.

bi olarak bazen uyuşturucu dünyası ile ilişki, bazen bir aşk ilişkisi ileriye sürülerek olaylar yerel basında kendine yer bulmuştur. Kurban yakınları böylelikle ikinci kez mağdur edilmiş olmuştur.

Katillerin cinayetlerde aynı silahı, tereddüt etmeksizin, tek-raren kullanmak suretiyle ve aynı kökenden orta yaştaki erkek-leri seçerek nasıl bir mesaj vermek istedikleri tartışmaya açık bir meseledir. Katiller -resmi makamların iddiasına göre- 4 Kasım 2011 tarihinde Eisanach'ta gerçekleştirdikleri bir banka soy-gunundan sonra, kiraladıkları karavanın içinde ortalığın sakin-leşmesini beklerken yaklaşan polis aracını görüp önce karavanı ateşe vermiş sonrasında ise intihar etmişlerdir. Daha önce He-ilbronn'da öldürülen polis memuru Michele Kiesewetter'in si-lahı da aynı karavanda bulunmuştur. Uzun zamandan beri polis tarafından aranan, ancak kendisine bir türlü ulaşılamayan üç ki-şilik çetenin Zwickau'da bulunan evlerinde -evin kundaklanmış olmasına rağmen- cinayete dair birtakım görsel malzemeler ve cinayetin bu şebeke tarafından işlendiğini gösteren parmak izi ve haritalar gibi deliller bulunmuştur.

Çete gerçekleştirdiği cinayetlerin fotoğraflarını çekmiş ve bunları *Almanya Turu* adını verdikleri bir Nazi propaganda fil-minde bir araya getirmiştir. İşlenen cinayetlerde görgü tanığı ih-timalini en aza indirmek için kalabalık saatlerden özenle kaçınıl-mıştır. Görgü tanıkları da katilleri cinayet esnasında değil, cina-yet mahalline yakın yerlerde gördüklerini beyan etmişlerdir. Ci-nayetler serisinin son halkası olan Halit Yozgat cinayetinde ise hesaba katılmayan bir durum ortaya çıkmıştır. Daha sonra po-lis tarafından bilgisayarlar üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar-da, cinayet sonrasında polise tanık olarak ifade veren beş kişi-nin dışında bir kişinin daha Halit Yozgat'ın öldürüldüğü inter-net kafede bulunduğu tespit edilmiştir⁴. Bu kişinin Alman iç is-tihbarat birimi olan Anayasayı Koruma Dairesi'nin Hessen şube-

4. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cina-yetleri*, s. 60.

sine bağlı olarak çalışan istihbarat elemanı Andreas Temme olması hadiseye farklı bir boyut katmıştır. Temme, ifadesinde cinayet günü internet kafede bulunduğunu inkar etmiştir. Buna karşın, kamera kayıtları cinayetin işlendiği dakikalarda Temme'nin orada bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeple Temme, NSU davasının önemli sanıklarından biri olarak defalarca mahkemede ifade vermeye çağrılmış, ancak devletin derin yapıları ile cinayetler arasındaki ilişkiyi ifşa edecek kadar önemli bir bilgi ortaya konulmamıştır.

Dokuz kişiyi katleden ve iki kere bombalı saldırı düzenleyen bir çete uzun süre yer altına çekilmiş durumda olsa da, ilgili makamların bu durumdan habersiz olmadığına yönelik güçlü kanıtlar vardır. Thomas Moser “*Ajanların İkili Oyunu mu?*” başlıklı yazısında⁵, devletin uzun elinin aşırı sağ terör örgütleri ile olan ilişkisi ile alakalı ilginç bilgiler vermektedir. Moser'in söz konusu yazıda belirttiği üzere hem dönemin Baden Württemberg İçişleri Bakanı Reinhord Gall hem de aynı eyaletin Anayasayı Koruma Dairesi Başkanı Beate Bube, yaptıkları açıklamalarda NSU terör örgütüne dair bir bilgiye sahip olunmadığından bahsetmişlerdir. Halbuki eski bir istihbaratçı olan Günter Stengel 13 Eylül 2012 tarihinde Berlin'de NSU Araştırma Komisyonu'na verdiği ifadesinde 2003 senesinde Helbronn'da bulunan bir kilisede bilgi kaynağı bir kişi ile buluştuğunu ve o kişinin kendisine Doğu Almanya'da bulunan ve Kızıl Ordu Fraksiyonu (Rote Armee Fraktion, RAF) ile benzerlikler gösteren aşırı sağ bir terör örgütünün varlığından bahsettiğini söylemiştir⁶. Stengel, bu bilgi kaynağı ile olan görüşmesini bir rapor haline getirmiş ancak amirinin talimatıyla raporun evrak imha ediciye atılması istenmişti. Gerekçe olarak NSU diye bir örgütün bulunmadığı ve özel kişilerin ise gözetlenmemesi gerektiği öne sürülmüştü. Stengel bunun üzerine sadece istih-

5. Thomas Moser, “Doppelspiel der Schlapphüte?”, Kontext Wochenzeitung, 22 Mayıs 2013.

6. Thomas Moser, “NSU ist nicht Neckarsulm”, Die Tageszeitung 22.09.2012.

batar çalışanlarının giriş yapabildiği bir veri saklama sistemi olan NADIS'e bilgi girişi yapmakla yetinmek durumunda kalmıştı. Bilgi kaynağının kendisine verdiği isimler arasından 4 Kasım 2011'de Eisenach'daki karavanın içerisinde ölü olarak bulunan katillerden Uwe Mundlos'un adını kesin olarak hatırladığı ifade edilmiştir.

Stengel, diğer isimlerden Beate Zschäpe'yi yüzde doksan beş, André Kapke'yi yüzde yetmiş, D.P.'yi yüzde altmış ve Ralf Wohlleben'i yüzde altmış kesinlikle hatırladığını ifade etmiştir. Bu isimlerden Mundlos, Zschäpe ve Kapke, Jena şehrinden olmak ve NSU'yu bünyesinden çıkartan Thüringen Vatani Koruma Derneđi (Thüringer Heimatschutz) çatısı altında aktif olmak gibi ortak noktalara sahiptir. İki numaralı tutuklu sanık olan⁷ Ralf Wohlleben ise bu tarihlerde aşırı sağ görüşleri temsil eden marjinal bir parti olan NPD'nin Jena bölgesi temsilciliği görevini yürütmektedir. Federal Savcı Hans-Jürgen Förster, Berlin'deki komisyona verdiği ifadede Wohlleben'in adını Federal Anayasayı Koruma Dairesi'ne ait NPD'deki gizli muhbirler listesinde 2003'te gördüğünü beyan etmiştir. Stengel, kendisi ile NSU örgütü ile ilgili bilgileri paylaşan kişinin adını -şahıs kendisini öyle tanıttığı için- Stauffenberg olarak bildirmiştir. Stauffenberg adı, kamuoyunda, 20 Temmuz 1944 tarihinde Hitler'e karşı girişilen başarısız suikastin faili Claus von Stauffenberg'i çağrıştırmaktadır. Daha sonra bu kişinin güvenilir muhbir olarak çok uzun zaman önce Anayasayı Koruma Dairesi adına çalışmış olan Thorsten O. olduğu ortaya çıkmıştır. Torsten O. NSU mensubu kişilerle irtibatta kalmak istemektedir; hatta karşılıklı ziyaretler bile geręekleřtirilmiřtir. Bu da Baden Württemberg Anayasayı Koruma Dairesi'nin 2003'te NSU ile temas halinde olduğunu göstermektedir. Moser'in iddiasına göre, Stengel'e raporu imha etmesini söyleyen kişi bu bilgilerin önemini biliyor olsa gerektir⁸.

7. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstibbarat-Emmiyet Üçgeninde NSU Cınayetleri*, s. 15.

8. Moser, "Doppelspiel der Schlapphüte?"

Baden-Württemberg Anayasayı Koruma Dairesi Başkanı Beate Bube Böhnhardt, Mundlos ve Zschäpe'nin 1998 senesinden beri arandığını ifade etmişti. Dolayısıyla bu tarih ile devletin ilgili birimlerinin NSU ile temasta olması muhtemel en geç tarih olan 2003 arasındaki sürede çete çoktan dört cinayet işlemiştir. Stengel bulunduğu kişinin daha önce güvenilir bir muhbir olarak Anayasayı Koruma Dairesi adına çalıştığını bilmediğini kaydetmiştir. Torsten O. isimli şahsın ne zaman ve ne kadar süre güvenilir muhbir olarak çalıştığı sorusuna ise tatmin edici bir cevap ise elde edilememiştir. Kendisine yöneltilen soru üzerine, Eyalet Anayasayı Koruma Dairesi Başkanı Helmut Rannacher, adı geçen şahsın dört ay süreyle çalıştırıldığını ancak yönetilemez olduğu için daha fazla çalıştırılmadığını açıklamıştır. Moser, istihbarata yakın kaynaklara dayandırdığı bilgisinde, şahsın en son seksenlerin sonlarında Anayasayı Koruma Dairesi ile iş birliği içerisinde olduğunu iddia etmektedir. Bununla beraber resmi iddialar NSU ile alakalı devletin elinde yeterli bilgi bulunmadığını söylemekteydiler. Yine Moser'in iddiasına göre Stengel'in Stauffenberg olarak tanıdığı Torsten O.'ya gönderilirken söz konusu kişinin daha önce güvenilir muhbir olarak tanımlanan birisi olduğunun bildirilmemesi kurumun ikili oynaması olarak değerlendirilmektedir.

4 Kasım 2011'de katiller karavanda ölü bulunduğu Stengel, Şansölye Angela Merkel'in çağrısına uyarak Federal Suç Dairesi'ne başvuruda bulunmuştur. Kendisine devlet sırrını ifşa etme suçu işleyip işlemediğinin kontrol edildiği ve beklemesi gerektiği söylenince Stengel edilgen bir biçimde beklememek için Karlsruhe'de bulunan Federal Savcılığa bu hususla alakalı müracaatta bulunmuş ve tanık olmasının herhangi bir sakıncasının bulunmadığı cevabını almıştır. Ancak Stengel'in bu çabasının akabinde, telefonlarının dinlendiği, arabasına "söz gümüşse sükut altındır" gibi imalı tehditler bırakıldığı basına yansımıştır.⁹ Derin yapılar ile Nazi terör örgütleri arasındaki bağı ifşa edebilecek bü-

9. Moser, "Doppelspiel der Schlapphüte?"

tün soruşturmalarda muhataplar “hatırlamıyorum” veya “bilmiyorum” gibi yuvarlak cevaplar verdiği dikkat çekmiştir. Bu nedenle elde edilen doneler, hukukun gereksinimlerine uygun verilere dönüşmemiştir.

NSU CİNAYETLERİNİ ŞİDDET KAVRAMI ÜZERİNDEN OKUMAK

NSU cinayetleri hakkında, ortaya çıktığı zamandan bugüne kadar çok sayıda tartışma yürütülmüştür. Konu ile alakalı yazılan çok sayıda kitap, makale, gazete yazısı ve derlemede birkaç bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Bunların ilki, mağdurun bakış açısıdır. Bunlar işlenen cinayeti ve sonrasındaki belirsizliğin meydana getirdiği korku ve travmayı; emniyet duygusuna en fazla ihtiyaç duyulan zamanlarda tek yardımcı kolluk kuvvetlerinden bekleyebilecek insanların bir kısmının, cinayetlerden sorumlu tutulup uzun süre sorgulanmaları gibi durumları ön plana çıkartan yazılardır. Bu türden metinler bireysel tanıklıkları dikkate aldığı ve Clifford Geertz'in¹⁰ tanımlaması ile *yoğun betimleme* içerdiği için cinayetlerin kökeni ile alakalı aydınlatıcı bilgi vermekten ziyade dayanışma duygusunu yaygınlaştırmak ve empati imkanı sağlamak gibi rolleri üstlenmektedir. İkinci bakış açısı ise faillerin kendi itkilerini ve aşırı politik hareketlerin geçmişteki rolünü fazlaca abartarak NSU cinayetlerini çok kuru bir neden-sonuç ilişkisine indirgeyen yazıların bakış açısıdır. Bu türden bir neden-sonuç ilişkisi ise tahrik edicidir, zira şiddet onu deneyimleyen insanlar için duruma göre fıskırarak akan kan, barut koku veya bir yakınlarının kendi ellerinde can vermesi anlamına gelmektedir.

Bahsi geçen olaylar ortalama bir insan için yeterince ağır deneyimlerdir. Bunların üzerine cinayeti işleyen şebekenin yer al-

10. Clifford Geertz, *Kültürlerin Yorumlanması*, çev. Hakan Gür, (Dergâh Yayınları, İstanbul: 2020)

tında bir yerlerde güçlenmesine bir şekilde göz yumulmuş olması ihtimali sıradan insanların kendi varoluşuna dair tedirginliğini daha da artırmaktadır. Zira kişinin kendi adaletini sağlamasının geçmiş dönemlere ait arkaik ve geri kalmış alışkanlıklar olduğunun telkin edildiği modern, hukuk temelinde yapılandırılmış bir toplumda, bireyler can emniyetlerinin ve özgürlüklerinin garantörü olarak devlet aygıtını görmektedir. Şiddeti anlamak için yoğun betimleme çok gereklidir; ancak konumuz uyarınca dikkat edilmesi gereken husus bir başka noktaya odaklanmayı zorunlu kılmaktadır: İnsanlık tarihini bir gelişim olarak değerlendirdiğimiz zamanlardan beri geliştirdiğimiz kültüre olan güvenimiz neden artmış, modern insana yıkıcılığı ve şiddeti yakıştıramamamız gibi bir sonucu getirmiştir? Bununla bağlantılı olan bir diğer soru da şudur: Kültüre yüklediğimiz güven bağlamında insan ile devlet arasında bir ayırım yapmak mümkün müdür? Daha yalın bir ifade ile: hukukun etrafından dolanmak suretiyle işlenen devlet cürümleri açısından geri kalmış ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında bir fark var mıdır?

Yukarıda değinildiği gibi NSU cinayetleri ile alakalı çok sayıda şey yazılmıştır. Bunlar içerisinde Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Anayasayı Koruma Dairesi Raportörü Christoph Busch'un yazdığı makale özel bir dikkati hak eden yazıların başında gelmektedir. Busch söz konusu yazısında şiddetin kökeni ile ilgili gerekçe üretmek için soğuk kavramsallaştırmalara o denli çok başvurmuştur ki, söz konusu çalışmada ifade edilen görüşlerin kendi şahsi görüşleri olduğunu vurgulama ihtiyacı hissetmiştir. Bu açıdan bakıldığında çoğu yerde Busch'a itiraz etmemek mümkün gibi görünmese bile, burada her paragrafı büyük bir ilgiyle okunmaya değer bir yazı söz konusudur. Bununla birlikte burada Busch'un NSU cinayetleri ile alakalı devletin bir takım karanlık odaklarının ihmalkarlığına hatta kastına teorik bir kıfıf uydurmaya çalıştığı kesinlikle iddia edilmemektedir. Burada gösterilmeye çalışılan çaba bir zihin yapısının anatomisini ortaya koymaktan ibarettir.

Busch, Fabian Virchow'un NSU cinayetlerinin Almanya'da 1950'lerden beri devam edegelen sağ terörizmin bir devamı olduğu görüşüne itiraz ederek NSU cinayetleri serisinin yeni bir tip aşırı sağ şiddeti olduğunu iddia etmektedir.¹¹ Busch, bu arka plandan hareketle daha önce kabul edilen sıcak ve soğuk şiddet tipleri arasındaki farkı izah etmeye çalışmakta ve NSU cinayetlerini bu ikisinden ayrı bir kategori olarak değerlendirmektedir (Busch, 2010). Burada onun şiddet kategorileri ile alakalı tutumu ile ilgili bir parantez açma zorunluluğu kendini göstermektedir. Zira politik alana dair kavramlar bir kere icat edilince sonsuza dek kendisiyle iş görülebilecek araç gereçler olarak kullanılmaya elverişli değildir. Bu nedenden dolayı Hannah Arendt, şiddet hakkında yazılmış en bilinen kitaplardan birinin yazarı olan George Sorel'in "şiddet konusu bugün hala karanlıktadır" sözüne referansla bu durumun kendi çağında da pek değişmediğini söylemektedir.¹² 21. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna yaklaştığımız şu zamanda bile bizim, Sorel'in bu iddiasını sürdürmek için haklı gerekçelerimiz bulunmaktadır. Özetle şiddet bir çırpıda etraflıca tanımlamak için fazlaca karmaşık bir fenomendir.

Busch aşırı sağın, farklı ideolojileri temsil etseler bile insanların eşit derecede değerli olmamaları gibi bir ortak ideolojiye dayandıklarını söylemektedir.¹³ Bu durumda kişi kendi ait olduğu grubu mutlaklaştırarak ötekileri yok hükmünde saymaktadır. Ona göre yalnızca aşırı sağ ile ilişkisi içerisinde değerlendirdiği dost-düşman ayrımının kökeninde, devlet hukukçusu ve politika filozofu Carl Schmitt'in 1928'de yazdığı *Siyasal Üzerine* isimli kitabı bulunmaktadır ve bu kitabın aşırı sağ üzerindeki etki-

-
11. Christoph Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, Totalitarismus und Demokratie, 2013, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 213.
 12. Hannah Arendt, *Şiddet Üzerine*, çev. Bülent Peker, (İletişim Yayınları, İstanbul: 1997), s. 41.
 13. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 214.

si hala devam etmektedir. Busch, Schmitt'in düşüncesi ile alakalı şunları söylemektedir:

“Bu iki unsur [kendi grubunu homojen bir topluluk olarak mutlak saymak ile dost-düşman ayrımı] arasındaki bağı kamu hukucusu Carl Schmitt 1928’de kaleme aldığı ve halen fikirleri ile aşırı sağ hareket üzerinde büyük bir etkiye sahip olan ‘Siyasal Üzerine’ isimli kitabında ortaya koymuştur. Bu görüşe göre sadece halk veya ulus gibi topluluklar politik özneler olabilir. Bu topluluklar homojen olmak zorundadır. Farklılığı kabul etmek topluluğun zayıflamasını beraberinde getireceğinden varoluş hakkını kaybedecektir. Bu suretle Schmitt için insan onuru ve ondan türeyen insan hakları hiçbir rol oynamamaktadır. Schmitt için politikanın özü dost-düşman ayrımına dayanmaktadır.”¹⁴

Burada Busch’un aşırı bir indirgemecilik yaptığını belirtmek gerekmektedir. Schmitt, adı geçen kitabında tam olarak ifade etmek gerekirse politikanın değil, politik olanın dost düşman ayrımına dayandığını söylemektedir. Schmitt bu kavramla şunu ifade etmektedir: politik olan ne ahlakın ne de estetiğin kavramlarına indirgenerek anlaşılabilir ve doğru biçimde dile getirilemez. Onun en temelinde bulunan düşünce dost-düşman ayrımıdır. Schmitt –Nasyonal Sosyalizm ile ilişkisi, yazdıklarının üzerine sonradan gelenler için bir parça gölge düşürmüş olsa bile- Busch’un zımnen iddia ettiği gibi aşırı sağ hareketin fikir babalığına soyunmuş bir propaganda figürü değildir. Aksine Schmitt, değer temelli bir düşünce ile politik olana dair anlamlı bir cümle söylenemeyeceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla O, ideal durumun insanların birbirini öldürmesi ve farklı olanın toplumdan dışlanması olduğu yönünde bir düşünce ortaya koymamaktadır. Bu durum Schmitt’in aşağıdaki cümlelerinden anlaşılabilir:

14. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 214.

“Halkların kendilerini hala dost-düşman ayırımına göre öbeğeş-tirmeleri redde şayan bulunsun veya bulunmasın, bu konumda barbarca zamanların atavist bir kalıntısı görülsün veya görülmesin, bu ayırımın yeryüzünden bir gün kalkacağına inanılsın veya inanılmasın, eğitime dair nedenlerden dolayı artık dünyada hiçbir düşmanın bulunmadığının uydurulması –muhtemelen- iyi ve doğru olsun veya olmasın; bunlar burada göz önünde bulundurulmayacaktır. Burada söz konusu edilen kurmacalar ve normativiteler değil, var olduğu haliyle gerçeklik ve bu ayırımın reel imkanlarıdır.”¹⁵

Schmitt ayrıca kamusal düşmanlık ile antipati, kıskançlık ve nefret gibi kişisel duygulardan beslenen düşmanlık arasında bir ayırım yapmaktadır. Almanca düşman kelimesi (Feind) bu anlam ayırımını tam olarak ifade edemediği için O, Latince ve Eski Yunanca'dan örnekler getirmektedir. Latince “hostis” kelimesi kamusal düşman anlamına gelmektedir. Schmitt'in dost-düşman ayırımı ile kastettiği düşmanlık da bu türden bir düşmanlıktır. Inimicus kelimesi ise kişisel nedenlerden dolayı düşmanlık güdülen bir şahsı ifade etmektedir.¹⁶ Kaldı ki Schmitt politik olanı bir yoğunluk meselesi olarak görmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen türden bir düşmanlık devletler arası ilişkilerde veya köklü bir devlet yapısında bir takım uç örgütlenmelere oranla daha fazla bulunmaktadır. Nazizm –her ne kadar ilkel olursa olsun- bir değerler hiyerarşisine, bir iyi ve kötü çizelgesine sahiptir. Dolayısıyla tüm eleştirilen yönlerine rağmen Schmitt'i, NSU cinayetlerini işleyen üçlü çetenin de dahil olduğu aşırı sağın propaganda yazarı derecesine indirmek biraz abartılı bir yorum gibi görünmektedir.

Busch homojen birlikteliğin mutlaklaştırılması neticesinde sağ grupların yabancı olan her şeye düşman kesildiklerini söyle-

15. Carl Schmitt, *Der Begriff des Politischen*, (Duncker&Humboldt, Münih: 1932), s. 16.

16. Carl Schmitt, *Der Begriff des Politischen*, (Duncker&Humboldt, Münih: 1932), s. 16.

mektedir.¹⁷ İkinci dünya savaşından sonra yükselen şiddet karşılığı ve bunun politik düşüncedeki karşılığı olarak şiddetin kökenine dair yürütülen araştırmalar çok fazladır. Bir örnek vermek gerekirse Trutz von Trotha'nın öncülük ettiği şiddet sosyolojisi şiddet olaylarında faillerin kişisel itkilerine aşırı derecede önem verilmesinin yanlış bulunmasından dolayı doğmuştur. NSU cinayetleri de faillerin itkileri açısından değerlendirildiğinde bir parça sıradanlaşmaktadır. Dünyanın hemen her yerinde ırkçılar birbirine benzer gerekçelerle şiddet eylemleri sergilemektedirler. Faillerin çocukluk hikayelerine ve kuru sebep-sonuç ilişkileri ile rakamlara gidilerek yapılan açıklamalar, aslında gizli ve ciddi bir tehlike barındırmaktadırlar. O tehlike, kişilerin iradelerini doğal süreçlere fazlaca indirgeyerek büyük bir dramı doğal ve kaçınılmaz bir felaket seviyesine indirmektedir.

Bu durumun sosyal psikolojik temeli Katz & Braly (1931), Gilbert (1951), Karlin & Coffman & Walters (1969) araştırmalarının da çeşitli veçheleriyle ortaya konmuştur. Bu araştırmaların ortak noktası, nasyonalsteryotip olarak adlandırılabilir davranış şeklinin yol açtığı önyargıların herhangi bir ön araştırmaya yahut analize ihtiyaç duymadan aksiyon ortaya konduğu vurgulanmasıdır. Herkner, bu yaklaşımı genel bir ifadeyle "önyargı" olarak adlandırır ve bir kimsenin kabaca Amerikalı, Yahudi yahut Alman olarak adlandırılmasının, kendisi hakkında genel bir değerlendirme yapmayı mümkün kıldığına altını çizer. Bu ise seleksiyon ve inferenz kuralları gereğidir. Seleksiyon, karşıdan alınan sinyallerin ancak amaca uygun olanlarının algılanarak dikkate alınması; inferenz ise algılanan sinyal yahut bilginin, mevcut durumunun çok ötesinde yorumlanması durumudur.¹⁸ Ancak sosyal psikolojik izah ne olursa olsun, NSU örne-

17. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 214.

18. Werner Herkner, *Sozialpsychologie*, (Verlag Hans Huber, Bern: 2001), s. 277-278.

ğindeki hadiselerde endoktrine olmuş zihnin yönelimi ve seleksiyon ile infenerzin bu yönelim istikametinde işletildiği gerçeği yadsınamaz. Bu steryotip tutumun örneği, Temmuz 2009'da işlenen Marwa el-Scherbini cinayetinde yaşananlardır. Başörtülü olduğu için kamusal alanda ırkçı saldırıya uğrayan el-Scherbini kendisinden şikayetçi olduğu, ırkçı Alex W. Tarafından mahkeme salonunda 13 bıçak darbesi ile öldürülmüş, polisler ise saldırıya müdahale etmeye çalışan el-Scherbini'nin eşini silahla yaralamıştır. Polislerin ırkçı saldırgan yerine maktülün olaya müdahale eden eşine ateş etmeleri ve cinayete mani olmamaları, maktül ve ailesinin kökeni sebebiyle olduğu uzun süre tartışılmıştır.¹⁹ Bu steryotip yaklaşımın NSU cinayetlerindeki en tipik örneği ise, kurbanlar arasında Theodoros Boulgarides isimli bir Yunan kökenlinin de bulunmasıdır. Boulgarides ilk bakışta Türk olarak algılanmasına yol açan esmer dış görünüşü sebebiyle NSU'nun dokuz kurbanından birisi olmuştur. Bu, Thorndike tarafından Halo Efekt olarak adlandırılan basit yatkinlik sebebi ile vuku bulmuştur, zira Thorndike'in yorumuna göre bir kimseyi dış görünüşü sebebiyle iyi yahut kötü olarak algılamak, kendisi hakkında analiz yapmaktan daha kolay ve rahatlatıcıdır.²⁰ Hal böyleyken, Alman kamuoyunda zaman zaman kontrolsüzce yükselen ve merkezinde Türk resminin yer aldığı yabancı karşıtlığı bu yatkinliğe sahip steryotipler için gerekli motivasyonun sağlanmasına zemin oluşturmaktadır. Burada unutulmaması gereken, söz konusu algının bireysel olarak gelişiyor olmasının, grup psikolojisi ve hakim paradigma gerçeklerini ortadan kaldırmayacağı gerçeğidir.

Busch'un da belirttiği gibi²¹ Almanya'da savunmacı demokrasi yürürlüktedir. Bu nedenle aşırı sağ hareketler, devlet kurumlarının ellerine koz vermemek adına kamuoyu önündeki söy-

19. Andrea Dernbach, "Stich ins Herz", *Die Zeit*, 27.10.2009

20. Herkner, *Sozialpsychologie*, s. 300.

21. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 216.

lemelerinde bazı kuralları göz önünde bulundurarak hareket etmek zorunda hissetmektedirler. Doğal hukuk-pozitif hukuk tartışmalarına kadar uzayabilecek bu tarihsel tecrübeye, savunmacı demokrasinin ihdas edilmesinin amacı demokratik kurumların salt çoğunluk marifetiyle kötüye kullanılmasının önüne geçmektir. Dolayısıyla savunmacı demokrasi -felsefi argümanlarının kuvvetli veya zayıf olmasından bağımsız olarak- doğal hukuk perspektifini ön plana çıkarmaktadır. Bu durumda demokrasiye tehdit olarak görülen aşırı sağ hareketlerin, varlıklarını sürdürmek için daha incelikli taktikler geliştirmiş olmalarını beklemek son derece doğaldır. Ancak bu renksizleşme NSU cinayetleri gibi uzun sürelere yayılmış ve daha öncesinde devletin -büyük ihtimalle- haberdar olduğu bir örgütün cinayetlerinin faillerinin bulunamamalarının ve vakitlice engellenememelerinin özrünü teşkil etmemektedir. Busch'un kendisinin de örneklendirdiği gibi savunmacı demokrasilerde hesabı verilemeyecek birtakım etkinlikleri yürüten insanlar kendilerini mahkeme önünde temize çıkarabilmek için bir tür takiyeye başvurmaktadırlar.

Kolluk kuvvetleri için müdahale etme fırsatı bulunmayan durumlarda hem kanun içerisinde kalarak gri bölgelerden azami ölçüde yararlanmak hem de polisiye tedbirlerle önüne geçilemeyen meseleleri henüz oluşma aşamasında iken bertaraf etmek bir devletin kolluk kuvvetlerinin en temel vazifesidir. Yazar, NSU cinayetlerini işleyen kişilerin düşünsel olarak yaslandıklarını düşündüğü dost-düşman ayrımından kaynaklanan bir başka eylem örneği olarak Anders Breivik'in Norveç'te işlediği katliama atıfta bulunmaktadır: "İnsanların eşit derecede değerli olmadığını dost-düşman ayrımı ile beyan eden bir ideolojinin şiddeti -en azından zımmen- politik bir araç olarak tasvip ettiğini bu örnek göstermektedir."²² Yukarıda Carl Schmitt'ten aktarılan cümleler burada da Busch'a bir yanıt niteliğindedir.

22. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 217.

Busch aşırı sağın şiddeti ile alakalı olarak Michael Kohlstruck'un yapmış olduğu sıcak şiddet-soğuk şiddet ayrımını paylaşarak NSU cinayetlerini bu ayrım açısından anlamlandırmaya ve değerlendirmeye çalışmaktadır. Burada yapılan tanıma göre sıcak şiddet ile kastedilen, aniden ve kendiliğinden gelişen şiddet eylemleridir. "Buluştuk, içtik ve dövdük" şeklinde ifade edilen bu türden şiddet eylemleri –adından da anlaşılabilirceği gibi– uzun planlar neticesinde gerçekleştirilen eylemler değildir. Bununla birlikte –yazarın kendisinin de belirttiği gibi– bu gruplarda saldırganlık potansiyeli ortalamanın üstünde bulunmaktadır. Yani anlık bir tahrik veya öfkelenme sonucunda gerçekleştirilen saldırılardan ziyade, toplumun içerisinde her an bir şiddete başvurmaya hazır biçimde, hatta zaman zaman silahlı olarak gezen kişiler söz konusudur. Busch, sözü geçen grupların kişisel hayat hikayelerinin, gerçekleştirdikleri şiddet eylemlerindeki rolüne de değinerek, onların çocukluklarından beri saldırganlık belirtileri gösteren kişiler olduklarını ifade etmektedir. Bu durumun istatistiksel olarak doğru olduğunu varsaydığımızda dahi durum tam anlamıyla açıklığa kavuşmuş sayılamamaktadır. Kişisel hayat hikayeleri ile gerçekleştirilen kanlı eylemler arasında hesaba dayalı bir sebep sonuç ilişkisini aşırı biçimde vurgulamak failin sorumluluğunun insanların zihinlerinde azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca yetkili makamların muhtemel faciaları engellememesinin sorumluluğunu bu türden gerekçeler mazur göstermemektedir.²³

Jörg Baberowski şiddetin kişisel hayat hikayelerine indirgenmesi ile ilgili, filozof Peter Sloterdijk'ın haklı bir şikayetini aktarmaktadır: "gurur, hiddet, öfke ve kavgacılık ortaya çıkar çıkmaz terapistler öfkeli kişinin bir nevrotik kompleksin kurbanı olduğunu söylemektedirler."²⁴ Özetle kader kurbanı söylemi

23. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 220.

24. Jörg Baberowski, *Räume der Gewalt*, (S. Fischer, Frankfurt: 2015), s. 20.

meselenin gerçek yüzünü maskeleyemektan başka bir işe yaramamaktadır. Baberowski, diğere bir çağdaş şiddet araştırmacısı olan Wolfgang Sofsky'nin bu duruma ışık tutan bir cümlesini de paylaşmaktadır: “neden milyonlarca depresif, silah manyağı, korku filmi düşkünü, evlilik hasarlısı ve işsiz insan varken milyonlarca şiddet eylemcisi bulunmamaktadır?”²⁵. Busch'un da ifade ettiği gibi sıcak şiddet hızlıca gerçekleştiği için onunla alakalı yeterli istatistik bulunmamaktadır. Bu karanlık alan ile ilgili olarak iki neden sayılmaktadır. Bunlar, şiddet mağdurlarının şiddeti uygulayan kişilerden duydukları korku ve insanların polise karşı bazı olumsuz düşünceler taşımasıdır.

Busch, Doğu Almanya'nın sona yaklaştığı zamanlarda Batı Almanya'daki Neo-Nazilerin geçiş sürecindeki boşlukları fırsat bilerek doğudaki aşırı sağcılığı kuvvetlendirmeye çalıştığından bahisle bu durumu doksanlı yılların başlarında göçmenlere yönelen şiddet eylemlerinin artması ile neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirmektedir. Mölln ve Solingen saldırıları olarak da bilinen hadiselerde insanların evleri kundaklanmış, çocuklar da dahil olmak üzere çok sayıda insan hayatını kaybetmişti. Busch bu şiddet eylemlerinin bir araç-amaç ilişkisi gözetilerek sistematik olarak planlanan eylemler olmadığını iddia etmekte, kundaklamaların grupların alkolün etkisi ve insanı aşağılayan ideolojilerin etkisinde sınırı aşarak teknik açıdan basit yangınlar çıkaran kişiler olarak sunmaktadır. Mölln'deki saldırının faillerinden Lars C. kundaklama gerçekleştirildiğinde on sekiz yaşından küçük olduğu için yedi yıl hapis cezası almış, yirmi beş yaşında bulunan Michael P. ise müebbet hapis cezasına çarptırılmış, on beş yıl hapiste kaldıktan sonra ise serbest bırakılmıştır.²⁶ Aynı şekilde, Solingen'deki saldırıyı gerçekleştiren katiller yetkililer tarafından bir grup kendini bilmez serseri olarak takdim

25. Baberowski, *Räume der Gewalt*, s. 30.

26. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, s. 14.

edilmiştir. Yücel Özdemir, durumun gerçekte başka türlü olduğunu iddia etmektedir:

“Gerçekte ‘bir grup serseri’ diye sunulanların Neo-Nazi örgütlerle ilişkisi yok muydu? Basın ve güvenlik birimleri katliamın kendini bilmez birkaç Neo-Nazi genç tarafından işlendiğini savunsa da gerçek hiç de öyle değildi. Çünkü saldırıya katılan neo-Nazilerin üçü Berd Schmidt’in sahibi olduğu ve dövüş sporlarının öğretildiği ‘deutschen Hochleistungs Kampfkunstverbandes’ (DHK-KV) adlı derneğe gidip geliyordu. 1992’de yasaklanan Milliyetçi Cephe’nin başkanı Meinolf Schönborn’ın inisiyatifıyla kurulan bu derneğin amacı, ‘Milliyetçi Saldırı Komandosu’ yetiştirmekti.”²⁷

Busch, sıcak şiddet eylemlerinin daha ziyade dazlak alt kültüründen çıktığını ve bunun ideolojik olmaktan ziyade dazlakların hayat tarzlarının bir parçası olduğunu söylemektedir. Burada yapılan hayat tarzı-ideoloji ayrımı oldukça muğlak ve tespitte hizmet etmekten uzaktır. Çünkü bahsi geçen kişilerin hayat tarzı -ne kadar ilkel düzeyde olursa olsun- sahip oldukları ideoloji tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla basit bir Halo Efekt reaksiyonundan bahsetmek gerçekte bağdaşmayacaktır. Solingen ve Mölln olayları ile ilgili değerlendirme, sıcak şiddet kavramının daha özenli biçimde yeniden ele alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Zira sıcak şiddet kavramının kullanılması, bir meskeni planlı şekilde kundaklayarak insanların ölümüne sebebiyet verme durumunu, her hangi bir kimsenin arkadaşlarıyla buluşup alkol alması akabinde önlerine çıkan ilk göçmeni tartaklamaları derekesine indirgemektedir. Bunun dışında bir meskeni -alkollü olduğu varsayılabilir- kundaklamak için içinde düşman olarak tanımlanmış birilerinin oturduğunu önceden varsaymak zorunludur. Bu da küçük ölçekte bile olsa bir parça planı denklemin içine dahil etmek zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.

27. Özdemir, *Almanya’da Neonazi-İstibbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cınayetleri*, s. 60.

Busch, sıcak şiddet kavramının yanı sıra bir soğuk şiddet tipinden bahsetmektedir. Ona göre “teröristler hedefe yönelik ve planlı olarak iş görmektedirler. Burada devlet dışı aktörler şiddet eylemlerini, ereği kendinde bir eylem olarak değil politik bir amaca yönelik bir iletişim stratejisinin aracı olarak görmektedirler”.²⁸ O, bu düşünceden hareketle teröristlerin öncelikli olarak insanların bedensel bütünlüğünden ziyade psikolojilerini hedef aldıklarını iddia etmektedir. Teröristler, kurbanlarını ve saldıracıkları hedefleri sembolik değerlerine göre seçmektedirler. Burada da yukarıda geçen kavramsallaştırmalardaki örneklere benzer türden bir zorlukla karşı karşıya kalınmaktadır. Zira politik alana dair kavramlar çok katı belirlenimler olarak kabul edildiğinde, pratikteki birçok uygulama kavramın dışına taşmaktadır. Bunun tam tersini yapıp onlarca birbirinden farklı durumu ifade edecek kadar geniş bir kavramsallaştırmaya gidildiği zaman ise söz konusu kavram işlevsiz hale gelmektedir. Busch, makalesinin henüz özet kısmında NSU cinayetlerinin yeni nitelikte bir aşırı sağ şiddeti olduğunu, çünkü burada, daha önce görülmedik biçimde farklı şiddet türlerinin özelliklerinin bir araya getirildiğini ifade etmekte ve bu şiddetin herhangi bir sembolik değer taşımaya ortalama göçmen erkeği hedefe koyduğunu söylemektedir. Aslen sorunun tanımlanma şekli, meseleye nereden bakıldığına bağlı olarak değişmektedir. Bir takım sabit ve değişmez ontolojik belirlenimlerden bahsediliyormuş gibi, çerçevesi kesin sınırlarla belirlenmiş bir şiddet türünden bahsetmek imkanı dahilinde görünmemektedir. Diğer bir husus şiddetin ortalama göçmen erkeği değil “Türkiye kökenli ve verimli çağında bulunan erkek göçmenleri” kendisine hedef olarak seçtiğidir. Böyle bir topluluğun sembolik bir değer taşımasının şartı, saldırıların neticesinde bir yere belli bir mesajın ulaştırılması olduğu varsayıldığında, bu mesajın net bir biçimde alındığı rahatlıkla söylenebilmekte-

28. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 225.

dir. Böylesi bir çıkarsama aslında yazarın katı bir terör tanımlamasını kabul etmesinde yatmaktadır. Busch'un soğuk şiddet kavramı altında değerlendirdiği terör tanımı şöyledir:

“Teröristler hedefli ve planlı biçimde hareket ederler. Bunu yaparken, devlet dışı aktörler şiddeti bizatihi bir amaç olarak değil, politik bir hedefin güdülmesine yönelik ‘iletişim stratejisinin’ bir aracı olarak görürler. Düşünceye etki etmeye çalışırlar. Onların yapmak istedikleri korku yaymak, devletin vatandaşların güvenliğini sağlama konusundaki yeterliliğini sorgulanabilir hale getirmek ve devleti aşırı tepki vermeye tahrik ederek terörist şiddet eylemlerinin sonradan sözüm ona meşruiyet kazanmasını sağlamaktır. Bu nedenle kurbanlarını veya saldırı hedeflerini sembolik değerlerine göre seçerler.”

Busch'a göre katillerin kurbanlarını hedef gözeterek seçmelerine rağmen bu kişiler yine de sıradan göçmendirlir. Aşırı sağcıların düşman imgesine uymaktadırlar ancak özel bir sembolik değer taşımamaktadırlar.²⁹ Busch, bu cümlelerinin devamında teröristlerin psikolojik etkiyi azami seviyeye çıkarmak için sembolik hedefler seçtiklerini de söylemektedir. Burada ortaya basit bir soru çıkmaktadır: Öldürülen kişilerin sembolik bir değer ifade ediyor olmaları için sahip oldukları ortalama kimlik yeterli değil midir? Onların tamamının iddiasız mesleklere sahip olması ile moda eleştirmeni ya da imam olması arasında sembolik bir değere sahip olmak açısından gerçek bir fark bulunmakta mıdır?

Busch -aynı çete tarafından katledilen Yunan asıllı Theodoros Boulgarides hariç- öldürülenlerin tamamının Türk olmasını öncelikle onların Almanya'da yaşayan en yoğun göçmen grubu olmasıyla, ikinci olarak ise Türklerin sıklıkla yabancı düşmanı kampanyaların hedefi olmasıyla açıklamaktadır. Birinci durum ile alakalı olgular çok nettir: Türkler Almanya'da yaşayan

29. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 232.

yabancı kökenliler arasında sayıca ilk sıradadır; ancak bu -öldürülen kişilerde olduğu gibi- yabancıların tamamı bir yana kahir ekseriyetini bile teşkil etmemektedir. İkinci olarak, burada terörizm tanımı kendisi ile çelişkili hale gelmektedir. Çünkü sürekli olarak daha önce bir nefret kampanyasının hedefi olmuş olmak, sembolik bir değer taşımak anlamına gelmektedir. Yazarın kendisinin de ifade ettiği gibi aşırı sağ örgütler arasında hücre tipi lidersiz direniş modeli gitgide yaygınlaşmaktadır. Bu hücre yapılanmasında örgütler bilinen hiyerarşik örgüt yapılarının tersine, kendi inisiyatifleri ile eyleme geçen küçük hücreler söz konusudur. Tek başına bu olgu dahi terörizmi sadece uzun planlama süreci üzerinden tanımlamayı sorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle sıcak şiddet-soğuk şiddet ayrımı, özellikle NSU bağlamında çok kullanışlı bir kavram çifti gibi görünmemektedir.

Faillerin kişisel itkileri ile ilgili ise şu değerlendirmeyi yapmak doğru olacaktır: *Sonnenbanner* isimli neo-Nazi yayınında hücre tipi örgütlenme propagandası yapılmış olması ve NSU cinayetlerinin baş sorumlularından Uwe Mundlos'ta bu yayından bir nüsha bulunmuş olması³⁰, çok fazla bir açıklayıcılığa sahip değildir. Yani bu olgudan hareketle yukarıda ortaya konulmuş olan devlet ile aşırı sağ örgütler arasındaki ilişkiyi görmezden gelerek cinayet çetesinin aşırı sağ yayınların etkisi altında kalarak yer altına çekildiğini, bu sebepten dolayı da yetkili birimler tarafından bulunamadığı şeklindeki bir açıklama tatmin edici olmaktan uzaktır.

Busch benzer katı kavramsallaştırmalar yüzünden Brandenburg Eyalet Yüksek Mahkemesi tarafından 2005 senesinde terör örgütü kurmak ve terör örgütüne üyelik suçlarından cezaya çarptırılan Freikorps Havelland isimli Neo-Nazi örgütünün, gerçekleştirdiği saldırılarla göçmen kökenli insanları korkutarak sadece yaşam alanlarını terk etmelerini hedeflediği için, bu örgütün

30. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 228.

eylemlerini şiddetsiz terörizm olarak isimlendirmektedir. Şiddet araştırmalarında, bedene yönelik şiddet ön plana çıkmaktadır. Beden, şiddet meselesinde o kadar önemli bir yer tutmaktadır ki doğrudan bedene yöneltilmemiş eylemler bile bedene gönderme yapılarak ifade edilmektedir. Örneğin benliğin ezilmesinden, ruhun acı çekmesinden, vicdanın sızlamasından bahsedilmektedir. Bununla beraber insanları yerlerinden edip bir yere gitmeye zorlamak da şiddetin bir parçası olarak görülebilmektedir. Bu durumu anlamlandırmak için Alman Sosyolog Heinrich Popitz'in şiddet kavramına başvurmak faydalı olacaktır. Popitz, *Phänomene der Macht* isimli eserinde şiddeti dört ana kategoride değerlendirmektedir. Ona göre şiddet, aksiyon şiddeti, enstrümantal şiddet, otoritatif şiddet ve teknik şiddet olarak dörde ayrılır. Teknik şiddetten kasıt, ilk bakışta şiddet amacı gütmeyen, ancak indirekt şekilde insanların hayatlarını etkileyerek bir başka duruma kendilerini zorlayan şiddet durumudur.³¹ Reemtsma da Popitz'in teknik şiddet kavramına benzer bir yaklaşımla, bedeni yeri değiştirilebilir bir kütlede ibaret olarak gören tutumu ifade etmek için yer tayin edici şiddet (lozierende Gewalt) kavramını kullanmaktadır.³²

Busch sıcak ve soğuk şiddet kavramlarını açıkladıktan sonra NSU cinayetlerinin bu iki şiddet türünden hangisine dahil edilebileceğini soruşturmaktadır. Sonuç olarak ise NSU cinayetlerinin iki şiddet türünün de bazı özelliklerini gösteren bir yapıda yeni bir tür şiddet olduğunu iddia etmektedir. Ona göre NSU cinayetler serisi üzerinde düşünülüp ince bir biçimde planlandığı için soğuk şiddet özelliği göstermektedir. Zira cinayette kullanılacak silahlardan kaçış güzergahında ihtiyaç duyulan karavandan bisiklete kadar her şey ince biçimde düşünülmüştür. Başka

31. Heinrich Popitz, *Phänomene der Macht*, (J.C.B Mohr Verlag, Tübingen: 1992), s. 31.

32. Jan Philipp Reemtsma, *Vertrauen und Gewalt*, (Hamburger Edition, Hamburg: 2013), s. 108

açılardan ise bu saldırılar sıcak şiddete daha yakın durmaktadır. Bu üçlü dış dünyadan çok sıkı yalıtılmış bir biçimde yaşadığı için saldırıları resmi olarak üstlenmemişse bile ilgili makamlara cezai bir soruşturma süreci başlatmayı zorlaştırabilmeyi başarmıştır.³³ Stengel'in mahkemedeki ifadeleri ve NSU cinayetleri ile ilgili tanıklık yapacak kişilerin başlarına gelen beklenmedik tuhaf- lıktaki hadiseler, çetenin dünyada devlet örgütlenmesinin ve hukuk sisteminin en güçlü olduğu kabul edilen bir devletin sınırları içinde yıllarca gizlenerek faaliyet gösterdiği iddiasını anlaşıl- maz duruma düşürmektedir. Üçlü cinayet çetesinin iyi bir eğitim ka- riyerine sahip olmamasına rağmen, eylemlerini titizlikle planla- yıp o alanda sıklıkla görüldüğünün aksine işledikleri cinayetleri bir övünme vesilesi yapmamaları durumsal şiddetle, yani sıcak şiddetle uymayan özellikler olarak sunulmaktadır.

Katillerin, işledikleri cinayetleri uluorta anlatmadıkları için kendilerini gizleyebildikleri ve bu nedenden dolayı ilgili makam- ların onlardan şüphelenmek yerine farklı bir yönde soruşturma yürüttüğü iddiası da tutarsız görünmektedir. Çünkü hem görgü şahitlerinin faillerin eşkaline dair verdikleri ifadeler hem de çok uzun süre boyunca ciddi bir ihtimal olan aşırı sağ şiddetin, bu konunun uzmanı olan kişilerce göz ardı edilmesi kabul edilebi- lir bir gerekçe gibi durmamaktadır. Tüm bunlara rağmen yazar NSU cinayetlerini sağ terörizm olarak adlandırabilmek için bazı alametlerin eksik olduğunu düşünmektedir.

Busch'un yürüttüğü kavram tartışmaları parlamentolarda yü- rütülen ve sıklıkla lüzumsuzca uzatılan usul tartışmalarına benze- nmektedir. Evvela acıyı, insan ölümünü ve kan dökmeyi şablonlar üzerinden değerlendirmektedir. Bu hata insanlığın gidişatı ile il- gili iyimser düşüncelere sahip yazarların, şiddetin giderek azal- dığını ispat etmek için sayılara referans vererek işledikleri hata ile aynı türdendir. Bir şiddet eylemini terörizm olarak adlandırıp

33. Busch, *Die NSU-Morde: Ein neuer Typ rechtsextremistischer Gewalt*, s. 231.

adlandırılmayacağına esasen sözlükler değil, dünyadaki cari söylem üstünlükleri karar vermektedir. Zaten cinayetin kurbanları için kendi katillerinin nasıl isimlendirileceği artık bir anlam taşımamaktadır. Burada önemli olan katiller ile onları himaye eden veya işlerini kolaylaştıranların, hem hukuk hem de tarih önünde yargılanmasıdır. Öyle görünmektedir ki NSU cinayetlerinin gerçek anlamda aydınlatılabilmesi ancak şu iki soruya bulunabilecek dürüst ve açık yanıtlara bağlıdır: Birinci olarak, NSU çetesi devlet aygıtı içerisinde bulunan birileri tarafından görmezden gelinmiş veya kollanmış mıdır? İkinci olarak benzer mekanizma cinayetlerin aydınlatılması sürecinde bazı noktaların karanlık kalması için yeniden devreye girmiş midir? Bu soruların tatmin edici ölçüde cevaplanmaması, NSU olayının müphemliğini sürdürmesine sebep olmaktadır.

SONUÇ

Türklere yönelik şiddet olaylarının 11 Eylül sonrası Batı'da giderek yükselen İslam karşıtlığı zemininde farklı bir boyut kazandığı açıktır. Alman Devleti, ırkçılık ile arasındaki tarihsel sebeplerle sorunlu olan ilişki sebebiyle, NSU hadisesine gereken açıklıkla yaklaşmamaktadır. Bu sebeple NSU davası, tüm dünyada bitmeyen bir dava olarak görülmüş ve faillerin yakalanması akabinde dahi maşeri vicdanı tatmin edici bir sonuç elde edilememiştir. Buna karşın konu ile ilgili yapılan yorumlar ve kaleme alınan eserlerin önemli kısmı, hadisenin asıl boyutlarını tartışılır kılmaktan ziyade, bireysel seviyeye indirgeme ve kolektif bir hata olmadığını ispata yönelik gayreti ortaya koymaktadır. Şiddet hakkında yapılan teorik yorumlar ve hadisenin bu yorumlar perspektifinde değerlendirilmesi çabası, Almanya başta olmak üzere Avrupa'da yaşayan Türklerin sürekli bir tehdit altında olduğu ve bu tehdidi doğuran atmosferin, hakim siyasal söylem tarafından yer yer Türkiye karşıtlığı ile beslendiği gerçeğini değiştirmemektedir.

Dahası, hadiseyi şiddet ve insan doğası üzerinden konuşmak, en müessir amil olan ırkçılık sorununu ve bu sorunun olaydaki rolünü tartışmada ikinci plana itilmesini beraberinde getirmektedir. Bu ise, ırkçılık kavramı ile yan yana gelmekten özenle kaçınan Alman kamuoyu açısından anlaşılabilir olsa da hadisenin asıl sebep ve boyutları ile tartışılmasının önünde bir engel teşkil etmektedir. NSU cinayetlerinin, uzun süre CESKA cinayetleri olarak adlandırılması benzer bir yatkınlık sebebiyle olmuştur. Möln ve Sollingen hadiseleri de benzer bir yaklaşım ile karşılık bulmuş, Alman kamuoyu ırkçılık tehlikesini derinlemesine tartışacak bir zemin elde edememiştir. Bu zemini yok eden şey tutarlı bir çekingenliktir. Bu çekingenliğin ve geri duruşun en önemli sebebi hiç şüphesiz NSDAP döneminde gerçekleşen ve günümüzde insanlık suçu olarak kabul edilen hadiselerin, ikinci Dünya Savaşı sonrası tüm alman toplumunu kapsayacak kolektif bir suç olarak okunmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yarattığı travma, alman toplumunu ve yetkilileri kolektif eylemlerin bireysel olarak değerlendirildiği basitleştirici ve indirgemeci bir tavra sevk etmektedir. Öte yandan karşı karşıya olduğumuz gerçek şunu göstermektedir ki, söz konusu eylemler bireylerin anlık yahut planlı girişimleri olmanın ötesinde bir zihnin ve tarihsel arka planın ürünüdür.

NSU OLAYLARI VE ALMAN İSTİHBARATI

Ahmet Blbl¹

GİRİŞ

Kasım 2011’de başarısız bir banka soygunun ardından kendini ifşa etmesiyle “tesadüfen” gün yüzüne çıkan aşırı sağcı Nasyonal Sosyalist Yeraltı (*Nationalsozialistische Untergrund - NSU*) terör örgütünün 1998-2011 yılları arasında Almanya’da geekleştirdiği terör dehşetinin birçok yönü ortaya çıktı. Bu terör dehşetinin ortaya çıkan en önemli yönü ise; ırkçı bir motivasyonla kökenleri nedeniyle 8’i Türk olmak üzere bir Yunanlı göçmen ile bir Alman kadın polis memurunun ldrlmesiydi. Söz konusu cinayetlerin yanında bu ırkçı örgütün üç bombalı saldırı ve 15 banka soygunundan da sorumlu olduğu ortaya çıktı.² Bu bağlamda NSU terör hücresinin keşfi, yalnızca akıl almaz bir dizi cinayet ve suçu ortaya çıkarmakla kalmadı, aynı zamanda Alman güven-

-
1. Dr., Bağımsız Akademisyen, ahmetbulbul@erciyes.edu.tr.
 2. Teoman Ertuğrul Tulun, “Germany’s Far-Right Terrorism and the Timid NSU Case Verdict Analysis”, *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, No: 26, (2020), <https://avim.org.tr/en/Analiz/GERMANY-S-FAR-RIGHT-TERRORISM-AND-THE-TIMID-NSU-CASE-VERDICT> (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2023).

lik kurumları ve yetkililerinin bu cinayetlerdeki sorumluluğunu ve terör örgütü ile yakın bağlarını da açığa çıkarttı.³

NSU örgütünün yıllar boyunca Alman iç istihbarat servisinin gözünden “kaç(ırıl)ması” büyük şaşkınlık yarattı. Görgü tanıklarının ifadelerine, cinayetlerin “Ceska” marka aynı silahla ve farklı şehirlerde işlenmesine, öldürülen kişilerin Türk olmaktan başka ortak bir yönlerinin ve herhangi bir suçla bağlantılarının olmamalarına karşın Alman polislerinin, yürüttüğü soruşturmada bu cinayetlerde, aşırı sağcıların rolü dışında kalan tüm ihtimalleri ele almayı tercih ettiği görüldü.⁴ Bu doğrultuda polis ısrarlı bir şekilde bu cinayetlerin Türk toplumu içindeki bir hesaplaşmadan kaynakladığı iddiasıyla hareket ederek, kurbanların ailelerine, komşularına ve sosyal çevrelerine odaklandı ve onları zan altında bıraktı. Hatta bazen cinayet kurbanlarının kendilerinin suça karıştıklarını iddia edilerek, kurbanların itibarını zedelemekten bile kaçınılmadı.⁵ Bu bağlamda Alman medyası da cinayetleri “döner cinayetleri” (Döner-Morde) olarak nitelendirerek, infazları öldürülen kişilerin uyuşturucu ticareti, haraççılık gibi organize suç işlerine karışmalarına bağladı.⁶

3. Daha fazla bilgi için bkz. Yücel Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, (Kor Kitap, İstanbul: 2020).
4. Helen Pidd, “How Could German Neo-Nazi Killers Have Evaded Police for 13 Years?”, *The Guardian*, 18 Kasım 2011, <https://www.theguardian.com/world/2011/nov/18/how-german-neo-nazis-evaded-police> (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2023).
5. Jasmin Siri und Imke Schmincke, *NSU-Terror Ermittlungen am Rechten Abgrund. Ereignis, Kontexte, Diskurse*, (Transcript Verlag, Bielefeld: 2013), s. 9.
6. Fabian Virchow, Tanja Thomas ve Elke Grittmann, ““Das Unwort Erklärt die Untat”: Die Berichterstattung über die NSU-Morde – eine Medienkritik”. *Eine Studie der Otto Brenner Stiftung*, (OBS-Arbeitsheft 79, Frankfurt am Main: 2015), s. 21, https://www.otto-brenner-stiftung.de/fileadmin/user_data/stiftung/02_Wissenschaftsportal/03_Publikationen/AH79_NSUMorde_Grittmann_2015_01_10.pdf (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2022); Marcel Fürstenau, “Alman Medyasının İrkçi Terörle Sınava”, *Deutsche Welle Türkçe*, 9 Eylül 2020, <https://www.dw.com/tr/alman-med>

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin yetmiş yılı geçen tarihi içerisinde, Münih Yüksek Bölge Mahkemesi'nde 6 Mayıs 2013'te görülmeye başlayan ve “Yüzyılın Davası” olarak nitelen NSU Davası ülkede; daha önce 1963-1965 yılları arasında Frankfurt şehrinde gerçekleştirilen “*Auschwitz Davası*” ile 1970'lerdeki “Kızıl Ordu Fraksiyonu” (*Rote Armee Fraktion – RAF*) davalarına benzer bir sarsıntıya neden oldu.⁷ İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin en büyük ve en uzun (beş yıl) davalarından biri olan NSU davası⁸ ve bu süreçte oluşturulan çeşitli soruşturma komisyonlarının ortaya çıkardığı bulgular ve gelişmeler Alman istihbarat teşkilatları ile polisi üzerindeki şüpheleri ve tartışmaları arttırdı. Alman istihbarat ve polis teşkilatları bu cinayetleri önleyebilecek şekilde, NSU üçlüsünün nerede olduğuna dair büyük miktarda bilgiye sahipti. Bunun yanında, birçok doğrudan ihbara ve hücrenin en yakın çevresinde çok sayıda muhbirin de olmasına rağmen, aranan üç neo-Nazi yanlısının asla yakalan(ma)maması veya onların cinayet ve bombalama eylemleriyle ilişkilendiril(e)memesi ciddi bir meşruiyet krizine neden oldu.⁹

Sadece Uwe Mundlos, Uwe Böhnhardt ve Beate Zschäpe üçlüsünden (“Trio”) ibaret olduğu iddia edilen NSU terör örgütünü uzun yıllar tespit edemeyen/etmeyen Alman güvenlik kurumlarının bu başarısızlığının nedenleri üzerine birçok soru ve eleştiri gündeme geldi. NSU olayında Alman güvenlik kurumlarının başarısızlığında; kurumlar arası koordinasyon eksikliği ya

yas%C4%B1n%C4%B1n-%C4%B1rk%C3%A7%C4%B1-ter%C3%B6r-le-s%C4%B1nav%C4%B1/a-54866273 (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2022).

7. Hajo Funke, *Sicherheitsrisiko Verfassungsschutz. Staatsaffäre NSU: Das V-Mann-Desaster und Was Daraus Gelernt Werden Muss*, (VSA, Hamburg: 2018), s. 11.
8. Dava Tutanakları için bkz. Annette Ramelsberger, et al. *Der NSU Prozess: Das Protokoll*, (Antje Kunstmann Verlag, Bonn: 2018).
9. Daniel Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, (Routledge, London: 2017), s. 157.

da beceriksizlikten daha çok polis ve istihbarat teşkilatlarının NSU'nun ana figürleriyle yakın temas halinde olmaları gerçeği öne çıkmaktaydı.¹⁰ Bu bağlamda, ırkçı terör örgütü NSU'nun eylemlerindeki rolü nedeniyle Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı başta olmak üzere istihbarat servisleri üzerindeki tartışmalar yeniden alevlendi. Bu noktadan hareketle bu çalışmada; iki Almanya'nın birleşmesinden sonra hem Alman toplumu hem de kurumları içinde daha çok gün yüzüne çıkmaya başlayan ırkçılık ya da yabancı düşmanlığı (*Ausländerfeindlichkeit - xenophobia*) bağlamında Alman istihbarat servislerinin NSU terör örgütü ile olan ilişkisi ve eylemlerdeki rolleri mercek altına alınacaktır.

ALMAN İSTİHBARAT TEŞKİLATLARI

Merkezi bir istihbarat servisinin bulunmadığı Almanya'da federal düzeyde üç istihbarat teşkilatı vardır: Dış İstihbarat Servisi *Bundesnachrichtendienst (BND)*, İç İstihbarat Servisi *Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV)* ve Askeri Karşı İstihbarat Servisi *Militärischer Abschirmdienst (MAD)*.¹¹

Federal İstihbarat Teşkilatı

Dış istihbarattan sorumlu olan BND, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin ilk ve öncü istihbarat teşkilatı olarak önemli bir konumda bulunmaktadır. Öyle ki 1949 yılında Federal Cumhuriyet ku-

10. Marc Engelhart, "The National Socialist Underground (NSU) Case", *Privacy and Power: A transatlantic Dialogue in the Shadow of the NSA-Affair*, ed. Russell A. Miller, (Cambridge University Press: 2017), s. 375-400, s. 377.

11. Anna Daun, "Nachrichtendienste in der Deutschen Außenpolitik", *Deutsche Außenpolitik. Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen*, 2. aktualisierte und erweiterte Auflage, ed. Thomas Jäger, Alexander Höse und Kai Oppermann, (VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden: 2011), s. 141 – 172, s. 141.

rulmadan çok daha önce, 1946 yılında Wehrmacht'ın “Doğu Yabancı Orduları” (*Freemde Heere Ost – FHO*) eski Komutanı ve İstihbarat Şefi Reinhard Gehlen tarafından temelleri atılan BND, hem Batı'nın hem de Almanya'nın güvenlik ve savunma politikalarına önemli katkılarda bulundu.¹² Münih şehrinin güneyinde bulunan Pullach kasabası idari merkezli olarak Gehlen ile ABD hükümeti adına CIA arasında 1946 yılında yapılan anlaşmayla kurulan “Gehlen Örgütü” (*Die Organisation Gehlen - Org.*) daha sonra BND'yi oluşturacak temel kuruluş oldu. Bu örgüt CIA tarafından finanse edildi ve denetlendi.¹³ Gehlen Örgütü 1956 yılından itibaren “Federal Dış İstihbarat Teşkilatı” (*Bundesnachrichtendienst*) olarak Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti'nin emri altına yerleştirildi. BND, 1963 yılında ise Federal Başbakanlık Makamına (*Bundeskanzleramt*) bağlandı.¹⁴ Doğrudan Federal Başbakanlık Makamına, bir anlamda başbakanın emri altına verilen BND'nin, Almanya'nın sadece dış istihbarat ile ilgilenen istihbarat servisi olması bağlamında Almanya içindeki yerel vakalar ya da kişiler hakkında istihbarat çalışması veya bilgi depolaması yasaktır.¹⁵ Federal Almanya Cumhuriyeti'nin dış ve sa-

12. Ahmet Bülbül, “Asgari Egemenlik Azami İstihbarat: Soğuk Savaşta Federal Almanya Cumhuriyeti Dış İstihbarat Servisi'nin (BND) Ortadoğu'daki Faaliyetleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 50, (2020), s. 321-352, s. 332, <https://doi.org/10.48070/erusosbilder.729456> (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2023).
13. Wesley K. Wark, “The Origins of Intelligence Cooperation Between the United States and West Germany”, *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945-1990: A Handbook, Volume 1: 1945-1968*, ed. David Lazar, and Christof Mauch (German Historical Institute (Washington, D.C.) & Cambridge University Press, Cambridge: 2004), s. 248-254, s. 250.
14. Hans-Georg Wieck, “Der Bundesnachrichtendienst in den Entscheidungsprozessen der Außenpolitik”, *Deutschlands neue Außenpolitik 4, Institutionen und Ressourcen*, ed. Wolf-Dieter Eberwein/Karl Kaiser, (R. Oldenbourg Verlag, München: 1998), s. 47 – 58, s. 47.
15. Harald Nielsen, “The German Analysis and Assessment System”, *Intelligence Analysis and Assessment*, ed. David Charters, Stuart Farson, and Glenn P. Hastedt, (Routledge, London: 2013), s. 54-71, s. 60-61.

vunma/güvenlik politikası açısından önemli olarak sayılacak bilgileri yurtdışından toplayarak, elde edilen bilgileri analiz eder ve buna göre değerlendirmelerde bulunur (BNDG Yasası Mad.1/2).¹⁶

Berlin'de 2019 yılında açılan yeni merkez binası ile dünyanın en büyük istihbarat binasına sahip olan BND'nin çalışanlarının yaklaşık yüzde 10'u askerlerden oluşur ve buna lider pozisyonunda olan dört general de dahildir. Yaklaşık 6.500 (2022 itibarıyla) kişiyi istihdam eden BND'nin yıllık bütçesi yaklaşık bir milyar avro kadardır.¹⁷ Bunun dışında Udo Ulfkotte; BND'nin 6.500 civarındaki resmi çalışanın yanında, yaklaşık olarak 17.000 "resmi olmayan" çalışanın olduğunu ve bu resmi olmayan çalışanların büyük çoğunluğunun gazetecilerden oluştuğunu iddia etmektedir.¹⁸ BND hem öncül bir istihbarat teşkilatı olması hem de NSU üyelerinin, Birleşik Krallık ve İskandinavya'daki *Combat 18* veya *Blood & Honor* gibi yabancı terörist gruplarla olan ilişkisi ve NSU üyelerinin ABD'ye olası kaçışlarıyla ilgili konu bağlamında, NSU davasına yalnızca kısmen dahil olmuştur.¹⁹

Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı

Weimar Cumhuriyeti'nin çöküşü ve Nasyonal Sosyalizm döneminin acı tecrübeleri nedeniyle Federal Almanya Cumhuriyeti'nin

-
16. Bkz. Federal Almanya Dış İstihbarat Teşkilatı Kanunu Böl. 1 Mad. 2 - "Gesetz über den Bundesnachrichtendienst (BND-Gesetz- BNDG)- (§ 1 Absatz 2 BNDG)" Ausfertigungsdatum: 20.12.1990 <https://www.gesetze-im-internet.de/bndg/BJNR029790990.html> (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).
 17. Jefferson Adams, *Historical dictionary of German intelligence, Vol. 11.* (Scarecrow Press, Langham, Maryland: 2009), s. 58; Daun, *Nachrichtendienste in der deutschen Außenpolitik*, s. 144; Nielsen, *The German Analysis and Assessment System*, s. 61.
 18. Udo Ulfkotte, "Gekaufte Journalisten" *Wie Politiker, Geheimdienste und Hochfinanz Deutschlands Massenmedien lenken*, (Kopp Verlag, Rottenburg: 2014), s. 26.
 19. Engelhart, *The National Socialist Underground (NSU) Case*, s. 385.

kuruluş sürecinde demokrasinin ve anayasanın korunması önemli bir konu olarak öne çıktı.²⁰ Yeni Federal Almanya Cumhuriyeti; Weimar gibi “savunmasız bir cumhuriyet” (*wehrlose Republik*) olmamalı ve bu bağlamda kendisini “militan demokrasi” (*streitbare Demokratie*) olarak koruyabilmeliydi.²¹ Bu amaçla 1949’da kabul edilen Temel Yasa’da (*Grundgesetz*) Madde 87/1 ile anayasanın korunması bir devlet görevi olarak düzenlenmiş olup, Madde 73/10b ile de görev tanımı ve vazifeleri belirlendi.²² Bu anayasa özel yetkilendirme temelinde, 27 Eylül 1950’de Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı yasa²³ ile kuruldu.²⁴ Buradan hareketle dünyada pek benzeri görülmecek şekilde, çoğu ülkede genellikle yalnızca bir iç istihbarat servisi varken, BfV’nin yanında 16 ulusal eyaletin (*Länder*), ulusal idari yapısını yansıttığı çok sayıda bağımsız iç istihbarat teşkilatı oluşturuldu. Bu yerel istihbarat servisleri, “Eyalet Anayasayı Koruma Teşkilatı” (*Landesamt für Verfassungsschutz - LfV*) olarak adlandırıldı.²⁵

20. Michaela W. Richter, *The Verfassungsschutz*, (American Institute for Contemporary German Studies, Issues 20, Washington, D.C.: 1998), s. 2.
21. Carlo Schmid, “Was Heißt Eigentlich: Grundgesetz?”, Rede am 8. September 1948 im Parlamentarischen Rat, www.costima.de/beruf/Politik/CSchmid.htm (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2023); Christoph Gusy, *Weimar - Die wehrlose Republik?*, (Mohr, Tübingen: 1991); Hans-Jürgen Papier, Wolfgang Durner, “Streitbare Demokratie”, *Archiv des Öffentlichen Rechts*, Vol. 128. Jg., Heft 3 (2003), s. 340-371, <https://www.jstor.org/stable/44316813> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022).
22. *Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası*, Son güncelleme: Kasım 2012, Çev. Prof. Dr. Christian Rumpf ve Dr. Gökçe Uzar, s. 56, 68, https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Grundgesetz_TR_endg%C3%BCltig.pdf (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).
23. Bkz. “Gesetz über die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in Angelegenheiten des Verfassungsschutzes und über das Bundesamt für Verfassungsschutz (Bundesverfassungsschutzgesetz - BVerfSchG)”, <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfSchG/BVerfSchG.pdf> (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2023).
24. Adams, *Historical Dictionary of German Intelligence*, s. 55-56.
25. *Federal Verfassungsschutz Yasası*’nın 1950’deki kabulünden sonra, on bir Batı Alman Eyaleti’nin tümü kendi *Verfassungsschutz* teşkilatlarını (LfV)

Batı Almanya'daki tüm demokratik partiler ve Müttefik Yüksek Komisyonu (ABD, İngiltere ve Fransa); Nazizm'in yükselişiyle ilgili deneyimler ile birlikte Almanya'daki olası komünizm tehlikesine ve yıkıcı faaliyetlere karşı yeni Alman devletinin bir iç güvenlik organına ihtiyacı olduğuna karar verdiler.²⁶ Ancak, *Gestapo*²⁷ ve *Reichssicherheitshauptamt*²⁸ gibi neredeyse sınırsız

kurdular. İki Almanya'nın 1990'da birleşmesinden sonra beş yeni doğu eyaletinin her biri aynı şekilde kendi LfV'lerini oluşturdu. Bu yerel istihbarat servisleri: LfV Bayern (Bavaria), LfV Baden-Württemberg, LfV Nordrhein-Westfalen, LfV Rheinland-Pfalz, LfV Niedersachsen, LfV Bremen, LfV Sachsen-Anhalt, LfV Sachsen, LfV Brandenburg, LfV Berlin, LfV Hamburg, LfV Mecklenburg-Vorpommern, LfV Thüringer, LfV Saarland, LfV Hessen, LfV Schleswig-Holstein. Bkz. Ralf Frauenrath, "Die Verfassungsschutzbehörden im Gefüge der deutschen Sicherheitsarchitektur", *Die Verwaltung der Sicherheit: Theorie und Praxis der Öffentlichen Sicherheitsverwaltung*. Ed. Hans-Jürgen Lange und Michaela Wendekamm, (Springer-Verlag, Wiesbaden: 2018), s. 155-164, s. 155.

26. Bir iç istihbarat teşkilatının planlanması hâlihazırda devam etmekteyse de 14 Nisan 1949'da Müttefiklerin askeri valilerinden gelen ve "polis mektubu" (*Polizeibrief*) olarak bilinen polis gücünü düzenleyen muhtırası, Anayasa Koruma Teşkilatı'nın kurulmasına önemli bir ivme kazandırmıştır. Robert Chr. van Ooyen, "Polizei, Verfassungsschutz und Organisierte Kriminalität. Die Entscheidung des Verfassungsgerichtshofs Sachsen zum Trennungsgebot", *Innere Sicherheit – Politik – Polizei, Band 1: Entwicklungen bis 2009*, ed. Martin H. W. Möllers, Robert Chr. van Ooyen, (Zentralbe- reich der HS Bund, Brühl/Rheinland: 2015), s. 105-118, s. 111.
27. *Geheime Staatspolizei (Gestapo)* – Gizli Devlet Polisi: Hitler'in Almanya'da 1933'te iktidara gelmesinden sonra kurulan Gestapo, kısa sürede güçlü bir siyasi polis gücü haline gelmiştir. Gestapo, Almanya ve işgal altındaki topraklarda Nazilere yönelik fiili veya sözde siyasi muhalefete karşı sistemati- k mücadeleden sorumlu olmuştur. Gestapo hiçbir hukukî ya da yasal denetime tabi olmadan faaliyet göstermiştir. Önleyici tutuklama yetkisine sahip olan Gestapo'nun eylemleri adli kovuşturmanın dışında bırakılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Carsten Dams und Michael Stolle, *Die Gestapo: Herrschaft und Terror im Dritten Reich*, (CH Beck, München: 2017).
28. *Reichssicherheitshauptamt (RSHA)* - Reich Güvenlik Baş Dairesi: Nazi döneminde ülke içinde birçok farklı istihbarat teşkilatının bulunması ve bunların birbiri ile rekabeti nedeniyle birliktelik ve uyum sağlanamaması üzerine, 1 Ekim 1939'da Reinhard Heydrich yönetimi altında oluştu-

güce sahip bir güvenlik organı yaratmaktan korkan yasa koyucular istihbarat ve polis işlevlerini birbirinden ayırarak (*Trennungsgesetz*), BfV'ye hiçbir polis yetkisi vermedi ve BfV'yi polisin bir parçası yapmadı.²⁹ Bu doğrultuda BfV'nin tutuklama yapması, ev aramalarını yürütmesi ve kişileri sorgulaması yasaklandı. Bir iç istihbarat teşkilatı olması çerçevesinde sadece federal topraklar üzerinde faaliyet yürütmesine izin verildi.³⁰

Federal İçişleri, İmar ve Yurt Bakanlığı'na bağlı bir iç istihbarat servisi olarak, Köln merkezli olarak çalışan BfV, genellikle Almanya sınırları içinde faaliyet göstermektedir. Temel görevi; Alman toplumunun anayasal değerlerinin yanı sıra federal ve eyalet hükümetlerinin varlığı ve güvenliğinin korunmasıdır. Bu bağlamda BfV, anayasal düzenine düşman olan organize gruplar, partiler ve aşırılık hakkında elde ettiği istihbaratı ve değerlendirmeleri idari, yargı ve polis makamlarına iletmekten ve federal topraklarda karşı casusluktan da sorumludur.³¹ BfV'nin 2021 yılına ait faaliyet raporuna göre; kuruluşun 4234 çalışanı ve yaklaşık 425 milyon avro bütçesi vardır.³² Hem BfV hem de eyalet istih-

ruhan RSHA ile tüm istihbarat örgütleri bir şemsiye organizasyon altında bir araya getirilmişlerdir. Bkz. Bülbül, *Asgari Egemenlik Azami İstihbarat: Soğuk Savaşta Federal Almanya Cumhuriyeti Dış İstihbarat Servisi'nin (BND) Ortadoğu'daki Faaliyetleri*, s. 331.

29. Adams, *Historical Dictionary of German Intelligence*, s. 55-56; "Die Verfassungsschutzbehörden im Gefüge der deutschen Sicherheitsarchitektur", s. 156.
30. Sadece Federal topraklar üzerinde faaliyet yürütmesine izin verilmesine karşın istisnai olarak BfV, iki Almanya'nın birleşmesine (1990) kadar Sovyet işgal bölgesini (Doğu Almanya'yı) Almanya'nın bir parçası olarak kabul ederek orada da istihbarat faaliyetleri yürüttü. Bunun yanında bugün birçok yerde açık bir şekilde dile getirilen iddia çerçevesinde BfV, Doğu Almanya'da aşırı milliyetçi örgütlerin kurulmasına yardım etti.
31. Daun, *Nachrichtendienste in der deutschen Außenpolitik*, s. 150.
32. "Der Verfassungsschutzbericht 2021", Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, 9. Juli 2020, s. 17, <https://www.verfassungsschutz.de/SharedDocs/publikationen/DE/verfassungsschutzberichte/2022-06-07-verfassungsschutzbericht-2021.pdf;jsessionid=F96DAEA7C443B2528E->

batar teşkilatları LfV'ler, NSU olaylarında ortaya çıkan ihmalleri ve muhbirlerinin NSU üyeleri ile olan yakın ilişkileri nedeniyle, NSU davasının merkezinde yer almaktadırlar.

Askeri Karşı İstihbarat Servisi

Federal İstihbarat Servisi ve Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı'ndan sonra, Federal Cumhuriyet'in üçüncü istihbarat servisi olan Askeri Karşı İstihbarat Servisi (MAD), Bundeswehr'in 1955'te resmen kurulmasından yalnızca bir yıl sonra 1984 yılında adı MAD olarak değiştirilen "Bundeswehr Güvenlik Dairesi" (*Amt für die Sicherheit der Bundeswehr - ASBw*) ile birlikte Köln merkezli olarak kuruldu.³³ Askeri istihbarat içinde 2017 yılında yeniden yapılandırma çabaları neticesinde MAD askeri organizasyondan çıkarıldı ve adı "Federal Askeri Karşı İstihbarat Servisi" (*Bundesamt für den Militärischen Abschirmdienst - BAMAD*) olarak değiştirilerek doğrudan Alman Savunma Bakanlığına bağlandı.³⁴ Bir iç istihbarat servisi olarak MAD, ordu içinde BfV ile benzer işlevlere sahiptir ve BfV ile yakın işbirliği içinde çalışmaktadır. Birçok ülkede orduya bağlanan istihbarat servislerinin aksine, MAD bir askeri istihbarat servisi değildir, yani askeri keşif yapmaz. MAD'ın temel görevlerini; karşı istihbarat, Bundeswehr içindeki anayasaya aykırı faaliyetlerin tespit edilmesi, casusluk, sabotajla mücadele, aşırılık ve terörizme karşı mücadele oluşturmaktadır.³⁵ Alman Sa-

9184B99F60749C.internet272?_blob=publicationFile&v=4 (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2022).

33. Helmut R. Hammerich, "Stets am Feind!": *Der Militärische Abschirmdienst (MAD) 1956–1990*, (Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen: 2019), s. 102.
34. "MAD: Umbau im Bundesamt für den Militärischen Abschirmdienst", Bundesministerium der Verteidigung, 6 Eylül 2019, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/mad-umbau-bundesamt-militaerischer-abschirmdienst-101422> (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2022).
35. Christopher Nehring, "Nachrichtendienste in Deutschland. Teil I", *Bundeszentrale für politische Bildung*, 24 Mayıs 2019, <https://www.bpb.de/>

vunma Bakanlığına bağlı olarak onun kontrolü altında olan MAD, 1.400 civarında çalışanı ve 137 milyon avro bütçesi ile en küçük Alman istihbarat servisi olması çerçevesinde Avrupa'nın gizli servisleri arasında cüce bir istihbarat servisidir.³⁶ MAD, askeri personelin aşırılıkçı ve terörist faaliyetlerini izleme görevi nedeniyle NSU davasına karışmıştır. NSU'nun birkaç üyesi (elebaşlarından ikisi dahil) ve destekçileri, askerlik hizmeti sırasında MAD tarafından izlenmiştir. Bazı taraftarlar MAD tarafından sorgulanmış ve bir kısmına muhbirlik teklif edilmiştir.³⁷

AŞIRI SAĞ VE ALMAN İSTİHBARAT TEŞKİLATLARI

Alman istihbarat ve polis teşkilatları; kuruldukları günden bugüne sağ ve aşırı sağın eylemlerini görmezden gelmekle, bunlara müsamahama göstermekle ve bu bağlamda Nazi dönemi geleneğini devam ettirmekle suçlanmıştır. Bu nedenle Alman güvenlik teşkilatları “sağ gözü kör” (*Auf dem rechten Auge blind*) olmakla eleştirilmiştir.³⁸ Bu eleştirilere özellikle BfV başta olmak üzere Alman istihbarat teşkilatlarının kuruluşlarının ilk yıllarında eski Nazi subaylarını, Gestapo ve SS³⁹ üyelerini de istihdam etmesi

geschichte/zeitgeschichte/deutschlandarchiv/292006/nachrichtendienst-in-deutschland-teil-i (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2022).

36. Christopher Nehring, “Geheimdienstzweig in Europa: Der Militärische Abschirmdienst MAD”, *Deutsche Welle*, 29 Kasım 2019, <https://www.dw.com/de/geheimdienstzweig-in-europa-der-militärische-abschirmdienst-mad/a-51447350> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2022); Der Verfassungsschutzbericht 2021, s. 17
37. Engelhart, *The National Socialist Underground (NSU) Case*, s. 386.
38. Wolfgang Dick, “Auf dem Rechten Auge Blind?”, *Deutsche Welle*, 15.11.2011, <https://www.dw.com/de/auf-dem-rechten-auge-blind/a-15531314> (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2023).
39. *Hitler-Hücum Birliği (Stosstrupp-Hitler)*; Adolf Hitler'in korunması için 1923'te özel olarak kurulan küçük, kısa ömürlü bir muhafız timiydi. Nazi partisinin tabanını 1925 yılında genişletmesiyle birlikte bu küçük timin yerine Hitler'e fanatik bir şekilde bağlı kişilerden oluşan, paramili-

neden olmuştur. Bu bağlamda aşırı sağ tehlikenin hafife alınarak, eylemlerine müsamaha gösterilmesi ve bu örgütlerle bazı istihbarat elemanlarının ortaya çıkan yakın ilişkileri Alman istihbarat ve polis teşkilatları üzerindeki şüpheleri ve eleştirileri arttırmıştır.⁴⁰ İki Almanya'nın birleşmesinden sonraki süreçte⁴¹ ve özellikle 2015 Göçmen Krizi ile birlikte hem Alman kurumları hem de Alman toplumu içinde daha belirgin bir şekilde görünür hale gelen ve her geçen gün artan aşırı sağcı, ırkçı ve İslam düşmanlığı (İslamofobi)⁴² içeren duygular ve faaliyetler dikkat çekmiştir.⁴³

ter nitelikte hususi bir koruma timi olan *Koruma Bölüğü/Timi (Schutzstaffel - SS) kurulmuştur.* Heinrich Himmler'in yönetiminde SS, Nasyonal Sosyalist rejimin en güçlü ve etkili örgütü haline gelmiştir. Güvenlik Servisi ve Gizli Polisten sorumlu olan SS, Alman Polisini de komuta etmiştir. 1935 yılında SS'de çalışanların sayısı 200.000'e ulaşarak, tim parti örgütünden daha önemli hale gelmiştir. Bülbül, *Asgari Egemenlik Azami İstihbarat: Soğuk Savaşta Federal Almanya Cumhuriyeti Dış İstihbarat Servisi'nin (BND) Ortadoğu'daki Faaliyetleri*, s. 331.

40. Willi Winkler, *Das Braune Netz: Wie die Bundesrepublik von Früheren Nazis zum Erfolg Geführt Wurde*, (Rowohlt Verlag GmbH, Berlin: 2019); Emma Van Heeswijk, *Germany's Intelligence Blind Eye Towards Right-Wing Extremism: The National Socialist Underground Terror Attacks*, (The Security Distillery: 22 Nisan 2020), <https://thesecuritydistillery.org/all-articles/germanys-intelligence-blind-eye-towards-right-wing-extremism-the-national-socialist-underground-terror-attacks> (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2023).
41. Yeniden birleşme sürecinde, aşırı sağcı suçların sayısı kitlesel bir şekilde arttı ve yalnızca güvenlik yetkilileri tarafından tespit edilen suçlar 1989 yılında 1.853 iken bu sayı 1993'te 10.561'e yükseldi. Şiddet eylemleri aynı dönemde 255'ten 2.232'ye yükseldi ve 1992'de 2.639 sayısı ile zirve yaptı. Bkz. Jan Schedler, "Modernisierte Antimoderne": Entwicklung des Organisierten Neonazismus 1990-2010", *Autonome Nationalisten Neonazismus in Bewegung, Edition Rechtsextremismus*, ed. Jan Schedler ve Alexander Häusler, (VS Verlag, Wiesbaden: 2011), s. 17-35, s. 18.
42. Almanya başta olmak üzere AB üye ülkelerindeki İslamofobinin genel değerlendirmesi ve bu bağlamdaki gelişmeler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Enes Bayraklı ve Farid Hafez (ed), *European Islamophobia Report 2019*, (SETA, İstanbul: 2020), https://setav.org/en/assets/uploads/2020/06/EIR_2019.pdf (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2023).
43. Armin Pfahl-Traughber, *Rechtsextremismus in Deutschland Eine kritische Bestandsaufnahme*, (Springer VS, Wiesbaden: 2019).

Alman devleti ve toplumu açısından 1945 yılı; Almanya'nın fiziksel olarak yıkımının bir sonucu olarak, sadece Wehrmacht'ın koşulsuz teslim olması anlamına gelmeyip, aynı zamanda metaforik bir boyutta, bu tarihten önceki Alman ideolojisi ve kimliğini oluşturan; Alman temel normlarının, fikirlerinin ve kolektif inançların ve milliyetçiliğin/ırkçılığın sonu anlamına gelen ve yeni bir başlangıcı ifade eden “sıfır saati/yılı” (*Stunde Null*) olarak tanımlanmıştır.⁴⁴ Bu tanımlamaya karşın ırkçılık ve aşırı sağ ideoloji, Federal Almanya Cumhuriyeti tarihinde de her zaman var olmaya devam etmiştir.⁴⁵ Bu bağlamda ne kadar trajik ve şok edici olursa olsun, NSU; ne İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'daki ilk ve sonuncu sağcı terör örgütü ne de Alman istihbarat teşkilatlarının bağlantılı olduğu ilk ve sonuncu örgüt olmuştur.⁴⁶ Bazı Alman kurumlarının özellikle de istihbarat/güvenlik teşkilatlarının sağcı/ırkçı terör vakalarında ortaya çıkan ve çıkmaya devam eden bağlantıları ve ihmalleri; Üçüncü Reich⁴⁷ ile Federal Cumhuriyet arasında personel ve düşünce/ideoloji bağlamında hüküm süren devamlılığa dair iddiaları güçlendirmiştir.⁴⁸

44. Sophia Becker, “Germany and War: Understanding Strategic Culture under the Merkel Government”, *IRSEM, Institut de recherche stratégique de l'École militaire*, (2013), s. 14, www.defense.gouv.fr/irsem (25 Aralık 2022); Sıfır yılı için bkz. Ian Buruma, *Sıfır Yılı (1945'in Tarihi)*, Çev. Nurretin Elhüseyni. (YKY, İstanbul: 2015).
45. Pfahl-Traughber, *Rechtsextremismus in Deutschland Eine kritische Bestandsaufnahme*, s. 1.
46. Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, s. 71.
47. Almanya'da Nasyonal Sosyalistlerin 1933-1945 yılları arasındaki dönemi “*Drittes Reich - Üçüncü İmparatorluk*” olarak anılmaktadır. Nasyonal Sosyalistler bu terimi kendileri seçmiş ve propagandalarında kullanmışlardır.
48. Zeliha Eliaçık, “Prof. Dr. Can Ünver Hanau'daki Irkçı Terör Saldırısını Tüm Yönleriyle Değerlendirdi”, *Anadolu Ajansı*, 19 Şubat 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/prof-dr-can-unver-hanaudaki-irkci-teror-saldirisini-tum-yonleriyle-degerlendirdi/2507157> (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2023).

Kariyerlerine Nazi devletinin hizmetinde başlayan eski Nazi Subayları, Gestapo ve SS çalışanları yeni kurulan Federal Cumhuriyet'te işlerine hiçbir sıkıntı yaşamadan devam ederek,⁴⁹ Gehlen Örgütü'nün (BND) ilk çalışanlarını oluşturdular.⁵⁰ Bu bağlamda hem örgütün başındaki yöneticisi hem de çalışanları diğer Alman istihbarat teşkilatlarına örnek teşkil etti. Aynı şekilde BfV çalışanlarının birçoğunu eski Nazi güvenlik kurumlarının üyeleri oluşturdu. 2015 yılında yayınlanan, BfV tarafından yaptırılan ve daha sonra kitaplaştırılan bir araştırmanın sonucuna göre; Müttefiklerin titiz denetimi neticesinde, 1950'lerde, BfV çalışanlarının yalnızca üçte birinin eski Nazi yetkililerinden oluştuğu belirtildi. Buna karşılık, bu dönemde Almanya Federal Emniyet Teşkilatı'nın (*Bundeskriminalamt- BKA*) yüzde 70'i ise eski SS memurlarından oluşuyordu. Bununla birlikte, bu araştırmayı yapan yazarlar 1950'lerin başında BfV'nin çok sayıda eski Nazi güvenlik personelini “serbest çalışanlar” (*freie Mitarbeiter*) vasfıyla, paravan şirketler aracılığıyla, dolaylı yoldan istihdam ettiğini de ortaya koydular.⁵¹ İstihdam edilen bu kişiler “kahveren-

49. Daha fazla bilgi için bkz. Stefan Kreuzberger ve Dominik Geppert (ed.), *Die Ämter und ihre Vergangenheit. Ministerien und ihre Behörden im Geteilten Deutschland 1949–1972*, (Brill | Schöningh, Paderborn: 2018); Oliver Schröm ve Andrea Röpke, *Stille Hilfe für Braune Kameraden: Das Geheime Netzwerk der Alt- und Neonazis*, (Links Verlag, Berlin: 2002).

50. Saskia Heinze ve Johann Knigge, *Stets zu. Diensten. Der BND Zwischen Faschistischen. Wurzeln und Neuer Weltordnung*, (Unrast-Verlag, Münster: 1997), s. 23; Bülbül, *Asgari Egemenlik Azami İstihbarat: Soğuk Savaşta Federal Almanya Cumhuriyeti Dış İstihbarat Servisi'nin (BND) Ortadoğu'daki Faaliyetleri*, s. 331.

51. Constantin Goschler ve Michael Wala, “Keine neue Gestapo”. *Das Bundesamt für Verfassungsschutz und die NS Vergangenheit*, (Rowohlt E-Book, Hamburg: 2015), s. 71-79; Constantin Goschler ve Michael Wala, “Das Bundesamt für Verfassungsschutz und die NS-Vergangenheit 1950-1975” Ergebnissynopse, *Das Bundesamt für Verfassungsschutz*, (29 Januar 2015), <https://www.verfassungsschutz.de/de/das-bfv/geschichtsprojekt-bfv/ergebnisse-geschichtsprojekt/ergebnissynopse-2015-01> (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2023).

gi”⁵² ideolojiye ne kadar hizmet etmiş olsalar da artık demokrasiye bağlı oldular (!).⁵³

İlk başkanı olan Otto John’un Doğu Almanya’ya sığınmasıyla BfV, tarihindeki en büyük krizi 1954’te yaşadı. John, Batı Almanya’daki kilit pozisyonlarda eski Nazi yetkililerinin yeniden ortaya çıktığını iddia ederek, ortaya çıkan bu durumdan rahatsız olduğunu Doğu Berlin’de bir basın toplantısında açıkladı.⁵⁴ Eski bir SS subayı olan Hubert Schrübbers, 1955-1972 yılları arasında 17 yıl boyunca başkanlık ettiği BfV’den 1972 yılında Nazi geçmişinin ortaya çıkması nedeniyle istifa etmek zorunda kaldı.⁵⁵ Müttefik Yüksek Komisyonu’nun 1955’te Almanya üzerindeki görevinin bitmesiyle birlikte, Schrübbers yönetimi altındaki BfV, çok sayıda Nazi geçmişine sahip serbest çalışanı işe aldı.⁵⁶

BND ve onun öncülü olan Gehlen Örgütü gibi MAD’ın çalışanları çoğunlukla eski uzmanlardan (Wehrmacht, SS ve Gestapo’nun eski üyelerinden) oluştu. BND ile kahverengi köklere dayanan ortak bir aile geçmişine sahip MAD’ın ilk komutanı Ger-

-
52. Nasyonal Sosyalizmin yükselişi, Fırtına Birlikleri’nin (*Sturmabteilung- SA*) tarihiyle yakından bağlantılıdır. Mensuplarının kahverengi gömlek giymeleri nedeniyle “*Kahverengi Gömlekliler - Braunhemden*” olarak da adlandırılan SA, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi’nin (NSDAP), Weimar Cumhuriyeti döneminde yükselişinde önemli rol oynadı. 1934 yılı itibarıyla SA, Nazilerin 2,9 milyon üyeli paramiliter bir gücü haline geldi. Joachim Heinz, “Hitlers Braunhemden: “Für die SA-Leute waren die SS-Mitglieder Verräter“, *Welt*, 23 Nisan 2019, <https://www.welt.de/geschichte/article192289913/Braunhemden-Fuer-die-SA-Leute-waren-die-SS-Mitglieder-Verraeter.html> (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2023).
53. Winkler, *Das Braune Netz: Wie die Bundesrepublik von Früheren Nazis zum Erfolg Geführt Wurde*, s. 70-79.
54. Bernd Stöver, “Der Fall Otto John, Neue Dokumente zu den Aussagen des Deutschen Geheimdienstchefs Gegenüber MfS und KGB”, *Institut für Zeitgeschichte, Jahrgang 47*, Heft 1, (1999), s. 103-136, https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/1999_1_5_stoever.pdf (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2023); Goschler ve Wala, *Keine Neue Gestapo*, s. 140-160.
55. “The Verfassungsschutz”, s. 15.
56. Goschler ve Wala, *Keine Neue Gestapo*, s. 79.

hard Wessel, yarbay rütbesine yükselmiş önemli bir Wehrmacht subayıydı. 1943 yılından itibaren Wehrmacht'ın Doğu Yabancı Orduları birinci grup lideri olarak Gehlen'in komutası altında çalıştı. Wehrmacht'taki eski rütbesini kaybetmeden 1955'te Bundeswehr'de görev alan Wessel, 1956'dan Eylül 1957'ye kadar MAD'ın komutanlığını yaptıktan sonra 1968'den 1978'e kadar Gehlen'den boşalan BND'ye başkanlık etti.⁵⁷

Alman istihbarat teşkilatlarının kuruluşunda birer çalışan olarak aktif rol oynayan Gestapo, SS ve diğer Nazi örgütlerinin çok sayıda eski üyesi, artan Doğu-Batı çatışması ve Soğuk Savaş ile birlikte aşırı sağ tehlikesini küçümseyerek, aşırı sol ve komünizm tehdidine karşı mücadele ettiler. Bu mücadelelerinde hem müttefik istihbarat teşkilatlarından hem de çoğu zaman Almanya'nın bölünmesi nedeniyle artan aşırı sağcı gruplar ve bireylerden stratejik destek aldılar.⁵⁸ Özellikle 1960'ların sonlarından bugüne kadar, aşırı sağcı neo-Nazi grupların gerçekleştirdiği terör eylemleri istihbarat ve Alman yetkililer tarafından dikkate değer bulunmadı. Örneğin 1980 yılında aşırı sağcı “*Wehrsportgruppe*” üyesi Gundolf Köhler'in Münih *Oktoberfest* sırasında bir çöp tenekesine ev yapımı bir bomba koyması sonucu gerçekleşen patlamada kendisi dahil 13 kişi öldü ve 211 kişi yaralandı. Buna karşın BfV ve Alman polisi Köhler'in tek başına hareket ettiğini öne sürerek davayı kapattı. Ancak 2014 yılında bu olay üzerine yapılan bir araştırma sonucu Köhler'in aslında tek başına hareket etmediğini güçlü bir şekilde öne süren kanıtların (tanık ifadeleri, belgeler, polis dosyaları) olduğu ortaya çıktı.⁵⁹

57. Lucius Teidelbaum, “MAD in Germany: Der Unbekannte Geheimdienst”, *IMI-Analyse*, (2008/011), s. 20-22, www.imi-online.de/download/LT-MAD.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2023).

58. Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, s. 71.

59. Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, s. 80.

İki Almanya'nın bileşmesinden önce halkın farkındalığının çoğu sol teröriste odaklanmıştı ve bunda RAF'ın eylemleri önemli rol oynamıştı. Bu odaklanmada iç istihbarat teşkilatı BfV'nin ve özellikle Axel Springer Medyaya bağlı dergi ve gazetelerin de önemli payı vardı.⁶⁰ Aslında 1968-1988 yılları arasında aşırı sağın tespit edilebilen 157 terör eylemi (27 cinayet, 97 kundaklama ve 33 bombalama) bulunmasına karşın bu eylemler hiç dikkat çekmedi.⁶¹ İki Almanya'nın birleşmesinin ardından toprağın altına saklanmış mantarların çıkması gibi birçok neo-Nazi grup özellikle Doğu Almanya'da ortaya çıktı. 1990'larda güçlü ve dinamik sağcı manzara, bilinçli olarak BfV tarafından yönlendirildi ve olgusal veya sözde bir kontrole tabi tutuldu.⁶² BfV ve LfV tarafından neo-Nazi örgütlenmelerinde ve partilerinde güvenilir muhbirlerden ve ajanlardan oluşan muntazam bir ağ kuruldu. Öyle ki komedyen Jürgen Becker bu bağlamda: “Nazi gösterilerinde gerçek Naziler mi var, yoksa bu gösteriler Anayasayı Koruma Dairelerinin personel gezilerinden biri mi emin olmak mümkün değil” diye kinayede bulundu.⁶³

-
60. Rudi Dutschke'ye yönelik suikast girişimiyle ilgili soruşturma, Almanya'daki Nazi ve demokratik elitler arasındaki süreklilik ve siyaset, polis ve istihbarat servislerinde “kahverengi ağlar” hakkındaki tartışmaları yeniden alevlendirdi. Bkz. Christian Schröder, “50 Jahre nach den Schüssen: Welche Rolle spielte die Presse bei dem Attentat auf Rudi Dutschke?”, *Der Tagesspiegel*, 11 Nisan 2018, <https://www.tagesspiegel.de/kultur/50-jahre-nach-den-schuessen-welche-rolle-spielte-die-presse-bei-dem-attentat-auf-rudi-dutschke/21160840.html> (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2023); Winkler, *Das Braune Netz: wie die Bundesrepublik von Früheren Nazis zum Erfolg geführt wurde*, s. 116.
61. Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, s. 3.
62. Antonia von der Behrens, “Kontrolle als Gestaltung, Der Verfassungsschutz und der NSU-Komplex”, *Kritische Justiz*, Vol. 50, No. 1 (Nomos Verlagsgesellschaft mbH:2017), s. 38-50, s. 45, https://www.kj.nomos.de/fileadmin/kj/doc/2017/2017_01/KJ_17_01_von_der_Behrens_Ausnahmes-taat.pdf (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2022).
63. Rolf Gössner, “Solingen'den NSU'ya: Neonazilerin Ölümcül Şiddeti ve Anayasayı Koruma Dairesinin Rolü”, *Perspektif* 1 Eylül 2018, <https://>

Soğuk Savaş koşulları altında Komünizm ve aşırı sol tehlikesine odaklanan iç istihbarat teşkilatlarının tehdit algısı 1990'lı yıllarda iki Almanya'nın birleşmesi ile değişti. Bu dönemde Almanya'da ırkçılığa ve ayrımcılığa bağlı olarak gelişen yabancı düşmanlığı çerçevesinde Müslümanlara ve Türklere yönelik artan ayrımcı ve dışlayıcı anlayışa paralel bir şekilde Alman iç istihbarat teşkilatlarının da Müslümanlara yönelik bakışı değişti. Bu doğrultuda 11 Eylül 2001 terör saldırıları ile birlikte Alman kamuoyu ve medyasında Alman iç istihbarat ve güvenlik teşkilatlarının yönlendirilmeleriyle İslam dini ve Müslümanlar tehdit olarak görülmeye başlandı.⁶⁴ Bunun önemli bir neticesi olarak, Alman iç istihbarat ve güvenlik teşkilatları her geçen gün artan aşırı sağ tehlikesini, ırkçılık sorununu ve bu bağlamdaki terör saldırılarını gizlemek için, aşırı sağ tarafından gerçekleştirilen ve aralarında bariz benzerliklerin ve belirli bir sürekliliğin olduğu ırkçı terör saldırılarını “münferit olaylar” olarak göz ardı etti. Bu tutum, Almanya'da yaşayan Müslümanlara karşı aşırı sağ/Neo-Nazi saldırıların her geçen gün artmasına neden oldu. 1990'lı yıllardan bugüne Müslümanlara/Türklere ait çok sayıda evin ya-

perspektif.eu/2018/09/01/solingenden-nsuya-neonazilerin-olumcul-siddeti-ve-anayasayı-koruma-dairesinin-rolu/ , (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).

64. Murat Aktaş, “AB Ülkelerinde İslamofobi ve Terörizm”, *Ombudsman Akademik*, Yıl: 4 Sayı: 7 (Temmuz - Aralık 2017), ss. 127-155, s. 128, 138, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/500194> , (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2023); Erkan Budak, “11 Eylül Olayları Işığında Almanya'da İslam Algısı: Bir Kopuş mu, Süreklilik mi?” *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 6, No: 15, (Haziran 2008), s. 35-67, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302514> , (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2023); Muhterem Dilbirliği, “Avrupa'da Artan Kurumsal İrkçilik ve Aşırı Sağ Tehlikesi”, *Anadolu Ajansı*, 28 Nisan 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/avrupada-artan-kurumsal-irkcilik-ve-asiri-sag-tehlikesi/2575117> , (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2023); Gulcin Kazan Doger, “European Gov'ts Marginalize Muslims with New Discourse Derived from Notion of 'Political Islam'”, *Anadolu Agency*, 23 Ocak 2023, <https://www.aa.com.tr/en/europe/european-govts-marginalize-muslims-with-new-discourse-derived-from-notion-of-political-islam/2795144> ; (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2023).

kılması, insanların öldürülmesi ve camilere yapılan saldırılar gibi ırkçı terör saldırılarının⁶⁵ hiç birinin tam olarak aydınlatılmamış olmasının yanında istihbarat teşkilatlarının bu terör eylemlerinde ortaya çıkan rolleri ve ihmalleri, bu kuruluşların aşırı sağ ile yakın ilişkisine yönelik şüphelerin güçlenmesi neden oldu.⁶⁶

NSU VE ALMAN İÇ İSTİHBARATI

Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı'nın 2010 yılı ve daha önce-
sindeki yıllara ait faaliyet raporlarına göre, "Almanya'da sağcı terör örgütü yoktu". Ne Alman siyasetinde ne de medyada bunun aksi yönünde bir görüş vardı.⁶⁷ Ancak 4 Kasım 2011'de, "tesadüfen" ortaya çıkan bir gelişme bu görüşleri tümenden değiştirdi. Doğu Almanya'nın Thüringen eyaletinin Eisenbach kentinde gerçekleştirilen başarısız bir banka soygununun ardından önce karavanlarını ateşe verdikleri ve daha sonra intihar ettikleri iddia

-
65. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na bağlı NESAM'ın 2021 yılında hazırladığı "Yurt Dışındaki Türk Varlığını Hedef Alan Saldırıları" raporuna göre; Almanya'da Türklere yönelik gerçekleştirilen toplam 132 saldırının 122'si aşırı sağcı bir motivasyonla yapılmıştır. Bkz. Yurt Dışındaki Türk Varlığını Hedef Alan Saldırıları 2021, (NESAM Rapor, Ankara: Nisan 2022), s. 14, <https://nesam.blob.core.windows.net/nefretsuculari/PageModule/a3eb8347-64ac-41cb-a0ca-33618af35577.pdf>, (Erişim Tarihi: 19 Şubat 2023).
66. Hilal Barın, "DAEŞ'ten Önce ve Sonra İslamofobi", Küresel Ötekileştirme; *İslamofobia, Kamu'da Sosyal Politika*, 9/34, (2016), s. 15-24, s. 19, <https://www.memursen.org.tr/documents/sosyalpolitika34.pdf>, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023).
67. Armin Pfahl-Traughber, "Die Neue Dimension des Rechtsterrorismus, Die Mordserie des "Nationalsozialistischen Untergrundes" aus dem Verborgenen", *Jahrbuch für Extremismus- und Terrorismusforschung 2011/2012 (II)*, ed.Armin Pfahl-Traughber, (HS Bund, Brühl/Rheinland: 2012), s. 58-101, s. 58, https://www.hsbund.de/SharedDocs/Downloads/2_Zentralbereich/20_Referat_W/50_Publikationen/20_Schriften_Extremismus_Terrorismusforschung/band_06.pdf?__blob=publicationFile&ev=4 (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2023).

edilen Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt'ın cesetleri yanmış karavanın içinde bulundu. Bu olaydan birkaç saat sonra ise Beate Zschäpe, Mundlos ve Böhnhardt ile Zwickau'da birlikte gizlendikleri evi ateşe verdi ve dört gün sonra, 8 Kasım 2011'de "aradığınız kişi benim" diyerek Jena'daki polise teslim oldu.⁶⁸ Kısa bir süre sonra, yanan karavan ve evde bulunan deliller neticesinde sadece iki banka soyguncusunun değil, aynı zamanda Federal Almanya Cumhuriyeti tarihinin en büyük aşırı sağ cinayet serisinin izinin de tespit edildiği ortaya çıktı.⁶⁹

Polis, yanan karavan ve Zwickau'daki apartmanın enkazında suç silahlarının yanı sıra öldürülen polis memurunun tabancasını da keşfetti. Bu, 10 cinayetin arkasında aynı terörist grubun olduğunu açıkça ortaya koydu. Zwickau'daki dairesinden kaçarken Zschäpe 15 adrese korkunç bir itiraf videosunu da çoktan göndermişti. Mundlos tarafından yapıldığı iddia edilen 15 dakikalık filmde, faillerin insanlık dışı nefreti açıkça görülüyordu.⁷⁰ "Pembe Panter" çizgi film serisinden kesilerek yapılan bu video da, öldürülen kişilerin kana bulanmış fotoğrafları üzerine alaycı ve küçümseyici itirafların yanında bu cinayetlerin devam edeceğine yönelik mesajlar da yer alıyordu. Terör örgütü, bu video ile "laf yerine eylem" (*Taten statt Worte*) sloganı altında kendilerini de Nasyonal Sosyalist Yeraltı olarak tanımlıyorlardı.⁷¹

68. Andrea Röpke, *Andreas Speit ve Maik Baumgärtner, Mädelsache!: Frauen in der Neonazi-Szene*, (Ch. Links Verlag, Berlin: 2011), s. 5.

69. Johannes Radke, "Der 'Nationalsozialistische Untergrund' (NSU)", *Bundeszentrale für politische Bildung*, 16 Ekim 2013, <https://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/167684/der-nationalsozialistische-untergrund-nsu> (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2023).

70. Pfahl-Traughber, *Die Neue Dimension des Rechtsterrorismus, Die Mordserie des "Nationalsozialistischen Untergrundes" aus dem Verborgenen*, s. 58.

71. Radke, "Der Nationalsozialistische Untergrund" (NSU); "Rechtsextremismus in Deutschland Eine Kritische Bestandsaufnahme", s. 254; Kohler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, s. 54; Röpke, *Mädelsache!: Frauen in der Neonazi-Szene*, s. 8.

Sadece Mundlos, Böhnhardt ve Zschäpe üçlüsünden oluştuğu iddia edilen NSU terör örgütünün 2011 yılında keşfedilmesinin ardından altı yıl içerisinde oluşturulan soruşturma komisyonları⁷² ve dava süreci; Almanya Federal Emniyet Teşkilatı'nın, iç istihbarat teşkilatları BfV, LfV ve MAD'ın yanında Savcılık makamının NSU olayındaki eşi benzeri görülmemiş başarısızlığını ve organize sorumsuzluğunu gün yüzüne çıkardı.⁷³ İstihbarat ve polis teşkilatlarının bu cinayetleri önleyebilecek şekilde, NSU üyeleri hakkında yeterli istihbarat bilgisine, bu terör hücrelerinin yakınında “Güvenilir Kişiler” (V-Leute)⁷⁴ olarak adlandırılan birçok muhbire sahip olmasına rağmen, bu üçlüyü cinayet ve bombalama eylemleriyle ilişkilendir(e)memesi ve yakala(-ya)maması ciddi bir meşruiyet krizine neden oldu. 13 yıldır hiç rahatsız edilmeden öldürüp bomba yerleştirebilen, soygun ger-

72. Almanya Federal Meclisi Bundestag'ta iki, Thüringen ve Baden-Württemberg eyaletlerinde iki ve Nordrhein-Westfalen, Hessen, Bayern, Sachsen ve Brandenburg eyaletlerinde ise birer araştırma komisyonu kuruldu. Bkz. Funke, *Sicherheitsrisiko Verfassungsschutz. Staatsaffäre NSU: Das V-Mann-Desaster und Was Daraus Gelernt Werden Muss*.s. 13.
73. Rolf Gössner, “Neonazis im Dienst des Staates, Die Verstrickung des Inlandsgeheimdienstes in Rechtsextreme Szenen und Parteien und das Umfeld des NSU”, *INDES* 4 (2019), s. 2, https://ilmr.de/wp-content/uploads/2020/06/INDES_Gössner_V-Leute-VS-VerstrickgNaziszene-NF5-2020-.pdf (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2023); Engelhart, *The National Socialist Underground (NSU) Case*, s. 376-377.
74. Alman istihbarat servisleri kendileri için muhbirlik/ajanlık yapan kişileri “V-Leute: Güvenilir kişiler” olarak adlandırır. “V” hem “*Verbindung: Bağlantı*” hem de “*Vertrauen: Güven*” anlamına gelir. Bu bağlamda V-Leute irtibatlı veya sırdas/güvenli kişidir. Bunun yanında “V-Personen: Güvenli Kişiler”, “V-Männer: Güvenli Adamlar” ve “V-Frauen: Güvenli Kadınlar” gibi adlandırmalar da mevcuttur. İstihbarat, polis veya gümrük için çalışan V-Leute resmi devlet görevlisi değildir, ancak verdikleri bilgi karşılığında aylık maaş ve yaptıkları masrafların (Örneğin; seyahat masrafları, kıyafet vb.) geri ödemelerini alırlar. Bkz. Christiane Toyka-Seid und Gerd Schneider, “V-MANN / V-LEUTE”, *Bundeszentrale für politische Bildung* (2021), <https://m.bpb.de/nachschlagen/lexika/das-junge-politiklexikon/321288/v-mann-v-leute> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2022).

çekleştirebilen ve etraflarında istihbaratın çok sayıda muhbiri olmasına karşın, Alman istihbarat ve polis teşkilatlarının bu kahverengi birliği nasıl tespit edemediği sorusunun⁷⁵ cevabı çok açıktı. Bu başarısızlıkta kurumlar arası koordinasyon eksikliği ya da beceriksizlikten daha çok ideolojik engeller ve yapısal/kurumsal⁷⁶ bir ırkçılık söz konusuydu ve istihbarat teşkilatlarının 1990'lı yıllardan beri NSU'nun ana figürleriyle yakın temas halinde olması bunun en önemli ispatıydı.⁷⁷

Neredeyse hiçbir yabancıya yaşamadığı ve bu bağlamda yabancılar hakkında hiçbir bilgisi, onlarla herhangi bir geçmişi olmayan ve onları tanımayan birçok insanın yaşadığı eski Doğu Almanya'nın Thüringen eyaletine bağlı Jena şehrinde 1990'lı yılların başında Zschäpe, Mundlos ve Böhnhardt'ın kesişen yolları NSU'nun temellerinin atılması ile sonuçlandı.⁷⁸ İki Almanya'nın birleşmesi sonrası bir nevi kış uykusunda olan birçok neo-Nazi grup özellikle Doğu Almanya'da ortaya çıktı. Aşırı sağcılar şiddet ve gözdağıyla, kısa süre sonra özellikle kırsal alanlarda genç-

75. Rolf Gössner, *Geheime Informanten: V-Leute des Verfassungsschutzes: Kriminelle im Dienst des Staates*, (Droemer Knaur, München: 2012), s. 7.

76. IRR Enstitüsü Başkanı Liz Fekete'ye göre; NSU cinayetleri Almanya'da kurumsal ırkçılık ve yapısal inkârın olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda Fekete; "NSU teröristlerinin bu korkunç cinayetleri işlerken uzun yıllar boyunca polis ve istihbarat tarafından fark edilememiş olmaları, mağdur olmuş ailelerin potansiyel şüpheli olarak görülmüş olması, soruşturmanın çökmesi, bunların hepsinin bize kurumsal ırkçılığı gösterdiğini" ifade etmiştir. "Kurumsal İrkçilik' Uyarısı", *Dünya*, 26 Kasım 2014, <https://www.dunya.com/dunya/039kurumsal-irkcilik039-uyarisi-haberi-264008> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2022).

77. Engelhart, *The National Socialist Underground (NSU) Case*, s. 377; Gössner, *Neonazis im Dienst des Staates, Die Verstrickung des Inlandsgeheimdienstes in Rechtsextreme Szenen und Parteien und das Umfeld des NSU*, s. 8.

78. Thomas Moser, "Der NSU-Komplex: Wer Ermittelt Gegen den Verfassungsschutz?", *Blätter*, 1 (2014), s. 77-84, <https://www.blaetter.de/ausgabe/2014/januar/der-nsu-komplex-wer-ermittelt-gegen-den-verfassungsschutz> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2022).

lik kültürüne egemen oldular. Eski Doğu Almanya eyaleti Thüringen’de, Nazi sahnesi “*Freie Kameradschaften: Özgür Yoldaşlar*”, “*Thüringer Heimatschutz (THS): Thüringen Vatanı Koruma Örgütü*”, “*Blood & Honour: Kan ve Onur*”⁷⁹ ve “*Ku-Klux-Klan*”⁸⁰ tarafından inşa edildi.⁸¹ Bu aşırı sağcı şiddet iklimi içinde büyüyen ve birçok suça karışan NSU çekirdek üçlüsü, kaçınılmaz olarak neo-Nazi grupları içinde kendilerine yer buldular.⁸²

Ralf Wohlleben, Holger Gerlach, André Kapke, Böhnhardt, Mundlos ve Zschäpe “*Kameradschaft Jena*”yı oluşturdular. Bu bağlamda grup ve üyeleri 1995 yılından itibaren BfV ve LfV Thüringen tarafından “aşırı sağcı” olarak dosyalandılar ve yakın takibe alındılar.⁸³ Aynı zamanda Mundlos, 1995 yılında askerlik görevini icra ederken aşırı sağcı ve ırkçı söylemleri nedeniyle MAD tarafından sorgulandı⁸⁴ ve evinde yapılan aramalarda ırkçı içerikte materyaller bulunmasına karşın kendisine hiçbir ceza ve-

-
79. Blood ve Honour, 1987 yılında Birleşik Krallık’ta kurulmuş bir Neonazi müzik tanıtım ağı ve siyasi gruptur. Combat 18 ise, 1992 yılında onun militan kolu olarak kurulmuştur.
80. Amerika’da 1865 yılında kurulan ve hala varlığını sürdüren Ku-Klux-Klan; beyaz üstünlükçü bir anlayışla hareket eden siyahi ve göçmen karşıtı, ırkçı bir örgüttür.
81. “The Deep State: Germany, Immigration, and the National Socialist Underground”, *Wildcat*, 11 Eylül 2014, <https://viewpointmag.com/2014/09/11/the-deep-state-germany-immigration-and-the-national-socialist-underground/#container> (Erişim Tarihi: 9 Ocak 2023).
82. Radke, *Der “Nationalsozialistische Untergrund” (NSU)*.
83. Behrens, *Kontrolle als Gestaltung, Der Verfassungsschutz und der NSU-Komplex*, s. 45.
84. Bu sorgulamayla ilgili olarak LfV Sachsen-Anhalt’a Ağustos 2012 yılında yöneltilen ve ellerinde MAD’in Uwe Mundlos hakkında yapmış olduğu resmi soruşturma ile ilgili herhangi bir dosya ya da bilgi olup olmadığına yönelik soruya, LfV Sachsen-Anhalt tarafından kayıtlarında Mundlos hakkında hiçbir bilgi bulunmadığı cevabı verildi. “Tesadüfen” bir ay sonra, Mundlos ile sorgu protokolleri ajansın arşivlerinde bulundu. Bkz. Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The ‘National Socialist Underground’ and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, s. 164.

rilmemesinin yanında MAD, Mundlos'u muhbir (*V-Mann*) olarak işe almak bile istedi. Mundlos'un bu teklifi reddettiği belirtilse de Mundlos hakkındaki dosyaların imha edilmesi⁸⁵ nedeniyle bunu doğrulayan bir bilgi bulunamadı.⁸⁶ Jena yoldaşları kısa bir süre sonra, aşırı sağcı Nasyonal Demokrat Parti'sinde (*Die Nationaldemokratische Partei Deutschlands- NPD*) aktif görev alan Tino Brandt yönetimi altındaki Thüringen Vatani Koruma Örgütü'ne katıldılar. Brandt aslında hem BfV hem de LfV Thüringen için "Otto" ve "Oskar" takma adları altında çalışan bir muhbirdi.⁸⁷

1996'da Zschäpe, Mundlos ve Böhnhardt kiralık bir garajda bomba yapmaya başladılar. Belediye binasına, polise ve Jena'daki bir gazete bürosuna sahte bombalar gönderdiler. Bu olayların şüphelisi olarak görülen bu üçlü LfV Thüringen tarafından gözlemlendi ve haklarında soruşturma başlatıldı. Bu doğrultuda 26 Ocak 1998'de polis, üç şüpheli garaj aramasının ilkinde, Böhnhardt'ın da hazır bulunduğu ilk aramada, nasıl olduğu bugün dahi anlaşılmayan bir şekilde, Böhnhardt'ın garaj avlusunu arabası bile aranmadan⁸⁸ terk etmesine ve böylece bomba atölyesi keşfedilmeden önce Mundlos ve Zschäpe'yi bilgilendirmesine, başka bir ifadeyle kaçmalarına izin verdi.⁸⁹ Zschäpe adına kiralanan

85. S. Erb and A. Speith, "Militärischer Abschirmdienst und NSU : 'Es Existieren Keine Akten'", *TAZ*, 11 Eylül 2012, <https://taz.de/Militaerischer-Abschirmdienst-und-NSU/!5084246/> (9 Ocak 2023).

86. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cınayetleri*, s. 118; Radke, *Der "Nationalsozialistische Untergrund" (NSU)*; Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, s. 164.

87. Mikro Weber, "NSU-Prozess: Spenden vom Verfassungsschutz", *Berliner Zeitung*, 15 Temmuz 2014, <https://www.berliner-zeitung.de/nsu-prozess-spenden-vom-verfassungsschutz-li.58860> (Erişim Tarihi: 9 Ocak 2023).

88. Alman savcılık makamı Böhnhardt'ın sahte bombaların yerleştirilmesinde kullanıldığından şüphelenilen arabasının polis tarafından aranmasını anlaşılabilir bir şekilde reddetti.

89. Radke, *Der "Nationalsozialistische Untergrund" (NSU)*.

üçüncü garajda, BfV ve LfV Thüringen'in başından beri bildiği boru bombaları, patlayıcılar ve kahverengi propaganda malzemeleri bulundu. Polisin, Üçlü için tutuklama emri çıkarması günler sürdü çünkü "tesadüfen" tüm sorumlular hastalık izindeydi, tatildeydi ya da başka bir şekilde müsait değillerdi.⁹⁰ Ayrıca garajda Üçlü'nün aşırı sağcı kesimden birçok ismin, adres ve telefon numaralarının olduğu listeleri bulunmasına karşın nedeni belli olmayan sebeplerle bu listelere çok az dikkat edildi.⁹¹

Bu olaydan sonra yer altına çekildiği ve izini kaybettiği iddia edilen Zschäpe, Mundlos ve Böhnhardt üçlüsü çoğunlukla Chemnitz ve Zwickau'da yaşadılar. Aşırı sağcı çevreden yardım aldılar. Kendileri için Nazi konserleri dahil olmak üzere bağışlar toplandı ve apartman daireleri, kira kontratları ve pasaportlar satın alındı. Aşırı sağcı kesimde dinlenen telefon görüşmeleri ve sayısız irtibat kişileri veya muhbirler olmasına karşın ne iç istihbarat teşkilatları ne de polis bu üçlüyü buldu (ya da bulmak istedi).⁹² Öyle ki NSU davasında tanık olarak dinlenen Brandt, 1998'de örgüt yer altına çekildiğinde, LfV Thüringen'in talebi doğrultusunda, NSU'ya para gönderdiğini ifade etti.⁹³

NSU üçlüsü yer altı yaşamlarını finanse etmek için on beş soygun gerçekleştirdi. Ayrıca üçlü yeraltında bomba yapmaya devam ederek, 1999'dan itibaren üç bombalama saldırısı düzenlediler.⁹⁴ NSU tarafından işlenen vahşi cinayet serisi ise 2000 yılında başla-

90. *The Deep State: Germany, Immigration, and the National Socialist Underground.*

91. Tanjev Schultz, *NSU. Der Terror von Rechts und das Versagen des Staates*, (Droemer, München: 2018), s. 39

92. Üçlü aleyhindeki yargılamalar zamanaşımı nedeniyle 2003 yılında durduruldu. Bkz. Schultz, *NSU. Der Terror von Rechts und das Versagen des Staates*, s. 62-88, 111.

93. "NSU-Prozess: Spenden vom Verfassungsschutz".

94. Tulun, *Germany's Far-Right Terrorism and the Timid NSU Case Verdict Analysis*; Schultz, *NSU. Der Terror von Rechts und das Versagen des Staates*, s. 226.

dı. Mundlos ve Böhnhardt, Almanya'nın çeşitli büyük şehirlerinde ırkçı nedenlerle sekiz Türk ve bir Yunan kökenli göçmeni ve daha sonra bir Alman polis memuru olmak üzere toplam on kişiyi öldürdüler.⁹⁵ Alman polis memuru Michèle Kiesewetter cinayeti haricinde tüm cinayetlerde “Ceska 83” marka tabanca kullanılmasının yanında biri hariç öldürülen kişilerin Türk olmaktan başka ortak bir yönleri yoktu ve herhangi bir suça da karışmamışlardı. Bunun yanında iki ayrı cinayet yerinde görgü tanıklarının açık tenli, koyu giysili ve bisikletle kaçan iki kişinin “güneyli” yani yabancı olmadığını söylemelerine karşın, Alman polisi yürüttüğü soruşturmalarda, bu cinayetlerde aşırı sağcıların/neo-Nazilerin rolü dışında kalan tüm ihtimalleri ele almayı tercih etti.⁹⁶ Polis; neo-Nazilerin bugüne kadar böyle cinayetler işlemediklerini ve bunun mümkün olmadığını savunarak ve cinayetlerin ısrarlı bir şekilde Türk toplumu içindeki bir hesaplaşmadan kaynakladığı iddiasıyla hareket ederek, kurbanların yakınlarını zan altında bıraktı ve her cinayetten sonra, görgü tanıklarının tariflerinin aksine, çizilen robot resimlerde, Alman görüntüsüne sahip olmayan tipler çizildi.⁹⁷ Bunun gibi tutumları nedeniyle emniyet güçleri NSU dava sürecinde kurumsal/yapısal ırkçılıkla suçlanmaktan kaçamadılar.⁹⁸

-
95. Enver Şimşek, Nürnberg 09.09.2000 – Abdurrahim Özüdoğru, Nürnberg 13.06.2001 – Süleyman Taşköprü, Hamburg 27.06.2001 – Habil Kılıç, München 29.08.2001 – Mehmet Turgut, Rostock 25.02.2004 – İsmail Yaşar, Nürnberg 09.06.2005 – Theodoros Boulgarides, München 15.06.2005 – Mehmet Kubaşık, Dortmund 04.04.2006 – Halit Yozgat, Kassel 06.04.2006 ve Alman polis memuru Michèle Kiesewetter, Heilbronn 25.04.2007.
96. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, s. 63; Schultz, *NSU. Der Terror von rechts und das Versagen des Staates*, s. 224; Radke, *Der “Nationalsozialistische Untergrund” (NSU)*.
97. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, s. 63-66; Schultz, *NSU. Der Terror von Rechts und das Versagen des Staates*, s. 183.
98. Anna Luczak, “Gegenerzählung”, *Kein Schlusswort. Nazi-Terror, Sicherheitsbehörden, Unterstützernetzwerk. Plädoyers im NSU-Prozess*, ed. Antonia von der Behrens, (VSA Verlag, Hamburg: 2018), s. 13-19, s. 13.

NSU'nun Hessen eyaleti Kassel şehrinde 6 Nisan 2006'da işlediği Halil Yozgat cinayetinin ayrıntıları ise dikkat çekicidir. NSU'nun dokuzuncu kurbanı olan Yozgat, internet kafesinde bir-kaç müşteri varken başından vurularak öldürüldü. Bu müşterilerden biri, “tesadüfen” orda bulunan ve Hessen Eyaleti Anayasayı Koruma Teşkilatı (LfV Hessen) elemanı olarak neo-Nazileri izleyen muhbirlerden sorumlu (*V-Mannführer*) olan “Küçük Adolf” takma adlı Andreas Temme'ydi.⁹⁹ Cinayetten sonra da hemen olay yerinden kaçan Temme, polise olay mahallinde bulunduğunu bildirmede ve bir tanık ifadesi ve kullandığı bilgisayarda bulunan giriş verileriyle ancak cinayetten iki hafta sonra polis tarafından tutuklandı ve bir gün sorguya çekildi. Olay yerindeki varlığını uzunca bir süre reddeden Temme, kendisinin olay mahallinde olduğunu gösteren kesin kanıtlar nedeniyle geri adım atmak zorunda kaldı. Buna karşın Temme bugüne kadar ne cinayete tanık olduğunu ne ateş edildiğini duyduğunu ne de Yozgat'ın cesedini gördüğünü kabul etti. Temme, olay yerindeki varlığını polise bildirmemesine bahane olarak ise, bir gizli servis ajanı olarak bir internet kafede bulunmaması gerekmesinin yanında evli bir adam olarak flört sitelerinde eşini aldatmaktan utanç duymasını gösterdi.¹⁰⁰

Yapılan soruşturmada, Temme'nin cinayet işlenmeden önce kafeden ayrılması için yeterli zamanının olmadığına orta-ya çıkmasının yanında onun Kassel'deki neo-Nazi sahnesinde-

99. Antonia von der Behrens, “The NSU-Case in Germany - as at July 3rd, 2018”, *NSU Watch*, 09 Temmuz 2018, <https://www.nsu-watch.info/2018/07/the-nsu-case-in-germany-as-at-july-3rd-2018/> (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023).

100. Dirk Laabs, “Der Verfassungsschutz und der NSU”, *Rechtsextremismus und “Nationalsozialistischer Untergrund” Interdisziplinäre Debatten, Befunde und Bilanzen*, ed. Wolfgang Frindte, Daniel Geschke, Nicole Haußecker ve Franziska Schmidtke, (Springer Fachmedien Wiesbaden: 2016), s. 225-258, s. 254; Behrens, *The NSU-Case in Germany - as at July 3rd, 2018*.

ki iki muhbirden sorumlu olduğu düşünülürken, şehre gelen Mundlos ve Böhnhardt ile ilgili bir bilgiye ulaşamaması mümkün görünmemekteydi. Bu doğrultuda cinayetin işlendiği akşam kafeye girmeden hemen önce sorumlu olduğu muhbirlerinden biri olan “Benjamin G.” adlı muhbirle 15 dakikadan fazla bir süre telefonda konuştuğu tespit edildi. Dahası, Temme'nin cinayet silahının markasını bu bilgi halka açılmadan önce bildiğine dair kanıtlar da vardı.¹⁰¹ 2006 yılında tutuklanmasının ardından LfV Hessen, Temme'yi korumaya ve polis soruşturmasını kontrol etmeye çalıştı. Bu doğrultuda cinayet soruşturmasından sorumlu Kassel polis dedektifi Helmut Wetzel, 2015 yılında parlamento soruşturmasına yaptığı açıklamada, LfV Hessen'in Temme'nin telefonda görüştüğü muhbir dahil olmak üzere neo-Naziler içinde bağlantıda olduğu diğer muhbirlerin sorgulanmasına izin verilmediğini söyledi.¹⁰² Her ne kadar polis Temme'nin katilleri gördüğüne ya da bu suça ortak olduğuna dair güçlü bir izlenim edinse de, LfV Hessen'in getirdiği kısıtlamalar ve engellemeler nedeniyle suça karıştığı kanıtlanamayan Temme serbest bırakıldı ve memuriyette çalışmaya devam etti.¹⁰³ Bu olay nedeniyle LfV Hessen sert bir şekilde eleştirildi ve başkanı istifa etmek zorunda kaldı. BfV'nin üst düzey yetkililerinden Alexander Eisvogel onun yerini aldı ve bire bir yapılan bir sohbete atıfta bulunarak Temme'ye kişisel olarak bir mektupla teşekkür etti.¹⁰⁴

İstihbarat teşkilatı, kamuoyuna tam bir açıklama yaparak, gerçekleri örtbas etme korkularını ortadan kaldırmak yerine, tam tersi bir yaklaşım benimsedi. 2012 yılında, Hessen eyaleti-

101. Behrens, *The NSU-Case in Germany - as at July 3rd, 2018*.

102. Robert Mackey ve Robert Trafford, “A German Intelligence Agent Was at the Scene of a Neo-Nazi Murder. He Can't Explain Why.” *The Intercept*, 18 Ekim 2017, <https://theintercept.com/2017/10/18/germany-neo-nazi-murder-trial-forensic-architecture/> (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2023).

103. Behrens, *The NSU-Case in Germany - as at July 3rd, 2018*.

104. Laabs, *Der Verfassungsschutz und der NSU*, s. 255.

nin içişleri bakanı, Temme ve neo-Naziler içinde gizli kaynakları olan diğer muhbirlerin neden Yozgat'ın beyaz üstünlükçü/ırkçı teröristler tarafından yürütülen ülke çapındaki cinayet çığnlığının dokuzuncu kurbanı olduğunu fark edemediklerine dair LfV Hessen içinde gizli bir iç inceleme emri verdi. Bu rapor, imha edilen belgelerin dışında 3.500 dosyanın incelenmesinin ardından 2014 yılında tamamlandığında, LfV Hessen'in üst düzey istihbarat yetkililerinin, raporun bazı önemli bölümleri için "120 yıl gizlilik kararı" alması,¹⁰⁵ istihbarat teşkilatlarının Yozgat başta olmak üzere NSU'nun işlediği cinayetlerdeki rolü ve sorumluluğuna yönelik kuşkuları arttırdı.¹⁰⁶

NSU olayı bağlamında Alman iç istihbarat teşkilatlarına getirilen en önemli eleştirilerin diğer ayağında ise; NSU'nun Kasım 2011'deki keşfinden hemen birkaç gün sonra, BfV'de Bölüm 2B'nin "Lothar Lingen" kod adlı eski başkanı Axel Minrath tarafından NSU ve Thüringer Heimatschutz ile ilgili yüzlerce dosyanın imha edilmesi bulunmaktadır.¹⁰⁷ "Konfeti Operas-

105. Merkel'in sığınmacılara açık kapı politikasını savunan Kassel Valisi Walter Lübcke, 2015 yılında bir halk buluşmasında, sığınmacı karşıtlarının eleştirileri üzerine, "zordaki insanlara yardım etmenin, Almanya'nın Hristiyan değerlerinin bir gereği olduğunu" ifade etmişti. CDU'lu siyasetçi, "Bu değerleri paylaşmayan, istediği zaman bu ülkeyi terk edebilir, her Alman bunu yapmakta özgürdür" demişti. Bu ifadesi nedeniyle aşırı sağcılar tarafından ölümle tehdit edilmiş ve bu nedenle kendisine koruma tahsis edilmesine karşın 2 Haziran 2019'da aşırı sağcı Stephan Ernst tarafından öldürülmüştür. Ardından katilin NSU ile olası bağlantısı nedeniyle rapora ilişkin 120 yıllık gizlilik kararı 30 yıla indirilmiştir. Bkz. "Alman Siyasetçi Lübcke'yi Kim Öldürdü?", *Deutsche Welle Türkçe* 4 Haziran 2019; <https://www.dw.com/tr/alman-siyasetci-lubckeyi-kim-oldurdü/a-49060200> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2023); Gössner, *Neonazis im Dienst des Staates, Die Verstrickung des Inlandsgeheimdienstes in Rechtsextreme Szenen und Parteien und das Umfeld des NSU*, s. 2.

106. Mackey ve Trafford , *A German Intelligence Agent Was at the Scene of a Neo-Nazi Murder. He Can't Explain Why*.

107. Matthias Gebauer ve Hubert Gude, "Schredder-Skandal bei Verfassungsschutz, Deckname Lothar Lingen", *Spiegel*, 5 Temmuz 2012, <https://>

yonu” (*Operation Konfetti*) olarak bilinen imha eylemi BfV için ciddi bir meşruiyet krizine yol açtı. Krizin bir sonucu olarak, dönemin BfV Başkanı Heinz Fromm istifa etti.¹⁰⁸ İmha edilen dosyalar, 1997 ve 2003 yılları arasındaki “*Rennsteig Operasyonu*” hakkında kapsamlı bilgileri de içeriyordu. Rennsteig Operasyonu, LfV Thüringen ve askeri istihbarat servisi MAD ile iş birliği içinde BfV tarafından başlatıldı ve yönetildi. Gizli yürütülen bu operasyon ile Thüringen'deki aşırı sağcı sahnenin araştırılması ve aydınlatılması doğrultusunda, NSU üçlüsünün de siyasi olarak sosyalleştiği ırkçı bir grup olan *Thüringer Heimatschutz* içindeki aşırı sağcılar ajan/muhbir olarak işe alındı. Bu bağlamda THS içindeki muhbirlerin, üç Jena aşırı sağcısının yeraltına indiklerini ve terörist hücre NSU'yu kurduklarını fark edemediklerini iddia etmeleri inandırıcı gelmemiştir. Ayrıca, NSU terör örgütünün ortaya çıkmasından sadece birkaç gün sonra BfV tarafından alelacele gerçekleştirilen kapsamlı bir dosya imhası içinde Rennsteig Operasyonu çerçevesinde işe alınan BfV'nin yedi muhbiriine ilişkin dosyaların üst düzey yetkililerin bilgisi dâhilinde imha edilmesi, Alman istihbarat servislerinin NSU üyeleri hakkında önceden bilgi sahibi olduğuna yönelik iddiaları güçlendirmiştir. Küçük bir terör örgütü olan THS içinde çok sayıda muhbirin/istihbarat elamanının bulunması; bu terör örgütünün Alman istihbarat örgütleri tarafından yönlendirildiğine yönelik kuşku- ların da artmasına neden olmuştur. Farklı kaynaklara dayandırılan iddialara göre, THS içinde en az 35 istihbarat elemanı bulunmaktaydı. Bunun yanında NSU üyelerinin hiçbirinin bu muhbirler arasında olmadığı söylene de dosyaların imha edilmesi ne-

www.spiegel.de/politik/deutschland/verfassungsschutz-referatsleiter-sagt-zu-schredderskandal-aus-a-842861.html (Erişim Tarihi: 27.12.2022).

108. Maximilian Pichl, “Skandal Ohne Öffentlichen Aufschrei: Verfassungsschutz hat im NSU-Komplex Vorsätzlich Akten Vernichtet”, *Verfassungsblog* 5 Ekim 2016, <https://verfassungsblog.de/skandal-ohne-oeffentlichen-aufschrei-verfassungsschutz-hat-im-nsu-komplex-vorsaetzlich-akten-vernichtet/> (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2023).

deniyle buna yönelik kesin bir kanıt da ortada yoktu.¹⁰⁹ Lothar, imha eyleminden dolayı başka bir kuruma gönderildi ve sembolik bir para cezası aldı.

SONUÇ

Almanya'nın kurucu babası olarak nitelendirilen ve ilk Şansölyesi olan Konrad Adenauer, hem iç hem dış politika hedeflerini gerçekleştirebilmek için Alman siyasetinin devamlı tekerrür eden üç temel hastalığı olan; “devletin, her şeye kadir/gücünün sınırsız olması” (*Staatsomnipotenz*), “materyalist dünya görüşü” (*materialistische Weltauffassung*) ve “milliyetçiliği” (*Nationalismus*) engellemeye çalışmıştır.¹¹⁰ Bu doğrultuda Nazi döneminde yaşananlardan her ne kadar ders alındığı iddia edilse de ve bu dönemde yaşanan acı olayların bir daha tekrar etmesinin engellenmesine yönelik önemli adımlar atılsa da aşısı sağcı NSU terör örgütünün eylemleri başta olmak üzere bugüne değin yabancı düşmanlığı bağlamında ırkçı eylemler artarak devam etmiştir. NSU'nun hemen yakınındaki çok sayıda muhbir aracılığıyla erken tespitini ve dolayısıyla eylemlerin önlenmesini sağlayacak bilgiye sahip olan istihbarat teşkilatları, her ne kadar kendi sorumluluklarını ve başarısızlıklarını “tesadüfler zincirine” ve kurumlar arası koordinasyon eksikliğine ya da beceriksizliğe bağlasalar da, ortaya çıkan deliller bunun tam tersini göstermiştir.

İç istihbarat ve emniyet teşkilatlarının NSU olayının tam olarak açıklığa kavuşmasını önleyecek şekilde önemli dosyaları imha etmesi ya da bazıları için gizlilik kararı alması, bazı tanıkların

109. “Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The ‘National Socialist Underground’ and the History of Terror from the Far-Right in Germany”, s. 161.

110. Karlheinz Nieclauß, *Kanzlerdemokratie: Regierungsführung von Konrad Adenauer bis Angela Merkel*, (Springer-Verlag, 3. Auflage, Wiesbaden: 2015), s. 58.

şüpheli ölümleri, NSU örgütünü sadece üç kişiye indirgenerek onlara yardım edenlerin ortaya çıkarılmasının önlenmesi ve birçok sorunun cevapsız bırakılması, bu kurumlar üzerindeki şüpheleri arttırmıştır. Her ne kadar Nazi döneminden itibaren hüküm süren personel ve düşünce devamlılığı olmadığı iddia edilse de NSU ve diğer aşırı sağ örgütlerin bu kadar uzun süre hayatta kalmasına Almanya'daki kurumsal/yapısal ırkçılık gerçeği izin vermiştir. Kurumsal/yapısal ırkçılık sadece NSU cinayetleri faillerinin daha önce açığa çıkmasını engellemekle kalmamış, aynı zamanda olanları işleyemeyen bir mekanizmaya dönüştürerek, dikkatleri yanlış şüphe ve şüphelilerle mücadele etmeye yönlendirmiştir. Alman devlet bürokrasisi özellikle de güvenlik bürokrasisi içindeki kurumsal ırkçılık bağlamında, istihbarat birimlerinin NSU ile ortaya çıkan bağları ve ilişkileri, bu örgüte yönelik davanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesine engel oluşturmuştur.¹¹¹ Böylece beş yıl süren NSU dava sürecinin ardından, baş sanık Zschäpe haricinde diğer dört kişiye beklenin altında göstermelik cezalar verilmiştir. Bu süreçte birçok soru yanıtsız kalmış ve dava tam olarak aydınlatılmadan kapatılmıştır.

Mayıs 1993'te Solingen'de neo-Naziler tarafından kundaklanan evde Türk kökenli beş kişi hayatını kaybetmişti. Solingen yabancı düşmanlığına dayalı eylemlerin en üst seviyelerinden biriydi ancak bu insanlık dışı eylem hem Alman devletinin hem de toplumunun aklını başına getirmedi ve NSU olayında olduğu gibi, daha dehşet verici birçok ırkçı olayın yaşanmasını da engelleyemedi. Bu bağlamda NSU 2.0 imzalı ölüm tehdit mektupları Almanya'daki aşırı sağ/neo-Nazi, kurumsal ırkçılık gerçeğini yeniden gündeme taşıdı. Tehdit mektupları gönderilen kurban yakınlarının ve avukatların adres, kimlik ve aile üyelerine ait detay-

111. Muhterem Dilbirliği ve Hakan Kıyıcı, "Kurumsal İrkçilik ve Terörist Radikalleşme: Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 39, (2021), s. 1-34, s. 5, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2352966> (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).

lı bilgilerin Alman polisi tarafından sızdırıldığına ortaya çıkması, Alman güvenlik kurumları içerisinde halen var olan aşırı sağcı/ırkçı bazı yapılanmaları ve ilişkileri bir kez daha gözler önüne sermiştir.¹¹² 2015'teki Walter Lübcke cinayeti, 2020 tarihinde Hanau'da gerçekleştirilen 4'ü Türk, toplam 9 kişinin hayatını kaybettiği ırkçı saldırı ve 2020'de Neo-Nazi grubu “*Aryan Circle Germany*”ye yönelik baskın sonrası elde edilen delillerin Göttingen polisi tarafından kaybedilmesi¹¹³ gibi olaylar Alman güvenlik bürokrasisi içinde varlığını devam ettiren kurumsal ırkçılığa yönelik işaretleri güçlendirmiştir. Özellikle 2011 Arap Baharı sonrası ortaya çıkan gelişmeler, mülteci sorunu bağlamında Chemnitz şehrinde 2018'de yaşanan ırkçı gösteriler ve Almanya için Alternatif Partisi (*Alternative für Deutschland, AfD*) örneğinde olduğu gibi aşırı sağcı, milliyetçi siyasi popülizmin etkisini yükseltmesi, Almanya'da kurumsal ırkçılığın önlenmesine yönelik umutları körelterek, kaygıları arttırmıştır.

112. “Almanya’da Neo-Naziler Artıyor”, *TRT Haber*, 22 Nisan 2022, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/almanya-da-neo-naziler-artiyor-674729.html> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023).

113. “Aryan Circle - Razzia Göttinger Polizisten Vergaßen Karton mit Beweismitteln”, *Spiegel*, 6 Mart 2020, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/aryan-circle-razzia-goettinger-polizisten-vergassen-karton-mit-beweismitteln-a-f348090f-4d2f-43bf-965d-61797c2206aa> (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2023).

ALMAN SİYASİ PARTİLERİ VE NSU DAVASINA BAKIŞLARI

Asiye Bilgin¹

GİRİŞ

NSU terör örgütü, 2000 ile 2007 yılları arasında sekiz Türk, bir Yunan ve bir Alman polis memurunu öldürmesine rağmen 2011 yılına kadar gizli kalmayı başardı. Örgüt, Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt'ın, yaşadıkları karavanda 4 Kasım 2011'de şaibeli şekilde ölü bulunmalarının ardından deşifre oldu. Örgüt üyesi Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt ile ev arkadaşı olan Beate Zschäpe, intihar olduğu iddia edilen olaydan üç gün sonra Zwickau'da birlikte yaşadıkları evi ateşe vererek delillerin birçoğunu yok etti.²

6 Mayıs 2013'de Münih Yüksek Mahkemesinde Hâkim Manfred Götzl başkanlığında görülen ve 430 duruşma günü süren dava 11 Temmuz 2018'de sona erdi. Örgütün hayatta kalan tek üyesi olduğu iddia edilen 43 yaşındaki Zschäpe, ağırlaş-

-
1. Uzman, T.C. Cumhurbaşkanlığı, asiye.bilgin@tccb.gov.tr.
 2. "Dokumentation. Die Aussage der Beate Zschäpe", Die Welt, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article149803799/Dokumentation-Die-Aussage-der-Beate-Zschaepe.html>, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).

tırılmış müebbet hapse mahkûm edildi. Örgüte yardım ve yataklık yapmakla yargılanan Carsten Schultze ve Holger Gerlach üçer yıl ve Andre Eminger iki yıl altı ay ceza olarak tahliye edildi.³ NSU örgütüne silah temin eden ve yakalanmamaları için destek veren bir diğer sanık Ralf Wohlleben on yıl hapis cezası almasına rağmen, cezasının üçte ikisini tutukluluk ile geçirdiğinden davadan kısa süre sonra tahliye edildi. Federal Adalet Mahkemesi, 22 Kasım 2022'de aldığı karar ile Wohlleben'in üç yıl altı ay olan mahkûmiyetinin geri kalanını cezaevinde geçirmesine hükmetti.⁴

NSU davasının 3 bin 25 sayfalık gerekçeli kararı davanın sonuçlanmasından 93 hafta sonra 21 Nisan 2020'de açıklandı. Kurban yakınlarını temsil eden 19 avukat, NSU örgütüne yardım eden muhbirlerin Anayasayı Koruma Teşkilatı ile yakın ilişkisine ve iç istihbaratın gizli tuttuğu belgelere değinmeyen gerekçeli kararı "*hukuk devletinin iflasının belgesi*" olarak nitelendirdiler.⁵ Münih Yüksek Mahkemesi'nin gerekçeli kararı, NSU kurban yakınlarının yalnız bırakıldığının ve örgüt ile ilgili tüm gerçeklerin ortaya çıkartılmadığının kanıtı olarak tarihe geçti.

Federal Kriminal Dairesi ve Anayasayı Koruma Teşkilatı raporlarına göre, yaklaşık yüz kişilik bir ilişki ağına sahip olduğu tahmin edilen NSU örgütüne mensup üyelerin dörtte biri iç istih-

-
3. "Verurteilung wegen mitgliedschaftlicher Beteiligung an einer terroristischen Vereinigung (NSU) und Mordes", Bayerischer Staatskanzlei, <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/Y-300-Z-BECKRS-B-2018-N-051467?hl=true&AspxAutoDetectCookieSupport=1>, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).
 4. "NSU-Helfer Ralf Wohlleben muss restliche Haftstrafe antreten", Norddeutscher Rundfunk, <https://www.mdr.de/nachrichten/deutschland/politik/wohlleben-resthaft-nsu-prozess-106.html>, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).
 5. "NSU Prozess: Alte und neue Vorwürfe von Opfer-Angehörigen", Deutsche Welle, <https://www.dw.com/de/nsu-prozess-alte-und-neue-vorw%C3%BCrfe-von-opfer-angeh%C3%B6rigen/a-53439443>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2021).

barat örgütü (*Verfassungsschutz*) ajanıdır.⁶ Raporlarda ifade edilen bu gerçeklik, örgüt ağının deşifre edilmesini ve tamamıyla imha edilmesini gerektiren siyasi mücadeleyi neredeyse imkânsız kılmaktadır. Hessen Anayasayı Koruma Teşkilatının devlet kurumları içerisindeki Neo-Nazi yapılanmasını aydınlatacak kanıtlara erişimi “gizlilik” kararı ile 120 yıllığına engellemesi, sürece olan güvensizliği artırmıştır. Kamuoyundan gelen tepkiler üzerine gizlilik kararı 30 yıla indirilmiş olsa da, mağdur ailelerinin ve davayı yakından takip eden Almanya’da yaşayan Türk toplumunun adalet duygusu derinden sarsılmıştır.⁷

Öte yandan 14 banka soygununda toplam 597 bin 425 avro çalan ve birçok cinayetin arkasında bulunan NSU terör örgütünün, Almanya gibi güçlü kurumlar ve 19 istihbarat örgütüne sahip olan bir devlette 11 yıl boyunca yakalanmadan nasıl suç işleyebildiğini anlamak için örgütün ideolojik temellerinin atıldığı 1990’lı yılları incelemekte fayda var.⁸ Nitekim 10 kişiyi öldüren NSU terör örgütü 1990’lı yılların yabancı karşıtı toplumsal hareketlilik ve nefret ikliminde kuruldu ve büyüdü.

NSU sürecinin aydınlatılması için 2012 yılından sonraki süreçte ikisi federal parlamentoda ve onikisi eyalet parlamentosunda olmak üzere, grubu bulunan tüm siyasi partilerin katılımı ile, toplam 14 NSU Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Kamuoyu ile paylaşılan binlerce sayfalık raporlar ise NSU örgüt yönetiminin sadece üç kişiden oluşmadığını, örgütün arkasında cinayet-

6. Yücel Özdemir, *Almanya’da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, (Kor Kitap, İstanbul: 2020), s. 257.

7. “Der NSU-Geheimbericht: Zeugen eines Disasters”, NSU Watch, <https://www.nsu-watch.info/2022/10/der-nsu-geheimbericht-zeugnis-eines-desasters/>, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).

8. “Banküberfall-Beute der Rechtsextremisten Uwe Bönhard, Uwe Mundlos und Beate Zschäpe in den Jahren 1999 bis 2011”, Statista, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/215066/umfrage/bankueberfall-beute-der-rechtsextremisten-boehnhardt-mundlos-und-zschaepe/>, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).

lerin planlanmasına ve uygulanmasına destek veren yaklaşık yüz kişilik bir grubun bulunduğunu ortaya koymuştur.⁹

NSU Araştırma Komisyonu Raporları incelendiğinde, Almanya'da geçmişten bu yana varlığını sürdüren aşırı sağ terörün yansımalarının günümüze kadar ulaştığı tespit edilecektir. 1990 ile 2020 yılları arasında resmi rakamlara göre 109, sivil toplum kuruluşları ile Zeit Online ve Tagesspiegel gibi büyük medya kuruluşlarının araştırmalarına göre ise en az 187 insan Neo-Nazi terörünün kurbanı olmuştur.¹⁰ Almanya'da devlet kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının, ırkçı cinayetlerle ilgili açıkladığı istatistikler arasındaki uyumsuzluk, bir taraftan devlet kurumlarının iki Almanya'nın birleşmesine kadar Neo-Nazi cinayetlerini kayıt altına almamasına, diğer taraftan da birleşme sonrası süreçte birçok cinayetin polis tarafından 'ırkçı' saldırı olarak kategorize edilmemesine dayanmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle 1990'lı yıllardan itibaren Alman siyasetinde göç tartışmalarının kapsamı ve aşırı sağın gelişimi kısaca tartışılmakta, ardından NSU meclis araştırma komisyonları üzerinden Alman siyasi partilerin NSU davasına bakışları incelenmektedir.

ALMAN SİYASETİNDE GÖÇ TARTIŞMALARI

1990'lı yıllarda Almanya'ya göç hızlandı. Yugoslavya'nın parçalanması ve Burundi, Senegal ve Kongo gibi Afrika ülkelerinde yaşanan iç savaş Almanya'ya iltica başvurularını 1992'de yıllık 190

9. "Schlussbericht des Parlamentarischen Untersuchungsausschusses III", Landtag Nordrhein-Westfalen, 16/7148, <https://www.landtag.nrw.de/Dokumentenservice/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMD16-14400.pdf>, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

10. "187 Schicksale", Die Zeit, <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2018-09/todesopfer-rechte-gewalt-karte-portraet>, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2020).

binden 440 bine yükseltti. Birkaç yıl içerisinde Almanya'ya çok sayıda yabancı gelmesi, yabancı düşmanlığının kamusal alanda tekrar görünür olmasına yol açtı. Göç tartışmalarının yeniden siyasetin ana gündem maddesi haline dönüşmesi ve buna ayrıca ırkçı şiddet olaylarındaki artışın eklenmesi, göçmen karşıtı politikalara toplumsal desteğin arttığını göstermekteydi. Çok sayıda uyuyan aşırı sağ hücre bu dönemde bireysel veya grup halinde eylemlere girişti. Neo-Naziler sokaklarda gösteriler yapmaya ve yabancılara saldırmaya başladı. Hoyerswerda (1991), Rostock-Lichtenhagen (1992), Mölln (1992) ve Solingen (1993) gibi şehirlerde yabancıların evleri kundaklandı. Göçmene benzeyen kişiler şiddete uğradı veya öldürüldü.

2015'te Suriyeli mültecilerin Almanya'ya gelmesiyle derinleşen toplum içerisindeki bölünmüşlüğü ve göç meselesinin siyasallaştırılmasının temelleri 2000'li yıllara dayanmaktadır. Almanya'da kimlik politikaları ve çok kültürlülük 2000'li yılların başında siyasetin ana gündem maddesi haline geldi. Bu kapsamda 1998 yılında Suriye kökenli siyaset bilimci Prof. Dr. Bassam Tibi Almanya'da çok kültürlülük eleştirisi yaparak "*Leitkultur*" (öncü kültür) ve "*Avrupa İslamı*" kavramlarını ilk defa ortaya attı. Tibi'ye göre Müslümanlar diğer dinlere mensup göçmenlere kıyasla uyum konusunda daha gönülsüz davranıyordu. Müslümanların dinsel ve kültürel çoğulculuğa saygı duymadıklarını iddia eden Tibi, İslamiyet'i batı yaşam tarzı önündeki en büyük engel olarak görmekten geri durmuyordu. Tibi, Avrupa'da yaşayan Müslümanların Batı'nın hâkim kültürünü ve değerlerini benimsemelerinin toplumsal barış için vazgeçilmez bir zorunluluk olduğunu kamuoyunda her fırsatta dile getiriyordu.¹¹

O yıllarda siyasilerin gündemleştirmekten hoşlandıkları ve toplumu ayrıştırarak oy devşirmeyi umdukları temalardan en

11. Bassam Tibi, "Leitkultur als Wertekonsens", Bundeszentrale für politische Bildung, <https://www.bpb.de/apuz/26535/leitkultur-als-wertekonsens>, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2020).

önemlileri çok-kültürlülük eleştirisi ve egemen kültür tartışmalarıydı. Bu kapsamda Bassam Tibi'nin tartışmalı “*egemen kültür*” kavramsallaştırması, dönemin göçmen karşıtı siyasetçileri için bulunmaz bir fırsat sunmuş ve asimilasyon politikalarını tercih eden siyasetçiler için güçlü bir dayanak oluşturmuştu. Güvenlik kurumlarının ihmalkârlığı ve kutuplaşmış siyasetin etkisi de eklendiğinde bu ortam, NSU gibi ırkçı çetelerin göçmen karşıtı siyasi tartışmaların gölgesinde dikkat çekmeden faaliyetlerine devam etmesine olanak sağladı.

Dönemin hararetle göçmen tartışmalarının gölgesinde, 2000 yılında, Almanya'nın yeni vatandaşlık yasası parlamentodan geçirildi. 1998 ile 2005 yılları arasında Federal Almanya Şansölyesi olarak görev yapan Gerhard Schröder, 1913 yılından kalma eski vatandaşlık yasasını değiştirerek uyum ve göç tartışmalarını kalıcı şekilde dönüştürdü. 1913'den bu yana “kan ilkesine” (*jus sanguinis*) dayanan vatandaşlık hakkı “doğum yeri” (*jus soli*) prensibine dayanacak şekilde reform edildi. Geçmişte ebeveynlerden birisinin Alman vatandaşı olması durumunda çocuk da doğuştan Alman vatandaşlığına sahip olabiliyordu. Yapılan reform ile, şartlara bağlanmakla birlikte, yabancı vatandaş anne babanın Almanya'da doğan çocuğunun tüm hakları ile Alman vatandaşı olacağı kararlaştırıldı. Hükümet ortağı Sosyal Demokrat Parti (SPD) ve Yeşiller ile Hristiyan Birlik Partilerini (CDU/CSU) karşı karşıya getiren bu yasa, ülke içerisindeki uyum ve göç tartışmalarını hararetlendirdi.

1998 seçimlerinde iktidarı kaybeden CDU/CSU ve Hür Demokrat Parti (FDP), 2000'li yılların göç tartışmalarında sempati kazanarak yükselişe geçti ve 2000'de CDU'nun Genel Başkanı olan Angela Merkel 2005 seçimlerinde elde ettiği zafer ile Şansölye seçildi. O günden Aralık 2021'e kadar Almanya'yı kesintisiz yöneten Merkel, NSU cinayetleri sürecine 2000 ile 2018 yılları arasında Almanya'nın merkez partisi olan CDU Genel Başkanı olarak, 2005'ten sonra da Federal Almanya'nın Başbakanı olarak şahitlik etti.

NSU FEDERAL PARLAMENTO ARAŞTIRMA KOMİSYONLARI VE SİYASETÇİLERİN YAKLAŞIMLARI

Almanya'nın yedi farklı kentinde on cinayet işleyen NSU terör örgütünün Almanya gibi güçlü devlet kurumları olan bir ülkede on bir yıl boyunca yakalanmadan hareket edebilmesi siyaset kurumu ve kamuoyunu derinden sarsmıştır. Bu kapsamda, NSU uzmanı Prof. Dr. Tanjev Schultz, NSU sürecini “devletin iflası olarak” tanımlamaktadır.¹²

Bu iflası tespit ve telafi etmek için, Almanya devleti tarafından bazı entrümanlar devreye sokulmuştur. Ocak 2012 ile Mayıs 2022 tarihleri arasında ikisi federal parlamentoda ve onikisi Thüringen, Saksonya, Bavyera, Hessen, Baden Württemberg, Kuzey Ren Vestfalya, Brandenburg ve Mecklenburg-Vorpommern eyalet parlamentolarında olmak üzere toplam 14 NSU Araştırma Komisyonu kuruldu.¹³ Hükümet aynı zamanda NSU terör kurbanlarının ve ailelerinin destek alabilmesi için Prof. Dr. Barbara John'u kamu denetçisi olarak atadı.¹⁴

23 Şubat 2012'de dönemin Cumhurbaşkanı Christian Wulff'un inisiyatifi ve Federal Hükümet, Federal Konsey ve Anayasa Mahkemesinin desteği ile NSU kurbanları için bir anma töreni düzenlendi. Dönemin Şansölyesi Angela Merkel, anma töreninde NSU kurbanlarının ailelerinden özür dilerken, cinayetlerin aydınlatılacağı, suç ortaklarının ve destekçilerinin tespit edilerek yargılanacağı, benzer olayların bir daha yaşanmaması için devletin tüm imkânlarının seferber edi-

-
12. Tanjev Schultz, *NSU. Der Terror von rechts und das Versagen des Staates*, (Droemer, München: 2018).
 13. “Untersuchungsausschüsse”, NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/bundestag/>, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).
 14. “Die Sicht der Neonazi-Opfer”, Das Parlament, https://www.das-parlament.de/2012/11_12/Innenpolitik/38159256-317752, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021).

leceği sözünü verdi.¹⁵ Şansölyenin törendeki konuşması kurban aileleri için umut verici olsa da, dava sürecinde yaşanan gelişmeler ve davanın sonucu verilen bu sözlerin tutulmadığını gösterdi.

CDU, CSU, SPD, Yeşiller, FDP ve Sol Partili 11 milletvekilinden oluşan birinci NSU Araştırma Komisyonu 24 Ocak 2012'de kuruldu. Komisyon başkanı SPD'li Sebastian Edathy 16 aylık araştırmanın ardından 22 Ağustos 2013'te ilk komisyon raporunu kamuoyu ile paylaştı. Raporda, 2011 yılından önce devlet kurumlarının NSU terör örgütünün varlığından haberdar olduğuna dair bir bulguya rastlanmadığı veya suçluların herhangi bir şekilde desteklendiğine dair bir kanıt bulunmadığı ifade edildi. Öte yandan istihbarat, polis ve yetkili kurumların, federal ve eyalet düzeyinde yürütülen soruşturma süreçlerinde dikkat çekici hatalı davranışlar sergilediğinin de altı çizildi.¹⁶

Mayıs 2013'te başlayarak Temmuz 2018'e kadar devam eden NSU davası süresince örgüt üyelerinin gerçek bağlantılarının ortaya çıkmaması, davayı takip eden müdahil avukatları ve kurban yakınlarını umutsuzluğa sevk etmiştir. Mahkeme salonunda yaşanan bazı olaylar ise adalet sistemine olan güveni derinden sarsmıştır. Münih Eyalet Yüksek Mahkemesi Başkanı Manfred Götzl ve mahkeme heyeti dava boyunca sanıklara yönelttiği sorular ve müdahil avukatların soruları karşısındaki müdahaleleri ile NSU terör ağının gerçek boyutlarını ortaya çıkarmayı neredeyse engellemiştir. Örneğin; 29 Ağustos 2001'de öldürülen Habil Kılıç cinayetinin ele alındığı dava esnasında, müdahil avukat Adnan Menderes Erdal'ın Mölln ve Solingen saldırı-

15. "Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel bei der Gedenkveranstaltung für die Opfer rechtsextremistischer Gewalt", Die Bundesregierung, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/rede-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-bei-der-gedenkveranstaltung-fuer-die-opfer-rechtsextremistischer-gewalt-415478>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

16. "Beschlussempfehlung und Bericht", Deutscher Bundestag, Drucksache 17/14600.

larını hatırlatması üzerine Federal Savcı Herbert Diemer müdahil avukatların sadece NSU ile ilgili soru sorması yönünde uyarıda bulunmuştur. Mahkeme heyeti, NSU cinayetleri ile geçmişte işlenen ırkçı cinayet ve saldırıların irtibatlandırılmamasına dava süresince azami gayret göstermiştir. Bunun yanında, duruşmada bulunan Türk gazetecilerin sorularını yanıtlayan federal savcının, NSU davasında sanıkların istihbarat örgütü ile ilişkisinin tespit edilmesinin mahkemenin değil de siyaset kurumunun görevi olduğunu açıklaması dikkat çekicidir.¹⁷

Şansölye Merkel'in NSU anma programında "dava ve soruşturma sürecinin şeffaf yürütüleceği" sözünü vermiş olmasına rağmen güvenlik bürokrasisi Merkel'in vadettiği şeffaf araştırma ve soruşturmadan uzak durmayı tercih etmiştir. NSU araştırma komisyonu raporları ve milletvekili açıklamaları, NSU sürecinde güvenlik bürokrasisi ile siyasetçiler arasında yaşanan fikir ayrılığını ortaya koymuştur. Araştırma komisyonlarının tamamı istihbarat ve güvenlik kurumlarında zafiyet olduğunu tespit etmiştir. Öte yandan devlete karşı suçlayıcı bir söylem kullanmak için azami derecede özen gösterilmiştir. Bu nedenle Federal Savcı'nın sanıkların istihbarat örgütü ile ilişkisinin aydınlatılmasına yönelik olarak siyaset kurumunu işaret etmesi, konuyu saptırmaktan öte bir anlam ifade etmemiştir. Siyasetçilerin, araştırma komisyonları üzerinden NSU cinayetlerinin arkasındaki yapıları aydınlatma çabası, istihbarat ve güvenlik kurumlarının uzlaşmadan ve bilgi paylaşımından uzak tavrı ile baltalanmıştır. Federal Savcı Herbert Diemer'in sözleri, 438 duruşma boyunca cinayetlerle ilgili hiçbir yeni bilgi elde edilememesini ve sanık listesine yeni sanıkların eklenememesini çok net şekilde açıklamaktadır. İddianamenin hazırlandığı süre içerisinde davanın genişlememesine azami gayret gösterilerek mevcut sanıkların dışında iddianameye başka sanıklar dâhil edilmemesi için gerekli

17. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, s. 22-23.

tüm tedbirler alınmıştır.¹⁸ Siyasetçilerin açıklamaları sözde kalarak aksiyona dönüşmemiş, araştırma raporlarında tespit edilen gerçeklerin adil yargılamaya katkı sunmasının önüne geçilmiştir. Bu kapsamda NSU davasına bakan Münih mahkeme başkanı hâkim Manfred Götzl, duruşma esnasında diğer hâkimler, savcı, şahitler ve kurban avukatlarına yönelik sert müdahaleleri sebebiyle eleştirilmiştir.¹⁹ Bunun yanında NSU davasının kapsamının dar tutulması, bilinen sanıklar dışında farklı kurum ve kişilere genişletilmemesi, davanın salahiyeti için bir gereklilik olarak kabul edilmiştir.²⁰

Öte yandan NSU Araştırma Komisyonları kapsamında istihbarat kurumlarının siyasetçileri yanlış yönlendirerek kamuoyunu yanılttığına da şahit olunmuştur. Örneğin; dönemin Sosyal Demokrat İçişleri Bakanı Otto Schily, Ocak 2012'de çalışmalarına başlayan birinci NSU Araştırma Komisyonu sürecinde seri cinayetlerin ve bombalı saldırıların aydınlatılamamasında eyalet içişleri bakanları ile birlikte kendisinin de sorumluluk taşıdığını ifade etti.²¹ 9 Haziran 2004'te Köln'de Türklerin yoğun yaşadığı Keup Cadesi'nde patlayan ve 22 insanı yaralayan çivili bomba saldırısının hemen ardından yapılmış olan siyasi açıklamalar, Bakanın pişmanlık göstergesi bu açıklamasına zemin hazırladı. Dönemin siyaset-

-
18. Lisa Weiß, "Ein Urteil, viele Fragen – und eine Revision", Deutschlandfunk, <https://www.deutschlandfunk.de/nsu-prozess-ein-urteil-viele-fragen-und-eine-revision-100.html>, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).
 19. "Schroff und sorgfältig - Richter Manfred Götzl vor dem wichtigsten Urteil seiner Karriere", Der Spiegel, <https://www.stern.de/panorama/stern-crime/nsu-prozess-vor-dem-abschluss--das-ist-richter-manfred-gotzl-8161262.html>, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2023).
 20. Tom Sundermann, "Richter Rätselhaft", Die Zeit, https://blog.zeit.de/nsu-prozess-blog/2018/07/10/richter-raetselhaft/?wt_ref=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F&wt_t=1672662492107, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2023).
 21. "Schily gibt schweren Irrtum zu", Der Tagesspiegel, <https://www.tagesspiegel.de/politik/nsu-terror-schily-gibt-schweren-irrtum-zu/6531284.html>, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021).

çileri soruşturmanın salahiyetine gölge düşüren önlemleri hayata geçirmekten geri durmamıştı. Saldırıdan hemen sonra Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti (KRV) İçişleri Bakanı Fritz Behrens, saldırının terör saldırısı olabileceği yönündeki açıklamaları yasaklamıştı. Ertesi gün Otto Schily, saldırının arkasında Neo-Nazilerin olmadığını, Türk ve Kürt mafya çatışması üzerinde durduklarını açıklayarak meseleyi çarpıtmıştı.²² Otto Schily'nin kasıtlı veya yanlışlıkla yaptığı bu talihsiz açıklama, soruşturma sürecine dair bir yanıltma girişimi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Schily, 2004'te meydana gelen terör saldırısından yıllar sonra NSU Araştırma Komisyonu'na vermiş olduğu beyanatta, büyük bir hata yaptığını kabul ederek özür diledi. Dönemin KRV İçişleri Bakanı Behrens ise bombalı saldırı sırasında olay yerinde olan iki sivil polisin varlığını kabul ederek, eyalet güvenlik birimlerinin onca yıl bu kritik bilgiyi gizlediğini itiraf etti.²³ Böylelikle birinci NSU Meclis Araştırma Komisyonu, NSU cinayetlerinin gizli kalmasında siyasetçilerin bilerek veya bilmeyerek oynadığı rolü gözler önüne serdi.

NSU Araştırma Komisyonuna açıklama yapan bir diğer siyasetçi, dönemin Bavyera İçişleri Bakanı, CSU'lu Günther Beckstein, bakanlığına bağlı kurumların çalışmalarını savunarak, istihbarat ve güvenlik birimleri tarafından hata yapılmadığını ısrarla yineledi. Beckstein'a göre güvenlik kurumları, işlenen cinayetlerin yabancı düşmanı cinayet olduğuna dair hiçbir bilgi ve bulguya sahip değildi.²⁴

22. "NSU-Opfer kritisieren Ex-Innenminister Schily", Die Tageszeitung, <https://www.tagesspiegel.de/politik/anschlag-in-der-koelner-keupstrasse-n-su-opfer-kritisieren-ex-innenminister-schily/20640964.html>, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021).

23. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, s. 90.

24. "Beckstein weist Vorwürfe gegen Bayerns Behörden zurück", Focus, https://www.focus.de/politik/weitere-meldungen/untersuchungsausschuss-zur-nsu-mordserie-beckstein-weist-vorwuerfe-gegen-bayerns-behoerden-zurueck_aid_758095.html, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

Ancak Beckstein'in Bakanlık yaptığı Baviera'nın ikinci büyük şehri Nürnberg'de, cinayetleri aydınlatmak ve failleri yakalamak için kurulan Bosporus Özel Komisyonunda beş eyalette görevli toplam 150 memurun görev yapmasına rağmen, aynı marka (Ceska 83) silahla işlenen cinayet serisinin izi sürülemedi. Soruşturmayı yürüten uzmanların suçluların izini yurtdışında araması, süreci daha karmaşık hale getirdi. FBI'den bilgi talep eden komisyon üyelerine 2007'de FBI tarafından '*Seri Cinayet Analizi*' başlıklı bir rapor verildi. Raporda katil veya katillerin '*bilinmeyen sebeple Türk karşıtlığı*' ile hareket ettiği vurgulanıyordu. Buna rağmen Alman yetkililer bu uyarıları dikkate almayarak, cinayetlerin yabancı düşmanlığı sebebiyle işlendiği olasılığını görmezden gelmeyi tercih etti.²⁵ Öte yandan İsviçre, Çekya ve Türkiye'ye seyahat ederek yetkili güvenlik ve istihbarat birimleri ile görüşen komisyon üyeleri, yine de cinayetlerin aydınlatılmasını sağlayamadı. Bosporus cinayet masası 110 bin insanın telefon görüşmelerini, kredi kartı ödemelerini ve otel konaklamalarını içeren yirmi milyon belgeyi araştırdı. Ancak NSU terör çetesi üyelerini bulmak bir tarafa, irtibatlı şahıslar dahi tespit edilemedi.²⁶

Araştırma komisyonunda konuşan Federal Kriminal Daire (BKA) başkan yardımcısı Bernhard Falk, dokuzuncu cinayet olan Halil Yozgat cinayetinin ardından İçişleri Bakanlığına soruşturmayı BKA sorumluluğuna almak için başvuruda bulduklarını, ancak Mayıs 2006'da yapılan İçişleri Bakanları toplantısında alınan karar ile araştırma yetkisi eyaletlerde bırakılarak BKA'ya önemsiz bir rol yüklendiğini ifade etti. Böylelikle soruşturmanın

25. Jörg Diehl, Hubert Gude, Sven Röbel, "FBI vermutet Ausländerhass als Tatmotiv", Der Spiegel, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/ceska-morde-des-nsu-fbi-ging-von-auslaenderhass-als-motiv-aus-a-829270.html>, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2023).

26. Peter Carstens, "Sehr nah dran, aber leider auch weit weg", Frankfurter Allgemeine, <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/rechtsextremismus/soko-bosporus-sehr-nah-dran-aber-leider-auch-weit-weg-11731794.html>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

yönetimi, on cinayetten üçünün işlendiği şehir olan Nürnberg’de kurulan Bosporus Özel Komisyonuna bırakıldı.²⁷

NSU Araştırma Komisyonu üyesi Yeşiller Partili Wolfgang Wieland, soruşturmanın merkezi olarak yönetilmemesini eleştirerek, polis ve istihbaratın birbirlerinin çalışmalarını engellediğini itiraf etti. Bosporus Özel Komisyonunun çalışmalarının ‘salakça’ olduğunu vurgulayan Wieland, açıklamalarının devamında *“ilk cinayetlerin ardından suç çetelerine yönelik araştırma yapılması doğru olabilir, ancak en geç beşinci cinayetten sonra ırkçı cinayet olabilmeye ihtimali de göz önünde bulundurulmalıydı”* açıklamasında bulundu.²⁸

NSU Araştırma Komisyonu, federal düzeyde ve derin bir soruşturma yürütülmesinin önünün bizzat federal ve eyalet içişleri bakanları tarafından engellendiğini göstermektedir. Nitekim Halit Yozgat cinayetiyle ilgili araştırma komisyonuna konuşan yetkili bir polis memuru, cinayetten hemen sonra Hessen İçişleri Bakanlığının soruşturmanın derinleştirilmesini engelleyerek dosyanın kapatılmasını sağladığını itiraf etti. Öte yandan dönemin CDU’lu İçişleri Bakanı Volker Bouffier’in eyalet parlamentosunu, cinayet mahallinde bulunan istihbarat elemanı Neo-Nazi Andreas Temme hakkında bilinçli olarak yanlış bilgilendirdiği gizli belgeler aracılığı ile kanıtlandı.²⁹ 2010-2022 yılları arasında Hessen eyaletinin Başbakanı olan Bouffier’in NSU cinayetlerinin araştırılmasını bilfiil engellemesine rağmen siyaseten bir

27. “BKA gibt Fehler bei NSU-Ermittlungen zu”, Der Tagesspiegel, <https://www.tagesspiegel.de/politik/untersuchungsausschuss-bka-gibt-fehler-bei-nsu-ermittlungen-zu/6751234.html>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

28. “Soko verhielt sich dämlich, Geheimdienst dämlicher”, Der Bundestag, https://www.bundestag.de/webarchiv/textarchiv/2012/39510936_kw26_pa_wieland-208868, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

29. Ludger Fittkau, “Geheimdokumente belasten Hessen Ministerpräsidenten”, Deutschlandfunk, https://www.deutschlandfunk.de/nsu-untersuchungsausschuss-geheimdokumente-belasten-hessens.1769.de.html?dram:article_id=425562, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

yaptırım ile karşılaşmaması, ne siyasi partilerin, ne de güvenlik kurumlarının baştan beri NSU cinayetlerini aydınlatma niyeti taşımadıklarını göstermektedir.

2012 yılında neredeyse her gün yeni bir istihbarat ve güvenlik zafiyetine şahit olan Alman kamuoyu, bu sefer de 1996 ile 2003 yılları arasında gerçekleşmiş olan ‘Operasyon Rennsteig’ skandalı ile sarsıldı. Rennsteig skandalı, Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı (BfV), Askeri İstihbarat Örgütü (MAD) ve Thüringen Anayasayı Koruma Teşkilatı’nın Neo-Nazileri ‘Güvenilir Kişi’ (V-Mann) olarak çalıştırdığını deşifre etti. NSU terör örgütü üyelerinin de bu kişiler arasında olduğuna dair bilgiler içeren 35 dosyanın Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı tarafından imha edildiği ve bazı belgelerin manipüle edildiği ortaya çıktı.³⁰ Kamuoyunda infiale yol açan bu olayın ardından, 2000 ile 2012 yılları arasında BfV Başkanı olan Heinz Fromm, Thüringen Anayasayı Koruma Teşkilatı Başkanı Thomas Sippel ve Saksonya Anayasayı Koruma Teşkilatı Başkanı Rheinhard Boos, söz konusu iddiaların doğruluğunu kabul ederek istifa etti.³¹ Dönemin Federal İçişleri Bakanı CSU’lu Hans-Peter Friedrich istifa yoluyla konunun kapanmasını sağlayarak, siyasi bir yaptırımın olmayacağını gösterdi.

NSU dava sürecinin her aşamasında siyasetçilerin davanın seyrini etkilemeye çalışmış olması araştırma komisyonları raporları ile ortaya konuldu. 2011 ile 2013 yılları arasında ikinci Merkel hükümetinde Federal İçişleri Bakanı olan Hans-Peter Friedrich’in, Meclis Araştırma Komisyonu’nun NSU davası tanıklarından Thomas Richter’i (Kod adı: Corelli) sorgulamasını engellemesi, İçişleri Bakanlığına ve güvenlik bürokrasisine olan güven-

30. “Keine neuen Hinweise auf weitere NSU-Verbrechen”, Der Bundestag, <https://www.bundestag.de/webarchiv/textarchiv/2016/kw47-pa-3ua-n-su-480902>, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).

31. “Verfassungsschutzpräsident Fromm tritt zurück”, Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nach-pannen-bei-nsu-ermittlungen-verfassungsschutzpraesident-fromm-tritt-zurueck-1.1399028>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

sizliği derinleştirdi. İçişleri Bakanı Friedrich, birinci NSU Araştırma Komisyonuna baskı yaparak, araştırma komisyonu raporunun 118 yerinde bazı bölümlerin tamamen çıkartılmasını ve ya değiştirilmesini talep etti. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığı tarafından 9 Ağustos 2013'te parlamentoya gizlilik ibaresi ile iletilen not, siyasi sansür girişimi olarak tarihe geçti. Bakanlık sansürleme girişimini Neo-Nazi çevresinde olan güvenilir kişilerin (V-Mann) can güvenliğini sağlama ve Anayasayı Koruma Teşkilatının itibarını koruma gerekçesiyle savundu.³² Araştırma Komisyonu, İçişleri Bakanından gelen müdahale taleplerinin tamamını yerine getirmese de birçok bilgiyi sansürlemek zorunda kaldı. NSU Araştırma Komisyonu Başkanı Sebastian Edathy (SPD) birinci raporun yayınlanması vesilesiyle yapmış olduğu açıklamada, sınırsız imkânlarla sahip güvenlik bürokrasisinin NSU cinayetleri karşısındaki tutumunu *'tarihte örneği olmayan boyutta devlet kurumlarının iflası'* olarak nitelendirdi.³³

NSU Araştırma Komisyonu üyelerinin sorularını cevaplayan CDU, CSU ve SPD'li İçişleri Bakanlarının, NSU cinayetleri sürecinde istihbarat ve polisin faaliyetlerinden haberdar olmadıklarını ifade etmeleri kamuoyunu ikna etmedi. Ayrıca, İçişleri Bakanları açıklamalarında, NSU cinayetleri ve kurban ailelerinin yaşadığı dramlarla gerektiği kadar ilgilenmediklerini ortaya koydu. 2005 ile 2009 yılları arasında Federal İçişleri Bakanı, 2017 ile 2021 yıllarında ise Federal Parlamento Başkanı olan Wolfgang Schäuble, davet edildiği araştırma komisyonunda, dönemin İçişleri Bakanı olarak NSU cinayetleri ile asgari düzeyde ilgilendiğini ve kendini hiçbir zaman devletin en üst polisi olarak görmediğini ifade etti. Schäuble'nin, polisin görevinin eyalet düzeyin-

32. "Liga Pressemitteilung 22. August 2013", Internationale Liga für Menschenrechte, <https://ilmr.de/2013/liga-pressemittelung-22-august-2013>, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2021).

33. "Staatliches Totalversagen beim NSU", Deutsche Welle, <https://www.dw.com/de/staatliches-totalversagen-beim-nsu/a-17037826>, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2021).

de tanımlandığını vurgulayarak soruşturmalara karışmayı hiç akıldan geçirmediğini ifade etmesi kamuoyu açısından ikna edici olmadı.³⁴ Hâlbuki Federal İçişleri Bakanı isteseydi, cinayetlerin soruşturulması görevini Federal Kriminal Dairesi sorumluluğuna verebilir, merkezi soruşturma yürütülmesini ve bilgi akışının sağlıklı ilerlemesini sağlayabilirdi. Böylelikle beş farklı savcılığın sorumlu olduğu NSU soruşturması tek savcılık üzerinden yürütülebilirdi. Bunun yerine Schäuble, çalışma ağırlığını İslamcı terörizm ile mücadeleye verdiğini ifade ederek, devletin önceliğinin ırkçı terörizmle mücadele olmadığını göstermiştir.

Bunun yanında NSU Araştırma Komisyonlarına üye milletvekilleri, NSU cinayetlerinin aydınlatılma sürecinde tespit edilen hata ve eksiklikleri kamuoyu önünde eleştirmekten geri durmadı. Federal Parlamento NSU Araştırma Komisyonu üyeleri Eva Högl (SPD), Petra Pau (Sol Parti) ve Clemens Binninger (CDU) hazırladıkları ve yayınladıkları birinci NSU Araştırma Komisyonu raporundaki sonuçların kendilerini tatmin etmediğini itiraf ettiler.³⁵ Högl bir gazeteye verdiği mülakatta NSU terör örgütünün üç kişiden ve onlara yardımcı olan dar bir ağdan oluştuğunu düşünmediklerini, bu örgütün arkasında çok geniş bir ağın olma ihtimali üzerinde durduklarını ifade etti. Araştırma komisyonu üyeleri eleştirilerinde, NSU ile diğer Neo-Nazi gruplar arasındaki ilişkilerin, NSU ile istihbarat elemanlarının temasının ve polis teşkilatı içerisindeki bağlantıların tamamen göz ardı edildiğinin de altını çizdi.³⁶

34. Tanjev Schultz, "Der Mann, der von fast gar nichts wusste", *Süddeutsche Zeitung*, <https://www.sueddeutsche.de/politik/ehemaliger-innenminister-schaeuble-im-nsu-untersuchungsausschuss-der-mann-der-von-fast-nichts-wusste-1.1551327>, (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2021).

35. "Warum ein zweiter Untersuchungsausschuss zum NS- Terror nötig ist", *Süddeutsche Zeitung*, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nsu-weil-zweifelnagen-1.2695646>, (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2021).

36. Patrick Gensing, "U-Ausschuss zweifelt eigenen Bericht an", <https://web.archive.org/web/20140518134944/http://www.tagesschau.de/inland/nsu-ausschuss122.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2021).

2005'ten bu yana şansölye olan ve 2013 federal parlamento seçimlerini de kazanan Merkel, CDU/CSU ve SPD ortaklığında üçüncü kabinesini kurdu. 14 Ekim 2015'te parlamentoda bulunan tüm parti gruplarının imzası ile ikinci NSU Araştırma Komisyonu kuruldu. NSU Araştırma Komisyon'u 10 Mart 2017'ye kadar 1.800 sayfayı aşan ikinci raporunu hazırladı.³⁷ Birinci Araştırma Komisyonunun cevaplayamadığı soruları cevaplamayı hedefleyen ikinci komisyonun başlıca amacı, güvenlik ve istihbarat kurumlarının süreç içerisindeki rolünü ve sorumluluğunu aydınlatmaktı. Oysa ikinci rapor da, NSU cinayetlerinin ardındaki ilişki ağını şeffaf şekilde araştırmanın mümkün olmadığını ortaya koydu.

1.800 sayfalık rapor güvenlik kurumlarının güvenilir kişiler (V-Mann) üzerinden Neo-Nazi çeteleriyle olan ilişki ağını aydınlatamadı. Kuşkusuz polis ve istihbarat birimleri NSU terör örgütünün faaliyetlerinden güvenilir kişiler (V-Mann) üzerinden bilgi sahibiydi. Çünkü, Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı çalışanı Neo-Nazi Ralf Marschner (kod adı: Primus), Thüringen istihbaratı çalışanı ve Neo-Nazi çetesi Blood & Honour'ın Başkanı Marcel Degner (kod adı: Hagel) ve Tino Brandt (kod adı: Otto), Brandenburg istihbaratı çalışanı Carsten Sczepanski (kod adı: Piatto) gibi kişiler NSU örgüt üyelerinin yakın çevresinde bulunuyordu.³⁸ Böylelikle araştırma komisyonlarının raporları sayesinde, Federal Anayasayı Koruma Teşkilatının bilgi, belge ve delilleri saklamak için siyasi ve hukuki tüm baskı unsurlarını kullandığına dair şüphe kalmadı.³⁹

37. "NSU-II-Untersuchungsausschuss: Aufklärung bleibt Daueraufgabe", Der Bundestag, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2017/kw32-nsu-bilanz-515208>, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2021).

38. Heike Kleffner, "Staatsräson versus Aufklärung: Der 2. Bundestagsuntersuchungsausschuss zum NSU", https://www.cilip.de/2016/07/11/staatsraeson-versus-aufklaerung-der-2-bundestagsuntersuchungsausschuss-zum-nsu/#_ftn6, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2021).

39. "NSU-II-Ausschuss übergibt Abschlussbericht an Norbert Lammert", Der Bundestag, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2017/kw26-pa-3ua-nsu-uebergabe-bericht-513310>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021).

NSU EYALET ARAŞTIRMA KOMİSYONLARI VE SİYASETÇİLERİN YAKLAŞIMLARI

Federal düzeyde kurulan iki araştırma komisyonu dışında Bavve-
ra, Thüringen, Baden-Württemberg ve Saksonya'da ikiye, Kuzey
Ren-Vestfalya, Hessen, Brandenburg ve Mecklenburg-Vorpom-
mern'da da birer araştırma komisyonu kurulmuştur.⁴⁰ Tüm araş-
tırma komisyonları görevini tamamlayarak raporlarını kamuoyu
ile paylaşırken, Bavveya meclisinde 2022'de kurulan ikinci NSU
Araştırma Komisyonu çalışmalarına halen devam etmektedir.

Açıklanan her araştırma komisyonu raporu istihbarat, polis
ve savcılığın araştırma ve soruşturma aşamasında hata yaptığını,
bazı bilgi ve belgelerin kaybedildiğini ve güvenlik birimlerinin
gerekli düzeyde eyaletler arasında ortak çalışma yürütmediğini
teyit etmiştir. Sol Partili komisyon üyesi Katharina König-Preuss,
Thüringen eyaletinde 2019 yılı sonunda yayınlanan 2.200 say-
falık ikinci NSU Araştırma Raporunun sonuçlarını kamuoyu ile
paylaştı. König-Preuss, NSU örgütü üyesi Uwe Mundlos, Uwe
Bönhardt ve Beate Zschäpe'nin yakalanamamasına sebep ola-
rak bir dizi ihmalkârlık ve hata gösterilebileceğini vurgulamıştır.
Ayrıca Thüringen istihbaratı ile Federal Anayasayı Koruma Teş-
kilatı arasındaki işbirliğini eleştiren komisyon üyesi, cinayetle-
rin aydınlatılmasına katkı sağlayacak belge ve evrakların kurum-
lar arasında paylaşıldığına, bazı durumlarda kaybedildiğine veya
imha edildiğine dikkat çekmiştir. Thüringen Araştırma Komis-
yonu raporunu değerlendiren Eyalet Başbakanı Sol Partili Bodo
Ramelow, NSU örgütü hakkında öğrenilenleri buzdağının ucu-
na benzetmiştir. 2 bin sayfayı aşan rapor kafalardaki soruları ce-
vaplayamadığı gibi şüpheleri de artırmıştır.⁴¹

40. "Untersuchungsausschüsse", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/>, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2021).

41. "Neue Fehlerkultur bei der Polizei gefordert", Der Spiegel, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/nsu-untersuchungsausschuss-in-thueringen-abschlussbericht-vorgestellt-a-1289276.html>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021).

Benzer şekilde Baden-Württemberg Araştırma Komisyonu, istihbarat kurumlarına olan güvenin sarsılmasının nedenlerine örnek olarak kritik istihbari bilgi notlarının bilinçli olarak yok edilmesini göstermiştir. Öte yandan Hessen eyalet raporunda, Eyalet Başbakanının istihbarat elemanını korumak amacıyla hukuki sürece müdahale ederek belgelerin gizli kalmasını sağladığı kaydedilmiştir.⁴²

Bunun yanında SPD’li araştırma komisyonu üyesi Günter Rudolph, Hessen İçişleri Bakanı Beuth’e ‘*Bu olayda sorumluluğunuz var mı?*’ sorusunu yönelterek, siyaset, güvenlik bürokrasisi ve istihbarat için çalışan Neo-Naziler arasındaki şaibeli ilişkiden duyulan şüpheyi ortaya koymuştur.⁴³ Siyasetçilerin tutumu, güvenlik kurumları içerisindeki ırkçı faaliyetlerin oluşturduğu tehlikenin küçümsendiğini ortaya koymaktadır.

Nitekim, bu tutum NSU 2.0 olayında da devam ettirilmiştir. NSU davası Temmuz 2018’de sona ermiş, Ağustos 2018’de çok sayıda kamuya mal olmuş kişiye NSU 2.0 imzalı aşırı sağ tehdit mektupları yollanmaya başlanmıştır. NSU davasının müdahil avukatlarından Seda Başay-Yıldız’a da 2018 ve 2019’da NSU 2.0 imzalı ölüm tehdidi içerikli mektuplar yollanmıştır. Yıldız’ın ev adresinin Frankfurt’ta bir karakolun bilgisayarından alındığının tespit edilmesi üzerine, Hessen Eyalet İçişleri Bakanlığı 40 polis hakkında aşırı sağ suçlarla ilişkili oldukları gerekçesiyle soruşturma başlatmış ve 5 polisi açığa almıştır.⁴⁴ Ancak

42. Frank Jansen, “Hessen: Ministerpräsident Bouffier wegen NSU-Skandal in Bedrängnis”, Der Tagesspiegel, <https://www.tagesspiegel.de/politik/ministerpraesident-bouffier-wegen-nsu-skandal-in-bedraengnis-8517310.html>, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).

43. Günter Rudolph, “Arbeit des Verfassungsschutzes war über lange Zeit mangelhaft – Innenminister der CDU leugnen Verantwortung”, SPD Fraktion, <https://www.spd-fraktion-hessen.de/2022/10/07/arbeit-des-verfassungsschutzes-war-ueber-lange-zeit-mangelhaft-innenminister-der-cdu-leugnen-verantwortung/>, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2023).

44. Katharina Iskandar, “Anwältin erhält zweiten Drohbrief”, Frankfurter Allgemeine, <https://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/kriminalitaet/nsu-2-0-er->

aradan geçen üç yıla rağmen suçlular tam tespit edilememiştir. NSU 2.0 adlı bir ırkçı grubun ortaya çıkması, beş yılı aşkın süre devam eden NSU davasının ırkçı grupları suç işlemekten alıkoymadığını, tam aksine cesaretlendirdiğini göstermektedir. Dahası Frankfurt Savcılığı, NSU 2.0 soruşturması sürecinde dosyayı incelenmek üzere Federal Savcılığa iletmış olmasına rağmen Federal Savcılık, soruşturmanın Frankfurt Savcılığı (eyalet) tarafından yürütülmesine karar vermiştir.⁴⁵ Sol Parti Federal Parlamento Milletvekili Martina Renner konuya ilişkin açıklamasında, NSU soruşturmalarının güvenlik bürokrasisi tarafından ciddiye alınmadığını ifade ederek, ırkçı terör tehlikesinin yok sayıldığını altını çizmiştir.⁴⁶

Dört yıl çalışmalarına devam eden Saksonya NSU Araştırma Komisyonu üyeleri ise dikkat çekici şekilde ortaya çıkan rapora ilişkin iki farklı değerlendirmede bulundular. Sol Partili Kerstin Köditz, NSU örgüt üyelerini arayan istihbarat teşkilatının acemi stajyer gibi davrandığını ve buna bağlı olarak cinayetleri engelleyemediğini ifade ederken, CDU'lu ve SPD'li üyeler, Sol Parti ve Yeşiller gibi istihbarat ve polisi suçlayıcı açıklamalarda bulunmayı reddetmişlerdir. Araştırma komisyonu Başkanı Lars Rohwer açıklamasında, '*Saksonya'daki güvenlik birimlerinin iflasından*' söz edilemeyeceğinin ve devlet kurumlarının NSU cinayetlerinde sorumluluğunun olduğuna dair bir bulguya rastlanmadığının altını çizmiştir.⁴⁷

mittlungen-gegen-fuenf-frankfurter-polizisten-15987295.html, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2023).

45. "Linkenpolitikerin fodert Ermittlungen des Generalbundesanwalts", Zeit Online, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2020-07/nsu-2-0-ermittlung-generalbundesanwalt-forderung-martina-renner>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2021).
46. Ina Krauss, "Warum ermittelt der Generalbundesanwalt nicht", Die Tagesschau, <https://www.tagesschau.de/investigativ/br-recherche/nsu20-drohmails-107.html>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2021).
47. Daniel Kahls, "NSU-Untersuchungsausschuss: Abgeordnete in Sachsen mit differenzierter Bilanz", Mitteldeutscher Rundfunk, <https://www.mdr.de/na>

Diğer yandan Baviera Araştırma Komisyonuna başkanlık yapan SPD'li Franz Schindler, kamuoyundaki beklentileri karşılamadıklarını itiraf ederek Baviera İstihbarat Teşkilatının faaliyetlerini eleştirmiştir. Schindler ayrıca Baviera istihbaratının bir güvenilir kişiyi (*V-Mann*) finanse ettiğini ve ırkçı hareket içerisinde lider konumuna ulaşan bu kişinin daha sonra istihbaratı bilgilendirmesinin beklendiğini söyleyerek *V-Mann* sisteminin çarpık işleyişine dikkat çekmiştir. Schindler açıklamasında, *V-Mann* sisteminin faydadan çok zarara yol açtığı gerekçesiyle bir an önce kaldırılması çağrısında bulunmuştur.⁴⁸

Köln'de yapılan iki bombalı saldırı ve Dortmund'da işlenen Mehmet Kubaşık cinayeti KRV NSU Araştırma Komisyonunda ele alınmıştır. Federal Parlamento, KRV Araştırma Komisyonuna atıf yaparak çok farklı bulgulara rastlanmadığını ifade etse de yapılan saldırılarla ilgili bilinmeyen bazı gerçekler kamuoyu ile paylaşılmıştır. Federal savcılığın NSU örgütünün üç kişiden oluştuğuna dair iddiasını eleştiren komisyon üyeleri, bombalı saldırıların arkasında üç kişiden fazla Neo-Nazi'nin olduğuna dair ciddi bulgulara ulaştıklarının altını çizmişlerdir. Güvenlik kurumlarının NSU faillerini bulamamasındaki en önemli etkenin de kurumsal ırkçılık olduğu ifade edilmiştir. FDP'li komisyon üyesi Yvonne Gebauer ise KRV istihbaratına sert eleştiriler yönelterek, eyalette bulunan güvenlik kurumlarının 70'li ve 80'li yılların terörlü mücadele yöntemlerine göre çalıştığını ifade ederek düzeltilmesi gereken yapısal eksikliklere dikkat çekmiştir.⁴⁹

chrichten/sachsen/politik/landtag-nsu-untersuchungsausschuss-fazit-opposition-100_box-2663031343960380896_zc-8ee2d302.html, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2022).

48. "Wir konnten nicht alle Erwartungen erfüllen", Endstation Rechts, <https://www.endstation-rechts-bayern.de/2013/07/wir-konnten-nicht-alle-erwartungen-erfullen/>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021).
49. "Ausschuss kritisiert Rassismus bei Ermittlern", Migazin, <https://www.migazin.de/2017/04/07/nsu-abschlussbericht-nrw-ausschuss-rassismus/>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2021).

NSU araştırma komisyonlarına yapılan siyasi müdahaleler, komisyonların siyasi baskı altında çalıştığını gözler önüne sermiştir. Bu kapsamda, dönemin Federal İçişleri Bakanı Hans-Peter Friedrich'in parlamentoya gizlilik ibaresi ile ilettiği notta, araştırma raporunun 118 yerinde bölümlerin tamamen çıkartılmasını yahut değiştirilmesini talep etmesi, söz konusu baskının en üst siyasi makamdan geldiğinin kanıtı olmuştur.⁵⁰ Federal düzeyde yapılan siyasi baskıların ötesinde eyaletler düzeyinde de benzer uygulamalara rastlanmıştır. Örneğin KRV İçişleri Bakanlığı, KRV Araştırma Komisyonuna siyasi baskı yaparak komisyon raporundaki güvenilir kişiler (*V-Mann*) ile ilgili bölümleri çıkarttırmıştır.⁵¹

Brandenburg Parlamentosu NSU Araştırma Komisyonu Raporu, federal ve eyalet düzeyinde yayınlanan diğer NSU raporlarının aksine, istihbarat örgütlerinde bir eksiklik tespit edilmediğini ve devlet kurumlarının iflasından bahsedilemeyeceğinin altını çizmiştir.⁵² Neredeyse tüm NSU araştırma komisyonu raporlarında istihbarat örgütlerinin eksiklikleri ve başlatılan soruşturmaların yetersizliği vurgulanmasına rağmen Brandenburg eyaletinde farklı değerlendirme yapılması, araştırma komisyonu çalışmalarının ideolojik yaklaşımdan uzak kalamadığını göstermiştir. Söz konusu durum, meclislerdeki siyasi parti dağılımın ve eyaletteki siyasi iklimin, rapor sonuçlarını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Öte yandan bahse konu komisyon raporunda istihbarat kurumlarının iflas ettiğine yönelik yeterli kanıt bulunma-

50. "Friedrich beharrt auf Quellenschutz", Frankfurter Allgemeine, <https://www.faz.net/aktuell/politik/nsu-prozess/nsu-friedrich-beharrt-auf-quellenschutz-12538255.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2021).

51. Dominik Reinle, "Schlussbericht NSU-Ausschuss: Scharfe Kritik an Behörden", WDR, <https://www1.wdr.de/archiv/nsu/nsu-untersuchungsausschuss-nrw-schlussbericht-100.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2021).

52. "Rechtsextremistische Gefahr unterschätzt", Der Tagesspiegel, <https://www.tagesspiegel.de/berlin/nsu-untersuchungsausschuss-in-brandenburg-rechtsextremistische-gefahr-unterschaetzt/24413852.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2021).

dığını ve istihbarat örgütlerinin suçlanamayacağını vurgulayan Brandenburg eyaletinin SPD, CDU ve Yeşiller hükümeti tarafından yönetilmesi manidardır. Ancak bunda 25 milletvekili bulunan SPD'den sonra en çok oy alan ve mecliste 23 milletvekili ile ana muhalefet partisi konumunu koruyan ırkçı AfD'nin araştırma komisyonu raporunda elde edilen bulgulara yönelik etkisinin payı olduğu kuşkusuzdur.⁵³

NSU araştırma komisyon raporlarının tümü ele alındığında, CDU ve AfD'li milletvekillerinin devletin güvenlik kurumlarını korumaya aldığı gözlemlenmektedir. Buna karşın süreç içerisinde, Yeşiller, Sol Parti ve Sosyal Demokrat Parti milletvekilleri güvenlik ve istihbarat teşkilatlarına cesur eleştiriler yöneltmiştir. Öyle ki, Sol Partili milletvekili Janine Wissler Almanya'daki Anayasayı Koruma Teşkilatlarını genel bir "güvenlik sorunu" olarak gördüğünü ifade etmekten geri durmamış, komisyon çalışmalarını sürecinde "kurumların iflasını" kanıtlayan çok sayıda olaya şahitlik edildiğini açıklamıştır.⁵⁴

NSU araştırma komisyonları sayesinde Neo-Nazi terör yapılanmasının devlet kurumları içerisindeki ağınyı aydınlatacak siyasi iradenin olmadığı kanıtlanmıştır. NSU davasına müdahil avukatlarından Mehmet Daimağüler'in güvenlik birimlerinde cinayetleri aydınlatma iradesinin zayıf olduğuna dikkat çekmesi, araştırma komisyonları üyelerinin açıklamaları ile örtüşmektedir. Daimağüler'e göre Federal Savcılık sanık olarak yargılanan teröristlerin işlediği suçları acele ile soruşturmuş, birçok delili göz ardı etmiştir.⁵⁵ Araştırma komisyonları üzerinden konunun meclis

53. "Viel Streit über Abschlussberichte der NSU-Untersuchungsausschüsse", Deutsche Welle, <https://www.dw.com/de/viel-streit-%C3%BCber-abschlussberichte-der-nsu-untersuchungsaussch%C3%BCsse/a-49042678>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021).

54. "Versäumnisse und Vertuschung", Die Tageszeitung, <https://taz.de/NSU-Untersuchungsausschuss-Hessen/!5528589/>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021).

55. Dirk-Oliver Heckmann, "Wir haben zentrale Fragen nicht beantworten können", Deutschlandfunk, <https://www.deutschlandfunk.de/nsu-unter>

gündemine getirilmesi siyaseten fayda sağlasa da, olayların gerçek anlamda aydınlatılmasına çok fazla katkı sunmamıştır. Hatta güvenlik güçleri ve istihbarata duyulan şüpheyi derinleştirdiği de söylenebilir. Nitekim araştırma komisyonu üyeleri açıklamalarında soruşturma hatalarını ve eksikliklerini sıkça dile getirmiştir. Bununla birlikte komisyonların kamuoyu ile paylaştığı binlerce sayfalık raporlar, federal parlamento ile eyalet parlamentolarından çıkan bulguların birbiri ile örtüştüğünü ortaya koymuştur. Araştırma raporlarının birbirini desteklemesi, NSU araştırma komisyonu çalışmalarının siyasetçiler tarafından ciddiyle takip edildiğini, fakat çoğu kez güvenlik bürokrasisinin uygulamalarının aşılamadığını göstermiştir.

ALMAN SİYASETÇİLERİN DAVA SONRASI YAKLAŞIMLARI

10 Haziran 2018'de Münih Yüksek Eyalet Mahkemesinde görülen NSU davası karara bağlanmasına rağmen ne kurban yakınlarının vicdanı ne de kamuoyu vicdanı rahatlatılamamıştır. Savcılık iddianamesine göre NSU'nun hayattaki tek üyesi, baş sanık Beate Zschäpe ömür boyu hapse mahkûm edilmiştir. Buna rağmen, NSU sürecinde asıl suçluların adalete teslim edilmediğine dair algı değişmemiştir. Ayrıca bu karar, Zschäpe'nin bundan sonraki yaşamını hapiste geçireceği anlamına da gelmemektedir. Federal Anayasa Mahkemesinin içtihatlarına göre ömür boyu hapse mahkûm edilen bir suçlu, 15 yıl hapis yattıktan sonra şartlı tahliye edilebilmektedir. 15 yılın ardından bir mahkemenin suçlunun durumunu tekrar karara bağlaması ve şartlı tahliye için suçlunun aynı suçu işlemeyeceği yönünde psikolojik sağlık raporunun temin edilmesi gerekmektedir.⁵⁶

suchungsausschuss-wir-haben-zentrale-fragen-nicht-100.html, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2023).

56. "Wie lange ist lebenslang?", Zeit Online, <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2018-07/beate-zschaepe-prozess-nsu-urteil-lebenslang>

2012’de olayların eksiksiz bir biçimde aydınlatılacağına sözünü veren Şansölye Merkel, davanın sonuçlanmasının ardından Ağustos 2018’de geleneksel yaz mevsimi basın toplantısında yaptığı açıklamada, NSU davasının sonuçlanmasının ardından ailelerin yaşadığı hayal kırıklığını paylaştığını açıklamış ve şunları söylemiştir:

“Ben ailelerin genel hissi durumunu paylaşıyorum. Çünkü benim fikrimce sert ve adil cezalarla sonlanan bu uzun ve yoğun mahkeme süreci her şeyi geri getiremez. Bu nedenle araştırma komisyonları kuruldu, bu nedenle komisyonların tespit ettiği çok sayıda tedbirler uygulamaya konuldu, bu nedenle eyaletlerde halen bunun üzerinde çalışılıyor, bu nedenle kurban aileleri, ‘Böyle bir şey nasıl oldu?’ sorusu üzerine kamuoyunda toplu olarak tartışmayı devam ettirmekte haklılar. Ancak bu sayede belki belirli bir rahatlama ulaşılabilir. Bu olaylar, onu yaşamak zorunda kalanlar için çok ağır. Kamuoyu bununla daha çok uğraşmak zorunda kalacak.”

Öte yandan 16 yıl devam eden Merkel hükümetlerinde başkanlık görevi üstlenen diğer parti başkanları ve dönemin cumhurbaşkanları da NSU dava sürecine yönelik benzer açıklamalar yapmıştır. 2010-2012 arasında Cumhurbaşkanı olan Christian Wulff’un, NSU meselesinin yeterince aydınlatılmadığına dikkat çekerek, *“Yabancı kökenli insanların hedef alınarak vahşice öldürülmesinin ülkemizde mümkün olacağını düşünmezdim.”* şeklindeki ifadesi, soruşturma sürecinde güvenlik kurumlarının yaptığı hataların kabul edilebilir olmadığını göstermektedir.⁵⁷ Wulff’un istifasının ardından Cumhurbaşkanı seçilen Joachim Gauck göreve geldikten kısa süre sonra NSU kurban ailelerini Bel-

english?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021).

57. “Wulff und die gewisse Herzlosigkeit”, Wirtschaftswoche, <https://www.wiwo.de/politik/deutschland/ex-bundespraesident-wulff-und-die-gewisse-herzlosigkeit/7423714-all.html>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).

levue Sarayı'na davet et. Kurban yakınları Alman devletini NSU cinayetlerine karşı duyarsız kalmakla eleştirirken Gauck konuşmasında, *"Acınızın anlaşılmasına ve kabul edilmesine yardımcı olmak istiyorum. Soruşturma sürecinde yapılan hataların ve eksikliklerin konuşulmasını ve tartışılmasını sağlamak istiyorum."* diyerek güvenlik kurumlarında bazı hataların yapılıyor olması karşısında şaşkınlık duyduğunu itiraf etmiştir.⁵⁸

2017'de seçilerek iki dönem Cumhurbaşkanlığı görevini sürdüren Frank-Walter Steinmeier, siyaset hayatı boyunca Türk-Alman ilişkilerine önem veren bir siyasetçi olmuştur. Onun 2021'de yaptığı bir konuşmada NSU ile ilgili, *"NSU'nun işlediği iğrenç cinayetler, Almanya'da asla müsamaha etmeyeceğimiz bir yabancı düşmanlığının ifadesidir!"* diyerek Alman devletinin ırkçılıkla mücadelede kararlılık gösterdiğini vurgulaması, Türk toplumu tarafından olumlu bir sinyal olarak algılansa da, güvenlik kurumlarına karşı duyulan güvensizliği azaltmak için yeterli olmamaktadır.⁵⁹

Öte yandan 2009-2013 yılları arasında Hristiyan Birlik Partileri ile Hür Demokratların koalisyon hükümeti kurduğu ikinci Merkel döneminde Dışişleri Bakanı olan FDP'li Guido Westerwelle, Münih Mahkemesi tarafından akreditasyon verilmeyen Türk gazetecilerin davayı yakından ve saydam bir şekilde takip etmelerinden yana olduğunu belirterek, aksi takdirde Almanya'nın itibar kaybedeceğine dikkat çekmiştir.⁶⁰ Nitekim mahke-

58. "Gauck sichert Familien der Mordopfer Aufklärung zu", Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nsu-mordserie-gauck-sichert-familien-der-mordopfer-aufklaerung-zu-1.1603250>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).

59. "Rede von Bundespräsident Dr. Frank-Walter Steinmeier am 4. November 2021", Die Bundesregierung, <https://www.bundesregierung.de/bregde/service/bulletin/rede-von-bundespraesident-dr-frank-walter-steinmeier-1980364>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).

60. Jürgen Gottschlich, "Der Streit wird diplomatisch", Die Tageszeitung, <https://taz.de/Tuerkischer-Protest-zum-NSU-Prozess/!5070236/>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).

menin akreditasyon kararı kısa süre sonra revize edilerek Türk gazetecilerin davayı izlemesine olanak sağlanmıştır. Üçüncü Merkel Hükümetinde Dışişleri Bakanı olan Sigmar Gabriel ise SPD Genel Başkanı olduğu dönemde, Yeşiller ve Sol Partili siyasetçiler gibi meclis araştırma komisyonu raporlarının incelenerek kamuoyunun bilgilendirilmesinin önemine vurgu yapmıştır.⁶¹

NSU tartışmaları, dava sonuçlanmış olsa dahi devam etmektedir. Şansölye Merkel'in açıklamasında, NSU ile ilgili tartışmaların devam ettirilmesinin kamuoyu vicdanını rahatlatmak adına faydalı olacağını vurgulaması, NSU terör örgütünün bunca yıl dikkat çekmeden eylemlerini gerçekleştirmiş olması ile ilgili kafalarda oluşan soru işaretlerinin haklılığını ortaya koymaktadır. NSU sürecini yakından takip edenler için Almanya siyasetinde NSU konusunda sergilenen aciziyeti anlamak güçtür. Nitekim NSU'nun vatandaş ile devlet arasındaki güveni derinden ve kalıcı şekilde sarstığı gözlemlenmektedir.

Şansölye Merkel'e göre asıl sorun, güvenlik kurumlarının bilgisi dışında teröristlerin böyle kompleks ve ürkütücü adımları nasıl atabildiğidir. Merkel, *"Ben çok açık söyledim. Benim için NSU dosyası kapanmadı. Çünkü benim görevimin başka bir boyutu var. Benim görevim, davaları yürütmek değil, olayları bütünüyle aydınlatmak, güvenlik birimlerinin daha iyi işbirliğini ve birlikte çalışmasını sağlamak. Bir daha gerçekten böyle bir şey yaşanmamasını güvence altına almak. Bunun üzerine daha çalışılması gerekiyor. Bu kapanmış bir süreç değil. Bu daha devam edecek. Çünkü bu olay, Alman tarihinde çok kara bir leke."* diyerek durumu tanımlarken, NSU ile ilgili tartışmaların bitmesi gerektiğine kendisi de ikna olmuş durumdadır.⁶² NSU dava-

61. "Gabriel fordert Untersuchungsausschuss", Der Spiegel, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/neonazi-mordserie-gabriel-fordert-untersuchungsausschuss-a-798897.html>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023).

62. "Merkel zum NSU-Prozess: Kapitel noch nicht abgeschlossen", Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/bundesregierung-ber->

sı hukuken sonuçlanmış olsa da siyasi boyutu kamuoyunu uzun yıllar meşgul etmeye devam edecektir.

SONUÇ

Almanya'da ırkçı terör saldırılarının faillerinin polis ve istihbarat teşkilatı ile bağlantıları hiçbir dönemde aydınlatılmadığından, 2000'de ortaya çıkan NSU tehdidi 2018'den bu yana NSU 2.0 olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. NSU davası ise siyasetçiler için adaletin ve hukukun tesisi anlamında bir fırsat olduğu halde etkili şekilde değerlendirilememiştir. Dava süreci ve NSU araştırma komisyonlarının faaliyetleri İçişleri Bakanlığı ve güvenlik birimleri tarafından bu kadar müdahaleye maruz kalmazdı, kurumsal ırkçılıkla mücadelede tarihi bir eşik aşılabilirdi ve gelecekte böyle olayların tekrar etmesinin önüne geçilebilirdi. Dolayısıyla güvenlik kurumları içerisindeki ırkçı yapılar ile samimi şekilde mücadele edilmediği sürece, siyasiler tarafından yöneltilen ağır eleştiriler bir anlam ifade etmemektedir. Öte yandan, Almanya'nın federal bir ülke olması ve 16 eyalette toplam 16 içişleri bakanlığı, polis teşkilatı ve istihbarat teşkilatı bulunmasının, kurumsal ırkçılığın gerçek boyutlarını gün yüzüne çıkartmayı zorlaştırdığı söylenebilir.

Bunların yanında siyasetçilerin, Alman güvenlik teşkilatı içerisinde büyüyen Neo-Nazi ideolojinin gerçek boyutları ile yüzleşmek istememesi anlaşılır bir durum olmadığı gibi, bu konuyla ilgili önlem alınmaması durumunda, on yıllardır devam eden bu kurumsal problem katlanarak büyüyecektir. Ayrıca AfD gibi Hitler dönemine özlem duyan bir aşırı sağcı partinin oylarını federal düzeyde yüzde 12,6, eyalet bazında ise yüzde 28'lere kadar çıkartabiliyor olması, toplum, siyaset ve bürokrasi içerisinde

sağa kayma trendinin devam edeceğini ve ırkçı dilin yaygınlaştığını ve normalleştiğini göstermektedir.⁶³ Bu da Alman siyaseti ve toplumu açısından önemli bir risk teşkil etmektedir. Nitekim Almanya'nın Göç ve Uyumdan Sorumlu Devlet Bakanı Annette Widmann-Mauz'un ırkçılığın Alman demokrasisinin altını oyduğuna yönelik açıklaması, siyasetin bu mücadelede ne kadar çaresiz kaldığını göstermektedir. Irkçılık ve nefret suçlarıyla mücadele amacıyla 2024 yılına kadar Federal Bütçeden 1 Milyar avro ayıran hükümetin, onca gayret ve maliyete rağmen Neo-Nazi yapılanmalarının oluşturduğu tehlikeyle başa çıkamıyor olması da düşündürücüdür.⁶⁴

63. “Ergebnisse der AfD bei den letzten Landtagswahlen bis 2020”, Statista, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/320946/umfrage/ergebnisse-der-afd-bei-den-landtagswahlen/>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2021).

64. “Milliarden-Programm gegen Rechtsextremismus”, Mitteldeutscher Rundfunk, <https://www.mdr.de/nachrichten/politik/inland/bund-milliarden-programm-gegen-rechtsextremismus-rassismus-100.html>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2021).

KURUMSAL IRKÇILIK BAĞLAMINDA NSU TERÖR ÖRGÜTÜ DAVASINA HUKUKİ BAKIŞ¹

Muhterem Dilbirliği²

”Federal Almanya Cumhuriyetinin Başbakanı olarak size söz veriyorum: Bu cinayetlerin sebebinin açığa çıkarılması için her şeyi yapacağız. Bu eylemlere yardımcı olanları, azmettiricileri ortaya çıkaracağız. Bütün failleri hak ettikleri cezalara çarpıtacağız.”

Angela Merkel, Federal Almanya Cumhuriyeti Başbakanı – 23.02.2012/ NSU terör örgütü kurbanları anısına yapılan törendeki konuşmadan.

GİRİŞ

Tarihi bir dava olan NSU terör örgütü davasında karar verildiği gün, 10-15 tane bilinen aşırı sağcı, Almanya tarihinin en önemli davasına siyahlar içinde giyinmiş halde izleyici olarak gelmişler-

1. Bu bölüm, yazarın daha önce İnsan Hakları Yıllığı dergisinin Cilt: 39, 2021 sayısında Dr. Hakan Kıyıcı ile birlikte yayınlamış olduğu “Kurumsal Irkçılık ve Terörist Radikalleşme: Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü” başlıklı makaleden üretilmiştir.
2. Dr., Hukukçu, Köln-Almanya, muhterem@dilbirligi.de.

di. Bu kişiler, sanıklardan Andreas Emminger hakkında verilen cezanın, savcılığın istediğinden daha aşağı olmasını alkışlayarak kutladılar. Böyle bir durumun ırkçı bir terör örgütüne yönelik davanın görüldüğü mahkeme salonunda cereyan etmesi, Almanya demokrasisi ve hukuk sistemi için hiç de iyiye işaret değildir.³

Öldürülen insanlar, bombalama eylemleri, banka soygunlarını yapan örgütün aşırı sağcı NSU terör örgütü olduğunun anlaşılmasının ardından, örgütün eylemleri Alman demokrasisine, toleranslı yaşam biçimine ve çoğulcu toplum yapısına bir saldırı olarak değerlendirilmiştir. Irkçı NSU terör örgütünün kurbanlarını seçerken Türkiye kökenlileri ya da yabancı görünömlüleri seçmesi, varlığı iddia edilen çoğulcu toplum yapısı fikrini sarsmıştır. Örgütün ortaya çıkmasıyla ele geçirilen videolarda kurbanlarla alay edilmesi, yapılan eylemlerle gururlanılması, bu eylemlerin barışçı ve çoğulcu bir toplum yapısını savunan Alman hukuk devleti sistemini ortadan kaldırmaya yönelik olduğunu ortaya koymaktadır.⁴

Seri cinayetlerden ilki olan 2000 yılındaki Enver Şimşek cinayetinden, ırkçı terör örgütünün tesadüflerle ortaya çıkarıldığı 2011 yılına kadar, soruşturmayı yürüten kurumların kurban aileleri üzerindeki baskıları ve ailelerin ısrarla suçlu sağ ideolojide olduğuna yönelik çağrılar sessizce izlenmiştir. Ancak 2011 yılında gerçekler ortaya çıktığında, siyasiler tarafından en üst ağızdan olaylarla ilgili her şeyin açığa çıkartılacağı sözlerinin verilmesi,⁵

3. Annette Ramelsberger, “Nach dem NSU Prozess: Leerstellen und Lehren“, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 49–50, (2019), s. 4.
4. Eva Högl & Daniel Wessnigk, “Rechtsextremer Terror des NSU- Staatsversagen und Konsequenzen” *Strategien der extremen Rechten*, (ed.) Stephan Braun, Alexander Geisler & Martin Gerster, 2. Baskı, (VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden: 2016), s. 581-582.
5. Kurbanların anısına düzenlenen 23.02.2012 tarihindeki anma toplantısında yaptığı konuşmada, Almanya Başbakanı Merkel en üst ağızdan bu sözleri vermiştir. Konuşmanın tam metni için bkz. “Wir tun alles, um die Morde aufzuklären”, <https://www.dw.com/de/wir-tun-alles-um-die-morde-aufzuklaeren/a-15763377> (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

hem kurban yakınlarında ve ailelerinde hem de yaşananları büyük bir dikkatle takip eden Almanya Türk toplumunda heyecana sebep olmuştu.

Ancak olayların soruşturmaya başlanması ve yargı aşamasına geçmesi ile bu süreçte yaşananlar, gerek kurban ailelerinin beklentilerini gerekse Almanya Türk toplumunun umutlarını bşa çıkarmıştır. Bu yönleriyle, NSU davası esas itibarıyla daha geniş kapsamlı bir incelemeyi gerektirmektedir.

ALMANYA'DA İRKÇİ TERÖR OLAYLARININ YAKIN GEÇMİŞİ

Geçtiğimiz son on yıla kadar kimsenin varlığından haberdar olmak istemediği ve bitti sanılan, kimilerine göre görmezden gelinen, “Şeytan” olan aşırı sağ, Avrupa’da köklerini sağlamlaştırmaktadır. Aşırı sağın bu geri dönüşünde, organize aşırı sağ örgütler, aşırı sağ siyasi hareketler ve aşırı sağ terör örgütleri katmanlı bir yapı oluşturmaktadır. Bu bağlamda pek az konuşulan “kurumsal aşırı sağ” ve “kurumsal ırkçılık” fenomeni oldukça önemli rol oynamaktadır. Avrupa aşırı sağına, basit bir şekilde sağ popülizm tanımıyla yaklaşmak, örgütlerden devlet kurumlarına kadar sirayet etmiş -Avrupa’nın genetik bir rahatsızlığı da diyebileceğimiz- aşırı sağ hareketleri hafife almamıza sebep olacaktır.⁶

Avrupa dahilinde, aşırı sağ hareketler açısından baktığımızda Almanya, sicili hayli kabarık bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı öncesi İtalya ile birlikte Avrupa’da faşizmin örneğini oluşturan ve Nazi iktidarı altında bulunan Almanya, bu dönemin bedelini ağır bir şekilde ödemiştir. Geçmişin acı tecrübelerini bir kenara bırakıp günümüze baktığımızda,

6. Martin Schulz, “Ein gemeinsames Europa der Vielfalt gegen Rechtsextremismus und Rechtspopulismus”, *Rechtsextremismus in Europa*, ed. Ralf Melzer & Sebastian Serafin, (Friedrich Ebert Stiftung, Berlin: 2013), s. 393.

pek çok Avrupa ülkesinde “Akşam Ülkesi”⁷ kültürünü korumaya çalışan aşırı sağ veya aşırı sağa yakın hareketlerden farklı olarak, Almanya’da kanlı ve şiddet içerikli terör örgütlerinin de sahne aldığı aşırı sağ hareketleri ve aşırı sağcı terör örgütlerinin varlığını gözlemlemek mümkündür.⁸ Yine dikkatle bakıldığında yapılan araştırmalar neticesinde, geçmişte ve günümüzde Almanya’da yabancılardan arındırılmış bölgelerin varlığı,⁹ aşırı sağ örgüt ve siyasi hareketler açısından, Almanya’nın farklı bir boyutuyla ele alınmasını gerektirmektedir.

Almanya’da aşırı sağcı şiddet içerikli hareketlere baktığımızda yakın geçmişte ilk olarak karşımıza Hoyerswerda olayları çıkar.¹⁰ Burada çıkan olaylar 1990’lı yılların başında Almanya’da yaşanan organize ırkçı saldırıların başlangıcını oluşturur. Hoyerswerda olaylarını takiben, benzer pek çok küçük olay yaşandığı görülmektedir. Hoyerswerda’daki olaylara benzer şekilde 22-26 Ağustos 1992’de Rostock-Lichtenhagen’de mülteci yurduna saldırı gerçekleştirilir. Benzer olaylar burada da yaşanır ve yurt ateşe verilir. Polisin ve itfaiyenin müdahale etmesi de engellenir. Alman polisi ve itfaiyesi geri çekilir. 24 Ağustos’ta mülteci yurdu

-
7. “Akşam Ülkesi”, “Abendland” ya da “Abendlandkultur” kavramlarının ırkçı hareketler için anlamı için bkz. Muhterem Dilbirliği, “Avrupa Aşırı Sağının Görünüş Şekilleri: Almanya Örneği”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 22, Sayı: 86, (Bahar 2017), s. 145-168.
 8. Britta Schellenberg, “Rechtsextremismus und Rechtsterrorismus in Deutschland: Entwicklungen und Ermöglichungsstrukturen”, *Rechtsextremismus in Europa*, ed. Ralf Melzer & Sebastian Serafin, (Friedrich Ebert Stiftung, Berlin: 2013), s. 39.
 9. Karş. Schellenberg, “*Rechtsextremismus und Rechtsterrorismus in Deutschland: Entwicklungen und Ermöglichungsstrukturen*”, s. 39. Yazar, bu eserde arındırılmış bölge kavramı yerine *Angstzonen* (Korkulan Yerler) kavramını kullanmaktadır. Bir başka anlamıyla *Angstzonen* kavramı İngilizcede ki *NO-GO-AREA* kavramı ile eşleştirilebilir.
 10. Hoyerswerda olayları için bkz. “Fünf Tage im September 1991”, *Antifaschistisches Blatt Info*, <https://www.antifainfoblatt.de/artikel/fünf-tage-im-september-1991>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

boşaltılmasına rağmen olaylar 26 Ağustos'a kadar devam eder.¹¹ Bu olaylardan sonra, Almanya'da mülteci politikasında negatif anlamda değişiklikler yapıldığı ve mülteci kabulüne ilişkin şartların ağırlaştırıldığı görülmektedir.¹²

90'lı yılların başında “yabancılara yönelik saldırı” olarak tanımlanan bu saldırıları takiben pek çok saldırı daha gerçekleştirilmiştir. Özellikle, çoğunluğu Türklere yönelik olmak üzere, yabancılara ve mültecilere yönelik bu tür saldırılar artarak devam etmiştir. Bu saldırılarla birlikte, Almanya'daki siyasilere, muhalefet ve iktidar partilerinin, mülteci ve yabancılar konusundaki olumsuz politikaları, saldırıların artmasına sebep olmuştur.¹³ Politika yapıcılarının bu tutumu, genelde yabancılara, özelde ise Türklere yönelik ırkçı saldırıların Mölln ve Solingen kundaklamaları ile zirve yapmasına yol açmıştır. Mölln'de aynı aileden üç kişi ve Solingen'de ise aynı aileden beş kişi hayatını kaybetmiş ve kundaklanan binalarda oturan onlarca kişi yaralanmıştır.

Bu olaylardan sonra Almanya'da göçmen politikasında ve yabancılara yönelik politika ve uygulamalarda, çok konuşulup az şeyin yapıldığı, adeta ipe un serildiği bir dönem başlamıştır. Özellikle Solingen olayından sonra Almanya'nın göçmen ve yaban-

11. Thomas Prenzl, “Rostock-Lichtenhagen im Kontext der Debatte um die Einschränkung des Grundrechts auf Asyl”, *Rostocker Informationen zu Politik und Verwaltung*, Heft 32, (2012,) s. 9. Ayrıca “Deutschland: 20 Jahre Rostock-Lichtenhagen”, BPB, <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/newsletter/144226/20-jahre-rostock-lichtenhagen>, (Erişim tarihi: 01 Nisan 2021).
12. Prenzl, “*Rostock-Lichtenhagen im Kontext der Debatte um die Einschränkung des Grundrechts auf Asyl*”, s. 10 vd.; Ayrıca bkz. Schellenberg, “*Rechtsextremismus und Rechtsterrorismus in Deutschland: Entwicklungen und Ermöglichungsstrukturen*”, s. 49 :“Aynı şekilde mülteci yurtlarına yapılan saldırılar, federal hükümet tarafından, iltica hakkının sınırlandırılması için fırsat olarak kullanıldı“.
13. “Vor zwanzig Jahren: Einschränkung des Asylrechts 1993“, BPB, <http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/160780/asylkompromiss-24-05-2013>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

cularla ilgili politikasına ve yabancılara yönelik saldırılara gerek Almanya içinden gerekse Almanya dışından yoğun tepkiler olmuştur. Bu tepkilere rağmen yabancılar politikası açısından 90'lı yılların sonuna kadar mevcut durum ve politikalarda bir değişiklik olmadığını, durumun adeta rölantiye alınarak günü kurtarmayı hedefleyen bir politika izlendiğini söylemek mümkündür.¹⁴

İRKÇİ NSU TERÖR ÖRGÜTÜ İLE İLGİLİ PARLAMENTO KOMİSYONLARINDA ORTAYA KONAN SONUÇLAR

Aşırı sağcı ve ırkçı NSU terör örgütünün ortaya çıkması ve sonrasında yıllarca bu örgütün devlet kurumlarından habersizce nasıl eylem yapabildiği sorusu, Almanya'da öncelikle iç istihbarat birimlerinin yapısal sorunlarının, devamında ise iç istihbarat birimleri içerisinde yerleşik olan aşırı sağcı ve ırkçı kurum mensupları aracılığıyla NSU terör örgütünün korunduğu düşüncesinin kamuoyunda tartışılmasına sebep olmuştur. Bilhassa aşırı sağcı ve ırkçı NSU terör örgütünün iç istihbarat birimleri tarafından takip edilmesine rağmen eylemlerine devam etmesine göz yumulması, Almanya'da iç istihbarat birimlerinin, aşırı sağcıların eylem ve söylemlerini güçlendirici bir faaliyet içerisinde oldukları iddialarının ortaya atılmasına sebep olmuştur.¹⁵

Almanya'da gerek federal iç istihbarat dairesinin gerekse NSU terör örgütünün faal olduğu eyaletlerdeki iç istihbarat birimlerinin ilginç bir şekilde bu eylemleri bilememesi ya da takip edememesi, ırkçı NSU terör örgütünün ortaya çıkarılmasından sonra ciddi olarak Alman kamuoyunda tartışılmıştır. İrkçi örgütün bu eylemleri, takiplere rağmen ne engellenmiş, ne de hukuka uygun

14. Prenzl, "Rostock-Lichtenhagen im Kontext der Debatte um die Einschränkung des Grundrechts auf Asyl", s. 10 vd.

15. Bkz. Juliane Karakayalı & Bernd Kasperek, "Der NSU-Komplex und das Prozess-Ende im Kontext aktueller Migrationspolitiken", *Movements*, Vol. 4, Issue 2, (2018), s. 13.

bir şekilde soruşturulmuştur.¹⁶ İrkçî NSU terör örgütü faaliyetlerinin takibi ve engellenmesinden sorumlu olan kurumlar, bilhassa yapısal sorunlarla ilgili olarak, ortaya konan federal parlamento komisyon raporlarını pek ciddiye almamışlar ve raporlara göre- celi bir yaklaşım sergilemişlerdir.¹⁷ Bu yaklaşımın, ırkçî NSU terör örgütü davasını sonraki aşamalarda; hem soruşturma aşama- sında hem de yargılama aşamasında etkilediği düşünülmektedir.¹⁸

Soruşturmanın seyri açısından en önemli sayılabilecek olay, iç istihbarat birimlerinde ırkçî NSU terör örgütü ve bunlarla ilişkili kişiler hakkındaki dosyaların yok edilmesi ve dijital bilgilerin silin- mesi meselesidir. İrkçî NSU terör örgütü ile ilgili, özellikle bu ör- gütün Thüringen eyaletindeki çevresi ve bağlantıları ile ilgili dos- yaların, örgütün ortaya çıkmasından hemen sonra silinmesi, bu konuda kamuoyunda yaşanan tartışmalarda,¹⁹ iç istihbarat birim- lerindeki aşırı sağcı yapılanmaların hangi boyutta olduğunun tes- pitinin yapılamamasında önemli bir neden olarak görülmektedir.

İrkçî terör örgütü NSU'nun görünürdeki üyelerinin yer al- tına inmeleri ve bu süreçte yaşanan güvenlik bürokrasisindeki hatalı operasyonlar ve bilgi kirliliği, bütün boyutu ile Thüringen Eyalet Parlamentosunda ırkçî NSU terör örgütü ile ilgili kurulan ilk araştırma komisyonunun gündemine de gelmiştir. Komisyon

16. NSU Bericht Bundestag, “Beschlussempfehlung und Bericht des 2. Unter- suchungsausschusses nach Artikel 44 des Grundgesetzes” Deutscher Bun- destag, Drucksache 17/14600, 22.08.2013, s. 839.

17. NSU Bericht Bundestag, s. 1015.

18. Bu konuda bkz. Hajo Funke & Björn Mrosko SJ, “Der Nationalsozialistische Untergrund“, *Stimmen der Zeit*, · 7, (2019), s. 487. İç istihbarat bi- rimlerinin aşırı sağcılara yaklaşımı ile ilgili ayrıca bkz. Heike Kleffner & Andreas Feser, “Der NSU-Untersuchungsausschuss“, BPB, <https://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/172857/der-nsu-untersu- chungsausschuss>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

19. NSU Bericht Bundestag, “Vernichtung von Akten im BfV nach dem 4. November 2011“, s. 743 vd.; NSU Bericht Bundestag, “III. Aktenvernichtung bei Berliner Behörden“ s. 800 vd.; NSU Bericht Bundestag, “Ver- nichtung von Akten beim MAD“, s. 1010.

raporunda konu ile ilgili yapılan değerlendirmelerde, ırkçı NSU terör örgütü üyelerinin yer altına inmeleri ve 1998 yılındaki ilk garaj aramasında güvenlik güçlerinin elinden kaçmalarında yaşananların, talihsiz olaylar zincirinden daha fazlası olduğu ifade edilmiştir. Yanlış ya da yerinde alınmayan kararlar, güvenlik bürokrasisinin NSU terör örgütü ile ilgili standart uygulamalarından sapmalarındaki süreklilik, örgütün ortaya çıkarılmasından ziyade, eylemlerine devam edebilmesi için bilinçli bir şekilde güvenlik bürokrasisinin faaliyetlerinin yine güvenlik ve istihbarat birimlerince sabote edilmesi ve arka planda terör örgütünün ortaya çıkarılmaması için uğraş verilmesi, olayların arkasında kurumsal bir yapının varlığı şüphesini ortaya koymuştur.²⁰

İRKÇI NSU TERÖRÜ DAVASINDA ŞAHİTLERİN ŞÜPHELİ ÖLÜMLERİ

NSU davasında hem soruşturma aşamasını hem de iddianame sonrası yargılama aşamasını etkileyen olaylardan birisi de, ırkçı terör örgütü NSU'nun yakın ilişkilerini ve etrafındaki ilişkileri ortaya çıkarabilecek olan, değişik zamanlarda komisyonlarda şahit olarak dinlenen ya da NSU davasına şahit olarak dahil edilen kişilerin şüpheli ölümleridir.²¹ İrkçı NSU terör örgütünün orta-

20. Thüringer Landtag 5. Wahlperiode, Bericht des Untersuchungsausschusses 5/1 "Rechtsterrorismus und Behördenhandeln", Drucksache 5/8080, 16.07.2014, s. 1582; Axel Hemmerling, "Eine Frage der Inneren Sicherheit", *Extreme Sicherheit, Rechtsradikale in Polizei, Verfassungsschutz, Bundeswehr und Justiz*, ed. Matthias Meisner & Heike Kleffner, (Breisgau: 2019), s. 291; Claus Melter, "NSU Abschlussbericht. Der institutionelle Rassismus in deutschen Behörden", MigAZin, <https://www.migazin.de/2014/08/28/nsu-abschlussbericht-gibt-rassismus-behoerden/print/>, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2020).

21. Hannelore Crolley, "Warum sterben so viele NSU-Zeugen auf dubiose Art?", Welt, <https://www.welt.de/debatte/kommentare/article152527660/Warum-sterben-so-viele-NSU-Zeugen-auf-dubiose-Art.html>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021); Jan Hofer & Matthias Georgens, "Das reihenwei-

ya çıkarılması ve olayın soruşturmaya başlanmasıyla, şahit ölümleri de duyulmaya başlandı. Bilinen en az dokuz şahidin, duruşmalarda dinlenmeden ya da soruşturmalarda ifadeleri alınmadan hayatlarını kayb ettikleri ifade edilmektedir. Şahitlerden dördünün yaşlı olması ve kronik hastalıkları bulunması ölümleri üzerinde şüphe yaratmazken, bu şahitlerden beş tanesinin genç yaşta ve sağlıklı olmaları ve ilginç şekillerde ölmesi, aynı şekilde bu ölümleri soruşturan ya da takip eden resmi ağzların bütün bu şahit ölümlerinde şüpheli durum olmadığı konusunda yaptıkları aceleci açıklamalar dikkat çekmiştir.²²

Şahitlerin bilhassa, NSU'nun yakın çevresi ve ilişkileri konusunda bilgi sahibi olması, örgütün sadece bilinen bu üç üyeden oluşmadığı konusunda şüpheleri güçlendirmektedir. Şahitlerle ilgili yaşananların, tesadüflerin de ötesinde, komplo teorilerini aratmayacak bir boyutta olaylar zincirine sahip olması, ırkçı NSU örgütünün arkasında büyük karmaşık bir yapı olduğu iddialarını da ortaya atmaktadır.

Kronolojik olarak bu şüpheli şahit ölümlerine bakıldığında,²³ ilk şüpheli ölümün örgütün ortaya çıkarılmasından önceki bir zamana denk geldiği görülmektedir. Arthur C. olarak bilinen ismin 2009 yılında 18 yaşında intihar etmiş olduğu açıklanmış ve cesedinin Heilbronn yakınlarında bir otoparkta kendi aracı içerisinde yanmış olarak bulunduğu ifade edilmiştir. Sonradan yapılan araştırmalarda, Arthur C. isminin, terör örgütünün or-

se Sterben der NSU-Zeugen”, WDR, <https://www1.wdr.de/fernsehen/aktuelle-stunde/startseite/nsu-prozess-zeugen-sterben-100.html> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2021).

22. Thomas Moser, “Vom Sterben der NSU-Zeugen”, <https://www.heise.de/-3626145> (Erişim tarihi: 30.03.2021).

23. Bu konuda bkz. Jan Hofer/ Matthias Georgens, “Das reihenweise Sterben der NSU-Zeugen”, <https://www1.wdr.de/fernsehen/aktuelle-stunde/startseite/nsu-prozess-zeugen-sterben-100.html> (ERİŞİM TARİHİ: 31.03.2021); Thomas Moser, “Vom Sterben der NSU-Zeugen”, Telepolis, <https://www.heise.de/-3626145>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

taya çıkarılmasından çok önce, örgütün işlediği bir cinayet ile ilgili soruşturma dosyasında “şahit” olarak geçtiği görülmektedir.

Şahitlerden ikinci şüpheli ölüm ise, eski bir neo-Nazi olan Florian H.’nin ölümüdür. Florian H.’nin 2013 yılındaki ölümünde dikkat çeken nokta, şahitin aynı gün polise, Nazi yapılanmaları hakkında ifade vermeye çağrıldığıdır. Neo-Nazi yapıları içerisinde oldukça aktif olan Florian H. bu yapılardan ayrılmış ve örgüt ortaya çıkarılınca, Heilbronn’da öldürülen polisin katiline ilişkin önemli bilgilere sahip olduğu iddiasıyla şahitlik için polise başvurmuştur. Resmi kaynaklara göre, bu şahit de aynen Arthur C. olayında olduğu gibi kendini aracı içerisinde yakmış olarak bulunmuştur. Ancak olayın üzerindeki karanlık noktalar ve olayı gören şahitlerin dinlenmeden, ifadeleri alınmadan, olaya intihar denmesi kamuoyunu harekete geçirmiş, 2013 yılında kapatılan soruşturma dosyası, 2015 yılında tekrar açılmıştır.²⁴

Bir diğer şüpheli ölüm ise eski iç istihbarat birimi ajanı, “Correlli” olarak bilinen eski neo-Nazi Thomas Richter’in 2014 yılındaki ölümüdür. Thomas Richter’in ölümü de önceki ölümler gibi kamuoyu tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Özellikle NSU üçlüsü olarak bilinen, Mundlos, Böhnhardt ve Zschaeppe ile yakın ilişkisi olan ve bu üçlünün etrafındaki ilişkiler hakkında bilgi sahibi olan Thomas Richter’in ölümünde de resmi açıklamalar, dışardan bir etki olmadığı yönündedir. Bugüne kadar şeker hastası olduğu bilinmeyen Thomas Richter, beklenmedik bir şekilde şeker komasına girerek hayatını kaybetmiştir.²⁵ Thomas Richter

24. Jan Friedmann, “Tod am Tag der Vernehmung”, Spiegel, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/nsu-untersuchungsausschuss-der-tod-des-zeugen-florian-h-a-1021426.html> (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021); “Staatsanwaltschaft ermittelt wieder zum Tod eines NSU-Zeugen“, MigAzin, <https://www.migazin.de/2015/03/25/staatsanwaltschaft-ermittelt-wieder-zum-tod-eines-n-su-zeugen/>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

25. “Das Zeugensterben geht weiter”, MigAzin, <https://www.migazin.de/2014/04/17/nsu-das-zeugensterben-geht-weiter/>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

ile ilgili bağlantılar, sonrasında Almanya Federal İç İstihbarat Dairesi Başkanı Hans-Georg Maaßen'a kadar uzanan bir skandala dönüşmesine rağmen ciddi şekilde olayın üzerine gidilmemiştir.²⁶

Bir diğer dikkat çekici ölüm ise, eski neo-Nazi bağlantısı olan ve 2013 yılında şüpheli bir şekilde ölen NSU davası şahitlerinden Florian H. nin eski kız arkadaşı olan Melissa M.'nin ölümüdür. Baden Württemberg eyaleti parlamentosu tarafından kurulan komisyona, hayatından endişe ettiği için verdiği gizli ifadeden bir ay sonra hayatını kaybeden Melissa M.'nin ölümünde de resmi kaynaklar, dışardan bir etkinin olmadığını ifade etmişlerdir. Öldüğünde yirmi yaşında olan Melissa M.'nin ölüm raporunda, genç kızın yaptığı motosiklet kazası sonrası dizinde oluşan kan pıhtılaşmasının akciğerlerde emboliye yol açması sebebiyle öldüğü yazmaktadır. Ancak Melissa M.'nin de neo-Nazi yapıları hakkında bilgi sahibi olduğu iddiaları ve Heilbronn'da NSU terör örgütü tarafından öldürülen polis memuru olayı hakkında bilgi sahibinin bilinmesi, ölümün üzerinde şüphelerin daha da yoğunlaşmasına sebep olmuştur.²⁷

Kronolojik açıdan en tuhaf ölüm ise yine eski bir neo-Nazi olan Sascha W.'nin 8 Şubat 2016 tarihindeki ölümüdür. Melissa M.'nin ölümünden önce onunla nişanlı olan Sascha W.'nin ölümü ile ilgili hususları gizemli kılan, aynı Florian H. olayındaki gibi onun da neo-Nazi yapılanmaları hakkında bilgi sahibi olması, NSU üçlüsünün etrafındaki kişileri bildiği hususundaki iddi-

26. Christian Unger, "Wie der geheimnisvolle V-Mann 'Corelli' zur Affäre wurde", Morgenpost, <https://www.morgenpost.de/politik/article207717605/Wie-der-geheimnisvolle-V-Mann-Corelli-zur-Affaere-wurde.html>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

27. Melissa M.'nin ölümüne ilişkin Baden Württemberg Eyalet Parlamentosu NSU Araştırma Komisyonu Başkanı Wolfgang Drexler (SPD)'in ölüm sonrası ifadesi: "Tabiki herkese tuhaf gelen bir durum bu". Drexler böyle diyerek Melissa M.'nin ölümü ile ilgili şüphelerini ifade etmiştir. Bkz. "Das rätselhafte Sterben der NSU-Zeugen", Zeit, <https://blog.zeit.de/nsu-prozess-blog/2015/03/30/der-zufall-geht-um/>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

alardır. Sascha W.'nin ölümünden sonra yapılan araştırmalarda, haftalarca ölüm sebebi ve otopsi raporu açıklanamamış, sonunda diğer olaylar gibi bunda da intihar ön plana çıkarılmıştır. Federal Parlamento, Bundestag'ta NSU terör örgütünü ve etrafındaki yapıyı araştırmakla görevli komisyon, şüpheli ölümlerle ilgili raporları talep etmesine rağmen bir sonuç elde edilememiştir.²⁸

İrkçi NSU örgütünün işlediği cinayetler tek tek ele alınınca, soruşturma tekniği ve ceza hukuku anlamında örgütün diğer işlediği cinayetlere uymayan infaz, Heilbronn'da o anda devriye görevi yapan iki görevli polise karşı gerçekleştirilen eylemdir. Özellikle, şüpheli olarak ölen şahitlerin bu olay çerçevesinde ifade veren ya da vermeye hazır olduklarını bildiren şahitler olması, ırkçı NSU örgütü hakkında verilmiş mahkeme kararına rağmen, Heilbronn'da polisler yapılıan saldırı üzerindeki şüpheleri artırmaktadır. Bu saldırı aynı zamanda, ırkçı NSU örgütünün tüm bağlantılarını ortaya çıkaracak şekilde halen anahtar olay olma özelliğini de korumaktadır.²⁹

NSU DAVASI

İrkçi terör örgütü NSU'nun 4 Kasım 2011 tarihinde bir tesadüfler zinciri sonrası ortaya çıkarılması ve bu olaydan kısa bir süre sonra da Thüringen eyaletinin Zwickau kentinde, örgütün hayatta kalan son üyesinin de yakalanması, Almanya tarihindeki en karmaşık seri cinayet olaylarının aydınlanmasının önünü açmaktaydı. Eisenach'ta bir karavan içerisinde örgütün iki üyesi ölü bulunmuş, kaçan üçüncü üyesi ise 8 Kasım 2011 tarihinde polise kendi-

28. Thomas Moser, "NSU-Affäre: Unnatürliche Todesfälle", Telepolis, <https://www.heise.de/tp/features/NSU-Affaere-Unnatuerliche-Todesfaelle-3191932.html>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

29. Heilbronn saldırısı ve etrafında yaşanan olaylarla ilgili bkzn. Frank Brunner, "Tatort Theresienwiese" *Geheimsache NSU*, ed. Andreas Förster, (Tübingen: 2014), ss. 15-38.

liğinden teslim olmuştu. Resmi ağızlara göre, örgütün erkek üyeleri önce içinde buldukları karavanı yakmışlar, sonrasında ise intihar etmişlerdi. Eisenach'ta ortaya çıkan bu olaydan kısa bir süre sonra örgütün merkezi olarak kabul edilen Zwickau'daki ev tamamen yanmıştı. Yıllarca Alman polisinin peşinden koştuğu ve bir türlü çözemediği cinayet ve suçlar zinciri çözülmüş bir şekilde, adeta güvenlik güçlerinin kucağına düşmüştü.³⁰ Ancak ortaya çıkarıldığı tarihe kadar bu örgütün varlığının bilinmemesi ve 14 yıla yakın bir süre yer altında kalması, NSU davasında günümüzde dahi cevabını bekleyen bir soru olarak karşımızda durmaktadır.

İddianamenin kabulünden karar aşamasına kadar duruşmalarda ve dava etrafında yaşananlar, yukarıdan beri verilmeye çalışılan örneklerde olduğu gibi, davadan daha çok konuşuldu. Tüm süreç boyunca 24 bin 500 kişi duruşmaları izledi. 28 milyon avro, ortaya çıkan mahkeme masrafları olarak kayıtlara geçti. Şahit ve bilirkişi olarak 815 kişi duruşmalarda sorgulandı. İrkçî NSU terör örgütü tarafından katledilenlerin yakınları ve diğer eylemlerde zarara uğrayan 93 kişi müdahil olarak davaya katıldılar. Yargılama sırasında, 300 bin sayfaya yakın belge değerlendirildi. Dava yaklaşık 5 yıl sürdü.³¹

NSU DAVASININ SORUŞTURMA AŞAMASI

Esas itibarıyla bakıldığında, ilk soruşturmanın 9 Eylül 2000 tarihinde Nürnberg'de öldürülen Enver Şimşek olayı ile başladığını söylemek mümkündür. Sonrasında, 13 Haziran 2001'de Abdurrahim Özüdoğru, iki hafta sonra 27 Haziran 2001'de Ham-

30. Andreas Förster, "Rätsel um das Ende des NSU", Frankfurter Rundschau, <https://www.fr.de/politik/raetsel-ende-11063269.html>, (Erişim Tarihi: 31 Mart 2021).

31. "NSU-Prozess: Das Mammutverfahren", Zeit, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2018-05/nsu-prozess-zahlen-ausmass> (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

burg'ta Süleyman Taşköprü, 29 Ağustos 2001'de Münih'te Habil Kılıç, 25 Şubat 2004'te Rostock'ta Mehmet Turgut, 9 Haziran 2005'te Nürnberg'te İsmail Yaşar, 15 Haziran 2005'te Münih'te Theodoros Boulgarides, 4 Nisan 2006'da Dortmund'da Mehmet Kubaşık ve son olarak 6 Nisan 2006'da Kassel'de Halit Yozgat öldürüldü. Cinayetlerde tek ortak nokta kullanılan "Ceska CZ 83" model silahı. Heilbronn'da Nisan 2007'de öldürülen polis memuru Michèle Kiesewetter ve ağır yaralanan diğer polis saldırısında ise başka bir silah kullanılmıştı.

Almanya'daki eyalet sisteminde, soruşturmayı yürüten kolluk kuvvetlerinin ve adli mercilerin soruşturma yetkilerinin esas itibarıyla eyalet sınırları içerisinde olması sebebiyle cinayetler arasındaki bağlantılar soruşturma evresinde bir türlü ortaya konulamamıştır. Soruşturmanın çıkmaza girmesi, hiçbir profile uymayan fail davranışları, soruşturmayı yürüten yetkilileri zor durumda bırakmıştır. İlk kurban olan Enver Şimşek olayında, polis, olayı organize suçlar ve uyuşturucu suçları etrafında soruşturmayı başlamış, yıllarca kurbanın ailesini de şüpheliler arasında göstermiştir. Soruşturma çıkmaza girdiğinde ise Şimşek'in eşine sarışın bir kadın resmi gösterilerek kurbanın bu kadından iki çocuğu olduğu ve Şimşek'in eşinin cinayeti kıskançlık sebebiyle işlediği dahi iddia edilmiştir. Sonradan basında olayların duyulması ve ortak nokta olarak cinayetlerde aynı tip silahın kullanılması, ilk kurbanların Türk kökenli ve küçük işletme sahibi olmaları sebebiyle, soruşturmayı yürüten ekiplerce oluşturulan komisyonlara "Hilal", "Boğaziçi" ve cinayetlere ise "Döner Cinayetleri" gibi isimler verilmiştir. Gerek kamuoyunda gerekse medyada cinayetlerle ilgili haberler hep bu isimlerle yansıtılmıştır.³²

32. "Vor 20 Jahren: Ermordung von Enver Şimşek durch den NSU", BPB, <http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/314996/enver-simek-wird-durch-den-nsu-ermordet>, (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021); Amnesty International, *Leben in Unsicherheit: Wie Deutschland die Opfer rassistischer Gewalt im Stich lässt*, Juni, (2016), s. 16-17.

Gerek ilk kurban Enver Şimşek gerekse diğer kurbanlarla ilgili olarak, kurban aileleri ve yakınları, ancak gerçeğin ortaya çıkmasından sonra, soruşturma aşamasında konuşabilmişlerdir. Cinayetleri soruşturan polisler, ırkçı NSU terör örgütü tarafından öldürülen kurban yakınlarını baskı altına almışlar, suçluyu hep aile yakınlarında ya da kurbanlara atfedilen hayali suç örgütlerinde aramışlardır. Ailelerin ya da başka yetkililerin cinayetlerle ilgili aşırı sağcı motif uyarılarını hiç dikkate almamışlardır. Kurban yakınları, hem sevdikleri bir yakınlarını kaybetmelerinden dolayı, hem de yıllarca sonuçlandırılmayan soruşturmalarda yanlış ve haksız yere şüpheli varsayılmaları sebebiyle travma yaşamışlardır.³³

İrkçi terör örgütünün ortaya çıkarılması ve soruşturmanın asıl gitmesi gereken noktaya evrilmesi, Zwickau’da örgütün merkezi olarak kullanılan evde bulunan CD ve diğer delil sayılabilecek materyallerle mümkün olmuştur. Bu yeni ortaya çıkarılan deliller sayesinde soruşturmayı yürütenlerde 2000 ile 2011 yılları arasında işlenen pek çok suçun bu örgüt tarafından işlendiğine dair kanaat oluştu ve nihayet federal savcılık olaya el koyarak, ırkçı terör örgütü NSU ile ilgili soruşturmayı başlattı. Ancak soruşturmanın bu yönde ilerlemesinde de yukarıda ifade edilen kurumsal engellemelerle karşılaşıldı. Soruşturma aşamasındaki bu tür engellemelere ise en bariz örnek Halit Yozgat cinayeti ile ilgili olarak yaşandı.

Halit Yozgat cinayetinde, olay yerinde bulunan iç istihbarat görevlisi Andreas Temme’nin olayla ya da olaylarla bağlantısı soruşturulamadı. Temme’nin ifadesine göre kendisi cinayet günü tesadüfen orada bulunuyordu.³⁴ Ancak, Halit Yozgat’ın babası İsmail Yozgat’ın ifadesine göre Temme, oğlu Halil Yozgat tarafın-

33. Bundestag NSU Bericht, s. 831 vd.

34. “Protokoll 41. Verhandlungstag – 1. Oktober 2013”, NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2013/10/protokoll-41-verhandlungstag-1-oktober-2013/>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

dan işletilen internet kafenin düzenli müşterileri arasındaydı ve her gün en az iki saat internet kafeye gelmekteydi. Baba İsmail Yozgat'ın ifadesine göre, oğlu Halit Yozgat'a yönelik olarak gerçekleştirilen cinayet eyleminde, dükkanda bulunan iç istihbarat görevlisinin ya katilleri gördüğünü ve tanıdığını ya da katillerin cinayetleri işlemesi için gözcülük yaptığını iddia etmiştir.³⁵

Kassel şehrinin bulunduğu Hessen eyaleti İç İstihbarat Dairesine olay yerinde bulunan iç istihbarat görevlisinin rolünü anlamaya ilişkin yapılan başvuruların hepsi sonuçsuz kalmıştır.³⁶ Hessen eyaleti İç İstihbarat Dairesi, olay yerinde olduğu anlaşılan ve yakalanan iç istihbarat görevlisi Andreas Temme'nin ve bu kişiye bağlı olarak çalışan diğer görevlilerin olayla ilgili ifadelerinin alınmasını yasaklamıştır. Daha sonra alınan bir kararla, İç İstihbarat Dairesinde, Andreas Temme'nin cinayet ile ilişkisine ve bildiklerine dair bilgilerin kamuoyuna açıklanmasına 120 yıl yasak getirilmeye çalışılmıştır.³⁷

Davanın soruşturma aşaması ile ilgili olarak yapılacak belki en önemli tespit, Halit Yozgat örneğinde olduğu gibi, soruşturmanın ciddiyetle yapılmaması ya da ciddiyetle yapılmasının önüne engeller konulmasıdır. Siyasi olarak kurulan komisyonlarda yürütülen araştırma sonuçları ile savcılık ve polis tarafından yürütülen soruşturmalar hiçbir şekilde örtüşürülmemiştir.³⁸ Özellikle, soruşturmalarda örgütün sadece bu üç kişiden mi oluştu-

35. "NSU-Ausschuss: Yozgats kannten Temme schon lange vor der Tat", HNA, <https://www.hna.de/kassel/nsu-ausschuss-yozgats-kannten-temme-schon-lange-vor-tat-9398416.html>, (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

36. Ellen Kollender, "NSU-Prozess: Rolle des Verfassungsschutzes bleibt fragwürdig", BPB, <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/newsletter/191054/nsu-prozess>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

37. Thomas Moser, "Verfassungsschutz will NSU-Bericht für 120 Jahre wegschließen", Telepolis, <https://www.heise.de/tp/features/Verfassungsschutz-will-NSU-Bericht-fuer-120-Jahre-wegschliessen-3772330.html>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

38. Amnesty International, s. 18-19.

ğu sorusu ile ilgili geniş araştırmalar yapılmadan, örgütün bağlantıları ortaya konmadan soruşturma neticelendirilmiş ve sadece beş kişi hakkında iddianame düzenlenmiştir. Bu da yargılamanın seyrini değiştirmiştir.

Soruşturma aşaması ve adil yargılanma bakımından, yargılamanın seyrini etkileyen bir başka husus ise, müdahil avukatlara yönelik olarak yapılan baskılar ve soruşturmalarla ilgili bilgilerin paylaşılmamasıdır. Bilgiler paylaşıldığında ise binlerce sayfa tutan, soruşturmalarla ilgili olmayan ya da olayı çözmekte bağlantısı olmayan pek çok belge ve bilgi de birlikte paylaşılarak, yargılamanın gereksiz yere uzamasına ve aynı zamanda olayların kapsamlı bir şekilde araştırılıp soruşturulmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.³⁹

DURUŞMALAR

NSU davasının, Almanya tarihinde belki Nürnberg davalarından sonra en kapsamlı dava olarak tarihe geçtiğini söylemek mümkündür. Başlangıçta 9 ay ile 2,5 yıl arasında süreceği tahmin edilen duruşmalar ve yargılama süreci, 5 yılı aşmış ve 430'dan fazla duruşma gerçekleştirilmiştir.

Davanın sanıkları olarak iddianamede isimleri geçen ırkçı NSU örgütünün hayatta kalan sözde son üyesi Beate Zschaepe, örgüte atfedilen 10 cinayet, en az 15 banka soygunu, iki bombalama eylemlerine iştirak etmekle suçlanırken, aynı zamanda örgütün üyesi olmak ve eylemlerini örtbas etmekle de suçlanmaktaydı. İddianamede, isimleri geçen Ralf Wohlleben, Carsten S., Holger G., André E.'nin örgüte yardım ve yataklık suçundan, bunlardan Ralf Wohlleben, Carsten S. ye buna ilave olarak, ci-

39. Mehmet Gürcan Daimağüler & Alexander Pyka, "Politisierung im NSU-Prozess: Unnötige Verfahrensverzögerung oder umfassende Aufklärung?", *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 47. Jahrg., Heft 5, (2014), ss. 143-145.

nayetlerde kullanılan Ceska CZ 83 marka silahı örgüte temin ettikleri için, adam öldürmeye yardım suçundan da cezalandırılmaları talep edilmiştir. Duruşmalarda geçen sürece baktığımızda, mahkeme, duruşmaların ilk yılında öldürme olayları ile meşgul olmuş, ikinci yılını ise örgütle bağı olma ihtimali olan iç istihbarat elemanları ve örgütün polisteki destekçilerini araştırmakla geçirmiştir. Sonraki dönemlerde mahkeme, bombalama eylemleri ve banka soygunlarını ele alarak olayı aydınlatmaya çalışmıştır.

Davanın birinci sanığı ve ırkçı NSU örgütünün hayatta kalan sözde son üyesi, yakalandığından beri dört yıldır sessiz kalan Beate Zschaeppe, ancak 249. duruşma günü 9 Aralık 2015 tarihinde ifadesini vermiştir. Mahkemeye yazılı olarak sunulan ifade, aynı zamanda savunma avukatlarından biri tarafından okunmuştur. İrkçı NSU terör örgütünün sözde son üyesi, mahkemeye verdiği ifade, Romen olan babasını hiçbir zaman tanımadığını beyan etmiştir. Davanın bir numaralı sanığı, kendisine yöneltilen bütün suçlamaları reddetmiştir. Davanın soruşturması ve etrafında yaşanan olayları dikkate alınca, NSU davasının bir numaralı sanığının farklı bir ifade vermesini beklemek büyük bir olay olurdu.⁴⁰

Duruşmalarda ilginç olan bir durum ise açıkça neo-Nazi örgütlere üyeliği bilinen 10-12 kadar kişinin, duruşmaları kesintisiz izlemesi olmuştur. Bu durumu gerek resmi ağzların yalanladığı gerekse mahkemenin duruşmalarda ciddiyetle üzerine gitmediği bir konunun halen güncelliğini koruduğu şeklinde yorumlamak mümkündür: İrkçı NSU terör örgütünün aşırı sağcı ve neo-Nazi yapılar içerisindeki bilinirliği ve bağlarının varlığı.⁴¹ Tamamen

40. "Protokoll 249. Verhandlungstag – 9. Dezember 2015", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2015/12/protokoll-249-verhandlungstag-9-dezember-2015/>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

41. "Bu Karar NSU Tarafından Öldürülenlerin Yakınlarına ve NSU Teröründen Sağ Kurtulanlara Tokat Gibi İndi- 11.07.2018 tarihli basın bildirisi", NSU-Watch, <https://www.nsu-watch.info/2018/07/nsu-watch-bu-karar-nsu-tarafından-oeldueruelenlerin-yakinlarına-ve-nsu-teröruenden-sag-kur>

emareler üzerinden yürütülen bir davada, emareden de öte açıkça dillendirilebilen kısım aslında NSU örgütünün bağları ve yapının sadece bu üçlüden ibaret olmadığıdır.

İrkçi NSU terör örgütünün ortaya çıkışı ve şekline baktığımızda gerek soruşturma, gerekse duruşmalarda üzerine gidilmeyen en önemli husus, örgütün neo-Nazi yapısıyla olan bağı ve örgüte yardım ve yataklık edenlerin araştırılmamasıdır. Mağdur yakınlarını ve müdahilleri en çok meşgul eden konu da örgütün sadece bu üç kişi ve etrafındaki birkaç kişi ile sınırlı tutulmasıdır. Oysa ırkçı NSU terör örgütünün ilk yapılanmasına bakıldığında, örgütün “Thüringer Heitenschutz” (Vatanperver Thüringayılılar) adlı aşırı sağcı yapılanmanın Jena ayağını⁴² oluşturduğu bilinmektedir. Bu tür yapılar içerisinde var olan katı hiyerarşik örgütlenmenin, NSU örgütü içinde de var olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan cinayetlerin soruşturma aşamalarında ısrarla örgüt yapılanmasının göz ardı edilmesi, polis ve istihbarat birimleri içerisindeki bağlantıların varlığının araştırılmaması, hatta bu ilişkilerin üzerinin örtülmesi, örgütün sadece bu üç kişiden oluştuğu yönünde oluşturulan resmi senaryoya uygun bir yargılamanın gerçekleşmesine sebep olmuştur.⁴³

Federal savcılığın, örgütün sadece bu üçlüden oluştuğu yönündeki tezi benimseyip, yargılamayı etkileyecek şekilde soruşturmayı yönlendirmesi, davanın başından itibaren NSU terör ör-

tulanlara-tokat-gibi-indi-11-07-2018-tarihli-basin-bildirisi/, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

42. Aşırı sağcılar içerisindeki bu yapılar “freie Kameradschaften” olarak adlandırılmaktadır. Bu konuda ve yapılanmalarla ilgili bkz. Michael Klarman, “Kameradschaften als Strategieelement”, BPB, <https://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/253841/kameradschaften>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).
43. Kristin Pietryzk & Alexander Hoffmann, “Das NSU-Verfahren und das Verfahren gegen die “Gruppe Freital: ein Vergleich”, *Wissen Schafft Demokratie, Schriftenreihe des Instituts für Demokratie und Zivilgesellschaft*, 06, (2019), s. 219 -222.

gütünün etrafındaki yapının araştırılmasına ve sorumluların bulunup bu davada hesaba çekilmesine engel olmuştur. Ancak, ortaya çıkan skandallar ve ilişkiler ağı, NSU örgütünün saklanamayacak derecede büyük bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁴

Bütün bu yönlendirmelere rağmen, örgütün hayatta kalan sözde son üyesinin savunmasını yapan avukatlar, yargılamayı etkilemek için de ellerinden gelen usul kurallarını uygulamışlardır. Kamuoyunda gündem değiştiği ve örgütün yapılanmaları üzerine tartışmalar yoğunlaştıkça, davanın bir numaralı sanığı “hâkimin reddi” talebinde bulunmuştur. Haliyle mahkeme bunun gibi usule dair itirazları karara bağlamak üzere toplandıkça, asıl davadan ve asıl açığa çıkarılması gerekenlerin sorulmasından uzaklaşmış olmaktadır.⁴⁵

KARAR

Kasım 2011 tarihinde bir dizi tesadüf sonucu ortaya çıkarılan ırkçı NSU terör örgütüne ilişkin davada karar, örgütün ortaya çıkarılmasından yaklaşık 7 yıl sonra, 438. duruşmada 11 Temmuz 2018 tarihinde verilebilmiştir. Gerekçeli kararın yazılması ve kamuoyu ile paylaşılması ise karardan ancak iki yıl sonra mümkün olmuştur.⁴⁶ Böylece Zwickau Sulh Mahkemesinde Beate Zschepe'nin tutuklanması kararı ile başlayan süreç sona ermiş oldu.⁴⁷

44. Pietryzk & Hoffmann, “Das NSU-Verfahren und das Verfahren gegen die ‘Gruppe Freital: ein Vergleich’”, s. 223.

45. Davanın başında savunma tarafından hâkimlerin taraflı olduğu iddia edilse de ilk hâkimin reddi itirazı 31.07.2014 tarihinde, daha sonraki 02.12.2014 tarihinde ve sonuncusu da 24.11.2015 tarihinde karara bağlanarak tüm itirazlar reddedilmiştir.

46. “Verurteilung wegen mitgliedschaftlicher Beteiligung an einer terroristischen Vereinigung (NSU) und Mordes” OLG München, Urteil von 11.07.2018 - 6 St 3/12

47. AG Zwickau vom 07.11.2011 – Gs 1009/11 ve devamında Federal Mahkeme kararı: BGH, Ermittlungsrichter, 13.11.2011 - 3 BGs 6/11.

Münih Yüksek Eyalet Mahkemesinin kararı, Federal Savcılığın soruşturma aşamasında ve iddianamede gösterdiği doğrultuda verilmiştir.

Anılan kararlar, davada yargılanan beş kişi de suçlu bulunmuştur. Davanın bir numaralı sanığı olan ırkçı NSU örgütü üyesi Beate Zschaep, iştirak halinde on kişiye yönelik cinayet suçundan, bir kişiye yönelik ağır yaralama ve on cinayetin altısında terör örgütü üyesi sıfatıyla suçlu bulunmuştur. Yine örgütün işlediği iki bombalama eyleminden örgüt üyesi olarak ve bunun sonucu içtima halinde otuz iki kişiye yönelik öldürmeye teşebbüs ve 23 kişiye yönelik ağır yaralama fiillerinden suçlu bulunmuştur. Diğer bombalama eyleminden de örgüt üyesi olarak suçlu bulunmuş ve dört kişiye yönelik olarak öldürmeye teşebbüs eyleminden sorumlu tutulmuştur. Ayrıca örgütün gerçekleştirdiği, banka soygunlarından örgüt üyesi olarak doğrudan sorumlu tutulmuştur. NSU örgütü üyesi Beate Zschaep ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmiş, işlediği suçların ağırlığından dolayı da erken tahliye edilemeyeceğine karar verilmiştir.

Aslında davanın seyri açısından, Bezate Zschaep'e verilecek cezadan çok diğer sanıklara verilecek cezalar daha önemlidir. Özellikle Federal Savcılığın, NSU terör örgütünün kendi başına hareket eden bir üçlü eylemci grup olduğu tezinin doğruluğunun tasdiklenmesi açısından bu önemlidir. Örgüte yardım ve yataklık edenlere verilecek cezalar, bu kişilerin örgütle ilişki düzeyi ve diğer legal ya da illegal neo-Nazi yapılarla bağlantısı açısından oldukça önemlidir. Nitekim sanıklardan, Thüringen eyaletinde aşırı sağcı NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands) partisine üye olan, halen Thüringer Heitenschutz üzerinden neo-Nazi yapılarla sıkı bağı olan Ralf Wohlleben'e verilen on yıllık hapis cezası, Federal Savcılığın iddianamesinde ortaya konan NSU örgütünün bağımsız bir yapı olduğu tezinin ve mahkemenin bu yapıya yardım yataklık edenleri sadece haklarında iddianame düzenlenenlerle sınırlı tutmasının yanlışlığını or-

taya koymuştur.⁴⁸ Ralf Wohlleben 9 ayrı olayda cinayete yardım suçundan suçlu bulunarak on yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.⁴⁹

Aynı şekilde diğer sanıklara verilen cezalarda alt sınırlarda dolaşılması, özellikle, uzun süre örgütle birlikte hareket eden, ancak duruşmalarda sessiz kalan Andre Emminger'e Federal Savcılığın talebinden daha aşağı bir ceza verilmesi, bütünüyle NSU örgütünün sadece bu üçlüden oluştuğu tezini tuhaf bir şekilde desteklemeye yönelik olarak verilmiş bir karar olarak karşımızda durmaktadır. Andre Emminger, örgüte yardım ve yataklık suçundan iki yıl altı ay ceza almıştır. Diğer sanıklar, Holger G. ve Carsten S. aynı şekilde örgüte yardım ve yataklık suçlarından üçer yıla mahkûm olmuşlardır. Andre E., Holger G. ve Carsten S. tutuklu geçirdikleri süreler sebebiyle, NSU davasından bir hafta sonra serbest kalmışlardır. Aynı şekilde Ralf Wohlleben da duruşmadan kısa bir süre sonra salıverilmiştir. Konuyla ilgili tek pişmanlık duyan, neo-Nazi yapılardan ayrılan Carsten Schultze olmuştur.⁵⁰

Irkçı NSU terör örgütüne yönelik dava, kesin delillerin görmezden gelindiği, gerçek bağlantıların üzerine gidilmediği, araştırılmadığı ve soruşturulmadığı bir “emareler” davası olarak başlamış ve bu şekilde de sonuçlanmıştır. Karar ne sanıkları ne de davaya müdahil olanları memnun etmiştir. Kamuoyunda büyük bir hayal kırıklığı yaşanmıştır.⁵¹ Yaşanan bu hayal kırıklığının müdahiller tarafında daha büyük olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim gerekçeli kararda, maktul yakınlarına ve onların acıla-

48. Pietryzk & Hoffmann, “Das NSU-Verfahren und das Verfahren gegen die ‘Gruppe Freital’: Ein Vergleich”, s. 226.

49. OLG München, 11.07.2018 tarih ve 6 St 3/12 sayılı karar.

50. Annette Ramelsberger, “Auf Vorbehalt frei”, *Süddeutsche Zeitung*, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nach-dem-prozess-auf-vorbehalt-frei-1.4060348>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

51. Mark A. Zöller, “Strafrechtliche Verfolgung von Terrorismus und politischem Extremismus unter dem Einfluss des Rechts der Europäischen Union”, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 9, (2014), s. 402.

rına yönelik birkaç cümle dahi sarf edilmemesi, bu hayal kırıklığını daha da arttırmıştır.⁵²

Kasım 2011 tarihinde başlayan NSU soruşturması, en son Federal Mahkemenin 12.08.2021 verdiği kararda sanıklara verilen cezaların onanması ile infaz açısından kesinleşmiştir.⁵³

Kesinleşen hükümler hakkında pek çok tartışılan durum söz konusudur. NSU terör örgütüne yönelik davada ilk kararı veren Münih Eyalet Mahkemesinin kararı sonrası serbest kalan, işlenen 9 cinayette yardım ettiği gerekçesiyle 10 yıl hapse mahkum edilen Ralf Wohlleben hakkındaki karar itirazlar sonucunda yeniden Federal Mahkeme önüne getirilerek incelenmiştir. Özellikle, yargılamalar sırasında verdiği ifadelerde örgüte sadakati ortaya çıkan Wohlleben hakkında verilen kararın yeniden incelenmesi kamuoyunda hayli dikkat çekmiştir. Alman yargıtayı BGH (Bundesgerichtshof), inceleme sonucunda Wohlleben'in devlet için güvenlik tehdidi olduğunu ve NSU terör örgütüne yaptığı yardımlar gibi gelecekte aşırı sağcı örgütlerle bağının devam edebileceği ihtimalini gerekçe göstererek, daha önce verilen denetimli serbestlik ile ilgili kararı kaldırarak, 22 Kasım 2022 tarihinde verdiği kararda, daha önce verilen cezanın tamamının fiili hapis cezası olarak infazının gerektiği sonucuna varmıştır.⁵⁴ Ralf Wohlleben, kalan cezasını çekmek için, 11 Ocak 2023 tarihinde cezaevine konulmuştur. Wohlleben, aşırı sağ örgütlerde halen bir kahraman olarak görülmektedir.⁵⁵

52. Annette Ramelsberger, "Kritik an Begründung des NSU-Urteils: "Wir waren Ihnen kein Wort wert", Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nsu-rechtsextremismus-terror-urteil-kritik-1.4893697>, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2021).

53. 12.08.2021 tarih ve 3 StR 441/20 sayılı Federal Mahkeme (BGH) Kararı.

54. Annette Ramelsberger, "Ralf Wohlleben muss zurück ins Gefängnis", Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nsu-rechtsextremismus-wohlleben-haft-1.5700649>, (Erişim Tarihi: 26 Mart 2023).

55. Annette Ramelsberger, "Wohlleben ist wieder in Haft", Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/nsu-wohlleben-reststrafe-1.5730550>, (Erişim Tarihi: 25 Mart 2023).

SONUÇ YERİNE: SORULAR

Zwickau Sulh Mahkemesinde verilen ilk tutuklama kararı ile başlayan ırkçı NSU terör örgütüne yönelik dava, 2012 yılında iddianamenin kabulü ve 2013 yılında ilk duruşmanın yapılması ile devam etmiş ve son olarak 2018 yılı Temmuz ayında kararın açıklanması ile kısmen son bulmuştur. Karara ilişkin olarak Federal Savcılığın ve Carsten S. hariç diğer sanıkların temyiz talepleri, Alman Yargıtayı BGH'nın 12.08.2021 tarihinde verdiği kararda sanıklar hakkında verilen cezaların onanması ile kesinleşmiştir.

Cinayetlerin başlaması ve soruşturmaların ele alınış biçimine bakıldığında, bu olayların Almanya'da yaşanan şimdiye kadar ki olaylara benzer bir yanı olmadığı anlaşılıyordu. Nitekim örgütün ortaya çıkması ve yargılamanın başlaması sonrası davanın içerisine girdikçe, olayda şüpheye yer vermeyecek derecede derin yapıların varlığını ortaya koymaktaydı. Bu yapılar ve NSU terör örgütünün diğer neo-Nazi yapılarla olan bağları, hem bu davayı özel kılmış, hem de bu davanın burada verilen kararla sonuçlanmayacağını altını çizmiştir.

Gerek davaya müdahil olan mağdurların ve mağdur yakınlarının, gerekse olayın aydınlanmasını isteyen sivil örgütlerin davayı takipteki ısrarcılıkları, mahkemede dikkate alınmayan noktaları anında kamuoyu ile paylaşmaları, NSU örgütü ve arkasındaki yapılanmaların varlığını açıkça ve şüpheye yer vermeyecek şekilde ortaya koymuştur. Karar, NSU davasının müdahilleri için hayal kırıklığı yaratsa da müdahillerin kamuoyuna taşıdıkları olaylar ve NSU ile olan derin yapıların bağlantıları, davanın örtbas edilmemesi açısından oldukça önemliydi.

Davada verilen karar ve müdahillerin kamuoyuna taşıdıkları sorunlardan sonra, dava ile ilgili halen doldurulması gereken büyük boşlukların, açıklığa kavuşturulması beklenen önem-

li soruların olduğunu söylemek mümkündür. Bu sorular arasında şunlar yer almaktadır:

- NSU terör örgütü nasıl ortaya çıktı? Ortaya çıkışına kimler yardım etti ve bilhassa Alman iç istihbarat birimi ajanları ve güvenlik bürokrasisi örgütün kuruluş aşamasında hangi rolü oynadılar?
- Örgütün kuruluşunda bu üçlüden başka kişiler var mıydı? Varsa NSU üçlüsü yeraltına indiğinde diğer üyeler nereye kayboldu?
- Soruşturmayı yürüten birimler, Federal Savcılık ve Mahkeme, NSU örgütüne yardım edenleri neden geniş kapsamlı araştırıp soruşturmadı, örgütün soruşturulması yönünde adım atılmadı? Neden ısrarla örgütün sadece bu üçlüden oluştuğu tezi üzerinde duruldu?
- Örgütün yeraltına inmesinde büyük ihmali olan güvenlik bürokrasisi, sonradan örgütün eylem faaliyetleri hakkında bilgi sahibi oldu mu? Oldularsa örgüt neden engellenmedi?
- Özellikle örgüte yakın olan iç istihbarat ajanları ile ilgili dosyalar neden hukuka aykırı olarak yok edildi? Neden bu konuyla ilgili bilgilere erişim yasağı getirildi? Ve en can alıcı, ne soruşturma aşamasında Savcının, ne yargılama aşamasında Mahkemenin üzerinde durmadığı;
- Neden bu on kişi maktul olarak seçildi? Bu maktullerin seçilmesinde, bombalama eylemlerinde olay yerinin seçilmesinde kim hangi rolü oynadı? Olay yerleri önceden kimler tarafından izlendi? Savcılık ve mahkemede ortaya konmaya çalışılan, eylemlerdeki olay yerlerinde ve maktullerde keyfi seçim olduğu tezine rağmen, önceden kimlerin eylemlerden haberi vardı?

şeklindeki sorular halen açıktadır ve Alman kamuoyu bu soruların cevaplarını beklemektedir.

NSU CİNAYETLERİ VE TÜRK DİASPORASI

Esra Sağlam¹

GİRİŞ

Almanya 2000’li yıllarda göçmenlere yönelik iki bombalı saldırı ve ardında 10 kurban bırakan bir cinayet serisiyle sarsıldı: Nasional Sosyalist Yeraltı (Nationalsozialistischer Untergrund, NSU) cinayetleri. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki en büyük ırkçı cinayet serisi olarak kabul edilen bu infazlar, hedeflenen ve kahir ekseriyetini Türk kökenli insanların oluşturduğu göçmen toplumunda büyük bir endişe ve acı bıraktı.

Sekizi Türk dokuz göçmenin ve bir Alman polis memurunun katledildiği cinayetler, 2000 yılında Türk kökenli bir esnaf olan Enver Şimşek’in öldürülmesiyle başladı ve yedi yıl boyunca devam etti. Medya ve kamuoyunda “dönerci cinayetleri” olarak adlandırılarak etnik bir karakter kazandırılan bu saldırılar, uzun yıllar göçmenlerin kendi aralarındaki mafya hesaplaşmaları, göçmen toplumun iç dinamiklerinden kaynaklı kriminal va-

1. Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi Bölümü, esrasaglam@hvbv.edu.tr.

kalar olarak yorumlandı. Hâlbuki cinayetler birçok ortak özellik barındırmakta idi. Polis memuru Kiesewetter dışarıda tutulacak olursa kurbanların hepsi “yabancı” idi. Türk sanıldığı için öldürüldüğü düşünülen Boulgarides haricinde göçmen maktullerin tamamı Türk'tü. Küçük esnaf sınıfına dâhil edilebilecek olan Türk göçmenlerin ise hepsi erkek ve orta yaşlı olarak seçilmişti. Aynı tip silahla, doğrudan kafaları nişan alınarak, yani hızlı bir ölüm hedeflenerek gerçekleştirilen infazların hiçbirinde katiller artlarında bir iz bırakmadılar. Buna rağmen, ülkedeki güvenlik birimleri adeta anlaşmışcasına benzer yaklaşım sergileyerek soruşturmaları suç ilişkileri çerçevesinde (uyuşturucu, insan ticareti, haraç) ya da göçmenlerin kendi aralarındaki hesaplaşmalar bağlamında (Türk-Kürt kavgası, PKK) yürütmeyi tercih etti. Öldürülenlerin öne çıkan birinci özellikleri göçmenlik olmasına ve Süleyman Taşköprü, İsmail Yaşar ve Mehmet Kubasık cinayetlerindeki gibi görgü tanıklarının kesin ifadelerine rağmen Alman ırkçılarının bu cinayetleri işleyebileceğine hiç ihtimal verilmedi.

Diğer yandan soruşturmaları yürüten polislerin her cinayetten sonra mağdur aile yakınlarına aynı baskı yöntemlerini uyguladığı görüldü. Maktuller için polis tarafından iddia edilen suçlamalar nedeniyle aileler, kurbanlar daha ölüm döşegindeyken uzun ve sert sorgulardan geçirildi, acılarını yaşamalarına dahi izin verilmeden ve mağdur olmaları gerekirken zanlı ilan edildi; seneler boyunca izlendi; şüphe, baskı ve gözetim altında yaşama mecbur bırakıldı. Ta ki, Almanya gibi güçlü istihbarat ve güvenlik kurumlarına sahip bir ülkede yıllarca açıklığa kavuşturulamayan olayları gerçek faillerin kendileri ifşa edene değin. İki Neonazi, 4 Kasım 2011'de bir banka soygunu sonrası yakalanma endişesiyle arabalarını ateşe verip sonra da intihar etmeseydi, belki de bu dehşet verici olayların iç yüzünü öğrenmek hiçbir zaman mümkün olmayacaktı.

Bu ifşa ile ortaya çıkan Neonazi cinayetleri “yüzyılın davası” olarak isimlendirilen bir davaya konu oldu. 2013 yılında başla-

yan beş yıllık dava sürecinde, cinayet ve saldırıların bilinmeyen ayrıntıları, ülkede aşırı sağ ve ırkçı örgüt yapılanmalarının ürkütücü boyutu ve bu yapılanmaların istihbarat teşkilatları başta olmak üzere devletin çeşitli kurumlarından destek ve himaye gördüklerine ilişkin önemli deliller açığa çıktı. Bu davanın, Almanya için “görmeyen sağ göz” sendromuyla bir yüzleşme fırsatı yaratabileceği yönündeki iyimser beklentiler, dava boyunca yaşanan skandallar, örtbas etme girişimleri ve 2018 yılında verilen nihai kararlar kaybolup gitti.

Ardında cevapsız sorular, şüphe ve hayal kırıklığı bırakan tüm bu süreçlerden en çok kurbanlar ve kurban yakınları ile saldırıların temel hedefindeki Türk diasporasının etkilendiği ortada. İrkçı infazlarla bir korku ve endişe atmosferi yaratarak, göçmenlerin olmadığı homojen bir Alman toplumu hedefleyen NSU terörünün açtığı yaralar hala çok taze. Elinizdeki çalışmanın bu bölümünde, söz konusu terör olaylarının Almanya'daki Türk diasporası üzerinde nasıl toplumsal etkiler bıraktığı ve Türk göçmenlerin yaşanan bu cinayetler ve sonrasındaki süreçlere değişen ve gelişen taraflarıyla nasıl tepki verdiği resmedilmeye çalışılmıştır.

TÜRK DIASPORASININ YAKLAŞIMI

Almanya'da nüfus oranları açısından yabancı gruplar arasında ilk sırada yer alan Türk göçmenler, gerek demografik çoğunlukları gerekse Alman kolektif belleğinde halen varlığını sürdüren olumsuz tarihi Türk algısı² nedeniyle aslında göçün ilk yıllarından itibaren yabancı düşmanlığının hedefi olmuştu. Bu kez ırkçı şiddet olaylarına yeni bir kompartıman olarak eklenen NSU cinayetlerinin birincil hedefi olan Türkler, gerek faillerin ortaya

2. Osman Can Ünver, “‘Dönerci’ Cinayetleri. Son Gelişmeler Işığında Almanya’da Türklere Yönelik İrkçı Şiddetin Siyasal Sonuçları”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cil: 2, Sayı:2, (2012), s. 96.

çıkmadığı 11 yıl boyunca gerekse 2013 yılında başlayan dava süreci ve sonrasında, bu travmatik tecrübeyle başetmek, haklarını aramak ve olayların ardını sorgulamak noktasında çeşitli tepkiler geliştirdi, bazı mücadele yöntemlerine başvurdu.

Öncelikle bu dehşet verici infazların birincil tanıkları olan kurban yakınları ele alınacak olursa, onlar en sevdiklerini, nedeni bilmedikleri dehşet verici bir cinayete kurban verdiler. İlk infazdan itibaren, mağduru oldukları terör eylemlerinin faileri olarak zan altında tutulan, soruşturmalarda çete üyeliği, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı gibi suçlamalarla itham edilerek mağdur olmalarına dahi izin verilmeyen kurban yakınlarının ne bu acıyı yaşamalarına ne de bu cinayetlerin hesabını sormalarına izin verildi. Böylelikle, “ikincil mağduriyet” (*secondary victimization*) yahut “fail-mağdur dönüşümü” (*blaming the victim*) olarak ifade edilebilecek ikinci bir şiddet deneyimi bu insanlara yaşatılmış ve suçlama tersine çevrilerek, yaşanan cinayetlerde “iyi ve ahlaklı” kabul edilen Alman toplumunun hiçbir payı olmadığı, böyle vahşi cinayetlerin ancak göçmenlerin kendi aralarındaki suç ilişkilerinden doğabileceği mesajı verilmişti.³ Adeta sistematik şekilde bir susturma yöntemi olarak kullanılan bu psikolojik şiddet sonucu, kirli işlere bulaşmakla itham edilen ve suçlu hissettirilen ailelerin, cinayetin ardını soruşturma konusundaki cesaretleri daha en başından kırılmış oldu. Nitekim olayın üstünü kapatma girişimi olarak adlandırılacak bu yaklaşım, daha sonra mağdur aileler tarafından da dile getirilecekti. Bu bağlamda, NSU'nun altıncı kurbanı olan İsmail Yaşar'ın kardeşi, makullere ilişkin suç unsuru barındıran ifadeler kullanılarak yakınların olayın üzerine gitmelerinin engellenmek istendiğini, böy-

3. Eva Georg, Olivia Sarma, “Die perspektive der Betroffenen: Eine Geschichte der Nicht-wahrnehmung und der Bagatellisierung Aufgaben und Herausforderungen einer Beratungsstelle für Betroffene von rechter und rassistischer Gewalt”, *Leerstelle Rassismus? Analysen und Handlungsmöglichkeiten nach dem NSU*, ed. Tina Dürr ve Reiner Becker, (Wochenschau Wissenschaft, Berlin: 2019), s. 103.

lece olayın ardını araştırmak isteyenlerin susturulduğunu düşündüğünü söyleyecekti.⁴

Dahası, polislerin ısrarlı sorguları, maktullerin suça bulaştığı yönünde gerçekmiş gibi ortaya attıkları bu asılsız iddialar maalesef Türk göçmen toplumu içerisinde de yansımalarını bulmuştu. Özellikle ilk yıllarda, kurbanların suçlu olduklarına inandırılan Türk toplumundan çevreler de, tepki vermek bir yana, mağdur ailelerle bağıni kesmeyi tercih etmişti. Bu nedenle, cinayetlerin yaşandığı ilk yıllarda kurban yakınlarının ve genel olarak Türk toplumunun bu vahşi infazlara yönelik tepkisi oldukça sınırlı kaldı.

Ancak daha sonra, art arda gelen cinayetler, infaz şekillerinin benzerliği ve Türk göçmenlerin hedef alınması gibi ortak özellikleri farkedilen Türk göçmenler, bunları gündelik yaşmalarında sıklıkla maruz kaldıkları yabancı düşmanlığıyla da birleştirilerek cinayetlerin ırkçı bir motivasyonla işlendiğinden kuvvetli bir şekilde şüphelenmeye başladılar. Özellikle Dortmund'da Mehmet Kubaşık'ın öldürülmesinden sadece iki gün sonra, son kurban Halit Yozgat'ın öldürülmesinin ardından bu tepkiler görünür hale gelmeye başladı. İçlerinde Kubaşık ve Yozgat ailelerinin de bulunduğu ve çoğunluğu Türk göçmenlerden oluşan binlerce kişi, 2016 yılında önce Kassel'de sonra Dortmund'da "10. Kurban Olmayın!" sloganı altında sokaklara döküldü ve devlet yetkililerine olayların soruşturulması çağrısında bulundu. Kurbanların büyük fotoğraflarının taşındığı gösterilerde, daha fazla can verilmemesi ve daha fazla mağduriyet yaşanmaması için olayların aydınlatılması talep edildi.⁵

Göz hizasında konuşabildikleri bir dayanışma ortamına ve yaşadıkları güçsüzlük duygusunun üstesinden gelmeye ihtiyaç

4. Yücel Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, (Kor Kitap, İstanbul:2020), s. 47.

5. Tina Dürr ve Reiner Becker (Ed.), *Leerstelle Rassismus? Analysen und Handlungsmöglichkeiten nach dem NSU*, (Wochenschau Wissenschaft, Berlin: 2019), s. 7.

duyan kurban yakınları için bu protesto yürüyüşleri anlamlı bir destek olmuştu. Yine bu vesileyle, Türk diasporası ırkçılık karşıtı mücadelelerini kamuoyunun gündemine taşımayı başarmıştı. Medya ve siyaset tarafından büyük oranda görmezden gelinmiş olsa da bu gösteriler Türk toplumunun olaylara tepkisini kolektif olarak ortaya koyduğu ilk eylemler olması dolayısıyla önem taşımakta idi.⁶

Diğer yandan, ilk yılların şaşkınlığını atlatan ve cinayetlerdeki ırkçı motivasyonu açık şekilde gören Türk toplumu yine de beklenen sahiplenmeyi yeterince gösterememiş ve gerekli insiyatifi almakta başarılı olamamıştı. Dava sürecinde yaşadıklarını anlattığı kitabında müdahil avukat Mehmet Daimagüler, kendisini de eleştirerek bu yıllarda Türk toplumunun bu ilgisiz yaklaşımından şu şekilde bahsetmektedir:

“NSU skandalı bağlamında “güvenlik güçlerinin başarısızlığı” veya “devletin başarısızlığı” hakkında konuşuyoruz. Her ikisi de doğrudur.(...) Ancak yalın gerçek, hepimizin başarısızlığıdır. Kurbanlarla dayanışma içinde bulunduk mu? Medyada “dönerci cinayetleri”ni duyduğumuzda dayanışma sözünü kullandık mı? (...) Dostlarımla birlikte oturup cinayetler hakkında konuştuk ve katillerin Naziler olabileceği hepimiz için tamamen açık bir konuydu. Ancak ben bu kanaat hakkında ne yaptım?”⁷

Türk diasporasının bu pasif yaklaşımının, 4 Kasım 2011’de NSU örgütünün ifşa olmasının ardından yerini giderek görünür hale gelen tepki ve eylemlere bıraktığı görülmektedir. Özellikle

-
6. Ayşe Güleç ve Johanna Schaffer, “Empathie, Ignoranz und migrantisch situiertes Wissen: Gemeinsam an der Auflösung des NSU-Komplexes arbeiten”, *Den NSU-Komplex Analysieren- Aktuelle Perspektiven aus der Wissenschaft*, ed. Juliane Karakayali, Çağrı Kahveci, Doris Liebscher ve Carl Melchers, (Transcript, Bielefeld: 2017), s. 63.
 7. Mehmet Daimagüler, *Öfke Yetmez! Devletimiz Başarısız Oldu. Şimdi Sıra Bizde. NSU Davasında Mütalaam*, E-book, (Bastei Entertainment: 2018), s. 4.

mağdur aileler açısından çok şey değişmişti. Ancak 11 yıl sonra mağdur olmaya “hak kazanabilmiş” bu insanlar için, Neonazi katiller aslında bir sürpriz değildi. Ancak yine de, üzerlerinde taşıdıkları haksız şüphe ve baskıyla uzun yıllar geçiren kurban yakınları, faillerin ifşa olmasıyla birlikte derin bir nefes alabilmişlerdir:

“Biz zaten biliyorduk, Nazilerin yaptığını. Ama bu olay ortaya çıkınca babamın suçsuz olduğu ortaya çıktı. Ancak 11 yılın sonunda ”Biz kurbanlarız” diyebildik.”⁸

“Yıllarca nasıl bir yük taşıdığımı, cinayeti NSU’nun işlediği haberini aldıktan sonra farkettim. Mehmet Kubaşık’ın uyuşturucu ticareti yaptığını düşünen etrafımızdaki insanlar bize artık farklı davranmaya başladı. Ve ben tekrar sokaklara çıkabildim.”⁹

İfşa sonrası Türk toplumunda cinayetlere ilişkin farkındalık da artmaya başlamıştı. Bu bağlamda, faillerin ortaya çıkmasının hemen ardından Aralık 2011’de yapılan bir araştırma bu yıllarda Almanya’daki Türk toplumunun çok önemli bir bölümünün (yüzde 78) cinayetleri Alman toplumu ile değil, sadece küçük radikal gruplarla ilişkilendirdiklerini ortaya koymaktadır.¹⁰ Bununla birlikte, yine aynı araştırma kapsamında, olayın istihbarat bağlantısı henüz tam olarak ortaya çıkmamışken bile, radi-

-
8. Enver Şimşek’in oğlu Abdülkerim Şimşek’in Bayerischer Rundfunk’a verdiği röportaj: “Der NSU-Prozess und die Opfer - Das lange Leiden der Angehörigen”, Bayerischer Rundfunk, 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=eztGqjnt1Ps>, (Erişim Tarihi: 7 Mart 2021).
 9. Mehmet Kubaşık’ın kızı Gamze Kubaşık’ın Bayerischer Rundfunk’a verdiği röportaj: “Der NSU-Prozess und die Opfer - Das lange Leiden der Angehörigen”, Bayerischer Rundfunk, 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=eztGqjnt1Ps>, (Erişim Tarihi: 7 Mart 2021).
 10. Hacettepe Üniversitesi- Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO), *Almanya’da İrkçi Neo-Nazi Cinayetler: Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması*, Ocak 2012, https://tasam.org/Files/Icerik/File/almanya-da_irkci_neo-nazi_cinayetler_turklerin_gorus_ve_duygulari_arastirmasi_6dbf6a12-2861-4df5-8465-d304533aa221.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Mart 2021).

kal ırkçı grupların devlet tarafından korunduğu algısının yüzde 85'in üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların yüzde 60'ı ise devlet yetkililerinin konuyu saptırmaya çalıştıklarını düşünmektedir. Bu oranlar, istihbarat ve güvenlik birimlerinin ihmal boyutlarının tam olarak ortaya çıkmadığı zamanlarda dahi, Türk toplumu içerisinde Alman devletine karşı güvensizliğin varlığını radikal bir biçimde ifade etmektedir.

Bununla birlikte, başlangıçta olayların aydınlatılmasında devletin elinden geleni yapacağı yönünde verilen sözler aileleri ümitlendirmiştir. İfşa ile sarsılan devlet yönetiminden peşpeşe özür beyanları gelmeye başlamış ve kurbanları anmak için bazı etkinlikler düzenlenmiştir. NSU mağdurları ve kurban yakınları ilk olarak 23 Şubat 2012'de Federal Şansölye Angela Merkel tarafından ve bir yıl sonra 17 Şubat 2013'te Cumhurbaşkanı Joachim Gauck tarafından resmi anma törenlerine davet edilmişlerdir. Her ne kadar sembolik bir atmosfer içerisinde geçse de, duygu ve taleplerini en üst düzeyde dillendirme olanağı bulan aileler için bu etkinlikler önemli bir fırsat olmuştur. Etkinliklerde konuşma yapan aileler, maruz kaldıkları acı ve baskıları anlatmışlar ve cinayetlerin titizlikle soruşturulmasını talep etmişlerdir. Kurban Halit Yozgat'ın babası İsmail Yozgat, ilk kez Başbakanlıktaki resepsiyonda, Kassel'deki Holländische Strasse'nin "Halitstrasse" olarak yeniden adlandırılmasını istemiştir. Yozgat, Cumhurbaşkanlığı resepsiyonuna ise oğlunun iki taraflı bir posterini boynuna geçirerek katılmış ve talebini etkili bir yolla görselleştirerek tekrar iletme yolunu seçmiştir.¹¹

Ardından başlayan dava süreci ile Türk toplumunun mücadelesini yeni bir boyut kazanmıştır. Dava kapsamındaki her duruşma, kurban yakınları için babalarının, evlatlarının yahut kardeşlerinin ölümünün arkasındaki güçlerin açığa çıkması için bir umut olmuştur. Bu süreçte Alman kamuoyundan alınan destek,

11. Güleç ve Schaffer, *Emphatie, Ignoranz und migrantisch situiertes Wissen: Gemeinsam an der Auflösung des NSU-Komplexes arbeiten*, s. 63-63.

bazı ırkçılık karşıtı gruplarla sınırlı kalsa da, Türk göçmenlerin desteğiyle de bu süreç bir mücadele ruhu yaratmaya yetmiştir. Bu dönemde kurban yakınları gittikçe profesyonelleşen yöntemlerle olayların aydınlatılması için çaba harcamıştır. 90'lı yıllarda yaşanan ırkçı saldırılarda verilen tepkilerden farklı olarak, mağdur taraf bu kez daha etkili ve eylem odaklı bir mücadele yürütmeyi tercih etmiştir. Öncelikle aileler, ısrarcı talepleri yoluyla siyasi bir görünürlük yaratmayı başarmıştır.¹² Devlet kurumları ve ana akım medya ülkede yaygınlaşan ırkçılığın varlığını inkâr etmek için ortak çalışsalar da, mağdurlar bireysel ve kolektif olarak kendilerini ifade edebilmenin ve yeni anlam üretme yöntemleri geliştirmenin bir yolunu bulmuştur.

Bu bağlamda, birçok platformda mağdur ailelerin sesi olan Semiya Şimşek önemli bir örnektir. İlk kurban Enver Şimşek'in kızı olan Semiya Şimşek, "*Schmerzliche Heimat*" (Acı Vatan) ismiyle otobiyografik bir kitap kaleme almıştır. Cinayet sonrası yaşadıklarını anlattığı kitabında Şimşek, güvenlik güçlerinin haksız yaklaşımı, medyanın yaralayıcı ve ötekileştirici dili ve yerleşik toplumun ırkçı cinayetler karşısındaki sessizliğini eleştirmiştir.¹³ Marjinalleştirilmiş ve uzun yıllar yok sayılmış grupların endişeleri ve taleplerini dillendirerek Şimşek, göçmenler adına bir eşitlik beyanında bulunmuştur.

Bu konuda bir başka önemli örnek, İsmail Yozgat'tır. Mahkemede, yaşadığı travmatik tecrübeleri anlatmak istediğinde sıklıkla sözü kesilerek sınırlarına geri çekilmesi hatırlatılan Yozgat, çareyi öldürülen oğlunun çocukluk fotoğrafını hem mah-

12. Çağrı Kahveci ve Özge Pınar Sarp, "Von Solingen zum NSU Rassistische Gewalt im kollektiven Gedächtnis von Migrantinnen Türkischer Herkunft: Aktuelle Perspektiven aus der Wissenschaft", *Den NSU-Komplex Analysieren- Aktuelle Perspektiven aus der Wissenschaft*, ed. Juliane Karakayali, Çağrı Kahveci, Doris Liebscher ve Carl Melchers, (Transcript, Bielefeld: 2017), s. 5.

13. Semiya Şimşek, *Schmerzliche Heimat. Deutschland und der Mord an meinem Vater*, (Rowohlt, Berlin: 2013).

keme heyetinin hem de sanıkların görebileceği şekilde iki taraflı olarak boynuna asmakta bulmuştur. Mahkemenin sorularını da bu şekilde cevaplayan Yozgat, mahkeme salonunu kurban Halit Yozgat'ın bakışlarının gözetiminde, adeta bir protesto ve bir anma mekânına dönüştürmüştür. Cinayet sonrası oğlunu nasıl bulduğunu ise yere oğlunu bulduğu şekliyle uzanarak, yani mahkeme salonunda oğlunun cesedinin varlığını yaratarak, anlatmayı tercih etmiştir. Ayrıca Yozgat ailesi, kaybettikleri oğulları için her yıl düzenlenen anma törenlerinde elleriyle hazırladıkları tatlıları aralarında kutuplaşma yaratılmak istenen Alman toplumuyla paylaşmaktadırlar. Ötekileştirmeye yönelik alışılmadık ancak etkili bir eylem modeli olarak okunabilecek bu yaklaşım ile Yozgat ailesi duygusal-politik bir mücadelenin simgesi olmuştur.¹⁴

Bununla birlikte bu yıllarda, ırkçılığa karşı geniş bir iş birliğinin harekete geçirilmesi amacıyla bazıları doğrudan Türk göçmenler tarafından organize edilen yürüyüşler ve etkinlikler düzenlenmiştir. Münih'te mahkeme önünde döviz ve pankartlarla, Alman ve Türk toplumundan yüzlerce protestocunun katılım sağladığı eylemlerde adalet ve olayların istihbarat bağlantısının aydınlatılması talep edilmiştir. İlk yıllarda, ırkçılık karşılarından oluşan küçük bir grubun yaptığı mahkeme önü eylemleri davanın sonlarına doğru oldukça büyümüştür. Kurulan sahnelerde müzikler çalınarak, tanınmış siyasetçiler, önde gelen yazar ve aydınların katılımıyla konuşmalar yapılmış ve davadaki çarpıklıklar dile getirilerek eleştirilmiştir. Ayrıca, Türk toplumunun yerel belediyelerle ortak organizasyonu ile kurbanlara yönelik anma törenleri de düzenlenmeye başlanmıştır. Ailelerin talebiyle cinayetlerin işlendiği sokaklara anıt tabelalar yapılmış ve bazı cadde/mezdan isimleri de değiştirilerek NSU kurbanlarının ismini alması sağlanmıştır.

14. Güleç ve Schaffer, *Emphatie, Ignoranz und migrantisch situiertes Wissen: Gemeinsam an der Auflösung des NSU-Komplexes arbeiten*, s. 65 ve 74.

Türk göçmenler tarafından katılım sağlanan bir başka kolektif eylem de NSU'nun bombalı saldırılarından biri olan Keup Caddesi saldırısına yönelik olmuştur. Saldırının 10. yıldönümünde “Birlikte Festivali” isimli ırkçılık karşıtı bir etkinlik düzenlenmiştir. Yine aynı saldırı için Alman ve Türk toplumunun ortak bir insiyatifiyle “Her Yer Keup Caddesi” (*Keupstrasse ist überall*) adlı bir platform oluşturulmuş ve platform aracılığıyla davayı izlemek, olayın aydınlatılmasını sağlayacak girişimlerde bulunmak ve cadde esnafının dayanışması için etkinlikler düzenlemek amaçlanmıştır.¹⁵

Tüm bu eylemler, ırkçı suç mağdurlarının unutulmaması için gerçekleştirilmiştir. Çünkü ailelerin adalet arayışındaki amaç sadece suçluların cezasını bulması değil, toplumdaki ırkçılık hastalığına yönelik farkındalık oluşturmak ve böylesi saldırıların tekrar yaşanmasını engellemektir.¹⁶ Türk toplumunun böylelikle kendilerine biçilen pasif ve mağdur göçmen rolünün dışına çıkarak daha geniş bir çerçeve yakalamayı başardığı ve taleplerini kurumsal ırkçılıkla mücadele gibi köklü değişikliklere yöneltmiş oldukları görülmektedir.¹⁷

Diğer yandan geçmişe kıyasla daha görünür ve etkin mücadele yöntemlerine başvurdukları anlaşılrsa da, Türk diasporasının kolektif eylemler gerçekleştirme konusunda kapasitesinin altında hareket ettiği, konfor alanından çok fazla çıkmak istemediği de görülmüştür. Özellikle, Almanya'daki Türk toplumunun sosyalleşme ve örgütlenmesinde başat rol oynayan ve sayıları artık binlerle ifade edilmekte olan sivil toplum kuruluşlarının (STK) bu süreçte, olaylara olması gereken düzeyde ilgi göstermediği,

15. Özdemir, Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cınayetleri, s. 34.

16. Kahveci ve Sarp, “Von Solingen zum NSU Rassistische Gewalt im kollektiven Gedächtnis von Migrantinnen Türkischer Herkunft: Aktuelle Perspektiven aus der Wissenschaft” s. 50.

17. Güleç ve Schaffer, Emphatie, Ignoranz und migrantisch situiertes Wissen: Gemeinsam an der Auflösung des NSU-Komplexes arbeiten, s. 62

destek vermekte ve tepki göstermekte çekingen davrandığı bilinen bir durumdur. Cinayetlerin Neonaziler tarafından işlendiği açığa çıktıktan sonra Türk STK'ların olaya ilgilerinin bir nebze arttığı söylenebilse de, bu faaliyetler basın açıklamaları ve protesto yürüyüşleri ile sınırlı kalmış ve çoğu kez Alman STK'larınca düzenlenen kampanyalara destek vermekle yetinilmiştir. Türk STK'lar, doğrudan Türklerin hedef olduğu bu cinayet serisinin araştırma komisyonları ve dava duruşmalarına da yeterli ilgi ve takibi gösterememiştir.¹⁸

Bu bilgiyi destekler nitelikte, NSU cinayetlerindeki duyar-sızlıkları konusunda öz eleştiride bulunan bazı STK temsilcileri, ilgili kuruluşların üzerlerine düşen görevi hakkıyla yerine getiremediğine inanmaktadır. Bu kapsamda, dönemin İslam Toplumu Millî Görüş Teşkilatı (Islamische Gemeinschaft Millî Görüş/ IGMG) Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Yeneroğlu: *“Bizim de Türk sivil toplum kuruluşları olarak ciddi kabbahatlerimiz var. Zamanında bu cinayetler olduğunda biz de üzerimize düşeni gerektiği gibi yapmadık. Biz de teşkilat olarak basın açıklamaları yapmışız. Ancak bu açıklamalar dışında bu konuları sistematik olarak takip eden, kamunun dikkatini bu meselelere çeken devamlı bir çaba içerisinde bulunmadığımız bir gerçektir.”*¹⁹ ifadelerini kullanmıştır. Benzer şekilde, Türk STK'ların ilgisizliğini eleştiren Avrupa Ehl-i Beyt Alevi Federasyonu Başkanı Fuat Mansuroğlu ise *“Üzülerek söylüyorum; biz STK'lar olarak bu konuda sıfta kaldık. Dava zamanı yayılarak unutturulmaya çalışılan bir dava görüntüsü veriyor. STK'lar da hakkımızı aramayıp (davanın) unutturulmasına çanak tutmuş oluyor(lar)”* demiştir. Berlin Türk Cemaati (TGB) Başkanı Bekir Yılmaz ise süreçte Türk STK'ların üzeri-

18. Kadir Bulut, “Siyasal Katılım ve Savunuculuk Açısından Almanya'daki Türkler”, (Uzmanlık Tezi, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara, 2012), s. 53-56.

19. “NSU Cinayetleri Konusunda Üzerimize Düşeni Gereğince Yapmadık”, Hürriyet, 13 Aralık 2013.

ne düşeni yapmadığını kaydederek, “*Hak arama, bunu sonuna kadar götürme gibi bir alışkanlığımız yok bizim*” yorumunda bulunmuştur.²⁰ Oysa NSU ifşası sonrası, 2013 yılında yapılan bir araştırma Almanya’daki Türklerin Türk STK’lardan beklentilerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmaya göre, katılımcıların neredeyse yarısı NSU cinayetlerini çözmek için Türk STK’ların siyasi baskı uygulayabileceklerine şiddetle inanmaktaydı.²¹

Bununla birlikte, cinayetleri gündemde tutma, anma törenlerine ve ırkçılık karşıtı yürüyüş ve etkinliklere katılım noktasında yıllar geçtikçe önemli bir ilgi kaybı olduğu görülmüştür. Örneğin; Keup Caddesi’nin rehabilitasyonu için çalışmalar yürüten Türk esnaf Meral Şahin, yıllar geçtikçe ırkçı saldırıların unutulmasından endişeli olduğunu bildirmiş ve düzenlenen etkinliklere Türkler tarafından katılımın az olmasına dikkat çekerek hatırlama/anma noktasında güçlü bir kültürün oluşması gerektiğinin altını çizmiştir.²² Benzer şekilde, NSU davasının müdahil avukatlarından Mehmet Daimağüler de, özellikle davanın sonlarına doğru Almanya’daki Türk toplumunun davaya yeterince ilgi göstermediğinden yakınlıkta bu konuda birlik ve dayanışma göstermek zorunda olduğunu belirtmiştir.²³

20. “NSU Davası Göstermelik, STK’lar İse Konunun Takipçisi Değil”, Haberler.com, 7 Kasım 2014, <https://www.haberler.com/nsu-davasi-gostermelik-stk-lar-ise-konunun-6666981-haberi/>, (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021).

21. Futureorg Institut, “Ergebnisse der ersten Befragung zu den NSU-Morden”, ENDAX Araştırması, 2013, https://taz.de/fileadmin/static/pdf/2013-07-22_03_endaX_Auswertung_NSU_040713.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021).

22. Enise Yılmaz, “Anma Kültürü: Christchurch ve Hanau’dan Sonra: Irkçı Saldırıların Kurbanlarını Anmak”, Perspektif Dergisi, 14 Nisan 2020.

23. “NSU Davasında Türkler Dayanışma İçinde Olmalı”, Perspektif Dergisi, 8 Mart 2018, <https://perspektif.eu/2018/03/08/almanya-nsu-davasinda-turkler/>, (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021).

NSU TERÖRÜNÜN TÜRK DİASPORASINA ETKİLERİ

Bu bölümün en önemli sorularından biri de, NSU cinayetlerinin Almanya'daki Türk toplumu üzerinde nasıl etkiler bıraktığına yönelik olmalıdır. Mağdur grupların sistematik bir şekilde suçlandırıldığı ve kolluk kuvvetleri içindeki yapısal ırkçılığın eşi görülmemiş bir örneğini işaret eden bu cinayetler ve devamındaki süreç, başta kurban yakınları olmak üzere Türk toplumunu birçok açıdan etkilemiş görünmektedir.

Özellikle, bir mafya organizasyonunun parçası, uyuşturucu taciri, yasadışı olaylara karışmış bir suçlu olmakla töhmet altında bırakılan kurbanlar ve bu suçlamalar altında yıllarca mağdur edilen aileler için NSU cinayetleri, hayatlarının menfi bir dönüm noktası olmuştur. Sadece Alman kökeninden gelmemiş oldukları için kurbanlar ve yakınları mağdur olma lüksünü dahi yaşayamamışlardır.²⁴ Enver Şimşek'in kızı Semiya Şimşek babasının öldürülmesi sonrası uzun yıllar üzerlerinde taşıdıkları suçlu damgasından bahsederek, mağdurdan nasıl fail yaratıldığını, "Acı Vatan" isimli kitabında anlatmaktadır.²⁵

NSU terörünün dördüncü kurbanı Habil Kılıç'ın eşi de olay sonrası çevreden gelen olumsuz bakışları şu cümlelerle ifade etmiştir: "Düşünebiliyor musunuz, herkes size suçlu gözüyle bakıyor? Dayanacak gücüm, halim kalmadı." Mehmet Turgut cinayetinin gerçekleştiği büfenin sahibi Haydar Aydın da dava duruşmalarından birinde yaptığı açıklamada, cinayet sonrası polislin kendisini ve çevresini yoğun baskı altına aldığından bahisle "Polis bana suçlu muamelesi yaptı. Kendimi suçlu gibi gördüm" demiştir.²⁶

24. Jasmin Siri, "Die prekäre Position der Opfer des NSU. Bericht aus einer laufenden öffentlichen Verhandlung", *Neue Kriminalpolitik*, Cilt: 26, Sayı: 2 (2014), s. 131.

25. Şimşek, *Schmerzliche Heimat. Deutschland und der Mord an meinem Vater*.

26. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet üçgeninde NSU Cinayetleri*, s. 40.

Dahası benzer baskılar Turgut'un Türkiye'deki aile fertlerine dahi uygulanmıştır. Soruşturma kapsamında, Turgut'un memleketi Elazığ-Kovancılar köyüne giden Alman polisi, uyuşturucu ticareti yapmakla suçladığı maktulün ailesini saatler süren sorgular-dan geçirmiştir. Alman polisinin bu iddiaları bölgede yoğun de-dikodulara neden olunca çevrenin suçlayıcı yaklaşımlarına daya-namayan aile köyünü terketmek zorunda kalmıştır.²⁷

Tüm kurban yakınları, yaşadıkları derin acının yanında benzer sorunlarla başetmek zorunda bırakılmıştır. Bu yönü-yle NSU cinayetleri, modern tarihte mağdurdan fail yaratma-nın en organize ve güçlü örneklerinden birini teşkil etmekte-dir. Öyle ki kurban yakınları, kendilerine biçilen fail rolüyle halen savaşmak durumundadır. Bugün bile bazı hâkim medya figuranları, Türk göçmenlerin “kurban” oldukları gerçeğini da-hi tam olarak teslim etmekten geri durmaktadır. Bu bağlamda, Almanya'da İslam'a ve Türk toplumunun yerleşik değerlerine düşmanlığı ile bilinen sosyal bilimci Necla Kelek, Semiya Şim-şek'in “Acı Vatan” isimli kitabına eleştiriler getirdiği yazısında, dehşet verici bu dramdan bile şiddetin sözde İslami kökenine, Müslümanların geri kalmışlıklarına bağlanacak bir yol bula-bilmiştir.²⁸

NSU ifşa olana değin zan altında yaşamak zorunda kalan kurban yakınlarının çoğu akraba ve tanıdık çevrelerince de yal-nız bırakılmışlardır. Bu yıllarda sosyal irtibatlarından büyük öl-çüde yoksun kalan aileler polisin ithamlarıyla çevredeki insan-ların gözünde onursuz hale düşürülmüştür. Bu terkedilişi En-ver Şimşek'in eşi Adile Şimşek şu şekilde anlatmaktadır: “Ne

27. Özdemir, Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet üçgeninde NSU Cına-yetleri, s. 43.

28. Necla Kelek, “Semiya Simseks Trauer um ihren ermordeten Vater”, Welt Gazetesi, 5 Mart 2013, <https://www.welt.de/kultur/literarischewelt/article114130995/Semiya-Simseks-Trauer-um-ihren-ermordeten-Vater.html> , (Erişim Tarihi: 26 Mart 2021).

Türk, ne de Almanlar bana inandı. En yakınımdakiler cinayet-ten sonra benden uzaklaştılar. NSU cinayetlerinin neden yapıldığı ortaya çıkınca benim yanıma gelmeye başladılar. Kötü ve zor günlerimde yanımda olmadıktan sonra..."²⁹ Mehmet Kubaşık'ın eşi Elif Kubaşık da, maruz kaldıkları toplumsal dışlanmayı anlatırken, babaları sözde eroin satıcısı olduğu için çocuklarının mahalledeki diğer çocuklar tarafından dövüldüğünü söylemektedir.³⁰

Benzeri ruh hali içinde yıllar geçiren mağdur ailelerin hayat düzenleri de yerle bir olmuştur. Bazıları sağlığını, bazıları işini kaybetmiştir. Psikolojik rahatsızlıklardan uzun yıllar tedavi görenler, acı ve dışlanmaya dayanamarak yaşadıkları mahalleyi, şehri, hatta ülkeyi terk etmek zorunda kalanlar olmuştur. Örneğin; Adile Şimşek polisin baskıları nedeniyle derin bir psikolojik çöküntü yaşayarak uzun yıllar tedavi görmüştür. Aynı şekilde sosyal baskı ve polis terörü nedeniyle depresyona giren Mehmet Kubaşık'ın kızı Gamze Kubaşık uzun süre evden çıkmaya cesaret edememiş ve eğitim hayatına ara vermek zorunda kalmıştır. Oğlu Halit Yozgat'ı teröre kurban verdiği günden beri günde sadece iki saat uyuyabilen Ayşe Yozgat ve ailesi de yaşadıkları sarsıntının etkisinden hala çıkmaya çalışmaktadır. Öte yandan, kurban yakınları cinayet mahalli olan işyerlerinin suçla ilişkilendirilmesi ve mekânın yarattığı ağır psikolojik baskı nedeniyle ekmek teknelerini kapatmak zorunda kalmıştır: Mehmet Turgut'un çalıştığı döner dükkânı, Habil Kılıç'ın manav dükkânı, Mehmet Kubaşık'ın sahibi olduğu büfe, Halit Yozgat'ın işlettiği internet kafe ve diğerleri... İsmail Yaşar'ın eşi, Enver Şimşek'in eşi ve kızı, Mehmet Turgut'un kardeşi, Süleyman Taşköp-

29. Mehmet Ata, "Die NSU-Morde in den türkischen Medien", 2016, https://www.idaev.de/fileadmin/user_upload/projekt-dimensionen/PDF/Auswertung_tuerkischsprachiger_Zeitungen_HP.pdf, (Erişim Tarihi: 17 Mart 2021).

30. Özdemir, Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet üçgeninde NSU Cinayetleri, s. 57.

rü'nün babası gibi kurban yakınları çevre baskısı nedeniyle Türkiye'ye kesin dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Görüldüğü gibi NSU cinayetleri ardında sadece psikolojik değil birçok sosyo-ekonomik etki de bırakmıştır.³¹

Cinayetlerin failleri 4 Kasım 2011 tarihinde ortaya çıktığında, taşıdıkları ağır zan yükünden kurtulan aileler, devlet görevlileri tarafından verilen kararlı destek mesajları ve ardından 2013'te başlayan mahkeme süreciyle birlikte adaletin yerini bulacağı ümidiyle yeniden hayata tutunmuşlardır. Davanın başlangıcında Alman adalet sistemine güvendiklerini ifade eden aileler, haksızlığa uğramış olsalar da doğruların ortaya çıkacağını, hiçbir şeyin karanlıkta kalmayacağını düşünmekteydiler.³² Ancak duruşmalar ilerledikçe, cinayetlerin ardındaki güçlerin bulunmasına yönelik her türlü çabanın bizzat mahkeme ve Başsavcılık tarafından engellendiğini, tüm cinayet ve saldırıların ikisi ölü üç kişiden oluşan bir "üçlü"nün üzerine yıkılmaya çalışıldığını gördüler. Dahası, ifade verme süreçlerinde mahkeme Başkanı Manfred Götzl'ün soğuk ve sınırlandırıcı tavırları, konunun arka planına dair sorular yönelten müdahil avukatların Başsavcılık tarafından sürekli kesilen sözleri, herşeyi açığa çıkarma gücüne sahip başsanık Zschäpe'nin ve önemli tüm tanıkların dava boyunca süren organize suskunluğu gibi durumlar ailelerde derin bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Dava süreciyle yeşeren ümidin yerini giderek hayal kırıklığı ve güven duygusunun yitimi almıştır.³³ Bu bağlamda, Alman hukuk sistemine güvenmediğini söyleyen kurban yakını Abdülkerim Şimşek "*Duruşmalar bir sirk gösterisi gibi görünüyor. Beş sanık da hiçbir kelime etmiyor. Belli ki on-*

-
31. John (Ed.), *Unsere Wunden kann die Zeit nicht heilen. Was der NSU-Terror für die Opfer und Angehörigen bedeutet.*
 32. Özdemir, *Almanya'da Neonazi-İstihbarat-Emniyet Üçgeninde NSU Cinayetleri*, s. 221.
 33. Bozay ve Mangıtay, "Die haben gedacht, wir waren das ...'-Migrantische Betroffenenperspektive zu Rassismus, NSU und rechtsextremem Terror", s. 23.

lar tanıklık yapacakken buna yönlendiriliyorlar. (...) Benim için adalet bu değil.” demiştir.³⁴

11 Temmuz 2018’de açıklanan nihai karar da kurban yakınları tarafından kendilerine verilmiş ikinci bir ceza olarak algılanmıştır. Aileler ve müdahil avukatlar, baş sanığa ömür boyu hapis verilse de, hem diğer sanıklara verilen düşük cezalar ve iki sanığın tahliyesi hem de cinayetlerde istihbaratın rolü gibi davada dokunulmamış temel meselelerden dolayı sonuçtan memnun olmamışlardır. Aileler, azınlıklara ve çok kültürlü topluma yönelik en ağır saldırılara bile karşılık vermekten yoksun ve yeri geldiğinde Neonazi grupları ve onlarla irtibatlı güvenlik birimlerini korumaktan çekinmeyen bir Alman demokrasisi ve adaleti karşısında şaşkın ve öfkeli: “*Ajanların suçları örtüldü; deliller yok oldu; dosyalar yakıldı. Bizim acımızı azaltacak hiçbir şey yapmadınız. (...) Bu karar kalbimizde kara bir leke.*”³⁵

NSU cinayetlerinin Türk diasporası üzerinde yarattığı etkinin büyüklüğü aynı zamanda göçmenlerin yıllarla birlikte oluşmuş kolektif belleğinde aranmalıdır. Geçmiş yıllarda kendisini sözlü/fiziki taciz ve saldırılar, istihdam, eğitim gibi kamusal hizmetlerde yaşanan ayrımcılık ve daha da kötüsü kundaklamalar, bombalamalar ve tekil cinayetler şeklinde gösteren Almanya’daki ırkçı şiddetin, Türk toplumu açısından tarihsel bir süreklilik arz etmekte olduğu görülmektedir.³⁶ Bu bağlamda NSU cinayetleri,

34. John (Ed.), *Unsere Wunden kann die Zeit nicht heilen. Was der NSU-Terror für die Opfer und Angehörigen bedeutet*, s. 37-38.

35. “Aşırı Sağcılarda Sevinç, NSU Mağdurlarında Hüznün”, *Deutsche Welle-Türkçe*, 11 Temmuz 2018, <https://www.dw.com/tr/a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1-sa%C4%9F%C4%B1larda-sevin%C3%A7-nsu-ma%C4%9F-durlar%C4%B1nda-h%C3%BCz%C3%BCn/a-44636070>, (Erişim Tarihi: 18 Mart 2021).

36. Meltem Kulaçatan, “Der NSU-Prozess aus Sicht der türkischsprachlichen Teilöffentlichkeit”, *Rassismuskritik und Widerstandsformen*, ed. Karim Fereidooni ve Meral El (Wiesbaden: Springer Verlag, Wiesbaden: 2016), s. 281.

Türk toplumu tarafından acıları hala taze olan 1993'teki kundaklama vakasına atıfla "ikinci Solingen" olarak görülmüştür: "Solingen'i, Mölln'ü gördük; yanan evler ve mülteci kapılarını gördük. Sokakta, işyerinde birçok ırkçılık gördük; okullardaki çocuklarımız da aynı şekilde."³⁷ Geçmiş saldırılarla kurulan bu bağlantı yapılan bir araştırmada da açığa çıkmaktadır. İfşa sonrası Türk medyası tarafından yapılan NSU haberlerinin analizini içeren araştırmaya göre, istisnasız tüm gazetelerde cinayetler bağlamında Solingen göndermesine rastlanmaktadır.³⁸ Yani, bu travmatik olaylar Türk kökenli göçmenlerin ortak bilincinin önemli bir parçasını oluşturmada olup, NSU cinayetleri ve sonrasında yaşanan kurumsal ırkçılık deneyimleri bu şiddetin zirve noktasını temsil etse de aynı tarihi bagaja eklenmiş öğeler olmuştur.

Bunun yanında, Türk toplumunun NSU cinayetleriyle ilgili görüşleri hakkında yapılan bazı araştırmalar, olayın Almanya kurumlarına duyulan güvende oldukça olumsuz sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Faillerin ortaya çıkışı sonrası 2012 yılında yapılan bir araştırma, Alman devlet kurumlarına yönelik bir güven bunalımına işaret etmektedir. Araştırmanın katılımcıları arasında "Size göre bu cinayetleri işleyenler Alman Devleti tarafından desteklendi mi ya da hiç korundu mu?" sorusuna "hayır" diyenlerin oranı sadece yüzde 20,6'dır.³⁹

Kasım 2013'te yürütülen bir başka araştırmaya göre de, Almanya'daki Türkler NSU cinayetlerinin soruşturulması bağlamında Federal Hükümet (yüzde 7,0), Münih Yüksek Bölge Mahkemesi (yüzde 10,1) ve Alman Federal Meclisi'ndeki soruşturma komitesine (yüzde 9,3) çok az güven duymaktadır. Bu bul-

37. Özge Pinar Sarp "Trauer und Wut, aber mehr noch die Entschlossenheit: Wir bleiben hier!", *Die haben gedacht, wir waren das. MigrantInnen über rechten Terror und Rassismus*, ed. Kemal Bozay, Bahar Arslan, Orhan Mangıtay, Funda Özfirat, (Papy Rossa Verlag, Köln: 2016), s. 183.

38. Ata, *Die NSU-Morde in den türkischen Medien*.

39. HÜGO, *Almanya'da Irkçı Neo-Nazi Cinayetler: Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması*.

gu temelde, söz konusu kurumların temsil ettiği “siyasi irade” ve “adalet sistemi”ne duyulan güvenin azlığına işaret etmektedir.⁴⁰

Sonraki yıllar için bu konuda istatistiki verilere sahip değiliz. Ancak dava sürecinde açığa çıkan ideolojik tutumlar ve örtbas etme girişimleri, ardından verilen mahkeme kararının yarattığı memnuniyetsizlik dikkate alındığında güven kaybının boyutlarının daha da arttığını söylemek için rakamlara ihtiyaç duyulmayacağı çok açıktır. Kurban yakınları ve Türk toplumu, NSU'nun üç kişiden oluşmadığı ve cinayetlerin ardında daha geniş bir ağ ve tüm aşırı sağ hareketleri besleyen bir toplumsal iklimin var olduğu konusunda eminler. Neonazi gruplar ile Anayasayı Koruma Dairesi'nin işbirliği konusunda ise dava sonrasında bile hala giderilmemiş ciddi bir şüpheye sahipler. Bu bağlamda görünen o ki; Almanya'ya ve hukuk sistemine duyulan güveni Neonazi gruplardan daha çok, dava sürecindeki yaklaşımı nedeniyle Almanya siyaseti, güvenlik birimleri ve soruşturma mercileri sarsmıştır. Bu noktada en çarpıcı değerlendirmelerden biri, müdahil avukat Seda Başay Yıldız'dan gelmiştir. Almanya'da öğrenim görmüş ve kendisi de bir hukukçu olan Yıldız, tanık olduğu hukuki skandallar karşısında tepkisini şöyle dile getirmiştir: “*Öfkeliyim. Bu dava bana asla bu topluma ait kabul edilmeyeceğimi gösterdi. Hukuk devletine inancım derinden sarsıldı.*”⁴¹

Diğer yandan, Türk kökenli esnafların seri şekilde katledilmesi, Türk toplumunda ırkçı şiddete karşı korku ve endişenin artmasına da sebep olmuştur. Travmatik olayların bireylerde psikolojik ve bedensel bazı sorunlara neden olduğunu, güven duygusunu sarsarak kişilerin yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini ortaya koyan pek çok bilimsel çalışma mevcuttur.⁴²

40. Futureorg Institut, Ergebnisse der ersten Befragung zu den NSU-Morden.

41. Zeliha Eliaçık, “Almanya'nın Üniformalı İrkçileri”, *Perspektif Dergisi*, 15 Şubat 2019.

42. Nazan Turan ve Birgül Özkan, “Terör Saldırıları Sonrası Yabancılaşma Duygusu Yaşayan Bireylerin Yaşantıları: Fenomenolojik Çalışma”, *Psiki-*

Bu bağlamda, Almanya'nın önemli veri tabanları kullanılarak gerçekleştirilen ampirik bir araştırma, 2011 ifşası sonrası Türk göçmenler arasında, Türk olmayan göçmenlere kıyasla, yabancı düşmanlığına ilişkin endişenin arttığını ortaya koymaktadır. Aynı araştırma, cinayetlerin ırkçı saldırılar olduğunun ortaya çıkmasının Türk göçmenlerin yaşam doyumu ve refahını da olumsuz yönde etkilediği bulgusuna ulaşmıştır. Artan stres seviyeleri ve sağlık sorunları bu bulguya ulaşmadaki en önemli kanıtlar olmuştur.⁴³

Benzer şekilde, Futureorg enstitüsü tarafından 2013 yılında gerçekleştirilen ve Almanya'daki Türk toplumunun NSU cinayetleriyle ilgili düşüncelerini konu alan bir saha araştırmasında, katılımcıların yüzde 64,5'inin NSU cinayetlerinden kişisel olarak etkilendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcıların üçte ikisi kendisini Almanya'da halen güvende hissettiğini belirtse de, yakın oranda (yüzde 67,7) katılımcı da, cinayetlerin özel yaşamlarını doğrudan etkilediğini ifade etmektedir. Bu konuda en kötümser gruplar, kadınlar ve olayları medya organları yoluyla yakından takip eden yüksek eğitimli kesim olmuştur.⁴⁴

Bu karamsarlık ve güvensizlik hissini, NSU davası sürecinde yaşanan olumsuzluklar ve nihayetinde verilen mahkeme kararı da iyiden iyiye artırmış görünmektedir. Müdahil avukat Mehmet Da-imagüler bu konuda verdiği bir röportajda, dava sırasında gördüğü hukuki skandallar, kurbanların soyisimleri yerine isimleriyle anılması gibi alaycı ve aşağılayıcı hitap tarzı ve Neonazi grupların kendinden emin tavırları gibi tanıklıkları nedeniyle çevresindeki tüm Almanlardan şüphe duymaya başladığını ve dava sırasında psi-

yatride Güncel Yaklaşımlar, Cilt: 12 Sayı: Ek 1 (Araştırma Sayısı), (2020), s. 112.

43. Summit S. Deole, "Justice Delayed is Assimilation Denied: Rightwing Terror, Fear and Social Assimilation of Turkish Immigrants in Germany", CESifo Working Paper No. 7235, (2018), <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0927537119300302>, (Erişim Tarihi: 17 Mart 2021).
44. Futureorg Institut, Ergebnisse der ersten Befragung zu den NSU-Morden.

kolojik yardım almak zorunda kaldığını ifade etmiştir.⁴⁵ Dava süresince Neonazi ideolojisine açıkça sahip çıkan sanıkların serbest bırakılması, cinayetlerin arka planının aydınlatılmaması, katilleri desteleyen, göz yuman yahut cinayetlerden haberdar olan kişilerin bugün hala toplumda varlığını devam ettiriyor olması ve tüm bunların sonucunda süreçten güçlenerek ve bilenerек çıkan aşırı sağ hareketler, Türk toplumunda şu duygu durumunun yerleşmesine neden olmuştur: Kendisini güvenlik birimleri ve adalet sisteminin koruması dışında ve sadece terörün merhametinde görmek.

Dava sonucunda da yerini bulmadığına inanılan adalet, bu terörün hedefi ve mağduru olan Türk diasporasını hayal kırıklığına uğratmış; bireyler toplumdaki yalıtılmış ve acılarının anlaşılmasını istediklerini hissetmişlerdir. Bu durumun yarattığı en büyük tehlikelerden biri, bireylerin aktaramadıkları deneyimlerini paylaşabilecekleri, anlaşılacaklarını düşündükleri izole mekânlara yönelmeleri, odalarına çekilerek kendi kendilerini etnikleştirmeleri olacaktır. Zaten çoğunluk toplumla aralarında belirli düzeyde varolan “biz” ve “onlar” ayrımı böylelikle daha da derinleşebilir.⁴⁶ Nitekim bu yabancılaşmaya dikkat çeken bir araştırma, NSU örgütünün ortaya çıkışının Türk göçmenlerin kendilerini Alman olarak tanımlamalarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Toplumsal aidiyet oranlarında 2011 sonrası düşüşe işaret eden bulgular, bu olay sonrası Almanya'daki Türk göçmenlerin Türkiye ile bağlarını artırdıklarını ve Almanya'da kendilerini yabancı olarak tanımlamalarının daha olası hale geldiğini göstermiştir.⁴⁷

45. “Mehmet Daimağüler: Devlet İçin Çalışan Neonaziler Var”, Deutsche Welle- Türkçe, 4 Temmuz 2018, https://www.youtube.com/watch?v=5a-To_GXh2c, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

46. Bozay ve Mangıtay, “Die haben gedacht, wir waren das ...?-Migrantische Betroffenenperspektive zu Rassismus, NSU und rechtsextremem Terror”, s. 27.

47. Deole, Justice Delayed is Assimilation Denied: Rightwing Terror, Fear and Social Assimilation of Turkish Immigrants in Germany.

Türk toplumu içerisinde az da olsa, saldırıların hedefine ulaşmaması için “kendini gerçekleştiren bu kehanete” direnen ve ikinci vatan olarak gördükleri Almanya’yı ırkçı ideolojiye sahip neonazilere bırakmamayı tercih edenler de vardır. İlk kurban Enver Şimşek’in oğlu Abdülkerim Şimşek onlardan biridir: “*Cinayetler açığa çıktıktan sonra bir karar verdim. Ertesi yıl bilinçli olarak Alman vatandaşlığı aldım. Kendime dedim ki; ‘Hayır ben Almanya’da yabancı değilim. Ben burada doğdum, burada büyüdüm. Almanya benim vatanım. (...) Diğerlerinin ne düşündüğü, aşırı sağcıların kafasındakiler beni hiç ilgilendirmez. Onlar benim gözümde hastalar. Ben buraya aitim ve hiç kimse beni buradan ayıramaz.’*”⁴⁸ Ancak, yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen tepkilerini duygusal motivasyonundan arındırarak rasyonalize edebilen Şimşek gibi bireylerin yaklaşımı, Türk toplumu içerisinde istisnai bir duruştur. Yaşananlarda Almanya’daki çoğunluk toplumu ve ana akım politika tarafından beslenen bir iklimin varlığının önemli bir rol oynadığı gerçeği, bu duruşu kaçınılmaz şekilde istisnai kılmaktadır.

Diğer yandan, Türk toplumu arasında yabancılaşma ve dışlanmışlık hissi her ne kadar yaygın bir durum olsa da, bu olayların Almanya’dan Türkiye’ye kesin dönüşler bağlamındaki etkisi kısıtlı olmuştur. Almanya’da yaşayan Türkler üzerine yapılan bir araştırma kapsamında, katılımcıların yüzde 67’si, NSU cinayetlerinin gelecek planlarını önemli ölçüde etkilediğini ifade etmiştir.⁴⁹ Buna karşın, istatistiki olarak son yıllarda Almanya’dan Türkiye’ye kitlesel ölçekte bir göç hareketine rastlanmamıştır. Cinayetlerin ırkçı motivasyonun açığa çıktığı ilk yıllarda dahi, Türklerin Almanya’da yaşamaya devam etme iradesi içinde oldukları görülmektedir. NSU’nun ifşa olması sonrası gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, katılımcıların yüzde 77’si Türki-

48. John (Ed.), *Unsere Wunden kann die Zeit nicht heilen. Was der NSU-Terror für die Opfer und Angehörigen bedeutet*, s. 37.

49. Futureorg Institut, *Ergebnisse der ersten Befragung zu den NSU-Morden*.

ye'ye dönmeyi düşünmediğini, Almanya'da kalmaya devam edeceğini beyan etmiştir.⁵⁰

Bu konumlanma, Semiya Şimşek'in kitabında en beliğ ifadesini bulan "Acı Vatan" konseptiyle açıklanabilecek bir duruma işaret etmektedir. Dördüncü nesle varan ve 60 yılı bulan tarihleriyle Türkler, Almanya toplumunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Gündemden hiç düşmeyen entegrasyon tartışmalarına rağmen, ekonomik, sosyal, siyasal adaptasyonunu büyük oranda sağlamış ikinci nesil Türkler ve Almanya'da doğup büyüyen ve geleceklerini bu ülkede gören diğer nesiller, Almanya'yı ikinci bir yurt olarak benimsemiş görünmektedirler. Ancak bu yurt güzellikler yanında ötekileştirmeler, ayrımcılıklar ve acı hatıralar barındıran bir yurttur: "Almanya benim vatanım, ne kadar acı da olsa."⁵¹

SONUÇ

NSU terörünün ilk kurbanı Enver Şimşek'in öldürülmesinin üzerinden 21 yıl geçti. Soruşturma komisyonları, raporlar, protestolar, siyasi tartışmalar, sorular, şüpheler ve skandallarla dolu beş yıllık bir dava sürecinin ardından "yüzyılın davası" sonuçlandı ve iddianamede yer alan sanıklar cezalarını aldı. Ancak davanın başlangıcındaki soru, tüm dokunulmamışlığıyla hala ortada duruyor: Diğer aşırı sağ hareketlerle ve Alman istihbarat kuruluşlarıyla bağlantıları hesaba katılarak, gerçekte NSU neydi? Dava boyunca üzerine gitmekten kaçınılan bu soru, toplumda yerleşik yabancı nefretini Zwickau terör üçlüsüyle sınırlı gösterme çabası ve bu yolda girilen tüm ört pas etme girişimleri, aynı zamanda

50. HÜGO, Almanya'da İrkçı Neo-Nazi Cinayetler: Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması.

51. "Acı Olsa da Benim Memleketim", Yeni Şafak, 8 Mart 2013, <https://www.yenisafak.com/kultur-sanat/aci-olsa-da-benim-memleketim-497387>, (Erişim Tarihi: 18 Mart 2021).

Almanya için kaçırılan önemli bir yüzleşme fırsatı oldu. “Görmeyen sağ göz” politikasını masaya yatırma ve toplumsal barışı sağlama konusunda tarihi bir fırsat sunan bu dava, maalesef kendisinden beklenen faydayı sunmayı başaramadı.

Cinayetlerin odağında yer alan Almanya’daki Türk diasporası ise, infazların başlangıcından itibaren geçen süreçte defalarca mağdur edildi. Terör kurbanlarının sistematik bir şekilde suçlandığı ve kurumsal ırkçılığın en yaralayıcı darbelerinin savrulduğu ilk yıllarda, güvenlik birimlerince uygulanan baskı ve polis terörüyle başatmak zorunda kalan kurban yakınları acılarına yanmaya fırsat bulamadan kendilerini 11 yıl sürecek bir girdabın içinde buldu. Kirli işlere bulaştıkları ima edilerek cinayetlerin ardını soruşturmaları engellendi. Sosyal çevrelerini, sağlıklarını, işlerini ve geleceklerini kaybettiler.

NSU ifşası, devlet yetkililerince verilen sözler ve sonrasında başlayan dava süreciyle yeşeren ve adaletin er ya da geç yerini bulacağı yönündeki ümidin yerini ise zamanla hayal kırıklığı ve güvensizlik almakta gecikmedi. İstihbarat bağlantılarına ilişkin deliller karartıldı, önemli tanıklar ortadan kaldırıldı, cinayetlerin ardındaki güçleri bulmaya yönelik tüm çabalar davanın sınırları dışında görüldü. Mahkemenin verdiği nihai karar ile düşük cezalara çarptırılan sanıklar ve aşırı sağ cemahta yaratılan zafer atmosferi Türk toplumunun Alman adaleti ve demokrasisine yönelik inancını derinden sarstı ve “ikinci bir ceza” olarak görüldü.

Türk kökenli göçmenler için tarihi süreklilik arzedenden ve kolektif hafızaya bir kompartıman olarak eklenen bu saldırılar, göçmenlerin kaygı durumunu artırdı, yaşam doyumu ve refahını olumsuz yönde etkiledi, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirdi ve kendini gerçekleştiren bir kehanet olarak Türk göçmenler arasında yerleşik topluma yönelik yabancılaşmayı artırdı.

Türk diasporasının cinayetlerin ilk yıllarında birkaç protesto yürüyüşü ile sınırlı kalan tepkileri, faillerin ortaya çıkması sonrası gittikçe daha görünür ve etkili yöntemlere yerini bıraktı: Em-

pati ve görselleştirmenin gücünü kullandıkları eylemler, ırkçılık karşıtı gruplarla birlikte organize edilen geniş katılımlı protesto yürüyüşleri, ırkçı şiddetin tekrarlanmaması için düzenlenen anma törenleri ve kurbanlarının isimlerinin cadde ve meydanlara verilmesi gibi talepler. Sadece kendi mağduriyetlerine değil, Almanya'daki köklü toplumsal sorunlara da dikkat çeken Türkler, ötekileştirme ve kurumsal ırkçılık gibi konularda farkındalık oluşturmaya çaba harcadı. Eylemlere yönelik ilgi yıllar geçtikçe azalsa ve Türk STK'ların kapasiteleri altında hareket ettikleri gözlemlense de, Türk diasporası, kendilerine biçilen pasif ve mağdur göçmen rolünün dışına çıkarak ikinci vatanları olarak gördükleri Almanya'nın çoğulcu bir toplum olması için mücadele verdiler. Kaldı ki, duyarsızlık olarak algılanan ilgi azlığı, aslında dava süresince hukuk ve adalete yönelik yaşanan güven bunalımı ve onun getirdiği yılgınlık ile birlikte okunması gereken bir reflektir.

NSU cinayetleri, ırkçı şiddeti en iyi ihtimalle görmezden gelen tavır nedeniyle radikal eğilimli grupların daha da güçleneceğini ve kararlı bir karşı duruş sergilenememesinin aslında zımnen destek anlamına geldiğini gösterdi. Türk diasporası, ülkedeki aşırı sağ şiddetin, beslendiği toplumsal iklim, devlet kurumlarından gördüğü göz yumma ve destek ve tüm istihbarat bağlantılarıyla gerçek bir fotoğrafının çekilmesini talep ediyor. NSU cinayetlerinin öncekiler gibi "kendini bilmez bir grubun saldırısı" olarak kayıtlara geçen bir cinayet dizisi olmanın ötesine geçmesini bekliyor. Dava, Türk diasporasını tatmin ve teskinden uzak şekilde sonuçlansa da, Almanya'da farklı kültürlerle açık çoğulcu bir toplum inşa etme ve ülkenin derinlere nüfuz etmiş bu toplumsal hastalığı ile yüzleşme imkânları hala mevcut. Ancak kurumsal ırkçılığın siyasi irade tarafından net bir şekilde tanınması ve bu müzminleşmiş sorunun açıklıkla ifade edilmesi koşuluyla.

NSU TERÖRÜ VE ALMAN MEDYASINDA GAYRİMEŞRULAŞTIRMANIN YENİDEN ÜRETİMİ

Yiğit Cem Eskicioğlu¹

GİRİŞ

4 Kasım 2011 günü, Almanya’da gerçekleştiği bilinen 10 cinayet, üç bombalama, 14 banka soygunu ve onlarca yaralama gibi olayların ve aşırı sağ terörün ulaştığı noktanın aydınlatılması açısından önemli bir tarihtir. Bu tarihte Nationalsozialistischer Untergrund (Nasyonal Sosyalist Yeraltı/ NSU) isimli terör örgütünün üyeleri arasında yer alan Uwe Mundlos ve Uwe Bönhardt, Eisenach’ta gerçekleştirdikleri son banka soygununun ardından bisikletleriyle karavanlarına ulaşmış ve polisin etraflarını sarmasıyla birlikte karavanlarını ateşe vererek intihar etmişlerdir. Örgütün bir diğer üyesi olan Beate Zschäpe ise delilleri yok etmek amacıyla NSU’nun Zwickau’daki hücre evini ateşe vermiş ve Mundlos ile Bönhardt’ın intiharından dört gün sonra Jena polis merkezine giderek teslim olmuştur. Karavanda ele geçirilen, örgütün son kurbanı olduğu bilinen polis memuru Michè-

1. Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, yigiteskicioglu@sakarya.edu.tr.

le Kiesewetter'in beylik tabancası ve Zwickau'daki evden çıkan diğer deliller² 2000-2007 yılları arasında işlenen faili meçhul seri cinayetlerin NSU tarafından gerçekleştirildiğini ortaya çıkararak örgütün faaliyetlerinin açığa çıkarılmasını sağlamıştır. 2013 yılında başlayan ve 2018'e kadar sürecek olan ve kamuoyunda tartışma yaratan NSU davası da bu bilgilerin ışığında görülme-ye başlanmıştır. Bu çalışmada NSU terör örgütünün henüz gün yüzüne çıkmadan önce işlediği seri cinayetler ve bu cinayetlerin medyadaki temsili ele alınacaktır. NSU'nun iki üyesinin ölü olarak ele geçirildiği ve hayatta kalan diğer üyesinin teslim olmasına kadar geçen süreç ve sonrası Almanya'da gündemi bir hayli meşgul ederken NSU cinayetleri aşırı sağ terörün repertuarına yeni boyutların eklenmesini sağlamış ve Almanya'nın devlet politikası olarak aşırı sağa yaklaşımının tartışılmasına neden olmuştur.

NSU'nun işlediği seri cinayetler ve diğer kriminal suçlarla bağlantıları her ne kadar 2011 yılının son aylarında aydınlatılmış olsa da aslında örgütün önde gelen üyeleri olan Mundlos, Böhnhardt ve Zschäpe kamuoyunda bilinen isimlerdi. *Der Spiegel*'in 19 Mart 2000 tarihinde yayımlanan sayısında, "Druck von der Straße" (Sokaktan Gelen Baskı) başlıklı makalede ele alınan neo-Nazi dosyasında üç isimden "Jena Bombacıları" şeklinde bahsedilmekte ve 1998 yılının Ocak ayında örgüt üyelerinin bomba atölyesine yapılan polis baskını anlatılmaktaydı.³ Bu tarihten sonra yeraltına çekilen örgüt üyelerinin isimleri ancak NSU açığa çıkarıldıktan sonra tekrar gündemde yer almaya başlamıştır.

NSU, sadece aşırı sağ bir terör örgütü olarak faaliyetler yürütmemiş aynı zamanda Alman istihbaratı ve Anayasayı Koruma

-
2. Deliller arasında örgütün hazırlamış olduğu ve "Daha bitmedi, yine geleceğiz" sözlerini de içeren, ünlü çizgi film karakteri Pembe Panter'in kullanılmasından dolayı "Pembe Panter Kaseti" olarak anılan ve cinayet görüntülerini içeren propaganda kaseti de bulunmaktaydı.
 3. Carolin Emcke, Anton Maegerle ve Christoph Mestmacher, "Druck von der Straße", *Der Spiegel*, 19 Mart 2000.

Dairesi ile ilgili de çarpıcı iddiaların ve şüphelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁴ Tüm bunların ötesinde NSU işlediği cinayetlerle Alman medyasının Türk kökenli göçmenlere yaklaşımını ve aşırı sağ terörün ve nefret suçlarının Almanya'daki durumunu göstermesi açısından bir hayli etkili olmuştur. NSU terörünün, kurumsal ırkçılığın bir çıktısı olmasının yanı sıra 1970'lerle birlikte başlayan Türkleri ve göçmenleri gayrimeşrulaştırma hareketinin de bir parçası olup olmadığı bu çalışmada analiz edilmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GAYRİMEŞRULAŞTIRMA

Gayrimeşrulaştırma kavramı belirli grupların kabul edilebilir normlar veya değerler sınırları dışında hareket ettiği düşünülerek dışlanmaları ve olumsuz sosyal kategorilere ayrılmaları olarak değerlendirilmektedir.⁵ Grupların ahlaki yönden dışlanması izin veren temel bir süreç olarak gösterilen gayrimeşrulaştırma, belirli araçlar yoluyla işlevsellik kazanmaktadır. Bu bağlamda gayri meşrulaştırma tektipleştirme ve önyargı oluşturma kategorisinde yer alsa da içerdiği belirgin özelliklerle diğer ayrımcılık biçimlerinden ayrılmaktadır. Gayrimeşrulaştırmanın temel özellikleri arasında dış gruplara yönelik nefret, öfke ve iğrenme gibi olumsuz duyguların ortaya çıkartılması ve dış grubun iç gru-

4. 10 Nisan 2006 tarihinde NSU'nun dokuzuncu kurbanı olan internet kafe sahibi Halil Yozgat'ın öldürüldüğü sırada kafede bir istihbarat ajanının bulunması, NSU üyelerinden Uwe Mundlos'un Alman istihbaratı tarafından yakından tanındığı ve işbirliği teklifinde bulunduğu iddiası, NSU ile bağlantılı olduğu düşünülen belgelerin örgüt açığa çıktıktan kısa bir süre sonra Thüringen eyaletinde imha edilmesi ve Hessen eyaleti İç İstihbarat Teşkilatı'nın NSU davası hakkında bilgi içeren belgelerin mahkeme kararıyla 120 yıl süreyle erişime kapatılması gibi olaylar şüphelerin artmasına neden olmaktadır.

5. Daniel Bar-Tal, "Delegitimization: The Extreme Case of Stereotyping and Prejudice", *Stereotyping and Prejudice*, ed. Daniel Bar-Tal, Carl F. Graumann, Arie W. Kruglanski ve Wolfgang Stroebe, (Springer Series in Social Psychology, Springer, New York, NY: 1989), s. 170.

bu tehlikeye atma potansiyeline sahip olduğu iddiası bulunmaktadır. Dolayısıyla, dış gruplar gayrimeşrulaştırmaya uğrayarak onlara yönelik fiziki veya psikolojik zarar gerçekleştirilmektedir.⁶ Gayrimeşrulaştırmayı sosyal psikoloji literatürüne kazandıran Bar-Tal, en yaygın gayrimeşrulaştırma biçimlerinin; a) İnsandılaştırma, b) Karakter özellikleri atfetme, c) Toplumdan dışlama, d) Siyasi etiketler yapıştırma ve e) Grup karşılaştırması yoluyla yapılan gayrimeşrulaştırma olduğunu ifade etmektedir.⁷

Belirli grupların ve kişilerin insani boyutunun olmadığı ve insan olarak görülmemesi gerektiği fikrine dayanan insandılaştırma, bazı etnik grupların açıkça haşarat veya maymun gibi insan olmayan varlıklara benzetilmesi gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak, 18. yüzyıl ABD Anayasası'nda geçen "Beşte-üç Uzlaşma" maddesinde olduğu gibi siyahilerin "bir insanın beşte üçü değerinde" olduğunun resmi olarak beyan edilmesi şeklinde hedef gruba diğer insanlara göre daha az insanlık değeri verilmesi gibi örnekleri mevcuttur.⁸ 21. yüzyıl öncesi araştırmacılar insandılaştırmanın savaş ve soykırım gibi olaylarda oynadığı rol üzerinde dururken son 20 yılda bu konsept gruplar arası ilişkiler üzerine gerçekleştirilen araştırmaların odak noktası haline gelmiştir.⁹ Haslam, insandılaştırma nosyonunun en yaygın iki biçimde görüldüğünü, bunların da hayvansal insandılaştırma ve mekanik insandılaştırma olduğunu belirtmektedir.¹⁰

-
6. Daniel Bar-Tal, "Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism", *Journal of Social Issues*, Sayı: 46, (1990), s. 66.
 7. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 65-66.
 8. Nick Haslam, Stephen Loughnan, Catherine Reynolds ve Samuel Wilson, "Dehumanization: A New Perspective", *Social and Personality Psychology Compass*, Sayı: 1, (2007), s. 409.
 9. Nick Haslam ve Michelle Stratemeyer, "Recent Research on Dehumanization", *Current Opinion in Psychology*, Sayı: 11, (2016), s. 25.
 10. Nick Haslam, "Dehumanization: An Integrative Review", *Personality and Social Psychology Review*, Cilt: 10, Sayı: 3, (2006), s. 257.

Hayvansal insandılaşdırma, tikslenme ve hor görme duyguları eşliğinde belirli grupları insan olmayan varlıklara ve hayvanlara benzetme veya onlara hayvansal özellikler atfetme yoluyla görülürken mekanik insandılaşdırma umursamama ve ilgisizlik duyguları eşliğinde genellikle teknoloji ve biyotıp gibi alanlarda insanların tıbbi deneylerde kullanılması gibi durumları tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır.¹¹

Karakter özellikleri atfetme aracılığıyla gerçekleşen gayri-meşrulaştırma faaliyetleri, bir grubu “saldırganlar”, “parazitler”, “aptallar” gibi bir toplumda kabul edilemez görülen son derece olumsuz özellikler üzerinden tanımlayarak oluşmaktadır.¹² Günümüzde nefret söylemi, belli toplulukları ya da insanların olumsuz karakter özellikleriyle tanımlama üzerinden gerçekleşmekte ve ırk, din, dil, cinsiyet ve cinsel yönelime dayalı farklılıklara yönelik nefret ifade eden ya da bu gruplara yönelik şiddeti teşvik eden ifadelerin bütünü olarak ele alınmaktadır.¹³ Karakter özellikleri üzerinden tanımlanan gruplar, toplumlarda tektipleştirilmekte ve bu durum sonucunda sadece nefret söyleminin teşvik ettiği nefret suçları yaşanmamakta aynı zamanda bu gruplar toplumdaki dışlanarak marjinalleştirilmektedir. Toplumun dışına itilme azınlık grupların, diasporaların ve düzensiz göçmenlerin sıklıkla yaşadığı paradoksal yapıya işaret etmektedir. Çoklu mağduriyet yaratan toplumdaki dışlanma sonucunda kendisini toplumun bir parçası olarak görmeyen gruplar sosyo-ekonomik olarak geri kalmakta ve gettolar gibi mekanlara sıkışmaktadır. Kendi güvenlik sınırları içerisinde kalan bu grupların toplumdaki dışlanma süreci süreklilik kazanmakta ve bu gruplara yönelik yeni ayrımcılık boyutla-

11. Haslam, *Dehumanization: An Integrative Review*, s. 257.

12. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 66.

13. Anne Weber, *Nefret Söylemi El Kitabı*, (Çev. Metin Çulhaoğlu), (Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg: 2006), s. 4.

rının (eğitim hayatından dışlanma, iş hayatından dışlanma vd.) ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bir toplumun temel değerlerini tehdit eden ve o toplumun sistemi için bir tehlike oluşturduğu ima edilen grupları gayrimişrulaştırmanın bir diğer yolu da, onlara yönelik “faşistler”, “komünistler” veya “emperyalistler” gibi siyasi etiketler kul lanarak gerçekleştirilmektedir.¹⁴ Örneğin, herhangi bir Müslüman göçmeni sadece dini inancından ötürü “siyasal İslamcı” şeklinde etiketlemek gibi örneklerine günümüzde rastlanılmaktadır. Kurumsal şekilde gerçekleştirilen siyasi etiketlemeler arasında 2021 yılı içerisinde Avusturya’da faaliyete geçen “İslam-Landkarte” (İslam Haritası) isimli çevrimiçi harita gibi örnekler bulunmaktadır.¹⁵ Avusturya Halk Partisi (Österreichische Volkspartei / ÖVP) ve Yeşiller Partisi koalisyonundaki Avusturya hükümeti böylelikle sözde “siyasal İslam’a savaş” sloganı altında Müslümanların yaşam tarzını çerçeveleyen politikaları hayata geçirmekte ve ülkedeki Müslümanlar gayrimişrulaştırılarak onlara yönelik şiddet ve nefret suçları gerekçelendirilmek istenmektedir.¹⁶

Gayrimişrulaştırma yönteminin bir diğer örneğini grup karşılaştırması oluşturmaktadır. Her toplumun kültür repertuarında kötülük ve şeytanlığı tanımlamada kullanılan belirli sembolleş-

-
14. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 66.
 15. 2021 yılında dönemin Başbakanı Sebastian Kurz’un telkinleriyle Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi (Dokumentation Stelle Politische Islam) tarafından hazırlanan İslam-Landkarte isimli dijital harita ve bu haritanın sergilendiği web sitesi, Avusturya’da Müslümanlara ait ibadet ve eğitim merkezi gibi kuruluşların açıkça gösterilmesinden ve hedef haline getirilmesinden dolayı tepki çekmiştir. Dijital haritanın yer aldığı web sitesine <https://www.islam-landkarte.at/> adresinden ulaşılmaktadır.
 16. Bünyamin Bezci, Soner Tauscher, Yiğit Cem Eskicioğlu, Fikret Topal, Atila Erkal, Muhterem Dilbirliği ve Zehra Özkeçeci, *Avusturya ve İsviçre’de Hak ve Özgürlükler Raporu 2021*, (Karınca Yayınları, Ankara: 2022), s. 37.

tirmeler bulunmakta ve grup karşılaştırması yoluyla gayrimeşrulaştırma da farklı grupları kötülük ve şiddetle özdeşleşen “Vandallar” veya “Barbarlar” gibi benzetmelerin kullanılmasıyla meydana gelmektedir.¹⁷

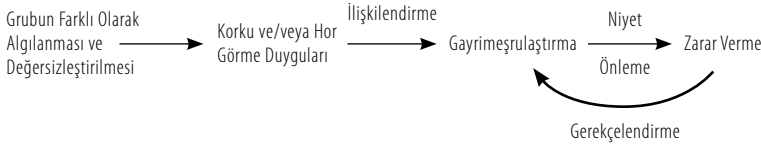
Tüm bu süreç sonucunda Bar-Tal, gayrimeşrulaştırma modellerini “Çatışma Modeli” ve “Etnosentrizm Modeli” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Çatışma modeli, gruplar arasındaki çıkarların ve hedeflerin çatışması sonucunda farklı grupların karşı tarafa gayrimeşrulaştırma faaliyetlerinde bulunmasını ifade ederken Etnosentrizm modeli, gayrimeşrulaştırmanın sadece çatışma yaşandığında gerçekleşmediğini ayrıca etnosentrik eğilimin bir sonucu olarak başka bir gruba gayrimeşrulaştırıcı etiketlerin atfedilebileceğinin altını çizmektedir. Kendi iç grubunu, “biz” eğilimi içerisinde kabul eden bireylerin dış grupları yani “ötekileri” reddetme anlayışını ifade eden etnosentrizm, iç grup üyelerinin kendilerine erdemli ve üstün özellikler yakıştırmasını, diğerlerini ise aşağı, bayağı veya ahlaki olarak yetersiz görmelerini açıklamak amacıyla kullanılmaktadır.¹⁸ Günümüzde aşırı sağ ve İslamofobik ideolojilerin Müslümanları ve İslam’ı en yaygın şekilde kullandığı gayrimeşrulaştırma etiketlerinin başında düşünce kuruluşu Runnymede Trust’ın 1997 yılında yayımlamış olduğu “İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma” başlıklı raporunda da yer verilen İslamofobik ideolojinin bileşenleri gelmektedir. Aşırı sağ gruplar ve İslamofobikler açısından İslam dini ve inananları; “Batı’dan daha aşağı, barbarlık içeren, ilkel ve cinsiyetçi” olarak görülmektedir.¹⁹

17. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 66.

18. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 73.

19. Runnymede Trust, *Islamophobia: A Challenge for Us All*, (The Runnymede Commission on British Muslims and Islamophobia, Londra: 1997).

Şekil 1: Bar-Tal'ın Etnosentrizm Modeli

Kaynak: Daniel Bar-Tal, “Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism”, *Journal of Social Issues*, Sayı: 46, (1990), s. 73.

Bar-Tal'ın geliştirmiş olduğu Etnosentrizm modeline göre farklı olarak algılanan grupların değersizleştirilmelerinin ardından bir diğer önemli koşulu bu gruplara yönelik korku ve/veya hor görme duygularının ortaya çıkartılması oluşturmaktadır. Her etnosentrik eğilim gayrimeşrulaştırmaya yol açmamaktadır. Gayrimeşrulaştırma için gruplar arası farklılıkların belirtilmesi yoluyla sınırlar koyulması²⁰ ve bunun sonucunda “öteki”lere yönelik korku ve hor görme duygularının gelişmesi gerekmektedir. İki grup birbirinden kültürel, sosyal, sınıfsal veya inanç yönünden ne kadar farklıysa gayrimeşrulaştırma o kadar kolaylaşmaktadır. Aidiyet hissedilen grupla ötekiler arasındaki belirgin farklılıkların algılanması ve sürekli hatırlatılması, ötekilere yönelik olumsuz tutum ve tepkilerin gelişimine yol açmaktadır. Karakter özelliği atfetmede en göze çarpan farklılıklar fiziksel görünüme dayalıdır. Fiziksel farklılıklar açık bir ayırım ve kolay tanımlama sağlamaktadır. Dolayısıyla ten ve saç rengi, fizyonomi, vücut yapısı ve bunlara ek olarak giyim tarzı ve aksesuar gibi özellikler gruplar arasındaki ayırımın yapılmasına olanak sağlamaktadır. Görünür özelliklerin yanında din ve ideoloji gibi unsurlar da ayrımcılık ve gayrimeşrulaştırma açısından önemli bir role sa-

20. Bu sınırlar öteki olarak görülen grupların etnik, dini veya cinsiyet yönünden farklılıklarının sürekli hatırlatılmasıyla korunmaktadır.

hiptir. Bireyler, “Biz” olarak gördüğü kendi iç grupları hakkında olumlu özelliklerin ortaya çıkarılmasını sağlamakla birlikte ötekilere yönelik olumsuz özellikler atfetme temelli etnosentrik eğilimden faydalanmaktadır.²¹ Gayrimeşrulaştırma sonucunda dış gruplara yönelik zarar verme gibi şiddet içeren olaylar normalleştirilmektedir. Çünkü bu grupların verilen zararı hak ettiklerine veya oluşturacakları tehdidin önlenmesi açısından zarar görmelerinin faydalı olduğuna dair bir gerekçelendirme yapılmaktadır. Gayrimeşrulaştırmanın yasal bir zeminde gerçekleştiği Nazi dönemi Almanya’sı örneğinden de görülebileceği üzere zarar verme faaliyetleri soykırım da dahil olmak üzere ağır felaketlere yol açabilmektedir.²²

Bar-Tal’a göre gayrimeşrulaştırmanın iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ötekini insanlıktan çıkararak iç gruptan tamamen ayırma arzusu; ikincisi ise ötekini sömürme arzusudur.²³ Gayrimeşrulaştırma açık şekilde etiketlemeler yoluyla olabileceği gibi örtük biçimde de kendisini gösterebilmektedir. Bu kapsamda bilhassa geleneksel medya önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya, aşırı sağın doğrudan kullandığı gayrimeşrulaştırma ortamlarının başında gelirken²⁴, geleneksel medyanın gündem belirlemede ve kullandığı söylemsel dil ve görsellerle etnosentrizmin, antisemitizmin, etnik ve ırksal eşitsizliğin üretilmesinde tektipleştirme ve önyargı oluşturma yoluyla

21. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 73-75.

22. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 78.

23. Bar-Tal, *Causes and Consequences of Delegitimization: Models of Conflict and Ethnocentrism*, s. 75.

24. Bkz. Julia R. DeCook, “Memes and Symbolic Violence: # Proudboys and the Use of Memes for Propaganda and the Construction of Collective Identity”, *Learning, Media and Technology*, Cilt:43, Sayı: 4, (2018) ve Vivica S. Greene, “Deplorable” Satire: Alt-Right Memes, White Genocide Tweets, and Redpilling Normies”, *Studies in American Humor*, Cilt: 5, Sayı: 1, (2019).

örtük gayrimeşrulaştırma biçimlerine daha sık başvurduğu görülmektedir.²⁵ Dolayısıyla medyanın toplumlarda yer alan farklı gruplara yaklaşımı gayrimeşrulaştırmanın üretiminde son derece etkili bir rol oynamaktadır. Gayrimeşrulaştırılan gruplara yönelik şiddet bir nevi medya üzerinden beslenmekte ve gerekçelendirilmektedir. Bundan dolayı Alman medyasının Türklere yaklaşımı sadece NSU gibi aşırı sağ terörün eylemlerini açıklamaya açısından değil, genel olarak tüm toplumlarda yaşanan etnosentrik eğilimi ve bunun sonuçlarını anlama açısından da önem kazanmaktadır.

TÜRKLERİN ALMAN MEDYASINDAKİ TEMSİLİ

Türklerin, Almanya'ya göçü 1950'li yıllarda genellikle bireysel girişimler ve özel araçlar yoluyla gerçekleşirken günümüzde Almanya'daki Türk diasporasının oluşumunda 1960'lı yıllar ve 30 Ekim 1961 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya arasında imzalanan ikili işgücü anlaşması önemli bir rol oynamaktadır. Türklerin Almanya'da gayrimeşrulaştırılma süreci de giden ilk kuşakla birlikte başlamıştır. Türkiye'den önce Almanya ile işgücü anlaşması imzalayan İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerden gelen işçiler için bekar olmaları zorunluluğu yokken, Türk işçilerin ailelerini yanlarında getirmemelerini sağlamak amacıyla bekar işçiler tercih edilmiş, Türk işçilere çocuk parası ödenmemiş ve sağlık sigortaları Türkiye'de ikamet eden, bakmakla yükümlü oldukları kişileri kapsamayacak şekilde düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak, Güney Avrupa'dan kendiliğinden gelen misafir işçilere oturma ve çalışma izinleri verilirken Türkiye'den bireysel çabalarıyla gelenlere aynı hakların verilmesi Alman hükümeti tarafından kabul edilmemiş-

25. Teun A. Van Dijk, "Critical Discourse Analysis", *The Handbook of Discourse Analysis*, 2, ed. Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton, Deborah Schiffrin, (John Wiley & Sons, New York: 2015), s. 476.

tir.²⁶ 1970’li yıllara kadar devam eden göç sürecinde Türkler Almanya’nın kalkınmasına iş gücü olarak katkı sağlamış ancak bu durum 1970’ler itibariyle ve özellikle Petrol Krizi ve işçi alımının durdurulması gibi gelişmelerin etkisiyle değişmeye başlamıştır.²⁷ İlk aşamada geri dönüş motivasyonu ile yola çıkan Türk işçilerin zamanla Almanya’da kalıcı olmaya başladıklarının görülmesi Alman siyasetçiler ve bilhassa medya tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu bağlamda medyanın Türkler için kullandığı söylemin; “çalışkan ve ülkenin kalkınmasına katkı sağlayan işçi” profilinden, “Türk Sorunu” olarak adlandırılan sürece doğru evirildiği görülmektedir.²⁸

29 Temmuz 1973 tarihinde “Die Türken kommen-rette sich, wer kann” (Türkler geliyor mümkünse kendinizi kurtarın) manşetiyle yayımlanan *Der Spiegel* dergisi; Almanya’da zaten bir milyona yakın Türk’ün bulunduğunu ve ülkeye 1 milyon 200 bin Türk’ün daha gelmek için sıraya girdiğini ve bu göçlerin gerçekleşmesinin ardından Berlin, Münih ve Frankfurt gibi şehirlerin işgale uğrayarak, suçların, çürümenin ve fakirliğin merkezi haline dönüşeceğini iddia etmekteydi.²⁹ Türklerin yaşadığı muhtlelerin, ABD’de bulunan ve suç oranı bağlamında kötü bir şöhrete sahip olan Harlem’e dönüşeceğini belirterek grup karşılaştırması yoluyla gayrimeşrulaştırma yapan *Der Spiegel*, Türklerin halihazırda kaçak olarak Almanya’ya akın ettiğinden, okuma yaz-

26. Ahmet Akgündüz, “Germany’s Recruitment of Workers from Turkey, 1960-1973 - Some Remarks”, *International Migration*, Sayı: 59, (2021), s. 235.

27. Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2002), s. 38.

28. Nevide Akpınar Dellal, “Almanca Konuşan Ülkelerin Yazılı Medyasında “Türk Sorunu” Kavramı”, *Milli Folklor*, Cilt: 16, Sayı: 123, (2019), s. 90-110.

29. “Die Türken Kommen - Rette Sich, Wer Kann”, *Der Spiegel*, <https://www.spiegel.de/politik/die-tuerken-kommen-rette-sich-wer-kann-a-5b1ba6e5-0002-0001-0000-000041955159>, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2022).

ma oranlarının çok düşük oluşundan dolayı sefalet içinde yaşadıklarından, Alman toplumuyla olan ilişkilerinin kopukluğundan gettoların suç yuvası haline geleceğine yönelik iddialara kadar pek çok farklı boyutta ayrımcı ve gayrimeşrulaştırıcı spekülasyonda bulunmaktaydı.

Yine 1970'li yıllarda, Ford fabrikalarındaki grevden haklarını arayan pek çok işçi arasından Türkler sorumlu tutulmakta ve gazete manşetlerinde “Ford in Türkenhand” (Ford Türklerin Elinde) ve “Radikale legen Ford lahm” (Radikaller Ford’u felç etti) şeklinde başlıklar atılmaktaydı.³⁰ Böylelikle Türklerin gayrimeşrulaştırılma sürecinde siyasi etiketlerin de kullanılmaya başlandığı görülmektedir. 1970’ler öncesi Alman medyasının pek fazla ilgisini çekmeyen Türkler, bir anda birçok haberin özellikle kriminal haberlerin ön sıralarına taşınmış durumdaydı. Sık sık sosyal bir sorun şeklinde lanse edilen Türk kökenli göçmenlerin topluma uyumlu olmadıklarına dair ifadeler gazete ve dergi sayfalarını doldururken iki yönlü bir yaklaşım içerisinde medya temsilinde yer alan Türkler ya “saldırgan” ve “şiddet yanlısı” olarak lanse edilmekte veyahut “korunmaya muhtaç” ve “zayıf” olarak gösterilmekteydiler.³¹ Bu bağlamda karakter özellikleri tanımlanan Türkler gayrimeşrulaştırılarak, onlara yönelik 1980’ler sonrası tırmanışa geçmeye başlayan aşırı sağ saldırılar da gerekçelendirilmiş olmaktadır. 1981 yılında *Der Spiegel* “Türk Düşmanlığı Resmen Başlamıştır” manşetini atarak Türklerin Almanya’daki sorunların başında geldiğinden, Türk kökenliler arasındaki işsizlik rakamlarından ve 209 bin Türkün işsizlik parası aldığından bahsetmekteydi.³² Türkler böylelik-

30. Alihan Alıcı, “Bir Göçmen İşçi Direnişi: 1973 Ford Grevi”, *Perspektif*, <https://perspektif.eu/2019/04/02/bir-gocmen-isci-direnisi-1973-ford-grevi/>, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2022).

31. Emine Uçar İlbuğa, “Almanya’da Göçmen Türkler ve Ana Dilde Medya Kullanımı”, *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, Sayı: 8, (2006), s. 118.

32. Necla Mora, *Alman Kültüründe Düşman İmgesi*, (Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: 2011), s. 130.

le Alman ekonomisine yapışmış kan emici haşereler olarak gösterilmek istenmekte ve 1970'ler öncesi Alman ekonomisinin kalkınmasında önemli bir bileşen olan Türk işçiler bir anda istenmeyen topluluk ve halk düşmanları olarak gösterilerek toplumsal tehdit olarak lanse edilmekteydi.

Göçmenlerin Alman medyasındaki temsili üzerine yapılan çalışmalar göstermektedir ki bilhassa *Die Welt* gibi merkez sağ ana akım gazeteler, Almanya'ya gelen göçmenleri yararlı veya tehditkâr olarak sınıflandırmakta ve göçü sorunsallaştırmaktadır.³³ Almanya'da misafir işçilere ilişkin ilk haber analizi örneklerinin başında Delgado'nun 1972 yılında gerçekleştirdiği "Basında Misafir İşçiler" başlıklı çalışma gelmektedir. Delgado'nun araştırmasının sonuçlarına göre, haberlerde yer alan kriminal içeriklerin sayısının son yıllarda yükseliş eğilimi gösterdiği, Alman konvansiyonel medyasında yer alan haberlerin dörtte üçünde yabancılardan "tehlikeli" ve "şiddete eğilimli" şeklinde bahsedildiği ve suç içeren haberler arasında en fazla Türklerin ön plana çıktığı görülmektedir.³⁴ Merten ve Ruhrmann'ın 1986 yılında gerçekleştirmiş olduğu çalışma ise 13 gazete, haftalık yayınlanan üç dergi ve iki magazin dergisini ele almış ve toplam 2.216 haber metni incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın çıktılarına göre Türklerin yer aldığı haberlerin yüzde 61'inde "Türk" kimliklerinin vurgulandığı ifade edilmektedir.³⁵ Alver'in *Frankfurter Allgemeine Zeitung* ve *Süddeutsche Zeitung* gazetelerinde 2000 yılının 1 Ocak ve 31 Aralık tarihleri arasında anahtar kelimeler olarak "Türkler" ve "Türkiye"yi kullanarak gerçekleştirdiği içerik analizi çalışmasına göre de Alman medyasında Türkler, Alman toplumuyla bütünleşmek istemeyen bir sorun olarak

33. Tim Griebel ve Erik Vollmann, "We Can('t) Do This A Corpus-Assisted Critical Discourse Analysis of Migration in Germany", *Journal of Language and Politics*, Cilt: 18, Sayı: 5, (2019), s. 672.

34. Füsün Alver, "Alman Basınında Türkler ve Türkiye", *Kurgu Dergisi*, Sayı: 18, (2001), s. 137.

35. Alver, *Alman Basınında Türkler ve Türkiye*, s. 138.

ele alınmakta ve sıklıkla kriminal olaylarla ilişkilendirilmektedir. Düzensiz göç, radikal dincilik, uyuşturucu ticareti ve Türk-Kürt çatışmasının Almanya'ya taşınması gibi haberler de Türklerin sıklıkla yer aldığı diğer başlıkları oluşturmaktadır.³⁶ Alman basını sadece Türklere veya Müslümanlara yönelik olumsuz haber içerikleriyle ön plana çıkmamakta, aynı zamanda ülkede bulunan tüm yabancı kökenli göçmenlerin sayılarına yönelik gerçeği yansıtmayan algının üretilmesi yoluyla aşırı sağın demografik potansiyel tehdit söylemlerine kaynak sağlamaktadır.³⁷

Türklerin medyada olumlu şekilde yansımaları entegrasyon düzeyi ve kariyerleriyle paralel bir şekilde ilerlemektedir. Türk veya diasporik kimlikleri yerine Alman kimliğinin öne çıktığı durumlarda Türkler ilham verici hikayelerde başrolde bulunmaktadır.³⁸ Başarılı bir entegrasyon sürecinden geçen ve diğer Türklere örnek olarak gösterilen Nazan Eckes ve Cem Özdemir gibi isimler, Alman medyası tarafından Türklerin aydınlık yüzleri olarak sunulmaktadır.³⁹

ALMANYA'DA AŞIRI SAĞIN DURUMU

Aşırı sağcıların gerçekleştirmiş olduğu nefret suçları ve saldırılar Almanya açısından yeni bir durum olmasa da bizzat resmi makamlar tarafından açıklanan istatistikler durumun vahametini ortaya koymaktadır. Almanya İçişleri Bakanlığı'nın yayımlanmış

36. Alver, *Alman Basınında Türkler ve Türkiye*, s. 152.

37. Soner Tauscher, "Almanya'da Aşırı Sağ Hareketler ve Medyanın Suçlu Göçmen Söyleminin Resmî Belgeler Işığında İncelenmesi", *Göç Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, (2017) s. 213.

38. Yiğit Cem Eskicioğlu, "Alman Medyasında Türkler ve Diaspora Medyası", *Almanya Türk Diasporası Atlası*, ed. Bünyamin Bezci, (YTB Yayınları, Ankara: 2022), s. 127.

39. Onur Yılmaz, "Almanya'daki Başarılı Entegrasyon Örnekleri- Rol Model Olarak Türkler", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜ-TAD)*, Sayı: 24, (2016), s. 310-311.

olduğu Siyasi Saikli Suç raporuna göre Almanya’da 2021 yılında 55.048 vaka meydana gelirken bu sayının 2001 yılından beri en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir. Öte yandan 2015 yılından beri aşırı sağcılar tarafından işlenen suç sayısının 20 binin üzerinde olduğu ve 2021 yılındaki 55.048 vaka arasından da 21.964’ünün aşırı sağcılar tarafından işlenen suçlardan oluştuğu belirtilmektedir.⁴⁰ Almanya’da siyasi saikli suç sayıları her geçen yıl artışa geçerken aşırı sağcılar tarafından işlenen suçlar ise istikrarlı bir şekilde devam etmekte ve bu durumu önlemeye dair alınan tedbirlerin yetersiz kaldığı görülmektedir.

İlk nesil aşırı sağcı teröristlerin aktif hale gelmesinde her ne kadar 1964 yılında Alman Reich Partisi’nin halefi olarak kurulan ve genellikle neo-Nazi ideolojiye sahip bir örgüt olarak tanımlanan NPD’nin⁴¹ (Nationaldemokratische Partei Deutschlands/ Almanya Ulusal Demokratik Partisi) 1969 seçimlerinde federal parlamentoya girmek için gerekli olan yüzde 5 barajını çok az bir farkla kaçırmaması ve böylelikle parti içi krizlerin ve siyasi eylem planlarında şiddet içeren fraksiyonların gücünü artırması sebep gösterilse de seçim öncesi yıllarda aşırı sağ terör döneminin başladığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası durulan aşırı sağ hücreler 1960’larla birlikte aktif hale geçmiş ve Almanya’da yeni aşırı sağ saldırılar tekrar dikkat çeker hale gelmiştir. 1960’larda öne çıkan aşırı sağ terör eylemlerinin başında 1963-1964 yılları arasında Alman ve Avusturyalı sekiz kişiden oluşan bir grubun Güney Tirol bölgesinin altyapısına yönelik gerçekleştirdikleri bombalama eylemleri, 1965 yılında üç kişiden oluşan “Werewolf” (Kurt Adam) hücresi isimli örgütün Federal Başsav-

40. Politisch motivierte Kriminalität im Jahr 2021, BMI, https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/nachrichten/2022/pmk2021-factsheets.pdf?__blob=publicationFile&cv=2, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022).

41. Bkz. Susann Backer, “Right-wing Extremism in Unified Germany”, *The Politics of the Extreme Right: From the Margins to the Mainstream*, ed. Paul Hainsworth, (Pinter, London: 2000).

çıya suikast teşebbüsü ve 1968 yılında solcu aktivist Rudi Dutschhe'ye yönelik suikast girişimi gibi olaylar gelmektedir.⁴² Almanya İçişleri Bakanlığı'nın 1970 yılına ait istatistik raporuna göre 1960 ile 1970 yılları arasında 1.724 aşırı sağcı suç işlenirken bu suçlar arasında 107'sinin kundakçılık, bombalama, cinayet ve adam kaçırma gibi organize suç ve terör unsurları içerdiği görülmektedir.⁴³

1970-1980 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde aşırı sağ terörün yükselişe geçtiği ve bilhassa 1980 yılındaki saldırılarla ve Oktoberfest bombalaması sonucu 13 kişinin hayatını kaybetmesiyle zirveye ulaştığı görüşü hakimdir.⁴⁴ 10 yıllık periyotta aktif hale gelen pek çok aşırı sağ terör hücrelerinin hedeflerini öncelikle siyasi muhalifler, devlet kurumları ve Yahudiler oluşturmaktaydı.⁴⁵ 1970'lerde siyasetçiler ve medya tarafından hedef gösterilmeye başlanan ve gayrimeşrulaştırılan Türklere yönelik aşırı sağ saldırıların 1980 sonrası başladığı görülmektedir. 1980'lerde "Skinheads" (dazlaklar) olarak adlandırılan neo-Nazi sokak çetelerinin yalnız başına yakaladığı Türkleri döverek veya bıçaklayarak öldürmesi gibi olaylar yaşanmaktayken 1980'lerin ikinci yarısıyla birlikte Türk ailelerinin yaşadığı binaların kundaklanması gibi yöntemler üzerinden saldırılar gerçekleşmeye başlamıştır. Özellikle 1990 yılında Almanya'nın birleşmesiyle Doğu Alman neo-Nazi çetelerin terör sahası genişlemiş ve göçmenlere yönelik saldırıların sayısı artışa geçmiştir. Bu saldırılar arasında Mölln ve Solingen gibi katliamlar hala Türk diasporasının toplumsal hafızasında canlı bir şe-

42. Daniel Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, (Routledge, Londra/New York: 2017), s. 74-75.

43. Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century The 'National Socialist Underground' and the History of Terror from the Far-Right in Germany*.

44. Barbara Manthe, "On the Pathway to Violence: West German Right-Wing Terrorism in the 1970s", *Terrorism and Political Violence*, Cilt: 33, Sayı: 1, (2021), s. 61.

45. Manthe, *On the Pathway to Violence: West German Right-Wing Terrorism in the 1970s*, s. 52.

kilde yer almaktadır. 2000’li yıllara kadar bıçaklama ve kundaklama gibi geleneksel aşırı sağ yöntemlerle gerçekleşen saldırılara bu tarihten sonra NSU tarafından işlenen cinayet serisi eklenmiştir.

NSU CİNAYETLERİNİN ALMAN MEDYASINA YANSIMALARI

NSU 2000-2007 yılları arasından sekizi Türk, biri Yunan dokuz göçmen kökenli insanı ve bir polis memurunu öldürmüştür. Örgütün seri cinayetlerinin iki periyoda ayrıldığı ve 9 Eylül 2000-29 Ağustos 2001 tarihleri arasında bir yıldan kısa bir zaman dilimi içerisinde dört kişinin öldürülmesinin ardından cinayetlere bir süre ara verildiği ve 2004-2006 yılları arasında da beş kişinin daha öldürüldüğü görülmektedir. Örgütün işlediği düşünülen son cinayet, 2007 yılında festival şehri olarak bilinen Heilbronn’daki Theresienwiese’de yapılan fuar sırasında bir polis memurunu öldürülmesidir. Aynı saldırıda bir polis memuru da ağır şekilde yaralanmıştır. NSU, seri cinayetlerini bir tanesi hariç göçmen nüfus dağılımının yoğun olduğu Batı Almanya’da işlerken, terör faaliyetlerini finanse eden banka soygunlarının ise Chemnitz ve Zwickau gibi Doğu Alman şehirlerinde gerçekleştirildiği görülmektedir.⁴⁶ NSU ortaya çıkartılana kadar geçen süreçte işlenen cinayetler, tüm infazlarda kullanılan aynı marka silaha yani Ceska CZ 83’e ithafen “Ceska Cinayetleri”, “Döner-Morde” (Döner Cinayetleri) ve “Türk Mafyası Cinayetleri” şeklinde anılarak cinayetlerin arkasındaki aşırı sağ terör göz ardı edilmekteydi.⁴⁷ Soruşturma sürecinde kurulan seri cinayetleri araştıran özel polis komisyonuna “Bosporus”, yani “Boğaziçi Komisyonu” adı

46. Michael Edinger ve Eugen Schatschneider, “Terrorism Made in Germany: The Case of the NSU”, *German Perspectives on Right-Wing Extremism Challenges for Comparative Analysis*, ed. Johannes Kiess, Oliver Decker ve Elmar Brähler, (Routledge, Londra/New York: 2016), s. 125.

47. Esra Sağlam, “Göçmenlere Yönelik Irkçılık: Almanya NSU Cinayetleri Örneği”, *Göçmen Refahı Disiplinlerarası Bakış*, ed. Dilara Ustabası Gündüz, (Eğitim Yayınevi, Konya: 2022), s. 155.

verilmişti. Tüm bulgular cinayetlerin Türkler arasında gerçekleşen hesaplaşmalar olduğu şeklinde yorumlanmış ve bu süreçte sadece kurban aileleri değil Almanya'daki tüm Türk nüfusu zan altında bırakılarak yaşanan şiddet olayları medya tarafından gerekçelendirilmek istenmiştir.

Graef, Alman medyasının 2000-2012 yılları arasındaki olaylar ve sonrasında başlayan NSU davası sürecine yaklaşımını araştırdığı çalışmasında, ana akım medyanın birbirinden zıt iki farklı anlatı içerisinde olduğunu ifade etmektedir. 2007 yılına kadar işlenen cinayetlerin medya tarafından göçmen suç ağları üzerinden aktarılmış olduğu ve aynı zamanda yükselen aşırı sağ ağların yeterince işlenmediği çalışmada göze çarpmaktadır.⁴⁸ NSU'nun tüm kurbanları uzun yıllardır Almanya'da ikamet etmelerine ve bir tanesi Almanya doğumlu bir tanesi ise Alman vatandaşlığına sahip olmasına rağmen gazeteciler onları “yabancılar” veya “küçük işletme sahibi yabancılar” olarak tanımlamaktaydı.⁴⁹ Toplumdan dışlanma ve insandışılaştırma eylemlerinde kurban olarak Türklerin seçilmesi aşırı sağcı terörün vatandaşlığa değil kan ve kökene dayandığını göstermektedir.⁵⁰ Öte yandan, her fırsatta göçmen kökenlilerin yer aldığı haberlerde medya tarafından “yabancı” olmalarının vurgulanması, onların toplumdan farklı bir noktada konumlandırılmalarına ve uğradıkları şiddetin gerekçelendirilmesine neden olmaktadır.

NSU kurbanlarından ilki olan Enver Şimşek'in ailesi gayrimuşrulaştırma etiketlerine en çok maruz kalan kesimi oluşturmaktaydı. Diğer cinayetlerin henüz işlenmemiş olması polisin ve medyanın Enver Şimşek'i gayrimuşrulaştırmasını kolaylaştırmak-

48. Josefina Graef, “Telling the Story of the National Socialist Underground (NSU): A Narrative Media Analysis”, *Studies in Conflict & Terrorism*, Cilt: 43, Sayı: 6, (2020), s. 522.

49. Graef, *Telling the Story of the National Socialist Underground (NSU): A Narrative Media Analysis*, s. 515

50. Edinger ve Schatschneider, *Terrorism Made in Germany: The Case of the NSU*, s. 127

taydı. Onlara göre, evli olan Şimşek başka bir kadınla gizli ilişki yaşamakta, Hollanda'ya ise çiçek almak için değil uyuşturucu tedarik etmek için gitmekteydi.⁵¹ Alman medyasına yansıyan cinayet haberlerine göre; boşanma arifesindeki ikinci kurban Abdurrahim Özüdoğru araba satışı sırasındaki anlaşmazlık nedeniyle, üçüncü kurban Süleyman Taşköprü ise Kürt kökenli olduğu ve PKK tarafından koruma sağlanması karşılığında kendisinden istenen haracı ödemediği için öldürülmüştü.⁵²

Cinayetlere kısa süre içerisinde yenilerinin eklenmesi dahi güvenlik güçlerinin ve medyanın şüphesini aşırı sağa yönlendirmeye yetmemişti. *Süddeutsche*'nin 10 Kasım 2001 tarihli ve "Türk İş Adamlarına Yönelik Esrarengiz Cinayetler; Polis Aynı Silahla Münih, Hamburg ve Nürnberg'de Cinayet İşleyen Faili Arıyor" başlıklı haberinde şu satırlar yer almaktaydı:

"Her olayda, kurbanlar mali açıdan pekiyi durumda olmayan küçük işletme sahipleriydiler. Ayrıca cinayet eylemleri için tanımlanabilir bir neden yokken faillerden de neredeyse hiçbir iz bulunmamakta. Münih cinayet komisyonundan başmüfettiş Josef Wilfling'in Cuma günü belirttiği gibi, cinayetlerin uyuşturucu kaçakçılığıyla bağlantılı olması büyük olasılık."⁵³

Haberde, küçük işletme sahibi Türklerin mali durumlarının pek iç açıcı olmamasına yapılan vurgunun ardından cinayetlerle uyuşturucu kaçakçılığı arasında kurulan ilişkiden kurbanlar ve kurbanların etnik kökenleri üzerinden Türkler gayrimiş-

51. "NSU Tarafından Öldürülen Enver Şimşek'in Kızı Semiya Şimşek Kitabını Tanıttı", BerlinTürk, <https://www.berlinturk.com/tr/almanya/nsu-tarafindan-oldurulen-enver-simsekin-kizi-semiya-simsek-kitabini-tanitti-28924>, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2023).

52. Fabian Virchow, Tanja Thomas ve Elke Grittmann, *Das Unwort Erklärt Die Untat. Die Berichterstattung Über Die NSU-Morde – Eine Medienkritik*, (Otto Brenner Stiftung, Frankfurt am Main: 2015), s. 25-26.

53. Christian Rost, "Rätselhafte Morde an Türkischen Geschäftsleuten; Die Polizei sucht einen Täter, der in München, Hamburg und Nürnberg mit der Gleichen Waffetötete", *Süddeutsche Zeitung*, 10 Kasım 2001.

rulaştırılmaktadır. Haberin devamında, cinayetlerden önce organize suç çetesi içinden olan Türklerin kurbanları ziyarete geldiğinden de bahsedilmekte ve güvenlik güçlerinin fail hakkında şu sözlerine yer verilmektedir:

“Kendini o kadar güvende hissetmiş olmalı ki silah değiştirmeye zahmet etmemiş. Ama kim bu kadar soğukkanlı olabilir? Bu işin arka planında uyuşturucu kaçakçılığı olabilir. Wilfling’e göre uyuşturucu tüccarları her zaman yeni satış kanalları aramakta. Dört kurban bunu reddetmiş olabilir.”

Görüldüğü üzere, ne soruşturmadan sorumlu emniyet güçleri ne de medya, cinayetlerde aynı silahın kullanılmasının bir mesaj gönderme amacı taşımamasından şüphelenmemekte ya da bu şüphelerini aktarmak yerine uyuşturucu mafyası hikayesini daha inandırıcı bulmaktaydılar. Halbuki NSU, Ceska model silahın kullanım kolaylığının yanında bu silahla işledikleri cinayetlere kendi imzasını atmaktaydı. Sembolik şiddet olarak geçen bu cinayetler genel kamuoyuna ve devlet yönetimine mesaj gönderme kaygısı taşırken aynı zamanda kurbanın temsil ettiği gruba yönelik de terör ve korku yayma işlevi görmekteydi.⁵⁴ Faillerin aşırı sağcı çevreden gelmesi olasılığının yeterince üzerinde durulmadığını belirtenler arasında NSU’nun dokuzuncu kurbanı olan ve Dortmund’da büfe işletmecisi olarak geçimini sağlayan Mehmet Kubaşık’ın kızı Gamze Kubaşık’da bulunmaktaydı. Gamze Kubaşık, 14 Kasım 2011 tarihinde *Bild*’e verdiği röportajda; “faillerin neo-Nazi olabilecekleri şüphesinin polis tarafından hiçbir zaman ciddiye alınmadığını bunun yerine Mehmet Kubaşık’ın uyuşturucu ve Türk mafyasıyla ilişkisi olduğundan şüphelenildiğini ve kendisinin çarpık iş bağlantılarının araştırıldığını” ifade etmekteydi.⁵⁵

54. Edinger ve Schatschneider, *Terrorism Made in Germany: The Case of the NSU*, s. 130.

55. Frank Schneider, “Mein Vater Wurde Opfer der Döner-Killer”, *Bild*, <https://www.bild.de/news/inland/nsu/tochter-eines-ermordeten-tuerken-spricht-20991336.bild.html>, (Erişim Tarihi: 08 Ocak 2023).

2001 yılındaki cinayetlerinin ardından bir süre sadece banka soygunlarına devam eden NSU, bilinen beşinci cinayetini 25 Şubat 2004 tarihinde Rostock kentinde gerçekleştirmiştir. Kurban Mehmet Turgut bir dönerciye çalışmaktaydı ve mesai saatinde çalıştığı iş yerinde tıpkı diğer kurbanlar gibi kafasına ateş edilerek öldürülmüştü. Turgut'un ardından Nürnberg şehrinde döner büfesi işletmecisi olan İsmail Yaşar, 9 Haziran 2005 tarihinde NSU tarafından önceki cinayetlerde kullanılan aynı silahla ve kafasına ateş edilmek suretiyle aynı yöntemle öldürülmüştü. Örgütün yedinci kurbanı Münih'te yaşayan Theodorus Boulgarides olmuştu. Yedinci cinayetin ardından Alman medyasının gündemine taşınarak neredeyse her gün hakkında haberler yapılmaya başlanan faili meçhul cinayetlerin “Döner-Morde” (Döner Cinayetleri) olarak anılmasında 31 Ağustos 2005 tarihli *Nürnberg Zeitung*'un “Almanya'daki Yedi Yabancı Küçük İşletme Sahibinin Gizemli Cinayetleri Dizisi ve Döner Cinayetleri” başlığı etkili olmuştur. Gazetenin aktardığına göre başlık “Döner Satıcısı Cinayetleri” olarak atılmak istenmiş ancak gazetedeki yer yetersizliği yüzünden döner cinayetleri olarak aktarılmıştı.⁵⁶ Nitekim *Nürnberg Zeitung*'un ardından kısa sürede popüler olan tanımlama, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* ve *Bild* tarafından da kullanılarak ülke çapında ve uluslararası camiada yaygın bir terkibe dönüşmüştür. İlk kullanılışından tam yedi yıl sonra “Döner-Morde” terkibi, 2012 yılında yani ancak NSU'nun açığa çıkmasının ardından Almanya'da Dileştirel Hareket (Sprachkritische Aktion) tarafından 2011 yılının en kötü kelimesi seçilmiştir.⁵⁷ Döner her ne kadar seksenli yıllarda göçmen yanlısı gösterilerde “Kein döner ohne Ausländer” ve “Kein döner ohne Türken”

56. Christian Fuchs, “Wie der Begriff ‘Döner-Morde’ Entstand”, *Der Spiegel*, <https://www.spiegel.de/panorama/gesellschaft/doener-mord-wie-das-unwort-des-jahres-entstand-a-841734.html>, (Erişim Tarihi: 02 Ocak 2023).

57. “Döner-Morde” ist das Unwort des Jahres”, *Süddeutsche Zeitung*, <https://www.sueddeutsche.de/kultur/sprache-doener-morde-sind-das-unwort-des-jahres-1.1259648>, (Erişim Tarihi: 02 Ocak 2023).

yani Yabancılar/Türkler olmadan döner olmaz şeklinde bir sloganın⁵⁸ parçası olarak kullanılsa da zamanla aşırı sağ tarafından göçmenleri ve bilhassa Türkleri insandıışılaştırıran ve “Kanak(e)”⁵⁹ gibi hakaret içeren ifadeler kullanılmaya başlanmıştır. Döner gibi Türk kültüründen çıkmış yiyecekler üzerinden Türkler tektipleştirilmektedir. Tektipleştirilme toplumdaki adil olmayan güç, kaynak ve sermaye dağılımını sanki hak edilmiş gibi göstermek üzere kullanılmaktadır.⁶⁰ Bu durum aynı zamanda dönerle özdeşleştirilen Türklerin, toplumun genelinden farklı olduğu üzerine kalıp yargıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Öte yandan “Döner” kelimesinin yaygınlık kazanması, NSU'nun işlediği suçların ve cinayetlerin toplum genelinde farklı olarak algılanmasına yol açmaktadır. Medyanın kullandığı kalıp üzerinden haber içeriğini takip edemeyenler, söz konusu cinayetlerin sadece döner işletmesi çalışanlarına yönelik saldırılar olduğunu düşünmekte ve bunun sonucunda Türklere yönelik işlenen bu insanlık suçları değersizleştirilmektedir.⁶¹ Döner-Morde ile eş za-

58. Ayşe S. Çağlar, “Mc Kebab: Döner Kebab and the Social Positioning Struggle of German Turks”, *Multiculturalism: Critical Concepts in Sociology*, ed. Gerd Baumann ve Steven Vertovec, (Routledge, Londra/New York: 2011), s. 424.

59. Almanya'da göçmen kökenlilere yönelik hakaret ifade eden “Kanake” sözcüğü, Türklerin zamanla en kalabalık göçmen topluluğu oluşturmasıyla Türklere yönelik aşağılamanın ve küfrün sembol sözcüğüne dönüşmüştür. Öte yandan sözcük, Ayhan Kaya'ya göre zamanla ABD'deki siyahilerin ırkçı bir ifade olan “Nigger” kelimesini dönüştürdüklerine benzer bir şekilde protest ve eleştirel bir yanı olan rap müzik camiası içerisinde Türk kökenli müzisyenler arasında ırkçılık karşıtı bir bağlamda kullanılmaktadır. Bkz. Ayhan Kaya, “Aesthetics of Diaspora: Contemporary Minstrels in Turkish Diaspora”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Cilt: 28, Sayı: 1, (2002), s. 50-51.

60. Felicia Pratto, “The Puzzle Of Continuing Group Inequality: Piecing Together Psychological, Social, and Cultural Forces in Social Dominance Theory”, *Advances in Experimental Social Psychology*, Sayı: 31, (1999).

61. Sedat Değişgel ve Osman Nuri Özdoğan, “Gastronomik İrkçilik”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, Cilt: 9, Sayı: 2, (2021), s. 1021.

manlı olarak medyada sıklıkla kullanılan “Kebab Cinayetleri” ifadesi de aşırı sağın göçmen kökenlileri gayrimeşrulaştırmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kebab sözcüğü özellikle “Remove Kebab” gibi Sırp etnosentrizminin Bosna Savaşı’nda ortaya çıkarmış olduğu, sonrasında Batı’daki aşırı sağcı gruplara da sirayet eden sloganları çağrıştırmaktadır. “Remove Kebab” gibi ırkçılık içeren ifadeler bilhassa sosyal medya üzerinden çevrim içi ortamda yayılarak göçmen karşıtlığının ve İslamofobinin temsili haline gelmektedir. Yeni Zelanda’daki Christchurch cami saldırılarında 51 kişiyi öldüren terörist Brenton Tarrant’da kendisinden “Kebab Remover” olarak bahsetmekte, bu yöntemle Türklerin ve Müslüman göçmenlerin gayrimeşrulaştırmasında etkin bir rol oynamaktadır.⁶²

NSU sadece seri cinayetler işlememiş banka soygunları ve bilinen üç bombalı saldırı da gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar arasında, Köln’de bulunan ve Türk nüfusun yoğunlukta olduğu Keupstrasse’de 9 Haziran 2004’te içi çivi dolu bir patlayıcının infilak ettirilmesi de bulunmaktadır. Patlama sonucu dördü ağır 22 kişi yaralanmış ve çevrede ağır maddi hasar meydana gelmiştir. Otto Brenner Stiftung Vakfı’nın NSU’nun medyaya yansıyan içeriklerini araştırdığı çalışmasına göre bombalı saldırı genel olarak “göçmenlere yönelik şiddet” eylemi olarak değil, “Keupstrasse’de şiddet” ifadesiyle Alman basınında yer almıştır.⁶³ Çalışmanın çıktılarına göre bombalı saldırının ardından medyada öne çıkan dört farklı söylem bulunmakta ve bunların başında tıpkı cinayetlerde kullanıldığı gibi “suç mahalli” ve “organize suç” ifadelerinin kullanıldığı söylem yer almaktadır. Öte yandan bazı yayın organlarında göçmenlere yönelik saldırının, bir ırkçı veya Türk düşma-

62. Ibrahim Al Marashi, “Gastronomic Racism’ and the Christchurch Massacre”, *TRT World*, <https://www.trtworld.com/opinion/gastronomic-racism-and-the-christchurch-massacre-25215>, (Erişim Tarihi: 09 Ocak 2023).

63. Virchow, Thomas ve Grittmann, *Das Unwort Erklärt Die Untat. Die Berichterstattung Über Die NSU-Morde – Eine Medienkritik*, s. 50.

nının eylemi olduğu yönündeki ifadeler ikinci söylem grubunu oluşturmaktadır. Üçüncü ve dördüncü söylem grubunu ise “Göçmenlere yönelik şiddetin korkunç olduğu ve kınanması gerektiği” ile “Polis ve savcıların göçmenlere yönelik şiddet vakalarını aydınlatmak için olağanüstü çaba gösterdikleri” şeklindeki yaklaşımlar oluşturmaktadır.⁶⁴

İlk etapta uyuşturucu ile ilişkilendirilmeye çalışılan NSU cinayetleri, 2009 sonrası bahis ve kumar mafyasıyla gündeme taşınmaktaydı. *Der Spiegel*'in 12 Aralık 2009 tarihli haberine göre kurbanlar ekonomik açıdan zor dönemlerden geçmekte ve çareyi kumarda aramaktaydı.⁶⁵ Bahis şikesi soruşturması kapsamında değerlendirilen dosyalar ile cinayetler arasında bağlantılar aranmakta ve NSU'nun ikinci kurbanı olan Abdurrahim Özüdoğru'nun karısıyla boşanma aşamasında olmasından ve bunun için arabasını satmak istemesinden, büfeci İsmail Yaşar'ın aylık giderlerini karşılayamamasından, internet kafe sahibi Halil Yozgat'ın babasından borç para alarak dükkanını açtığına varana kadar kurbanların tüm özel hayatını ortaya seren Alman medyasının, olayları bir türlü aşırı sağ terör ile bağdaştırmak istemediği görülmektedir. Dahası NSU cinayetleri üzerinden Türklerin kapalı bir grup olduğu medyada sıkça yer almakta ve polise yeterli bilgi vermediklerinden dolayı cinayetlerin çözülemediğinden bahsedilmektedir.

Medya ve güvenlik güçleri suçların aydınlatılmasında çözümlü Türk nüfusunda görmekteydi. Türk nüfusuna yapılan iş birliği çağrısının sonuçsuz kaldığı özellikle 2006 yılında yayımlanan ve cinayet serisini içeren haberlerde sık sık yer almaktaydı.

64. Virchow, Thomas ve Grittmann, *Das Unwort Erklärt Die Untat. Die Berichterstattung Über Die NSU-Morde – Eine Medienkritik*, s. 50-54.

65. Conny Neumann, Sven Röbel ve Andreas Ulrich, “Spur Der Döner-Mörder Führt Zur Wettmafia”, *Der Spiegel*, <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/mysterioese-erschuessungen-spur-der-doener-moerder-fuehrt-zur-wettmafia-a-666670.html>, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022).

Halil Yozgat ve Mehmet Kubaşık'ın öldürülmesinden sonra müfettişler, Almanya'daki Türk kökenli göçmenleri açık bir şekilde eleştirmektedir. Soruşturma ekibi arasında yer alan Müfettişler Wolfgang Geier ve Werner Mikulasch'ın demeçlerine atıfta bulunan *Nürnberger Zeitung*'un 14 Nisan 2006 tarihli haberi şu ifadeleri içermektedir:

“Tanıkları sorgularken, bildiğiniz her şeyi söylemez ve evdeki deneyimleriniz nedeniyle polise güvenmezseniz çözüme ulaşamayız[...] Nürnberg’de 300’den fazla ve Fürth’te yaklaşık 100 Türk küçük işletme sahibiyle görüşülmesine rağmen başarılı olunamadı. Münih’te sonuç aynı derecede başarısız oldu. Türkler henüz toplumumuza giremedi. İsimlerinin gizli kalacağından emin olsalar bile polisimize güvenmiyorlar.”⁶⁶

Böylelikle olayların sorumluluğu Almanya'daki Türklere yüklenmekte ve çözülemeyen cinayetler Türklere entegrasyon sorunu bağlamına yerleştirilmek istenmektedir. Ortaya atılan “Sessiz Türkler” tezi ile Türk toplumu cinayetlere dayandırılarak açıkça toplumun dışına itilmek istenmekte ve böylece yaşanan zarar verme “sorun sizler bizlere karşı açık olmadığımız ve bildiklerinizi anlatmadığınız için çözülememekte” şeklinde gerekçelendirilmektedir.⁶⁷

Bahis mafyası spekülasyonlarından ve NSU'nun açığa çıkmasından kısa süre önce *Der Spiegel* bu kez de cinayetlerin arka planında “Türk milliyetçilerinin, mafyanın ve istihbarat ajanlarından oluşan bir ittifakın olabileceği” iddiasını ortaya attı.⁶⁸ Uzun bir süre ileri sürülen “profesyonel ve yalnız çalışan seri katil” te-

66. Virchow, Thomas ve Grittmann, *Das Unwort Erklärt Die Untat. Die Berichterstattung Über Die NSU-Morde – Eine Medienkritik*, s. 48.

67. Virchow, Thomas ve Grittmann, *Das Unwort Erklärt Die Untat. Die Berichterstattung Über Die NSU-Morde – Eine Medienkritik*, s. 49.

68. Conny Neumann ve Andreas Ulrich, “Düstere Parallelwelt”, *Der Spiegel*, <https://www.spiegel.de/panorama/duistere-parallelwelt-a-7a249480-0002-0001-0000-000077108510>, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2023).

zi terk edilerek böyle bir olayın arkasında tehdit oluşturabilecek tüm yapıların olduğuna dair spekülasyonlar, bu bağlamda başka bir boyuta evirilerek nihayetinde NSU'nun deşifre olmasıyla birlikte sönümlenmiş oldu. Deşifre sonrası, *Bild*'in “Dokuz Ke-bapçı Cinayetinin Sorumlusu Katil Üçlüsü Mü?” başlıklı habere-görüldüğü üzere seri cinayetler artık aşırı sağ terör üze-rinden değerlendirilmeye başlanmış⁶⁹ ve medyanın seri cinayet-lere yaklaşımı paradigma değiştirerek Türklerin gayrimeşru-laştırılmasının gerekçelendirilmesinden aşırı sağın tehlikelerine ve NSU üyelerinin geçmişine doğru yönelmiştir.

SONUÇ

NSU işlediği cinayetler ve gerçekleştirdiği bombalı saldırılarla sadece Türk toplumunu terörize etme amacı gütmemiş aynı za-manda geliştirdiği yöntemlerle aşırı sağın şiddet repertuarına ye-ni açılımlar getirmiştir. NSU'nun uzun bir süre açığa çıkartılama-ması pek çok aşırı sağcının şiddete yönelmesine neden olmuştur ve günümüzde Almanya'da siyasi saikle işlenen suçlar rekor sevi-yeye ulaşmış durumdadır. Almanya'da medya, NSU'nun seri ci-nayetlerine yaklaşımları konusunda kendisini sorgulamamış ve örgütün deşifre olmasıyla birlikte sadece anlatı tarzını değiştire-rek odağına Türkler yerine aşırı sağ aktörleri almıştır.

Almanya'ya göç eden birinci kuşaktan itibaren gayrimeşru-laştırılmaya maruz kalan Türkler 1980'lerden başlayarak aşırı sağ terörün hedefi olmuştur. 1970'lerde “şiddet eğilimli” ve-ya “korunmaya muhtaç” şeklindeki kalıp yargılar etrafında tek-tipleştirilen Türk toplumu, sonrasında uzun bir dönem Alman-ya'ya, Alman kültürüne ve yaşam tarzına entegre olamamakla

69. O. Lühr, J. Völkerling, T. Winterstein ve M. Wicking, “Killer-Trio Ve-rantwortlich Für Die Neun Döner-Morde?”, Bild, <https://www.bild.de/news/inland/rechtsextremismus/killer-trio-verantwortlich-fuer-do-ener-morde-20963642.bild.html>, (Erişim Tarihi: 02 Ocak 2023).

itham edilmiştir. Bu dönemde medya ve siyasetçilerin söylemleriyle Türklerin gayrimeşrulaştırılması normalleştirilmiş ve aşırı sağ saldırılar böylece gerekçelendirilmiştir. NSU cinayetleri açığa çıkana kadar medya, gizem perdesi arkasında Türklerin yaşadıklarının gerekçelendirilmesine hizmet ederek gayrimeşrulaştırmanın yeniden üretimine yol açmıştır. Cinayetlerin ardından Türkler kapalı bir toplum olarak lanse edilerek Alman toplumuna hala entegre olamadıkları iddiası pekiştirilmiş, döner ve kebab gibi söylemler aracılığıyla cinayetlerin ciddiyeti ve ağırlığı azaltılmak istenmiştir. Bu süreçte NSU kurbanları ilk önce uyuşturucu mafyasıyla, sonrasında bahis mafyasıyla ve NSU örgütünün üyelerinin açığa çıkmasından kısa bir süre önce de istihbarat örgütleriyle ilişkilendirilmiştir. Öte yandan ne soruşturmada yer alan kolluk kuvvetleri ne de medya, faillerin Türk diasporasının dışından birileri olduğu şüphesi üzerine yeterince gitmemiştir. NSU cinayetlerini içeren pek çok haberin veri-liş şekli, Türklerin “yabancılar” oldukları alt metniyle birlikte servis edilmiştir. Dolayısıyla, faili meçhul cinayetler serisi, medyanın Türklere yönelik şiddeti gerekçelendirmesi için elverişli ortamı sağlamış ve suçluların ele geçilme süresi uzadıkça farklı gayrimeşrulaştırma etiketleri altında kurbanlar ve Türk diasporası zan altında bırakılmıştır.

NASYONAL SOSYALİST YERALTI TERÖR ÖRGÜTÜ: TÜRKİYE'DEKİ HABERLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Turgay Yerlikaya¹

GİRİŞ

“Nasyonal Sosyalist Yeraltı” (Nationalsozialistischer Untergrund (NSU) terör örgütü, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'daki en ağır terör vakalarından biridir.² Terör örgütü ve olaylar her ne kadar sadece Almanya ile bağlantılı görülse de, yapılan akademik çalışmalar, uluslararası düzeyde benzer örgüt yapılanmalarının varlığına işaret etmekte ve genellikle bu yapıları “aşırı-sağ terörist hareketler” olarak isimlendirmektedir.³ Sadece örgütsel

-
1. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, yerlikayaturgay@istanbul.edu.tr.
 2. Tanjev Schultz, “Transatlantic Ties of the Far Right: The NSU Case in Germany and its Links to Actors and Incidents in the USA”, *Terrorism And Political Violence, Volume: 34*, (2022), s. 1-18. <https://doi.org/10.1080/09546553.2022.2054702>
 3. Schultz, Transatlantic Ties of the Far Right: The NSU Case in Germany and its Links to Actors and Incidents in the USA. Ayrıca: Josefin Graef, “Telling the Story of the National Socialist Underground (NSU): A Narrative

yapılanmalar değil münferit olarak tanımlanan olayların pek çoğunun da aşırı sağ söylemlerin motivasyonu ile gerçekleştirildiği ifade edilebilir. Örneğin; 2011 yılında Norveç'te gerçekleştirilen Ütoya saldırısında, saldırgan Breivik mahkemede yaptığı açıklamada saldırıların suç olmaması gerektiğini, çok kültürlülüğe karşı savaştığını dile getirmiştir.⁴ Bu kapsam içerisinde aşırı sağ terörist hareketleri anlayabilmek için NSU güncel ve Türkiye'yi de yakından ilgilendiren önemli bir örnektir. Son dönemde Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağ hareketlerin parlamento düzleminde de ciddi bir karşılık bulması, bölgede yaşayan diğer azınlıklar düzleminde de ciddi sorunlar üretmektedir.⁵

Aşırı sağ örgütlerde öne çıkan söylem, göçmenlerin egemen kültürler karşısında istilacı olduğu, bu sebeple yerel halkların tehdit altında oldukları şeklindedir. Hem Avrupa hem de Birleşik Devletler düzleminde Müslümanları bir tehdit olarak algılayan yapıların temel motivasyonu, demografik ve kültürel işgal iddiası olarak kendisini göstermektedir. Yeni ırkçılık olarak kendisini gösteren bu durum, ırkların üstünlüklerine vurgu yapmak yerine farklı kültürlerin bir arada var olamayacaklarını dile getirmektedir.⁶ Bu söylem, NSU'nun politikası ile de örtüşmektedir.

İrkçılıktaki rolü irdelendiğinde, Almanya basınının da ırkçılığın gündelik olarak yeniden üretilmesine zemin hazırladığı, "aşırı" olarak nitelendirilen grupların anlatılarıyla, Alman ana akım basınının anlatıları arasında bir yakınlaşma olduğu ve aşırı

Media Analysis", *Studies in Conflict & Terrorism*, 43:6, (2020), s. 509-528, DOI: 10.1080/1057610X.2018.1452767

4. "Breivik Ütoya Katliamını Anlattı", BBC Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120420_breiviklast (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).
5. Şener Aktürk, *Siyasal Mühendislik ve Avrupa'da Dindar Muhafazakar Müslümanların Dışlanması*, (SETA Rapor, İstanbul: 2018).
6. Sevil Özçalık Dumanlıoğulları ve Selin Kıl, "Alman Medyasında "Dönerci Cinayetleri" Temsiliyeti: Yeni-İrkçilik ve "Aşırı" Alman İrkçılığı Arasındaki Diyalektik", *Moment* (2022), s. 421-437. <https://doi.org/10.17572/mj2022.2.421-437>.

olarak nitelendirilen grupların anlatılarının meşru hale geldiği ifade edilmektedir. Bu durumun NSU faaliyetlerinin ortaya çıkmasında geciktirici bir unsur olduğu da bir gerçektir.⁷ Basında yer alan kriminal olayların anlatısı, haber içinde yer alan bireylerin ve grupların toplum tarafından nasıl algılandığını belirleme potansiyeline sahiptir. Bu sebeple Almanya'daki NSU terör örgütünü konu edinen akademik çalışmaların çoğu Alman basınının konuya nasıl odaklandığını incelemektedir.

Bir Alman polis memuru ve Türk sanıldığı için öldürülmüş olabileceği ifade edilen⁸ bir Yunan vatandaşı dışında tüm kurbanların Türk olması ve örgüt ortaya çıkmadan önce cinayetlerle ilgili incelemede, Alman polisinin Türklere yönelik yoğun soruşturma süreci, olayların Türkiye'de nasıl yansıdığını araştırmayı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, Alman medyasının “dönerci cinayetleri” tanımlamasıyla öldürülenleri marjinal bir azınlık olarak gösterme çabası, buna karşın Türkiye'deki haberlerde nasıl bir dil kullanıldığı ve dolayısıyla Türk toplumuna olayların nasıl anlatıldığına incelenmesini gerektirmektedir. Medyanın hikayeleri, toplumun zihninde bir imaj oluşturur. Bu kapsamda Türkiye medyasında konuya ilişkin anlatılar, sadece NSU'nun değil, Almanya'daki Türk toplumunun genel durumunun Türkiye'de anlaşılması adına da önemlidir.

Bu kapsamda, çalışmada NSU'ya ilişkin Türk medyasında yer alan haberlerin analizi hedeflenmektedir. Nasyonal Sosyalist Yeraltı örgütüne ait Türk medyasındaki haberler incelendiğinde, bu haberlerin örgütün ortaya çıktığı 2011 yılında başladığı ve günümüze kadar dönüşerek geldiği görülmektedir. Haberlerin uzun yıllara yayılmasından dolayı, çalışmada haberler öncelikle kronolojik olarak gruplandırılmıştır. Sonrasında

7. Dumanlıoğulları ve Kul, “Alman Medyasında “Dönerci Cinayetleri” Temsiliyeti: Yeni-Irkçılık ve “Aşırı” Alman Irkçılığı Arasındaki Diyalektik”.

8. Tanjev Schultz, “Transatlantic Ties of the Far Right: The NSU Case in Germany and its Links to Actors and Incidents in the USA”.

haberler içerik analiz yöntemiyle, konularına bağlı olarak, her yıl kendi içerisinde değerlendirilecek şekilde kategorilendirilmiştir. Bu yöntemle, yıllara bağlı olarak haberlerde dil kullanımında yaşanan değişimin görünür kılınması amaçlanmaktadır. Haber konularının ve aktörlerinin okuyucu algısının oluşmasında başat değişkenler olması ve haber sayısının fazlalığı göz önünde bulundurulduğunda, değerlendirmenin konu ve aktörlerle sınırlı kalmasının amaca ulaşmak için yeterli olacağı görülmüştür.

TÜRKİYE'DE YAYINLANAN NSU HABERLERİNİN ANALİZİ

Sosyal medyada yer alan haber ve medya platformlarına bakıldığında, Aralık 2022'de en fazla kullanılan ilk beş haber sitesi sırasıyla; Hürriyet, Sabah, Milliyet, Habertürk ve Mynet'tir.⁹ *We are social*'ın 2022 verileri de incelendiğinde¹⁰ birinci sıradaki Hürriyet.com'un bu listede de değişmediği görülmektedir. 2021¹¹ ve 2020¹² yıllarında da en çok ziyaret edilen web siteleri arasında haber sitesi bazında Hürriyet.com ilk sırada gelmektedir. Bu sebeple örneklem olarak belirlenen ilk haber sitesi Hürriyet.com'dur. Hürriyet.com üzerinden yapılan taramada NSU terör örgütüne ait 856 habere ulaşılmıştır.

Haber analizi için belirlenen ikinci örneklem Anadolu Ajansı'dır. Anadolu Ajansı'nın örneklem olarak belirlenme nedeni Tür-

-
9. "En Popüler Web Sitesi Sıralaması", Similarweb, <https://www.similarweb.com/tr/top-websites/turkey/news-and-media/>, (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).
 10. "We Are Social 2022 Türkiye Sosyal Medya Kullanımı Verileri", Recro Digital Marketing, <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2023).
 11. "Digital 2021: Turkey", Datareportal, <https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey>, (Erişim Tarihi: 06.01.2023).
 12. "Digital 2020: Turkey", Datareportal, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-turkey>, (Erişim Tarihi: 06.01.2023).

kiye'nin en eski ve en büyük haber ajansı olması ve dolayısıyla Türkiye'deki pek çok haber platformuna haber sağlamasından kaynaklanmaktadır. Anadolu Ajansı'nda "Nasyonal Sosyalist Yeraltı" anahtar kelimeleriyle yapılan aramada 2011 yılından 2022 yılı sonuna kadar toplam 182 habere ulaşılmıştır.

Haberlerin incelenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi, XX. yüzyılın başında Columbia Gazetecilik Okulu'nun haberlerin nicel analizine dair yapmış oldukları çalışmalarla ortaya çıkmıştır. İçerik analizi iletişimin belirgin içeriğinin sistematik olarak tanımlanmasına yönelik bir araştırma tekniğidir.¹³ Metin içeriğinin toplanması ve analizini kapsayan içerik analizi, metin içerisinden tarafsız sonuçlar çıkarılmayı hedefleyen bir araştırma tekniğidir.¹⁴

NSU 2011 yılında bir terör örgütü olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple 2011 yılından 2022 yılına kadar geçen on bir yıl NSU terör örgütüne ait haberlerin görüldüğü yıllardır. Çalışmada öncelikle örneklem içerisinde yer alan haberler kronolojik olarak gruplandırılmıştır. Haberlerin on bir yıllık bir zaman dilimine yayılmış olması, anlatının süreçte bir değişim yaşayıp yaşamadığını incelemeyi gerektirmektedir. Haber grupları kendi içerisinde incelendikten ve değerlendirildikten sonra, on bir yıla ait genel bir değerlendirme yapılmıştır.

HÜRRIYET.COM HABER ANALİZİ

Hürriyet.com'da arşiv üzerinden "NSU" anahtar kelimesiyle yapılan aramada, arşivde konuya ilişkin yer alan haberlerin 2011 yılında başladığı görülmektedir. 2011 yılı, Almanya'da NSU te-

-
13. Nuri Bilgin, *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, (Ankara: Siyasal Kitabevi: 2006).
 14. Abdullah Koçak ve Özgür Arun, "İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu", *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, (2006), s. 21-28.

rör örgütünün ifşa edildiği yıl olarak haberlerde yer almaktadır. Haberler analiz edilirken; o yıla ait haberlerin odak noktaları üzerinden genel bir çerçeve çizilerek değerlendirilmesi yapılacak ve sonrasında Hürriyet.com haber sitesinde yer alan tüm NSU haberleri genel olarak değerlendirilecektir.

2011 Yılı Haber İçerikleri

Hürriyet.com'da "NSU" anahtar kelimesiyle yapılan aramada 2011 yılına ait 13 habere ulaşılmıştır. Haberlerin hepsi NSU'nun ortaya çıktığı olaylar dizisinden sonra yapılmış olup, Kasım ve Aralık ayına aittir. Haberlerin tümünün intihar eden Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhardt ve yakalanan Beate Zschäpe'den bahsettiği görülmektedir. Haberlerin konu dağılımına bakıldığında;

- Alman yetkililerin olaylarla ilgili açıklamaları (5),
 - Soruşturma çerçevesinde gerçekleşen tutuklamalar (5),
 - Beate Zschäpe'nin yargı süreci (2) ve
 - Ortaya çıkan Pembe Panter videosu (1) ile ilgili oldukları görülmektedir.
- Söz konusu haberler incelendiğinde, Türklerin haberlerin merkezinden uzaklaştırıldığı görülmektedir. Haberlerde, faillerinin yakalanması sonrası tespit edilen sorunun nasıl çözümleneceğine dair bilgiler, Alman yetkililerin ağzından bize aktarılmaktadır.

Haberlerden ikisinde "dönerci cinayeti olarak adlandırılan" ifadesinin, Alman basını tarafından yapılan ayrımcı söylemi destekleyecek şekilde kullanılması, ayrıca Alman basınında "Nazi gelini" olarak betimlenen Beate Zschäpe'ye haberlerde aynı tanımlamayla yer verilmesi, Hürriyet.com haberlerinde Alman medyasına ait anlatının ağır bastığını göstermektedir.

2012 Yılı Haber İçerikleri

Hürriyet.com'da “NSU” anahtar kelimesiyle yapılan aramada 2012 yılına ait 47 habere ulaşılmıştır. Haberlerin konu dağılımları incelendiğinde;

- Alman hükümet yetkililerinin açıklamalarına yer veren (2),
- “Nazi Gelini” tanımlamasıyla Beate Zschäpe’yi konu alan (5),
- Araştırma komisyonlarının açıklamalarını paylaşan (3),
- Kurbanların isimlerini taşıyan anıt ve meydanları duyuran (2),
- Kurbanların ailelerine ödenen tazminatlara yer veren (3),
- Terör örgütüyle bağlantılı olduğu iddia edilen iki istifa ve bir emeklilik haberini paylaşan (7),
- İstihbarat raporlarının imhası ve kaybolmasıyla ilişkili (4), haberlerin yer aldığı görülmektedir.

Bahsedilen haberler dışında yedi haber daha yer almaktadır. Bunlar; protestolar, NSU ile Klu – Klux – Klan bağlantısı, Yeşiller Partisinin açıklaması, çözülemeyen bir cinayet ile NSU bağlantısı şüphesi, Almanya’daki Barış Köprüsünün NSU sempaticianları tarafından tahrip edilmesi, cinayetleri konu alan ırkçı bir şarkıya ceza ve Norveç’te 2011 yılında 77 kişiyi öldüren Breivik’ten Zschäpe’ye yazılan mektuba ilişkin haberlerdir.

- ▶ Mahkeme başlamadan bir yıl önce yapılan haberlerin, çoğunlukla cinayetlerin detayları ve Alman Hükümetinin tepkileri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Kurbanları merkeze alan iki haber, kurbanlardan birinin ismi verilen bir meydana ve bir kurban için dikilen anıta ilişkindir.

Sosyopolitik bir güce sahip olan medya, çatışmalara aracılık ederek toplumsal dengenin yeniden inşasına destek olur. 2012 yılında NSU ile ilgili yayınlanan haberlerin merkezi-

ne NSU örgütünün ve Alman hükümetinin alınması, taraflardan birini -yani kurbanları- silikleştirerek normalin inşasında Türkleri ötekileştirmekte, yani sürecin bir parçası olmaktan uzaklaştırmaktadır. Haberlerin Alman medyasının diliyle yapılması, Türklerin kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir alanın yok olması anlamına gelmektedir. Oysa Türkiye'deki okuyucuların Almanya'da Türklerin durumuyla ilgili doğru bir algı elde edebilmelerinin yolu, olayları Türklerin dilinden dinleyebilmeleridir.

2013 Yılı Haber İçerikleri

6 Mayıs 2013 tarihinde Münih Yüksek Eyalet Mahkemesinde NSU davasının görülmeye başlamasından dolayı, Türkiye medyası için de bu tarihin bir dönüm noktası olduğu ifade edilebilir. Hürriyet.com haber sitesinde 2013 yılına ait NSU terör örgütünü konu alan 152 haber yer almıştır.

Haberleri 8 grup altında toplamak mümkündür;

- Basının mahkemeye alınmaması ile ilgili haberler (26)
- Sanık “Beate Zschäpe” yi konu alan haberler (18)
- Mahkemedeki kurbanların ve örgüt mensuplarının yakınlarının ifadeleri ile ilgili haberler (8)
- Merkel tarafından verilen özür yemeği ile ilgili haberler (4)
- Federal Meclis Araştırma Komisyonu'na ait rapora ilişkin haberler (13)
- Mahkeme süreci, mahkemeye konu olan olayların detayları ve sanıkların hayatları ile ilgili haberler (44)
- Farklı aşırı sağcı grupların NSU ile ilişkisini konu alan haberler (4)
- Mahkeme ile ilişkili ancak dava sürecinin dışında yer alan haberler (35).

Mahkeme ile ilgili röportajlar, protestolar, sergiler vb. haberler, mahkeme ile ilişkili ancak sürecin dışında yer alan haberler olarak gruplanmıştır.

- ▶ Haberlerin yoğun olarak mahkeme sürecine odaklandığı görülmektedir. Kimlerin ifade verdiği, ifadelerin içerikleri, sürece nasıl yön vereceği bu kapsamda ele alınmaktadır.

Beate Zschäpe, kendisini konu alan 18 haberin yanı sıra, 5 haberde de haberi şekillendiren önemli bir figür olarak görülmektedir. Mahkeme sürecini ele alan diğer haberler içerisinde de ismi geçmekte, ayrıca 2013 yılındaki haber fotoğraflarının 49 tanesinde Beate Zschäpe'nin yüzünün kullanıldığı görülmektedir. Okuyucunun haber seçimini kolaylaştırmak, haberi daha anlaşılır kılmak, okuyucunun gözünde olayı somutlaştırmak için kişilere ve hikayelerine odaklanılması olağandır. Ancak Beate Zschäpe'ye yapılan vurgu, NSU terör örgütü faaliyetlerinin münferit bir olay olarak algılanması ihtimalini ortaya çıkartmaktadır. Avrupa'da aşırı sağ terörünün, organize bir terör faaliyeti değil, münferit bir olay olarak gösterilme çabasıyla sık sık karşılaşılmışından dolayı Türkiye'deki medya bu konuda titizlik göstermelidir.

Bir önceki yıl ile kıyaslandığında, 2013 yılında Türklere ait haberlerin sayıca arttığı görülse de yeterli olmadığı ifade edilebilir. Mahkemedeki ifadeleri dışında kurban yakınlarının sınırlı sayıda açıklamalarına da yer verilmiştir. En kapsamlı açıklama, NSU terör örgütünün üçüncü kurbanı olan Süleyman Taşköprü'nün kardeşi Osman Taşköprü ile yapılan röportajdır. Bu röportaj ile kendisi ve ağabeyinin hikayesi ayrıntılı olarak paylaşılarak, okuyucunun olayı kendi kişisel deneyimi haline dönüştürmesine olanak tanınmıştır. Türkiye tarafından NSU terör örgütünün işlediği suçlarla ilgili yeterli farkındalık oluşturulması isteniyorsa benzeri röportajlara öncelik verilmelidir. 2013 yılı içerisinde bu ölçüde kapsamlı sadece bir röportajın yapılması en büyük eksiklik olarak ifade edilebilir.

2014 Yılı Haber İçerikleri

Hürriyet.com haber sitesinde 2014 yılında NSU terör örgütü ile ilgili 145 habere ulaşılmıştır. Haberler konu dağılımlarına göre gruplandırıldığında;

- Mahkeme sürecini konu alan (52),
- Sanık Beate Zschäpe ile ilgili (24),
- Almanya'daki yetkililerin ve siyasilerin açıklamaları ile ilgili (14),
- Kurbanları anma ile ilgili (14),
- Kurulan araştırma komisyonları ve raporlarla ilgili (14),
- Kurbanların yakınlarının açıklamaları ile ilgili (5) haberlerin yer aldığı görülmektedir.

Bahsedilen haber grupları dışında, cinayet kurbanlarından birinin kızının yazdığı ve NSU cinayetlerini konu alan tiyatro oyunu ya da muhbirlerin açıklamaları gibi dolaylı haberlerin yanında Türkiye'deki yetkililerin açıklamalarının yer aldığı iki haber de bulunmaktadır. Bu iki haberden biri; Türkiye'den mahkemenin takibi için görevlendirilen dört dekana ve dekanlardan bir tanesine ait bir açıklamaya yönelik iken, diğer haber; aşırı sağ terör faaliyetlerini konu alan TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun açıklamasına ilişkindir. Bahsedilen 145 haber dışında Almanya'daki farklı Neonazi yapılanmalarıyla ilgili haberlerde de NSU hatırlatmasının yapıldığı görülmektedir.

- ▶ Mahkeme süreciyle ilgili haberler içerik olarak, sanık ifadeleri ya da duruşmanın seyri ile ilgili bilgilendirme metinleri, mahkeme süreciyle ilişki kurulan şüpheli ölümler ve mahkemenin seyrini değiştirmesi gereken belgelerden oluşmaktadır. Mahkeme süreciyle ilgili haber içerikleri, NSU davasına ait soru işaretlerini de barındırmaktadır.

Genel olarak 2014 yılı haberlerinin de Türklerin seslerini duymaktan uzak olduğu söylenebilir. Ancak ayrıntılı yazılmış

iki haberle olayın tüm yönleriyle yeniden hatırlatılması sağlanmıştır.

Söz konusu haberlerde NSU terör örgütünün siyasi saikli olduğuna dair imalar yer almaktadır. Ancak Alman yetkililerin ifadeleriyle birlikte ele alındığında, söz konusu eylemleri, toplumun içinde yer alan ama toplum tarafından ötekileştirilmiş bir grubun gerçekleştirdiği yönünde bir vurgu ağır basmaktadır.

2014 yılı haber içerikleri incelendiğinde Türkiye’den yetkililerin konu ile ilgili açıklamalarının haberlerde yeterince yer almadığı görülmektedir. Türkiye’nin Türk vatandaşlarına yönelik saldırılarda olayın bir tarafı olduğunun ve Almanya’daki Türklerin yanında olduğunun hissettirilmesi için haberler içerisinde Türkiye’den yetkililerin açıklamalarına daha fazla yer verilmesi gerektiği ifade edilebilir.

2015 Yılı Haber İçerikleri

“NSU” anahtar kelimesi taraması sonucunda, 2015 yılına ait ve örgütle doğrudan ilişkili 136 haberle karşılaşılmıştır. Bahsedilen 136 haberin dışında, Pegida, NSS, Oldschool Society gibi Almanya’daki aşırı sağcı terör örgütlerine ait haberlerde de NSU’ya ait bilgilere yer verilmiş ve örgütler NSU ile ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Konu dağılımlarına göre gruplandırıldığında;

- Beate Zschäpe ile ilgili haberlerin (38),
- Mahkeme süreciyle ilgili haberlerin (44),
- Kurban yakınları ile ilgili haberlerin (5),
- Araştırma komisyonları ve raporlar ile ilgili haberlerin (14),
- NSU terör örgütü ile ilgili çekilen filmleri konu alan haberlerin (4),
- Anma haberlerinin (8) ve Türkiye’den yapılan açıklamalara ait haberlerin (4) yer aldığı görülmektedir.

Bahsedilen haberler dışında NSU olayları patlak verdikten sonra Alman hukuk sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ile ilgili Alman yetkililerin öneri ve düzenleme isteklerine haberlerde yer verilmiştir. Ayrıca Alman basınında yer alan NSU ile ilgili genellikle sansasyonel olarak tanımlanabilecek içerikler düzenlenerek haber sitesinde paylaşılmıştır. Bunun yanında Hürriyet.com'un uzun süren dava sürecini yeniden toparlayıcı bir dille okurlarına sunduğu yazılar da NSU ile ilgili haberler arasında yer almaktadır.

- ▶ NSU davası ve mahkeme süreciyle ilgili, diğer yıllarda olduğu gibi 2015 yılında da Beate Zschäpe'yi odak noktasına alan çok sayıda haber dikkat çekmektedir. Haberlerde “örgütün hayatta kalan sanığı” ifadesinin kullanılması, örgütün belirlenen kişilerden oluştuğuna dair bir ön kabulü içinde barındırmaktadır. Haberlerin pek çoğunda örgütün destekçileri ve kamu kurumlarında yardımcıları olduğuna dair şüphe dile getirilse de kullanılan ifade bu duruma tezat oluşturur niteliktedir. Oysa “hayatta kalan tek sanık” yerine “hayattaki bilinen tek sanık” gibi bir ifadenin kullanılması olaya ait tüm algıyı değiştirebilir.

Benzer bir durumu “Nazi Gelin” ifadesinde de görmek mümkündür. Hikayelerde kullanılan komşu, patron, baba gibi roller, herkesin empati kurabileceği ya da kendisini yerine yerleştirebileceği tanımlamalardır. Bu sebeple “Beate Zschäpe” ile “Nazi Gelin” arasında çok derin bir tanımlama farkı bulunmaktadır. Kişiler kendilerini Beate yerine yerleştiremezken, bir “Nazi Gelin”nin masumluğuna daha fazla inanabilirler.

Haberlerde kurban yakınlarına kendilerini anlatma şansının yeterince verilmediği ifade edilebilir. 2013'ten bu yana yoğun olarak NSU davası ile ilgili haberler verilmesine rağmen, kurbanlar bir sis bulutunun arkasında görülmektedir. Kurbanların sesinin duyulmaması, davanın “Almanya'nın içişle-

ri meselesi” olarak görülmesine zemin hazırlamaktadır. Oysa öldürülenler arasında bir Yunanlı ve bir Alman polis dışındakiler Türk’tür ve Türkler ve Türkiye bu sebeple sürecin bir parçası olarak görülmelidir.

Türkiye’den davayı takip etmesi için görevlendirilen ve Türkiye’deki hukuk fakültelerinde dekanlık yapan dört profesörün açıklamalarını konu alan sadece üç haber yapılmıştır. Davayı takip eden profesörlerin açıklamaları Türkiye ve Almanya’daki Türk toplulukları için önemlidir.

2016 Yılı Haber İçerikleri

Hürriyet.com haber sitesinde 2016 yılına ait “NSU” anahtar kelimesiyle yapılan aramada, terör örgütü ve yaşanan olaylarla doğrudan ilişkili 94 habere ulaşılmıştır. Dava sürecinin uzamasıyla birlikte haber sayısında da azalma olduğu görülmektedir. Konu dağılımlarına bakıldığında;

- Beate Zschäpe ile ilgili haberlerin (23),
- Anma haberlerinin (6),
- NSU davası ile ilişkilendirilen Peggy Knobloch davası ile ilgili haberlerin (7),
- NSU dava sürecinde kurulan araştırma komisyonu ve raporlar ile ilgili haberlerin (10),
- Dava süreci ile ilgili haberlerin (10),
- Türkiye’den yapılan açıklamaların (5) ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir.

Gruplandırılmalar dışında kalan haberler, Alman medyasının dava ile ilgili şüphelerini ya da elde ettiği bilgileri Türkiye gündemine taşıyan haberlerdir.

- ▶ Önceki yıllarda davanın gündemine paralel ve davanın gündemini derinlemesine inceleyen haberler ön plana çık-

maktadır. Ancak 2016 yılında, dava sürecinin uzamasından mütevellit, haber içeriklerinde daha genel ifadelere ve dava sürecinden bağımsız spekülasyonlara yer verildiği görülmektedir. Ayrıca dava sürecinin uzaması NSU terör örgütünü ve olayları hatırlatıcı içerikte gazete haberlerinin yapılmasına da neden olmuştur. Yayımlanan uzun bir röportaj ile kurban yakınları tarafından ayrıntılı bir şekilde olaya bakılması sağlanmıştır. Ancak röportajların ve açıklamaların süreç göze alındığında yeterli olmadığı ifade edilebilir.

Daha önceki yıllarda olduğu gibi, Türkiye'den yapılan açıklamaların da haber sitesinde yeterli şekilde yer almadığı görülmektedir. Cinayetlerin ve terör olaylarının üzerinden geçen zaman göz önüne alındığında, Türkiye'den yetkililerle derinlemesine görüşme yapılmaması, Türk medyası tarafından Türkiye'nin olaylara müdahil olarak görülmediğini kanıtlar niteliktedir. Halbuki cinayete kurban giden kişiler Türk vatandaşlarıdır ve Türkiye'den yapılan açıklamaların bu sebeple önemli görülmesi gerekir.

2017 Yılı Haber İçerikleri

2017 yılına ait 80 habere ulaşılmıştır. Davada sona yaklaşılmasından dolayı haberlerin büyük çoğunluğu sonuca odaklanan haberlerdir. Konu dağılımları açısından gruplandırıldığında;

- Dava süreci ile ilgili haberlerin (31),
- Araştırma komisyonları ve raporları ile ilgili haberlerin (6),
- Beate Zschäpe ile ilgili haberlerin (12),
- NSU kurban yakınları ile ilgili haberlerin (6),
- Anma haberlerinin (5),
- Türkiye'den haberlerin (6) yer aldığı görülmektedir.

Bahsedilen gruplar içerisinde yer almayan haberler; Almanya'daki STK'ların açıklamaları ve NSU ile ilgili yazılan kitap ve filmleri içermektedir.

- ▶ Haberler içerisinde üç tanesinin vurgusu NSU örgütünün üç kişiyle sınırlı olmadığı yönündeki şüpheleri dile getirirken, diğer haberlerde tek sanık vurgusunun şüpheye yer bırakmayacak şekilde dile getirildiği görülmektedir. Türkiye'den NSU ile ilgili yapılan altı haberden biri TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, bir diğeri YTB Genel Başkanına aittir. Büyükelçiliğin düzenlediği panel, Kültür Üniversitesi'nde düzenlenen sempozyum ve Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklama da Türkiye'den NSU ile ilgili yapılan haberler başlığında değerlendirilmiştir. Türkiye'den haberlerde çok farklı aktörlerin olaylar hakkında açıklama yapması, 2017 yılının dava sürecinin sonuna yaklaşılmasından dolayı, kararın beklenildiği ve bunun haberlere yansıdığı bir yıl olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca "6 Dernek Çağrı Yaptı 5'inden Kimse Yoktu" ve "Ceza Alsalar Bile Soruların Cevabı Yok" başlıklarını taşıyan haberlerde davaya Türk toplumunun yeterli ilgiyi göstermediğinin ifade edildiği görülmektedir.

2018 Yılı Haber İçerikleri

Haber sitesinde 2018 yılına ait NSU terör örgütü ile doğrudan ilişkili 105 haber bulunmuştur. 2018, dava kararının açıklandığı yıl olmasından dolayı bu yılda yapılan haberlerin neredeyse hepsi sonuca ilişkindir. Konu dağılımlarına bakıldığında;

- Dava süreci ile ilgili haberler (44),
- Türkiye'den yapılan açıklamalar (13),
- Cinayet kurbanlarının yakınlarının ve avukatlarının açıklamaları (12),
- Anma haberleri (6),

- NSU 2.0 haberlerinin (11) yoğun olarak sitede yer aldığı görülmektedir.

Belirli bir gruba dahil edilmeyen haberler arasında; iki protesto haberi, yayınlanan bir kitap ve filme dair iki haber, Alman siyasetçilerin istihbarat başkanının görevden alınmasına dair açıklamalarına yönelik iki haber yer almaktadır.

- ▶ Davanın sonuçlandığı 2018 yılı, Türkiye'ye ve cinayet kurbanlarının yakınları ve avukatlarına ait açıklamaların diğer yıllarla kıyaslandığında daha fazla haber olarak kaleme alındığı bir yıldır. Haberlerin hepsinde davanın yetersizliğine ve olayların aydınlatılmadığına dair bir vurgu bulunmaktadır. Türk ve Alman siyasetçilerin "*dava kapanmadı*" açıklamaları, davanın konuşulmaya devam edeceği sinyali vermektedir.

Türk avukatlara yönelik NSU 2.0 imzası taşıyan tehdit mektupları, karar açıklansa da davanın kapanmadığının en önemli kanıtıdır. Ayrıca Türk Toplumunun "*Üzerine gidilmediği için NSU benzeri saldırılar bundan sonra da olur*" açıklamasını yaptığı bir diğer haber de Türk toplumundaki tedirginliğin devam ettiğini göstermektedir.

2019 Yılı Haber İçerikleri

Kararın açıklanmasının ertesi yılında NSU terör örgütü ile ilişkili 19 habere ulaşılmıştır. NSU ile doğrudan ilişkili 19 haberin dışında, NSU 2.0 ve Kassel Valisi'nin öldürülmesiyle alakalı 35 haberde NSU örgütü ile olayların ilişkisi ele alınmıştır. Başta Şimşek ailesinin avukatı Seda Başay Yıldız olmak üzere, Almanya'da yaşayan çok sayıda Türk'e gönderilen NSU 2.0 imzalı ırkçı tehdit mektuplarını ve bu mektupların Alman polisi ve NSU ile ilişkisini konu alan 10 haber bulgulanmıştır. Ayrıca Kassel Valisi'nin öldürülme olayında adı geçen kişilerin NSU davasında da isimlerinin yer alması, Vali'nin öldürülmesini konu alan 25 ha-

berde NSU örgütünün adının geçmesinin nedenidir. Söz konusu iki olay, yetkililerin ifade ettiği gibi, dava bitse de sürecin sona ermediğinin göstergesi niteliğindedir. Haberlerin konu dağılımlarına bakıldığında;

- Cinayete kurban gidenlerin anma törenleri ve yapılan anıtlara saldırılarla ilgili (12),
 - Cinayet kurbanlarının yakınlarının avukatlarının açıklamalarına ilişkin (3),
 - Davanın genel değerlendirilmesi ile ilgili (4) haberlere yer verildiği görülmektedir.
- Anıtlara yapılan saldırı haberleri anma mekanları yaratmanın, aşırı sağ için ne kadar tehdit edici olduğu ve aşırı sağ ne kadar rahatsız ettiğini gösterir niteliktedir. Anma mekanlarının tahrip edilmesi, anma kültürünün öneminin bir göstergesidir.

2020 Yılı Haber İçerikleri

2020 yılında NSU terör örgütü ile ilişkili 24 haber bulunmaktadır. NSU ile doğrudan ilişkili 24 haber dışında, NSU 2.0 ve Kassel Valisi cinayetlerini konu alan 33 haber daha 2020 yılı haberleri arasında yer almaktadır. Özellikle Kassel Valisi'nin öldürülmesi ile ilgili tüm haberlerde olayın NSU ile ilişkisi sorulan bir sorudur. NSU ile doğrudan ilişkili haberlerin konu dağılımlarına bakıldığında;

- Cinayet kurbanlarının anma haberleri (12),
- Dava ile ilgili genel değerlendirmenin yapıldığı haberlerin (8) yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Türk avukatlardan biri tarafından yapılan açıklama ve Keupstrasse'daki Türk esnafın bugünkü durumuyla ilgili de bir haber bulunmaktadır. Bunun yanında Türkiye'den Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun yaptığı iki açıklama da haber sitesinde yer almıştır.

- ▶ Bakan Çavuşoğlu'nun “*İrkçilik ve yabancı düşmanlığımı ancak birlikte ve kararlılıkla yenebiliriz*” açıklaması, 2011 yılından bu yana Türk toplumunun yanında ve olayın bir parçası olunduğuna dair en net ve üst düzey yapılmış bir açıklama olarak dikkat çekmektedir.

2021 Yılı Haber İçerikleri

Konuya ilişkin 24 haberin yer aldığı 2021 yılında, konu dağılımlarına bakıldığında;

- Cinayete kurban gidenlerle ilgili anma haberlerinin (12),
- Dava süreci ile ilişkili ve davaya dair genel değerlendirmenin yapıldığı haberlerin (9) yoğun olarak yer aldığı görülmektedir.

Bunun yanında NSU'nun radyo tiyatrosu yapılmasını ve 30 yıl önce gerçekleşen bir eylemin NSU ile olası bağlantısını konu alan haberler de yer almaktadır. Adalet Bakanı Gül'ün NSU terör örgütünün eylemlerinin aydınlatılması istemine dair bir haber de bulunmaktadır. NSU ile ilgili haberlerin yanında NSU 2.0 imzalı tehdit mektuplarına ait 9 habere de ulaşılmıştır.

- ▶ Dava kararının açıklamasından sonra geçen süre, haberlerin yoğun olarak anma haberlerine dönüşmesine sebep olmuştur. Davanın hatırlanabilirliğinin sağlandığı genel değerlendirmeye dayalı haberler de 2021 yılında yayınlanmaya devam etmiştir.

2022 Yılı Haber İçerikleri

Haber sitesinde, 2022 yılında NSU terör örgütü ile bağlantılı 17 haber yer almaktadır. Haberlerin konu dağılımlarına bakıldığında;

- Cinayete kurban gidenlerin anma törenleri, sergi ve anıt projesiyle ilgili (9),
- Dava süreci ile ilgili (6) haberlerin yer aldığı görülmektedir.

Ayrıca NSU terör örgütünün gerçekleştirdiği Keupstrasse'daki bombalı saldırı sonrası zarar gören mağdurlara ait bir haber ve Türkiye'den NSU ile ilişkili yapılan iki açıklama da haberler arasında yer almaktadır.

- ▶ Genel bir değerlendirme yapıldığında; haber sitesinde yoğun olarak anma süreci ile ilgili haberlerin yer aldığı söylenebilir. Ayrıca sanıkların mahkemeye itirazları ve mahkemenin son kararlarının da haberler arasında yer aldığı görülmektedir. Genel olarak NSU'nun unutulmaması için yapılan haberlerin ön plana çıktığı ifade edilebilir.

GENEL DEĞERLENDİRME

- ▶ Davanın ilk yıllarında Almanya'da yaşayan Türklerin ve Türkiye'nin bir taraf olarak görülmediğini söylemek mümkündür. Ancak davanın karar aşamasında ve karar sonrasında Türkiye'den gelen açıklamaların ve cinayet kurbanlarının yakınları ve avukatlarının ifadelerine daha fazla yer verildiği görülmektedir.
- ▶ Tüm dava sürecinde, davanın seyrini anlatan haberlerde Beate Zschäpe merkezde yer almıştır. Sanığı tanımlamak için kullanılan "Nazi gelini", "örgütün hayatta kalan tek üyesi", "hapisanedeki prenses" gibi tanımlamalar ve onun dava boyunca avukatlarıyla ilgili haberler, reddi hâkim talepleri ve suskunluğu NSU kriminal hikayesinin anlatısını etkilemiştir.
- ▶ "Beate Zschäpe" faildir ve yakalandıktan sonra "örgütün hayatta kalan son üyesi" olarak tanımlanması, mahkeme

sonucunda alınacak kararlar toplumsal normale döneceğinin de sinyalini vermektedir. Dava sonrası “davanın sonuca ulaşmadığına” ve “kamu kurumlarında örgüte yardım edenlerin bulunduğu” dair haberler yapılmıştır. Ancak kurum çalışanları haberlerde “örgüt üyesi” olarak tanımlanmamış, böyle bir imaya dahi yer verilmemiştir. Dolayısıyla yargılanan sanık, hiçbir haberde ifade edilmese de tek suçludur. Geçen 11 sene içerisinde kurbanlara ve yakınlarına ait derinlikli anlatıların sayısı yok denecek kadar azdır. Kişilerin hikayeleri, okuyucular için kişisel deneyime dönüşür; yaşananlar somutlaşır; anlaşılması kolaylaşır. Haber metinlerinin bazılarında Almanya’daki Türk toplumunun ve Türkiye’nin yeterli ilgiyi göstermediğinden bahsedilmiştir. İlgi gösterilmesi için ölenlerin bir isim olarak anılmasının yetersiz olduğu ifade edilebilir. Örneğin; cinayete kurban giden Süleyman Taşköprü sadece bir isim olarak anılırken, 18 Ekim 2013’te kardeşi Osman Taşköprü’nün röportajıyla bir isim olmaktan öteye geçmiş, bir ağabeye dönüşmüştür. Röportajdan küçük bir alıntıya yer vermek gerekirse;

“Afyon’da dünyaya gelen ve bir yaşındayken Almanya’ya gelen Osman Taşköprü ile 27 Haziran 2001’de ağabeyinin vahşice katledildiği Schützenstrasse sokağında buluşuyoruz. Süleyman Taşköprü’nün işlettiği manavın bulunduğu yer bugün bir bisiklet mağazasının deposu. Aradan 12 yıl geçmesine rağmen acısının hiç dinlemediği her halinden belli olan ve ancak yutkunarak konuşabilen Osman Taşköprü, dükkanı cinayetten iki ay öncesine kadar kendisinin işlettiğini belirterek, “2001’in dördüncü ayna kadar ben işletiyordum. Ben başka bir iş buldum. Dükkanı satmayı düşünüyordum. Rahmetli ağabeyim de ‘Burayı ben işleteyim, bana bırak’ dedi. Ondan sonra bu olay oldu. Önceden dükkanı hep beraber işletiyorduk. Ben, annem baktı, babam baktı, kız kardeşlerim buradaydı. Sonuçta hepimize bir şey olabilirdi. Ben alışveriş-

leri yaparken annem akşamlara kadar yalnız kalıyordu dükkanda. Rahmetli aldıktan iki ay sonra cenazesi çıktı dükkandan” dedi.”

Geçen 11 yıl içerisinde, cinayete kurban edilen kişilerin yakınlarının mahkeme sürecine tepkileri dışında hikayelerine yer verilen haberlerin sayısı sınırlıdır. Bu durum Türkleri ana aktör olarak görmeyi güçleştirmektedir. Türklerin yeterli temsil edilmemesi, kurbanları silikleştirmektedir.

- ▶ Geçen sürede Türkiye’den haberlerin yetersizliği dikkat çekmektedir. Dava sonuçlandıktan sonra gelen açıklamalar dışında, her yıl ancak birkaç haberle Türkiye’nin tepkisi dile getirilmiştir. Haberleri takip eden Almanya’daki Türk toplumunun yalnız hissetme ihtimali olduğu düşünülmelidir. Buna karşın Almanya Başbakanı Merkel’in düzenlediği yemeğin ve mağdurlarla yaptığı konuşmaların medyada geniş yer bulduğu görülmektedir. Benzer şekilde farklı Alman yetkililer de mağdurlarla bir araya gelerek iyi niyetlerini sergilemeye çalışmışlardır. Türkiye’den yetkililerin ziyaretleri ya da mağdurlarla bir araya gelerek yapacakları açıklamaların medyada yer alması, Almanya’daki Türk toplumunun yalnız olmadığını hissetmesini sağlayacaktır.
- ▶ Dava sürecinde çok sayıda araştırma komisyonu kurulmuş ve çok sayıda rapor yayınlanmıştır. Raporlar ile ilgili haberlerde genellikle mahkeme sürecinde değinilmeyen konulara ya da eksikliklere yer verildiği görülmektedir. Komisyonlar ve hazırlanan raporlar olayın büyüklüğünü gösterir niteliktedir. Ayrıca raporlarda değinilen konulardan bazılarının, örneğin, kamu kurumları içerisinde örgüt uzantılarının olduğu ve bunların tespit edilmesi için daha fazla gayret gösterilmesi gerektiği gibi hususların, dava sürecinde tam anlamıyla karşılık bulamaması, komisyon çalışmalarının dava sürecinin eksikliklerini kapatma ve dava sürecine destek olma gayreti olarak okunabilir.

- ▶ Dava sürecinin tamamlanmasının ardından kurbanların anılması ile ilgili haberlerin yoğun olarak paylaşıldığı görülmektedir. Haber görsellerinde bir fidan ya da ölen kişilerin adını taşıyan küçük bir anıt çevresinde birkaç kişi görülmektedir. 2022 yılında “Bu duyarsızlık niye” başlığıyla yer alan haberde, Enver Şimşek için düzenlenen anma törenine çok az sayıda insanın katıldığı hatta ailesinin dahi bulunmadığı ifade edilmiştir. Olayların akılda kalıcılığının sağlanması için anma mekanlarının oluşturulması gerekir. Tüm olayların kriminal anlatısının yer alacağı, kurbanların tümünün aynı mekanda anılabileceği bir yer, olayların hatırlanabilirliğini arttıracaktır.
- ▶ Sürecin uzun olmasından dolayı, cinayetleri ve davayı hatırlatıcı genel değerlendirme yazılarının yazılması zorunludur. Yıllara bakıldığında, Hürriyet.com yeterli düzeyde genel değerlendirme yazıları yayınlamıştır. Olayı başından itibaren takip edemeyen okuyucular değerlendirme yazılarıyla tüm olaya vakıf olabilirler.
- ▶ NSU davası çözülmemiş pek çok dava ile ilişkilendirilmeye çalışılmaktadır. Peggy ve Hilal isimli kız çocuklarının delil yetersizliğinden kapanan davaları buna örnek gösterilebilir. Ancak, NSU ile bu davalar arasındaki ilişki bugüne kadar netleştirilememiştir.
- ▶ Haberler incelendiğinde en önemli bulgulardan biri, 2013 sonrası Almanya’da aşırı sağ konu edinen haberlerde NSU terör örgütü ile ilişki kurulması ve haberlerde bir cümle içinde de olsa NSU’nun tekrar hatırlatılmasıdır. Bu durum “dava kapanmadı” açıklamalarından daha değerlidir. Çünkü okuyucuya aşırı sağ terörünün tek bir dava ile sonuçlanamayacağını ya da sonuca yaklaşamayacağı mesajını vermektedir.

ANADOLU AJANSI HABER ANALİZLERİ

Anadolu Ajansı web sayfasında “NSU” anahtar kelimesi ile yapılan aramada 182 habere ulaşılmıştır. Haberlerin yıllara göre dağılımı; 2011 yılında bir, 2012 yılında dört, 2013 yılında kırk dört, 2014 yılında on altı, 2015 yılında on, 2016 yılında on üç, 2017 yılında yirmi üç, 2018 yılında otuz üç, 2019 yılında on üç, 2020 yılında sekiz, 2021 yılında on ve 2022 yılında yedi haber şeklindedir. Haberlerin davanın başladığı yılda ve dava sonuçlandıktan sonra yoğunlaştığı görülmektedir.

2011-2012 Yılları Haber İçerikleri

2011 ve 2012 yılları arasında yapılan beş haber, dava sürecine hazırlık haberleri olarak nitelendirilebilir. Haberlerin konularına göre dağılımı incelendiğinde aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır:

- 2011 yılının Aralık ayında, örgütün bilgisayarında ulaşılan yeni videolarla ilgili bir haber yapılmıştır.

2012 yılında yapılan haberlerden biri Norveç'teki katliamın sorumlusundan NSU davası sanığına yazılmış olan mektupla ilgiliyken, diğer üç haber Almanya'nın sürece tepkisi olarak tanımlanabilecek; cinayetler için komisyon kurulması, Saksonya Eyaleti Anayasa Koruma Dairesi Başkanının istifa haberi ve terör kurbanlarının Alman devlet kurumları tarafından anılma haberleridir.

- ▶ Norveç'teki katliamın sorumlusundan gelen mektup, dava başlamadan önce Almanya'daki cinayetlerin sadece NSU örgütü ile açıklanamayacağını, daha geniş manada aşırı sağ terörünün bir parçası olduğunu göstermektedir. Diğer haberlerin Alman devletinin cinayetlere tepkisiyle ilişkili olması, yine dava başlamadan önce Alman devleti için cinayetlerin ne denli önemli olduğunu görünür kılmaktadır.

2013 Yılı Haber İçerikleri

2013 yılına ait 44 habere ulaşılmıştır. Haberlerin konu dağılımı incelendiğinde;

- 13 haberin Türkiye'den siyasi yetkililerin açıklamalarını merkeze alarak oluşturulduğu görülmektedir.
- Yetkililerin açıklamalarından bazılarının da dahil olduğu 8 haberde Türk basınının mahkemeye alınmaması konu edilmiştir.
- Davanın seyri ile ilgili 18 haber yapıldığı görülmektedir.

Diğer haberler arasında Alman devletinin iç işleriyle ilgili, örneğin kurulacak koalisyonun sözleşmesinde NSU cinayetlerinin de konu edilmesi gibi, haberler ağır basmaktadır.

- ▶ Türkiye'den Başbakan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı ve YTB tarafından yapılan açıklamalarda, Türkiye'nin sürecin bir tarafı olduğu ve Almanya'daki Türk topluluğu için elinden gelen desteği vereceği konusu vurgulanmaktadır.

Yargılanan sanık Beate Zschäpe'nin ismi sadece bir kez manşette yer almıştır. Bu durum davanın sadece baş sanık üzerinden ele alınmadığının davaya daha bütüncül bakıldığının bir göstergesidir. Olaya dahil olma durumlarının bir yansıması olarak, davanın seyri ile ilgili haberlerde kurban yakınlarının tepkilerine yer verildiği görülmektedir.

2014 Yılı Haber İçerikleri

2014 yılına ait 16 haber içeriği incelendiğinde;

- Türkiye'den yetkililerin açıklamalarıyla ilişkili (5),
- Sanık Beate Zschäpe ile ilgili (4), haberlerin yer aldığı, diğer haberlerin ise Alman yetkililerinin açıklamaları, müda-

hil avukatların ve kurban yakınlarının açıklamaları ve dava sürecine dair içeriklerle şekillendirildiği görülmektedir.

- ▶ Türkiye’den yetkililerin yaptığı açıklamalarda daha önceki yıllarda olduğu gibi destek mesajları verildiği görülmektedir. Davanın yeni başlaması ve tutuklu sanıktan açıklamaların beklenmesi, Beate Zschäpe ile ilgili haberlerin sayıca fazla olmasının sebebi olarak görülebilir.

Bir önceki yıla nazaran hayatını kaybedenler ve yakınlarıyla ilgili haberlerin sayısı azalmıştır.

2015 Yılı Haber İçerikleri

2015 yılına ait 10 haberin konu dağılımına bakıldığında;

- Dava süreciyle ilgili (8),
- Komisyon incelemelerini konu alan (2) haberlerin yer aldığı görülmektedir.
- ▶ Diğer senelerden farklı olarak yargılanan sanıklarla ilgili daha fazla haber yapıldığı görülmektedir. Tutuklu sanığın vereceği yazılı ifade ile ilgili üç haber yapılmıştır. Dava 2013 yılında başlamış ve 2015 yılına kadar geçen sürede iki yılını tamamlamıştır. Davanın ilk görülmeye başlandığı zamanlar NSU ile ilgili yapılan açıklamalara sıklıkla rastlanırken, 2015 yılına gelindiğinde süregiden dava ile ilgili haberlerin daha yoğun olarak yer aldığı görülmektedir.

2016 Yılı Haber İçerikleri

2016 yılına ait 13 haberin konularına göre dağılımları incelendiğinde;

- Davanın sonuca ulaşmayacağı ve Almanya derin devleti içinde bağlantıların kaybolacağı düşünülmesi (6),

- Yapılan protestolarla ilgili (2) ve
 - Cinayete kurban gidenlerin anıldığı (2) haberlerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca NSU'yu konu alan film ve dava süreci ile ilgili detayları içeren diğer haberler bulunmaktadır.
- Dava sürecini inceleyen haberlerde müdahil avukatların ifadelerinin dışında, öldürülen Türklerin yakınlarına ait ifadelerin önceki senelere nazaran daha az sayıda olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Türkiye'den yapılan açıklamalara da 2016 yılında yeterince yer verilmediği ifade edilebilir. Davanın uzaması ilginin azalmasının sebebi olarak görülebilir.

2017 Yılı Haber İçerikleri

2017 yılında Anadolu Ajansı web sayfasında yayınlanan 23 haberin içerikleri incelendiğinde;

- Dava süreci ile ilgili (10),
 - Cinayete kurban gidenlerin hikayelerine ve yakınlarının düşüncelerine yer veren (3) haberlerin yanında Alman yetkililerin açıklamaları ve anma içerikli haberler de paylaşıldığı görülmektedir.
- Türkiye Dışişleri Bakanı'nın Alman mevkidaşıyla Mart 2017 tarihinde yaptığı görüşmede birkaç cümleyle NSU'ya da değindiği görülmektedir. Türkiye'den yetkililerin Almanya ile ilgili özellikle aşırı sağ terörünü konu alan açıklamalarında, NSU terör örgütüne de değinilmektedir. NSU, aşırı sağın geldiği noktanın görünür kılınması açısından önemlidir. 2017 yılı içerisinde yayınlanan haberlerde cinayet kurbanlarının yakınları ve avukatlarıyla ilgili geçen iki seneden daha fazla habere yer verildiği söylenebilir. Anma haberleri de dahil edildiğinde haberlerin yarısından fazlasında Türklerin sesi ni duymak mümkündür.

2018 Yılı Haber İçerikleri

2018 yılının davanın sonuçlandığı yıl olması sebebiyle, bu yıl yayınlanan haberlerin tümü dava sonucuyla ilişkilidir:

- Dava sürecini anlatan (12),
 - Müdahil avukat ve kurban yakınlarının açıklamalarına yer veren (6),
 - İçeriğinin YTB, Türk Büyükelçiliği ve Türkiye'deki siyasi yetkililerin açıklamalarıyla oluşturulan (4) ve
 - Türkiye'den uzmanların yorumlarına yer verilen (2) haberler bulunmaktadır.
- ▶ Davanın sonuçlanmasıyla birlikte Almanya'daki Türklerin ve Türkiye'den yetkililerin açıklamalarına yer verilmesi, Türkiye'nin sürecin bir parçası olduğunu yeniden gösterir niteliktedir.

2019 Yılı Haber İçerikleri

2019 yılında yayınlanan NSU ile ilişkili 13 haberin içeriği incelendiğinde;

- Davanın müdahil avukatına gönderilen NSU 2.0 imzalı tehdit mektuplarının (4),
 - Alman yetkililerin açıklamalarının (3),
 - Anma haberlerinin (2) ağırlıklı işlenen konular olduğu görülmektedir.
- ▶ Alman yetkililerin ve Türkiye Dışişleri Bakan Yardımcısı'nın açıklamalarının yer aldığı haberlerde odak noktası, aşırı sağ terör örgütleri ve davanın sonuca ulaşamaması ile ilişkidir. Almanya'da sürdürülen davada bizzat Alman yetkililerin yetersizlikle ilgili açıklamaları dikkat çekicidir.

2020 – 2022 Yılları Haber İçerikleri

2020, 2021 ve 2022 yılına ait 25 haber yer almaktadır. Dava sürecinin sona ermesinden dolayı bu yıllarda, davanın hatırlanmasını sağlayacak şekilde tüm dava sürecini ele alan haberlere yer verilmiştir. Konu dağılımına bakıldığında;

- Cinayete kurban gidenleri anma (7)
- Ve müdahil avukat Başay Yıldız ve diğer Türk kökenli kişilere gönderilen NSU 2.0 imzalı tehdit mektupları (3) ile ilgili haberlere yer verildiği görülmektedir. Bahsedilen haber içerikleri dışında; aşırı sağ terörü ile ilgili ve Köln Başkonsolosu ve Bakan Çavuşoğlu'nun açıklamalarıyla oluşturulmuş haber içerikleri de bulunmaktadır.
- ▶ Gönderilen tehdit mektupları sürecin bitmediğine ve aşırı sağın büyük bir sorun olarak Almanya'daki Türk toplumunun karşısında durduğuna işaret etmektedir.

Üzerinden geçen zamana rağmen, cinayete kurban gidenler için organize edilen anma törenleri ve bu konuda yapılan haberler NSU davasının hatırlanabilirliğini sağlamaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME

- ▶ 2011 – 2022 yılları arasında Anadolu Ajansında yer alan haberlerde Türkiye'deki yetkililerin, Almanya'daki Türk toplumuna destek mesajlarının ön plana çıktığı görülmektedir.
- ▶ Dava süreci davanın baş sanığı üzerinden değil, çok yönlü yansıtılmıştır. Dava sürecinde cinayete kurban gidenlerin yakınlarının ya da müdahil avukatların görüşleri de sıklıkla paylaşılmıştır.
- ▶ Alman yetkililerin açıklamaları, komisyon çalışmaları ve raporları da yine haberler içinde yer almıştır. Haberler, dava sonucunun yetersizliğini vurgular niteliktedir. Dava sürecin-

de yaşanan memnuniyetsizliği haber içeriklerinde görmek mümkündür. Memnuniyetsizliği somut olarak yansıtacak haberlere, kurban yakınının sözlerini yansıtan “Biz Mahkemeden Üzülerek Çıkarken Naziler Sevinerek Çıktı” ve “NSU Davası Alman Devletinin Derinliklerinde Kaybolacak mı?” başlıkları örnek gösterilebilir.

- ▶ Haberlerde olayın tüm aktörlerinin yeterli temsiliyeti sağlanmıştır.

SONUÇ YERİNE

Bu çalışmada, Nasyonal Sosyalist Yeraltı (NSU) davasının Türk medyasında nasıl karşılık bulduğu ve nasıl bir anlatı içerisinde haberleştirildiği, iki haber sitesi üzerinden konu edilmiştir. NSU davası gibi uzun süreli davalarda dinamik bir anlatı oluşturmak ve okuyucunun zihninde doğru resmi şekillendirmek hiç kuşkusuz zordur. NSU davasının haber olarak yansıtılmasındaki bir diğer güçlük, farklı aktörlerin aynı olay içindeki rol dağılımlarının belirlenmesidir. Almanya’daki Türk toplumu, Almanya’daki siyasi cenahlar, Alman toplumu, NSU terör örgütü ve üyeleri ve Türkiye devleti dava sürecindeki belli başlı aktörlerdir. Çalışmada, örnekleme oluşturan iki haber sitesinin, davayı farklı şekillerde ele aldığı en temel bulgudur. Hürriyet.com dava sürecinde baş aktör olarak tutuklu ve hayatta olan tek sanık üzerinden bir olay örgüsü oluşturmuştur. Dava sürecindeki eksiklikler ve sonucun yetersizliği vurgusu tüm haberlerde gözlemlenmektedir. Ancak bu söylem ilginç şekilde yoğun olarak Alman yetkililerin ağzından dile getirilmekte, Almanya’daki Türk toplumu ve Türkiye’den haberler yapılırsa dahi bu haberlerin yoğunluğu diğerlerine nazaran yetersiz kalmaktadır.

Anadolu Ajansı’nın tüm tarafların temsiliyetine dikkat ederek anlatısını oluşturduğunu söylemek doğru olacaktır. Türkiye’den yetkililerin açıklamalarına bakıldığında, Dışişleri Bakan-

lığı, YTB ve TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun açıklamalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak geçen on bir yıllık süreçte, Anadolu Ajansında yapılan haber sayısı diğer haber sitesiyle karşılaştırıldığında oldukça azdır. Oysa olay çok kapsamlıdır ve tüm yönleriyle Almanya'da yaşayan Türkleri, dolayısıyla Türkiye'yi ilgilendirmektedir.

Her iki platformda yayınlanan haberler incelendiğinde sunulabilecek ortak eleştiri, Türkiye'nin ve Almanya'daki Türk toplumunun dava sürecine katılımına ve ilgisine destek olacak, onları katılıma yönlendirecek haberlerin yetersizliğidir. Yeterli ilginin gösterilmediği serzenişini haberlerde yer alan açıklamaların satır aralarında görmek mümkündür.

2011 yılında yapılan "Almanya'da Irkçı Neo-Nazi Cinayetler: Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması"na¹⁵ göre Almanya'daki Türklerin olayı incelerken kullandığı haber kaynaklarının %85'i Türk medyasına aittir. Bu nedenle Türk medyası Almanya'daki Türkler ve Türkiye arasında güçlü bir bağ kurmaya çalışmakla yükümlüdür. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun 2012 yılında hazırladığı raporda¹⁶ kurbanların vatan-daşımız olduğu, kurban yakınlarının Türkiye ile temaslarının devam ettiği ve bu insanların Türk oldukları için Almanya'da sıkıntı yaşamaya devam ettiğine dair ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. 11 yıl boyunca haberlerde cinayete kurban gidenlere mesafeli içeriklerin oluşturulması, Türk medyasının en büyük eksikliğidir.

-
15. Hacettepe Üniversitesi- Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO), *Almanya'da Irkçı Neo-Nazi Cinayetler: Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması*, Ocak 2012, https://tasam.org/Files/Icerik/File/almanya_irkci_neo-nazi_cinayetler_turklerin_gorus_ve_duygulari_arastirmasi_6dbf6a12-2861-4df5-8465-d304533aa221.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Mart 2023).
 16. "2000-2006 Yıllarında Almanya'da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu", TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığı, https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/2012/raporlar/neo_nazi_cinayetleri.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Mart 2023)

**NASYONAL SOSYALİST YERALTI (NSU)
TERÖR ÖRGÜTÜ ÜZERİNE
BİR LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ**

Aslıhan Alkanat¹

GİRİŞ

Nasyonal Sosyalist Yeraltı (NSU) örgütü, ilk olarak 2000-2007 yılları arasında 8'i Türk, 10 kişinin öldürülmesi, 2 bombalı saldırı ve 15 banka soygunu ile gündeme gelmiştir. Başlangıçta söz konusu cinayetler hem siyasiler tarafından hem de medyada “dönerci cinayetleri” olarak değerlendirilmiş ve cinayetlerin sebebinin katil ve maktul arasındaki kişisel sorunlar olabileceğine dair iddialarda bulunulmuştur. Ancak daha sonra söz konusu cinayetlerin aşırı sağcı/ırkçı bir motivasyona sahip olduğu ortaya çıkmıştır. NSU cinayetlerinin aşırı sağcı bir motivasyona sahip olması ve NSU örgütü ile Alman istihbaratı arasındaki bağlantılar, Alman devlet kurumlarına olan güveni azaltmıştır. Bu cinayetler aynı zamanda Almanya'da kurumsal ırkçılığın varlığı tartışmalarını da gündeme getirmiştir.

1. Araştırma Görevlisi, İstanbul Medipol Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, aslihan.alkanat@medipol.edu.tr.

İngilizce ve Almanca dillerinde yayınlanan makale ve kitaplar incelendiğinde içerik açısından doğrudan NSU'ya odaklanan çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Türkçe yayınlar konusunda literatürde bu konuda önemli bir boşluk bulunurken, bu eksiklik İngilizce ve Almanca yayınlarda da görülebilmektedir. NSU'ya ilişkin yayınlanan İngilizce ve Almanca literatüre odaklanılan bu çalışmada², söz konusu literatürün NSU cinayetlerini, hukuki yönünden siyasi yönüne ve medyadaki yansımalarına kadar, birçok farklı yönü ile ele aldığı görülmektedir. Bu bölümde, öncelikle NSU'ya ilişkin çeşitli kavramsallaştırmaların yapıldığı çalışmalar ele alınmaktadır. Ardından Almanya devlet kurumları ve bunların NSU bağlantılarının ele alındığı çalışmalar incelenmektedir. Daha sonra NSU teröristlerinin radikalleşmesi, İslamofobi ve anti-semitizm bağlantısı ve NSU'nun diğer aşırı sağcı terör örgütleriyle olan ilişkisini konu edinen çalışmalar ele alınmaktadır. Son olarak, Alman medyasında yer alan NSU terör örgütünün saldırılarıyla ilgili haberlerin söylem ve içerik analizini yapan esarlere yer verilmektedir.

NSU'YA İLİŞKİN KAVRAMSALLAŞTIRMALAR

NSU üzerine gerçekleştirilen yayınlar incelendiğinde, kavramsal çerçeve çizilirken çoğunlukla birkaç ortak söylemin göze çarptığı söylenebilir. Bu kapsamda, NSU terör örgütü, İngilizce literatürde çoğunlukla “aşırı sağcı terör örgütü” olarak ele alınmıştır. Bu konuda genellikle Avrupa'da aşırı sağ terörizm üzerinden Almanya'nın da örnek olarak incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri; Daniel Koehler tarafından kaleme alınan “Violence and Terrorism from the Far-Right: Poli-

2. NSU'ya yönelik literatür taraması 21 Şubat 2021 tarihinde “Google Akademik” arama motoru ve “Publish or Perish” isimli uygulama üzerinden yapılmıştır.

cy Options to Counter an Elusive Threat”³ başlıklı makaledir. Bu makalede yazar, 11 Eylül saldırılarından itibaren karar alıcılar, kolluk kuvvetleri ve istihbarat kurumlarının yanı sıra araştırmacıların da çoğunlukla İslami aşırılık yanlısı şiddet ve terörizme odaklanmaları dolayısıyla aşırı sağcı tehdit tehlikesinin boyutlarını anlamlandırabilme olanağının azaldığını eleştirel bir yaklaşımla dile getirmiştir. Koehler aynı zamanda aşırı sağ şiddetin tanımlanmasının ve sınıflandırılmasının yetersiz olduğunu savunmaktadır. Doğrudan NSU’ya odaklanan çalışmaları ile bilinen önemli isimlerden Koehler’in bir başka eserinde ise Almanya’da 21. yüzyılda aşırı sağcı şiddetin ortaya çıkması ve gelişimi NSU terör saldırıları üzerinden analiz edilmektedir. “Right-wing Terrorism in the 21st Century: The ‘National Socialist Underground’ and the History of Terror From The Far-Right in Germany”⁴ isimli bu eserde tarihsel süreç içerisinde Almanya’daki aşırı sağcı şiddet ele alınmakta ve Koehler, özellikle Almanya’nın birleşmesinden sonra ülkedeki aşırı sağcı şiddetin ciddi bir artış göstermesine rağmen; bu durumun kamuoyu ve siyasiler tarafından Almanya’nın birleşmesine atfedilerek geçici bir süreç olarak görüldüğünü belirtmektedir. Eserde ayrıca 11 Eylül’ün ardından Almanya için de en büyük terör tehdidinin hem kamuoyunda hem de karar alıcılar nezdinde dini motivasyonlu terörizm olarak algılanması nedeniyle, ülkedeki aşırı sağcı terörizme yeterince önem verilmemesi eleştirilmiştir. Aynı zamanda eserde, Almanya’daki aşırı sağcı terörist grupların büyüklüğü, taktik ve silahları, hedef grupları, faaliyetlerin süresi ve iletişim kanalları ele alınmaktadır. Yazar bir başka eserinde ise NSU’ya dair nicel verilere dayanan bir çalışma hazırlamıştır.

3. Daniel Koehler, “Violence and Terrorism from the Far-Right: Policy Options to Counter an Elusive Threat”, (International Centre for Counter-Terrorism, Lahey: 2019).
4. Daniel Koehler, *Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The ‘National Socialist Underground’ and the History of Terror from the Far-Right in Germany*, (Abingdon, Routledge: 2016).

II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar Almanya'daki aşırı sağcı terörist grup ve bireylerin veri tabanını oluşturmaya yönelik hazırlanan bir projeden üretilen “German Right-Wing Terrorism in Historical Perspective. A First Quantitative Overview of the ‘Database on Terrorism in Germany (Right-Wing Extremism) – DTGrwx’ Project”⁵ başlıklı makalede, aşırı sağcı terörist grupların stratejileri, hedef grupları, biyografileri, bağlantıları hakkında bilgilere yer verilmekte ve Almanya'daki aşırı sağcı terörizmin niceliksel anatomisi çıkarılmaktadır.

Aşırı sağcı terörizm kavramsallaştırmasına başka bir katkı, yine Koehler tarafından NSU'yu “*hive terrorism*” (kovan terörizmi) kavramı üzerinden değerlendirdiği çalışması ile yapılmaktadır. Yeni bir kavramsal çerçeve sunan Koehler, “Recent Trends in German Right-Wing Violence and Terrorism: What are the Contextual Factors behind ‘Hive Terrorism’?” başlıklı makalesinde, 2015 ile 2016 yılları arasında Avrupa'daki mülteci krizi ve NSU arasında bağlantı kurarak, aşırı sağ ile daha önce herhangi bir ilişkisi olmayan kişilerin bu süreçte aşırı sağcı terörizme katılmasını teorik perspektiften incelemektedir. “*Hive terrorism*” kavramını, kendiliğinden oluşan ve olaydan sonra hızlı bir şekilde dağılan bir grup tarafından gerçekleştirilen terör ve şiddet eylemlerini tasvir etmek için kullanan yazar, NSU'yu ve Almanya'daki aşırı sağcı terörü bu çerçevede ele almaktadır. Söz konusu kavram ile yazar, teröristlerin radikal sağcı, hükümet karşıtı ve mülteci karşıtı hareketler içerisinde örgütlenmesini ve ardından daha organize ve büyük ölçekli terör eylemleri gerçekleştirmelerini kastetmektedir. Koehler, aşırı sağcı şiddet eylemlerinin bir terör taktiği olduğu gibi terörle ilgili olmayan siyasi suçlar olarak da değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda

5. Daniel Koehler, “German Right-Wing Terrorism in Historical Perspective. A First Quantitative Overview of the ‘Database on Terrorism in Germany (Right-Wing Extremism)’ – DTGrwx’ Project”, *Perspectives on Terrorism*, Cilt: 8, Sayı: 5, (2014), s. 48-58.

söz konusu şiddet eylemlerinin siyasi saikler olmaksızın gerçekleşen şiddet eylemleri de olabileceğini dile getirerek, bu kavramı hükümete ve göçe karşı ortak muhalefet etrafında toplanan ve ana akım aktivistleri kendiliğinden terör eylemleri ve diğer şiddet eylemleri için harekete geçiren bir terör çeşidi olarak tanımlamıştır. Terörün dinamik ve sürekli değişen yapısına dikkat çeken yazar, söz konusu terör çeşidinin stratejik olarak uzun vadeli bir yapılanması olmadığını, aynı zamanda örgütsel bağının da diğer terör örgütlerine oranla zayıf olduğunu belirtmektedir.

Doğrudan NSU'ya odaklanmasa da NSU'ya atıf yaparak bazı kavramsallaştırma önerilerinde bulunan çalışmalar da mevcuttur. Bu kapsamda, Thomas Brudholm tarafından kaleme alınan “Hate Crimes and Human Rights Violations”⁶ başlıklı makalede, genel olarak nefret suçları ele alınmış ve genel-geçer bir nefret suçu tanımı olmamasının günümüzde hukuki ve toplumsal birçok soruna sebep olduğundan bahsedilmiştir. Bu kapsamda yazar, makalenin temelinde NSU terör örgütünü ele almamış olsa bile nefret suçu kapsamında NSU'ya atıfta bulunarak Avrupa'da nefret suçunun tarihinin yeni olmadığını dile getirmiştir. Ancak ülkeden ülkeye değişen nefret suçu tanımlaması, istatistik hesaplamalarında, hukuki davalarda, polis soruşturmalarında kafa karışıklığına sebep olmakta ve bu nedenle nefret suçu kavramı için daha açık ve tek bir tanıma ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Nefret suçunun resmi makamlarca tanımlaması “insan hakları ihlali” şeklinde yapılırsa da yazar bu görüşe katılmamaktadır. Yazara göre nefret suçlarının insan hakları ihlali olarak tanımlanmasının birçok avantajı olması gibi dezavantajı da bulunmaktadır. Nefret suçlarının insan hakları ihlali olarak tanımlanmasının, onun hem suç kategorisine hem de soykırım ve savaş suçları gibi insan hakları ihlalleri kategorisine girmesi ve dolayısıyla nefret suçlarıyla mücadelede insan hakları mahkemelerinin

6. Thomas Brudholm, “Hate Crimes and Human Rights Violations”, *Journal of Applied Philosophy*, Cilt: 32, Sayı: 1, (2015), s. 82-97.

de devreye sokulması gibi avantajları bulunmaktadır. Ancak nefret suçlarının failinin bazı durumlarda devletler olabilmesi nedeniyle, nefret suçlarının insan hakları ihlali olarak tanımlanmasının bazı dezavantajları oluşabilmektedir. İnsan haklarının -tanımı gereği- devlet kurumlarına karşı sahip olduğumuz haklar olması nedeniyle, güçlü devletlerin bu suçları işleme durumunda cezai yaptırım konusunda problemler doğacağı belirtilmektedir. Bu kapsamda NSU terör örgütünü örnek gösteren yazar, kurban ailelerinin, devletin bu davalara yönelik süreçte neden bu kadar başarısız olduğu sorusuna yanıt istediklerini belirterek, nefret suçunun insan hakları ihlali olarak tanımlanmasının olumsuz sonuçları olabileceğine değinmiştir. NSU cinayetlerinin motivasyonu olan nefret suçu, dava sürecinde Almanya'da insan hakları ihlali olarak değerlendirilmiş ve cinayetlerin ardından resmi makamlar tarafından özür dilenmiştir. Yazar resmi makamların yaşanan cinayetler nedeniyle değil, aslında Alman devletinin başarısızlığı nedeniyle özür dilediklerini dile getirmiştir. Dolayısıyla yazar, felsefi açıdan, nefret suçlarının insan hakları ihlalleri olarak tanımlanmasından vazgeçilmesi gerektiğini düşünmektedir.

NSU'ya dair farklı bir kavramsal çerçeve sunan çalışmalardan biri de “Staatsanwaltschaftlicher Umgang mit rechter und rassistischer Gewalt: eine Untersuchung struktureller Defizite und Kontinuitäten am Beispiel der Ermittlungen zum NSU-Komplex und dem Oktoberfestattentat”⁷ isimli kitaptır. Kitapta, Almanya'daki Neo-Nazi ideoloji çerçevesinde gelişen aşırı sağ şiddet ele alınmış ve NSU örnek olay olarak incelenmiştir. Kitapta, NSU mensupları için terörist sınıflandırılması yerine “ölüm mangası” kavramı kullanılmaktadır. Çünkü teröristlerin birileri tarafından yönlendirilmeye ve birinin emriyle

7. Isabella Greif, Fiona Schmidt, *Staatsanwaltschaftlicher Umgang mit rechter und rassistischer Gewalt: eine Untersuchung struktureller Defizite und Kontinuitäten am Beispiel der Ermittlungen zum NSU-Komplex und dem Oktoberfestattentat*, (WeltTrends Press, Postdam: 2018).

hareket etmeye ihtiyacı olduğu, NSU mensuplarının ise birinden emir alarak değil, yalnızca Nazi ideolojisi adına hareket ettiği ifade edilmektedir. Ayrıca ölüm mangaları, yalnızca öldürmek için bir araya gelen sıradan ve basit suçlular değil, siyasi şiddet uygulayan organize birimler olarak tanımlanmıştır. Eserde ayrıca NSU ortaya çıkmadan önce de Almanya'nın benzer aşırı sağcı şiddet eylemleriyle karşı karşıya kaldığı ifade edilerek, NSU'dan yaklaşık 20 sene önce Gundolf Köhler isimli bir Neo-Nazi'nin Münih'te bomba patlatarak 13 kişiyi öldürdüğü ve 200'den fazla kişiyi de yaraladığı hatırlatılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu kitapta, 1933'te Hitler'in Almanya'da iktidara gelişinden sonra aşırı sağ ideolojinin ve şiddetin hiçbir dönemde yalnız aktör terörizmine dayanmadığı, aksine her seferinde bir Nazi bağlantısına sahip olduğunu dile getirilmiştir. Ayrıca bu Neo-Nazi ağı içerisinde yer alan NSU ile bağlantısı olan 40'ın üzerinde Alman gizli istihbarat servisi mensubunun bulunduğu ve resmi olarak NSU'nun içerisine sızmaları beklenen söz konusu Alman istihbaratçıların, kişisel bağları ya da ideolojik inançları dolayısıyla söz konusu Neo-Nazi ideolojiye yaklaştığı ifade edilmektedir. Yazara göre, NSU davalarında bahse konu 40 gizli istihbarat servisi çalışanın yer almaması, dava dosyalarının kasıtlı olarak imha edilmesi, bu gizli ajanlardan biri olan Jan Werner'in NSU mensuplarına silah tedarik edip etmediğine yönelik soruşturmaların örtbas edilmesi gibi gelişmeler, NSU'nun Almanya için bir kurumsal ırkçılık örneği olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Ayrıca cinayetlerin işlendiği ilk dönemde, polisin bu infazları Türk mafyasının yapmış olabileceğine yönelik iddialarının da söz konusu kurumsal ırkçılığı destekler nitelikte olduğu değerlendirilmektedir. Zira bu dönemde, kurbanların ailelerinin bir "sessizlik duvarına" sahip olduğu ve failleri korudukları iddia edilmiştir. Kitapta NSU cinayetleri, Alman devletinin başarısızlığı olarak değil, özellikle dava sürecinde Alman Neo-Nazileri korumaya yönelik bilinçli bir strateji olarak değerlendirilmektedir.

ALMAN DEVLET KURUMLARI VE NSU

NSU cinayetlerine yönelik literatürde yer alan çalışmalarda, örgütün yakalanmadan senelerce faaliyetlerine devam etmesi nedeniyle NSU cinayetleri, siyasilerin, Alman polisinin ve istihbaratının başarısızlığı olarak ele alınmakta ve Almanya'da aşırı sağ şiddetin tarihsel geçmişi düşünüldüğünde, NSU gibi bir örgütün eylemlerinin öngörülemez olmadığı dile getirilmektedir. Örneğin; Anna A. Meier tarafından kaleme alınan "The Idea of Terror: Institutional Reproduction in Government Responses to Political Violence"⁸ başlıklı makalede Almanya'da terörizm ve terörle mücadele süreçleri tarihsel olarak üç döneme ayrılmıştır. Bu dönemler; Kızıl Ordu Grubu'nun (Rote Armee Fraktion, RAF) 1970-1977 arasındaki faaliyetleri, 1990'larda Almanya'nın birleşmesinin ardından ortaya çıkan ırkçı şiddet dönemi ve son olarak 2000-2007 yılları arasında Neo-Nazi NSU örgütü tarafından gerçekleştirilen ırkçı terör saldırıları şeklindedir. Yazar, ilgili makalesinde beyaz üstünlükçü terörün diğer terör eylemlerine göre siyasiler tarafından aynı ciddiyet ve tepki ile ele alınmadığını dile getirmektedir. Böylece mevcut güç yapılarını destekleyen şiddete karşı koymanın oldukça zor olduğunu ve bu ideolojinin Alman ulusal kimliğinin inşasında önemli bir yeri olması dolayısıyla da beyaz üstünlükçü ideoloji ile mücadelede engellerle karşılaşılacağını dile getirmektedir.

Almanya'da aşırı sağ ideolojiyi siyasi partiler ve hukuki düzen çerçevesinde değerlendiren birtakım çalışmalar da bulunmaktadır. Uwe Backes tarafından kaleme alınan "Banning Political Parties in a Democratic Constitutional State: The Second NPD Ban Proceedings in a Comparative Perspective"⁹ başlıklı makale-

-
8. Anna A. Meier, "The Idea of Terror: Institutional Reproduction in Government Responses to Political Violence", *International Studies Quarterly*, Cilt: 64, Sayı: 3, (2020), s. 499-509.
 9. Uwe Backes, "Banning Political Parties in a Democratic Constitutional State: The Second NPD Ban Proceedings in a Comparative Perspective", *Patterns of Prejudice*, Cilt: 53, Sayı: 2, (2019), s. 136-151.

de Almanya Ulusal Demokratik Partisinin (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD) aşırı sağ ideoloji ile bağlantısı nedeniyle kapatılması hukuki açıdan incelenmektedir. Çalışmada aynı zamanda parti üyelerinin NSU ile bağlantısı da ele alınmaktadır. Nazi gruplara olan destekleri ve şiddet eylemlerine katılmalarıyla bilinen NPD üyelerinin NSU bağlantılarının da ortaya çıkmasının ardından, SPD ve CDU birlikte hareket ederek NPD'nin kapatılması amacıyla ortak söylem geliştirmiştir. NPD'nin kapatılması davasının, partinin demokratik düzene yönelik oluşturabileceği muhtemel siyasi tehdide bakılmaksızın tamamen sembolik siyasetin bir aracı olarak kullanıldığı belirtilen çalışmada, ayrıca Anayasa Mahkemesi tarafından, her ne kadar partinin anayasaya aykırı hareket ettiği dile getirilse bile, bir partinin kapatılabilmesi için orta vadede özgür ve demokratik düzene yönelik bir tehdit oluşturması gerektiğinin ifade edildiğine değinilmiştir. Bu kapsamda çalışmada, NPD'nin kapatılması için söz konusu tehdidin yeterli olmadığı kararına varılmış ve kapatma davası, demokratik düzeni tehdit eden grupların ve kişilerin ifade özgürlüklerine, demokratik düzenin korunması için müdahale edilmesi anlamına gelen “militan demokrasi” kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Özellikle Hitler'in 1933'te Almanya'da iktidara gelmesiyle muhalif kesimlere yönelik baskıcı politikaları ve katliamları, çoğunlukçu demokrasinin tartışılmasına sebep olmuş ve demokrasi düzeninin korunabilmesi için militan demokrasi kavramı ortaya atılmıştır. Bu kapsamda Almanya'da aşırılık karşıtlığı “her türlü totaliter hareketin reddedilmesi” anlamına gelmiş ve anayasayı da böyle şekillendirmiştir. Özellikle parti yasakları tartışmaları, demokratik düzenin korunması amacıyla otokratik araçların kullanılması sonucu “demokrasi ikilemi” kavramını da karşımıza çıkarmaktadır. Partiye kapatma davasının açıldığı dönemde, partinin oy oranlarının düşmesi ve mali anlamda yaşamış olduğu zorluklar partinin orta vadede demokratik düzene zarar verebilme ihtimalini ortadan kaldırmış ve partiye açılan kapatma davaları Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

NSU cinayetleri kapsamında Alman polis teşkilatının başarısızlığını ele alan çalışmalardan biri de “Representative Bureaucracy and a “failed” Public Policy? – The case of the Berlin Police”¹⁰ başlıklı çalışmadır. Makalede polis teşkilatında, Almanlar dışında bir millettten çalışanın olmamasının, NSU terör saldırılarının aşırı sağ motivasyonla gerçekleştirildiğinin senelerce anlaşılmamasına sebep olduğu dile getirilmektedir. Bu kapsamda çalışmada özellikle polis teşkilatı içerisindeki temsili bürokrasi¹¹ sorununa yönelik bir değerlendirme yapılmaktadır. NSU terör saldırılarının Almanya’daki Türklere etkisinin de kapsamlı bir şekilde ele alındığı araştırma, özellikle davanın görüldüğü Bav- yera eyaletinde Türklere arasında kendilerine yönelik ırkçı şiddetin artacağına dair korkunun yükseldiği ve Türklerin, Almanya’da yaşayan diğer göçmen kökenli vatandaşlara görece kendilerini Almanya’ya daha az ait hissetmeye başladıklarını göstermektedir. Aynı zamanda araştırmada, 2011 sonrasında kendilerine yönelik düşmanlıktan duydukları endişe nedeniyle ana- vatanları ile bağlantılarını artırdıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca 2011 sonrasında Türk göçmenlerin sağlıkları ve yaşam memnuniyetlerinde de ciddi bir azalma meydana geldiği tespit edilmiştir. Bunun, adli yargılanma sürecinde yaşanan gecikme nedeniyle gerçekleştiği ve bu durumun da Türk göçmenlerin kendilerini daha fazla yabancılaşmış hissetmelerine sebep olduğu öne sürülmektedir.

NSU cinayetlerinin hukuki statüsüne odaklanan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri, Antonia Von Der Behrens tarafından kaleme alınan “Lessons from Germany’s NSU

10. Maximilian Nagel, B. Guy Peters, “Representative Bureaucracy and a “Failed” Public Policy? – The Case of the Berlin Police”, *International Public Policy Workshop*, (University of Pittsburgh, Pensilvanya: 2018).

11. Farklı toplumsal kesimlerden kişilerin, yönetim düzeyinde sözcüleri olması ile temsil edilmesidir. (Detaylı bilgi için bkz. Gökhan Aşkar, “Bürokraside Temsil Sorunu: Temsili Bürokrasi Yaklaşımı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 59, (2019), s. 95-104.

Case”¹² başlıklı makaledir. Makalede, 2007’ye kadar eylemlerini gerçekleştiren örgütün, Kasım 2011’e kadar ortaya çıkarılmamasının sebebi; istihbarat servisleri ve kolluk kuvvetlerinin Neo-Nazi bağlantısının tespit edilmemesi nedeniyle uzun yıllar davada yanlış ipuçlarının takip edilmesi olarak belirtilmiş ve bu da büyük bir başarısızlık olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, polisin soruşturmayı takipteki başarısızlığına odaklanılmakta ve polisin öldürülenlerin Türk mafyası, PKK, uyuşturucu ticareti gibi nedenlerle öldürülmüş olabileceği yönündeki yanlış sorgusu eleştirilmektedir. Hatta bu konuda polisin, ailelerin polisle iş birliği yapmadığına ve bazı bilgileri sakladığına yönelik değerlendirmeleri ve cinayetlerin aşırı sağ ile bağlantısı üzerine yeterince odaklanmamaları da eleştirel bir perspektifle ele alınmaktadır. Çalışmada öldürülenlerin organize suç ile ilişkilendirilmesinin, ailelerin itibarlarını da olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Aileler her ne kadar bu cinayetlerin aşırı sağ motivasyonlu cinayetler olma ihtimali üzerinde durmuş olsalar da polis bu konuda yeterli araştırma yapmayarak medyayı da yanlış bilgilendirmiş ve yaşanan cinayetleri “Döner-morde (Dönerci cinayetleri)” şeklinde değerlendirmiştir. Böylece, Alman toplumunun bir kesiminde Türklere karşı olan ırkçılık ve negatif algı da görülmektedir. Her ne kadar hem polis teşkilatı hem de medya tarafından aksi iddia edilse de 2006’da Kassel’de Halil Yozgat’ın internet kafede, Hessen istihbarat yetkilisi Andreas Temme’nin de orada bulunduğu sırada öldürülmesi, bu cinayetlerin kişisel çatışmalardan kaynaklanmadığını ve söz konusu cinayetlerde istihbarat bağlantılarının varlığını göstermiştir. Kasım 2012’de savcılık tarafından hazırlanan iddianamede, NSU’nun yalnızca 3 kişiden oluşan izole bir örgüt olduğu ve istihbaratın bu örgüt ile herhangi bir ilişkisi olmadığı belirtilmiştir. NSU ile bağlantısı olan bazı istihbaratçılara ilişkin bilgi içeren dosyaların, Zschäpe’in 2011’de yaka-

12. Antonia Von Der Behrens, “Lessons from Germany’s NSU Case”, *Race & Class*, Cilt: 59, Sayı: 4, (2018), s. 84-91.

lanmasının hemen ardından imha edilmesi de bu konuda önemli bir bulgu olarak tartışılmaktadır. Çalışmada, istihbaratın 13 yıl boyunca Neo-Nazi bir örgütten haberi olmamasının imkânsız olduğu ve cinayetlerin aşırı sağcı bir terör örgütü tarafından gerçekleştirilmesinin istihbarat tarafından göz ardı edilmiş olma olasılığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmada, NSU davalarındaki başarısızlık nedeniyle Alman istihbaratından birkaç yüksek rütbeli görevlinin istifası ise “göstermelik” bir durum olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında, NSU davasını araştırmak ve takip etmek için kurulan 12 meclis soruşturma komisyonuna rağmen, kolluk kuvvetleri ve Alman istihbaratı içerisindeki kurumsal ırkçılığı ortaya çıkarmak konusunda yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Almanya’daki kurumsal ırkçılığın ortaya çıkarılması konusunun ise, akademinin güncel meselelere karşı yeterince hızlı reaksiyon verememesi nedeniyle, STK'lara bırakılması ayrıca eleştirilmektedir.

NSU VE RADİKALLEŞME

Aşırı sağcı bir terör örgütü olan NSU'nun mensuplarının radikalleşmesi de oldukça önem arz eden bir konudur. Bu bağlamda yayınlanan çalışmalardan biri Darya Bazarkina tarafından kaleme alınan “Right-Wing Extremism and Terrorism in the Territory of the EU: From “Street Fighters” to “National-Socialist Underground”¹³ başlıklı çalışmadır. Bu çalışmada yazar, Avrupa’da aşırı sağcı eylemlerin iletişimsel yönüne dikkat çekerek, Neo-Nazi ideolojinin interneti ve Beyaz Güç Müzik Sahnesi (White Power Music Scene, WPM) platformunu aktif olarak kullandığını ve böylece ideolojilerini yayma imkânı bulduklarını belirtmektedir. Bu kapsamda yazar, NSU mensuplarının Blood

13. Darya Bazarkina, “Right-Wing Extremism and Terrorism in the Territory of the EU: From ‘Street Fighters’ to ‘National-Socialist Underground’”, *Nauka i Drustvo*, Sayı: 2, (2015), s. 85-102.

& Honour web sitesi ve WPM aracılığıyla kendilerini Neo-Naziler olarak örgütlendiklerine ve söz konusu iletişim kanalları üzerinden yabancı düşmanlığı, mülteci karşıtlığı gibi konularda ortak söylemler ürettiklerine değinmektedir. Aynı zamanda çalışmada, bu iletişimsel yönün yanı sıra devlet kurumlarının esnek yapısı dolayısıyla da teröristlerin kolaylıkla motive olabildiği belirtilmektedir.

Bir AB projesi kapsamında hazırlanan ve birçok Avrupa ülkesinde radikalleşmeyi ve dini gruplara yönelik aşırı sağcı şiddet eylemlerini ele alan bir araştırma dizisi bağlamında Almanya'nın örnek olarak incelendiği "Radicalisation and Resilience Case Study: Germany"¹⁴ başlıklı raporda, 2020 yılına kadar hem Almanya İstihbarat Servisi hem de Almanya İçişleri Bakanlığı tarafından temel iç tehditlerden biri olarak aşırı sağcı şiddetin görülmemesinin, Almanya'nın Batı Avrupa'daki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında en yüksek aşırı sağ terör ve şiddet eylemlerine sahip ülke olmaya devam etmesine sebep olduğu ifade edilmektedir. Almanya'nın birleşmesinin ardından yüksek oranda işsizlik, toplumsal kargaşa ve siyasi otorite boşluğu Doğu Almanya'da aşırı sağ terörün radikalleşmesine sebep olmuştur. Ardından Almanya'nın birçok bölgesinde özellikle sığınmacılara karşı aşırı sağ şiddet eylemleri gerçekleşmeye başlamıştır. 1999'da şiddet eylemlerine başlayan NSU'nun ise mobilize bir aşırı sağcı örgüt olduğu 2011 yılına kadar tespit edilememiştir. Ayrıca raporda, aşırı sağcı radikalizmin siyasiler, güvenlik birimleri ve medya tarafından yeterince dikkate alınmadığı ve hatta küçümsendiği de dile getirilmektedir. NSU vasıtasıyla, aşırı sağcı radikalleşme karşıtı politikalar oluşturulması noktasında farkındalık kazanılmışsa da bu farkındalığın halen yeterli düzeyde olmadığı dile getirilmektedir. Zira raporda, NSU terör saldırılarına yönelik dev-

14. Frederic Heine, Tina Magazzini, *Radicalisation and Resilience Case Study: Germany*, (GREASE Religion, Diversity and Radicalisation, Floransa: September 2020).

letin ve medyanın aşırı sağcı terörizmi küçümsemesi ve Almanya'da daha çok dini motivasyonlu terör tehdidinde odaklanılması, Müslümanlara yönelik bir çifte standart olarak ifade edilmiştir. Dahası NSU davası sürecinde, kolluk kuvvetlerinden bazılarının aşırı sağcı radikalleşmenin öznelerinden olduğunun ortaya çıkması da bu radikalleşmeye karşı yeterli uygulamanın bulunmadığını göstermektedir. Fakat raporda, 2020 yılında hem Alman İstihbarat Servisinin hem de İçişleri Bakanlığının aşırı sağcı radikalleşmeyi en büyük güvenlik tehdidi olarak görmesinin önemli bir adım olarak görülebileceği ve özellikle Hanau saldırısının ardından siyasetin öncülüğünde bir planlama gerçekleştirilerek sivil toplum ve Müslüman kurumların dayanışmasıyla aşırı sağcı radikalleşme karşıtı ciddi adımların atılabileceği ifade edilmektedir.

Avrupa'da aşırı sağ NSU'nun radikalleşmesi üzerine yazılmış bir çalışma da "Right-Wing Extremism in Europe"¹⁵ başlıklı kitaptır. Bu kitapta Almanya'daki aşırı sağ terörizm ele alınmış ve bu kapsamda NSU'nun faaliyetleri de anlatılmıştır. Kitapta Neo-Nazi bir örgüt olarak tanımlanan NSU, yapmış olduğu saldırılarla toplumda korku oluşturarak psikolojik maliyet üretmeyi amaçlamış ve aynı zamanda gerçekleştirdiği banka soygunlarıyla da aşırı sağ terörizmin finansmanını sağlamıştır. Örneğin; anti-semitist bir monopoly oyunu da yapan teröristler aynı zamanda şiddeti olumlayan bir film de çekmişlerdir. Aynı zamanda eserde, 1990'lardan itibaren daha fazla terörize olan aşırı sağın sadece kendi başına hareket eden birkaç kişiyi değil, daha karmaşık bir ağı da içerdiği belirtilmektedir. Örneğin; 2010'da *Gigi und die braunen Stadtmusikanten* isimli bir müzik grubu, içinde NSU terör örgütünün cinayetlerine övgü

15. Britta Schellenberg, "Germany", *Right-Wing Extremism in Europe: Country Analyses, Counter-Strategies and Labour Market Oriented Exit Strategies*, ed. Ralf Melzer, Sebastian Serafin, (Friedrich Ebert Stiftung, Berlin: 2013), s. 35-75.

dolu sözler içeren “Döner Killer” adlı bir şarkının da yer aldığı *Adolf Hitler Lives* isimli bir albüm çıkarmıştır. Aynı zamanda NSU’ya yönelik aşırı sağcılarının desteği yalnızca cinayetlerin işlendiği dönemde değil, suçların itiraf edildiği dönemde de yaygın bir şekilde devam etmiştir.

Kitapta NSU mensuplarının radikalleşmesi hakkında; Neo-Nazilerin yalnızca ideolojik faaliyetlerde bulunmadığını, aşırı sağcı gençleri daha fazla etkileyebilmek amacıyla konserler düzenlediği, ayrıca aksesuarlar ve kıyafetler tasarladığından bahsedilmektedir. Örneğin; gençleri bu manada etkileyen popüler aşırı sağ müzik grupları arasında Die Lunikoff Verschwörung (The Lunikoff Conspiracy), Faustrecht (Fist Law) ve Feuer & Flamme (Fire & Flame) yer almaktadır. Ayrıca bu gençlerin giydiği kıyafetlerden aşırı sağcı oldukları anlaşılmasa da kullandıkları bazı semboller ve isimlerle kendi aralarında rahatlıkla tanınabildikleri bilinmektedir. Aşırı sağcılar özellikle internet aracılığıyla bağlantılar kurarak sempatanlarına ulaşabilmektedir. Kitapta; 2011’de 1671 aşırı sağ internet sitesi tespit edildiğinden ve Kuzey Ren-Vestfalya, Bavyera ve Aşağı Saksonya’da Neo-Nazi gruplarının oldukça aktif olduğundan bahsedilmektedir. Aşırı sağcılar, internette Twitter ve Facebook gibi sosyal ağları da siyasi propaganda amacıyla kullanmaktadırlar. Ayrıca kitapta, bu grupların, NSU terör örgütünün aşırı sağ motivasyonlu bir örgüt olduğunun ortaya çıkmasının ardından “Biz terörist değiliz” ifadesinin yer aldığı pankartlarla görseller yayınladıkları belirtilmiştir. Bu söylem, tipik bir Nazizm örneği olarak görülmekte ve Neo-Nazilerin kendilerini terörist olarak değil, Federal Cumhuriyet de dahil olmak üzere Alman ulusal kimliğinin savunucuları olarak gördüklerini göstermektedir. Yazar, bu nedenle NSU’nun Neo-Nazilere göre herhangi bir terör saldırısında bulunmadığını ve kurtuluş eylemleri gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Aynı zamanda “Biz terörist değiliz” ifadesi, aşırı sağın daha geniş kamuoyu tarafından zararsız görünmesini sağlamak ve Alman federal ceza hukukuna göre masumiyet ilan ederek kamuoyunun desteğini pekiştirmesini müm-

kün kılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra kitapta, NSU terör örgütü sempatizanlarının Yahudi karşıtı söylem ve eylemleri de sahiplendiği belirtilmektedir.¹⁶

İSLAMOFOBİ, ANTI-SEMITİZM VE NSU

NSU'ya dair yayınlar arasında anti-semitizm ve aşırı sağ bağlamında NSU'nun da ele alındığı bir kitap bölümü bulunmaktadır. Günther Jikeli tarafından kaleme alınan "Anti-Semitism within the Extreme Right and Islamists' Circle"¹⁷ başlıklı kitap bölümünde anti-semitizmin aşırı sağ ve "İslamcı hareketler" ile olan ilişkisi incelenmektedir. Almanya'da aşırı sağ hareketlerden kaynaklanan anti-semitizmin nedeni; çoğunlukla II. Dünya Savaşı dönemindeki revizyonist politikalar olarak değerlendirilirken, "İslamcı hareketlerden" kaynaklanan anti-semitizmin ise Müslümanların İsrail karşıtlığı nedeniyle var olduğu iddia edilmektedir. Ancak bu iki ideolojiye rağmen anti-semitizmin Alman toplumunun her kesiminde kendini gösterdiği ifade edilmektedir.

Eserde ayrıca, Almanya'da aşırı sağ hareketler kapsamında şiddetin kullanılması konusunda farklılıklar olduğundan da bahsedilmektedir. NPD'yi örnek gösteren yazar, bu partinin şiddeti teşvik edici söylemlerden kaçınan bir yapılanma olduğunu öne sürerken, NSU gibi örgütlerin ise şiddeti teşvik ederek silahlı eylemler gerçekleştirdiğini dile getirmektedir. NSU her ne kadar doğrudan anti-semitist eylemlerde bulunmamış olsa da NSU mensuplarından biri olan Böhdart, daha önce anti-semitist bir eyleminden dolayı suçlu bulunmuş ve 2 yıl hapis cezası almıştır. Çalışmada, Almanya'daki aşırı

16. Schellenberg, "Germany".

17. Günther Jikeli, "Anti-Semitism within the Extreme Right and Islamists' Circle", *Being Jewish in 21st-Century Germany*, ed. Haim Freberg, Olaf Glöckner, (Walter de Gruyter, Berlin: 2015), s. 188-207.

sağ grupların aşağıdaki konularda ortak söylemler ürettikleri belirtilmiştir:¹⁸

- “II. Dünya Savaşı sırasında Almanya’nın mağlubiyeti gibi meseleler,
- Göç, İslam, sığınmacılar ve çok-kültürlülük
- Devlet yetkilileri tarafından baskı (polis şiddeti ve adalet sistemi gibi)
- ABD ve Almanya’daki Yahudi lobisi ve anti-semitizm
- Yoksulluk ve sosyal refah politikası gibi sosyal konular”

Yazar, aşırı sağ grupların ve hareketlerin Almanya’da mevcut düzende açık bir şekilde anti-semitist söylem ve hareketler gerçekleştiremediğini, ancak Müslümanları hedef alan söylem ve eylemlerde bulunurken kullanmış oldukları ifadelerin alt metinlerinde Yahudi karşıtlığının da olduğunu dile getirmektedir. Söz konusu çalışmada, aynı zamanda Almanya’da 2 kez kapatma davası açılan aşırı sağcı parti NPD’nin anayasal ve demokratik düzene doğrudan karşı çıktığı da dile getirilmiş ve NPD’nin Müslüman karşıtı söylemleri kadar açık olmasa da gizli bir şekilde anti-semitist söylemlerinin bulunduğu ifade edilmiştir. Yazar, partinin bunu anti-semitizmin yeniden tanımlanması yönündeki açıklamalarıyla gerçekleştirdiğini dile getirmektedir. Ayrıca yazar çalışmada, aşırı sağın anti-semitizmi ve “İslamcı hareketlerin” anti-semitizmi arasında karşılaştırma yapmakta ve Yahudilere yönelik saldırıların büyük çoğunluğunun aşırı sağcılar tarafından işlendiğini ve Müslümanların bazı istisna durumlar hariç, Yahudilere ve yerleşim yerlerine yönelik saldırılar gerçekleştirmediğini dile getirmiştir. Aynı zamanda bu iki hareketin anti-semitist söylem ve eylemlerde çok nadiren iş birliği yaptığını da dile getirmektedir. İki hareketin de marjinal olmasının yanı sıra kullandıkları anti-semitist söylemlerin kendi toplumlarında karşılık bulması ve anti-se-

18. Jikeli, “Anti-Semitism within the Extreme Right and Islamists’ Circle”, s. 193.

mitizmin tanımının her iki hareketçe de eleştirilmesi, söz konusu iki hareketin benzer yönleri olarak açıklanmıştır.

NSU'nun anti-semitizmle olan bağlantısını ele alan İngilizce çalışmalardan biri de "Towards a New Theory of Holocaust Remembrance in Germany: Education, Preventing Antisemitism, and Advancing Human Rights"¹⁹ başlıklı kitap bölümüdür. Bu çalışmada yazar, Almanya'da anti-semitizm gibi islamofobiye ve göçmen karşıtlığına da dikkat çekmekte ve Bielefeld Üniversitesi Disiplinlerarası Çatışma ve Şiddet Araştırma Grubu tarafından yapılan bir kamuoyu araştırmasına atıf yaparak Avrupa'da ve Almanya'da mevcut göçmen karşıtlığına değinmektedir. Yapılan çalışmada, Avrupa'da yaşayanların yüzde 45.1'i ülkelerinde çok fazla mülteci olduğunu dile getirmektedir. Spesifik olarak ülkelerde ise bu oranlar şu şekildedir: İtalya'da yüzde 62.5, İngiltere'de yüzde 62.2, Portekiz'de yüzde 59.6, Macaristan'da yüzde 58.7, Almanya'da yüzde 50, Hollanda'da yüzde 46.6, Fransa'da yüzde 40.3 ve Polonya'da yüzde 27.1. Söz konusu çalışmada yazar, yüksek oranda mevcut olan bu ayrımcı görüşlere değinmesinin ardından NSU terör örgütünün Almanya'daki şiddet eylemlerine de eğilmiştir. Çalışmada, NSU terör örgütünün temel ideolojisi anti-semitist ve göçmen karşıtı olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda yazar; göçmen karşıtlığı, Müslüman karşıtlığı, anti-semitizm, ırkçılık, cinsiyetçilik ve homofobi gibi nefret unsurlarının birine sahip olan bir grubun diğer gruplara karşı da benzer nefret eğiliminde olduğunu dile getirmektedir. Bu nedenle tüm bu nefret söylemleri ve eylemleri, aslında tüm gruplara karşı yapılabilecek eylemler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de tüm bu nefret unsur-

19. Reinhold Boschki, Bettina Reichmann, Wilhelm Schwendemann, "Towards a New Theory of Holocaust Remembrance in Germany: Education, Preventing Antisemitism, and Advancing Human Rights", *As the Witnesses Fall Silent: 21st Century Holocaust Education in Curriculum, Policy and Practice*, ed. Zehavit Gross, E. Doyle Stevick, (Springer, Switzerland: 2015), s. 469-488.

larının şiddet eylemine dönüşmemesi amacıyla hem siyasi olarak hem de eğitim alanında gerekli önlemler alınması gerektiği dile getirilmektedir.

İslamofobiye odaklanan ve NSU terör örgütüne değinen çalışmalarından biri de Helga Druxes tarafından kaleme alınan “The Burqa Is Not Us (Wir Sind Nicht Burka): Strategic Islamophobia and the Mainstreaming of Nativist Appeals”²⁰ başlıklı makaledir. Yazar, ilgili makalesinde Almanya’daki Müslüman karşıtı grupların “Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansız Avrupalılar Hareketi” (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes - PEGIDA) ve “Almanya İçin Alternatif” (Alternative für Deutschland - AfD) gibi oluşumlar üzerinden radikalleşmelerinin duygusal ve ekonomik motivasyonlarını açıklamaktadır. Ayrıca, geleneksel veya merkez partilerin toplumdaki “radikal Müslümanların” tehlikelerine atıfta bulunarak mevcut statülerini kaybetme endişesiyle hareket ettikleri ve islamofobik politikalar uyguladıkları dile getirilmiştir. Ülkede özellikle siyasilerin göçmen karşıtı söylemlerinin de NSU terör örgütü gibi oluşumları tetikleyebildiği belirtilmektedir.

NSU VE DİĞER AŞIRI SAĞCI TERÖR ÖRGÜTLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Literatürde, NSU terör örgütünün başka ülkelerle olan bağlantılarının ve diğer terör örgütleriyle karşılaştırmasının yapıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. “Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses”²¹ başlıklı makalede

-
20. Helga Druxes, “The Burqa Is Not Us (Wir Sind Nicht Burka): Strategic Islamophobia and the Mainstreaming of Nativist Appeals”, *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt: 28, Sayı: 1, (2019), s. 70-84.
 21. Tore Bjørgo, Jacob Aasland Ravndal, *Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses*, (International Centre for Counter-Terrorism, Lahey: 2019).

aşırı sağ terörizmin “İslami motivasyonlu terörizm” kadar literatürde yer bulamadığından bahsedilmekte ve çalışmanın sonunda karar alıcıların söz konusu iki terör türüne nasıl tepki verdikleri ve vermeleri gerektiği de tartışılmaktadır. Çalışmada aşırı sağcı terörizmin, İslami motivasyonlu terörizm kadar büyük saldırılar gerçekleştirmese de aslında daha sık saldırı yaptığı belirtilmektedir. Çalışmada, bu konudaki istatistiklere de yer verilmiştir. Örneğin; 2001-2016 yılları arasında ABD’de İslami motivasyonlu 31 saldırı gerçekleşmiş ve saldırılar sonucunda 119 kişi hayatını kaybetmiştir. Ancak aşırı sağcılar aynı tarihler arasında 89 saldırı gerçekleştirmiş ve 158 kişi hayatını kaybetmiştir. Benzer şekilde Batı Avrupa’da aynı tarihler arasında İslami motivasyonlu 17 saldırı gerçekleşerek 539 kişi hayatını kaybederken, aşırı sağcılar ise 85 saldırı gerçekleştirerek 179 kişiyi öldürmüştür. Özellikle 2011’de Norveç’te ve 2019’da Yeni Zelanda’da gerçekleşen aşırı sağcı terör saldırıları, yalnız aktör teröristlerinin de şehirlerde büyük katliamlar yapmaya başladığını göstermiştir.²² Daha önce olduğu gibi göz ardı edilemeyecek kadar büyük planlar ve katliamlar gerçekleştiren aşırı sağ terör, terörizm çalışmaları literatüründe yeni bir dalga olarak tanımlanmıştır. Bu dalgada teröristler, yalnız aktör olarak hareket etmekte, ancak sosyal medya ve belirli internet siteleri üzerinden birbirleriyle bağlantılarını sürdürmektedirler. Ancak çalışmaya göre; aşırı sağ terörizm, karar alıcılar ve toplum tarafından çok geç fark edilmiştir.

Söz konusu çalışmada, Rusya ve Batı Avrupa’daki aşırı sağ terörizmin karşılaştırması da yapılmıştır. Özellikle 2006-2010 yılları arasında Rusya’da aşırı sağcıların göçmenlere yönelik ırkçı saldırıları ciddi oranda artmış ve 2008 yılında en yüksek sayıya ulaşmıştır. Rusya’da güvenlik güçleri bir süre bu cinayetleri görmezden geldiği için aşırı sağ terör saldırılarının sayısı ve

22. Bjørgo, Ravndal, “Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses” s. 8-9.

etkisi de artmış, ancak hükümetin aşırı sağ terör bağlantılarına müdahalesiyle saldırıların ve ölümlerin sayısı ciddi oranda düşmüştür. Çalışmada, NSU terör örgütü saldırılarının, Rusya'daki ile benzer şekilde, devlet tarafından görmezden gelinmesi ve istihbaratın aşırı sağcı çevrelerden elde etmiş olduğu önemli bilgileri polisle paylaşmaması nedeniyle Almanya'da Türklere yönelik ırkçı saldırıların yıllarca devam ettiği ifade edilmektedir. Ayrıca aşırı sağ terörizm saldırılarının tam olarak engellenemese bile önemli ölçüde azaltılması için birtakım politika önerileri de sunulmuştur. Yalnız aktör saldırılarında failerin çoğunlukla saldırı öncesi ailesine veya yakın çevresine şiddet eğilimli düşüncelerinden bahsetmesi nedeniyle, bu bilgilerin güvenlik güçleri ile paylaşılması sonucunda önemli ölçüde aşırı sağ terörün engellenebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda devletlerin aşırı sağ terörizm ve İslami motivasyonlu terörizmle aynı yöntemlerle mücadele etmemesi gerektiği dile getirilerek, yönetsel ve örgütsel farklılıkları nedeniyle iki terörizm için farklı yöntemler kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle internette sosyal ağlar üzerinden iletişim kuran ve motive olan aşırı sağ terörizmin önlenmesi için, güvenlik güçlerinin söz konusu sosyal ağları tespit etmesi ve düzenli takip etmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

NSU terör örgütü üzerine İngilizce yayınlanan eserlerden, başka ülkelerdeki aşırı sağ terörizm ile karşılaştırma yapan başka bir çalışma da Miroslav Mareš tarafından kaleme alınan "Right-Wing Terrorism and Violence in Hungary at the Beginning of the 21st Century"²³ başlıklı makaledir. Makalede, Macaristan'da aşırı sağ terörizm kapsamında, ülkedeki Romanları hedef alarak terör saldırısı düzenleyen Ölüm Mangası (Death Squad) isimli terör örgütü ile çoğunlukla siyasi hedefleri olan ve insan-

23. Miroslav Mareš, "Right-Wing Terrorism and Violence in Hungary at the Beginning of the 21st Century", *Perspectives on Terrorism*, Cilt: 12, Sayı: 6, (Aralık 2018), s. 123-135.

ları öldürmeyen Demir Haç Partisi (Arrow Cross Party) ele alınmaktadır. Bu kapsamda öncelikle Macaristan'daki aşırı sağ şiddeti ve terörizm tarihsel açıdan incelenmekte ve ardından 21. Yüzyılda Macaristan'daki aşırı sağ terörizmin eylemlerine değinilmektedir. Bu kapsamda Almanya'daki NSU terör örgütüne de atıf yapılarak Ölüm Mangası ile arasında terör örgütü üyelerinin sayısı açısından benzerlik kurulmuştur. NSU'nun 3 mensubu varken Ölüm Mangası'nın 4 mensubu vardır. Bu açıdan iki örgüt az üyeye sahip olması açısından birbirine benzerken, Rusya'daki aşırı sağ terör gruplarında ve Belçika'daki Kan, Toprak, Onur Sadakat (Bloed, Bodem, Eer en Trouw – BBET) hareketinde örgüt üyelerinin sayısı diğerlerine göre daha fazladır. Aynı zamanda Macaristan'da yalnız aktör terörizmi gerçekleşmesi nedeniyle, Macaristan'daki aşırı sağ terör saldırıları, Polonya'daki Brunon Kwiecie ve Norveç'teki Anders Breivik vakasından ayrılmaktadır. Ayrıca NSU terör örgütü kadın teröriste sahip olması ile de bir istisna oluşturmaktadır. Zira yazar, günümüzde aşırı sağ terörizmin çoğunlukla erkek teröristler tarafından yürütülmesine de odaklanmakta ve Macaristan'da bilinen aşırı sağcı kadın terörist figürü bulunmadığından bahsetmektedir. Benzer şekilde Ölüm Mangası, Avrupa'da etnik azınlığı hedef seçmesi ve istihbarat ile bağlantıları bulunması iddiaları nedeniyle NSU ile de benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda Rus aşırı sağ terör örgütleri, BBET ve NSU ile, Neo-Nazi ideolojiye sahip olmaları açısından benzerlikler taşımaktadır.²⁴

ALMAN MEDYASI VE NSU

NSU ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; Alman medyasında NSU terör saldırılarının yansımalarına odaklanan çalışmaların da bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri söylem analizi yöntemi

24. Mareš, "Right-Wing Terrorism and Violence in Hungary at the Beginning of the 21st Century", s. 130.

uygulanarak hazırlanan “A Loner, But Not Alone: Analyzing the Hanau Terror Attack in German News Media”²⁵ başlıklı tezdır. Söz konusu tezde Hanau saldırılarının Alman medyasında nasıl ele alındığı söylem bazında incelenmiş ve NSU terör saldırıları ile de kısmi bir karşılaştırma yapılmıştır. Tezde, Alman Federal Başsavcısı tarafından “Almanya’nın 11 Eylül’ü” şeklinde nitelendirilen Hanau saldırısının ilk saatlerinde medyanın NSU cinayetleri için kullandığı söylemleri benzer şekilde kullandığı tespit edilmiştir. Örneğin; saldırıdan hemen sonra FOCUS gazetesi “Döner-Morde” ile benzer şekilde “Nargile-Morde” ifadesi ile ötekileştirici bir söylem kullanmış ve bu saldırının Müslümanların kendi aralarındaki suç ilişkilerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Aynı zamanda, “sosyal sınıflar” ve “belirli çevreler” ifadelerine atıf yapılarak Hanau şehrinin “yüksek suç oranına sahip bir şehir” olduğu ileri sürülerek saldırının failinin kurbanların akrabaları olduğu iddia edilmiştir. Bir başka örnek de Bild Gazetesi muhabirinin söz konusu saldırılara dair “Müslümanların sıklıkla gittiği barlar” ifadesini kullandığı haberdır. Zira bu haberde muhabir, ilgili ifade ile saldırıların aşırı sağcı motivasyona sahip olabileceğinin yanı sıra organize suç çevreleri tarafından da gerçekleştirilmiş olabileceğine dair spekülasyonlara yer vermiştir. Hanau ile NSU saldırılarını birbirinden ayıran özellik ise, Hanau saldırısının faillerinin beyaz üstünlükçü olmasının yanı sıra kadın düşmanlığı motivasyonuna da sahip olmasıdır. Dolayısıyla tezde, Hanau saldırıları çerçevesinde aşırı sağ terörizmin yaygın kullanılan yöntemlerinden olan yalnız aktör terörizminin “erkeklik” ve “beyazlık” olguları ile de ilişkisine değinilmektedir.

Konusu itibarıyla ilginç bir argümanı bulunan çalışmalardan biri de Christoph P. Pfeiffer tarafından oyun teorisi kapsamında

25. Keea Malin Kauhanen, “A Loner, But Not Alone: Analyzing the Hanau Terror Attack in German News Media”, (Yüksek Lisans Tezi, Lund University Department of Sociology, Lund, 2020).

kaleme alınan “The Curse of Anxiety-Pleasure: Terrorism, The Media, and Advertising in a Two-Sided Market Framework”²⁶ başlıklı çalışmadır. Yazar, terörizm ve medya konulu literatürde, medya piyasasının yapısına odaklanılmaması noktasındaki boşluğu doldurmaya yönelik bir çalışma hazırlamıştır. Çalışmada terörizm, medya piyasaları ve reklamcılığın birbirine etkileri ele alınmakta ve bu kapsamda NSU terör saldırılarına da değinilmektedir. Çalışmada, medyanın terörizm konusundaki yayınlarına ilgisinin terör örgütlerine göre değiştiği belirtilmektedir. Örneğin; NSU'nun terör saldırıları kasıtlı olarak kamuoyu ile yeterince paylaşılmamıştır. Ancak El-Kaide konusundaki haberler, kamuoyunun da ilgisini daha fazla çekmesi nedeniyle, medyada daha fazla yer bulmuştur. Çalışmanın sonucunda yazar, medya pazarlarının iki taraflılığı hesaba katıldığında, haber olaylarının seçimi ve sunumunun medya tüketicilerinin pozisyonunu etkilediği ve bunun da reklam verenleri etkilediği, çünkü belirli müşteri segmentlerine diğerlerinden daha fazla değer verildiği sonucuna varmaktadır.

NSU'ya doğrudan odaklanan ve medya yönünü ele alan çalışmalardan biri de Josefin Graef tarafından yayınlanan “Telling the Story of the National Socialist Underground (NSU): A Narrative Media Analysis”²⁷ başlıklı makaledir. Makale, NSU'nun bir terör örgütü olduğunun tespit edildiği 2011 yılı öncesi ve sonrasında, medyada yer alan binden fazla haberin söylem analizine dayanmaktadır. Medyada NSU terör saldırılarının nasıl ele alındığını inceleyen makalede, Eylül 2000 ile Mart 2012 arasında, liberal-muhafazakâr Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) pazar gazetesi Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung'un (FAS) yanı

26. Christoph P. Pfeiffer, “The Curse of Anxiety-Pleasure: Terrorism, The Media, and Advertising in a Two-Sided Market Framework”, *Helmut Schmidt Universität Hamburg Working Paper*, Sayı: 121, (Ağustos 2012).

27. Josefin Graef, “Telling the Story of the National Socialist Underground (NSU): A Narrative Media Analysis”, *Studies in Conflict & Terrorism*, Cilt: 43, Sayı: 6, (2018), s. 509-528.

sıra sol liberal Süddeutsche Zeitung (SZ), muhafazakâr BILD ve BILD am Sonntag (BamS) ve sol-liberal haber dergisi Der Spiegel gibi günlük gazetelerde yayınlanan 1.061 makalenin analizi yapılmaktadır. Haberlerde özellikle Almanya’da doğmuş ol-salar bile kurbanların “yabancılar” şeklinde tanımlanmaları, Al-manya’nın dışlayıcı söylem kalıbı olarak değerlendirilmiştir. Ay-rıca kurbanların daha önce dahil olmuş olabileceği birtakım suç-lar nedeniyle öldürüldükleri öne sürülmüştür. Mağdurların Al-man toplumuna yeterince uyum sağlayamaması nedeniyle eko-nomik mücadelelerinin bulunduğu dile getirilmektedir. Çoğun-lukla mağdurlar ve katiller arasında bir bağlantı olduğuna odak-lanan medya, Türklerin polisin soruşturma yapmasına izin ver-mediyini iddia etmiştir. Der Spiegel bu konuda “Türklerin giril-mesi neredeyse imkânsız paralel dünyası katilleri koruyor” ifa-desini kullanmıştır. NSU terör saldırıları, ele alınış biçimiyle ade-ta suçu Türklere atan bir söylem kullanılarak Alman toplumunu ilgilendiren bir vaka olarak ele alınmamıştır. Yalnızca BILD Ga-zetesi’nde katilin motivasyonu olarak Türklere yönelik nefret di-le getirilse de bunun aşırı sağ ideolojik perspektif yerine kişisel husumetler dolayısıyla gerçekleştiği belirtilmiştir.²⁸ Gazetelerde NSU’ya yönelik tüm ifadeler, 2011’den itibaren “organize suç” söyleminden, “aşırı sağ şiddet” söylemine evirilmiştir. Zira ha-berlerde NSU mensuplarının aslında “Alman” olmadığı ve “ah-laki çoğunluk” ile hiçbir ortak yanı olmayan yabancı kişiler ol-dukları ifade edilmektedir. Alman toplumu içerisinde olsa bile bu teröristlerin Alman toplumundan kaynaklı bir motivasyona sahip olmadıkları dile getirilmektedir. Aynı zamanda 2011 son-rasında aşırı sağcı teröristler, Almanya’nın çoğulcu düzenini yık-mayı hedefleyen ve tüm Alman toplumuna saldıran kişiler ola-rak tanımlanmıştır.²⁹

28. Graef, “Telling the Story of the National Socialist Underground (NSU): A Narrative Media Analysis”, s. 13.

29. Graef, “Telling the Story of the National Socialist Underground (NSU): A Narrative Media Analysis”, s. 23.

SONUÇ

Çalışmada, Almanya'da aşırı sağcı terör örgütü NSU'ya yönelik akademik literatürde öne çıkan İngilizce ve Almanca dillerinde yayınlanan makale, kitap ve tezler değerlendirilmiştir. NSU terör örgütünü farklı yönleriyle ele alan çalışmalar bulunsa da niceliksel açıdan yeterince yayın olmadığı görülmektedir. Başlangıçta hem siyasetler hem de medya tarafından “dönerci cinayetleri” şeklinde lanse edilen NSU cinayetlerinin aşırı sağ motivasyonlu ırkçı terör saldırıları olduğu çok geç fark edilmiştir. NSU'nun aşırı sağcı bir terör örgütü olmasının yıllarca Alman istihbaratı tarafından fark edilmemesinin ise literatürde özellikle eleştirildiği ve bu fark edilmeme durumunun gerçekliği yansıtmadığı dile getirilmektedir. Çalışmalarda genellikle, Alman istihbaratının da söz konusu örgüt ile bağlantılarının ortaya çıkması ve davalarda bu bağlantıların örtbas edilmesi nedeniyle bu terör örgütünün bilinçli olarak göz ardı edildiği ifade edilmektedir.

Literatürde, çoğunlukla NSU cinayetleri için “aşırı sağcı terör” kavramı tercih edilse de “yalnız aktör terörizmi” ve “kovan terörizmi” gibi farklı kavramlar da kullanılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu literatürde, emniyet güçleri ve medyada uzun süre NSU terör saldırılarının faili olarak Türk mafyası ve sebebi olarak kişisel husumetler, uyuşturucu ticareti gibi unsurların üzerinde durulması eleştirilmiştir. Bu söylemlerin Almanya'nın geçmişinden gelen bir kurumsal ırkçılığı işaret ettiği belirtilerek, özellikle medya tarafından bu cinayetlere yönelik ırkçı ve ötekileştirici ortak bir söylem kullanıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca literatürde bazı ampirik çalışmalara da yer verilmiştir. Bu çalışmalar, 2011 sonrasında Türklerin, Almanya'da yaşayan diğer göçmen kökenli vatandaşlara göre kendilerini Almanya'ya daha az ait hissetmeye başladıklarını ve yaşam standartlarının ve refah düzeylerinin de azaldığını göstermektedir. Literatürde ayrıca, aşırı sağ terörün Almanya'nın birleşmesinden itibaren durmaksızın devam ettiği ve Alman toplumunda ve devlet kurum-

larında bir Neo-Nazi ırkçı ideolojinin halen mevcut olduğu belirtilmektedir. NSU'ya da örnek olarak yer veren ve Avrupa ve Almanya'da aşırı sağcı teröristlerin radikalleşmesinin ele alındığı çalışmalarda ise aşırı sağcıların diğer teröristlerden farklı olarak çoğunlukla internet ve sosyal medya üzerinden birbirleriyle iletişime geçtiği ve radikalleştiği dile getirilmektedir. Dolayısıyla diğer terör örgütlerinden farklı olarak aşırı sağcılarının radikalleşmesinin önlenmesi için daha farklı yöntemler uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.

Sonuç olarak; İngilizce ve Almanca literatür incelendiğinde NSU cinayetlerine dair az sayıda çalışma olması dikkat çekmektedir. Ayrıca bunlar arasında doğrudan NSU'ya odaklanan çalışmaların da sayıca oldukça az olduğu görülmektedir. Terör çalışmaları kapsamında özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında hem siyasetler hem medya hem de akademide dini motivasyonlu terörün üzerinde durulmuş ve aşırı sağ terör görmezden gelinmiştir. Ancak aşırı sağcı terörün dini motivasyonlu teröre göre daha fazla saldırı gerçekleştirdiği göz ardı edildikçe, aşırı sağcı teröristlerin kendilerine daha fazla hareket alanı açabileceklerini ve radikalleşmelerinin engellenmesinin zorlaşacağını söylemek mümkündür.

2000-2007 yılları arasında, Almanya'da sekizi Türk on kişinin katle edildiği NSU cinayetleri, Almanya'da yakın tarihin en kanlı ırkçı terör saldırıları serisi olarak kabul edilmektedir. Homojen bir topluluk olduğu tahayyül edilen Ari Alman ırkının korunması motivasyonu ile gerçekleştirilen söz konusu terör saldırılarının failleri, örgüt kendini ifşa edene değin on bir yıl boyunca yanlış yerlerde aranmıştır. Cinayetler sonrası mağdurdan zanlı yaratan soruşturma süreçleri, "yüz yılın davası" olarak adlandırılan mahkeme sürecinde önemli bilgi ve belgelerin karartılması, kilit rol oynayan tanıkların ortadan kaldırılması, örgüt ile Alman istihbarat ve güvenlik birimleri arasında ortaya çıkan bağlantılar ve dava sonucunda "Zweckau üçlüsü"ne havale edilerek köklerine inilmeyen ırkçı terör gibi pek çok skandala sahne olan süreç, ırkçılık tartışmalarına çok farklı boyutlar kazandırmıştır.

Dava sonrası NSU üçlüsünün eylemleri sona erdirilmiş olsa da, NSU 2.0 imzalı tehdit mektupları ve Hanau ve Halle saldırıları gibi ırkçı terör olayları, ülkede aşırı sağ ideolojinin toplumun kılcal damarlarına sızmış bir dip akıntı şeklinde varlığını devam ettirdiğini gözler önüne sermiştir. Tarihi toplumsal kabuller, ulus aşırı organize örgüt bağlantıları ve kurumsal ırkçılık boyutu hesaba katılmadan anlaşılacak bir fenomen olarak NSU terör örgütünün, Almanya gibi artık bir göçmen ülkesi konumuna gelen bir ülkede toplumsal barışa derin bir darbe vurduğu açıktır.

Elinizdeki kitap söz konusu terör saldırılarını ve NSU terör örgütünü; kuramsal yaklaşımlardan siyasi değerlendirmelere, Avrupa ve Almanya'da aşırı sağ ideolojinin kökenlerinden kurumsal ırkçılık tartışmalarına, hukuki boyuttan faillerin Alman istihbaratı ve emniyet güçleri ile bağlantılarına ve medya analizlerine değin bir çok perspektiften ele almakta ve bu yönüyle Türkçe literatürde önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

9 786259 906423